De Vlaamsche School. Jaargang 23

bron
De Vlaamsche School. Jaargang 23. A. Fontaine, Antwerpen 1877

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_vla010187701_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

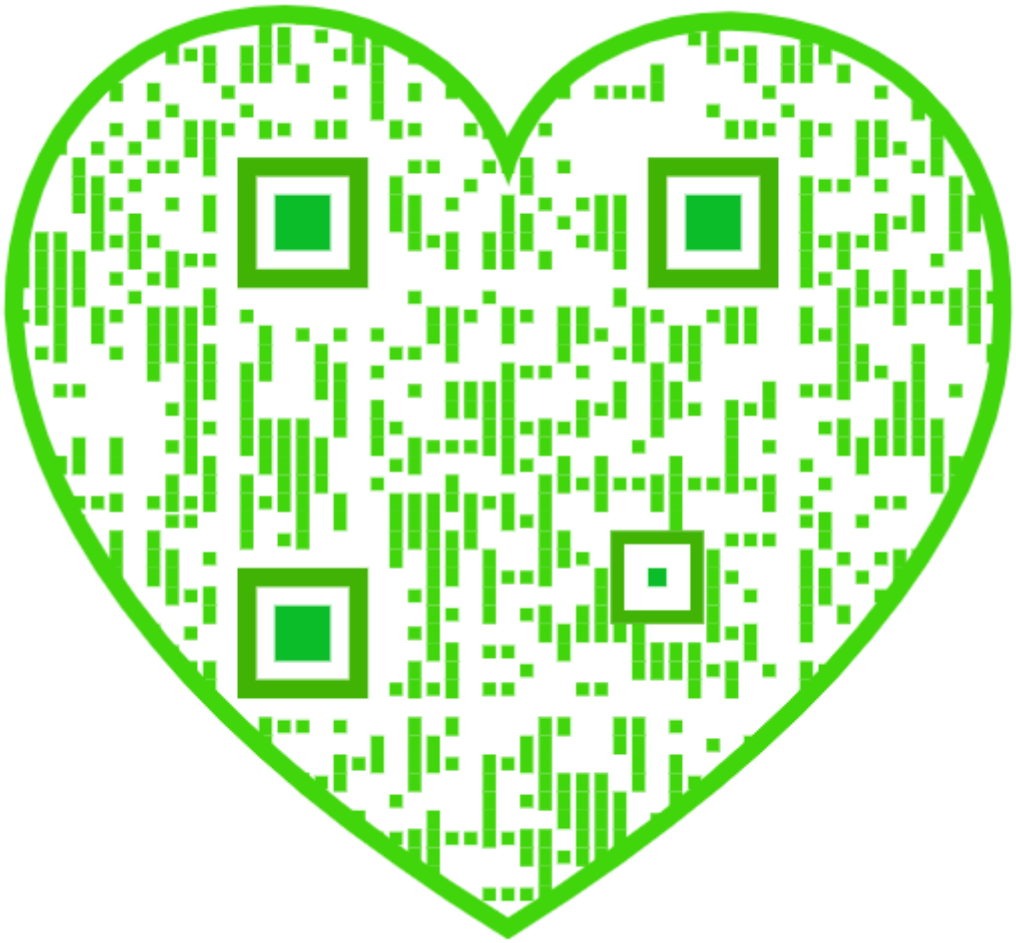

De Vlaamsche School
1877

Bloemen in den winter.

De sneeuw lag als een doodenlaken
Gespreid daar buiten,
Op 't veld, de straten en de daken:
't Was alles wit en koud.
De wintervorst had met zijn stift
Op onze ruiten
Wel bloem en loof in 't ijs gegrift:
Die waren sprok en oud.

'k Zat bij den haard naast mijne moeder.
De vlokken gierden
En stoven neer. De musch, om voeder
Rondpikkend, vond er geen.
En ik had bloemen op dien stond
Die welig tierden,
Hoewel de zon geen straaltje zond,
Sinds lange niet meer scheen.

Zij pronkten, wijl de zoetste geuren
Haar krans omdreven,
In eenen tooi van wonderkleuren,
Zoo blauw, zoo roos, zoo wit
Gelijk de zwaan - den blos der vrouw
Vol vuur en leven -
't Vergeet mij niet, dat zedig, trouw,
In 't groen verholen zit.

Aan haar, die mij der lenteweelde
In winterdagen

Genieten deed, mijn harte streelde
Met bloemengeur en pracht,
Dees nedrig lied, met reinen zin
Haar opgedragen,
Waarin mijn harte ligt, waarin
Zij immer wordt herdacht.

Antwerpen.
EDM. VAN HERENDAEL.

Abraham.
I.

Het jodenkwartier van Praag, Bohemens hoofdstad, telde in den aanvang der XVIIe eeuw, geen ieveriger kleermaker dan de goede Abraham.

't Was komiek en toch treffend, het arme altijd maar naaiende ventje te zien; hij werd om zijne goedhartigheid zeer bemind door al zijne geburen, zonder dat zij hem daarom veel lieten maken. Men kon zich

geen goedaardiger gelaat voorstellen. Zijn zachte lach, die zelden verdween, gaf aan zijne trekken eene vroolijke uitdrukking, en de twee kleine oogen keken ook altijd zoo levendig en zoo vriendelijk rond, dat men het manneke voor een gelukskind had moeten houden, zoo niet de diepe rimpels op het bovenmatig hoog voorhoofd al te zeer het tegendeel hadden verraden.

Men kon dat voorhoofd echter zoo gemakkelijk niet zien, want Abraham had de gewoonte, gedurende de menigvuldige oogenblikken van diep nadenken, de voorste lokken van zijn haar dan eens rechts of links naar de slapen, dan eens tot op den neus toe neer te strijken, 't geen juist niet bijdroeg om veel nadenken te doen vermoeden; maar somtijds zette Abraham zijn zwart kapje af, en dan zag men de breede, lange rimpels - het graf der vreugde - en hoorde men de zuchten van den kleinen ongelukkigen kleermaker, die evenwel, in weerwil van zijn gejammer en zijne ellende, toch altijd lachte en goedsmoeds was.

Het kleermakertje zou waarschijnlijk niet zoo klein geschenen hebben, had hij niet het ongelukkige gedacht gehad, eene lange groote vrouw te nemen. Abraham had nooit eene gelukkige gedachte gehad! Wat hij begon, mislukte; wat hij ondernam, het sleepte zijn laatsten bespaarden penning mede, en evenals hij in zijn bedrijf meermalen kocht en verkocht en hierbij meer op het voordeel van anderen dan op het zijne lette, even zoo liet hij zich ook uit goedhartigheid overreden om deze vrouw te huwen, welke reeds met drie mannen op trouwen had gestaan en door alle drie trouwloos verlaten was.

Men had mogen verwachten, dat de kleermakersvrouw zulk eene weldaad zou hebben weten te waardeeren; maar 't is bekend dat de vrouwen, welke veel grootmoedigheid ondervinden, juist niet altijd tot de dankbaarste behooren. In plaats van met liefde het treurige lot haars echtgenoots geduldig te deelen, die zich, in weerwil van den spot van alle buren, heldhaftig opgeofferd had, kwelde zij hem jaar uit jaar in met verwijten en klachten. Het arme kleermakertje scheen bij zulke sermoenen, met zijne dunne, over elkander geslagene beenen, nog wel de helft kleiner tegenover zijne groote, magere, kijfachtige vrouw; zijne haren hingen nog verder neder en de rimpels op zijn voorhoofd werden nog dieper. Slechts om den mond speelde altoos dezelfde goedaardige lach. Geen mensch was in staat het manneke boos te maken, het minst evenwel zijne lange vrouw, die hij, ondanks al hare gebreken, toch hartelijk lief had,

Menigmaal, wel is waar, als de bittere woorden zijner huisplaag al te bitter werden, richtte hij zich trotsch van zijne zittafel op en wierp het hoofd in den nek, als wilde hij spreken, maar - zweeg. Het hoofd daalde neder op de smalle borst, de levendige oogen, die hij, met eene uitdrukking van stil verwijt, had opgeslagen, zochten de naald weder; zijne steeds vroolijke trekken werden gedurende eene seconde weemoedig, wanhopig, - maer hij zweeg. Wat zou hij ook antwoorden? Had zij geene reden tot luide klachten? Was er in de straat, in het gansche jodenkwartier een armer man dan hij? Bracht hij haar niet, twintig jaren geleden, als een welbemiddelde, schoon dan ook wel wat oude bruid in zijn huis? Hoe hoopte hij destijds niet haar vroolijke dagen te zullen verschaffen? En nu - deze donkere kamer, waarin men van uit de straat als in eenen kelder langs zes trappen moest afklimmen, zonder warmte in den winter, zonder licht in den zomer; zijne vrouw altijd ziek en lijdende, hij nauwelijks droog brood verdienende. Ach, het was een treurig zwijgen, dat hij op al

de klachten en verwijten zijner vrouw bewaarde, ook wanneer om zijnen mond daarbij een goedhartig lachje speelde.

- Hoe lang zult gij nog met dien ellendigen frak bezig zijn? riep nu zijne vrouw met eene schelle stem.

- Mijnheer Adler heeft mij verzocht hem nog heden af te maken, veroorloofde de kleermaker zich te antwoorden.

- Mijnheer Adler heeft frakken genoeg, hervatte de vrouw nog boozer.

- Ik ben hem de laatste huur nog schuldig, zeide de ander verzoekensgewijze.

- De maag is eene dringender eischeres dan de huisheer, riep weder de vrouw! Zult gij met dien frak het Paaschbrood verdienen? Van avond begint het Paaschfeest, en ik heb noch meel om brood te bakken, noch takken om groen te maken.

- Ik kan er niet aan doen, lieve Gitel? zegde de arme man zuchtend; God zal wel helpen.

- Moet uwe zieke vrouw zeggen wat gij doen moet? schreeuwde Gitel; het gansche jaar door geeft gij mij geen ander antwoord dan: ‘God zal wel helpen’ en ‘ik kan er niet aan doen.’ Vroeger hoorde ik het geduldig aan en dacht daarbij wat ik nog altijd er bij denk, maar nu ik geen geld heb om brood te bakken, om eene nieuwe muts en een beetje wijn te koopen dien ieder fatsoenlijke jood op Paaschavond drinkt, ten einde er de vier zegebeden over te spreken, nu kan ik mij met dat antwoord niet meer laten paaien.

Zwaar zuchtend bleef de kleine man onophoudelijk doorwerken; Gitel liep met groote schreden door het kleine vertrek.

- Dat had ik nooit gedacht toen mijn rijke vader mij u tot vrouw gaf, dat ik eens zoo arm, zoo doodarm worden zou! dus ging zij schreiende voort. Waarom moest *ik* juist uwe vrouw worden? Ik had het wel kunnen denken dat gij mij niet lief hadt, want ik was zes jaren ouder dan gij en...

- Ik moet er u immers te liever om zien, dus viel haar man haar lachend in de rede, daar gij zes jaar langer op mij gewacht hebt dan ik op u.

- Mijne moeder heeft het mij altijd gezegd, ging weenend de kleermakersvrouw voort, ‘wacht, wacht met 't trouwen, een kleermaker kunt gij altijd krijgen!’ - en nu nog niet eens geld voor wijn en Paaschbrood te hebben, dat is verschrikkelijk! O, mijne moeder had gelijk!

Tranen beefden in het oog des ongelukkigen echtgenoots, maar spoedig deed hij ze verdwijnen en ging daarna weder grimlachend met zijn werk voort.

- Hoe lang zal ik nog te vergeefs voor u staan

praten? riep thans de vrouw en rukte haren man den half losgetornden frak uit de handen. Ei mij! kermde zij daarop met eene flauwe stem, ik word weer duizelig.

Ontsteld sprong de kleermaker van zijn bankje en ving nog juist bij tijds zijne vrouw op, toen zij op het punt was op den grond te vallen.

- Maak u ook niet dadelijk zoo boos, zeide de arme man en geleidde zijne wankelende vrouw naar de naaste kamer en naar bed; zoo dikwijls gij u kwaad maakt, wordt gij duizelig.

- Ik zal er niet lang meer zijn, antwoordde zij nauwelijks hoorbaar.

- Gitel, hernam de ongelukkige echtgenoot, stelt gij zoo weinig betrouwen op onzen lieven Heer? Mag men zoo spoedig twijfelen? God zal wel helpen!

De zieke viel op haar leger neder en sloot de oogen. Bezorgd voelde de man haar den pols.

- Ik zou niet boos worden, zuchtte zij met eene zwakke stem, mij niet kwaad maken, daar gij u te vergeefs afmat en toch geen brood hebt. Deze Adler, eerste parnassijn der gemeente, is rijk, geëerd, - en wij...

- Ja, hij is rijk en parnassijn der gemeente, door allen hoog geëerd, herhaalde de kleermaker; maar wees slechts tevreden, God zal ook ons helpen; geprezen zij zijn heilige naam!

- Voor wien vermoeit en plaagt zich deze Adler? vroeg na eene pooze de vrouw, en hare groene oogen schitterden weder met nieuwen gloed; wat genot heeft hij van zijne hooge waardigheid, van zijne volle kisten en kassen? Hij heeft vrouw noch kind! Als hij naar mij luisterde, zou hij een jong schoon meisje tot vrouw nemen, hij kon zelfs gelukkig worden en anderen gelukkig maken.

Zoo sprekende richtte Gitel zich op in het bed en zag haren man met een ultvorschenden blik aan.

- Ik heb daar meermalen over gedacht, antwoordde de kleermaker en ging, zonder op de woorden of blikken zijner vrouw acht te slaan, op het bed der zieke zitten; het moet een onbeschrijfelijk gevoel zijn, geld in overvloed te hebben, of, gelijk de heer Adler, door allen geëerd en geacht, steeds links en rechts groetend over de straat te gaan; ik word duizelig van vreugde als ik daaraan denk, en toch zou ik met den eersten parnassijn niet willen ruilen; hier - en de kleermaker wees op zijn hart - is het bij hem ledig, en die dat niet heeft, dien ontbreekt alles, hij zij zoo rijk als hij wil. Als ik er aan denk, dat deze man, die zich baadt in al de genoegens der aarde, nooit vrouw of kind, nooit eene dochter gehad heeft als onze Taubele....

- Waar blijft zij? dus viel Gitel haren man in de rede.

- Zij staat aan de deur met Antoon te klappen.

- Met den zoon van den bakker? vroeg Gitel lachend. Laat hen niet zoo lang samen: roep Taubele naar binnen.

- En wat beduidt al de rijkdom van Adler, als hij geene Taubele heeft, voer de kleermaker voort, zonder zich aan het bevel zijner vrouw te storen; wat is alle vreugde, der aarde zonder kinderen? Als ik kinderen zie, is het mij altijd, alsof ik hoor zingen. Er is zooveel schoons op de wereld! Sterren schijnen mij bloemen, die naar de aarde afdalen, bloemen schijnen mij sterren, die tot den hemel opstijgen, muziek is een schoone droom, die de oogen doet openblijven, - maar een kind is meer dan sterren, bloemen en muziek; troosten in zwaren tegenspoed, troosten kan slechts een kind.

- Gij doet Adler onrecht, zeide na eenig nadenken zijne vrouw; hij is immers altijd even vriendelijk jegens ons.

- Maar zoolang ik hem de huur schuldig ben, kan ik mij niet over de vriendelijkheid verblijden, zeide Abraham met een zucht; ik denk altijd, als hij mij groet: gij - de arme kleermaker, hij - eerste parnassijn.

- Als gij ook eens zoo rijk en aanzienlijk werdt! riep Gitel uit, haren man weder aanstarende; als onze Taubele eens zulk een rijken, geëerden man tot echtgenoot kreeg!

- Taubele zal slechts den man huwen, die *haar*, niet die *ons* behaagt, antwoordde Abraham, die alleen waar het het geluk zijner dochter gold, het hoofd aan zijne vrouw dorst bieden; en wat mij betreft, ik zal wel nimmer rijk worden of in aanzien geraken. Hoe zal ik rijk worden, als ik geen werk heb? Hoe zal ik in aanzien geraken? Ik kan niet eens schrijven of lezen en heb weinig hoop op geluk!

- Wanhoop daar niet aan! zeide Gitel, die, gelijk het scheen, een plan met hare dochter had, maar den moed niet bezat, om het haren man mede te deelen.

- Indien God mijne dochter slechts in het leven houdt, zoo ging de kleermaker voort, dan verlang ik niets meer! Zes kinderen heb ik begraven, zes malen is mij een kind van het hart gescheurd, maar ik wil alles geduldig verdragen, honger, ellende, gebrek - slechts mijne Taubele!

- God zal haar sparen, zeide met eene ongewoon aangedane stem de vrouw, die slechts dan voor eene zachte gewaarwording vatbaar was, als zij aan hare verlorene kinderen dacht. God zal ons door haar nog eens vreugde en geluk doen smaken! voegde zij er bij, alsof zij met een profetischen geest bezield ware.

- Amen! riep de kleermaker. Hij bescherme ons en doe ons ons kind behouden. Hij bezoeke ons niet weder met zulk eene groote smart. Ik ben voor de misdaad mijns overgrootvaders reeds streng genoeg gestraft.

- Kom, kom, sla geen geloof aan zulke praatjes! zeide Gitel.

- Het zijn geene praatjes, hernam de kleermaker ernstig; het is waar en waarachtig: ik boet en lijd voor de zonden van mijnen voorzaat. Toen men den vromen profeet Zacharia, den zoon van Jojada, op bevel van Joas in het voorhof des tempels bracht, om hem te steenigen, dewijl hij geieverd had tegen de ongerechtigheid en goddeloosheid des konings en van het gansche joodsche volk, was mijn overgrootvader

de eerste, die een steen opraapte en er den hoogpriester mede trof. Sedert kent onze familie geen geluk meer: de kinderen sterven. - Ziedaar wat elk vader van ons geslacht aan zijne kinderen verhaald heeft, en rabbi Mozes, dien ik er onlangs over sprak, zeide, dat het ongelukkig noodlot, 't welk onze familie scheen te vervolgen, eene zeer natuurlijke straf was voor zulk eene euveldaad.

- Al die rabbis zijn leegloopers, riep de zieke verstoord; de eene leeglooper luistert altijd gaarne naar hetgeen de andere vertelt en vertelt het dan weer verder: ze hebben niets anders te doen als den lieven God het geld en ons den tijd te ontstelen - en daarom verzinnen zij zulke historiekens.

- Bij mij valt het moeielijk iets te stelen hernam Abraham, en als de rabbi bij mij den dief wilde spelen, zou ik mij voor hem schamen; hij zou niets mede kunnen nemen, behalve eenige scheldwoorden van u; maar de rabbi is een braaf mensch.

- Een braaf mensch! herhaalde de vrouw spotachtig; vóór hij naar Praag kwam, heeft hij stad en dorp afgeloopen en bij ieder een gebedeld, ten einde het uitzet voor zijne dochter te bekomen, ofschoon die dochter reeds sinds twee jaren dood was.

- Is dat zulk een groot kwaad? vroeg de kleermaker lachend; wie anders dan hij kon van zijne dochter erven?

- Hij reed van de eene plaats naar de andere om te bedelen! riep de zieke.

- Een bewijs te meer hoe zeer hij het noodig had, hernam Abraham weder. Ik acht den rabbi hoog en hij is zeer bedreven in de joodsche overleveringen; 't is inderdaad een braaf man.

- Bij u is elk braaf, zeide Gitel verstoord; - die niet inbreekt, noemt gij braaf; die u niet slaat, is uw vriend, en wie de grootste dwaasheden vertelt, naar dien luistert gij het liefst.

- Ga slechts voort, zeide Abraham lachend; ik zou wel altijd naar u willen luisteren.

- Denk liever aan het Paaschbrood, bromde Gitel, die om den kwinkslag gaarne gelachen zou hebben, maar nu echter niet vriendelijk zijn wilde, daar haar lichtzinnige man dan zeker eer aan alles gedacht zou hebben behalve aan Paaschbrood; als de rabbi zulk een goede vriend en zulk een geleerde kabalist is, waarom helpt hij u dan niet? Ik kan zijne schele valsche oogen niet uitstaan en acht hem tot elke misdaad in staat.

- Ik ga den frak afmaken, zeide Abraham, die zijne vrouw door tegenspraak niet boos wilde maken en blijde was dat zij eindelijk eens met schelden ophield; ik wil dien Adler niet langer iets schuldig zijn.

- Ik weet niet wat gij tegen Adler heb, zeide Gitel; hij is zoo kwaad niet; ik ben verzekerd dat hij er niet eens aan denkt thans bij u op de betaling van dit paar gulden aan te dringen.

- Omdat hij binnen een dag of acht mijne stem bij de kiezing van eenen parnassijn weer noodig heeft, antwoordde Abraham lachend; o, dat is elk jaar hetzelfde; tegen dezen tijd wordt hij altijd vriendelijker, omdat hij niet zoo geheel zeker is, dat hij weer gekozen zal worden. Nu, als ik zelf niet tot parnassijn gekozen kan worden, wil ik hem gaarne mijne stem geven, schoon ik het alleen doe om uwentwil.

- Waarom, in plaats van te blijven pikken, gaat gij niet liever naar den graaf? vroeg de vrouw weder, terwijl zij zich oprichtte; de graaf heeft u toch altijd geholpen.

- Het is zoo, antwoordde Abraham; die ééne christen heeft mij dikwijls geholpen, wanneer twintig joden mij zouden hebben laten verhongeren; zulk een graaf is een ware schat.

- Ga dan naar hem toe! riep Gitel; mogelijk krijgt gij wel zoo veel, dat gij mij ook een nieuw kleed koopen kunt.

- Een nieuw kleed? zeide Abraham lachend. Wie kan u kleederen koopen? Ik wil niet te dikwijls naar den graaf gaan, want hij heeft veel bezigheden nu hij rijkskanselier gewonden is.

- Nood breekt wet, zeide Gitel, gij hebt vrouw en kind, en geen Paaschbrood voor van avond. Ga maar tot hem.

- Ze heeft gelijk, ze heeft gelijk! dacht Abraham, terwijl hij zich van het bed verwijderde en peinzend naar de voorkamer ging; ik moet weder mijne toevlucht tot den goeden graaf nemen; hij heeft mij altijd geholpen en thans dringt de nood.

Terwijl hij zoo dacht, zag hij door het venster en knikte met een vriendelijk lachje tegen Antoon, den bakkersgast, die juist van Taubele afscheid nam.

Het treft goed dat Antoon juist heen gaat, dacht Abraham; het meisje klapt zoo gaarne met hem, en daarom wilde ik hen vroeger niet stooren en hield mij alsof ik niet hoorde, toen Gitel zeide dat ik Taubele in huis moest roepen. Arm kind! Zij heeft zoo weinig genoegen; waarom zou ik haar van dit eenige berooven? Maar nu is hij weg en komt zij als geroepen: zij weet altijd raad als ik in verlegenheid ben - zij zal wel een uitvlucht vinden.

(Wordt voortgezet.)

Brood is vrijheid.
GEORGE HERWEGH.

Aan mijn vierjarig dochtertje.

Gelukkig kind, nog onbewust van zorgen;
Geen hoop, geen vrees voor 't onbekende morgen
Vervult uw hart;
Geen zondentrek ontsiert uw schuldloos wezen;
Uw ademtocht verraadt geen angstig vreezen
Noch zielesmart.

O moog' mijn oog u immer zoo aanschouwen;
Der bloem gelijk, wier blaadjes zich ontvouwen
Voor 't zonnelicht,
Zoo lief, zoo kalm, zoo zuiver in uw trekken;
Als 's hemels blauw, dat geene nevels dekken,
Zoo rein, o wicht!

Antwerpen.
PIETER VIERHOUT.

Roeland Savery.

Deze kunstschilder, broeder en leerling van JACOB de oude, zag het eerste levenslicht te Kortrijk ten jare 1576. In dienst getreden van den Duitschen keizer Rodolf, zond deze hem naar Tyrol om er de schoonste gezichten naar de natuur te teekenen. Na twee jaren studie bood hij den vorst een lijvig boek vol teekeningen met de pen of waterverfschilderingen aan, die later hem dienden bij de groote samenstellingen, voor de

ROELAND SAVERY.
Houtsnede van Ed. Vermorcken.

vorstelijke kunstgalerie te Praag uitgevoerd en door GILLIS SADELER op koper gebracht.

Na het overlijden van den keizer Rodolf (1612), ging SAVERY zich te Utrecht vestigen, waar hij 't overige zijner dagen bij zijnen neef JAN doorbracht en in die stad ten jare 1639 stierf.

ROELAND SAVERY schilderde naar de manier van PAUL BRIL en JAN BREUGHEL. Zijne samenstelling is doorgaans grootsch, zijne toets geestig, 't effect aangenaam. De dieren en beelden vooral maalde hij treffend af. Zijne eerste schilderwerken zijn verre beneden die, welke hij tijdens zijne kunstreis maakte; voor sommige nochtans is te veel blauw gebezigd.

Liefst schilderde hij allerlei dieren, levende in de lucht, in het water en op het land. Ongehuwd, leefde hij gansch onbezorgd. Hij had de gewoonte alleen des morgens te arbeiden; den namiddag besteedde hij aan de wandeling en 't gezelschap met eenige goede, lustige vrienden.

Hoe hoog zijne kunst gedurende zijn leven gewaardeerd werd, mag ons het volgende extract leeren uit het *Register van Resolutien der Ed. mogende Heeren Gedeputeerde Staten 's Lands van Utrecht*, gedagteekend van 21 December 1626:

'Syn binnen ontboden, gecompareert ende gehoort Meesters SAVRE ende VOLLENHOVE, constige schilders, woonende binnen dezer stadt Utrecht, eyndelyk met Vollennove gehandelt ende gedongen synde op een stuk schilderie, by hem van den voornoemden SAVRE voor andere waren overghenomen, ende geboden synde de somme van 700 guldens, soo heeft den voorsz. VOLLENHOVE daervoor 't voorsz. stuk schilderie myne Heeren d'ordinaris Gedeputeerden verlaten, mits genietende gereedt gelds; diensvolgens hebben het Hare Ed. Mog. daervoor aengenomen ende gecocht omme in conformité van voorgaende toesegginghe ende ghedane presentatie vereert ende gesonden te worden aen hare Excellentie mevrouwe de Princesse van Orangien. Ende is goed gevonden, dat men op de voornoemde VOLLENHOVE behoorlyke ordonnancie ter somme toe van de voorsz. 700 guldens verleenen zal.'

De bovenbedoelde prinses was Amelia van Solms, gemalin van Frederik-Hendrik, prins van Oranje. Het doek, door SAVERY voor haar gepenseeld, was '*eene schilderei van allerhande dieren van de locht en de aerde.*'

Het portret des kunstenaars, geteekend door P, MOREELS en gegraveerd door ROCHMAN in folio formaat, dat wij hierneven verkleind mededeelen, werd voorzien van 't onderstaande bijschrift:

'ROELANT SAVERY, *schilder van Rodolphus en Mathias*, *Roomsch keyser*, *geboren te Cortryk A*^{o} 1576 *Sterf tot Utrecht A*^{o} 1639.

'Het scheen, dat SAVERY Natuera overtreften,
Als hy afbeelde rotzen, bosschen, beest of blom, -
Dus Rudolf en Mathias (keysers) hem verheften,
Het Tirols wonder wesen deelt hy Neerland om.
Natuer bevreest dat, hy in als haer Moght verwinnen,
Benam hem 't leven door verstoringe der sinnen.
Nu treurt om syne dood Belgica, en in roeren
Is Duytslant, door dees tyding die hun fama bringht.
Charon en kon de ziel nau door Averni voeren,
Door het gekerm dat hem aen alle cant omringht;
Terwyl de wereld weent, soo lachen meer de geesten,
In 't Eliseivelt, nu dat de Meester comt,
Versierende hun Ryck met allerleye Beesten,
Met woeste bosschen en met lieffelijck gebloemt.'

De gewrochten van ROELAND SAVERY bevinden zich in alle voorname kabinetten, inzonderheid in Duitschland. Wij zullen er eenige doen kennen.

Zijn schoonste landschap is een groot tafereel, voorstellende *de Bloedpleging van den H. Hieronymus* (gegraveerd door ISAAC MAJOR). Hem wordt ook toegekend *het Beleg van Kortrijk,* een door de schilderwijze zeer belangwekkend tafereel en tevens zeer vermakelijk door de manier, waarop de kunstenaar de rampen van den krijg in eene menigte karakteristische handelingen heeft voorgesteld: soldaten, met woest en barbaarsch voorkomen, rooven de pachthoven, plunderen de boeren uit, die trachten hun goed te redden; vrouwen en kinderen trachten het tooneel der misdaad te ontvluchten; blaffende honden, verschrikt op het dak vliegende hennen volledigen dit tafereel, dat de woeling en de wanorde in treffende, ware kleuren afschildert. Zóo vocht men, twee honderd jaren geleden - en ach! nog in onze overbeschaafde XIXe eeuw....Dit is het eenigste krijgstooneel, dat SAVERY (indien het wezenlijk een zijner voortbrengselen is) geschilderd heeft. Men bewonderde het ter liefdadigheidstentoonstelling, in 1875 te Brussel geopend, met eene andere zijner schilderijen (deze gemerkt en gedagteekend) en voorstellende het *Binnenste eener grot, waar twee herten zich laven aan eene fontein.*

Een zijner beste gewrochten maakte ten jare 1788 deel van het kabinet des heeren VAN TIEGHEM, te Gent; het verbeeldde: *Een bosch met wilde paarden,* vermoedelijk hetzelfde stuk, dat *Campo Weyerman* aanhaalt.

Te Weenen treft men van hem aan: *Boschgezicht; - de Stroom (Christus door den duivel bekoord); - Bloemen in eene vaas; - de Houthakker in het bosch; - Gezicht in Tyrol; - Orpheus; - De brug over den stroom; - Orpheus op weg om zijne Euridice terug te vragen; - Landschap met dieren.*

In de kunstgalerie te Dresden zijn: *Landschap met allerlei dieren; - Noë en de dieren; - Landschap met ruïenen; de Stroom; - Allerlei dieren in een schilderachtig oord; - een Jager, een wild zwijn vervolgende.*

Te Brunswijk: Eene *Beek* en een *Landschap met dieren.*

Te Kopenhagen: *de Houthakkers.*

Te 's-Gravenhage: *Orpheus, de dieren tot zich lokkende.*

Te Florence: *Landschap.*

Te Londen: *Leeuwen in eene landschap.*

Te Berlijn: *Landschap met papegaai, kikvorschen en kreeften; - Adam en Eva, in een landschap; - Bosch met Bohemers en een hert.*

De heer BRUNO BOUCQUILLON, schilder en letterkundige, ook te Kortrijk geboren op, 2 April 1816, en thans te Antwerpen gevestigd, bezit een op paneel geschilderd tafereel van ROELAND SAVERY, voorstellende: *Een verbrand dorp;* in 't verdiep eene bende roovers aan het werk; op 't voorplan, een troep ruiters, met oranjesluier en beraadslagende (dit tafereel is op hout); - eene waterverfschildering, prachtig vankleur, en voorstellende een *Beboscht landschap* metrotsen; op 't voorplan, een herder met zijne kudde.

Dezelfde kunstenaar bezit nog gravures en eene teekening naar ROELAND SAVERY.

Verscheidene graveurs brachten vele zijner gewrochten op koper; hij zelf etste een *Boschgezicht met een slapend geitje,* dat hoogst zeldzaam is geworden. - Een neef van JACOB en ROELAND, met name SALOMON SAVERY, was te Amsterdam gevestigd en staat bekend als een zeer verdienstelijk plaatsnijder.

FRANS DE POTTER.

Eene stem uit den hemel.

(*Ten aandenken mijner schoonzuster.)*

De laatste zucht die opwelde uit mijn hart,
Toen ik mijn krachten voelde allengs verminderen,
Was een gebed om troost in uwe smart,
Een vaarwel aan mijn echtgenoot en kinderen;
Dat 'k van u scheiden moest, o dit alleen
Was 't slechts wat mij in 't sterven pijnlijk scheen;
Uw trouwe liefde boeide mij aan 't leven,
Al mijn geluk, al mijne vreugd waart gij,
Ik leefde zoo tevreden aan uw zij;
Ach, waarom is 't niet langer zoo gebleven!
Maar God riep mij tot zich, ondanks uw spijt:
Zijn heilge wil zij steeds gebenedijd!

Och! treurt niet om uw moeder, teerbeminden,
Uw vriend en raadsman zult ge in vader vinden,
En later zien we elkander toch eens weer.
Nu blik ik uit den hemel op u neer.
Daar zal ik voor uw aller welzijn bidden,
Mijn geest zal altoos zweven in uw midden,
Beklaagt mij niet, want glansrijk is mijn lot,
Het is zoo schoon hier voor den troon van God!

Antwerpen.
J. STAES.

Kroniek.

Antwerpen. In den wedstrijd van 't genootschap *Jan-Frans Willems* werd de 1e prijs toegewezen aan het verhaal *Geerte*, van W. OTTO, te Amsterdam, de 2e, aan het verhaal *Lize,* van mev. LAMPING-BOSSE, te Utrecht. De stukken van de heeren J. BOOMERS (Amsterdam), P. VAN DER VEEN (St.-Maarten) en L. JANSSENS (Antwerpen) bekwamen eervolle meldingen.

- De heer ROB. BOSSCHAERT VAN BOUWEL heeft aan de tooneel- en zangafdeeling van den *Burgersbond* een vaandel geschonken, geborduurd door den heer DAENEN. Het Ceciliabeeldje, dat het stuk versiert, is gemaakt door den beeldhouwer F. DE VRIENDT, de stok door den zilverdrijver K. DUTIENNE.

- Een Nederlander, P.C. VAN DEN EERENBEEMT, sedert verscheidene jaren te Rome gevestigd, Piazza Borghese 79-91, verzendt rechtstreeks aan heeren bestellers, vrachtvrij per post, tegen bank- of postwissels, phothographiën en phototypiën en oleographiën. De lichtteekeningen bestaan vooral uit: portretten van Z.H. den Paus, costumen, gezichten, monumenten,

klassieke beelden en schilderstukken, onder andere uit het Vaticaan, de villas Albano, Ludovisi, Este enz. Prijzen der photographiën per dozijn: 2 fr., in adreskaartformaat; 4 fr., in stereoscopenformaat; 18 fr., in groot formaat. In waterverf gekleurde phothographiën kosten het dubbel. Albums in linnen band van 5, 11, 16 en 35 fr. volgens het formaat en het getal platen. Ten gerieve onzer lezers, zullen wij ons gaarne gelasten, de bestellingen die zij den heer *Van den Eerenbeemt* zouden willen doen, aan hem over te zenden.

- J.E. BUSCHMANN gaat eene volksuitgave der *Volledige werken van Th. Van Ryswyck* drukken, tegen 20 centiemen de aflevering. Alles te zamen, zullen er ongeveer 35 afleveringen verschijnen.

- Den 17^{n} Januari herdacht de Koninklijke Harmonie FELICIEN DAVID (zie 1876, blz. 147), door de uitvoering, onder medewerking van den *Grisarskring,* van mej. C. CORDIER en de heeren E. CABEL en J. NEE, van stukken uit de volgende gewrochten des toonzetters: *Lalla-Rouck, Herculanum, Christophe Colomb, Le Désert,* enz.

- De commissie, aangesteld door den minister van binnenlandsche zaken, heeft, als nuttige boeken voor de jeugd, de *Vaderlandsche liederen* en het *Panthéon musical populaire* van den heer ED. GREGOIRE in haren catalogus van prijsboeken gebracht. La *Brabançonne,* van denzelfden schrijver, wedervoer gelijke onderscheiding.

- De schilderij van F. SNYDERS, *Zwanen en honden,* in het museum, n^{r} 835, door ons in 1865, blz. 9, in plaat medegedeeld, gaat hersteld worden.

- Het *Aardrijkskundig genootschap* looft eenen prijs van 500 fr. uit, gegeven door den heer baron VAN DE WERVE en VAN SCHILDE, voor de beste en voldoende geachte levensschets van eenen reiziger, door afkomst of geboorte tot de provincie Antwerpen behoorende en die door zijne werken en ontdekkingen tot de bevordering der aardrijkskunde heeft bijgedragen, wezende tevens de aandacht der mededingers gevestigd op de Antwerpenaren PIETER VAN DEN BROECKE (1580), J.B. GRAMMAYE, J.A. COBLE (1682), F. SOLVYNS (1760). Een andere prijs van 500 fr. is te verdienen met eene beschrijving der Azorische-eilanden, alias Vlaamsche- of Terceira-eilanden, in verband met hunne volkplanting, van uit een Belgisch oogpunt beschouwd. Mededingende stukken in te zenden vóór 31 December 1877 aan den secretaris, Van-Leriusstraat, 37. De mededingers hebben de keus tusschen de Fransche en de Vlaamsche taal. De schrijvers mogen hunnen naam en hunne woonplaats slechts opgeven in een verzegeld briefje, gevoegd bij hunne stukken. Overtreding van die bepaling kan uitsluiting ten gevolge hebben; van het bekroonde gedrukte werk ontvangt de schrijver 50 exemplaren.

In de eerste algemeene vergadering van het genootschap, op 14 Januari, ten stadhuize, hield de heer L. DELGEUR eene voordracht over den *Slavenhandel.*

Mechelen. Met ondersteuning van het rijk is voor 't museum aangekocht de plaasteren groep van J. TUERLINCKX, *Onderricht in het fluitspel.* De schilderij van LUC. FRANCHOYS den jonge, *Paus Honorius III, den regel van de Karmelietenorde goedkeurende*, is verdoekt geworden.

Turnhout. In den laatsten tijd is de verzameling oudheden van den heer W.J.F. VAN GENECHTEN verrijkt met het volgende: eenige oude Egyptische voorwerpen, eene Japansche telloor van dusgenaamd eierschaalporselein, vier oude Perzische tellooren, eene oude Rouaansche ovalen schotel met figuren, een scodella van de beste Italiaansche school, enz.

Brussel. Blijkens opgaven, openbaar gemaakt door de commissie van statistiek, telt België 3,058,807 inwoners die Vlaamsch, 2,274,200 inwooners die Waalsch of Fransch en 43,179 inwooners die Duitsch spreken.

- Binnen kort zal de bouw van het paleis voor schoone kunsten, volgens de plannen van A. BALAT, in aanbesteding gesteld worden. De kosten zijn geschat op 3 millioen. De voorgevel, in de Regenciestraat, zal 63 meters lang zijn. De grondvesten worden reeds uitgevoerd.

Gent. Met het onlangs afgedrukte 4de deel is de belangrijke *Geschiedenis der stad Kortrijk*, van FRANS DE POTTER, thans volledig verschenen. Het vierde deel beschrijft de voor Kortrijk gewichtige gebeurtenissen, voorgekomen sedert de regeering der graven van Vlaanderen tot in den dusgenaamden Franschen tijd. Het bevat ook verscheidene levensschetsen en is opgeluisterd met portretten en andere platen. De vier deelen, te zamen bij den schrijver genomen, kosten 22 fr. Uitgever: C. ANNOOT-BRAECKMAN. Met de voltooiing dezer geschiedenis heeft de heer DE POTTER een veelomvattenden arbeid ten einde gebracht die ook voor de algemeene vaderlandsche historie zijn nut hebben zal. Onder welwillende vergunning van den verdienstelijken schrijver, ontleenen wij aan zijn werk de levensschets van ROELAND SAVERY, op bladz. 9.

- Mev. weduwe MINARD is in onderhandeling met het gemeentebestuur, om de merkwaardige verzamelingen van oudheden, nagelaten door haren echtgenoot, aan de stad te verkoopen. (Zie onzen jaargang 1875, blz. 165.) Naar het schijnt zou ROTHSCHILD, van Parijs, aan mev. MINARD voorstellen tot aankoop hebben gedaan.

Dendermonde. *De Oudheidkundige Kring* gaat in druk uitgeven eene verzameling van staatsschriften betrekkelijk de stad en het voormalig land van Dendermonde. Zij zal, onder andere, over de jaren 1039 tot 1214, belangrijke akten bevatten.

IJper. Het gemeentebestuur laat de archiefstukken der XVIe eeuw inbinden. Zij bestaan uit de volgende oorkonden: brieven der afgevaardigden van IJper bij de staten-generaal, 12 deelen; brieven der afgevaardigden bij de staten van Vlaanderen, 6 deelen; stukken over de Nederlandsche staten-generaal, 6 deelen; stukken over de statenvergadering van Vlaanderen, 3 deelen; brieven van WILLEM VAN NASSOUWEN en stukken hem aangaande, 3 deelen; stukken over DON JUAN van Oostenrijk en brieven van dezen prins, 3 deelen; stukken van de onderhandeling der staten-generaal met den hertog van ANJOU, 3 deelen; stukken over de Pacificatie, 2 deelen; brieven van voorname personen der XVIe eeuw, zooals LA NOUE, DE LALAING, VALENTIJN VAN PARDIEU, MARNIX VAN ST-ALDEGONDE, de graaf van BOSSU, PIETER VAN MELUN, GILLIS VAN BERLAIMONT, prins JAN CASIMIR, LODEWIJK VAN REQUESENS en anderen, 4 deelen; stukken over Vlaanderen in 't algemeen, 4 deelen; stukken en brieven over Fransch-Vlaanderen, 4 deelen.

Iseghem. Het gezelschap *Voor taal vereenigd* looft de volgende prijzen uit: *a.* 100 fr., voor een gedicht ter herdenking van LEOPOLD I (1831-65); *b.* 100 fr., voor eene geschiedkundige schets der Vlaamsche beweging, bijzonderlijk sedert 1860 (letterkunde, schoone kunsten, werken en streven van verdienstelijke mannen, bonden, congressen en volksvoordrachten enz.); *c.* 100 fr., voor een romantisch verhaal uit het Westvlaamsche leven onzer dagen. De mededingende stukken in te zenden vóór 1 Juli 1877 aan den heer secretaris AD. VERANNEMAN, te Iseghem, vergezeld van een verzegeld briefje, dat den naam en de woonplaats van den schrijver opgeeft.

Leuven. In 1875-76 telde de hoogeschool 1147 studenten.

- In den liederenprijskamp van het *Davidsfonds* werden prijzen toegekend aan stukken van de volgende schrijvers: E. WILLEMS, te Brugge, P.K. SNEYSEONE, te

Wambeeck, F. ROSEL, te Mechelen, A. JOOS, te St-Nicolaas, L. LOWET, te Aarschot, H. DE GRAAFF, te Antwerpen, J. MICHIELS, te Hamme, A. WALGRAVE, te Gent, VAN HAMME en een ongenoemde. Keurmeesters waren de heeren HENDRICKX, te Wilsele, D. CLAES, te Hasselt en VERRIEST, te Rousselare.

Hasselt. De herstellingswerken aan de St.-Quintenskerk vorderen goed. Voor de muurschilderingen, in de doopkapel uit te voeren door den heer G. GUFFENS, zal het rijk 10,000, de kerkfabriek 7000, de provincie en de stad ieder 1500 fr. geven.

Bergen. De heer L. DEVILLERS, de nieuw benoemde stedelijke archivaris, houdt zich ieverig onledig met de rangschikking der vrij talrijke gemeente-archieven. Het oudste archiefstuk is een charter van 1201. De voor de geschiedenis belangrijkste oorkonden zullen gedrukt worden.

Buitenland.

Utrecht. Het getal studenten aan de hoogeschool over 1877 bedraagt 517.

- Vrouwen, die veel op naaimachines werken, klagen over hartkloppingen, benauwdheden en groote vermoeienis in de beenen. Thans wordt gemeld, dat D.W. VAN RENNES, te Utrecht, een klein werktuig uitgevonden heeft, dat door gaskracht gedreven wordt (ééne gas-pit met Bunsenschen brander) en waarmede op de gemakkelijkste wijze naaimachines in werking gesteld worden. De kosten zouden slechts zijn 9 centen per paardenkracht per uur. De prijs der werktuigjes is 70 gl.

Haarlem. Prijsvragen van *Teylers genootschap*: 1° Critische behandeling van P.C. HOOFTS' Nederlandsche Historie, waarin de bronnen, die hij gebruikt heeft, en de wijs waarop hij die heeft gebruikt, beschreven en beoordeeld worden, en inzonderheid die berichten welke hij aan onuitgegevene bescheiden en aan mondelinge overleveringen heeft ontleend, worden getoetst aan hetgeen elders bekend is; 2° Critisch overzicht van hetgeen overal sedert 1859 voor en tegen de leer der autogenesis of generatio spontanea is aangevoerd geworden. De prijs voor het besten voldoend gekeurd antwoord op ieder dezer vragen is 400 gl. De verhandelingen, in te zenden vóór 1 April 1878 aan het fundatiehuis van P. TEYLER VAN DER HULST, te Haarlem, moeten in het Nederlandsch, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch goed en leesbaar met Latijnsche letter geschreven zijn door eene andere hand dan die van den opsteller, zonder naam en alleen met eene zinspreuk onderteekend, voorzien van een verzegeld briefje, dezelfde spreuk ten opschrift voerende en van binnen den naam en de woonplaats des schrijvers behelzende.

Op de prijsvraag in het vak der dichtkunde, waarvoor de termijn van inzending tot 1 April 1876 openstond, zijn geene antwoorden ingekomen.

De ‘wetenschappelijke historische beschrijving van Noord-Nederlandsche gildepenningen,’ van J. DIRKS, te Leeuwarden, werd bekroond.

Zalt-Bommel. De groote toren alhier, een van Hollands merkwaardigste gebouwen, gaat hersteld worden onder de leiding van den bouwkundige J. GOSSCHALT, van Amsterdam, met geldelijke ondersteuning des rijks.

Limburg. In de Nederlandsche gemeente Berg-Terbijt is in December ll. eene belangrijke verzameling van oudheden gevonden, bestaande voor het grootste gedeelte in bronzen voorwerpen als bijlen met oortjes, messen, armbanden enz.

Parijs. In deze stad zal in 1878 bijeenkomen een internationaal congres van aardkundigen, onder andere om eenstemmigheid tot stand te brengen in de benamingen

van de aardlagen en gelijkvormigheid in de wijze van tentoonstelling van aardkundige voorwerpen.

- De nieuwe porseleinfabriek en het dito museum te Sèvres zijn voltooid en ingehuldigd. De nieuwe gebouwen, 17 in getal, waarvan LAUDIN de plans leverde, zijn te zamen 1 hectare groot; de toebehoorende onbebouwde gronden ruim 4 hectaren. Tot hiertoe bedroegen de uitgaven 6 millioen; men rekent dat er nog 1 millioen kosten te doen zijn. De waarde van het porselein in 't museum wordt begroot op een tiental millioen.

Aix. In deze stad, de geboorteplaats van MIRABEAU, is den 17^{n} December een standbeeld ter eere van dien beroemden redenaar onthuld. Het is vervaardigd door den beeldhouwer TRUPHÊME, te Aix. MIRABEAU staat afgebeeld met uitgestrekten arm, in de houding waarin hij gezien werd toen hij tot DREUX-BRÉZÉ, groot-ceremoniemeester van LODEWIJK XVI, zeide; 'Ga, zeg aan uwen meester dat wij hier zijn door den wil des volks, en dat wij deze plaats niet zullen verlaten, tenzij door de kracht der bajonetten.'

Nieuw-York. In de veiling der schilderijenverzameling van den heer TAYLOR JOHNSON golden onder andere: *De Niagara*, van CHURCH, een Amerikaansch schilder, 12,500 dollars; *Het Negerschip*, van TURNE, 10,000 doll.; *De kaartspelers,* van MEISSONNIER, 11,500 doll.; *De naamoproeping van gevangenen in de Conciergerie,* van MULLER, 8200 doll.; een *Herfstlandschap met dieren,* van TROYON, 9700 doll.; *De Turksche wacht,* van DECAMPS, 8350 doll.; *Cesars dood,* van GEROME, 8000 doll. Met inbegrip van de waterverfschilderingen en de beeldhouwerken, brachtde veiling, 330,972 dollars op.

De landbouw in China.

De strekking der Chinesche wetten, om de gronden in kleine gedeelten te splitsen, zoo schrijft A.J. VAN DER AA in zijn werk over China, is waarschijnlijk eene der oorzaken van de eenvoudige en spaarzame inrichting, welke den landbouw in China kenmerkt. De Chinesche boer, nimmer een groot kapitaal bezittende, tracht het meest mogelijke

Chinesche rijstmolen.

op de goed-koopste manier van zijnen grond te winnen, en is nergens overdadig in, dan in zijnen arbeid alleen. Hij laat zijn land nooit braak liggen, maar weet het door een stelsel van onvermoeiden arbeid en gedurige bemesting vruchtbaar te houden.

De ploeg, waarvan de Chinezen zich tot den rijstbouw bedienen, is van een allereenvoudigst maaksel. Het scherpe kouter voor aan de ploegschaar hebben zij niet noodig, om dat de grond er leemachtig is, en zij nimmer zouden behoeven door te snijden. In sommige streken wordt de ploeg met menschenhanden door den grond geduwd, maar in enkele ook door middel van ossen, ezels of muildieren; de ploegschaar loopt van achteren uit in eene kromte, welke dient tot een schepbord, om de aarde aan eenen kant te schuiven.

Eerst wordt de rijst in een klein stukje grond gezaaid, hetwelk naar behooren toebereid en met water bedekt wordt, en vervolgens naar de velden overgeplant, alwaar zij moet groeien. Kort vóór dat zij gezaaid wordt, zet men het zaad in vloeibaren mest. Reeds twee of drie dagen, nadat zij gezaaid is, komen de jonge lichtgroene scheuten voor den dag en als deze ongeveer zes duim in de lengte zijn opgeschoten, worden zij naar de velden overgebracht, welke ongeveer zes weken onder water worden gehouden; zoodra de rijst, geel wordende, nagenoeg rijp is, laat men het water langzamerhand wegloopen, zoodat, met het einde van Juni of het begin van Juli, wanneer de oogsttijd invalt, de velden bijna droog zijn. De planten worden elk afzonderlijk dicht bij den grond afgesneden, en dan in bundels of schoven weggedragen, om gedorscht te worden.

Om van den harden dop bevrijd te worden, wordt de rijst in steenen vijzels gestampt. Overal waar de aard van het land zulks toelaat, wordt voor den rijstmolen een rad gebruikt, dat door het water gedreven wordt. In de boerenwoningen heeft men meestentijds eenen molen, bestaande uit een paar steenen, door eenen man of wel door eenen knaap, ja somtijds zelfs door eenen ezel of een muildier in beweging

gebracht. Bij zoodanig eenen molen werkt de grootste kracht op het einde van eenen hefboom, welke aan den bovensten steen is vastgemaakt.

Voor den tweeden oogst wordt de grond dadelijk van al de oude stoppels en wortelen gezuiverd en terstond wederom onder water gezet. Er worden opnieuw planten in gezet, en de oogst wordt in November ingezameld. Wanneer er andere zaden gezaaid worden, geschiedt zulks met eenen drilploeg, ten einde het zaad te besparen; zulk een drilploeg bestaat uit twee houten stokken, aan de einden met ijzer beslagen, om de groeven of sporen te openen. Deze houten zijn op wielen gezet en daarachter een trechter, door welken het zaad in de gemaakte sporen valt, welke weder met aarde bedekt worden door een dwarshout, hetwelk achteraan geplaatst is en over den grond sleept.

De derde jaarlijksche oogst van de landerijen verkregen bestaat uit peulvruchten, moeskruiden en andere eetwaren, voor de droge en koude wintermaanden. Op dien tijd brengen de rijstvelden rondom Macao eene groote hoeveelheid aardappelen, erwten en kool voort, welke vruchten alle gedurende den warmen en regenachtigen zomer op die breedte van China niet kunnen groeien.

Abraham.
II.

Taubele, die nu binnenkwam, wilde, toen zij hare moeder niet in de voorkamer vond, terstond in de andere gaan. Wat haar tot deze haast aanspoorde, was niet alleen groote liefde voor de zieke, maar ook eene zekere verlegenheid tegenover haren vader, die haar met Antoon had zien spreken. Zij gevoelde dat zij rood werd, toen haar vader haar scherp aanzag, en het bewustzijn dat zij bloosde, joeg haar het bloed nog sterker naar de wangen.

Toen zij schielijk voorbij hem wilde gaan en Abraham haar bij de hand vatte, meende zij, dat zij ter aarde zou vallen. Zij was zich geener schuld bewust; maar haar vader moest het gezien hebben, hoe zij Antoon bij het afscheid nemen de hand gegeven had, en zij vreesde, dat hij haar daarover berispen zou. Wel is waar, was zij daartoe half gedwongen geworden, want de jongeling had haar zijne hand toegestoken, en haar daarbij zoo vriendelijk aangezien, dat zij de hare niet had kunnen weigeren; ook was het heden niet voor het eerst, dat zij den druk zijner vingers beantwoordde;

dat was reeds een paar keeren gebeurd, maar toen had haar vader het niet gezien, en juist heden, den dag voor Paschen, waarop Antoon voor acht dagen afscheid genomen had, daar hij gedurende dien tijd geen brood behoefde te brengen, - juist heden had zij hare hand langer laten vasthouden dan anders. Toen haar vader haar dus bij de hand greep, ging haar als een mes door het hart.

- Is moeder weer niet wel? vroeg zij eindelijk, daar haar vader haar nog altijd bij de hand hield en glimlachte.

- Zij is alweer wat beter, antwoordde de kleermaker; maar dat is het niet dat ik u zeggen wil.

Taubele's hart klopte hoorbaar - zij was verraden.

- Ik heb u iets te verzoeken, dus ging hij voort, gij moet mij eenen dienst bewijzen.

Taubele ademde weder vrij, hare zwarte oogen, die eerst angstig en vragend op haren vader gevestigd waren, blonken weder van schalkachtigheid en vriendelijkheid.

- Wat verlangt gij, vaderlief? vroeg zij zachtjes, daar Abraham ook fluisterend gesproken had, en het slimme meisje sloeg met een betooverenden blik haren arm om den hals haars vaders.

- Moeder wil weder geld hebben, hernam Abraham nog zachter en kuste de geliefde dochter op het effene voorhoofd; ik wilde naar den graaf gaan, die mij nooit zijne hulp heeft geweigerd, maar ik kan heden zoo moeielijk van huis, en de hand van zijne dochter vattende, voegde hij er nog weemoediger en toch half schertsend bij: ik kan niet uitgaan, want ik heb gisteren mijnen frak in den berg gezet, om heden de huishuur te kunnen betalen.

Taubele omhelsde haren vader, en een traan van diep medelijden vloeide lang hare wang en bleef in een kuiltje hangen als eene parel in hare schelp.

- Gij waart onlangs bij den graaf, vervolgde eindelijk de kleermaker, en hij heeft u toen een fraai stuk geld medegegeven. Wilt gij er nu nog eens naar toe gaan?

Taubele vouwde ontsteld hare handen en zag sprakeloos voor zich neder.

- Gelooft gij dat ook niet? vroeg zoo bedaard mogelijk de kleermaker, die inwendig ontevreden was over de verlegenheid, welke, gelijk hij bespeurde, zijn verzoek bij het meisje teweeggebracht had.

- Vader, zeide Taubele met een angstige bevende stem, ik kan niet!

Abraham zag verrast zijne dochter aan. Menig geheim, dat hij voor zijne vrouw verzweeg, deelde hij haar mede; hunne verhouding tot elkander was niet gelijk aan die, in welke gewoonlijk een vader tot zijn kind staat; het was eer die liefderijke, vertrouwelijke betrekking, welke bestaat tusschen vriend en vriendin.

- Toen ik laatst bij den graaf was, zoo begon na een kort stilzwijgen het meisje eindelijk, en toen hij mij met vriendelijke groeten het tweeguldenstuk voor u gaf, ijlde ik vol vreugde de trappen af, om u spoedig de blijde boodschap te kunnen brengen. In het voorhuis van het kasteel kwam de kamerdienaar Janko mij te gemoet, en vroeg mij, waarom ik zulke haast maakte? Ik zag dien man toen voor het eerst, en zijn valsche blik was zoo scherp op mij gevestigd, zijn uitgedroogd gelaat kwam mij zoo schurkachtig voor, dat ik bij dat gezicht mijne tegenwoordigheid van geest verloor en stamelend antwoordde, dat ik naar huis moest. Ik had den moed niet om er nog een woord bij te voegen, of om den leelijken kerel nog te bezien; ik keerde mij dus om en wilde het kasteel ten spoedigste verlaten. Nauwelijks had ik een paar schreden gedaan, of de ellendeling vatte mij van achteren aan en drukte mijne armen

stevig tegen zijn lijf. Toen ik luid om hulp wilde roepen, hield hij mij de hand op den mond, wilde mij omhelzen en in zijne kamer sleuren, die in den gang uitkomt.

Abraham luisterde met ingehouden adem naar het verhaal zijner dochter; zijn gelaat was bleek, zijne oogen hingen als het ware aan de lippen van het meisje.

Thans, daar Taubele even ophield, vroeg hij met bevende stem:

- En wat gebeurde er toen?

Een blos klom op de wangen van de maagd, zij sloeg hare oogen neder en zeide:

- God weet wat er gebeurd zou zijn, wanneer Hij mij niet een engel, een redder gezonden had.

- En wie was uw redder?

- Antoon.

- De bakkersgast? vroeg de vader verrast.

- De bakkersgast Antoon, herhaalde Taubele en zij waagde het nog niet de oogen op te slaan.

- Maar het is immers vier weken geleden, sedert gij bij den graaf waert, dus begon de kleermaker weder, en zoo lang kunt gij iets voor mij verbolgen houden!

- Ik vreesde u te zullen bedroeven, zeide Taubele, kuste haren vader en was blijde dat zij onder deze liefkozing een geheim kon bewaren, dat haar heilig was en dat zij voor geenen prijs, zelfs niet aan haren vader, aan haren dierbaren en boven alles beminden vader, zou hebben willen verraden.

- Wie zal mij nu helpen? zeide Abraham, na eenige oogenblikken peinzens; ik ga heden nog tot den graaf en verhaal hem alles, opdat hij den ellendeling.....

- Zeg hem heden liever niets! hernam Taubele; Janko staat hoog bij hem in gunst en zou u kunnen nadeel doen.

- Ik denk aan geen voor- of nadeel! De onbeschaamde schelm, die u zoo heeft durven beleedigen, moet gestraft worden!

- Hij zal wel gestraft worden! zeide de dochter; spreek er heden nog niet over en breng liever geld voor moeder mede.

- Maar ik heb niets om aan te trekken, zeide de vader lachend.

- Neem den frak van onzen huisheer, zeide Taubele lachend.

- Hij is nog niet half klaar!

- Welnu, dan zal ik u helpen om hem af te maken.

En het lieve meisje nam draad en naald uit haar werkdoosje, en begon zingend de losse stukken van den frak samen te driegen.

- Maar als Adler eens wil uitgaan, terwijl ik niet te huis ben? vroeg de kleermaker bezorgd.

- Hij gaat 's voormiddags nooit uit, antwoordde het meisje met naaien voortgaande.

- Wat doet hij toch altijd te huis?

- Ik heb het u wel tienmaal willen zeggen, antwoordde Taubele, maar ik ben in den laatsten tijd zoo verstrooid; begrijp eens, vader, zoo dikwijls gij 's voormiddags uitgaat, sluit moeder zich met den huisheer op en beide blijven uren lang bijeen.

- Moeder! riep de kleermaker lachend.

- Word maar niet jaloersch! Ja, moeder en Adler! zeide Taubele, insgelijks lachend en haar vader den frak helpende aantrekken.

- Bukken durf ik mij niet, zeide Abraham, anders barst hij geheel uit de naden; ik zal mij maar heel voorzichtig bewegen en langzaam gaan. - Ik verricht deze boodschap met tegenzin, maar het moet zijn. Vaarwel en pas goed op moeder!

- Zij heeft minder toezicht noodig dan de dochter, dacht het meisje bij zich zelf, en ging met haren vader de straat op. Nauwelijks had zij de kamer verlaten, en de deur aan de straat gesloten, of de zieke vrouw van den kleermaker verliet haastig het bed en ging door een achterdeurtje, dat in den gang was, naar de kamer van den huisheer. Met een stokje klopte zij driemalen zachtjes tegen het slot; terstond werd de deur geopend.

- Ik wacht reeds een uur op u! zeide Adler met een vriendelijk verwijt.

- Hij ging niet eerder heen.

- Hebt gij met hem gesproken?

- Ja, zoo half en half; ik zal u dadelijk alles vertellen.

Zij sloten de deur achter zich en spoedden zich naar de woning van den eersten parnassijn der joodsche gemeente van Praag.

(Wordt voortgezet.)

Iets over de Noordpool.

De Noordpool-tochten vinden thans bij de zeevarende natiën veel bijval. In den jongsten tijd zijn er verschillende gedaan, en op nieuw rust Engeland eene expeditie uit, gelijk almede eene in Neêrlands aloude havenstad Enkhuizen wordt voorbereid. Dat er dikwerf zeer uiteenloopende berichten over den toestand der Noordpoolzeeën door de onderzoeklievende reizigers gegeven worden, weet ieder. Dit verschil bare geene verwondering, want de geduchte ijsmassa's, door stroom en wind her- en derwaarts voortgestuwd, brengen telkens verandering in dit grootsche natuurtafereel teweeg, hetwelk desniettemin een eentoonig gezicht oplevert. Waar deze eene opene zee aantreft, vindt gene een toewater; wat sommigen voor land aanzien, blijkt naderhand op rotsen gelijkende ijsruggen geweest te zijn. Zelfs over het doordringen tot de pool bestaat verschil van gevoelen, zooals dezer dagen gebleken is, hetgeen wij hier wenschen te vermelden.

Om de 100 geographische mijlen, welke de pool nog van de noordelijkste punten, die wij bereikt hebben, scheidt, te overschrijden, schrijft PH. OVERBEEK in het Duitsch tijdschrift *das Ausland,* is het niet enkel voldoende ijs, koude, honger, dorst, nachten van verscheidene maanden enz. te trotseeren: - ware het dat alleen, dan zou men kunnen zeggen dat de ontdekking der pool slechts in eene kwestie van tijd bestond. Doch er bestaat een oneindig belangrijker factor, welke ons zegt: ‘Tot hiertoe en niet verder!’ Deze factor is het afnemen of zelfs het volkomen ophouden van de wentelende beweging van den aardbol aan de polen.

‘Die beweging bedraagt onder de evennachtslijn 1300 voeten per sekonde, en in onze streken van 6 tot 700 voeten, doch zij neemt allengs af hoe meer men de polen nadert. Men moet nu weten, dat ons lichaam krachtig wordt ondersteund door deze wentelende beweging, die, onze leden bijeenhoudende, onze spieren aanmerkelijk te hulp komt. Doch hoe dichter bij de pool, hoe minder die invloed wordt, zoodat onze spieren dáár al de zwaarte van ons lichaam moeten ophouden, omdat het niet meer wordt tegengehouden door de eigenaardige kracht van het wentelen. De ervaring hiervan hebben de reizigers in de zuidelijke streken toegeschreven of aan de vermoeienis of aan de moeielijkheid van het terrein, of aan gebrek van voedsel, terwijl hunne vermoeidheid zonder twijfel voortkwam uit het overwicht van de aantrekkingskracht boven die van de wenteling. Dit verschijnsel wordt zelfs bij de ineengeschrompelde en kruipende planten der noordelijke wereldstreken opgemerkt.

Het is dus meer dan waarschijnlijk, dat de pool uit deze natuurkundige oorzaak nimmer door iemand, dan ten koste van zijn leven, zal bereikt worden.’

De bovenstaande beschouwing heeft de Hollandsche schrijver W. VAN HAARST aldus pogen te wederleggen:

‘Onder de evennachtslijn is de versnelling der aantrekkingskracht $9^{m}81$, die der middenpunt vliedende kracht $0^{m}03$, dat is ongeveer 1/300. Iemand, die dáár voor een man van 90 kilo gewicht doorgaat, zal dus werkelijk 90,3 kilo wegen. Aan de pool, waar de middenpuntvliedende kracht nul is, zal hij derhalve 3 hectogrammen zwaarder zijn. Hij loopt dus zeker niet veel gevaar daardoor zijn leven te verliezen.

De heer OVERBEEK had daarbij ook nog de afplatting der aarde in rekening kunnen brengen, want daardoor wordt het gewicht met 1/540 dat is met 2 hectogrammen verdroot. Voor een reiziger is het alzoo, alsof hij met 5 hectogrammen belast wordt; voorzeker, indien niets anders de reis verhindert, zal zij wel gelukken.’

Tot dus ver de beide schrijvers. Thans treed ik met een derden persoon, een man van de grootste ondervinding, op, te weten: de door zijne reizen naar de Noordpool wereldberoemde kapitein JOHN ROSS, die het geluk heeft gehad de magnetische Noordpool te ontdekken. Het verwondert mij dat dit historisch feit door geen der beide heeren in aanmerking is genomen, doordien het insgelijks pleit voor het doordringen tot 's aardrijks aspunt. Wij zullen deze nalatigheid verhelpen en dien belangrijken tocht hier in korte woorden gedenken.

Onder de voornaamste Noordpoolexpeditiën mogen wij die van den verdienstelijken kapitein JOHN ROSS tellen, die met zijnen neef, JAMES CLARK ROSS, den 23^{n} Mei 1829 uit Engeland vertrok met de *Victory*, een klein vaartuig van 150 ton. Na de Prins-regent-invaart onderzocht te hebben, stevende hij naar de plaats waar de *Fury* van kapitein PARRY, op diens vierde Noordpoolreis, schipbreuk geleden had. Tusschen drijvende ijsvelden en in een onophoudelijk gevaar van verbrijzeld

te worden, drong hij 300 mijlen verder zuidwaarts door dan eenig ander zeevaarder, toen een geduchte ijsmuur elken voortgang belettede. Vermits het reeds in het laatst van September was, besloot hij in eene kleine baai, die hij den naam van Felix-Harbour gaf, te overwinteren. Het bezoek van eenige Eskimo's, die zich in het begin van 1830 in de nabuurschap kwamen vestigen, gaf eene aangename verstrooiing aan de bemanning van de *Victory.* Zij verschaften de Engelschen versche levensmiddelen en warme kleederen. Ook verstrekten zij den kapitein Ross tot gidsen op vier belangrijke tochten, waarvan een naar de magnetische Noordpool leidde, waar hij het voorrecht had het eerst de Engelsche vlag te planten.

Hij schrijft over den tocht derwaarts: ‘Alles deed ons hopen tot de oplossing van dit groote vraagstuk te zullen geraken. Onze voorgangers hadden wel ramende berekeningen voor de ligging van de pool gemaakt, doch deze niet met juistheid kunnen bepalen. Onderzoekingen op andere naderbijgelegen oorden waren er noodig om dit zoo zeer verlangde en bijna geheimzinnig punt te ontdekken. De zeevaarder moest zijne magneetnaald dààr plaatsen, waar geene afwijking van de loodlijn bespeurd werd en hij de overtuiging verkreeg, dat de magnetische pool tusschen zijn voet en het centrum der aarde was. Onze positie bood ons daartoe de meest gewenschte gesteldheid. Wij waren dichter bij de pool dan iemand ooit geweest was, en bezaten de vereischte reismiddelen, welke onze voorgangers misten.

Volgens de tot dus ver gedane onderzoekingen giste men dat de pool zich op 70° Noorderbreedte en 98° 30′ Westerlengte bevond. In de hoop, tijdens de lente, gelukkiger te zullen slagen, had ik gedurende den winter eene reeks van magnetische waarnemingen gedaan en de ligging der pool zoo juist mogelijk verkregen, terwijl de helling van de magneetnaald, op de plaats waar ik mij bevond, 89° overschreed. Deze waarnemingen staakten eerst bij het verlaten van het schip.

Ik nam vijf flinke matrozen meè, wier lichamen tegen de vermoeienissen der reis bestand schenen. Op den eersten dag liet de luchtgesteldheid niet toe magnetische waarnemingen te doen; eerst den volgenden morgen was ik daartoe in staat. Ik ontdekte toen dat de magnetische inclinatie 89° 41′ Noordwaarts geklommen was en de Noordelijke punt van de horizontale magneetnaald zich ten Noorden 57° Westwaarts richtte. Dus kon ik de door ons te nemen richting met zekerheid bepalen en den afstand van het doel onzer reis ramen. Wij bevonden ons toen op 69° 34′ 45″ breedte, en 94° 54′ 23″ lengte.

Na ongeveer 25 mijlen in gelijke rechte richting afgelegd te hebben, hielden wij den 31^{n} Mei te 8 uur 's morgens halt. Wij bevonden ons toen, naar mijne berekening, op 14 mijlen afstand van de pool. Mijne haastigheid veroorloofde geen de minste vertraging. Ik besloot een groot gedeelte van onze levensmiddelen achter te laten. Aldus verlicht, hervatteden wij onzen marsch en bereikten in den morgen van den 1^{n} Juni het oord, waarnaar wij zoo vurig verlangden.

Onze geestdrift over het volbrengen van eene taak, door een aantal Noordpoolreizigers te vergeefs beproefd, was zoo groot, dat wij niet wisten op welke wijze dien gelukkigen uitslag te vieren. Wij wenschten de noodige krachten en materialen te bezitten voor de oprichting van een reusachtig gedenkteeken op de plek, welke door de natuur niet gekenteekend was geworden. Intusschen begonnen wij onmiddellijk met onze waarnemingen. Zoodra wij ons onderzoek bekroond zagen,

richtten wij een heuvel van kalksteenen op, welke op het strand lagen, en namen bezit van de Noordpool in naam van Groot-Brittannië en Zijne Majesteit Willem IV.

De plek onzer waarneming lag op 70° 5′ 17″ breedte, 96° 46′ 45″ lengte. De naaldhelling bedroeg 89° 59′, dat is op eene minuut van den verticalen stand. De nabijheid der pool, misschien zelfs de plek harer juiste ligging dààr waar wij ons bevonden, werd bevestigd door de volslagen werkeloosheid der door mij medegebrachte horizontale magneetnaalden. Nog moet ik hier van een ander belangrijk feit gewagen. Professor BARLOW had, gedurende onzen tocht, alle kromme en gelijk afwisselende lijnen op eenige graden tot bij haar vereenigingspunt getrokken. Bij onze terugkomst in Engeland ontwaarden wij met genoegen, dat de door ons aangeduide plek het centraal vereenigingspunt dezer lijnen was.

Het werd tijd de terugreis naar de bewaarplaats onzer levensmiddelen te nemen, want de medegevoerde voorraad was verbruikt. Wij vreesden dat hongerige beren of de nog vraatzieker Eskimo's het depot, waarop al onze hoop gevestigd was, zouden ontdekt hebben. Wij kwamen er 's morgens, en vonden gelukkiglijk alles aanwezig. Den 9n Juni bereikten wij de kaap Isabella, en den 11n eene plek waar ingsgelijks, volgens afspraak, levensmiddelen voor ons neergelegd waren. Naar onze berekening konden wij den volgenden dag het schip bereiken, en wij brandden van verlangen om den voorspoedigen uitslag aan onze kameraden mede te deelen; doch de wind en eene heftige sneeuwbui noodzaakten ons nog eenmaal te kampeeren. Eindelijk verzwakte de wind en hield de sneeuwbui op; moedig trokken wij weder voorwaarts en bereikten de *Victory*, na eene afwezigheid van acht en twintig dagen, door en door vermoeid, maar toch gezond.'

Den 19n October 1833 stapte ROSS te Londen aan wal. Zijne reis had vier jaren geduurd en is een der vermaardste Noordpooltochten. Op een gehoor bij den koning toegelaten, bood hij Zijne Majesteit de vlag aan, die hij op het magnetisch aspunt van den aardbol ontplooid had, werd tot ridder baronet benoemd en met de Bathorde versierd. Te gelijker tijd schonk de Kamer der Gemeenten hem eene belooning van 5000 pond sterling, en verschillende buitenlandsche regeeringen boden hem andere vereerende onderscheidingen aan.

Ziedaar een kort verslag van de belangrijke ontdekking van JOHN ROSS, waardoor het ons duidelijk wordt dat men de pool levend zal kunnen bereiken. Schoon de polen der aarde en de magnetische polen niet samenvallen, mocht hij er op bogen zich in de nabijheid van 's aardrijks aspunt te bevinden. De vermoeidheid der manschappen laat zich licht verklaren, want acht en twintig dagen lang onder de opene lucht in de barre Noordpoolstreken moet zeer afmattend zijn, te meer daar zij vier bange en vervelend lange jaren in die gure gewesten doorbrachten, waarvan Tollens in zijne *Overwintering der Hollanders op Nova-Zembla*, getuigt:

Vaarwel, rampzalig oord, misdeeld van elken zegen,
Geen voet betrede uw boôm, geen adem waaije u tegen;
Blijf onbezocht en woest en afgescheurd van de aard.

Als dichter moge TOLLENS dien wensch doen, gedachtig aan de veelvuldige gevaren welke de bezoekers dier woeste streken hebben te verduren; desniettemin vordert de wetenschap moedige mannen, die tegen de reusachtige krachten der ijsmassa's en de verstijvende koude, tegen sneeuwstormen, honger, dorst en de verschrikkingen van een maanden langen nacht durven te strijden tot heil der menschheid.

Antwerpen.

M.H. DE GRAAFF.

Wapenschild der abdij van Postel.

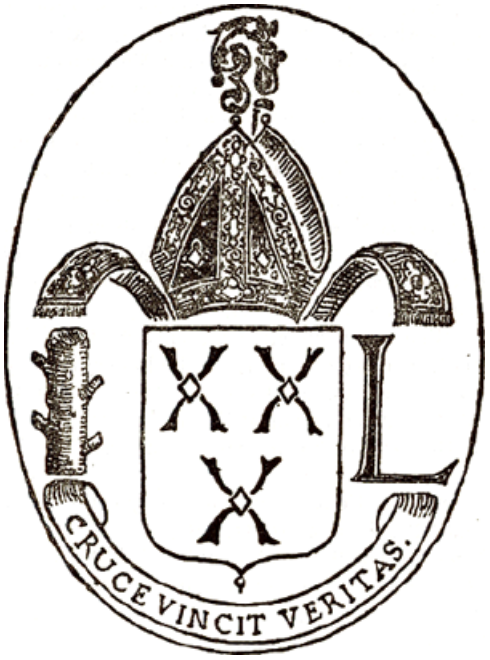

Welk is eigenlijk het wapen van het Postelsch klooster? Velen, verwonderd deze vraag te hooren stellen, zullen ons ten antwoord naar FOPPENS, LEROY, BUTKENS en anderen verwijzen, en daar een beeldschrift of *rebus* aantoonen als het wapen dezer abdij, te weten, eenen *post,* of boomstam, en de letter L, beide van sinopel, saamgebonden met eene koord, op grond van zilver. Wij waren ook langen tijd in de meening dat dit het echte Postelsch wapen was, wanneer, op zoek naar de wapenen der abten van dit klooster, verscheidene zaken ons onder de hand vielen, welke ons het vermoeden deden opvatten dat er een ander bestond, en na verder onderzoek verkregen wij de overtuiging dat Postel voert: op zilver drie molenijzers van sabel met de spreuk: *Cruce vincit veritas; door het Kruis verwint de waarheid.* Ziehier eenige bewijsredenen tot staving van onze bewering.

Beschouwen wij, ten eerste, eenige der zegels van de schepenbank van Reusel, welke ons in handen kwamen. Gelijk men weet, behoorde de grondheerlijkheid van Reusel aan de abten van Postel, ‘die, als grondheeren, volgens oud gebruik, over dit dorp eene laatbank, uit eenen meier en 7 schepenen bestaande, hebben aangesteld. Dit heeft tot den 2^{n} November 1688 voortgeduurd, wanneer H.H. Mogenden, die

sedert den Munsterschen vrede over den eigendom van Bladel, Reusel en Postel met het Spaansche hof in geschil waren, zich het beheer van Reusel hebben aangematigd.[1]' Vier van de zegels der schepenbank van Reusel, door verschillige abten van Postel gegeven, hebben wij voor oogen: te midden staat in eene nis een O.-L.-V.-beeld, rechts een klein schild met het wapen van den betrekkelijken abt, links het wapenschild met molenijzers door eenen engel gehouden. De randschriften luiden als volgt: op het eerste zegel, met

het wapen van den abt J. DU CHESNE: *Sig. scabinorum. Reusellensium. renovatum. anno. Dui.* 1628. *DC.;* op het tweede met het wapen van Cornelius VAN BOESDONCQ: *Sig. scabinorum. Reusellensium. renovatum. anno* 1636. *L E.;* boven het prelaatswapen: CVB.; op het derde, met het wapen van EGIDIUS JANSSENS, waarboven de letters E. II.: *Sigillum. renovatum. scabinorum. de. Rosele. anno.* 1.6.7.0; op het vierde, met het wapen van GREGORIUS SICHMANS: *Sig. scabinorum. Reuselentium. renovatum. anno.* 1680. *L.E.* Om de beschrijving dezer zegels te volmaken, zij hier bijgevoegd dat men op het tweede tot tweemaal toe den boven vermelden *rebus* vindt, te weten, den *post*, nevens en onder het wapen van VAN BOESDONCQ, en de letter L, nevens en onder het wapenschild met drie molenijzers.

Men zou kunnen ons de opmerking maken dat men in de beschrevene zegels het wapen met molenijzers eerder

als dit der gemeente Reusel zou moeten aanschouwen dan als dit des kloosters van Postel. Wij zullen niet stilstaan bij deze schijnbare moeielijkheid, die bij de uiteenzetting onzer verdere bewijzen van zelf zal verdwijnen.

(1) COPPENS, *Beschrijving van het Bisdom van's Hertogenbosch*, IV. blz. 221.

Buiten het zegel, door prelaat VAN BOESDONCQ aan de schepenbank van Reusel gegeven, hebben wij van hem een persoonlijk zegel, op hetwelk, in het middenvak, in eene nis, de H. Nicolaas, patroon van Postel, staat; rechts VAN BOESDONCQS

wapen, links het wapen met molenijzers. In den rand leest men: *Sig*: *Cornely. Van Boesdoncq. abbatis. coenobii. Postellensis.* Moesten wij op enkele gissingen voortwerken, hier ten minste zou men reden hebben om te veronderstellen dat men het wapen des kloosters heeft willen aanduiden tegenover het wapen des prelaats; het ware zonderling op het zegel eens abts *qua talis* het wapen eener onderhoorige heerlijkheid en niet dat zijns kloosters aan te treffen. Doch, alle gissingen ter zijde gesteld, ziehier stellige bewijzen.

Het is gekend, dat in de abdijen twee zegels gebruikt wierden, namelijk het persoonlijk zegel van den abt en het zegel des kloosters. In de twee laatste eeuwen vindt men algemeen het wapen des prelaats in zijn zegel gesneden en op het zegel des kloosters of het kloosterwapen, of den patroon der kerk, of het een en ander. Wat elders in gebruik was, bevinden wij ook in Postel. De twee laatste eeuwen, dat is sinds de oprichting van Postel als abdij, leveren ons een aantal stukken, bezegeld met het zegel des kloosters, op hetwelk wij nooit anders dan het wapen met molenijzers aantreffen. Volgens dat de abt mede onderteekenaar is der stukken of niet, vindt men al dan niet het betrekkelijk prelaatszegel nevens het kloosterlijke.

Bij voorbeeld: een stuk van 8 December 1698 onderteekend door de verschillige kloosterheeren, is gegeven *Sub sigillo nostro Conventuali et signatura propria.* Een ander sluit met de volgende woorden:... *In quorum fidem et robur has subsignamus et sigillis abbatiali et conventuali munimus. In monasterio postellensi hac* 8 *Jan.* 1703. Hierna volgen de handteekens van den abt en de kloosterlingen. Vlaamsche stukken eindigen met deze of dergelijke woorden:... *Ter oirconde hebben dit met onsen segel ende naemen bevestigt. Postel* 4 *October* 1708; *Ter oirconde hebben wy deesen eygenhandig onderteekent ende met onsen segel becragtight. Actum in Postel den* 3 *Mert* 1728, *enz. enz.* Het eerst aangehaalde stuk draagt alleen het zegel met de molenijzers; al de andere, door den abt mede onderteekend, hebben daarbij een tweede zegel, namelijk dat van den betrekkelijken abt. Het blijkt dus welk het kloosterzegel en, bij gevolg, welk het kloosterwapen van Postel was. Hier geldt nogmaals de opmerking dat men meermaals het gekende beeldschrift, den *post*, aan eenen, de letter L aan den anderen kant des wapens, de plaats van schildhouders ziet aanvullen.

Hetgeen wij in de zegels waarnamen, bevonden wij ook op de stempels, gebezigd om ingeprint te worden op den band der boeken, op kerksieraden enz... Zoo zagen wij op een aantal boeken, voortkomende van de oude abdij van

Postel, aan eenen kant het wapen van den abt VAN RAVESCHOOT, aan den anderen het wapen des kloosters met de spreuk: *Cruce vincit veritas* geprint, volgens de hier bijgevoegde namaaksels. De stempel, aan het hoofd van ons artikel geplaatst, had ongetwijfeld eene dergelijke bestemming. Op twee pyramidale reliquiënkassen zagen wij op de eene VAN BOESDONCQS wapen, op de andere, als tegenhanger, het besproken wapen van Postel; zoo ook op andere kerksieraden komt het voor, in tegenoverstelling van het wapen van den betrekkelijken abt die ze liet vervaardigen.

Een laatste bewijs vinden wij in het doodsbericht van den abt ISFRIDUS VAN DEN BROECK († 1744). Sprekende van zijne prelaatwording: '*Pacificus*,' zegt het, '*ac amans dominus eis venit*, *dum scutum familiae Conventuali nectens hoc lemma*: OMNIA IN UNUM, *pacis et amoris symbolum subjecit.*' (Hij kwam tot hen als een man van vrede en liefde, daar hij, het wapenschild zijner familie met dit des kloosters verbindend, deze spreuk: *Alles in één,* als een zinnebeeld van vrede en liefde, er onder stelde.) Nu, welk is dit wapenschild van VAN DEN BROECK, in hetwelk het wapen des kloosters en dit zijner familie samengevoegd zijn? Het is gedeeld; rechts en links op zilver drie molenijzers van sabel; in het binnenschild zes molenijzers, insgelijks van sabel, in Sint-Andrieskruis geplaatst, vier in paal, een rechts en een links. Geen twijfel, of de schrijver van het sterfbericht zag in het binnenschild het familiewapen van den abt, in het hoofdschild het tweemaal uitgedrukte wapen van Postel.

Veeltallige oorspronkelijke en onbetwistbare bewijzen brachten ons dus de overtuiging dat het echte wapen van Postel is, zooals wij het hooger beschreven. Van wanneer het in voege kwam en om welke reden het werd aangenomen, hebben wij tot hiertoe niet kunnen achterhalen.

F.W.

EENE VRAAG. Kent er iemand het wapen van ADRIAEN VAN BREUGEL, tienden abt van Postel (1757-1760)? Inlichtingen hierover zullen met dankbaarheid bij het bestuur der *Vlaamsche School* ontvangen worden.

Kritiek.
Spaansche fabel van Tomaso Yriarte.

Een os was aan 't ploegen: de krekele zong,
zoo spottend als dom:
'Ah! ah! 't spoor is krom!'
Maar hoor nu hoe 't antwoord des tuinmans klonk:
'Wel, krekel, hebt ge gelijk,
maar geeft toch van nijdige vitzucht blijk,
Want immers, is krom maar dit enkele spoor,
al de andere schijnen er rechter door.'

***

Zóó handelen rechters op 't kunstgebied,

ontdekken ze een vlekje, ze razen als dwazen,
en achten de lichtzijde niet.

V.A. DELA MONTAGNE.

Kroniek.

Antwerpen. Het gemeentebestuur laat de gravuren drukken, gemaakt volgens teekeningen van RUBENS en

waarvan de platen in de drukkerij van PLANTIJN-MORETUS berusten. Het is te hopen, dat men eerst op die platen galvanos zal doen maken en daar alleen op drukken, om alzoo de oorspronkelijke platen ongeschonden te bewaren; anders handelen, ware een groote misslag.

- De gemeenteraad besliste den 29^{n} December 1876 jaarlijks 3000 fr. meer beschikbaar te stellen voor het bekostigen der herstelling van schilderijen in het museum. Met hetzelfde doel zal de heer minister van binnenlandsche zaken, te rekenen, van 1878, 's rijks hulpgeld voor de schilderij-herstelling 3000 fr. opslagen. Het Antwerpsch museum zal dus voor de gezegde werken van herstelling beschikken over een jaargeld van 10,000 fr.

- Het gemeentebestuur heeft eenen prijskamp geopend uitsluitend tusschen Belgische bouwkundigen voor het maken der plans van het nieuwe museum van kunstwerken van oude en nieuwere meesters, welk het stadsbestuur met ondersteuning von het rijk gaat oprichten. (Zie de *Vl. School,* 1875, blz. 187; 1876 blz. 22 en 48. Het omstandig programma, met het grondplan van de bouwplaats, is kosteloos verkrijgbaar op het secretariaat der stad. De volledige ontwerpen moeten vóór 1 Augustus 1877 op het stadhuis te Antwerpen besteld zijn, aan het adres van den heer burgemeester. De mededingers mogen hunne ontwerpen niet onderteekenen, maar moeten dezelve voorzien van een bijschrift, herhaald op den omslag van een verzegelden brief, in welken laatste zij hunnen naam zullen opgeven. Prijzen: 1^{e}, fr. 10,000; 2^{e}, fr. 5000; 3^{e}, fr. 2000. De maker van het bekroonde ontwerp zal kunnen gelast worden met het bestuur der bouwwerken, tegen genot van 5% van de som van het bestek, doch onder verbeurte zijner premie. Het bestek (bouwmeestersloon en premiën inbegrepen) mag 2 millioen frank niet te boven gaan.

- OTTO VENIUS' schilderij, n^{r} 480, in het museum *De roep van den H. Mattheus,* door ons in 1866, blz. 212, in plaat medegedeeld, gaat hersteld worden, door P.E. NICOLIÉ.

Brussel. Prijsvragen van de koninklijke academie van België: Letterkunde. 1° Den oorsprong der Belgische muziekschool nagaan en aantoonen ín hoeverre hare oudste meesters zich ingelaten hebben met de Fransche muziek van de XIIe tot de XIVe eeuw; 2° Geschiedkundige schets van de pottebakkerskunst in onze gewesten, beschouwd van uit het oogpunt der kunst, van den Romeinschen tijd af tot op de XVIIIe eeuw; 3° Geschiedenis van de graveerschool in RUBENS' tijd, met aanhaling van de uitgevers der platen en van den handel die in deze platen gedreven werd door de tijdgenooten, zonder onderscheid van land; 4° Beschrijving van het karakter der Vlaamsche bouwkunde (met aanhaling van gebouwen in de Nederlanden), in de XVIe-XVIIe eeuw. Prijzen: voor n^{rs} 1 en 4, ieder 1000 fr.; voor 2 en 3, ieder 800 fr. De stukken, op de gewone wijze, in te zenden vóór 1 Juni 1878, aan den heer secretaris J. LIAGRE, bij wien programmas verkrijgbaar zijn.

Teekenkunde. Teekening (0^{m}75 hoog, 2^{m}25 breed) eener versierde fries, ter hoogte van 5^{m}00 in een openbaar gebouw te plaatsen en voorstellende de bewerking van den steen, van als hij opgegraven wordt tot dat hij op zijne plaats is gezet. Prijs: 1000 fr.

Graveerkunst. Plaat naar een ouden of nieuwen schilder, gegraveerd, geëtst, in zwartekunst of halftint, verschenen tusschen 1 Januari 1877 en 1 September 1878. Prijs, voor de best en voldoend geoordeelde plaat: 600 fr.

Teekeningen en platen in te zenden vóór 1 September 1878, aan den heer LIAGRE voornoemd.

Gent. Eenige giften, aan de stadsbibliotheek gedaan, verdienen eene bijzondere melding. Graaf VAN LIMBURG-STIRUM begiftigde haar met 152 deelen stamboomen, verzameld door wijlen baron DE PRET. BARON JAMES VAN ROTHSCHILD gaf 108 deelen van oude uitgaven der beste Fransche schrijvers ten geschenke aan de bibliotheek, en lord MAXWELL STIRLING zond haar zijne werken over keizer KAREL en de wapenkunde in de XVIe eeuw. Van het *British Museum* ontving de bibliotheek ettelijke werken van LAYARD, RAWLINSON, DAVIS enz. over de oude marmeren en aarden werken, in genoemd museum voorhanden. Buitendien kocht de stadsbibliotheek de volgende zeldzame boeken: aflaatbrief van SIXTUS IV, gedrukt te Audenaarde door ARN. DE KEYSER, in 1480; de beschrijving van keizer KAREL intocht te Bologna in 1530, door HOGENBERG; *De Stove,* door JAN VAN DEN DALE, 1528; *De IX Quaesten*, 1528; de psalmen van UTENHOVE, te Londen in 't Vlaamsch gedrukt in 1566; de eerste Nederlandsche bijbel gedrukt te Delft in 1477; het Hebreeuwsch woordenboek van THIERRY MARTENS, 1520; het eenige in België bestaande exemplaar van een drukwerk van WILL. CAXTON, den invoerder van de drukkerij in Engeland, *Commemoratio lamentationis B.M. de morte filii* (1484).

- In den laatsten tijd werd het stedelijk archief verrijkt met de volgende oude handschriften: *Tijdstippen der doorluchtige gebeurtenissen van de algemeene geschiedenis der Nederlanden*, 2 folianten; *Denombrement der burghgravie van Ghendt*, *ghehouden van den grave van Vlaenderen; Verzameling van arresten ende sententiën* (XVIe en XVIIe eeuw); *Ordonnances*, *statutz et arrêtés royaux pour le grand conseil de Malines; Ordonnantiën ende reglementen betrekkelijk de neiringen ende corporatiën van Ghendt; Thomas de Aquino*: *secunda secundae.*

- In 1875-76 waren bij de hoogeschool ingeschreven 350 studenten.

Lebbeke. Alhier is eene afdeeling van het *Davidsfonds* tot stand gekomen die reeds 200 leden telt.

IJper. Het IIIe deel van de door het stadsbestuur uitgegevene archiefstukken over de godsdienstige beroerten in de XVIe eeuw is afgedrukt en bevat de bescheiden nopens de hervorming van vóór 1566 en van Augustus 1566 tot September 1567, benevens die aangaande de gebeurtenissen welke gevolgd zijn op de kerkplunderingen, de komst van den hertog van ALBA en de onderdrukking der hervorming.

Hasselt. De erven van den heer WILLEM BRIERS, in leven advocaat te Leuven, hebben de bibliotheek van hunnen bloedverwant, bestaande uit circa 250 werken, aan de stad Hasselt geschonken.

Bergen. De stad, daartoe geldelijk bijgestaan door het rijk, heeft voor het stedelijk museum aangekocht de schilderij *Aratro*, van den Bergenschen schilder A. BOURLARD.

Buitenland.

Voorschoten. Het oud-adellijkhuis in de naburige Nederlandsche gemeente Ter Horst, waarschijnlijk in het be-

gin der XIIIe eeuw gebouwd, en in het begin der XVIIe eeuw herbouwd, is door den tegenwoordigen eigenaar, prins FREDERIK, in den bouwtrant der XVIIe eeuw hersteld.

Leiden. Aan de hoogeschool alhier zijn 1003 studenten ingeschreven. Niet minder dan 547 studeeren de rechten.

Parijs. In de roepzaal van DROUOT verkocht men op 8 Januari, onder andere, de volgende schilderijen: *Mystiek huwelijk van de heilige Catharina,* door H. VAN DER GOES, 19,900 fr.; portret van een der verzorgers der Leidsche hoogeschool, door J. DE BRAY, 6000 fr.; *Bruiloft te Kana* door J. STEEN, 6000 fr.; *Vestale*, door I. VAN OSTADE, 1550 fr.; *Paardenstal,* door denzelfde, 1300 fr.; *Rondtrekkende muzikanten,* door K. DU JARDIN, 1150 fr.; een *Stilleven*, van M. DE HONDEKOETER, 1500 fr.

Den 22^n^ Januari werden DIAZ, nagelatene schilderijen geveild; zij brachten 156,825 fr. op; onder andere golden *Laatste tranen,* 12,000 fr.; *Liefdegeschenken,* 10,000 fr.; *Hulsterstam*, 9400 fr.; eene vrouwenfiguur, in waterverf, 6000 fr.

Erfurt. Een bewoner dezer stad heeft een kistje opgegraven, vol gouden sieraden en Italiaansch gouden geld van de XIVe eeuw, benevens eenige goudstukken van Romeinsche keizers, namelijk uit de IIIe eeuw, het alles ter waarde van omtrent 8000 fr. Er wordt verondersteld dat een jood, tijdens de vervolgingen der Israëlieten, rond 1349, het kistje zal begraven hebben.

Londen. Van MILTONS *Verloren paradijs* is een herdruk verschenen, in alles naar de eerste uitgave nagebootst (letters, papier, omslag, zelfs de drukfouten).

- Voor de schildering van tooneelschermen wordt thans de lichtteekening benuttigd; met eene lantaarn, van vergrootglazen voorzien, laat men het lichtbeeld bij middel van kalklicht op de doeken schijnen om alzoo de getrouwe voorstellingen van plaatsen te bekomen.

Schotland. In dit land bedroeg in 1876 de voortbrengst van ruw ijzer 1,103,000 ton, of 53,000 ton meer dan in 1875. De uitvoer en het verbruik van ruw ijzer bedroegen 910,000 ton, zijnde 66,000 minder dan in 1875. Eene ton doet 1016 kilo.

Volhynië. Het kasteel der graven HYNSKI-STETSKY, te Romanous, met zijnen huisraad uit den tijd van KATARINA II en PAUL I, vele Italiaansche schilderijen en beelden, bibliotheek en verdere kostbaarheden, is een prooi der vlammen geworden.

Pompeï. Bij de ontgravingen is eene herberg gedeeltelijk blootgelegd. De gelagkamer bevat vele aarden kruiken en op den muur zijn drinkende en spelende lieden uitgeschilderd.

De onwetendheid is eene gedurige kindsheid.

Sterfgevallen.

P.P. SCHIEDGES, de uitstekende Nederlandsche zeeschilder, sedert 1871 bewaarder van het museum van nieuwere kunst te 's-Gravenhage, is in die stad, waar hij den 7^n^ Juni 1812 geboren werd, op 1 December 1876 overleden.

C.C.A. LAST, steenteekenaar, te Amsterdam geboren op 11 December 1808, is den 17^n^ December 1876 te 's-Gravenhage overleden. Hij was de eerste die in Holland met de pen of krijt op steen teekende. Hij beoefende ook de schilderkunst.

J.C. KINDERMANN, die ook onder de aangenomen namen van Teknander en Chonia schreef, en, onder andere, veel roem inoogstte met zijne werken: *Het beleg van la Rochelle, Leven van D.R. Camphuysen* enz., is in December 1876 overleden. Hij werd te Amsterdam geboren in 1804.

F.P. MÜLLER, Denemarkens beroemde dichter, is den 31^{n} December 1876 op 76-jarigen leeftijd overleden.

ADOLF ALEXANDER DILLENS, de uitstekende kunstschilder, geboren te Gent den 2^{n} Januari 1821, is te Elsene bij Brussel overleden op 1 Januari jl. Zijn laatst voltooid tafereel prijkte op de Antwerpsche tentoonstelling van 1876, en deelen wij op de volgende bladzijde in plaat mede.

F. BULOZ, de bestuurder van de *Revue des Deux-Mondes,* is in 't begin des jaars te Parijs overleden; te Geneve, in 1803 geboren, begon hij zijne loopbaan als letterzetter.

H. BROCKHAUS, hoogleeraar voor de Sanskrietsche taal te Leipzig, in 1806 te Amsterdam geboren, is op 5 Januari overleden.

H. MONNIER, de befaamde Fransche caricatuurteekenaar, schrijver en tooneelist, van wiens werken onder andere de *Mémoires de Joseph Prudhomme* wereldberoemd zijn, overleed te Parijs den 7^{n} Januari, oud 78 jaren.

J. GRAVEN, de maker van het beeld van PIET HEIN en van eene fontein op de Nieuwe-markt te Delfshaven, is op 9 Januari overleden te Rotterdam.

SARA FELIX, de zuster van de beroemde treurspeelster RACHEL, is, volgens een bericht uit Parijs van 14 Januari, in 58-jarigen ouderdom overleden. Zij verscheen op het tooneel voor het eerst in 1840 in het Gymnase, later in het Odéon en het Théâtre français. Zij was eene zeer verdienstelijke tooneelspeelster en oogstte veel bijval. Na verloop van eenige jaren liet zij echter de planken varen voor den handel in reukwaren. Het bekende *Eau des fées* werd door haar uitgevonden.

PIETRO MAGNI, zoo wordt uit Rome van 15 Januari gemeld, is overleden. Deze beeldhouwer, die de beelden van DAVID en SOCRATES gebeiteld heeft, behoorde tot Italië's uitstekendste kunstenaars.

J.P. HILGERS, de gekende Antwerpsche kunstsmid, van wiens werken ons tijdschrift meermalen gewaagde en over wien EUG. ZETTERNAM in de *Vlaamsche School* van 1855, blz. 52, een artikel schreef, is den 27^{n} Januari te Antwerpen overleden. Oud-leerling der Antwerpsche academie, onderscheidde hij zich reeds vroegtijdig door zijn vindingrijken geest en hij deed verscheidene voor zijn vak belangrijke uitvindingen. Hij stichtte de nog bestaande Antwerpsche nijverheidsschool (zij ging sedert eenige jaren aan het rijk en de stad over) en hielp de maatschappij ter bevordering van kunstnijverheid tot stand brengen. Hij leverde ook eenige letterkundige proeven. De bekwame man, die nauwelijks 44 jaren oud werd, zal lang betreurd worden door allen die hem hebben gekend. Hij werd den 31^{n} Januari te Berchem ter aarde besteld, onder eenen grooten toeloop van vrienden en vereerders. Aan het graf werden verscheidene redevoeringen uitgesproken.

NESTOR CONSIDERANT, de gekende Fransch-Belgische letterkundige, is in 52-jarigen ouderdom te Brussel overleden op 29 Januari.

ANTWERPSCHE TENTOONSTELLING VAN 1876.
VERTROUWELIJK GESPREK, TAFEREEL VAN ADOLF DILLENS,
aangekocht door den heer FOP-SMIT Jr. van Rotterdam.

Verblijf van P.-J. Verhaghen Te Antwerpen.

Het blijkt niet klaar uit de levensbeschrijving door den heer Van Even in het licht gegeven over den historieschilder Peeter Joseph Verhaghen(1), hoe langen tijd deze aan de kunstschool van Antwerpen studeerde. Uit het levensbericht door Joris Verhaghen, zoon van den schilder en kanunnik der abdij van Park, opgesteld, weten wij met zekerheid dat hij in 't jaar 1744 in de maand October door zijne ouders naar Antwerpen werd gezonden en dat 'hij op 2 wintercoursen den 4en is geworden op de keyserlijke academie.' Volgens J. Vander Sande's schrijven in *de Bloeyende Konsten*, bl. 14, bij Van Even gemeld, teekende Verhaghen ter Antwerpsche academie 'ten tyde van omtrent dry jaren, hebbende omtrent het jaar 1746 a 1747 behaeld eene loffelijke plaets der teekenkonst na 't leven.' In denzelfden zin zegt de heer Van Even: 'In den wedstrijd van het teekenen naar het levend model, ten jare 1747, bekwam hij eene eervolle plaats.'

Men ziet, niet een dezer schrijvers geeft het bepaalde tijdstip waarop Verhaghen Antwerpen verliet. Een bewijsstuk kwam ons in handen, waaruit blijkt dat Verhaghen ten minste in het begin van 1747 reeds vaarwel had gezegd aan de Scheldestad. Het is een brief van Peeter's broeder, Jan-Joseph, alias den Pottekens-Verhaghen, of beter gezegd, twee brieven op één blad papier geschreven, waarvan de eene gericht aan zijne ouders, de andere aan zijnen broeder. Daar de dagteekening is van Antwerpen 13 Juli 1747, en dat hij schrijft aan zijnen broeder: 'Aengaende U EE. affairens *in langen tijdt* niet een letter gesien hebbende....', kan men met recht vaststellen dat Peeter Verhaghen reeds in de eerste maanden van 1747 in zijne geboortestad was wedergekeerd. Uit dit schrijven blijkt ook eens te meer hoe de twee broeders voor elkanders vooruitgang in de kunst bezorgd waren. De eerste brief is van weinig of geen aanbelang, doch daar hij om zoo te zeggen maar eenen uitmaakt met den volgende, zullen wij ze van elkander niet scheiden. Ziehier deze brieven, naar de oorspronkelijke afgeschreven:

Opschrift van den brief:

> Monsieur
> Monsieur VERHAGHEN,
> Rentmeester
> tot
> Aerschot.
>
> JESUS MARIA JOSEPH
> Antwerpen 13 Julij 1747.
>
> Beminde Vaeder ende Moeder
>
> UEEen geëerden van 7 der gepasseerde maendt is ons wel geworden,
> volgens welcken wij de boecken van Srs Craen verwachtene met de eerste

(1) Zie onzen vorigen jaargang blz. 189.

occasie ende alsoo ons bekend is verschijdemael occasie van kerren geweest te sijn ende dat Sr. Craen mij en Moyken gedurigh daer naer vraeght, soo sijn wij verwondert dan sij niet en comen.
Voorder wij sijn seer verlangende om te weten hoe UEE: vaert. Voor ons wij sijn (: Godt Loff:) wel te pas.
Wij connen wel dencken a Costij (?) soo wel slechten tijdt te sijn als hier. Immers daer is geenen middel in als den almogenden hertelijck te bidden die het al toe laet ende die weedt wat ons noodigh is. Daerom recommandere UEE: goede patientie ende Groete UEE: (als) oock Moijcken is doende ende Blijve (voort) in (alle) voorval met gedinstighe genegentheijdt ende Respect.
Vaeder ende Moeder

UEE: onderdanighen sone
J.J. VERHAGHEN

Mon frere,
Aengaende UEE affairens in langen tijdt niet een letter gezien hebbende soo ben ten dien aengaende geen wijnigh curieus: Voorts sult mij plesier doen met daer van, par occasie dat UEE: de boecken sendt, mij met een woordt deelachtigh van maecken.
Voorder soo segge eenighe boecken geleent gekregen te hebben: waer onder Atanasius Kircherius: de groote const van licht en schadue dat is van al dat licht ende schade raeckt gelijck schilderconst, perspectieffs, sonwijsers Ec. Waer in wat gestudeert heb op de const der sonwijsers, ende heb gevonden in de schilderconst, hetwelck ik UEE: altijd heb trachten wijs te maeken: te weten dat als het lichtste van eenighe saek staet recht over oft oposiet is een eenigh doncker deel, soo moet dat lichtste dat donker verlichten ende dat donker moet mede deijlen van t' coleur van het lichtste: ende dese verlichtinge ende mededijlinghe van coleur moet gematight sijn naeradvenant van dat Coleur van het lichtste is: want is het lichtste wit de schadue die er teghen over is sal seer verlicht sijn, is het lichtste rood sij sal seer veel mededijlen van het roodt ens. Heb er noch uijt bemerckt dat dat palmhouten rigellet dat UEE. t' huis hebt dinstigh is voor landmeterije sonwijsers Ec. daer om recommandere UEE: hetselve goed gaede te slaen, ende in cas UEE: mij hetselve eens gevoegelijck conde senden soude mij plesier doen. Eijndelijck recommandere UEE: de besigheijdt want behalven dat de ledigheijdt de moeder van alle quaet is, soo is dat spreeckwoordt oock waer, *Gutta cavat lapidem*, een druppel maeckt door den tijdt eenen rauwen steen gelijck, altijdt al iedt oft wat doen maeckt het rauw verstand saeght, laet ons voor malcanderen bidden. Groete UEE: als ik ben doende aen Moeijken ende onse susters ende Blijve met respect,
Mon frere

UE: geneghen Broeder
J.J. VERHAGHEN.

F.W.

Abraham.
III.

Het was een klein, rijk versierd vertrek, in hetwelk de graaf von Rabenhorst in eene achtelooze houding op een grooten leuningstoel zat, en vol gedachten de papieren nazag, die hij zooeven van de rijkskanselarij ontvangen had. Het hooge, gladde voorhoofd, door eenige bruine, maar hier en daar reeds grijs wordende haren omringd, plooide zich meermalen, terwijl hij die papieren las; de wenkbrauwen trokken zich van tijd tot tijd samen en om den kleinen mond speelde een spottend en verachtend lachje. Vluchtig doorliep hij de laatste bladzijde en wierp toen al de papieren op de tafel, terwijl hij daarbij eenige onverstaanbare woorden mompelde.

In eenen hoek van het vertrek zat een wezen, dat opmerkzaam op al de bewegingen des graven lette en dezelve dan getrouw nadeed. Dit wezen had volstrekt geene kleederen aan, maar was daarentegen bedekt met eene bruine, met korte haren bezette huid, waaraan het meermalen zat te trekken; het was Koko, de lievelings-aap van den graaf.

Naast den aap stond nog een ander, die minder trouwhartig dan de goede Koko, maar met een even afschuwelijk gelaat naar zijnen heer zag; in tegenoverstelling met den aap, had hij een zwart linnen vest aan, een zeer fijn ge-

plooiden kraag, kanten manchetten en zijden kousen, die hem nauw om het been sloten. Dit was Janko, de eerste kamerdienaar van den graaf en dien wij reeds uit het verhaal van Taubele kennen.

De graaf lette op dit oogenblik noch op den een noch op den ander; zijn blik werd hoe langer hoe donkerder, zijn gelaat nam allengs een toornige uitdrukking aan. Eindelijk werden zijne gedachten hem te sterk; de tong, die tolk der ziel, geraakte in beweging, de woelende driften die in zijn binnenste kookten, zochten zich een uitweg.

- Eeuwig leugens! zeide hij eindelijk, en zijn toornig oog viel neder op de straks gelezen papieren; zijn er te weinig fortuinzoekers te Praag geschikt voor deze dubbelzinnige rol bij het hof, dat zij mij, eerlijk man, daartoe kiezen moesten? Zouden zij zelfs mijne rechtschapenheid willen gebruiken tot een verleidelijk dekkleed voor hunne laagheid? De keizer zou ik hier bevelen voorschrijven en tevens de livreiknechten te Weenen ter wille zijn? Hier zou ik tegenover den armen zwakken vorst een dreigend gelaat toonen, en de eervergetende schurken en vleiers van Weenen eene oprechte toegenegenheid bewijzen en hun ten behoeve den spion te spelen? Had ik toch deze ongelukkige kanseliers-betrekking niet aangenomen? 't Was verstandig van Harrach, dat hij zich ziek hield, toen hij naar Weenen ontboden werd, en hij leeft in vrede en rust!

Koko liet immer voort een angstig gesteun hooren; hij zag zijnen meester toornige gebaren maken en zocht die na te doen; Janko daarentegen spitste zijne ooren om den zin te vatten der woorden, die de graaf half luide mompelde; de kamerdienaar hoopte de gedachten zijns heeren daardoor te raden. Maar dan kon hij lang luisteren!

Graaf von Rabenhorst was van natuur een rechtschapen en eerlijk man. Maar hij had in de laatste helft van zijn zestigjarig leven veel ondervinding opgedaan, te veel dan dat hij nu nog, gelijk vroeger, elkeen voor eerlijk houden kon die zich daarvoor uitgaf. Eene eenige, maar ongelukkige liefde roofde hem op den drempel des mannelijken leeftijds reeds al de genoegens, welke de wereld kan aanbieden, en welker schuldeloosheid zoovelen verheugt. Alleen, zonder ware vrienden, geleek hij met zijn edelen aanleg, naar die boomen uit de warmere luchtstreek, die in den vreemde treurend daarheen leven en aan hunne verlaten landgenooten schijnen te denken.

Door deze afzondering kreeg zijn anders goedhartig karakter eene soort van bitterheid, die door velen voor bitsigheid gehouden werd, en welke eigenlijk slechts de droesem was van zijn edel hart, 't welk sinds lang door geene oorzaken van buiten in beweging gebracht was. In tegenoverstelling van de meeste groote heeren van zijnen tijd, was de graaf vrij van vooroordeelen en inschikkelijk jegens ieder een, uit welken stand, van welken godsdienst ook.

Door kuiperijen, wier draden te Weenen aan het hof van den aartshertog Matthias gespannen waren, werd aan den graaf door keizer Rudolf te Praag, eene plaats als rijkskanselier opgedragen. De graaf aanvaardde met genoegen een ambt, waardoor hij nuttig voor zijne medeburgers hoopte te zijn; hij had echter te veel ondervinding om op de dankbaarheid te rekenen van eenigen mensch, dien hij eene weldaad, zelfs ten koste zijner rust, bewijzen konde. Hij was echter ook te edel, om het niet voor een heiligen plicht te houden voor de menschheid alles op te offeren, aan haar welzijn al zijne krachten te wijden. Het toenmalig begin der bloedige vervolgingen tegen de protestanten in Boheme, en de stelselmatige afschaffing van het eene volksprivilegie na het andere spoorden hem hoe langer zoo meer aan, met al zijne macht te kampen,

om voor zijn vaderland de moeielijk verworven vrijheid te verdedigen en te behouden, zijne landgenooten tegen eene onverdiende vervolging te beschermen en de vervolgers op hunne strafwaardige handelwijze opmerkzaam te maken. Hij zocht ze met even koene vastberadenheid als verstandige matiging te bezweren en het aanbrekende morgenrood eener algemeene geestelijke verlichting niet langer door even gruwzame als nuttelooze middelen tegen te houden. Hij wilde hun bidden zich der goddelijke genade en hunner hooge standplaats waardig te betoonen; de hun toevertrouwde volkeren, in stede van ze in dienstbaarheid en dom te houden, op te voeren tot hetgeen de mensch hier worden kan, hen te beschaven en wijzer te maken en hen de vrijheid te doen verdienen. Te laat bemerkte hij echter hoe hij zich in zijne verwachting had bedrogen: niemand luisterde naar zijne vermaningen. Degenen bij wie zijne woorden weerklank vonden, behoorden tot de partij der onderdrukten; degenen die invloed hadden, onttrokken hem alle medewerking, Van daar de wrevel, de ontstemming van den graaf.

Janko bespeurde, in weerwil van zijn gespannen aandacht, slechts zeer weinig van de gewaarwordingen die zijnen meester bestormden; de halfluide gesprokene woorden van zijnen heer die hij verstond, hadden weinig samenhang, en al hadden zij die gehad, toch zou de dienaar en veel verstandiger mannen dan hij, niet begrepen hebben wat er in het binnenste van den graaf omging. Het was zelfs aan het in kuiperijen zoo rijke hof van keizer Rudolf II reeds moeielijk, zelfs voor de vertrouwdste bekenden des graven, hem te begrijpen, zijne denkbeelden te volgen of zijne gedachten te raden, veel minder hunne plannen daarnaar te regelen.

Graaf von Rabenhorst had niet vruchteloos ter schole gegaan aan het Spaansche en Fransche hof. Bij de aangeleerde geslepenheid, die de hoofdeigenschap van elken diplomaat zijn moet, kwam nog iets dat allen die hem waarnamen, eenen grooten hinderpaal in den weg legde; zijn geest was zoo levendig, dat hij niet lang over eene zaak dacht, en ook niet altijd hetzelfde er van dacht. De graaf volgde nooit dezelfde gedachtenreeks, die hij eens was begonnen; hetgeen hem in 't begin weemoedig gestemd had, bracht hem weldra, door tegenovergestelde bedenkingen, in een vroolijken luim; zijn aangeboren luim drong hem meermalen daar een grimlachje af, waar hij het innigste medelijden gevoelde; zijne steeds opgewekte fantazij lokte hem, als eene toovergodin, van de eene gedachte tot de andere; onwillekeurig gaf hij zich aan haar spel over en lachte meermalen bij het slot derzelfde overdenkingen bij wier begin hij gezucht had.

Zoo opende hij thans eene schuif van zijne schrijftafel en nam eenige kleine geborduurde dameswerken daaruit, die hij met een weemoedig lachje beschouwde, De vroeger frissche kleuren van zijde en fluweel waren verschoten, de draden hier en daar losgeraakt of gerekt. De blik van den graaf was eerst weemoedig; weldra lachte hij zelf om zijne weekhartigheid, legde de voorwerpen weer in de schuif en nam er een met gouden muntstukken gevuld beursje uit. Van de gedachte aan de verlorene geliefde kwam hij op

het denkbeeld de geldstukken te tellen. Hij trok de zijden koordjes los, stak eerst twee, drie der geborgen gouden stukken tusschen de lippen en telde vervolgens de overige. Nauwelijks had hij ze alle geteld, of zijne eerst rustige trekken namen eene uitdrukking van verwondering aan, die eene smartelijke verbazing aanduidden: hij bemerkte niet hoe Koko, terwijl hij de goudstukken telde, langzaam naar hem toegeslopen was; hij bemerkte den angstigen blik niet van zijnen kamerdienaar; hij bleef strak naar het beursje en naar het geld kijken.

- Janko! riep hij daarop met eene zachte, bevende stem.

Met wankelende schreden naderde de kamerdienaar de tafel.

- Ik ken u als eerlijken knecht, dien ik meermalen beproefd heb, zeide de graaf aarzelend; zooveel te meer kan ik u in dit zonderlinge geval om raad vragen, daar het mij een onoplosbaar raadsel is. Het is nu juist zeven weken geleden, dat ik deze dukaten het laatst telde. Reeds toen meende ik bespeurd te hebben, dat er twee aan ontbraken, maar 't is mogelijk dat ik mij vroeger in 't tellen vergist had; doch zeven weken geleden, dat weet ik zeker, waren er nog juist twintig in.

- En thans? vroeg Janko verbleekend.

- Thans zijn er slechts zestien, antwoorde de graaf.

Meester en knecht zagen lang en zwijgend naar het beursje, terwijl Koko vroolijk van den eenen stoel naar den anderen huppelde.

- Ik weet niet wat ik uwe excellentie hieropantwoorden zal, dus begon eindelijk Janko, die als beschonken nog nader tot de tafel waggelde en zich aan eenen stoel moest vasthouden om niet te vellen.

- Het is niet mogelijk! riep de graaf, die aan de opwellende gedachte, dat zijn dienaar hem bestolen had, geen vat wilde geven.

De graaf had reeds dikwijls goud- en zilvergeld, zelfs juweelen, in dit vertrek en in andere kamers van zijn paleis achteloos laten liggen, zonder eenig verlies te bemerken, en Janko had hem altijd alles teruggebracht; hij was reeds twaalf jaren in zijnen dienst en nog nooit had hij zich aan de minste oneerlijkheid of aan het geringste bedrog schuldig gemaakt; hij was altijd deelnemend en bescheiden.

- Het is niet mogelijk! riep de graaf nogmaals.

- Het komt niet in mij op u in 't minst te verdenken, ging hij op een zelfs medelijdenden toon voort, tot den troosteloozen kamerdienaar; ik laat deze schuif wel is waar altijd open, maar er ligt, behalve deze geborduurde dingen en het goudbeursje, niets in; ook heb ik er nooit het geringste van gemist; des te onverklaarbaarder is mij de diefstal, want, gelijk gij weet, buiten u, komt niemand ooit in deze kamer.

Janko zag nog altijd met onafgewenden blik en sprakeloos naar het beursje.

Op dit oogenblik hoorde men een zacht klopje aan de kamerdeur; spoedig daarna trad Abraham, zonder de uitnoodiging van den graaf daartoe af te wachten, met het vriendelijkste lachje op de lippen en onder het maken van tallooze onderdanige buigingen binnen.

De joden van dien tijd waren zeer gesteld op het voorrecht, om zoo onaangediend binnen te komen bij den persoon, die hen ontboden had, dat eenige bewoners van het jodenkwartier door langdurige trouw hadden verworven; de daarmede begunstigden waren en zijn nog zeer trotsch op deze onderscheiding, zonder te weten, welke geringschatting er in gelegen is, dat zij zoo weinig geacht zijn, dat men niet vreest door hen in iets gestoord te zullen worden. Abraham had de deur nog niet

geheel geopend, toen de kamerdienaar zich reeds uit zijne weemoedige houding oprichtte en terwijl zijne oogen bliksemstralen schoten, boog hij zich tot zijnen heer en fluisterde hem in:

- De jood was zeven weken geleden voor het laatst hier.

- Abraham? vroeg de graaf, goedhartig lachende, die is zoo eerlijk als ik en gij.

- Uwe excellentie stond toen aan 't venster en zag naar buiten, zooals ik mij zeer goed herinner, hernam Janko; ik ging in de andere kamer om uwe kleeren te halen en de jood bleef alleen bij de tafel staan. Waarlijk, het is niet anders mogelijk.

- Ik ken de menschen en ken Abraham, antwoordde de graaf bedaard, ofschoon zijn oog zich met eene nauwelijks merkbare uitdrukking van wantrouwen naar den kleinen kleermaker wendde; hij is, wel is waar, arm, hetgeen veel bij de menschen verklaarbaar maakt, ofschoon het hen ook al niet veronschuldigt; maar deze jood is te braaf dan dat hij...

- Een jood braaf! mompelde Janko.

Koko sprong intusschen op den kleermaker toe en wilde hem onder allerlei vreemde gebaren bij den baard vatten. Abraham, den aap ontwijkende, huppelde van de eene zijde der deur naar de andere, en voerde met den aap, die hem steeds vervolgde, de kluchtigste vertooning uit.

- Hier, hier, Koko! riep de graaf onder luid gelach.

De aap verschool zich in zijnen hoek, nog altijd tegen angstigen kleermaker grijnzende.

- Ik heb u in langen tijd niet gezien, Abraham, zeide eindelijk de graaf.

De jood trad nader tot de tafel en gluurde met een gesmoorden zucht naar de blinkende dukaten.

Janko ontging dit niet en wierp een veelbeduidenden blik op zijnen heer.

(Wordt voortgezet.)

Gazetten.

Ik kan maar niet begrijpen hoe Mathuzalem het 969 jaren kon uithouden zonder nieuwsblad, of Noach het stelde gedurende die 40 dagen dat het regende en hij zich met geene gazet den tijd korten kon. Ik raak aan 't geeuwen, alleen op de gedachte. Ik weet evenmin hoe onze grootvader en grootmoeder het half uurtje vóór etenstijd doorbrachten, of hoe zij, des zomers, op een warmen achtermiddag, in eene oude diligence gezeten, de reis ten einde brachten. Wat moeten al die menschen zich schrikkelijk verveeld hebben zonder gazet! Hoe konden zij weten hoe hoog de granen stonden en wat de prijs was van het varkenvleesch, van koffie, boter en suiker? Hoe op de hoogte blijven van wat er aan 't hof voorviel? Waarmede konden jichtige oude heeren en oude dames zich bezig houden? Hoe moesten verliefde jonge juffrouwen toen aan allerliefste versjes of overdrevene romans komen? Waarin vond vader eene afleiding, als de thee niet goed getrokken, het brood verbrand of het vleesch te rauw of te gaar was? Wat deden huurkoetsiers als zij lang moesten wachten? Waar achter konden de heeren zich verbergen, als hunne vrouwen om geld voor het huishouden vroegen?

FANNY FERN.

De vos, de wolf en het paard.
(Naar La Fontaine.)

Een vos (nog jong, doch reeds doortrapt), zag op zijn baan
Het eerste paard van heel zijn leven;
Hij zegde tot een wolf (zeer groen nog): ‘kom eens aan,
Ik heb een schoon, een rijzig dier zien staan
In onze wei; mijn oog, verrukt, scheen 't aan te kleven.’
‘Zou 't sterker zijn dan wij? gelief me daaromtrent,’
Sprak blij de wolf, ‘een nader schets te geven.’
‘Zoo ik wat schilder waar, of min of meer student,’
Hernam de vos, ‘dan proefdet gij, te voren,
De vreugde die gij smaken zult zoodra gij 't kent.’
‘Maar kom, wie weet? Misschien zal 't tot de prooi behooren
Die door Fortuin ons is beschoren!’
Zij gaan en 't paard dat men had op de groente staan,
Niet zeer benieuwd om zulk een vriendenpaar te ontvaân,
Was bijna op het punt het hazenpad te meten.
‘Zie, heerschap,’ sprak de vos, ‘uw nedrig onderdaan!
Wij wisten graag van u, hoe men u komt te heeten?’
Het paard, hetwelk zijn brein of tong niet had vergeten,
Sprak: ‘Heeren, mijnen naam, zult ge op mijn zool zien staan,’
‘Mijn schoenmaker schreef hem daar, gij moogt hem weten!’
De vos verschoonde zich: ‘Hij had nooit schoolgegaan!’
‘Mijn ouders,’ voer hij voort, ‘zijn ook niet onderwezen;
't Zijn arme lui; een hol dat is hun gansch bestaan,
Die van den wolf, - groot volk, - die kunnen allen lezen!’
De wolf, door dit gesprek gevleid,
Komt nader. Maar zijn ijdelheid
Kost hem vier tanden; want de klepper brengt hem eenen
Geduchten hoefslag toe; het dier lag van de beenen,
Verminkt, verkneusd, bebloed. ‘'t Is spijt,
Confrater,’ zei de vos, ‘maar dit komt me uit te leggen
Hetgeen soms wijze menschen zeggen:
- Dit beest heeft op uw kaak geprent
Dat gij mistrouwen moet elkeen dien gij niet kent!’ -

Lichtaart.

D^{r}. B. De Bie.

Portretschildering.

Te Parijs zijn in druk verschenen de gedenkschriften van den befaamden dierentemmer Martin, die thans als rentenier te Overschie, in Holland, zijne dagen slijt, na in de laatste jaren bestuurder van den Rotterdamschen dierentuin te zijn geweest. Onder andere bevat het boek de volgende anecdote. Omtrent eene halve eeuw geleden bevond Martin zich met eene verzameling wilde dieren, een dusgenaamd beestenkot, te Gent. Tusschen de talrijke bezoekers, die de dieren kwamen bezichtigen, bevond zich de kunstschilder Eugeen Verboeckhoven, die aan Martin de toelating vroeg om een prachtigen leeuw, *Nero* genaamd, te mogen schetsen. Zulks werd hem gereedelijk toegestaan, maar de schilder kloeg dat de traliën hem te hinderlijk waren. Martin verklaarde zich terstond bereid hem bij *Nero* in het hok te brengen, die zich

met het bezoek van zulk een kunstenaar zeer gevleid zou gevoelen en hem ongetwijfeld de taak gemakkelijk zou maken. VERBOECKHOVEN nam het aanbod aan. MARTIN verzocht den hertog van SAKSEN-WEIMAR, plaatsbevelhebber te Gent, met eenige andere voorname personen, om de zitting bij te wonen, en op het bepaalde uur werd de schilder in hunne tegenwoordigheid bij den koning des wouds aangediend. *Nero* stond wel een weinig verbaasd en toonde zich wel eenigszins geraakt, maar nam, op een wenk van MARTIN, heel bedaard plaats in een hoekje en liet zich portretteeren.

Kroniek.

Herenthals. V.J. DUMOULIN, uitgever alhier, gaat in 't licht zenden een liederenbundel van den eerw. heer S. DAEMS, getiteld *Vreugd en Deugd,* beslaande omstreeks 125 blz., en verkrijgbaar voor 75 centiemen. Wij verwachten dat dit boek van eenen schrijver wiens naam zoo verdienstelijk gekend is bij het Vlaamschlezend publiek, een gretigen aftrek vinden zal.

Turnhout. Bij SPLICHAL-ROOSEN zal binnen kort een geschiedkundig werk verschijnen, welk ongetwijfeld zeer veel belangstelling zal opwekken. Het is getiteld *Reusel, getoetst aan de archieven van Postel's abdij*, en heeft voor schrijver den weleerw. heer TH. IGN. WELVAARTS, kanunnik-regulier van voornoemde abdij. Reusel is eene gemeente die vroeger eene heerlijkheld van de Noord-Brabantsche *Meierij* uitmaakte. Het werk, dat verscheidene platen zal bevatten, handelt over het aloud bestaan van Reusel, zijne bezittingen, welke aanvankelijk aan adellijken toebehoorden, het afstaan dezer goederen ten voordeele van Postel's huis, de verzekering en bevestiging dezer giften door brieven van graven, hertogen en koningen, de eigenschappen der dingbanck, dwanckmolens, tienden, enz., de kerk van Reusel, enz. Prijs, bij inteekening, 2 fr.

Brussel. Belgische toonkundigen, die, den 1^{n} Juni 1877, minder dan 30 jaren oud zullen zijn, kunnen zich tot dien dag, 4 ure, bij het ministerie van binnenlandsche zaken of vóór 29 Mei bij de gemeenteoverheid van de plaats hunner inwoning laten opschrijven om deel te nemen aan den 20^{n} staatsprijskamp voor muzikale samenstelling.

Gent. Het *Willemsfonds* looft 1000 fr. uit als prijs voor de beste in 't Nederlandsch gestelde *Verhandeling over de Pacificatie van Gent en de Unie van Utrecht*, voor het volk geschreven en niet gaande boven 250 blz. gewoon formaat. De mededingers zullen een kortbondig en duidelijk overzicht leveren van de gebeurtenissen, welke de sluiting der Pacificatie en der Unie voorafgingen en volgden, en, bij de ontleding van beider inhoud, hare beteekenis, zoowel onder het nationaal als onder het godsdienstig opzicht, doen uitschijnen. De stukken, met een verzegeld briefje (houdende opgaaf van den naam des schrijvers), in te zenden vóór 1 Juli 1878 aan den secretaris van het algemeen bestuur van 't *Willemsfonds* te Gent.

- Verschenen bij P.L. DULLÉ-PLUS, *Vlaamsche conferentie der balie van Gent*, door den heer advocaat J. OBRIE, wien wij er onzen dank over betuigen, dat hij voortgaat het publiek ook buiten Gent getrouw op de hoogte te houden van eenen toestand, die de algemeene belangstelling voorzeker verdient. In 1876 werd voor de correctionele rechtbank te Gent 158 maal in het Vlaamsch gepleit. Van dezelfde taal werd gebruik gemaakt in ettelijke pleidooien gehouden voor de correctionele kamer van het hof van beroep, voor de assisen en een paar malen ook voor de rechtbank van koophandel. De heer OBRIE wijst er op, als op een verblijdend en voor de

toekomst hoopvol verschijnsel, dat de leden der Vlaamsche conferentie voortdurend in

aantal toenemen Naar aanleiding van wat er te Gent plaats heeft, spreken wij hier den wensch uit, ook bij de balie van andere steden, waartusschen wij allereerst Antwerpen zullen noemen, eene Vlaamsche conferentie te zien tot stand brengen.

Sint-Nicolaas. De heer AD. SIRET opent in zijn *Journal des beaux-arts* (1877) eenen prijskamp voor sterkwaterplaten. Prijzen: Voor de beste sterkwaterplaat naar eene oude of hedendaagsche Vlaamsche schilderij, 400 fr.; 2e prijs, 200 fr.; genretafereelen, 300 fr.; landschappen, binnengezichten, dieren en stillevens, 1e prijs, 200 fr.; 2e prijs, 100 fr. Proeven in te leveren vóór 30 April, Progresstraat, te Sint-Nicolaas. (Zie voor verdere inlichtingen het *Journal des beaux-arts* van 15 Februari).

Dixmude. Verschenen en verkrijgbaar bij den boekhandelaar VAN CUYCK-GYOLE, alhier, twee romancen van onze uitstekende dichteres Mev. VAN ACKERE-DOOLAEGHE, *Visscherslied* en *Klein Vogelken,* op muziek gezet door A. HAEMERS-VAN ACKERE. De prijs van het eerstgenoemde lied is fr. 1.50, die van het tweede, 1 fr. Wij roepen de aandacht van alle beoefenaars en liefhebbers van Vlaamschen zang op deze beide stukken.

Buitenland.

Amsterdam. Den 15n Februari werd in openbare veiling, in de *Brakke Grond,* 1575 gl. betaald voor drie potten (waarvan twee gescheurd) en twee bekers van oud Japansch porselein, versierd met bloemen en vogels; voor een lap Gobelinsche tapijt, 2m70 lang en 2m25 breed, werd 850 gl. betaald en voor een punschkom van oud Saksisch porselein, waarop een aardig geschilderd heerenfestijn op den voorgrond van een kasteel, werd 380 gulden gegeven.

- Onlangs werd in eenen koopdag alhier een verroest oud wapenschild verkocht voor 300 gl. Toen het gezuiverd was, bleek het van zilverhoudend metaal te zijn. Het voerde, tusschen inderdaad prachtig drijfwerk, het wapen van Burgondië. De kooper zond er een kunstschilder mede naar Parijs, om er daar een liefhebber voor te zoeken. Deze werd gevonden in den persoon van *Rothschild*, die het schild voor 36,000 gl. kocht.

's-Gravenhage. Barones VAN RIJCKEVORSEL-VAN RIJSENBURG, geboren DOMMERS-VAN POLDERSVELT, te Utrecht, heeft aan het rijk, ter bewaring in het koninklijk kabinet van schilderijen, in bruikleen afgestaan eene schilderij in olieverf op doek, toegeschreven aan ANTOON VAN DYCK, voorstellende *De boetvaardige Magdalena.*

- In eene onlangs gehoudene veiling werd een antiek zwaard met zilveren gevest voor 400 gl. toegewezen aan den heer DE BOER. Sedert dien moet dit wapen gebleken zijn het staatsiezwaard van JACOBUS II van Engeland te wezen.

Rotterdam. Het Aardrijkskundig Genootschap heeft voorgenomen eene inschrijving te openen ter uitzending van een klein vaartuig met kloeke bemanning, ten einde op de voornaamste plaatsen door de Nederlanders weleer in de Poolstreken ontdekt, doch waarvan de Nederlandsche namen hoe langer hoe meer door vreemde benamingen van later tijd op de kaarten worden verdrongen, *cairns* of weinig kostbare gedenksteenen met eenvoudige opschriften voorzien, op te richten, aanwijzende den

tijd der ontdekking en den naam der Nederlandsche ontdekkers, en wel bijzonder zulk een gedenksteen te plaatsen op de plek waar BARENDSZ en HEEMSKERK met hunne tochtgenooten in 1596 en 1597 hebben overwinterd. Onlangs heeft de heer GARDINER, een Engelschman, met zijn vaartuig de laatste overblijfselen van het verblijf van BARENDSZ en HEEMSKERK op Nova-Zembla opgespoord en deze uit eigen beweging aan Nederland ten geschenke aangeboden. Vanwege de Nederlandsche regeering zal den heer GARDINER eene gouden medaille vereerd worden.

Haarlem. Prijsvragen van het *Teylers Genootschap*: 1° Met het oog op de historische en archaeologische onderzoekingen van den laatsten tijd vraagt het genootschap: eene geschiedenis van de christelijke gemeente te Rome van haar ontstaan tot omstreeks het midden der derde eeuw; 2° eene geschiedenis van de christelijke zedenleer gedurende het tijdvak des Nieuwen Testaments. De prijs voor het best en voldoend gekeurd antwoord op deze vragen is 400 gl. De verhandelingen, in het Nederduitsch, Latijn, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch, uiterlijk op 1 Januari 1878 te zenden aan het fondatiehuis van P. TEYLER-VAN DER HULST, te Haarlem, waar het omstandig programma verkrijgbaar is.

Kampen. Namen der leden van de regelingscommissie van het in deze stad, in 1877, te houden XVIe Nederlandsch taal- en letterkundig congres: de heeren A.G. VAN ANROOY, protestantsch predikant, A. BRUMMELKAMP, professor bij de godgeleerde school, W.G. BOELE, wethouder, A.H.A. EKKER, rector aan de Latijnsche school, J.W. DE GROOT, leeraar, J.G. HISSINK, gemeentesecretaris, W.F. LEEMANS, rijksingenieur, P.J.J. LINCKERS, kantonrechter, D. LUBACH, geneesheer, B. MEILINK, bestuurder der hoogere burgerschool, H.H. NIEUWENHUIS, roomsch-katholiek pastoor, A. POMPE, majoor bij het leger, W.G. TOP, lid van den gemeenteraad, S.H. DE LA SABLONIÈRE, burgemeester, J. NANNINGA UITTERDIJK, archivaris, J. BECKERING VINCKERS, leeraar.

Parijs. In deze stad verschijnen 836 gazetten, te weten: 51 groote staatkundige dagbladen, 85 bladen voor geldelijke en huishoudkundige zaken, 54 plaatwerken, 49 godsdienstige bladen, 52 letterkundige en wijsgeerige bladen, 74 geneeskundige, 8 aardrijkskundige, 16 bladen voor de jacht, 77 voor kunst en nijverheid, 8 voor muziek, 7 voor het tooneel, 68 voor modes, enz. Buitendien verschijnen er 14 tijdschriften.

- In openbare veiling zijn 40 onuitgegevene brieven van Mev. DE POMPADOUR voor 4000 fr. verkocht.

- De bibliotheek van wijlen JULES JANIN, die in 't openbaar verkocht is, heeft 80,000 fr. opgebracht. Een exemplaar der prachtuitgave van de werken van BÉRANGER, 4 deelen in octavo, met 53 platen, heeft 3700 fr. gegolden; de *Contemporains*, van VICTOR HUGO, met eenen uitvoerigen brief van den dichter, 1000 fr.; een exemplaar der oorspronkelijke uitgave van de volledige werken van MOLIÈRE, 1240 fr. De verkoop heeft acht dagen geduurd.

- De gemeenteraad heeft den wensch uitgesproken, om op de gemeentescholen voor jongens de leerlingen van de laagste klassen ook door onderwijzeressen te laten onderrichten, daar de vrouwen geschikter zijn dan mannen, om de jeugd te onderwijzen en op te voeden. Te Antwerpen werd dit van voor jaren ingevoerd op de school van meester C. MAES en sedert een paar jaren worden ook in de ge-

meentescholen hiermede proeven genomen op kleine schaal.

- Het aardrijkskundig genootschap heeft den door den heer DE LA ROQUETTE gestichten tweejaarlijkschen prijs toegekend aan den heer GRENIER, voor zijne nasporingen omtrent de ontdekking van Amerika door Scandinaviërs, vóór COLUMBUS.

Berlijn. Bij de groeven van KRUPP, te Harzberg en te Tiefenbach, zijn door den Leipziger ingenieur BLEICHERT dusgenaamde *luchtbanen* aangelegd, waar langs erts vervoerd wordt naar spoorwegstandplaatsen, enz. Zij bestaan uit kabels van ijzerdraad, of ronde ijzeren stangen over houten palen, met tusschenruimte van omstreeks $25^{m}00$ op behoorlijke hoogte gespannen en waar langs kleine tweewielige ijzeren wagentjes door eene trekkoord zonder eind, loopende over groote, aan de einden der baan geplaatste en door stoom gedrevene schijven, worden voortbewogen. De baan te Harzberg is 2200 meters lang en daarover worden dagelijks circa 2000 centenaars erts vervoerd, door middel van een stoomtuig van tusschen de 3 en 4 paardenkracht. Die te Stockhausen is 315 meters lang, berekend op een vervoer van 3000 centenaars en is voornamelijk belangwekkend omdat ze op eene aanmerkelijke hoogte over de rivier de Lahn loopt.

Londen. In 't Britsche koninklijke gesticht voor bouwkundigen hield de heer voorzitter BARRY dezer dagen eene voordracht, waarin hij klaagde over 't feit dat zoovele burgersjongens tegenwoordig de voorkeur geven aan 't kale frakske van den kantoorklerk boven den kiel van den werkman. Hij schilderde de gunstige vooruitzichten die er voor bekwame werklieden bestaan, om zelf na verloop van tijd meester en baas te worden in hun vak en verklaarde niet te kunnen begrijpen welke verheffing er steekt in 't copieerof cijferwerk van den klerk, boven 't zagen of hameren van schrijnwerker of smid. Terwijl de steden overstroomd zijn van armoedige en veelal weinig beter dan onbruikbare heerkens (zoo sprak BARRY), komt er gebrek aan bekwame werklieden. Hetzelfde onderwerp werd onlangs door den heer GLADSTONE in eene redevoering uiteengezet.

Portsmouth. Alhier zijn proeven genomen met eene uitvinding van zekeren MARCHANT, waardoor minder kolenverbruik met grooter krachtsontwikkeling bij stoomwerktuigen wordt verkregen. Nadat de stoom zijn werk in den cilinder verricht heeft, wordt deze weder in den ketel gepompt, om opnieuw gebruikt te worden. Een stoomtuig, dat, zonder het toestel, in 6 uren 1176 pond kolen verbruikte en met 84,747 paardenkracht werkte, verbruikte met het toestel slechts 1158 pond, terwijl de paardenkrachten 164,129 werden. Bovendien zou het toestel 't gevaar van springen verminderen.

Birmingham. Er is hier eene boekerij gesticht (sedert 1868), die niets bevat dan werken over SHAKESPEARE. Zij telt nu 6198 boekdeelen, waaronder 4214 Engelsche, 1354 Duitsche, 327 Fransche, 73 Nederlandsche (waarbij 2 Friesche), 70 Deensche, 60 Italiaansche, 38 Boheemsche, 23 Zweedsche, 13 Russische, 12 Hongaarsche, 11 Spaansche, 5 Poolsche, 4 Grieksche (nieuw-), 1 Hebreeuwsch en 1 Wallachisch.

Turijn. De geneesheer C.A. BRESSA maakte op 4 September 1835 een testament, waarin hij de koninklijke academie te Turijn benoemde tot zijne algeheele erfgename, nadat het vruchtgebruik, aan Mevrouw C.A. DUPÊCHÉ opgedragen, zou afgeloopen zijn, onder bepaling dat de interesten der kapitalen als volgt zullen gebruikt worden: De opbrengst der beide eerste jaren zal als prijs worden toegewezen aan den geleerde,

onverschillig tot welke natie hij behoort, die gedurende de laatst verloopen vier jaren de opmerkelijkste en nuttigste uitvinding zal hebben gedaan of die het beroemdste werk zal hebben voortgebracht in de vakken van de natuurkunde (ook toegepaste), van de natuurlijke geschiedenis, van de wiskunde, de scheikunde, de natuurleer en ziektekunde, zonder dat de aardrijkskunde en de statistiek daarvan worden uitgesloten. Het zuiver bedrag der beide volgende jaren zal toegekend worden aan den Italiaanschen geleerde, die, volgens het oordeel der Turijnsche academie, in de vier voorlaatste jaren, de belangrijkste ontdekking zal gedaan hebben in, het opmerkelijkste werk zal geschreven hebben over dezelfde vakken van wetenschap, en zoo vervolgens, telkens afwisselend eene algemeene of eene nationale mededinging. In Juli 1876 is het vruchtgebruik komen te vervallen, zoodat het eerste tweejarig tijdvak de jaren 1877-78 zal omvatten. De prijs bedraagt 12,000 lire.

Rome. Uit Frankrijk werd onlangs in 't Vatikaan ten geschenke ontvangen eene kostbare kas, uit zeldzame houtsoorten vervaardigd en ingelegd met allerlei krulwerk in Sèvres-porselein en edel metaal. Bovenop prijkt een zilveren Lieve-Vrouwebeeld, het hoofd omkranst met diamanten. Het binnenste van de kas is verdeeld in vakken voor opschriften van de bulle tot vaststelling van *Maria's Onbevlekte Ontvangenis* in omtrent 300 talen.

- Bij het *Pantheon*, onder de overblijfselen van den tempel van Agrippa, is een stuk marmer gevonden, welk voortkomstig schijnt van eenen gevel in Korinthischen stijl. Het is versierd met keurig gebeitelde zinnebeeldige figuren: groepen leeuwen, die twee aan twee drinken uit hetzelfde vat. Elk drinkend leeuwenpaar is van 't volgende afgescheiden door eenen boom. Verder vertoont het blok aan 't bovenste uiteinde der architraaf een Mercuriusstaf, geplaatst tusschen twee sperwers, die, bij wijze van kroon, het teeken dragen van de zon en van de maan. Deze figuren doen veronderstellen, dat het blok behoorde tot eenen tempel, die in verband stond met een uit Egijpte afkomstigen godsdienstvorm.

- Nabij de oude kerk van San Cesario, rechts van de via Appia, is het voorste gedeelte van een reusachtigen marmeren voet opgedolven, die schijnt te zijn het onderste uiteinde van een dier beelden, die slechts de voeten van marmer hadden, terwijl al 't overige van hout of verguld brons was: eene nabootsing (volgens QUATREMÈRE DE QUINCY) van de oorspronkelijke kleine modellen uit ivoor en goud. Waar 't blok, dat den voet voorstelt, ophoudt bewerkt te zijn, moet de zoom gerust hebben van een lang opperkleed uit hout of brons. De marmeren voet is slechts voltooid voor zoo ver zijn uiteinde onder den zoom des kleeds zichtbaar moest wezen. De fijne vorm laat veronderstellen dat de voet tot een vrouwenbeeld heeft behoord. De kolossale afmetingen duiden op eene godheid. Rondom den breeden rand van de sandaal zijn, in den schoonsten Griekschen stijl, stoeiende dolfijnen en tritons in 't water en fladderende minnegodjes in de lucht gebeiteld. De oudheidkenners zijn vrij algemeen van gevoelen, dat het beeld eene Isis geweest moet zijn, en wel, blijkens de aanduidin-

gen in de kostbare oude wijkboeken van Rome, de bekende *Isis Athenodoria*, aldus geheeten naar haren maker, gelijk de *Jupiter Phidiacus* naar PHIDIAS, of de *Venus Praxitelia* naar PRAXITELES. ATHENODORUS was de beroemde beeldhouwer van RHODI, die, met zijn vader AGESENDRA en zijn broeder POLYDORUS, een van de heerlijkste meesterstukken der oudheid wrocht: de groep van *Laokoön.* Eene ISIS met een gesluierd hoofd en eene lotosbloem in de hand bevindt zich in 't museum Chiaramonti. Een ander bewaard gebleven brokstuk van een ISISbeeld is te Rome gekend als de *Madonna Lucrezia.* De Egijptische godin ISIS vertegenwoordigde twee beginselen in de natuur: vrouwelijkheid en vochtigheid. Zij regeerde over den Nijl en over de zee.

> De tong is dat klein gedeelte van den mensch, waardoor men doorgaans de ziekten des lichaams en de kwalen der ziel erkent.

Sterfgevallen.

PIETER DE VIGNE-QUYO, op 12 Juli 1812 te Gent geboren, is aldaar den 30^{n} Januari overleden. Hij behoorde tot de beste hedendaagsche beeldhouwers des lands. Tusschen zijne goede werken noemt men Jacob van Artevelde's beeld, op de Vrijdagmarkt, te Gent. (Wij gaven het in plaat, in 1863, bladz. 149.) De uitstekende kunstenaar, die om zijn karakter niet minder dan om zijn talent werd geacht en bemind, werd den 2^{n} Februari ter aarde besteld op de begraafplaats van S^{t}.-Amands-berg.

THEODOOR VAN LERIUS, broeder van den kunstschilder, die zich in zijne jeugd op de beeldhouwkunde toelegde en later ook werkzaam was voor de toepassing der kunst op de nijverheid (zie *de Vlaemsche school*, 1855, blz. 78), is op 1 Februari 1876, te Antwerpen overleden, oud 47 jaren.

AMÉDÉE PICHOT, bestuurder van de *Revue Britannique*, en die zich voor de Fransche letterkunde hoogst verdienstelijk heeft gemaakt, onder andere door het groot getal werken die hij uit het Engelsch vertaalde, is in Februari te Parijs overleden.

Adolf Alexander Dillens.

Bovengenoemde kunstschilder werd op 2 Januari 1821 te Gent geboren. Zijn vader was haarsnijder en baardscheerder. ADOLF toonde al van zeer jong veel aanleg voor

de teekenkunst; met ander onderwijs bleek hij niet zeer ingenomen te zijn. Van toen hij nog op het Gentsche atheneum was, - hij bleef er zeer korten tijd, - maakte hij reeds teekeningen die hem eenig geld opleverden. Zijn kunstonderwijs was hij verschuldigd aan zijn ouderen broeder HENDRIK, overleden te Elsene, den 4n December 1872. Weldra onderscheidde zich de jonge ADOLF in het schilderen van huiselijke tafereeltjes en door geestig met de pen uitgevoerde teekeningen. Van deze prijkt er eene penteekening van hem in een der letterkundige albums in 1840 te Antwerpen verloot voor de bekostiging van den dusgenaamden Rubenswagen.

Een zijner eerste tafereelen, door den heer DE COCQ, te Gent, aangekocht, stelde een *Tooneel uit Rembrandts leven* voor. Op de Mechelsche tentoonstelling van 1838 prijkten twee zijner stukken: *Eene herberg der* 17e *eeuw* en *Het gelukkig huisgezin.* Te Luik stelde hij hetzelfde jaar ten toon: *De oude muzikant* en *De goede vader.*

Het volgende plaatje, door A. DILLENS geteekend, geeft een goed gedacht van de opvatting en samenstelling zijner eerste schilderijtjes.

DILLENS' eerste kunstenaarsjaren kenmerkten zich, gelijk bij de meeste kunstbeoefenaren, door vele moeielijkheden. Modellen, kleederen en andere noodzakelijke dingen voor het maken van eene goede schilderij, kosten veel geld en daarvan zijn jonge schilders in den regel minder rijkelijk voorzien. Hoe ADOLF DILLENS zich in dit opzicht, wat betreft de modellen, wist te behelpen, moge blijken uit het volgende niet onaardig voorval uit de jaren van zijn begin, ons dezer dagen medegedeeld door een van des schilders vrienden.

Een ongeval was overkomen aan een rijtuig, te Gent, in de straat waar DILLENS zijne werkplaats had; de twee paarden waren gevallen en de koetsier kon ze, ondanks alle moeite, niet weder recht krijgen. Eensklaps verscheen er ter plaatse een geheel naar middeneeuwschen eisch uitgedoscht ridder, die den koetsier toeduwde: 'Dommerik, ik zal u toonen, hoe ge dat doen moet!' En in een oogwenk had onze ridder de paarden te been. Wie hij was? - Niemand anders dan.... vader DILLENS, die, voor zijnen zoon poseerende, door een venster had opgemerkt wat er voorviel, en, hulpvaardig als hij was, toegeloopen kwam om een handje te helpen, zonder zich den tijd te gunnen zijn gehuurd harnas te ontgespen of zijnen helm met neergeslagen vizier af te leggen.

Op de Antwerpsche tentoonstelling voor den hoogergemelden Rubenswagen in 1840 prijkte een stuk der gebroeders DILLENS, voorstellende: *De jonge graaf van Gelder in het bosch van Hannut.* Van ADOLF waren te Gent in 1841 tentoongesteld: *Werving in de* 16e *eeuw, Het minnebriefje* en *Gerem Goethals, drie maagden uit de handen der Mooren verlossende,* bewerkt naar eene romance van den dichter PRUDENS VAN DUYSE. *Gerem Goethals* prijkte in 1842 op de Brusselsche tentoonstelling, benevens *Eene modepop* (kleeding der 18e eeuw) en *Een kermiszondag in Vlaanderen in de* 17e *eeuw.* In 1843, prijkten van A. DILLENS op de Gentsche tentoonstelling

eene *Liefdeverklaring* en op die te Antwerpen, eene *Vaderlijke vermaning*. De kritiek van dien tijd noemde het laatst-

genoemde stuk zeer verdienstelijk, doch zou verlangd hebben ‘hedendaagsche kleedingen in het gewrocht te zien.’ Dit was het juist wat ADOLF DILLENS niet in den smaak viel. De nieuwere modes vonden geene genade in zijne oogen en hij zelf week er in zijne eigene kleeding zoover mogelijk van af.

Gebrek aan aanmoediging deed HENDRIK en ADOLF DILLENS besluiten hunne geboortestad te verlaten. Zij kwamen zich in 1844 met der woon te Antwerpen vestigen in de Sint-Annastraat, n^{r} 1983 (thans n^{r} 32).

Hier togen zij moedig aan den arbeid. De schilderkunst beleefde toen haar dusgenaamden romantischen tijd. Te Antwerpen waren WAPPERS, DE KEYSER, KREMER en DE BRAEKELEER de helden van den dag. *Lucia van Lammermoor* en een *Troep Gitanos* zijn twee stukken van omtrent dien tijd geschilderd.

De op de Gentsche tentoonstelling van 1842 onverkocht geblevene *Kermiszondag in Vlaanderen* werd op die van 1844 voor de verloting aangekocht.

Gedurende zijn verblijf te Antwerpen, heeft ADOLF DILLENS veel op hout geteekend, onder andere ter opluistering van werken van GASPARD DE CORT, die op 1 Juni 1847 te Antwerpen overleed. Ettelijke teekeningen bestemd voor eenen roman van den jong gestorven Antwerpschen schrijver, getiteld: *Gérard,* bleven ongebruikt, doordien het gedeeltelijk afgedrukt boek niet uitgegeven werd na den dood van zijnen vervaardiger, even als die voor het werk *Martin l'idiot*, dat nog in handschrift bestaat. Al deze teekeningen, alsook die van een ander

werk, getiteld: *L'Incendiaire*, werden op hout gesneden

door P. DE CORT[1], GASPARDS broeder. Wij nemen er hier eenige van op, omdat ze zoo goed het tijdvak kenmerken waarin zij werden gemaakt.

Voor het in 1849 gestichte *Belgisch Volksmuseum* teekende onze schilder, onder andere: *Belgische krijgslieden uit den Spaanschen tijd,* 4 bladen; *Beroemde mannen uit hetzelfde tijdvak,* 1 blad; *Kwinkslagen en kluchten van keizer Karel,* 1 blad, gesneden door E. BOCQUET; *zeven gezichten van de puinen der St.-Baafs-abdij,* 1 blad, gegraveerd door ED. VERMORCKEN. Met een oversprong van 25 jaren, noemen wij hier de hoogst merkwaardig teekeningen op hout, door ADOLF DILLENS gemaakt en door A. DOMS gesneden, naar aanleiding van eene reis die hij met CHARLES DE COSTER in Zeeland maakte en welke, met de reisbeschrijving, in 1874 het licht zagen in *Le Tour du Monde,* bij HACHETTE, te Parijs, uit welk tijdschrift zij werden overgedrukt in *De aarde en haar volken,* verschijnende bij KRUSEMAN en TJEENK WILLINK, te Haarlem.

Gretig maken de liefhebbers jacht op exemplaren der enkele sterkwaterplaten die A. DILLENS vervaardigde, zooals: *Eene oudheidkundige verzameling,* titelblad van den catalogus eener verzameling van den heer VERELST, te Gent; het welgelijkend portret van den heer VERSTURME, van Gent; '*s Vaders verhaal,* verschenen in het tijdschrift *De Noordstar,* te Antwerpen, in 1841; *Turk en Turkin; Jonkvrouw in Oostersche kleeding*; *Een middeneeuwsch vredegerecht; Joanna d'Arc gevangen en begeleid door Engelsche soldaten; Smidje Smee* en nog eene andere plaat in het werk *Légendes flamandes*, door C. DE COSTER; *Liefde en arbeid* en de *Monnik,* welke, evenals de twee vorige, te Brussel verschenen in DE COSTERS *Uilenspiegel.*

Wij hervatten de beknopte opsomming der schilderijen die achtereenvolgens van ADOLF DILLENS in de verschillende tentoonstellingen des lands prijkten: Brussel, 1845: *Balthazar Peruzzi door de soldaten van den connetabel Bourbon gedwongen het portret van hunnen generaal te maken, overleden bij het beleg van Rome in* 1527; Gent, 1847: *De vijf zinnen, De brief, Heidens;* Brugge, 1850: *Joanna d'Arc, gevangen naar het kamp der Burgondiërs geleid,* waarvan hij eene koperetsing maakte.

Omtrent de maand April 1851 verliet A. DILLENS Antwerpen en ging zich met der woon te Brusel vestigen in de

(1) P. DE CORT te Antwerpen geboren op 10 December 1828, overleed aldaar op 12 April 1870. Door hem gegraveerde teekeningen van ADOLF DILLENS verschenen, onder andere, in *de Vlaemsche School* van 1861, blz. 198, 1862, blz. 54, 1863, blz. 104, 1864, blz. 14.

OP HET IJS. TAFEREEL VAN ADOLF DILLENS.

Trapstraat n^{r} 5. Op de Brusselsche tentoonstelling van gemeld jaar prijkte zijn *Huwelijksaanzoek in Hollandsch Vlaanderen.*

In 1854 bezocht hij voor de eerste maal Zeeland, dat, van dan af, het Californië van A. DILLENS werd; op de Brusselsche tentoonstelling van het aangegeven jaar zagen wij reeds de volgende stukken: *Het doorgangsrecht (Heulen), Hikkebekken, De oudste en de jongste zoon, Speelreizen,* zijnde dit laatste stuk eene voorstelling van den dijk van Westkapel bij kermisdag. Het stuk, voor de verloting aangekocht, is thans het eigendom des konings en ontving met algemeene stemmen het gouden eermetaal.

Zeeland heeft ADOLF DILLENS zijne beste en meest gewilde stukken ingeboezemd. In bijna alle binnen- en buitenlandsche kabinetten treft men van zijne dusgenaamde Zeeuwsche stukken aan. In zijne beroemde verzameling waterverfschilderingen bezit de heer DE JONGE VAN ELLEMEET, te Oost-Cappelle (eiland Walcheren), van A. DILLENS *Liefdegesprek aan Zee* en *Het overgangsrecht*, benevens, in een ander vak van samenstelling, *Willem door soldaten gehoond bij 't beleg van Bergen.*

In 1855 bekwam DILLENS het gouden eermetaal 3de klasse op de Parijzer wereldtentoonstelling, waar vier zijner tafereelen prijkten: *Ringsteken, Het Bal te Goes, Speelreizen* (voormeld) en *Heulen,* waarvan de *Illustration française* eene houtgravuur gaf, werd aangekocht door den heer Worms de Romilly[(1)].

In 1856 kocht NAPOLEON III op de Parijsche tentoonstelling des schilders *Bruggetol.*

1857. Brusselsche tentoonstelling: *Het nieuwe lied* (kermis op Zuid-Beveland), een *Zeeuwsch binnenhuis* (welstellende lieden), aangekocht voor de trekking; *Ringsteken in Zeeland*, toebehoorende aan den heer *F. Pauwels*, en een portret;

1858: Antwerpsche tentoonstelling: *Winterdag aan de haven te Goes*;

1860. Brussel: *Om het warm te hebben als het koud is,* (aangekocht voor de verloting), een portret, *Vrijen door het venster*, *Nederlaag der soldaten van den hertog van Alençon te Antwerpen,* 17 *Januari* 1583, eigenaar: de heer C. VERBESSEN, te Gent;

1861. Antwerpen: *Het wonder op het dorp* (Zeeland), en het geschiedkundig stuk dat op de vorige tentoonstelling prijkte;

1862. Londensche tentoonstelling: *Winter in Zeeland* en *Bruggetol;*

1863. Brussel: *Huwelijksfeest in Zeeland;*

1864. Antwerpsche tentoonstelling: *Hoe ieder jaargetij zijne vermaken heeft* (een jongeling en een meisje op schaatsen), *Het bad* en *De weduwe;*

1866. Brusselsche tentoonstelling: *De schoenmaker-barbier* (eigenaar: de heer C. VERBESSEN voornoemd), *Misbruik van vertrouwen*, *Aan een ouden man past beter een hond die terugbrengt dan eene jonge vrouw die liefde droomt* en *Rouw en zorgeloosheid;*

1867. Parijsche wereldtentoonstelling: *Huwelijksfeest te Zuid-Beveland*, *De schoenmaker-barbier* en *Orde en zorgeloosheid* (eigenaar Z.K.H. de graaf van Vlaanderen);

1868. Gentsche tentoonstelling: *De nieuwelinge in den harem* en *Schaatsenrijders op de Zuiderzee;*

(1) Zie *de Vlaemsche school* van 1855, blz. 64.

1869. Brussel: *Als zij zong kwamen de nietsdoeners luisteren*, *Voor 't vaderland klopt elk rechtschapen hart* (zie over deze beide stukken de *Vlaamsche school* van 1869, blz. 146), *Schaatsenrijders op de Zuiderzee;*

(Wij geven hiervoren *Schaatsenrijders* van DILLENS in plaat; zooals bekend is, de schilder heeft ditzelfde onderwerp menigvuldige keeren behandeld, telkens met min of meer groote wijzigingen. Het museum van werken van hedendaagsche meesters te Brussel bezit van DILLENS ook een schaatsenstuk, benevens eene *Werving in de Oostenrijksche Nederlanden.*)

1871. Gentsche tentoonstelling: *Schaatsenrijders* (eigenaar: de heer EVERARD, van Londen);

1872. Brussel: *Boloro*, eene voorstelling ontleend aan Spanje, welk land hij, benevens eenige streken van Algerië (onder andere Tunis), in 1870 bezocht;

1872. Londen: *Een goochelaar*, *Winter in Zeeland* (schaatsenrijders), *Kermis in Zeeland, Bruggetol*;

1873. Antwerpsche tentoonstelling: *Gezicht op Cintra;*

1874. Op de Gentsche tentoonstelling: *Zuid-Bevelandsche kermis* en *De terugkomst van den onverwachte.*

1875. Brussel: *Moorsch binnenhuis* en *Twee Zeeuwsche klappeien.*

1876. Tentoonstelling te Philadelphia: *Eene Zuid-Bevelandsche kermis*, waarmede hij een eermetaal behaalde (dit stuk is nog onverkocht). Op de Antwerpsche tentoonstelling van het aangegeven jaar: *Vertrouwelijk gesprek*, des schilders laatst voltooid tafereel. Wij gaven het op blz. 21 in plaat. De aardige meid, die haren vader inwijdt met het zoet geheim harer liefde en, naar het zich laat aanzien, zich mag verheugen in een zeer vriendelijk onthaal, vertoont ons de trekken van DILLENS' jeugdige gade. Het stuk werd aangekocht door den heer FOP SMIT jr., van Rotterdam.

Men weet, dat de meester het tijdelijke met het eeuwige verwisselde den 1^{n} Januari dezes jaars. Hij overleed in de schoone woning, welke hij zich ruim, 15 jaren geleden, op een uitgestrekten grond gebouwd had te Elsene, in de Financiënstraat, thans Godecharlestraat 22, en waar ook de kunstschilder ED. DE SCHAMPHELEER zijne werkplaats had. Tot het einde toe, bleef hij gaande en staande, gelijk men dat noemt, sprekende van eenen kranke, die weinig of niet het bed heeft moeten houden. A. DILLENS is gestorven aan de gevolgen van den kanker in den mond; hij heeft verschrikkelijk geleden gedurende 15 maanden. Onder andere laat hij eene belangrijke schilderij onvoltooid, welke hij naar de Parijzer wereldtentoonstelling van 1878 dacht te zenden; zij was geheel aangelegd en stelde voor *Antwerpsche schutters op het landjuweel van* 1534 *te Mechelen.*

Den 4^{n} Januari, ten 2 ure namiddag, werd de schilder ter aarde besteld op de begraafplaats van Elsene. In zijne hoedanigheid als ridder der Leopoldsorde (in 1860 werd hij daartoe benoemd), bewees eene compagnie karabiniers de krijgseer aan zijn lijk. Bij het graf werden redevoeringen uitgesproken door de heeren A. PINCHARD, namens de Belgische maatschappij van waterverfschilders, V. GREYSON, namens de koormaatschappij van Elsene en C. VERBESSEN, namens de Gentsche vrienden en de maatschappij *Zonder naam, niet zonder hart.* Brachten de sprekers hulde aan de kunde van den overledene, zij stelden ook de edele hoedanigheden en de deugden in het licht, waardoor hij zich in

vele opzichten als mensch en burger gunstig onderscheidde.

A. DILLENS, die in 1873, dus op 53-jarigen leeftijd, getrouwd was met de toen 20-jarige dochter van zijnen vriend, den banketbakker LE GROS, laat zijne weduwe met een driejarig zoontje achter.

Abraham.
(Vervolg.)

Janko, gij vergist u, antwoordde de graaf lachend, en daar de knecht scheen te willen spreken, voegde hij er bij: ga naar den stal en laat de koets inspannen, ik moet naar de vergadering. Spoedig! voegde hij er bij, daar de andere nog steeds den jood bleef aanzien.

Met slecht verborgen wrok verwijderde Janko zich.

- Gij viert weldra uw Paaschfeest, niet waar? vroeg de graaf en zag den kleermaker scherp in de oogen.

- Van avond, genadige heer, beginnen de feestdagen, antwoordde Abraham, met eene zachte stem, terwijl hij er altijd over dacht hoe hij zijn verzoek om reeds zoo dikwerf ondervonden hulp, zoo bescheiden mogelijk zou voordragen.

- En hoe ging het u in den laatsten tijd?

- Het gaat in 't geheel niet meer, antwoordde Abraham met een hoopvol lachje, daar hij meende dat de graaf op eene bedekte wijze aan zijne wenschen te gemoet kwam.

- Hoe klein zou de som behoeven te wezen om het hem goed te doen gaan, dacht de graaf, den jood steeds in 't oog houdende, en hoeveel ellende moet er niet in het leven zijn, als deze mensch zegt dat het slecht gaat, en toch kan hij er nog rustig bij grimlachen. Is deze man zoo groot, dat hij alle slagen des noodlots met een ongerimpeld voorhoofd kan verduren, of zou hij mij toch bedriegen - zou Janko gelijk hebben? En hoe zult gij het maken om het Paaschfeest te vieren, als gij geen geld hebt? vroeg de graaf weder na eenig zwijgen.

- God zal wel helpen, antwoordde de jood zachtjes.

- Zoo is 't gemakkelijk godvruchtig te zijn, zeide de graaf lachende. Gij weet dat ik u altijd bijsta en zegt toch maar steeds: ‘God zal wel helpen.’ Dat is echter zeer ondankbaar jegens mij: hoe zoudt gij het maken als ik nu eens op het denkbeeld kwam om u niets te geven?

Abraham zag treurig voor zich neder en zeide daarop even zachtjes als straks: Ook dan zou God mij helpen!

- Ondankbare jood! riep de graaf met geveinsde gramschap; ga heen en beproef of God u altijd helpt; vandaag wil ik niets met u te doen hebben. Verwijder u!

De graaf stond van zijnen stoel op en verliet het vertrek.

- De schuif is open, dacht hij, terwijl hij de deur sloot; heeft hij vroeger, toen hij het geld niet zoo noodig had, de dukaten gestolen, dan doet hij het heden weer; ik wil toch eens zien of deze Janko de menschen beter kent dan ik.

Nu hoorde hij hoe Koko gillend uit zijnen hoek op Abraham losvloog; weder sprong de kleermaker, van angst schreeuwende, van den eenen kant naar den andere. De graaf luisterde nog eenige oogenklikken, en toen het daarna stil werd, opende hij de deur en trad het vertrek weder binnen.

De jood was er niet meer en de aap kroop spelende heen en weer in zijn hok.

Haastig trad de graaf naar de tafel. Reeds bij den eersten blik bemerkte hij, dat een der groote goudstukken was verdwenen. Hij telde de kleine; ook aan deze ontbrak er een.

- Zoo heb ik mij dan toch in dezen jood bedrogen! dacht de graaf von Rabenhorst, en een bittere trek misvormde zijn edel gelaat. Dezen kleermaker hield ik altijd voor bijzonder eerlijk; ik achtte hem hooger dan die slechts uit vrees voor de straf hier namaals geen kwaad durven doen; ik stelde hem gelijk met die zeldzame wijsgeeren, die van natuur elk kwaad vlieden, die, in hunne hulpbehoevende zwakheid, onoverwonnen den strijd met een rampzalig noodlot tot aan den laatsten ademtocht uithouden; en zelfs deze mensch, wiens gerustheid en zielskracht ik zoo hoog achtte, bedroog mij! Dat hij het geld nam, daarover bekreun ik mij minder; ik ken zijne ellende, en daarbij bracht ik hem in eene zware verzoeking; maar dat 't weer een mijner idealen verwoest, dat de onbeschaafde Janko gelijk heeft, - dat is het dat mij hindert.

Met groote schreden liep de graaf in de kamer op en neer. - Janko zal het echter nooit vernemen, mompelde hij bij zichzelven, legde het beursje weder in de schuif en sloot die dicht. Hij moet door mij leeren gelooven, dat ook een jood eerlijk kan zijn!

- De koets is gereed, boodschapte Janko, en trad het vertrek binnen.

- Ik blijf nog eenigen tijd te huis, zeide de graaf, kleed u aan en kom dan terug; ik heb u eenige boodschappen te geven.

Toen de kamerdienaar na eenige oogenblikken in zijne livrei terug kwam, stond de graaf aan het venster, en zag, terwijl hij zachtjes tegen de glazen trommelde, naar buiten naar de markt, waarover Abraham met gebukten hoofde en een treurig gelaat, naar huis ging.

- Anders was hij vroolijker! dacht de graaf weemoedig; ik begrijp zijne treurigheid; hij verwenscht zichzelven.

Janko, zijn heer in diens gepeins niet willende stooren, ging naar Koko, die rustig in zijn hok lag.

Hij plaagde den aap gelijk hij meermalen placht te doen, hij wilde hem bij den neus trekken.

Maar Koko vond thans daarin geen behagen; met den kop voorover gebogen, bleef hij stil zitten.

- Wat schort er dan aan, Koko? riep de dienaar medelijdend en streelde het diertje.

De graaf keerde zich om en ging eveneens naar den aap, die zulke akelige gebaren maakte alsof hij buikpijn had.

- Het beestje is ziek, hernam de graaf.

- Dat zou ik straks niet gedacht hebben, antwoordde Janko; en daarbij komt mij tevens in de gedachte...

- Wat dan?

- De jood was altijd bang voor Koko, want het slimme dier gaat altijd spelend op hem los en wil den kleermaker bij den baard pakken.

- Gelijk hij u dat eens heeft zien doen, waarschijnlijk.

- Abraham heeft daarom een afkeer van Koko, ging Janko voort; straks was hij eenige oogenblikken met hem alleen; toen was het beestje nog frisch en gezond; de jood heeft den aap zeker iets gedaan.

- Denk toch terstond geen kwaad! zeide de graaf wrevelig; ik heb die pijnlijke trekkingen reeds sedert

eenige weken bij Koko opgemerkt; hij is enkel wat ongesteld en Abraham heeft daar geene schuld aan. Ga daarom naar den barbier hierover, en verzoek hem te komen; men zegt dat hij bedreven is in het genezen van zieke beesten en dan zal hij ook wel spoedig mijnen aap helpen. Maar ga eerst naar de kanselarij, breng deze brieven met die papieren aan mijnen secretaris en laat hij u de voor mij ingekomene stukken medegeven. Steek ook dat geld bij u, voegde de graaf er na eenige oogenblikken bij, en als gij morgen langs het huis van Abraham gaat, geef het hem dan uit mijnen naam.

- De jood...

- Is niet zoo slecht als gij denkt, zeide zijn heer en ging weer naar het venster. Mogelijk steelt hij niet meer, als hij ziet hoe ik mij wreek, dacht von Rabenhorst.

Abraham was intusschen ten zijnent teruggekeerd.

- Gij hebt heden niet veel van den graaf gekregen, zeide Taubele, getroffen over de treurigheid die over 't gelaat van haren vader verspreid lag, toen deze langzaam en met gebogene houding de kamer binnen kwam.

- Zeer weinig, zeide de kleermaker met een pijnlijk grimlachje; juist zooveel als ik medegenomen heb. Hij was heden in zulk een slechten luim, als ik hem nog nooit heb aangetroffen.

- Dat is mijne schuld, zeide Taubele neerslagtig; de kamerdienaar zal hem door kwaadspreken tegen u vooringenomen hebben.

- 't Is wel mogelijk! ik heb Janko al den tijd dien ik daar was, met den graaf wenken zien wisselen, antwoordde Abraham; maar laten wij thans niet klagen: God zal wel helpen!

Het meisje sloeg de oogen vol tranen ter aarde.

- Mogelijk heeft hij ons geholpen, voegde Abraham er lachend bij.

- Hoe dat, lieve vader? vroeg Taubele nieuwsgierig.

- Juist toen ik daar ginds den hoek omsloeg, antwoordde de kleermaker, terwijl hij den ineengedriegden frak voorzichtig uittrok en op de tafel legde, het kleine driekantig hoedje aan eenen nagel hing en met veel beweging naar draad en naald zocht, om zijne dochter niet behoeven aan te zien; - juist toen ik den hoek omsloeg, hoorde ik mijnen naam roepen; ik zie om en zie den jongen Libschitz, die aan de deur van zijnen winkel stond en mij vriendelijk wenkte bij hem te komen.

- Libschitz! riep het meisje blozend en met eene gesmoorde stem uit. Hij komt sinds den laatsten tijd hier dikwijls voorbij.

- En heeft u reeds een paar malen gesproken, gelijk hij mij vertelde, voegde Abraham er langzaam bij, en zijn hart sloeg in angstige verwachting.

Taubele antwoordde niet.

Abraham zag, daar hij lang te vergeefs op eenig antwoord wachtte, eindelijk zijne dochter aan, en bespeurde hoe zij de krampachtig gevouwen handen tegen de oogen drukte.

- Laat het hoofd niet hangen, zeide hij met eene zachte, bewogene stem en ging naar het meisje, wendde de handen van haar gelaat en vroeg: Kent gij uwen vader niet meer?

Taubele zag haren vader een oogenblik aan, en zeeg toen luid snikkend aan zijne borst.

- Hij vroeg mijne toestemming om met u te trouwen, zeide eindelijk de kleermaker; Libschitz is rijk, hij wil u schriftelijk geld en kleeren verzekeren, wil mij het huis

waarin hij woont, ten geschenke geven, als ik u overhaal zijne vrouw te worden. Maar 't is kinderachtig van u, dat gij u daarover ontstelt, en vreest dat ik er een boos gelaat over zal toonen, als gij den rijken man niet huwt. Als gij niet wilt, zal ik mijne Taubele er niet toe dringen.

- Goede vader! snikte de dochter en drukte zich nog vaster aan het liefdevolle hart, waarin zij wist, dat zoovele zorgen huisden, die zij, gelijk zij thans gehoord had, voor altijd en geheel kon verdrijven. Ik ben een slecht, onbarmhartig schepsel, zeide zij zachtjes. Het ongeluk, de schande mijner ouders tel ik niet, en slechts *zijn* lachen, *zijne* liefde is mij alles.

- Ik heb het Libschitz reeds te verstaan gegeven, hervatte de vader, maar hij meende, dat, indien ik u ernstig onze armoede voor oogen hield, gij eindelijk wel zoudt toestemmen. Ik heb hem geantwoord, dat alles van u afhing. Maar nu spreken wij er geen woord meer over; geef mij den frak van den heer Adler en de schaar.

Taubele gaf hem het een noch het ander - het arme meisje bleef als versteend staan.

- Gisteren ben ik voorbij de woning van Libschitz gegaan, fluisterde zij geheimzinnig, alsof zij eenen droom verhaalde, en hield den arm haars vaders vast omklemd, terwijl tranen hare wangen bevochtigden; ik heb het huis lang aangezien; het is het eenige met twee verdiepingen en het hoogste in de gansche straat, het wordt juist hersteld; - en terwijl ik het zoo aanzag, dacht ik: dat kon mijn eigendom worden, zoo ik Libschitz maar goedgunstig wilde aanzien en hem vriendelijker groeten als hij 's avonds langs ons venster gaat. Maar ik kan niet, vader; deze Libschitz is een baatzuchtig, meedoogenloos mensch: nog nooit heeft hij een woord tot mij gesproken dat weerklank in mijn hart vond, dat mij opgevroolijkt of getroffen heeft, en iemand die mij niet kan doen lachen of weenen, zal mij ook nimmer gelukkig kunnen maken; die Libschitz kan mij niet lief hebben; er gebeure wat er wil, goed of kwaad, altijd zal hij het eerst aan zichzelven denken en zich om het geluk of ongeluk van anderen noch verheugen noch bekommeren. Neen, vader, die man is in staat tien menschen van eene brug in het water te werpen, om er zelf maar des te spoediger over te komen, ten einde aan den anderen oever een voordeeligen koop te sluiten. 't Was of eene koorts mij aangreep, toen ik met die gedachten het huis van Libschitz aanzag. Het sombere gebouw scheen mij ook donker aan te zien, als wilde het mij tegen dreigend ongeluk waarschuwen; o, mijn vader! eene stem in mijn binnenste zegt het mij - dat huis zal u geen geluk aanbrengen, als gij er in gaat; 't zou u alleen eeuwig van uw kind scheiden, dat daardoor ongelukkig en ellendig worden zou.

- Geen woord derhalve er meer over! riep Abraham, en kuste zijne dochter; ik heb geen huis noodig: God zal wel helpen!

Taubele lachte weder van vreugde en ging hare moeder te gemoet, die zwaar beladen en met eene trotsche uitdrukking op het gelaat, van de markt terugkeerde, en Abraham was weder zoo vroolijk afsof hij schatrijk ware geweest.

(*Wordt voortgezet.*)

Het lepelrecht te Aalst.[*]

In 1242 stonden de schepenen van Aalst het Koornhuis aan het hospitaal af, mits eenen jaarlijkschen cijns van vier deniers, Vlaamsche munt, daarbij bepalende, dat er door hunne opvolgers in 't magistraat nooit een dergelijk gebouw mocht worden opgericht[1]. Uithoofde dezer bezitting, had het hospitaal 't recht, om, uit elken zak graan, aldaar van

Teekening van J.B. Lavaut, houtsnede van Ed. Vermorcken.

buiten aan de markt gebracht of in de stad verkocht, eenen vollen lepel te scheppen, wat men daarom het lepelrecht noemde.

Eene charter van 1288, de uitoefening van dit recht ten voordeele van het Ziekenhuis bevestigende, levert het bewijs op, dat dit gesticht toen ten volle meester was van de markt; immers, men ziet er de schepenen van Aalst de verklaring afleggen, dat niemand op het Koornhuis eenen zak graan mocht ontbinden, vóor dat een broeder of bode van 't hospitaal, met eenen hamer, op een daartoe bestemd bord, drie kloppen had gegeven, ten teeken dat de markt geopend werd[2]. Uit dezelfde oorkonde blijkt nog, dat de lepel ten voordeele van het Ziekenhuis werd geschept vóór het graan was verkocht, en dat iedereen zich daarnaar te gedragen had, op verbeuring van den geheelen zak graan, die ten profijte van den vorst werd aangeslagen. Men was evenwel voor iederen zak maar éens het recht verschuldigd, zoodat men, voor dezelfde partij graan, ofschoon herhaaldelijk te koopgesteld, geen twee maal moest laten scheppen. De opbrengst van het lepelrecht moet niet weinig aanzienlijk geweest zijn, zoo men rekening houdt van het feit, dat, gedurende eene lange reeks van jaren de stad Aalst bijna de eenige stapelplaats van den handel was voor de geheele omstreek.

Hoe bepaald dit ook was, in dezen zin, dat er geen het minste onderscheid tusschen de graansooorten was gemaakt, toch waren er op den duur personen, die voor 't een of 't ander de belasting zochten te ontduiken, en daardoor het hospitaal, de gemeentelijke overheid, de hoogere gerechtshoven en de regeering soms niet weinig spel leverden. In 1439 deden baljuw en schepenen afkondigen, dat allerlei granen, van buiten in de stad gevoerd, en er geleverd, gemeten moesten worden met de hospitaalmaat op boete van 50 schellingen parisis. Eene andere verordening, van twee jaren nadien, stelde vast, dat men 't lepelrecht verschuldigd was voor al het graan, dat, van buiten, in de stad in schepen of in huizen geleverd werd[3]. Hoe duidelijk het recht ook bepaald was, maakten de kooplieden, nu en dan, moeielijkheden, en zoo ontstonden eene menigte processen.

(*) Getrokken uit de *Geschiedenis der stad Aalst*, *voorgegaan van eene historische schets van 't voormalig land van Aalst*, door de heeren F. De Potter en J. Broeckaert. Zie 1876, blz. 32 en 54.

(1) Zie het 11e deel der *Geschiedenis der stad Aalst*, blz. 374.

(2) Zie het 11e deel der *Geschiedenis der stad Aalst*, blz. 375.

(3) Zie het 11e deel der *Geschiedenis der stad Aalst*, blz. 70.

Den 15n November 1459 spraken de schepenen van Aalst een vonnis uit, dat door den Rand van Vlaanderen, den 11n October 1460, eenigermate werd gewijzigd, terwijl de Groote Raad van Brabant, zetelende te Brussel, den 20n Juli 1460 een gewijsde verleende, dat het lepelrecht ten voordeele des gestichts bevestigde. Laatstgemeld gerechtshof bepaalde den 11n Augustus van hetzelfde jaar, dat geene enkele graansoort uitgezonderd was. - Philip de Goede, bij brief van 2 November 1465, Maximiliaan van Oostenrijk, bij brieven van 15 Mei 1507 en 28 Juni 1508, bekrachtigden op hunne beurt het recht des hospitaals.

Men zou denken: waar zooveel stemmen van gezag zich klaar hadden geuit, kon geene betwisting meer mogelijk zijn. En evenwel moest het hospitaal nog herhaalde keeren de hulp van den rechter en den gemeentelijken magistraat inroepen, om te verkrijgen, wat hem reeds dikwijls zoo plechtig was toegewezen. Den 8n October 1535 stelde de Groote Raad van Mechelen vast, dat mouten lijnzaad aan 't lepelrecht onderhevig, maar de granen, op het eigen erf der Aalstenaren geteeld en buiten 't Koornhuis verkocht, er vrij van waren. Den 25n Augustus 1536 zag de hoogbaljuw der stad Aalst zich verplicht eene ordonnantie af te kondigen, strekkende om 't hospitaal tegen alle verstoring in de uitoefening van zijn recht te beschermen. Eindelijk kwam er ook eene oneenigheid tusschen het gemeentelijk magistraat en het hospitaal, en die voor den Grooten Raad van Mechelen den 17n November 1537 werd vereffend in dezen zin, dat het lepelrecht mocht geheven worden van welke hoeveelheid graan ook, zoowel van sister, als van min of meer, ‘al bij advenante ende ghelijcke portie.’ Daar zulks niet wel met den ouden lepel gedaan kon worden in de maten, kleiner dan het sister, stond Karel V, bij brief van 23 April 1540, toe, dat het hospitaal zou doen vervaardigen ‘van niews eenen lepel, houdende de rechte helft van haerlieder ouder lepel, insgelijcx een oft twee ander lepelkins van tvierendeel ende half vierendeel, ten avenante van dien,’ om daarmede voortaan uit allerlei granen en mout, te Aalst ‘op de Prondelmerct als elders’ verkocht, zijn recht te nemen. - De stukken betrekkelijk het lepelrecht bevinden zich in het staatsarchief, te Gent.

In den loop der XVIIIe eeuw schijnt het hospitaal ook buiten zijn recht gegaan te zijn, met namelijk den lepel te eischen van 't eigen gewas der Aalstenaren, en zelfs van de granen en zaden, te Aalst op wagens en schepen geladen, en voor andere plaatsen bestemd. Dit had in de tweede helft van gemeld tijdvak eene groote verzwakking der graanmarkt ten gevolge, totdat de koophandelaars zich tot de regeering richtten met het verzoek, het lepelrecht niet te erkennen voor de granen en zaden, die enkel in de stad werden gebracht om elders verkocht te worden. Aldus werd dan ook bij decreet van 22 Mei 1716 besloten, mits de doorvoer der gemelde gewassen niet langer dan drie dagen zou duren.

Ten jare 1755 bleven verscheidene kooplieden van de

Aalstersche markt weg om geen lepelrecht te moeten geven. Gemeente en hospitaal leden daardoor groot nadeel. De markt ging schier te niet, en de schepenen, gehoor leenende aan de klachten der burgers, lieten de overste van 't gesticht verzoeken van 't lepelrecht te willen afzien, haar, ter vergoeding, de betaling eener jaarlijksche rent voorstellende. Deze vraag, nadeelig bevonden aan de belangen van 't hospitaal, werd evenwel van de hand gewezen.

Het lepelrecht bleef in stand tot het jaar 1803, wanneer het door 't Fransch bestuur werd afgeschaft.

De hierboven afgebeelde lepel dagteekent van de XIIIe eeuw; de groote kroes is belegd met eenen band, waarop men 't jaartal 1596, tijdstip der laatste herstelling, leest. De twee kroezen zijn van geel koper, en aan elkaar verbonden door eenen ijzeren steel, 0^{m}375 lang; de doorsnede van den grooten kroes is 0^{m}098. De diepte van den grooten kroes is 75, van den kleinen 35 millimeters.

Er worden nog twee dergelijke lepels in het hospitaal van Aalst bewaard.

Studentengenootschap Met Tijd en Vlijt te Leuven.

Studenten, hoogleeraren en letterkundigen uit alle deelen des lands woonden Zondag 28 Februari, 's middags, de jaarlijksche algemeene vergadering bij, in de met belangstellenden opgekropte Promotiezaal ter Halle. De heer advocaat J. PLANCQUAERT gaf lezing van het verslag des afgeloopen jaars, waarna de dichter L. DE KONINCK eenige zijner stukken voordroeg, welke algemeen werden toegejuicht.

Ten 2 ½ ure, vereenigden zich in het museum een honderdtal leden aan een feestmaal, onder voorzitting van den hoogleeraar J.G.H. WILLEMS. Voordat de op de dischkaart vermelde kalkoenen opgebracht werden, droeg de dichter L. DE KONINCK een gedeelte van een gedicht *Aan Rubens* voor. Deze voordracht maakte een hoogst gunstigen indruk en werd herhaaldelijk onderbroken door luide bijvalsbetuigingen.

Bij het nagerecht bracht de voorzitter een heildronk uit op den rector der Leuvensche hoogeschool, Mgr. NAMÈCHE, eerevoorzitter des genootschaps, die door zijnen gezondheidstoestand verhinderd was aan het feest deel te nemen en zich had laten vervangen door Mgr. CARTHUYVELS; hij herinnerde aan de toejuichingen, het verleden jaar ten deele gevallen aan Mgr. CARTHUYVELS, die, ofschoon in

Waalsch-België geboren en opgevoed, de leden van *Met Tijd en Vlijt* vergast had op eene in zuiver Nederlandsch uitgesprokene redevoering. Hij hoopte, dat het voorbeeld, door Mgr. CARTHUYVELS gegeven, veel navolging zou vinden. Onder algemeene toejuiching wees spreker verder op de belangstelling en welwillendheid door den hoogeerwaarden rector, Mgr. NAMÈCHE, jegens het genootschap betoond.

Na het ledigen der gul geklonkene roomers hield Mgr. CARTHUYVELS de volgende toespraak, die niet minder dan zijne redevoering van 't vorige jaar, het bewijs leverde, dat hij zich in korten tijd eene merkwaardige meesterschap over de Nederlandsche taal heeft weten te verschaffen:

'Voor de tweedemaal smaak ik het genoegen in uw midden te antwoorden op den heildronk gebracht, aan de hoogeschool en haren verdienstelijken rector.

De Leuvensche hoogeschool is eene heerlijke vrucht van den godsdienst onzer voorouders. De katholieke Kerk stichtte en herstelde haar; dezelfde Kerk gaf het leven aan de Vlaamsche beweging, die de eerste en warmste strijders in den boezem der Alma Mater vond.

Het wekt bevreemding te zien hoe het Belgisch volk, in weerwil der tijdsomstandigheden en staatkundige omwentelingen, steeds zijn karakter heeft weten te handhaven.

De geschiedrollen van ons vaderland toonen ons eene weinig talrijke natie, aanhoudend worstelend tegen de reuzenmacht der nijdige naburen, nu eens bezwijkend, dan weder zegevierend, maar altijd vooruitgaande op het gebied der letteren, der wetenschap, der beschaving en der vrijheid.

Heden nog, blaakt hetzelfde vuur voor recht en vrijheid in de borst der Belgen; heden nog, wekt hun noeste vlijt wonderen van kunst en nijverheid; heden nog streven zij onophoudelijk naar vooruitgang, roem en volmaaktheid.

En vraagt gij nu, waar deze in schijn zoo zwakke natie die immer jonge levens- en werkkracht put, zoo antwoord ik: in hare taal en haar geloof! Ja, Mijnheeren, de Vlaamsche taal is ontloken, gekoesterd en volmaakt in de warme stralen van het Evangelie! Eeuwen lang, verheerlijkte ze uitsluitend de katholieke Kerk, vertolkte christelijke wetten en verdedigde de vrijheid van een katholiek volk. Later, werd zij gedwongen hare klanken aan ongeloof en ketterij te leenen, maar - ijdel pogen - nooit verzaakte zij haar katholiek karakter.

Onder de hand van verguizers trillen hare snaren niet. - Zij verliest hare welluidende kracht, hare innige zalving, hare roerende teederheid - zij zucht onder het vreemde juk.

Door en door katholiek is de geest der Vlaamsche taal; daarom mijne heeren, zijt gij de wettige erfgenamen van hare oude schatten. Manhaftig springt gij in de bres voor hare eer, wanneer gij de valsche broeders bestrijdt, die de taal bederven om den Vlamingen hun kostbaarste kleinood, hun geloof, te ontrooven! Heil en zege, in dien strijd voor waarheid, recht, moedertaal en vaderland!

Geluk en voorspoed aan *Met Tijd en Vlijt!* aan dat schitterend juweel in den gloriekrans van de katholieke universiteit!

Aan dien heerlijken boom door Davids hand geplant en gekweekt.

Mijne heeren, blijft steeds aan uwe leus getrouw.

Besproeit den jongen boom door aanhoudende studie, taal- en letterkundige oefeningen; besnoeit met zorg het al te welig hout, de nuttelooze waterlooten, door ernstige, onpartijtige, wetenschappelijke kritiek; griffelt op zijn weeken stam de fijnste uitheemschevruchten door vertaling en navolging. Verwijdert wat zijn wasdom hindert door eendracht, vriendschappelijk samenwerken en onderlinge hulp; leidt zijne buigzame twijgen door het geheele gebied der kunsten en fraaie letteren. Machtiger en machtiger zal de boom rijzen en onder zijne schaduw der Vlaamsche letterkunde en aan het vaderlandsche karakter eene nuttige kweekschool en zekere toevlucht bieden!

Lang leve en bloeie *Met Tijd en Vlijt!*'

De heer ED. FABRI bracht hulde aan de groote verdiensten van den voorzitter, hoogleeraar P.G.H. WILLEMS, niet alleen op taal- en letterkundig gebied, maar ook als leeraar van oudheidkunde en als leidsman der jeugd, welke toespraak een hartelijk antwoord van den geachten hoogleeraar uitlokte, die zijne rede besloot met eenen dronk op den bloei van het genootschap.

De heer H. MALFAIT wees op de voortreffelijke aanwinst die Leuvens hoogeschool deed in den hoogleeraar P. ALBERDINGK THIJM, die, op het voetspoor van wijlen professor DAVID, niets verwaarloost van wat strekken kan om de belangen van de Nederlandsche taal en letterkunde te bevorderen.

De heer ALBERDINGK THIJM gaf daarop de verzekering dat de Vlaamsche zaak en mitsdien het studentengenootschap in het bijzonder voortdurend aan hem een overtuigden en ieverigen vriend zouden hebben. Namens Mgr. CARTHUYVELS, die intusschen de zaal verlaten had, bracht de hoogleeraar eenen toast uit op den dichter L. DE KONINCK, waarvoor deze in goed gekozene woorden zijnen dank betuigde.

Wijlen EM. VAN STRAELEN, als grondlegger, en de heeren dr. WAUTERS, dr. HEYLEN, dr. BORREWATER en anderen, als medestichters van het genootschap *Met Tijd en Vlijt*, werden herdacht door D. VAN SPILBEECK, wiens rede met eene dankbetuiging van den heer dr. HEYLEN beantwoord werd.

In de rij der toasten kwamen nu aan de beurt de bouwkundige HEELEPUT, leeraar aan de hoogeschool (spreker de heer H. MALFAIT), de buitenleden, inzonderheid de Antwerpsche (spreker de heer P. MAES), de Vlaamsche jeugd (spreker de heer advocaat WITTEVEEN), de stad Antwerpen (spreker de heer ED. FABRI), de stad Gent (spreker de heer A. SIFFER), de stad Brussel (spreker de heer dr. WAUTERS), de Vlaamsche pers (spreker de heer H. SCHELSTRAETE) enz. enz. Nog zij vermeld eene toespraak van den heer VICTOR JACOBS j^{r}., die aanspoorde tot navolging van het voorbeeld, in het genootschap *Met Tijd en Vlijt* gegeven door mannen als EM. VAN STRAELEN en de verwachting uitsprak, dat namelijk de jonge rechtsgeleerden zich zouden beïeveren om de wet COREMANS op het gebruik der Vlaamsche taal in de rechtspleging meer en meer te doen gedijen.

Nadat nog gedronken was door den heer RODENBACH op de eereleden en voornamelijk op den heer H. STEENWERCKX, werd den genoegelijken maaltijd aangenaam besloten met een door wijlen professor DAVID gedicht gelegenheidslied, gezongen door den heer WAUTERS.

S.

Krijgslied.

't Is oorlog, oorlog! - God van vrede!
Red ieders have! spaar de mijn!
't Vernielend zwaard ontvlood de scheede:
Ik wil de schuld er niet van zijn.

Waar kroop ik weg, wanneer ik 's nachts de schimmen
Der wreed verslaagnen, met misbaar,
Bebloed en bleek, zag mijne sponde klimmen?
Waar vlood ik hun gejammer? waar?

Wat ving ik aan, als duizende verwonden,
Verminkten, voor mijn roem alleen,
Misvormd en bleek en kermend voor mij stonden,
Of stervend kropen om mij heen?

Als vader, moeder, bruid en gade, nu verlaten,
Zoo rijk aan zegen vòòr 't gevecht,
Wanhopig en in rouw verzonken zaten,
En daagden mij voor God in 't recht?

Als hongersnood en tal van booze kwalen,
Dat vreeslijk nawee van den strijd,
Vergrijsd en blond in 't eigen graf deed dalen,
Met op mijn kop gehoopt verwijt?

Wat hielp me een troon en al de pracht der hoven,
Een bed van purper en satijn?...
't Is oorlog, oorlog! - God daar boven!
Ik wil de schuld er niet van zijn.

MATHIAS CLAUDIUS.

De waarheid is zoo groot en sterk, dat zij geene bescherming noodig heeft.

JEFFERSON.

Kroniek.

Antwerpen. Het stadsbestuur vraagt aan Belgische kunstbeoefenaars modellen in pleister of was, met voor- en keerzijde, hebbende tusschen $0^{m}15$ en $0^{m}20$ doorsnede, voor eenen gedenkpenning van Rubens' 300^{n} geboorteverjaardag. Zij moeten uiterlijk den 19^{n} Mei 1877 op het stedelijk secretariaat ingekomen zijn. Er is een 1^{e} prijs, van 500, en een 2^{e}, van 250 fr., uitgeloofd.

- Ter gelegenheid van RUBENS' eeuwgetijde, looft de Koninklijke Harmonie een prijs van 1000 fr. uit voor een openingsstuk voor concert bij groot orkest. Slechts Belgen mogen mededingen. De stukken vóór 1 Juli 1877 te bestellen aan den heer secretaris F. VAN HAL, Otto-Veniusstraat 25, te Antwerpen, vergezeld van een gesloten briefje, dat den naam des inzenders behelst en buitenop eene kenspreuk voert.

- Juffrouw CATHARINA BEERSMANS, de uitstekende Vlaamsche tooneelspeelster, heeft zich aan den Rotterdamschen schouwburg van LE GRAS, VAN ZUYLEN, HASPELS verbonden. Zij ontvangt eene jaarwedde van 8000 gl.

Brussel. Wijlen baron C. DE THYSEBAERT heeft zijne belangrijke verzameling Europesche vlinders (13,526 stuks) vermaakt aan het koninklijk museum van natuurlijke geschiedenis. Deze verzameling, die nagenoeg al de vlinders

van Europa omvat, zal eene bijzondere afdeeling in 't voornoemde museum vormen.

- De driejaarlijksche prijs van tooneelletterkunde is toegewezen aan *Elisa*, onuitgegeven drama in 4 bedrijven, van den gunstig gekenden tooneel- en romanschrijver DESIRÉ DELCROIX.

Leuven. Met bijval wordt in deze stad opgevoerd een nieuw Vlaamsch zangspel in drie bedrijven, getiteld *Uilenspiegel*, woorden van FREDERIK LINTS en FRANS BOLSAIE, muziek van JAN DE WINTER.

Gent. 't *Willemsfonds* gaat eene 6e reeks *Nederlandsche zangstukken* uitgeven. Toonkundigen die hiertoe zouden willen medewerken, gelieven hunne bijdragen onverwijld in te zenden. De commissie voor 't keuren der stukken bestaat uit de heeren P. BENOIT, R. HOL, W.F.G. NICOLAI en L. VAN GHELUWE.

Audenaarde. Onder het hoogaltaar van O.-L.-Vrouwekerk, te Pamele, gebouwd door ARN. BINCHE (1235-00), zijn twee oude grafkelders ontdekt (zij staan vol water), die schijnen te dagteekenen van 't begin der XIIIe eeuw.

IJper. De maatschappij die het stedelijk museum had opgericht is ontbonden en het museum met zijnen inhoud overgaan aan de gemeente.

Namen. 1 Juli aanstaande opent de *Cercle artistique* zijne 3e driejaarlijksche internationale tentoonstelling.

Buitenland.

's-Gravenhage. Z.M. de koning-groothertog heeft benoemd in de orde der Eikenkroon: de heeren de LAVELEYE, hoogleeraar te Luik, tot kommandeur; H. DOLEZ, senator en advocaat te Brussel, tot groot-kruis; F. LAURENT, hoogleeraar te Gent, tot groot-officier.

- Als eene kleine bijdrage tot de kennis van volksgebruiken, nemen wij het volgende over. In eenige streken van Holland is 't de gewoonte op den avond van Paschen vuren te branden op de straat. In Drente zingt men daarbij:

> Heb j' ook een olde mande of een bossien riet,
> Anders kriegen we 't Paaschvuur niet.

En in de Betuwe vindt men dorpen, waar de jeugd bij alle boeren en burgers aanklopt, onder het zingen van:

> Hout en stroo zijn nu niet duur,
> Geef mij een bos voor 't Paaschvuur.

- Wedstrijd voor kunstenaars uit alle landen, voor 't maken van een model in pleister van 1m00 hoogte (het voetstuk inbegrepen) en voorstellende SPINOZA in de kleeding der XVIIe eeuw. De modellen moeten uiterlijk 1 October 1877 in het bezit der commissie zijn. De vervaardiger van het model, waarop de keus valt, zal worden belast met het maken in pleister van eene nauwkeurig gelijkende kopij, waarvan de hoogte later zal worden bepaald. Wordt dit groote model mede goedgekeurd, dan zal eene belooning van 2000 gl. aan den vervaardiger worden toegekend. In het tegenovergestelde geval, zal hem eene billijke schadeloosstelling, door de commissie te bepalen, worden uitgekeerd. Aan den maker van het nabeste model zal een prijs

van 250 gl. worden toegekend. Het standbeeld zal worden uitgevoerd in brons, het voetstuk in gehouwen steen.

- Ter eere van den kunstschilder S.L. VERVEER, van wien de *Vlaamsche school* in 1876, blz. 38, eene beknopte levensschets mededeelde, gaat op de Israëlietische begraafplaats alhier, volgens het plan van den bouwmeester VAN BRINK, eene grafstede uit witten steen, met arduinen treden, worden opgericht, ter hoogte van omstreeks $2^{m}00$; nevens de kenteekens der schilderkunst, worden op wit marmer de verschillende opschriften gesteld. De keuze voor het maken van 't gedenkteeken was zeer beperkt, doordien op Israëlietische begraafplaatsen geene stand- of borstbeelden, vazen of dergelijke versierselen worden toegelaten.

Rotterdam. Wijlen jhr. D.R. GEVERS-DEYNOOT heeft al zijne schilderijen in olieverf nagelaten aan het museum BOYMANS, welk museum bovendien een standbeeld van ARIE SCHEFFER ten geschenke ontvangen heeft van Mev. MAGOLIN.

Limburg. In de Nederlandsche gemeente Berg-en-Terblijd is in eene mergelgroeve eene versteende schildpad gevonden, die $1^{m}50$ lang en $0^{m}80$ breed is. Dit zeldzaam exemplaar, dat van zeven vinnen voorzien is, werd door den onwetenden vinder voor 100 fr. verkocht. Het Nederlandsche staatsbestuur heeft last gegeven om het dier voor het rijksmuseum te koopen.

Parijs. De Fransche scheikundige BYASSON poogt langs wetenschappelijken weg verklaring te geven, hoe de ongehoorde hoeveelheden petroleum, die in Amerika gevonden worden, kunnen ontstaan zijn. Toen de voornoemde geleerde een mengsel van waterdamp, koolzuur en zwavelwaterstofgas op roodgloeiend ijzer in eene ijzeren buis liet werken, gelukte het hem, eene hoeveelheid vloeibaar koolwaterstof te bereiden, van dezelfde eigenschappen als de petroleum. De vorming der natuurlijke petroleum kan derhalve uit de enkele werking van scheikundige krachten op stoffen, die de vaste aardkern vormen, worden verklaard. Terwijl het zeewater in diepe holen en spleten drong, kwam het in aanraking met de nog heete lagen der aarde, vervormde zich in damp, die, met vulkanisch koolzuur vermengd, met metalen, als ijzer en zwavelverbindingen, in aanraking kwam, zoodat, behalve andere talrijke reacties, ook de vorming der vloeibare, olieachtige koolwaterstoffen tot stand kwam.

Weenen. De hof- en staatsdrukkerij heeft uitgegeven *Die Alphabete des Erdkreises*, een boek van 56 folio bladzijden, waarvan er 3 gebruikt zijn voor afbeeldingen van spijkerschriften, 4 van Japansche schriften, een grooter getal voor het Phoenische schrift met zijne afstamelingen, ons gewoon geschrift enz.

Londen. In Juni aanstaande zal 't 400 jaar geleden zijn, dat de boekdrukkunst door WILLIAM CAXTON in Engeland werd ingevoerd, welke heugelijke gebeurtenis namelijk te Londen feestelijk zal worden herdacht. Op eene in 't stadhuis hiertoe belegde vergadering, die, onder andere voorname personen, bijgewoond werd door den Duitschen gezant, graaf MÜNSTER, zeide deze, ‘als vertegenwoordiger van 't land waar de boekdrukkunst werd uitgevonden, de ontworpene feestviering te beschouwen als een van die koppelteekens, welke hij hoopte dat altoos zouden blijven bestaan tusschen Engeland en Duitschland.’ De heer C. DILKE zeide, dat de Chineesche gezant, zoo hij tegenwoordig ware geweest, aan Duitschland de eer van de uitvinding der drukkunst zou hebben kunnen betwisten, ofschoon de Chineesche drukkunst slechts eene soort van

steendruk was en de eigenlijke letterdrukkunst inderdaad uit Duitschland stamde.

- Engeland ontvangt jaarlijks 650 ton ivoor, waarvan 200 ton jaarlijks gebruikt wordt in Sheffield voor de messenmakerij. 100 pond ivoor kosten tusschen 1500 en 1800 fr. De zwaarte der tanden verschilt van ½ tot 80 kil. Om die menigte ivoor te verkrijgen, moeten 50,000 olifanten gedood worden. Zuid-Afrikaansch ivoor is 't meest gezocht, omdat het ook in de open lucht niet bruin wordt, en dat van Siam bezigt men voor 't maken van sieraden, omdat het zacht en doorschijnend is

Athene. Ten bewijze dat ook in het oude Griekenland godenbeelden met aangezichten van dieren werden vervaardigd, wordt aangehaald dat door SCHLIEMANN nu onlangs te Mykenae beelden van Juno met koeienhorens zijn gevonden, die overeenkomen met de beelden van Isis met koeiengezichten, welke in Egypte gevonden zijn. Afbeeldsels, destijds in Troje gevonden, geven te denken dat Minerva soms met een uilengezicht werd voorgesteld.

- Sedert wij in de *Vlaamsche school* van 1876, blz. 180 en 185, over de opgravingen van Olympia gewaagden, is aldaar eene kapel bloot gegraven welke door den rhetor HERODES ATTICUS werd opgericht. Er zijn daarin niet minder dan 11 meer dan levensgroote marmeren beelden aangetroffen, meest allen nog van hunne plinten en opschriften voorzien; blijkens deze laaste, stellen die beelden leden van de keizerlijke familie voor, zooals MARCUS AURELIUS, FAUSTINA, COMMODUS, LUCILLA enz., benevens eenige bloedverwanten van HERODES ATTICUS.

Nieuw-York. Den 2^{n} Januari 1870 begon men den aanbouw eener hangende brug tusschen Nieuw-York en Brooklijn. Zij rust op twee reusachtigè landhoofden, waarvan dat aan de zijde van Nieuw-York 106 meters hoog zal zijn, met inbegrip van de 23 meters, welke bij vloed onder water zullen staan, en dat aan den kant van Brooklijn slechts 69 meters, met 13 meters onder water. De spanning tusschen de beide pijlers is 486 meters, die tusschen de pijlers en de ankermuren ieder 283 meters. Het middengedeelte der brug ligt 41 meters boven hoogwater; zij heeft eene helling naar den Nieuw-Yorkschen kant van 476 meters lengte en naar dien van Brooklijn van 226 meters. De brug hangt aan vier ijzeren kabels, uit 19 bundels bestaande, die elk wederom 326 (in 't geheel voor elken kabel dus 6224) draden tellen. De kabel heeft eene doorsnede van 0^{m}39 en een draagvermogen van 10,000 ton of 10,000,000 kilos. De geheele breedte der brug is 25^{m}09; 10^{m}66 zijn noodig voor twee gewone wegen, 7^{m}92 voor eenen spoorweg en 4^{m}57 voor twee verhoogde voetpaden. De grondvesting der pijlers geschiedde met behulp van luchtpompen; in elken pijler is 25,000 kubieke meters metselwerk. Het werk zal ruim 50 millioen frank kosten; het werd begonnen door den ingenieur J.A. RÖBLING en wordt door diens zoon voortgezet. In 1879 hoopt men de brug voor het verkeer open te stellen.

Bombay. Hier en elders in Britsch-Indië is sprake van 't uitrusten eener zending naar de onder 't zand bedolven steden in Midden-Azië. Volgens de overleveringen bij de Mongolen zouden daar fabelachtige schatten verborgen liggen, vooral op eene plaats nabij 't meer Tabasunnor, waar, ook volgens de Mongoolsche overlevering, 't graf van GHENGIZ-KHAN moet te vinden zijn. De Mongolen verhalen van kostbare voorwerpen, die nu en dan in de Gobi-woestijn door steeds zich verplaatsende zandlagen ontbloot worden; zij durven (?) ze echter niet aanraken, uit vrees voor de geesten die ze bewaken. Door de werking van den wind verplaatst de zandzee tusschen het Thian-Shan-gebergte en oostelijk China zich afwisselend van 't Oosten naar 't

Westen en van 't Westen naar 't Oosten. De beweging moet thans eene westwaartsche richting hebben, zoodat de bedolven puinhoopen min of meer gemakkelijk zouden kunnen ontbloot worden.

Japan. Tot dusver waren in Japan de dagen, in wier datums het cijfer 1 of 6 was, zon- of rustdagen. Zoo rustte men den 1e, 6e, 11e, 16e, 21e, 26e, 31e, van elke maand. Volgens de bladen melden is dit stelsel afgeschaft en heeft men één feest of rustdag voor elke week aangenomen.

Gerard Mercator.

Op Zondag, 14 Mei 1871 had te Rupelmonde de inhuldiging plaats van het standbeeld van GERARD MERCATOR, den beroemden aardrijkskundige, die er in 1512 het licht zag en naar wien te Antwerpen eene nieuw aangelegde straat genoemd is. Op blz 55 van onzen jaargang 1871 vermeldden wij eenige levensbijzonderheden betreffende den grooten Vlaanderschen geleerde. Wij vullen dezelve hier eenigszins aan, volgens dr. VAN RAEMDONCKS verdienstelijk werk, in 1869 verschenen te St-Nicolaas, bij E. DALSCHAERT-PRAET(1). 't Is op 5 Maart 1512, dat GERARDUS DE CREMER, die later onder den verlatijnden naam van GERARDUS MERCATOR wereldberoemd worden zou, het eerste levenslicht aanschouwde. Zijn vader was een nederig dorpsschoenmaker en mogelijk zou GERARDUS zijns vaders handwerk hebben moeten aanleeren en de wereld aan hem een goeden schoenmaker, in stede van eenen aardrijkskundige bezeten hebben, als niet zijn grootoom, GIJSBRECHT DE CREMERE of DE CREMER, kapelaan van het Sint-Jansgesticht, te Rupelmonde, zich het kind aangetrokken en voor zijne opleiding gezorgd had. Nadat de knaap de klassen van de dorpsschool doorloopen had, leerde zijn grootoom hem Latijn en toen de priester oordeelde dat hij hierin betrekkelijk genoeg ervaren was, om de lessen eener school van meer uitgebreid onderwijs te volgen, zond hij den knaap naar de toenmaals beroemde kapittelschool van 's-Hertogenbosch, bestuurd door kloosterlingen van de orde van den H. Hieronimus. Dit was in 1527; GERARDUS had dus den ouderdom van 15 jaren bereikt. In 1530 verliet hij de kapittelschool om aan de Leuvensche universiteit, waar zijn grootoom eene beurs voor hem had weten te verkrijgen, zijne studiën te gaan voortzetten. Den 29n Augustus werd hij ingeschreven als Leuvensch student. Gedurende het paar jaren dat hij aan de hoogeschool doorbracht, onderscheidde hij zich zoowel door zijnen weetlust als door het gemak waarmede hij zich in de verschillende leervakken bekwaamde. Hij was omtrent 21 jaren oud, toen hij aan de hoogeschool vaarwel zeide. Hij keerde niet naar zijne geboorteplaats terug, ten zij om er afscheid te nemen van de zijnen, die waarschijnlijk oordeelden, dat de jongeling beter zijnen weg zou vinden, wanneer hij zich in eene grootere stad nederzette. 't Is te Leuven dat de jonge geleerde zich vestigen kwam. Hij wijdde er zich aan de studie van den kosmos en haalde er

(1) *Gerard Mercator, sa vie et ses oeuvres.*

zich van in den eersten tijd zijner nederzetting allerlei verdrietelijkheden en zelfs vervolgingen onder andere van hoogleeraren op den hals, omdat hij over het ontstaan der wereld nieuwe begrippen openbaarde en namelijk eene leer huldigde, afwijkende

Gerard Mercator

van de theoriën van ARISTOTELES, welke aan de Alma Mater een onbeperkt krediet genoten. Om zich te onttrekken aan zijne belagers en vervolgers, en in onverstoorde eenzaamheid zijne studiën te kunnen voortzetten, verliet MERCATOR Leuven en verhuisde tijdelijk naar Antwerpen. Toen hij het stelsel der wereldschepping onder regels gebracht had, die hij zoowel met de wetenschap als den bijbel in overeenstemming achtte, keerde hij naar Leuven terug. De heer VAN RAEMDONCK veronderstelt in 1534. Hij wachtte zich echter wel, zijn werk onmiddellijk in druk te geven. Beslommeringen, van stoffelijken aard, bestookten overigens den jongen wijsgeer, die onophoudelijk toevlucht hebben moest tot de vrijgevigheid van zijnen milddadigen grootoom. Om een einde te stellen aan dezen pijnlijken en vernederenden toestand, besloot hij zich meer bijzonder te gaan toeleggen op de wiskunde en namelijk ook op het maken van wiskundige werktuigen, wereldbollen en landkaarten. Hij ging de lessen van den beroemden wiskundige, den hoogleeraar GEMNA FRISIUS bijwonen en bracht het daarin al spoedig zoover, dat hij zijn geleerden meester in de schaduw trad en van de hoogeschool vergunning erlangde om, buiten de faculteit, aan eenige studenten privaatlessen te geven, waardoor hij zich dan ook eene van lieverlede milder vloeiende bron van inkomsten opende. Tevens ontwikkelde hij zich in het handwerk van zijn nieuw verkozen vak en legde zich ook op de kopergravuur toe. Lang duurde het niet, of hij had een eigen werkhuis en winkel, waar hij wiskundige

instrumenten, wereldbollen en landkaarten maakte en verkocht. De klanten bleven niet achterwege, en de zaak is begrijpelijk genoeg, als men nagaat, van welke onvolledige kaarten men zich tot op dat tijdstip bediende en hoe voortreffelijk de werken waren, door MERCATOR geleverd.

't Moge als een bewijs voor den door hem genoten welstand gelden, dat kort na het openen zijner fabriek, MERCATOR zijn lot aan dit van eene levensgezellin verbond, die hij aantrof in een jong meisje van Leuven, BARBARA SCHELLEKENS, met wie hij in den echt trad op 3 Augustus 1536 en die hem, in zes jaren, drie zonen en drie dochters schonk. Met zijn huwelijk ging eene uitbreiding zijner zaak gepaard.

MERCATORS roem als vervaardiger van wereldbollen en landkaarten nam vooral te rekenen van 1541 eene hooge vlucht. In dit jaar, droeg hij aan den kardinaal GRANVELLE zijne befaamde globe van 128 centimeters omtrek op. Dit zeer ingewikkeld, hoogst merkwaardig stuk, had den vervaardiger twee jaren arbeids gekost; maar de uitkomst loonde den arbeid, ook van stoffelijke zijde.

GRANVELLE, die kanselier van keizer KAREL was, werd in verrukking gebracht door MERCATORS werk en hij verhaastte zich dan ook, den meester warm aan te bevelen bij KAREL V, die hem eene belangrijke bestelling van verschillende instrumenten deed. Omstreeks 1542 werden zij door MERCATOR geleverd. De keizer bediende er zich van, onder andere, in zijne talrijke veldtochten, om de afstanden en hoogten te meten. In den Saksischen oorlog (1546) gingen zij bij eenen inval in het keizerlijk kamp, nabij Ingolstadt verloren. Na den vrede van Olins werd MERCATOR door den keizer gelast de verlorene instrumenten door andere te vervangen.

Tusschen MERCATORS uitstekendste gewrochten, wordt nog genoemd een hemelbol, in de maand April 1551 voltooid en opgedragen aan JORIS van Oostenrijk, prins-bisschop van Luik.

Ongelukkiglijk is er, na drie eeuwen bijna niets overgebleven van de hemel- en wereldbollen en instrumenten,

eens met zoo veel kunst door MERCATOR vervaardigd. Eenige fragmenten zijner globen is alles wat de tijd van deze voortbrengselen heeft gespaard. De koninklijke bibliotheek van Brussel heeft er eenige van in haar bezit.

MERCATOR behoort in de eerste plaats genoemd te worden tusschen de hervormers der aardrijkskunde. Hij is een van de uitstekendste wegbereiders voor de hedendaagsche wetenschap geweest. De door hem vervaardigde landkaarten zijn ontegenzeggelijk de beste, die van de vorige eeuwen tot ons gekomen zijn. Vele daarvan zijn ook te loor gegaan. Onder de meest bekende, behooren de bij hare verschijning zooveel ophef gemaakt hebbende kaart van het Heilig-Land, in 1537 door MERCATOR te Leuven uitgegeven onder den titel: *Amplissima Terrae Sanctae descriptio*, en opgedragen aan FRANS CRANEVELD, lid van den Mechelschen raad, en de kaart van Vlaanderen, in 1540 te Leuven verschenen, onder den titel: *Flandriae descriptio.* MERCATOR graveerde zelf al zijne kaarten.

In 1540 gaf MERCATOR, bij RUTGERUS RESCIUS, te Leuven, eene verhandeling in het licht over het curciefgeschrift, waarin men de regels om schoon te schrijven aangegeven vindt. Dit handboekje voor 't schoonschrijven behelsde verschillende modellen van geschrift, op hout gegraveerd. Het was geheel van MERCATORS hand en beleefde verscheidene uitgaven. MERCATORS kundigheden werden ook op prijs gesteld door ingezetenen, die plannen van gronden enz. moesten doen lichten.

Zoo leefde en arbeidde MERCATOR vreedzaam en veelzijdig nuttig, toen hij op eens, in Februari 1544, gewelddadig aan zijne werkzaamheden onttrokken, van zijn huisgezin gescheiden en in de gevangenis geworpen werd. Hij was namelijk met een veertigtal burgers van Leuven onder verdenking gekomen, van den Roomschen godsdienst afvallig en den Luthersche toegedaan te zijn.

Achtentwintig van de verdachten werden in éénen nacht te Leuven aangehouden; MERCATOR was afwezig, toen men hem ten zijnent kwam zoeken. Hij bevond zich te Rupelmonde, om zijn aandeel te ontvangen in de nalatenschap van zijn overleden groot-oom, GYSBRECHT DE CREMER. Deze toevallige afwezigheid werd als eene vlucht beschouwd, weshalve men zich verhaastte den vermeenden vluchteling door gerechtsdienaars achterna te doen zetten. Te Rupelmonde werd MERCATOR aangehouden en tusschen een geleide van hellebardiers geboeid naar de Burcht gebracht en er opgesloten. Ondanks de ieverige bemoeiingen van zijne vrienden en bloedverwanten en ook van de Leuvensche geestelijkheid, zuchtte MERCATOR vier lange maanden in den kerker, van Februari tot Mei 1544, voordat het proces afgeloopen was welk zijne invrijheidstelling ten gevolge had en de geleerde aan zijn gezin en zijne werkzaamheden teruggegeven werd.

Acht jaren later, aanvaardde MERCATOR van den hertog van Gulik de hem toegedachte betrekking van leeraar aan de hoogeschool, die deze vorst te Duisburg wilde stichten, maar welke eerst na MERCATORS dood tot stand kwam. In 1552 verliet hij België met vrouw en kroost.

Het is te Duisburg dat hij, kort na zijne aankomst, zijne beroemde dubbele globe voor keizer KAREL maakte, aan wien hij dezelve in persoon te Brussel ging ter hand stellen. Te dezer gelegenheid beschonk hem de keizer met den titel van *Imperatoris domesticus,* die schijnt gelijk te kunnen gesteld worden met den titel van *hofraad.*

In 1554 verscheen te Duisburg de kaart van Europa, onder den titel: *Europae descriptio,* op welke MERCATOR voor het eerst de naar hem genoemde projectie toepasselijk maakte. Men weet, dat deze projectie nog hedendaags algemeen in zwang

is voor de zeekaarten. In 1572 bezorgde MERCATOR eene tweede oneindig verbeterde uitgaaf zijner kaart van Europa. Ook van deze kaart, op hoeveel exemplaren zij dan ook moet gedrukt en in heel ons werelddeel verspreid zijn geweest, is geen enkel exemplaar bewaard gebleven. Gedurende zijn verblijf te Duisburg maakte MERCATOR zich op bijzondere wijze verdienstelijk jegens het gemeentebestuur, welk hij onder andere met raad en daad bijstond om het middelbaar onderwijs op goede grondslagen in te richten en te vestigen en andere bestuurzaken te regelen. Zoo deed hij ook verschillende opmetingen van stadsgronden. Het Duisburgsche stadsbestuur gaf herhaalde malen blijk van de achting en erkentelijkheid, die het MERCATOR toedroeg. Aldus werden hem, vanwege het stedelijk magistraat, in 1561, een puike zalm van 35 pond en, ter gelegenheid van den terugkeer zijner vrouw, die voor zaken naar Leuven was geweest, 11 1/2 kwart wijn aangeboden. Op alle plechtigheden en ook op alle feestmalen die de Duisburgsche gemeenteraad aanrichtte, werd GERARDUS MERCATOR uitgenoodigd, en volgens de geleerde GHYMMIUS verzekert verstond de uitgewekene Vlaming voortreffelijk de kunst om namelijk zijne dischgenooten aangenaam bezig te houden.

Op MERCATORS *Chronologia,* in 1569 te Keulen uitgegeven, komt achter zijnen naam voor de eerste maal de titel van *Cosmographo* voor. Aan dezen titel van cosmograaf of wereldbeschrijver, hem door den hertog van Gulik opgedragen, had deze prins eene niet onaanzienlijke vaste jaarwedde verbonden. Blijkens een bericht, opgenomen in de *Chronologia,* veroorzaakte de waardigheid van hertogelijk cosmograaf aan MERCATOR gedurende eenige jaren veelvuldige onaangenaamheden, hoofdzakelijk door de wangunst van eenen persoon, wiens lastertaal en kuiperijen den goeden man wel diep moeten gegriefd hebben, daar hij niet schroomt hem in gedrukte letters te vergelijken bij een Afrikaansch monster *(Libyca bestia)*. MERCATOR kwam echter ook deze wederwaardigheid gelukkig te boven.

Niet in 1599, zooals op blz. 55 van onzen jaargang 1871 verkeerdelijk werd gemeld, maar in 1594, verwisselde MERCATOR het tijdelijke met het eeuwige te Duisburg, in den omtrek van Dusseldorp.

Als zijne voornaamste werken worden de twee volgende genoemd: *Atlas, Sivo geographicae meditationes de fabrica mundi et fabricati figura* en *Tabulae geographicae ad mentem Ptolemae restitutae ac emendatae.*

Toen hij reeds een hoogen ouderdom bereikt had, begon MERCATOR zich ook in te laten met godsdienstige twistpunten. Onder andere gaf hij schriftuur-uitleggingen in het licht, die niet overeenstemden met de bijbelleer, door de Roomsche kerk gehuldigd, uit welken hoofde zij dan ook op den Index gebracht werden.

De hier medegedeelde plaat is de afbeelding van het te Rupelmonde opgerichte standbeeld van MERCATOR, uitgevoerd door den beeldhouwer FRANS VAN HAVERMAET, van Sint-Nicolaas, thans leeraar der klasse van beeldhouwkunde aan de academie van schoone kunsten aldaar.

X X.

De kunst is geen spel; zij is de openbaring der schoonheid. Niet slechts wat met onzen schoonheidszin, ook wat met onzen zedelijken zin strijdt is niet schoon.
J.A. ALBERDINGK THYM.

De arbeid.(*)

De arbeid is een der beste leermeesters in de levenswijsheid. Hij voedt op tot gehoorzaamheid, zelfbeheersching, aandacht, ijver, volharding; maakt, dat de mensch in zijn bijzonder beroep behoorlijk thuis geraakt en zich geschikt en vaardig leert bewegen te midden van de verschillende toestanden des levens.

Arbeid is de wet van ons bestaan, het beginsel van den vooruitgang voor menschen en volken. Het grootste gedeelte der menschen moet, volgens de wetten die de samenleving beheerschen, handenarbeid verrichten om in hun levensonderhoud te voorzien, maar op de eene of andere wijze werkzaam zijn moet ieder, als hij het leven behoorlijk wil genieten.

Men moge den arbeid in zekeren zin een last en eene plaag kunnen noemen; men kan evenzeer zeggen dat hij eene eer en een heerlijke zegen is. Zonder arbeid kan niets tot stand gebracht worden. Al wat groot en goed is, de geheele beschaving der menschheid, is zijne schoone vrucht. Wanneer er niet meer gewerkt mocht of kon worden, zou de menschheid eensklaps zedelijk ten gronde gaan.

Ledigheid is de vloek der menschheid, niet de arbeid. Ledigheid doorknaagt het hart zoowel der enkele menschen als der volken en verteert hen, evenals de roest het ijzer. Toen ALEXANDER de Groote het Perzische rijk veroverde en in de gelegenheid was de levenswijze der Perzen waar te nemen, merkte hij op, dat zij niets schenen te gevoelen van het slaafsche en vernederende van een leven, enkel aan het vermaak gewijd, en van de fierheid en vrijheid, die de werkzaamheid aan het leven schenkt.

Toen keizer SEVERUS op zijn sterfbed lag, te York, was zijn laatste woord tot de soldaten: ‘L a b o r e m u s - gewerkt, mannen!’ en alleen de aanhoudende inspanning en onverdroten werkzaamheid der Romeinsche veldheeren is oorzaak geweest, dat zij het gezag van hun vaderland wisten te handhaven en steeds verder uit te breiden.

In zijne beschrijving van Italië's vroegsten maatschappelijken toestand, toen de gewone bezigheden van den landbouw vereenigbaar werden geacht met de hoogste staatsambten, verhaalt de Romeinsche schrijver PLINIUS van zegevierende veldheeren en soldaten, die na den strijd stil en rustig het land gingen bewerken. ‘De veldheeren, aldus drukt hij zich schilderachtig uit, bebouwden met eigene hand de landerijen, en de aarde voelde fier en vroolijk de snede van de met lauwere bekranste ploeg en den stap van den bouwman, die pas van den glansrijken zegetocht teruggekeerd was op zijn akker.’ PLINIUS deelt ons verder mede in welk eene hooge eer de landbouw in de vroegste tijden der oude Romeinsche republiek bij het volk stond. De landmaat was ingericht naar de uitgestrektheid lands die binnen zeker tijdsverloop kon afgeploegd worden met een juk ossen. De uitgestrektheid waarover men een dag lang werkte heette *jugerum* en het was de grootste belooning voor den veldheer of den moedigen burger, zulk een *jugerum* te ontvangen. De oudste toenamen der Romeinen zijn meest van landelijken oorsprong. Fabius b.v. zou men in onze taal

(*) Zie *Kroniek*, onder Gent, blz. 47.

kunnen overbrengen door Van der Boon; Cicero door een dergelijken naam als Haverkamp. Het was de hoogste eeretitel een goed landbouwer te zijn. De landelijke *tribus* of volksafdeelingen stonden in het hoogste aanzien, terwijl de stedelijke in minachting waren als eene verzameling van allerlei nietswaardig volk. Eerst toen men zich voor de verschillende soorten van arbeid van slaven begon te bedienen kwam de arbeid in minachting. En toen ledigheid en weelde de hoofdtrekken werden van de regeerende klassen te Rome, moest de ondergang van den staat, vroeger of later, het onvermijdelijk gevolg zijn.

Er is misschien geene enkele neiging in ons, waartegen wij zorgvuldiger op onze hoede moeten zijn dan de luiheid. GURNEY vroeg eens aan een schrander vreemdeling, die een groot gedeelte der wereld doorreisd had, of hij ook de eene of andere eigenschap had opgemerkt, die aan alle menschen zonder onderscheid eigen was. 'Het komt mij voor, antwoordde de reiziger, dat alle menschen liefhebbers zijn van niets doen.' Deze trek is eigen aan den wilde en aan den alleenheerscher. Men houdt er van om de vruchten van den arbeid te genieten, zonder aan den arbeid zelven mede te doen. Zoo algemeen is deze neiging, dat JAMES MILL niet ten onrechte mocht beweren, dat de regeeringsvormen oorspronkelijk zijn uitgedacht om deze neiging tegen te gaan of te voorkomen.

Luiheid is even vernederend voor den enkelen mensch als voor geheele volken. Nooit heeft zij in de wereld iets wezenlijks tot stand gebracht en zij zal dit ook nimmer doen. Nooit heeft zij een heuvel beklommen, nooit eene moeielijkheid overwonnen, die zij kon vermijden. Luiheid is ten allen tijde geweest en zal altijd zijn de zekerste weg om zijn doel mis te loopen. Zij is een last, een hinderpaal, een vloek - in één woord, eene treurige en ellendige eigenschap.

BURTON heeft in zijn merkwaardig werk, getiteld: *De zwaarmoedigheid ontleed* - van welk boek JHONSON zeide: 'het is het eenige dat mij altijd een paar uren korter doet slapen dan waarin ik lust heb' - aangewezen, dat de zwaarmoedigheid voornamelijk het gevolg is van ledigheid. 'Ledigheid, zegt hij, is de pest voor lichaam en ziel, de kweekster van allerlei ondeugden, de moeder van alle ellende, eene van de zeven hoofdzonden, 's duivels oorkussen niet alleen, maar ook zijn peluw en zijn bed. Een luie hond zal de schurft krijgen - zal de luie mensch er vrij van blijven?.... Luiheid van geest is nog veel erger dan die van het lichaam. Schranderheid en vernuft, die niet aan 't werk gesteld worden, zijn lasten, plagen, eene ware hel voor de ziel. Evenals in een onreinen modderpoel allerlei vieze wormen en insecten geboren worden, zoo worden in een ledig en werkeloos leven het kwaad en de onreine gedachten geboren en het bederf van de ziel.

Dus zeg ik met volle vrijmoedigheid: de mannen of vrouwen die ledig en lui hun leven doorbrengen - welk een rang zij ook bekleeden, in welke omgeving zij ook leven; hoe rijk, hoe gelukkig en voorspoedig zij zijn; al hebben zij alles wat de mond slechts lust en het hart begeert; zoolang zij werkeloos zijn, zullen zij geen genot smaken, nooit gezond zijn, noch naar het lichaam, noch

naar den geest, maar zij zullen inwendig vermoeid wezen; ziek, geplaagd en gejaagd zich gevoelen; vol walging, smart, ziekten en bitterheid, achterdocht, wrok en wrevel over ieder een en over alles. Levensmoede zullen zij snakken om maar weg te komen, om te sterven of ergens heengevoerd te worden, naar eene plek, door hunne dwaze en ziekelijke verbeelding hun voorgespiegeld.'

BURTON zegt nog veel meer over hetzelfde onderwerp, maar de kern en het merg van zijn boek zit in deze zinsnede, waarmede hij het besluit: 'Als gij een hart hebt voor uw welzijn, voor de gezondheid van uw lichaam en van uwe ziel, houd dan deze korte vermaning in eere: Vlied de eenzelvigheid en de ledigheid.'

De luiaards zijn echter niet geheel werkeloos. Naar het lichaam moge dit het geval zijn, de gedachten gaan evenwel haar gang. Als er geen koren groeit, wast er onkruid. Overal waar de luiaard den voet zet, zal men dit onkruid waarnemen. De luiheid is gelijk een spooksel in het donker, dat als een booze geest den mensch martelt en plaagt.

Laten vrij de Hindoe's eene volkomene werkeloosheid en rust als den verhevensten toestand, waartoe de mensch zich kan verheffen, afschilderen en het hoogste Wezen beschrijven als 'den Onbewegelijke,' - nooit heeft de doodslaap onzer vermogens geluk aangebracht, maar alleen hunne werkzaamheid en nuttig gebruik. Niet het werken, maar het ledig zijn put den mensch uit. Onze levensgeesten mogen moede en mat worden van de bezigheid; zij worden roekeloos verkwist en verspild door de ledigheid. Vandaar, dat zeker schrander geneesheer de bezigheid als een zijner deugdelijkste geneesmiddelen beschouwde en voorschreef. 'Niets zoo schadelijk, zegt dr. MARSHALL HALL, als ledige tijd.' Zekere aartsbisschop van Mainz was gewoon te zeggen, dat het menschelijk hart gelijk is aan een molensteen. 'Als gij er tarwe onder legt, wordt deze tot meel gemalen; legt gij er niets onder, dan draait de steen toch rond, naar verslijt zichzelf.'

De luiheid heeft gewoonlijk allerlei verontschuldigingen bij de hand en de lediglooper, hoezeer ongeneigd tot den arbeid, is toch altijd bezig om allerlei drogredenen te zoeken. 'Er is een leeuw op den weg,' of 'de heuvel is te steil om te beklimmen', of 'het helpt niet, of ik het al beproef, ik heb het reeds geprobeerd en het hielp mij niet,' of 'ik kan niet', en dergelijke uitvluchten meer heeft zij steeds bij de hand. SAMUEL ROMILLY schreef eens aan een jongeling: 'Mijn aanval op uwe luiheid en tijdverspilling was hoogst ernstig gemeend en ik houd het er voor, dat het alleen aan uw gebrek aan inspanning toe te schrijven is, dat gij zulke zonderlinge verdedigingsgronden aanvoert voor uw gedrag. Gij zegt: ieder doet zooveel goed als hij kan. Indien nu de een of de ander geen goed doet, is dat een bewijs, dat hij niet in staat is het te doen. Derhalve, indien gij niet schrijft, is dit een bewijs dat gij het niet kunt, en als gij ergens geen zin in hebt, is dit een bewijs, dat gij het vermogen daartoe niet bezit. Welk eene verwonderenswaardige manier van redeneeren! En welke eerlijke gevolgen zouden er uit voortvloeien, als zij algemeen werd toegepast!'

Men heeft zeer juist opgemerkt, dat de begeerte om iets te bezitten zonder er zich eenige moeite voor te getroosten, een teeken van zwakheid is, evenals het ware geheim van kracht en van moed daarin bestaat, dat men erkent alles te kunnen bekomen door het, waarmede dan ook, te betalen. Zelfs het gemak levert geen genot op, tenzij men zich ingespannen heeft om het te verkrijgen.

LESSING was er zoo diep van overtuigd, dat volkomene en rustige voldaanheid verderfelijk is voor den mensch, dat hij zelfs gezegd heeft: 'Wanneer de Almachtige

in de ééne hand de waarheid hield en in de andere het zoeken naar de waarheid en tot mij zeide: “Kies!” dan zou ik antwoorden: “Almachtige, behoud de waarheid voor u zelf, maar geef mij het zoeken naar de waarheid. Dit is heilzamer voor mij.”’

Aan het gemak moet dus arbeid voorafgaan en er moet arbeid op volgen. Gemak zonder arbeid geeft evenveel genot als een overladen maag. Het leven moet noodzakelijk even vervelend zijn voor den ledigloopenden rijke als voor den nietsdoenden arme. De woorden, die een bedelaar, welke voor den achtste maal in de gevangenis kwam, in zijn arm had geprikt, kan men veilig als motto boven de levensgeschiedenis van alle ledigloopers zetten: ‘Het verledene heeft mij bedrogen, het tegenwoordige kwelt mij, de toekomst verschrikt mij.’

De plicht der werkzaamheid rust op alle klassen der maatschappij. Ieder heeft zijn werk te verrichten, de rijke zoowel als de arme, de een met de handen, de ander met het hoofd. ‘Een rechter, zeide JOHN PATTESON, die uit eigen ervaring spreken kon, een rechter, die zijn ambt met nauwgezetheid waarneemt, heeft geenszins, zooals de handwerksman of boerenarbeider wel eens geneigd is te denken, een gemakkelijk leven. Hij moet even hard werken als iemand anders in het land. Hij moet allerlei moeielijke rechtsquaesties, die hem voorgesteld worden en die hem veel zorg baren, oplossen en de verantwoordelijkheid, die op hem rust, dit kan ik u verzekeren, is geen kleinigheid.’ De rijke en beschaafde behoort te gevoelen, dat de plicht op hem rust om voor zijn deel mede te werken aan het welzijn der maatschappij, waarbij hij evenzeer als ieder ander belang heeft. Hij kan er niet mede tevreden zijn, dat hij goed gevoed en gekleed is en dat in al zijne behoeften voorzien wordt, zonder daarvoor den prijs in arbeid te betalen. Een rechtschapen en degelijk man zou er, denk ik, een afkeer van hebben om een feest bij te wonen en weg te gaan zonder zijn aandeel in de rekening betaald te hebben. Ledig en onnut te zijn is noch eene eer noch een voorrecht, en hoewel kleine zielen zich er mede tevreden kunnen stellen, enkel verbruikers te zijn en geen voortbrengers, mannen, die eenig eergevoel en eenigszins verhevene levensopvatting hebben, gevoelen, dat zulk een leven onbestaanbaar is met 's menschen waardigheid.

‘Ik geloof niet, zeide lord STANLEY (later DERBY) in zijne toespraak tot de studenten te Glasgow, dat iemand zonder bezigheden, hoe beminnelijk en achtenswaardig hij ook moge zijn, ooit gelukkig is geweest of zou kunnen zijn. Ons leven is de spiegel van onze werkzaamheid. Toon mij wat gij kunt doen en ik zal u zeggen wie gij zijt. Ik heb de liefde tot den werkkring, die men zich gekozen heeft, beschreven als het beste middel om gewapend te zijn tegen lage en onedele neigingen. Ik ga verder en beweer, dat zij het beste voorbehoedmiddel is tegen bekrompenheid en alle verdrietelijkheden, die geboren worden uit het toegeven aan de zelfzucht. Er zijn menschen geweest, die meenden, dat zij

zich tegen onrust en beroering konden wapenen, door zich als 't ware te verschuilen in eene denkbeeldige wereld. IJdele poging! Zorg en moeite zijn niet te ontvluchten, de mensch is er toe voorbestemd... Al verschuilen wij ons om aan de onrust te ontkomen, toch zal deze ons wel weten te vinden. De luiaard moge er zich op spitsen om zijn aandeel in 's werelds drukten te verminderen; de natuur, die eene bewonderenswaardige evenredigheid heeft verordend tusschen den aanleg van den mensch en het werk dat hij verricht, zorgt er voor, dat het kleine hem groot en moeielijk zal toeschijnen. De man, die er alleen op uit is om zich zelven genoegen te verschaffen, zal vroeg of laat - en waarschijnelijk zeer spoedig - ondervinden, dat hij een zeer harden meester heeft gekozen. Ook die buitensporige lafheid, welke terugdeinst voor elke ernstige verantwoordelijkheid, vindt hare straf, want als men zich aan de behartiging van groote belangen onttrekt, nemen de kleine de evenredigheden van groote aan, en de zorg en moeite waarmede men groote en ernstige dingen tot stand had kunnen brengen en nuttig bezig had kunnen zijn, worden vaak verspild aan allerlei kleingeestige en lastige overleggingen, die in het ledige brein geboren worden en zich aanhoudend vermenigvuldigen.'

Zelfs de gedachte aan ons persoonelijk genoegen - voorzeker geen verheven drijfveer - moet ons tot aanhoudenden nuttigen arbeid aansporen. Hij die niet arbeidt, kan ook de belooning van den arbeid niet genieten. 'Wij slapen des nachts heerlijk, zegt WALTER SCOTT, en des daags zijn wij gelukkig, als wij bezig zijn. Een weinig zorg en inspanning is noodzakelijk ook voor het genot van de rust.'

Het is waar, er zijn menschen, die zich overwerken en onder den arbeid bezwijken, maar er sterven vrij wat meer ten gevolge van traagheid en ledigheid. Als de menschen zich doodwerken komt dit meestentjds hierdoor, dat zij geen behoorlijken levensregel volgen en hetgeen voor hunne lichamelijke gezondheid vereischt wordt uit het oog verliezen. Lord STANLEY had geen ongelijk, toen hij in zijne bovenvermelde toespraak tot de Glasgower studenten zeide, 'dat hij er zeer aan twijfelde, of hard werken, mits het gestadig en geregeld geschiedt, ooit iemand geschaad had.'

De lengte van het leven mag ook niet afgemeten worden naar het aantal jaren dat men telt. Een mensch leeft lang of kort naargelang van hetgeen hij doet en is. De mensch. die ledig en nutteloos het leven doorleeft, leidt niets dan een plantenleven, onverschillig of hij oud dan jong sterft.

De eerste predikers van het christendom hebben aan een werkzaam leven door hun voorbeeld eene hoogere wijding gegeven. 'Die niet werkt, zeide de apostel PAULUS, zal ook niet eten,' en hij beroemde er zich op, dat hij handenarbeid verricht had en nooit iemand tot last geweest was. Toen BONIFACIUS in Engeland kwam, had hij het Evangelie in de ééne en een winkelhaak in de andere hand. Later begaf hij zich naar Duitschland, waar hij ook de Germanen met het timmeren bekend maakte. Ook LUTHER hield zich onder al zijne overige bemoeiingen ijverig bezig met handenarbeid en verdiende zijn brood met tuinieren, timmeren, draaien en klokkenmaken.

Er bestaat nog een brief van LUTHER, aan een abt te Neurenberg gericht, die hem draaiersgereedschap had toegezonden, waarin hij zich aldus uitlaat: 'Ik ben zeer vooruitgegaan in het klokkenmaken. Het is juist een vak naar mijn zin, want die dronken Saksers moeten er hoognoodig telkens aan herinnerd worden, hoe laat het is. Ongelukkig geven zij er niet veel om. Zoolang hunne glazen slechts volgeschonken worden geven zij den brui van klokken en klokkenmakers en van den tijd zelven.'

NAPOLEON was er altijd hoogelijk mede ingenomen, wanneer hij een of ander fraai werkstuk zag. Hij maakte dan den ontwerper een compliment, en als hij vertrok groette hij hem met eene diepe buiging. Eens wandelde hij op het eiland St.-Helena met mevrouw BALCOMBE en ontmoette eenige menschen, die eenen zwaren last droegen. Mevrouw BALCOMBE zeide tot dezen op toornigen toon, dat zij uit den weg moesten gaan, maar NAPOLEON wilde dat niet hebben en zeide: 'Heb eerbied voor hun last, mevrouw.' Zelfs door het eentoonig sloven van den nederigsten arbeider wordt het welzijn der maatschappij bevorderd; het was daarom eene juiste opmerking van zekeren Chineeschen keizer, 'dat door iederen man of vrouw, die werkeloos was, de een of ander in zijn rijk honger moest leiden.'

De gewoonte om aanhoudend nuttig bezig te zijn is even onontbeerlijk voor het geluk en het welzijn der vrouwen als dat der mannen. Als zij geene bezigheden heeft, vervalt de vrouw tot een toestand van lusteloosheid, tot een vervelend en nietig leven, dat gewoonelijk vergezeld gaat van hoofdpijn en zenuwachtige aandoeningen. Mevrouw PERTHES waarschuwde hare gehuwde dochter LOUISE zeer ernstig tegen het toegeven aan lusteloosheid. 'Wanneer de kinderen een halven dag uit zijn, schreef zij, dan is 't mij even vreemd en raar als een uil bij daglicht en dan heb ik niet veel zin in mijne bezigheden; maar men moet hieraan nooit toegeven, en toch doen jonge vrouwen dit maar al te veel. Het beste geneesmiddel is met ernst en ijver aan het werk te gaan. Werk dan, aanhoudend en ijverig aan 't een of ander, want ledigheid is des duivels valstrik, placht uw grootvader te zeggen, en de man had gelijk.' Nuttige bezigheid is dus niet alleen gezond voor het lichaam, maar ook voor de ziel. Terwijl de lediglooper een naar en vervelend leven leidt en het beste gedeelte van zijn persoon in een diepen slaap verkeert, indien het niet volstrekt dood is, is de energieke man een prikkel tot werkzaamheid en eene bron van genot voor allen, die onder zijn invloed komen te staan. Zelfs een gewoon, alledaagsch, eentoonig werk is beter dan ledigheid. FULLER zegt van FRANCIS DRAKE, een beroemden zeeheld, die reeds vroeg het zilte nat bevoer en knap aan het werk gehouden werd, 'dat de inspanning, die hij zich had moeten getroosten, en het geduld, dat hij had moeten oefenen, de voegen van zijne ziel vaster gemaakt en zijne kracht en vastberadenheid verhoogd hadden.' SCHILLER placht te zeggen, dat hij het als een groot voorrecht beschouwde, dagelijks eenigen werktuiglijken arbeid onder handen te hebben, die gestadige vlijt en inspanning vorderde.

Duizenden kunnen het getuigen, dat GREUSE, de Fransche schilder, waarheid sprak, toen hij zeide, dat nuttige bezigheid een der voornaamste geheimen is om gelukkig te zijn. CASAUBONUS, de vermaarde geleerde, werd eens door een zijner vrienden overgehaald om eenige dagen volslagen rust te nemen; maar hij keerde spoedig tot zijne gewone bezigheden terug, zeggende, dat hij liever ziek zou wezen dan niets om handen te hebben.

Toen CHARLES LAMB ontslagen was van zijn eentoonig kantoorwerk, voelde hij zich de gelukkigste der menschen. - 'Ik zou, zeide hij tot een zijner vrienden, voor geen honderd duizend gulden nog tien jaren in mijne vroegere gevangenis doorbrengen.' Op denzelfden opgewonden toon schreef hij aan BERNARD BARTON: 'Ik ben nauwelijks in staat om een brief te schrijven. Hoezee! Ik ben vrij - vrij, als een vogeltje in de lucht! Nu zal ik nog eens een vijftig jaar gaan *leven*... Ik wenschte wel, dat ik u een deel van mijne rust kon verkoopen. Ongetwijfeld is het beste wat een mensch kan doen - niets uitvoeren, en daarna misschien goede werken verrichten.' - Twee lange en vervelende jaren gingen voorbij en toen dacht LAMB er geheel anders over. Nu begon hij pas te begrijpen, dat ambtsbezigheid, dat zelfs het dagelijksche sleur- en zeurwerk goed voor hem geweest was, al had hij dit nooit helder ingezien. Vroeger vond hij het eene heerlijke gedachte, den tijd te hebben; thans scheen diezelfde hem een hatelijk vijand toe. In den brief, dien hij destijds aan BARTON schreef, liet hij zich dan ook geheel anders uit dan twee jaren geleden: 'Ik verzeker u, niets te doen hebben is erger dan zich te overwerken. De geest knaagt dan aan zich zelven - een zeer ongezond voedsel. Ik bekommer mij om niets meer. Nooit vielen de regendroppelen op een nietswaardiger hoofd. Het eenige, wat ik kan doen en tot vervelens toe doe, is - wandelen. Ik ben een woest tijdvermoorder geworden...'

Niemand was er dieper van overtuigd, dat den arbeid een gewichtig levensbelang is, dan WALTER SCOTT, die zelf altijd onverdroten werkzaam was. LOCKART zegt van hem: 'Indien men de gansche geschiedenis doorloopt, zal men de weerga van SCOTTS onvermoeide en wakkere werkzaamheid, vereenigd met eene kalme zelfbeheersching, eerder onder de groote vorsten en veldheeren dan onder de groote letterkundigen aantreffen.' SCOTT beijverde zich zeer om zijne kinderen diep te doordringen van het belang der werkzaamheid als een middel om nuttig en gelukkig te wezen. Zoo schreef hij aan zijn zoon CHARLES: 'Ik kan het u niet genoeg op het hart drukken, dat de arbeid eene ordening van God is in elken levenstoestand. Er is niets, welks bezit der moeite waard is, of men moet het zich door arbeid verwerven; van het brood af, dat de boer verdient in het zweet zijns aanschijns, tot de vermaken toe, die den rijken man de verveling moeten helpen verdrijven. Wat de kennis betreft, zij kan evenmin zonder arbeid verkregen worden als de akkers hun oogst kunnen opleveren, indien zij niet vooraf door de ploeg bewerkt zijn. Er is echter een groot verschil tusschen de voortbrengselen van den landbouw en de vruchten van den arbeid des geestes. Toeval of omstandigheden kunnen veroorzaken, dat een ander maait wat de landbouwer heeft gezaaid, maar niemand kan door ongeluk of toeval beroofd worden van de vrucht zijner studiën. De schoone en rijke bezitting der kennis komt den eigenaar altijd te stade. Werk daarom ijverig, beste jongen, en maak u uwen tijd ten nutte. In onze jeugd gaan wij licht en gemakkelijk vooruit, onze geest is volgzaam, de kennis wil er gemakkelijk in. Maar als wij de lente van ons leven verwaarloozen, zullen onze zomers treurig en dor zijn, onze oogst zal uit ledig stroo bestaan en de winter van onzen ouderdom ongeëerd en ellendig wezen.'

SOUTHEY werkte even ijverig als SCOTT. De werkzaamheid vormde als 't ware een deel van zijn godsdienst. Toen hij nog pas negentien jaren oud was, schreef hij: 'Negentien jaren! Zeker een vierde gedeelte van mijn leven en misschien nog grooter, en ik heb nog geen enkelen dienst aan de maatschappij bewezen. De boerenlummel, die de kraaien van het korenveld afhoudt voor een dubbeltje per dag, is een nuttiger wezen dan ik; hij zorgt er voor, dat het brood bewaard blijft, en ik eet het in ledigheid

op.' Toch had SOUTHEY zijn tijd niet verbeuzeld. Integendeel, hij had zeer ijverig gewerkt in zijne jonge jaren. Hij had zich niet alleen eene uitgebreide kennis van de Engelsche letterkunde verworven, maar ook - hoezeer dan ook in vertalingen - TASSO, ARIOSTO, HOMERUS en OVIDIUS gelezen. Hij was evenwel van meening, dat zijn leven niets beteekend had, en hij besloot, zooals hij zich uitdrukte, 'iets te gaan doen.' Hij sloeg de hand aan 't werk en wijdde zich van dien tijd af met kracht aan letterkundigen arbeid, tot aan het einde van zijn leven.

(Wordt voortgezet.)

Kwalijkgezind.

'Als uw man niet welgezind is, laat hem dan stil zitten en leg hem vooral niets in den weg.' Zoo zegt men; een schoon ding. Als ik getrouwd was, en mijnheer mijn man zag wat zuur, dan zou ik het anders aanpakken. Wel ja, leg hem niets in den weg. Neen, ik zou zout doen in zijne koffie, peper in zijne thee, suiker bij zijn vleesch; ik zou hem op de teenen trappen, zijne gazet wegstoppen, zijne zakken toenaaien, spelden steken in zijne pantoffels, zijne sigaren nat maken, en ik zou niet ophouden voordat zijn gelaat weer een vriendelijke plooi had aangenomen. Hij zou natuurlijk heel kwaad worden, maar anders was er ook geen eer te behalen met hem te plagen; 't zou echter uitmuntend op zijn gestel werken en die naargeestige buien verdrijven; er zou weer leven komen in dat doffe oog en hij zou uitroepen: 'Hoe is 't, Mie, gaat ge dat nu laten, ja of neen?' Ik zou hartelijk lachen, hem met zijnen baard trekken en op stelligen toon zeggen: neen. Dan zou ik hem gaan vertellen, dat hij er zich geen gedacht kan van maken, hoe goed hij er uitzag, toen hij kwaad was; hij zou doen alsof hij dit complimentje niet hoorde, maar toch zijn bandje recht trekken en eenen blik in den spiegel werpen; dan zou hij wat meer handelbaar worden, een toontje lager zingen en het overige van den avond zoo welgezind zijn alsof hij de man van een ander ware, en dat juist omdat ik dit dwaze voorschrift niet had opgevolgd, om hem niets in den weg te leggen. Alsof ik het niet beter wist! Verbeeld u, mij op eenen stoel in eenen hoek van de kamer te zien zitten, met den vinger in den mond en met een angstigen blik mijnen man in 't oog houdende, om nauwkeurig op te letten, wanneer het hem behagen mocht mij weer eens toe te spreken. Dat zou wat al te veel gevergd zijn en..... dat zou ik nooit kunnen.

FANNY FERN.

Kroniek.

Antwerpen. Wij waren nog niet in de gelegenheid de aandacht te roepen op het onlangs verschenen 5e deel van het *Panthéon musical populaire,* uitgegeven door den verdienstelijken toonzetter EDUARD G.J. GREGOIR. De schrijver heeft in dit deel, welk 150 blz. beslaat, gedichten, opdrachten enz. gedrukt, samengesteld ter eere van 160 mannen en vrouwen, die zich op muzikaal gebied hebben onderscheiden, in onzen en in vroegeren tijd, in en buiten

België. De verzameling is zoo eigenaardig als aantrekkelijk en afwisselend om lezen. Het boek, met veel zorg bij L. DELA MONTAGNE, te Antwerpen, gedrukt, is verkrijgbaar voor 2 1/2 fr.

Brussel. Van de 15 levensgroote portretten die L. GALLAIT voor de zaal van den senaat schildert, plaatste men den 20^{n} Maart die van KAREL DEN GROOTE, GODFRIED VAN BOUILLON, JAN II, DIRK VAN DEN ELZAS, ALBERTUS EN ISABELLA.

Gent. Wijlen den hofbouwkundige L. VAN HOUTTE zal een gedenkteeken opgericht worden (er is reeds circa 13,000 fr. voor ingezameld), op eenen grond te Gentbrugge, kosteloos met dit doel beschikbaar gesteld door den heer L. BLOMMAERT.

- Het *Willemsfonds* heeft eene Nederlandsche vertaling in druk gegeven van SAMUEL SMILES' belangrijk werk, getiteld: *Karakter* (381 blz., boekhandel E. TODT, opvolger van W. ROGGHÉ, te Gent). Van dit boek mag gezegd worden, dat het verdient opgenomen, gelezen en herlezen te worden in alle huisgezinnen, door jongen en ouden, mannen, vrouwen en kinderen. Als aanbeveling in 't bijzonder voor de lezers van ons tijdschrift, veroorloven wij ons er een hoofdstuk uit over te nemen, namelijk dit waarin de uitstekende Engelsche schrijver *De Arbeid* behandelt en in zijne verschillende opvattingen beschouwt.

Luik. De heer GRANDGAGNAGE, in leven eerste voorzitter van het Luiksche hof van beroep, heeft aan de stad Luik, ten behoeve van 't museum van den oudheidkundigen kring, de volgende voorwerpen vermaakt: 1° een op perkament geschreven foliant, afkomstig van de abdij van Neufmoustier bij Hoei en onder andere bevattende: de tekst der voor de kanunniken van Aken in 816 gemaakte verordening, de beschrijving der marteling van BEDE, het sterfregister der abdij van Neufmoustier, bijgehouden tot in 1787 enz.; 2° eene prachtige eikenhouten kas; 3° eene verzameling oud Saksisch porselein, door KAREL VAN LORREINEN geschonken aan den abt van Floreffe en door dezen, in beroerlijke tijdsomstandigheden, aan GRANDGAGNAGE's vader in bewaring gegeven; 4° porseleinwerk van Sevres enz.

Namen. Het instituut voor oudheidkunde heeft van wijlen den heer GRANDGAGNAGE de volgende giften ontvangen: 1° schilderingen en teekeningen van WIERTZ, GALLAIT, NAVEZ, FANNY GEEFS en anderen; 2° vele bronzen en zilveren penningen en muntstukken, gedeeltelijk in de Samber en van zeer ouden oorsprong; 3° een op perkament geschreven gevonden en beschilderd kerkboek, afkomstig van het kapittel van Moustier; 4° twee vazen uit de oude fabriek van Andenne.

Buitenland.

Amsterdam. KOOLEMANS BEYNEN, een der uitstekendste zee-officieren van de Nederlandsche vloot, heeft, als liefhebber, deelgenomen aan den tocht, dien Engeland nu laatstelijk heeft uitgerust ter opsporing van de Noordpool. In eene voordracht, onlangs door hem daarover gehouden in deze stad, verhaalde hij, onder andere, het volgende: De Eskimos hebben een afzonderlijk woord voor Hollanders; zij noemen hen Arpanjaks (walvischmenschen) en hun werd duidelijk gemaakt dat de heer KOOLEMANS BEYNEN een Arpanjak was. Het geheele dorp liep leeg om den Arpanjak te zien. De herinnering aan de Hollanders was bewaard gebleven. Een Eskimo, de oudste man, wist zelfs dat de vader zijner moeder een Arpanjak had gekend. Een

ander bracht den heer KOOLEMANS BEYNEN eene in zeehondenvel gewikkelde tabaksdoos uit de zeventiende eeuw, met het nog niet verouderde opschrift: 'Gezelschap van de jonge vrouw is de zeeman zelden moe.' Door ruilhandel was deze doos ongetwijfeld in handen der Eskimos gekomen en eerbiedig door hen bewaard.

- In eene der zalen van het Trippenhuis (museum), die waarin REMBRANDTS *Staalmeesters* hangen, is door het wegnemen van het linnen behangsel, een houten plafond met beeld- en schilderwerk ontdekt, waarvan het middenvak eene voorstelling uit de oude godenleer vertoont.

Heerlen. In deze Nederlandsche gemeente zijn onlangs goed bewaarde muntstukken opgegraven met het randof opschrift *Nerva* en *Caesar Aug.* Voorts zijn nog opgedolven eene aschkruik (urn), die geheel gaaf was, doch door onvoorzichtigheid gebroken werd; een honderdtal aarden potjes en schoteljes (keukengerief), eene ijzeren spies, het spits van eenen pijl, scherven met voorstellingen uit de jacht, groen glas van flesschen, eene menigte steenen, een muntstuk van NERO, een van TRAJAAN en andere, een kleine handmolen van $0^{m}45$ in doorsnede, welke op een voetstuk stond. De grond, waar dit een en ander gevonden werd, strekt zich uit aan de beide zijden van den weg naar Maastricht tot aan de hoeve van Geleen, welke plaats den naam van Dodeslager draagt en waar talrijke beenderen gevonden zijn, benevens Romeinsche grafsteden. Men veronderstelt dat hier het oude Coriovallum gestaan heeft.

Kampen. Blz. 27 hebben wij de lijst medegedeeld der leden van de regelingscommissie van het XVIe Nederlandsch taal- en letterkundig congres. Voor de kosten en feestelijkheden, bij gelegenheid van het congres, in deze stad te houden, is voorloopig 2000 gl. beschikbaar gesteld.

Parijs. Om houtwerk en meubelen, door den worm aangetast, hiervan te bevrijden, wordt door LAUEZZAR aanbevolen, carbolzuur en terpentijn, bij gelijke deelen, te mengelen en dit vocht met een dun, langharig penseel in de openingen te brengen, waardoor het ongediert dan zou te voorschijn komen en sterven. In plaats van terpentijn kan ook lavendelolie gebruikt worden.

Sterfgevallen.

JOSEPH AUTRAN, sedert 1868 lid der Fransche academie, de dichter van *Le Départ, La Mer, Les Poëmes de la mer*, *La Fille d'Eschyle* enz., is in de eerste dagen der maand Maart in 64 jarigen ouderdom overleden

> Eene deugd, welke altoos bewaakt moet worden, is nauwelijks haren schildwacht waard.
> OLIVIER GOLDSMITH.

Dworp.

Aan de gemeente welker vreemdklinkende naam wij hierboven nederschreven, is eene eer en een voorrecht te beurt gevallen, dat hare ingezetenen wel op prijs mogen stellen en waarvan vele belangrijker plaatsen in den lande tot hiertoe verstoken zijn

gebleven. Twee verdienstelijke plaatsbeschrijvers, de heeren LEOPOLD EVERAERT en JAN BOUCHERIJ, hebben zich de moeite getroost Dworps geschiedenis te

Oud kasteel van Dworp, van omtrent het midden der XVIIe eeuw. Teekening van L. Everaert naar Le Roy, steensnede van C. 't Felt, zincographie van H. Bey.

schrijven en tevens de kosten gedaan hunnen arbeid in druk te geven. Het gemeentebestuur gaf den schrijvers een blijk van belangstelling, door in te teekenen voor 100 exemplaren van hun werk, dat een honderdtal bladzijden beslaat. Wij kwamen deze omstandigheid te weten uit de lijst van inschrijvers, welke de blz. 96, 97, 98, 99 en 100 vult, en waartusschen de namen van ettelijke Dworpenaren voorkomen. Wij halen het feit als een navolgenswaardig voorbeeld aan.

De *Geschiedenis der gemeente Dworp* moge al niet rijk zijn aan gewichtige gebeurtenissen, zij verdient desniettemin gelezen te worden door alle liefhebbers en beoefenaars van de vaderlandsche geschiedenis. Er zijn vele punten in aan te wijzen, die aan de eerstgenoemden belang zullen inboezemen en waarmede geschiedkundigen hun voordeel kunnen doen.

De Brabantsche gemeente Dworp, zeggen onze schrijvers, eene van de oudste des lands, behoorde vroeger tot de ammanie (sedert dien het arrondisement) Brussel en is gelegen tusschen de Zenne en het Zoniënbosch. De dorpsnaam onderging in den loop der tijden velerlei veranderingen. In eene akte van 950, schreef men *Dorp* of *Dorpe.* In 1111 heeft men *Tourneppe* en *Thornepe*, in 1138 *Tornepia*, in 1221, *Dornepia;* rond 1400 schreef men *Doirpe*, van 1435 tot 1561 en eenigszins later, *Doreppe;* in 1601 weder *Doirpe;* in 1646, *Dorpe* of *Doorpe*, terwijl in de tweede helft der 18^{e} eeuw de sedert dien gebleven naam *Dworp* te voorschijn komt.

Bij eene uitgestrektheid van ruim 1143 hectaren, telt Dworp ongeveer 4300 inwoners, die grootendeels hun bestaan vinden in den landbouw en gedeeltelijk ook door weven en spinnen. Buitendien draaien er in Dworp zeven papiermolens.

Over de dorpskerk vinden wij aangeteekend, dat zij gebouwd werd in de tweede helft der 18^{e} eeuw. Uitvoeriger gewagen de schrijvers van het dorpskasteel, welk zij in hun werk afbeelden in zijne oude en ook in zijne nieuwe gedaante. Met welwillende vergunning nemen wij de platen van Dworps oud en nieuw kasteel in ons tijdschrift over. Dit kasteel (zoo schrijven de heeren EVERAERT en BOUCHERIJ) werd gebouwd door IGNATIUS LE ROY, heer van Dworp, omtrent het midden der XVIIe eeuw. Het bestond uit het heerenhuis en een groot neerhof, en was langs alle zijden met water

omgeven. Eene ophaalbrug gaf toegang tot het kasteel. Boven de poort prijkten de wapens der familie LE ROY. Dit kasteel was met zijne uitgestrekte waranden, een bekoorlijk verblijf, waarvan de achtergrond bestond uit eene rij van heuvelen, welke met struiken en gewassen waren begroeid. De gebouwen werden door de Franschen afgebrand; maar JACOB LANDELIN LE ROY, zoon van IGNATIUS, deed ze weder gedeeltelijk opbouwen, bijna zooals ze tegenwoordig nog

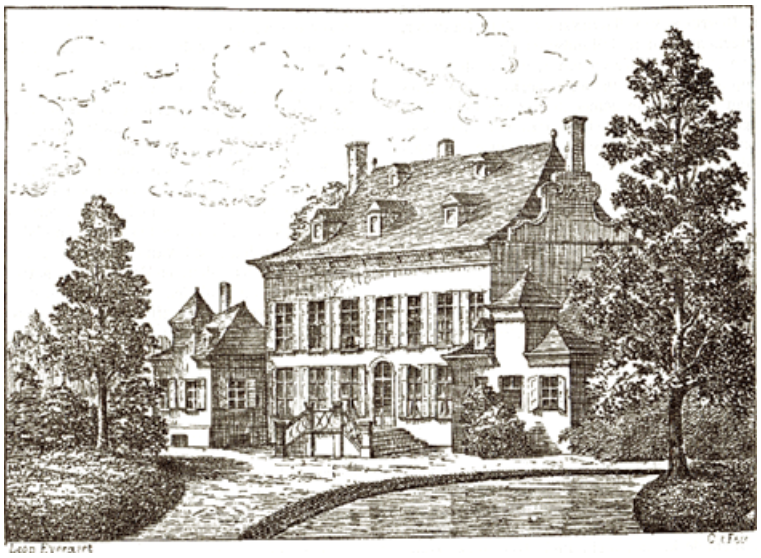

Kasteel van Dworp zooals het nog bestaat.
Teekening van L. Everaert naar le Roy, steensnede van C. T'Felt, zincographie van H. Bey.

bestaan. (Zie hierboven de plaat naar de teekening van L. EVERAERT uitgevoerd.) Het neerhof is verdwenen, en de waters der beek, welke vroeger ter bescherming der plaats dienden, maken thans het schoonste versiersel der warande uit; zij loopen in kronkelende bochten door den uitgestrekten hof, en vereenigen zich in een schoonen vijver.

Wapen van Dworp.

Een der gevels van het oud kasteel moet aan den brand ontsnapt zijn, daar wij hem in het vroegere en in het tegenwoordige gebouw aantreffen. Men vergelijke de twee platen

Het derde hoofdstuk van het werk bevat een beknopt geschiedkundig overzicht van Dworps heeren. Als dusdanig vinden wij vermeld in de tweede helft der XIV^{de} eeuw JAN VAN WITTHAM. drossaart van Brabant, in de XVI^{de} eeuw, PIETER BOISOT, in de XVII^{de} eeuw, NICOLAAS VAN VARICK, IGNATIUS LE ROY, PIETER FARISEAU, in de XVIII^{de} eeuw, PIETER ROBYNS, W.F.J. DE HEMPTINES. Eene dochter van laatstgenoemde, trouwde met graaf CORNET DE GREZ, wiens achterkleinzoon thans burgemeester van Dworp is.

Het bestuur en het schoolwezen der gemeente hebben in het werk ieder hun bijzonder hoofdstuk. Zulks is insgelijks het geval met de plaatselijke geschiedkundige daadzaken en den toestand van den handel, de nijverheid, enz.

Uit het v^{e} hoofdstuk, *Schoolwezen en Gemeentewapen*, blijkt, dat in 1838 Dworp nog geen onderwijzer bezat die door de gemeente of den staat bezoldigd werd. Het

onderwijs werd er gegeven door de zorgen van den pastoor, die twee onderwijzers en twee onderwijzeressen onder zijn bestuur had. Aan een verslag van het schepenencollege aan den gemeenteraad van 20 Maart 1838 ontleenen de schrijvers het volgende: ‘De gemeenteschool is in den bloeiendsten toestand; bijna 400 leerlingen der beide geslachten wonen de school bij. Het onderwijs wordt er gegeven door twee onderwijzers en twee onderwijzeressen onder het bestuur van den pastoor, die waardig is den grootsten lof te ontvangen vanwege het gemeentebestuur, alsook van de inwoners, om de zorg en den iever die hij aan den dag legt met de opleiding der leerlingen, welke de samenleving eens tot nut moeten strekken. Het is bewezen dat vroeger het vierde deel slechts van het getal leerlingen van heden de scholen bijwoonde.’ De pastoor waarvan hier sprake is, was de zeer eerw. heer J.B. BEECKMANS, te Antwerpen als pastoor van O.-L.-V.-kerk en deken van het district overleden in 1868 en wiens welgelijkend portret wij op blz. 73 van onzen jaargang 1868 hebben medegedeeld; de groote diensten door hem in Antwerpen aan de kunst bewezen, doen hem ook daarom in deze stad voortleven in dankbare herinnering.

Het huidige gemeentewapen van Dworp is van keel met drie opene torens van goud, gekanteeld met drie stukken. Op het zegel, met Nederlandsch opschrift, staat, zonderling genoeg, de naam der gemeente in het Fransch. Het luidt: PLAATSELIJK BESTUUR VAN TOURNEPPE, ZUID-BRABANT. Dit zegel dagteekent uit den Hollandschen tijd.

Zooals men ziet uit wat hier voorgaat, hebben de schrijvers er zich op toegelegd om in een beperkt bestek alles samen te vatten wat voor de gemeente Dworp belangrijk kon worden geacht. Wij verwachten dan ook, dat geen lezer het nieuwe werk van de heeren EVERAERT en BOUCHERIJ onvoldaan uit de hand leggen zal.

Het fraaie boek, gedrukt by L. DE CORT, te Antwerpen, kost slechts 1 1/2 fr. Onder andere is het verkrijgbaar te Halle, bij den heer L. EVERAERT, en te Antwerpen, by den heer JAN BOUCHERIJ, Van-Spangenstraat, 10.

> Elk mensch heeft dagen en uren gekend in zijn leven, wier liefelijke herinnering in staat is, zijn hart zachter te stemmen, zelfs al is het op lateren leeftijd door zelfzucht en eigenliefde verhard.
> N.N.

Abraham.
IV.

De avond van den eersten Paaschdag was aangebroken. Een zachte, sterrenlichte lentenacht daalde neder op de ledige Jodenstraat en hulde de kleine, verlichte huizen in een treurig halfdonker; men had kunnen gelooven, dat de komst der lente haar eigenaardig vroolijk Paaschfeest vierde, en dat de heilige rust der natuur overeenstemde met die der bewoners dezer huisjes.

Zelfs in het enge, nederige vertrekje van den kleinen kleermaker heerschte stille vrede, en wie heden morgen den armen ontmoedigden Abraham op de markt gezien had, zou hem moeielijk in het nu vroolijke, en bijna trotsche manneke herkend hebben, terwijl hij, naar het gebruik der ouden, in witte lijkkleederen gehuld, op de zwellende kussens als een koning op zijnen troon zat, en met aartsvaderlijke waardigheid den zegen over den rooden wijn, het ongedeesemde Paaschbrood en het uit gesneden appelen, noten en wijn saamgestelde mengsel uitsprak. ‘Waarom moet het roode wijn zijn?’ luidt het op zekere plaats in de kleine kroniek, welke vraag het jongste kind des huizes op dezen avond altijd doen moet. ‘Omdat Pharao zich in het bloed der vermoorde eerstgeborene jodenkinderen baadde.’ - ‘En waarom zijn de brooden ongezuurd?’ - ‘Omdat de goede God, op den dag der bevrijding, het reeds bereide deeg niet zuur liet worden en het slavenvolk vroeg uit Egypte voerde.’ - ‘En waarom gebruikte men het weeke mengsel?’ - ‘Omdat onze ongelukkige voorouders dergelijk deeg moesten kneden, om er desteenen uit te bakken tot opbouw der reusachtige pyramiden.’

Daar Abraham niet spellen en derhalve ook de verklaring der beelden niet lezen kon van de rijk versierde kroniek, die open op de tafel lag, trachtte hij door eene toespraak datgene te vervangen wat anderen uit boeken zoo maar aframmelen. Met luide stem verhaalde hij thans, met dezelfde woorden, die hij eens van zijnen vader gehoord had, van de ellende der joden onder het juk der Pharao's; hoe Mozes hen

daarvan bevrijd had en hoe de goede God nog voortging zijn uitverkoren volk uit den nood te redden, en het nu ook zeker tegen zijne menigvuldige vijanden beschermen zou; ‘want hoe ook enkele booswichten, zinnelooze Pharao's, sluwe Hamans, groote dwingelanden en hunne kleingeestige naäpers tegen ons wilden woeden, geen hunner gelukte het tot hiertoe ons te vernietigen, en het zal ook niemand gelukken. Want er staat in de Hagada, gelijk ook in de kroniek: Ten allen tijde stonden zij tegen ons op, en de Heilige, geloofd zij Hij! redde ons steeds uit hunne handen.’

Gitel, die evenmin als haar man lezen kon, leende heden aan het geschiedverhaal geene onverdeelde aandacht. Zij had elk jaar, op de beide eerste Paaschdagen, dezelfde verhalen uit den mond van haren man gehoord, en altijd met dezelfde woorden, en daar zij een getrouw geheugen had, wist zij reeds bij den aanvang wat er volgen zou. Daar zij zich verveelde, sloeg zij meermalen haren verstrooiden blik op de helder brandende pit van de koperen lamp, en scheen aan geheel andere zaken te denken dan Pharao, Mozes, of hare bevrijde stamgenooten.

Slechts Taubele luisterde naar hetgeen haar vader verhaalde alsof zij het heden voor het eerst hoorde, en toen hij vertelde van de verlossing der onschuldig onderdrukte en van de vreugde der bevrijde joden, overdekte een heldere gloed haar lief gelaat en glansde het van hoop en blijdschap. En als haar vader onder het vertellen even ophield, nam zij haar boek en las er overluid uit voor: want Taubele had in hare jeugd lezen en schrijven geleerd. De kleermaker zag dan weer in zijn boek; de kleine onbekende hieroglyphen dansten voor zijne oogen heen en weer, maar hij liet ze hun gang gaan, tot Taubele aan den zegen over den wijn kwam; dan vulde hij zijnen kleinen beker, dronk hem onder luide zegenwenschen uit, zette hem neer en zag trotsch als een koning op den rijk voorzienen disch en op zijne vrouw, de koningin, en op Taubele, zijne schoone, beminde dochter, die de kroniek zoo goed lezen kon, alsof zij de dochter van een geleerden rabbi was.

Als Taubele ophield met lezen en den kleermaker niets inviel om te verhalen, omdat ook zijn vader bij deze plaats niets verteld had, dan mengde hij er ernstige en leerrijke opmerkingen en grappige anecdoten onder, die hij jaar in jaar uit van de rondzwervende bedelende gasten gehoord had, welke hij altijd bij den rabbi aantrof en wier vroolijke vertellingen hem het meest vermaakten. Zoo verhaalde hij thans, hoe eens een christen, die jood worden wilde, zich eerst over het Loofhuttenfeest verheugd had, waarop zelfs in den tempel gedronken, en slechts in met bloemen versierde hutten gegeten werd; bij het Paaschfeest trok de aanstaande jood reeds een lang gezicht, omdat er ja, wel bij gegeten werd, maar telkens daartusschen gebeden moest worden; maar bij den Verzoendag, toen hij bemerkte, dat men den ganschen dag niets te eten of te drinken kreeg en maar steeds moest bidden, was zijn bekeeringslust geheel bekoeld. De kleermaker lachte daarbij zoo hartelijk en luide, alsof hij koning Salomo in persoon geweest ware. Daarna verhaalde hij met den meesten ernst aan Taubele, dat men op dezen dag lijkkleederen dragen moest, om niet al te trotsch te worden op de rol

van koning, en dus bij den lekkeren wijn het onzekere sterfuur weer vergeten. Maar onder dit alles bleef zijne vrouw verstrooid naar het licht en de tafel zien, en de dochter ging met het lezen in haar boek voort.

Nogmaals vulde Abraham den beker, want hij hoorde dat Taubele den wijnzegen las. Hij wist dat deze zegen het einde was der eerste afdeeling, terwijl de tweede helft van het gebed eerst na het avondmaal werd gedaan. Luide sprak hij daarom den zegenwensch uit, liet zich water geven om de handen te wasschen, brak een der Paaschbrooden in tweeën waarvan hij het eene stuk tot het voorgeschreven nagerecht bewaarde, en het andere in nog kleinere brak, zelf er een van nam en de andere aan zijne vrouw en dochter gaf.

- Koningin, breng nu de soep binnen, zeide hij lachend.

Gitel stond op en bracht de verlangde spijs, welke in alle oprechte joodsche woningen op dezen avond met kleine balletjes vleesch toebereid wordt. Onder het eten heerschte de zorgelooste vroolijkheid. Wanneer Taubele zuchtte of Gitel over de onzekere toekomst spreken wilde, klopte Abraham met eene kracht, die het geheele jaar, behalve op dezen dag, bij hem niet te bemerken was, maar heden volkomen bij zijne opgeruimde stemming paste, op de tafel, en zeide met een vroolijken lach: ‘Laat alle zorg varen; God zal wel helpen!’

- Ik hoop dat gij gelijk zult hebben, zeide zijne vrouw, ongeloovig meesmuilende; maar hoe zouden wij het heden gemaakt hebben, als de goede heer Adler mij niet bereidwillig de twee gulden geleend had? Waar zouden wij wijn voor gekocht hebben, of.....

- Dan zou onze lieve Heer wel door een ander er in voorzien hebben, viel Abraham haar in de rede; onze God is de oude goede God, en wij zijn Zijn volk! Hij werd reeds door den eersten jood, door Abraham, erkend en sloot voor eeuwig een verbond met hem. Ik heet ook Abraham, ik! en al ben ik dan ook de onaanzienlijkste jood der geheele straat, ik bouw niet minder vast op Hem als de drie eerste aartsvaders. De Heer verlaat niet; geloofd zij Zijn naam! Hij zal ons altijd helpen.

Taubele's oogen vulden zich bij deze hoopvolle troostredenen weder met tranen, en terwijl de moeder het vleesch en gebraad van den haard nam, las het meisje overluid het gebed voor; daarna stond zij op en ging naar haren vader, die haar met innige liefde op het voorhoofd kuste, en haar op de hoog opgeschudde kussens deed plaats nemen; daarbij zag de vroolijke kleermaker opgetogen naar zijn kind; zij was het eenige dat hem overgebleven was, en kon immers lezen!

De luidruchtige vreugde die in de Jodenstraat te Praag gedurende het eten van de menigvuldige heerenkoningen en van hunne huisgezinnen wijd en zijd klonk, begon allengskens in een gebrom en gemompel te veranderen, dat uit de vriendelijk verlichte vensters als het gedruisch van een verwijderden waterval of van een nabijzijnden bieënzwerm klonk.

Ook bij onzen kleermaker verdween met de volle schotels het luide gelach, en Taubele nam na het eten het boekje weder ter hand, om de tweede afdeeling te lezen, die, ter afwisseling van het eerste geschiedkundige gedeelte, slechts uit lofzangen en dankpsalmen bestaat.

Vader en moeder spraken daarop met luider stemme het gewone tafelgebed uit. Het was een der weinige die beide van buiten kenden, en ofschoon een streng beoordeelaar menige fout, ja zelfs geheel onverstaanbare woorden daarin zou hebben

opgemerkt, zoo belette dit geenszins, dat de godvruchtige kleermaker en zijne vrouw het met eene ontzaginboezemende en luide stem tot aan het einde toe opzeiden.

Taubele, die weder ernstiger en treuriger geworden was, las aandachtig in haar boekje. Haar vader hield zich alsof hij de over de wangen in het boek vallende tranen zijner dochter niet bespeurde en de moeder bemerkte ze inderdaad niet; ze zag, in gedachten verzonken, steeds zoo ernstig in het verkeerd vóór haar liggend boek, dat men inderdaad wanen kon, dat zij door deszelfs inhoud bijzonder beziggehouden en gesticht werd.

Nu schonk Abraham zich weder een beker in en zeide daarop lachend tot zijne vrouw: ‘Gitel, doe de deur open.’

Het is op Paaschavond bij de joden het gebruik, terstond na het avondeten, de deur open te zetten. Vrouwen en kinderen zien dan met verlangende blikken daarheen, en allen hopen, dat de Messias binnentreden en hun, gelijk zij reeds zoo menigmaal van hunne grootmoeders gehoord hebben, al de schatten van Indië brengen zal.

Vrouw Gitel had echter nauwelijks de deur aan de straat geopend, toen zij met een luiden schreeuw achteruitsprong en bewusteloos ter aarde stortte.

De kleermaker en zijne dochter stonden ontsteld van hunne zitplaatsen op. Hoe verschrikt ook beide waren, zoo konden zij toch niet besluiten nabij Gitel te treden, want naast de ongelukkige lag een zwart lichaam, dat hetzelfde oogenblik waarop de vrouw de deur opende, naar binnen was geworpen.

Taubele had nauwelijks de vrees haars vaders bemerkt, of zij bedwong hare eigene en haastte zich om hare moeder ter hulp te komen. Snel nam zij eenen beker wijn van de tafel en naast de bewustelooze nederknielende, wreef zij haar slapen en voorhoofd, blies haar in 't gezicht en riep haar liefkozend bij haren naam.

- Zij beweegt zich! fluisterde Taubele eindelijk tot haren vader, die nog als vastgenageld bij zijnen stoel bleef staan.

- Goud! mompelde, als in een droom sprekende, de arme vrouw, en zag met starren blik naar het lichaam, dat onbeweeglijk naast haar lag.

Taubele zag weer angstig naar haren vader.

- Wat meent gij, lieve, beste moeder? vroeg zij daarop, denkende dat zij verkeerd gehoord had, beurde de zieke op en hield haar in hare armen. Wat zegt gij?

- Goud! herhaalde deze met eene doffe stem.

Doodsbleek trad Abraham nader.

- Zij is krankzinnig! riep hij uit en wrong wanhopend de handen. Met veel moeite ging Gitel overeind zitten en leunde met haar hoofd tegen de borst harer dochter, terwijl zij met hare handen op den grond steunde.

- Ik ben niet krankzinnig, zeide zij daarop met eene zwakke stem, en zag verstoord in het rond, en even goed als ik u, mijn man, Abraham, en u, mijn kind, Taubele, erken, even zeker hoorde ik den klank van goud. Ziet, zeide zij, terwijl de beide anderen elkander met angstige en weemoedige blikken aanzagen, ziet, daar ligt een dukaat!

En Gitel wilde naar den kop van het ondier grijpen.

- Om Gods wil, raak het niet aan! riep de kleermaker.

- Het klonk als goud, hernam zijne vrouw bedaard; ik kan mij niet vergissen, ik hoorde dukaten over de steenen rollen.

Tot groote ontzetting van Abraham, hief zij den arm van het doode lichaam op, haalde er een dukaat van onder heen en gaf hem aan hare dochter. Deze beschouwde het goudstuk en gaf het verwonderd aan haren vader.

- Daar ligt er nog een en daar nog een! riep Gitel, en raapte twee dukaten van den grond op: - het is, gelijk ik altijd hoopte, het is de Messias!

Abraham gevoelde bij deze woorden iets dat naar moed geleek in zich; hij ging naar de tafel, nam de lamp van de ketting en keerde haar naar het lichaam, om den Messias in 't gezicht te zien.

- Barmhartige God! riep Taubele uit, het is een aap!

- De aap van den graaf! riep op zijne beurt Abraham.

- Van den graaf?

- Ja, ik heb hem nog dezen morgen gezien, toen ik bij hem was, ik erken hem zeer goed.

- En de dukaten? vroeg Taubele. Ik begrijp het niet.

De vader zag stijf voor zich op den grond.

- Het is geen aap, het is geen lijk! zeide Gitel eindelijk, en stond van den grond op; het is de Messias en daarin erken ik Gods liefde voor ons, armen! Hij heeft ons den weg gewezen, hoe wij rijk kunnen worden, en daarom heeft hij ons dit dier gezonden. Hoort! riep zij met vreugde op het gelaat en klopte den aap op den buik. Hoort! hoe klinkt dat! Hij is vol dukaten! Sluit vóór alles de deur! ging zij, na eenig nadenken voort, en staat daar niet zoo te droomen! Spoedig, Abraham, sluit de deur, en gij, Taubele, geef mij dat groot mes eens aan!

Beide deden wat hun gelast was.

- Helpt mij nu het dier opbeuren en op de tafel leggen.

- Het zal u te veel vermoeien, zeide Taubele op smeekenden toon.

- Het zal u te veel aandoen! voegde Abraham er bij.

- Heb ik dan nog nooit een visch opengesneden? riep Gitel, terwijl zij opstond; spreekt mij niet van vermoeien! Helpt mij hem maar opbeuren; - goed zoo! maar toch, het is mij te zwaar; die duizeligheid!

- Ga zitten! riep Taubele. Vader, moeder valt weder flauw!

- Het gaat alweer over! fluisterde de zieke, en ging, door beide ondersteund, op eenen stoel zitten; de schrik zit mij nog in het lijf; 't wordt al beter!

Maar Gitel sloot de oogen.

Het meisje wreef haar de slapen en het voorhoofd weder met wijn.

- Ik ben dood af! fluisterde Gitel, een weinig bijkomende.

- Ga naar bed, riep Abraham.

- Maar het beest, de dukaten! mompelde zijne vrouw bijna onverstaanbaar.

- Taubele en ik zullen alles wel beredderen, zeide Abraham. Kom, Taubele, help uwe moeder; wij zullen haar naar bed brengen.

En beide begeleidden de zieke naar hare kamer.

- Blijf gij bij uwe moeder, fluisterde de kleermaker, terwijl zijne vrouw binnen 's monds onverstaanbare woorden mompelde; ik zal u roepen als ik u noodig heb, maar pas goed op en laat haar niet alleen; ik geloof dat zij zieker is dan anders.

Taubele lachte hem vriendelijk toe en zette zich bij het bed harer moeder neder. Abraham ging naar de voorkamer en sloot de deur.

Met koortsigen spoed, gelijk men niet zou vermoed hebben bij het zien van zijn vroegeren angst, nam hij thans den dooden aap van den grond, legde hem op de tafel en greep naar het mes. Met eene snede opende hij den buik van het dier. Wat zijne vrouw voorspeld had, bleek waarheid te zijn. - De dik gezwollen maag was vol dukaten en groote goudstukken. De kleermaker nam een doek, schudde daar al het geld in, en zonder zich den tijd te gunnen zijne handen van het bloed te reinigen, wierp hij snel de witte lijkkleederen af, trok den frak van zijnen huisbaas aan en zette het driekantig hoedje op. De dukaten bond hij in eenen doek stevig bij elkander, en nadat hij even aan de deur der kamer geluisterd en niets vernomen had dan de rustige ademhaling van zijne vrouw, welke scheen te slapen, stak hij het pakje bij zich en ging zoo stil mogelijk naar de straatdeur.

Juist wilde hij de kruk omdraaien, toen eene hand hem zachtjes bij den schouder vasthield.

Ontsteld keerde hij zich om - en Taubele stond voor hem.

- Ik weet waar gij heen gaat, vader, zeide zij fluisterend en weemoedig lachende; gij brengt het geld terug.

- Moet ik niet?

- Gij hebt gelijk! antwoordde na eenige oogenblikken van nadenken het meisje; als het voorval eens ruchtbaar werd! De graaf is zoo machtig en gij zijt slechts een arme jood; het kon u het leven kosten.

- Daarom breng ik het goud niet weer terug! antwoordde Abraham; kon ik zulk eene som machtig worden, ik waagde er mijn leven voor, want ik zou denken, mijne vrouw en mijne dochter kunnen door mijn dood rijk worden; maar eerlijk geld moet het zijn - en den graaf moet het niet toebehooren.

Abraham opende de deur en verliet het huis.

- Geene minuut moet ik laten verloren gaan, dacht hij, snel door de straat gaande; de aap behoorde den graaf en in den aap was dat geld - geen twijfel of het geld behoort ook den graaf, en hij zal het dadelijk terughebben. Hoe verheugt het mij, hem zijne menigvuldige weldaden te kunnen vergelden! zeide de kleermaker bij zich zelven. Vergelden? herhaalde hij. Heeft hij mij niet wel gedaan, al breng ik hem dit geld niet weer? Zijn hart was toch altijd goed en voortreffelijk, en eerlijk en dankbaar zijn kan ik geen vergelden noemen; maar zien zal hij het, dat hij zijn medelijden niet aan eenen ondankbare verkwist heeft - en dat verheugt mij. Wat mijne vrouw ook moge zeggen, als zij morgen bemerkt wat ik gedaan heb, - vroom en eerlijk zal ik zijn, al bleef mij geen penning over. God zal mij wel helpen!

Vroolijk glimlachend trad Abraham in de verlichte trapzaal van het grafelijk paleis en verzocht den knecht hem terstond bij zijnen heer aan te melden.

(Wordt voortgezet.)

De mensch is een vreesachtig wezen, daarom is hij zoo wreed.
M.H. JANSEN.

Kinderspeelgoed.

Kinderen veel speelgoed te koopen is in den regel geld verspillen, want reeds *gevormde* voorwerpen bevredigen hunne drift tot werkzaamheid, hunne zucht tot *zelfscheppen* niet. Wat vroolijk en gelukkig maakt en blijven doet, zegt JEAN PAUL, is alleen het *bezig* zijn, en dat geldt in 't bijzonder van kinderen. Maar die geldverspilling is niet het ergste. Erger is het, dat de ouders door de massa speelgoed begeerlijkheid, genotzucht en wispelturigheid sterk bevorderen en 't kind eigenlijk van 't onschatbare voorrecht berooven ook met eene kleinigheid gelukkig te zijn.

M. LEOPOLD.

De arbeid.
Vervolg van blz. 46.

SOUTHEY zegt, dat iemands karakter beter gekend wordt uit de brieven, die anderen aan hem schrijven, dan uit die, welke hij zelf aan anderen schrijft. Ook uit iemands lijfspreuk leeren wij zijn karakter kennen. Die van WALTER SCOTT was: 'Nooit niets doen.' ROBERTSON koos zich sedert zijn vijftiende jaar de leus: 'V i t a s i n e l i t e r i s m o r s e s t, Een leven zonder studie is dood.' VOLTAIRE's motto was: 'Altijd aan het werk.' Dat van LACEPÈDE, den natuuronderzoeker: 'Leven is waarnemen,' wat ook de lijfspreuk van PLINIUS was. Toen BOSSUET op de hoogeschool was, onderscheidde hij zich zoozeer door zijne ijverige studie, dat zijne medestudenten, met zinspeling op zijn naam, hem noemden: 'b o s s u e t u s a r a t r o, Een os aan de ploeg gewend.' SJOBERG, een Zweedsch dichter, nam den naam aan van V i t a - l i s (het leven een strijd), FREDERIK VAN HARDENBERG dien van N o v a - l i s (nieuwe strijd), in welke namen zich hun lust en liefde voor werkzaamheid en inspanning afspiegelt.

Wij hebben den arbeid als een heilzaam tuchtmiddel voor den geest beschouwd: wij kunnen hem ook een deugdelijk middel tot karaktervorming noemen. Zelfs die arbeid, welke tot geen bepaalde resultaten leidt, is, alleen omdat het arbeid is, beter dan droomerig ledig zijn; de vermogens worden er door geoefend en men wordt er door voorbereid tot vruchtbare werkzaamheid. De gewoonte van te arbeiden is de moeder van degelijke werkzaamheid volgens een vast plan. De goede verdeeling en inrichting van den arbeid doet tijd winnen en bevordert het nuttig gebruik van den tijd. Wanneer men eenmaal de kunst verstaat om zijn tijd behoorlijk te verdeelen en

tot nuttige bezigheden aan te wenden, dan zal iedere minuut winst afwerpen en de oogenblikken van rust zullen er zooveel aangenamer door worden.

COLERIDGE heeft zeer juist opgemerkt, ‘dat men van hen, die hun tijd nuttig besteden, kan zeggen, dat zij den tijd als 't ware leven en beteekenis geven en hem eene zedelijke waarde bijzetten, met evenveel recht als men de luiaards tijddooders noemt. De tijd is voor hen, die ijverig werkzaam zijn, niet alleen eene zaak welker waarde zij w e t e n , maar eene zaak ook van het g e w e t e n . De uren worden voor hen als 't ware tot levende en bezielde wezens en hierdoor krijgt de vluchtige en vergankelijke tijd eene onvergankelijke, geestelijke waarde. De goede en trouwe dienstknecht, wiens tijd aldus verdeeld is, leeft dus niet alleen in den tijd, de tijd leeft ook in hem. De dagen en maanden en jaren van zijn werkzaam bestaan zijn als even zoovele punten en lijnen, waaraan zich de herinnering vastknoopt van welvolbrachte plichten. Zij zullen triumfeeren over de wisseling en vergankelijkheid en blijven bestaan in hunne vruchten, zelfs dan wanneer de tijd zelf te niet gedaan zal zijn.’

Toewijding aan den arbeid is de beste leermeesteres van degelijken en goed ingerichten arbeid; daarom is zij zulk een uitmuntend vormingsmiddel voor het karakter. De eigenschappen, voor zegenrijke werkzaamheid onontbeerlijk, worden het best in het leven geroepen door een innig en werkzaam verkeer met anderen in het dagelijksch leven. Het komt op hetzelfde neder, hetzij werkzaamheid bestaat in het bestuur van eene huishouding of in de regeering van een volk. Eene huisvrouw vervult dan alleen hare roeping op eene waardige wijze, als zij eene werkzame vrouw is. Zij moet acht geven en toezicht houden op alle bijzonderheden van hare huishouding; zorgen, dat de uitgaven de inkomsten niet te boven gaan; iedere zaak volgens een vast beginsel en plan besturen en bedachtzaam omgaan met hen, die onder hare leiding staan. IJver, toewijding, behoorlijke verdeeling en inrichting van den arbeid, zedelijke tucht, voorzichtigheid, practische vaardigheid, menschenkennis en organiseerend talent, ziedaar hetgeen vereischt wordt voor een deugdelijk bestuur in elke soort van huishouding.

Een zeer ruim arbeidsveld vindt de mensch, die eigenschappen bezit, welke voor den arbeid noodig zijn. Onder die eigenschappen versta ik: geschiktheid voor een bedrijvig leven, bekwaamheid om in eene of andere betrekking met vrucht werkzaam te zijn, hetzij in het bestuur eener huishouding, het uitoefenen van een beroep, van eene handels- of fabriekzaak, hetzij in eene maatschappelijke of staatkundige betrekking. De vorming, die ons geschikt maakt om nuttig in dergelijke betrekkingen te verkeeren, is uit een practisch oogpunt de meest aanbevelenswaardige. Bovendien geeft zij een heilzamen plooi aan het karakter. Want in elk bedrijf of beroep zijn noodig: ijver, opmerkzaamheid, zelfverloochening, een helder oordeel, tact, kennis, sympathie voor anderen.

De mensch, die in deze leerschool gevormd en onder de tucht gebracht is, is vrij wat gelukkiger en gebruikbaarder voor het leven, dan hij die alleen de letterkundige vorming ondergaan of een bloot bespiegelend leven geleid heeft. Op den langen weg wint de practische bekwaamheid het gewoonelijk van het verstand, terwijl de gewoonte en de neiging dikwijls meer vermogen dan het talent.

Ik moet er echter bijvoegen, dat deze soort van vorming alleen verkregen kan worden door nauwkeurige waarneming en eene rijke, met zorg gebruikte ervaring. ‘Indien iemand een goed smid wil worden, zegt generaal TROCHU in een zijner jongste werken, moet hij zijn gansch leven door smeden: om een goed administrateur te zijn moet

men zijn gansche leven doorbrengen met het bestudeeren en uitoefenen van eenig bedrijf.'

WALTER SCOTT koesterde eene hooge achting voor allen die practisch werkzaam waren, en hij sprak als zijne meening uit, dat een letterkundige, van hoe groote bekwaamheid ook, niet in één adem genoemd mag worden met iemand die een meester is op het gebied van het practische leven, het minst van allen met een veldheer van den eersten rang.

De groote veldheer laat niets aan het toeval over, maar tracht alles vooruit te berekenen. Hij daalt af tot de schijnbaar nietigste bijzonderheden. Zoo gaf WELLINGTON, toen hij het bevel voerde over het Engelsche leger in Spanje, nauwkeurige voorschriften, hoe de soldaten het eten moesten koken. Toen hij in Indië was, bepaalde hij nauwkeurig hoe snel de ossenwagens moesten rijden. Ieder onderdeel van het tuig der trekbeesten was door hem voorgeschreven en onderzocht. Zoo verzekerde hij zich niet alleen van de goede uitwerking zijner maatregelen, maar ook van de toewijding zijner manschappen en van hun grenzeloos vertrouwen op zijn beleid en bestuur.

Gelijk andere groote legeraanvoerders, zoo was ook WELLINGTON voor allerlei soort van arbeid berekend. Hij ontwierp de hoofdtrekken van eene politieverordening voor Dublin (hij maakte namelijk als secretaris voor Ierland deel uit van het toenmalige Engelsche kabinet), toen hij zich op de Portugeesche kust bevond met zijne landingsvloot, terwijl JUNOT zich met het Fransche leger op het strand bevond om zijne landing gewapenderhand te beletten. Van CESAR verhaalt men, dat hij eene verhandeling over de Latijnsche rekenkunst vervaardigde, terwijl hij aan het hoofd zijner troepen de Alpen overtrok. WALLENSTEIN gaf uit zijn hoofdkwartier allerlei voorschriften omtrent de verzorging zijner kippen, terwijl hij, aan het hoofd van een leger van zestig duizend man, gereed stond zich met den vijand te meten.

Ook WASHINGTON was iemand van onvermoeide practische werkzaamheid. Van zijne jeugd af onderscheidde hij zich door ijver, lust tot studie, behoorlijke verdeeling en inrichting zijner bezigheden. Uit zijne schoolschriften, die nog bestaan, zien wij, dat hij zich op dertienjarigen leeftijd vrijwillig bezig hield met het uitschrijven van formulieren voor quitanties, nota's, wissels, obligatie's, contracten, huurceduls, volmachten en andere droge documenten, - en alles zag er even netjes en zorgvuldig bewerkt uit. Hierdoor verwierf hij zich die uitnemende geschiktheid voor practische werkzaamheid, welke hij later met zooveel vrucht voor zijn vaderland in het staatsbeheer aan den dag legde.

De man of vrouw, die in de huishouding of eenige andere zaak nuttig werkzaam is, vervult eene even eervolle taak, als de kunstenaar, die een schilderstuk vervaardigt, of de schrijver, die een boek samenstelt, of de krijgsman, die een veldslag wint. Zij hebben even groote moeielijkheden moeten overwinnen, terwijl de strijd waarin zij overwinnaars zijn, nog dit voor zich heeft, dat het een vreedzame is en er geen bloed aan hunne handen kleeft.

Sommigen zijn van meening, dat practische bekwaamheden en gewoonten onbestaanbaar zijn met een genialen aanleg. In de levensbeschrijving van EDGEWORTH wordt omtrent zekeren BICKNELL opgemerkt, 'dat hij sommige fouten had, die maar al te vaak aan geniale mannen eigen zijn; dat hij o.a. een afkeer had van alledaagsche en eentoonige bezigheden.' Deze opmerking gaat van eene geheel verkeerde onderstelling uit. De grootste geniën zijn, bijna zonder uitzondering, ijverig werkzaam

geweest. Sommigen zelfs hebben zich bijkans afgesloofd. Zij hebben niet alleen harder gewerkt dan gewone menschen, maar ook grooter bekwaamheden aangewend tot hun arbeid en waren daarbij door een vurigen geest bezield. Er is nooit iets groots en duurzaams zoo maar uit de mouw geschud. Alleen door een bewonderenswaardig geduld en ieverigen arbeid zijn de meesterstukken van het genie voltooid.

Alleen zij, die werken, bezitten macht; de ledigloopers zijn altijd machtelooze wezens. De arbeidzamen en zorgvuldigen zijn de beheerschers der wereld. Er is geen enkel uitstekend staatsman geweest, of hij was een ieverig man. Zelfs LODEWIJK XIV zeide: 'Door de inspanning, die zij zich getroosten, regeeren de koningen.' In de schets, die CLARENDON van HAMPDEN's persoon en werkzaamheid geeft, beschrijft hij hem als 'begaafd met een onovertroffen ijver en wakkerheid, met ongeëvenaarde talenten en een daaraan geëvenredigden persoonlijken moed.' Te midden van de vervulling zijner moeielijke plichten, die hij vrijwillig op zich genomen had, schreef HAMPDEN eens aan zijne moeder: 'Mijn leven is slechts arbeid en moeite en is dit reeds vele jaren geweest, eerst in dienst van de republiek, nu in dien van den koning... Ik houd zelfs geen tijd over om mijne plichten jegens mijne geliefde ouders te volbrengen, noch om hun te schrijven.' Al de staatslielieden der republiek waren ingespannen werkzaam en CLARENDON zelf, hetzij hij in zijne betrekking of daarbuiten werkzaam was, verloochende nooit zijn iever en vlijt.

Door die machtige levenskracht, die zich openbaart in het vermogen om onverdroten werkzaam te zijn, hebben zich alle uitstekende mannen van vroeger en later tijd onderscheiden. Toen de agitatie tegen de in Engeland zoozeer gehate graanwetten in vollen gang was, schreef COBDEN aan een zijner vrienden, 'dat hij werkte als een paard, zonder een oogenblik verpoozing.' Lord BROUGHAM was evenzeer een merkwaardig voorbeeld van onverdroten werkzaamheid, en lord PALMERSTON heeft zich op zijn ouden dag nog meer ingespannen dan in den bloei van zijn mannelijken leeftijd. Zijn lust en geschiktheid om te arbeiden, zijne vroolijkheid en goedhartigheid heeft hij tot aan het einde zijns levens toe behouden. Een zijner vrienden heeft ons de volgende anecdote omtrent den grooten staatsman bewaard. Toen men hem vroeg, wanneer iemand, naar zijne meening, in de kracht des levens was, antwoordde hij: 'als men negen en zeventig jaar is. - Maar, liet hij er knipoogend op volgen, daar ik juist tachtig ben, is die tijd even voor mij voorbij.' Hij placht te zeggen, dat hij het gezondste was als hij op zijn bureel en dus overladen met werk was. Het bewaarde hem tegen verveling. HELVETIUS zeide, dat het gevoel van verveling de voornaamste eigenschap is, waardoor de mensch zich onderscheidt van de dieren. Door dit onuitstaanbare gevoel wordt hij genoodzaakt zich in te spannen en daarom is het voor de menschheid de krachtigste prikkel tot vooruitgang.

Dit beginsel van aanhoudende en onverdroten bezigheid en van werkzaam verkeer met menschen is ten allen tijde

het beste middel geweest om de kracht van sterke geesten te doen rijpen.

De gewoonte om ordelijk bezig te zijn, is op elk levensgebied even heilzaam, hetzij men zich bezig houdt met staatkunde, letterkunde, wetenschap of kunst. Een groot deel der beste letterkundige werken zijn vervaardigd door mannen, die stelselmatig opgevoed waren in ijverige werkzaamheid. Dezelfde vlijt en toewijding, dezelfde zuinigheid op tijd en kracht, die hen nuttig deden zijn op het eene gebied, deden hen ook op het andere uitblinken.

Vele der oude Engelsche schrijvers waren menschen van zaken, opgevoed in een bedrijvig leven, want er bestond toenmaals geen eigenlijk gezegde letterkundige stand, tenzij men er de priesters onder wilde verstaan. CHAUCER, de vader der Engelsche poëzie, was eerst soldaat en daarna tolbeambte. Zijne betrekking was in het geheel geen sinecure, want hij moest de geheele administratie zelf voeren, en als hij verantwoording gedaan had van zijn beheer, begaf hij zich vol vreugde aan zijne letterkundige studiën en zat hij op de boeken te blokken, totdat het hem ging schemeren voor de oogen.

De groote schrijvers uit den tijd van koningin ELISABETH, een tijdperk, waarin de kracht van het Engelsche volk zich bijzonder ontwikkelde, waren geen letterkundigen in den tegenwoordigen zin van het woord, maar mannen van de practijk en voor de practijk opgeleid. SPENCER was secretaris van den onderkoning van Ierland; RALEIGH beurtelings hoveling, soldaat, zeeman en landontdekker, SIDNEY staatkundige, diplomaat en soldaat; BACON was advocaat met eene uitgebreide practijk voordat hij grootzegelbewaarder en lord-kanselier werd. THOMAS BROWNE was plattelands-geneesheer in Norwich; HOOKER dorpspredikant; SHAKSPEARE ondernemer van tooneelvoorstellingen, waarbij hij zelf in onbeduidende rollen optrad. Hij schijnt even zorgvuldig voor zijne geldzaken als voor de vruchten van zijn genie geweest te zijn. Al deze bedrijvige mannen behooren tot de beste schrijvers van alle tijden; het tijdperk van ELISABETH en JACOB I is beroemd vanwege de rijke en schitterende letterkundige voortbrengselen, die het opgeleverd heeft.

Onder KAREL I bekleedde COWLEY verscheidene betrekkingen van gewicht en vertrouwen. Hij was eerst privaatsecretaris en fungeerde daarna in dezelfde betrekking bij de koningin, in 't bijzonder belast met het opstellen en ontcijferen van het geheimschrift, waarin de correspondentie tusschen haar en den koning plaats had. Verscheidene jaren lang was hij dagelijks, tot soms diep in den nacht toe, hiermede bezig. Terwijl COWLEY aldus werkzaam was voor de zaak des konings, stond MILTON in dienst der republiek, welker Latijnsche correspondentie hij voerde voordat hij de betrekking van secretaris bij CROMWELL bekleedde. Vroeger had MILTON het nederig vak van onderwijzer uitgeoefend. Dr. JOHNSON zegt, ‘dat hij even ijverig werkzaam geweest is in zijne school, als in al wat hij ondernomen heeft.’ Na de herstelling van het koninklijk gezag betrad MILTON eerst recht zijne letterkundige loopbaan. Voordat hij evenwel zijn groot heldendicht *Het Verloren Paradijs* schreef, achtte hij het noodig om zich voor te bereiden, niet alleen door eene uitgebreide en verstandig uitgekozen lectuur, maar ook door eene gestadige waarneming van de menschenwereld en een helder begrip van al wat betamelijk en verheven is. LOCKE bekleedde onder KAREL II en WILLEM III onderscheidene aanzienlijke betrekkingen. ADDISON, STEELE, PRIOR, TICKEL, CONGREVE en GAY, altemaal beroemde schrijvers uit den tijd van koningin ANNA, waren evenzeer in onderscheidene staatsbedieningen werkzaam.

(Wordt voortgezet.)

Kroniek.

Brussel. Op 21 Maart werden alhier openbaar verkocht de tafereelen toebehoord hebbende aan MOZES EMERIQUE. Men betaalde voor de volgende stukken: V. DE VOS, *Ik wensch het u*, fr. 190; L. MEYER, *Ingang der haven,* 240; E. VERBOECKHOVEN, *Schapen*, 500; HERMAN TEN KATE, *Rijk en arm*, 560; id., *Huwelijksaanzoek*, 570; THEODOOR FOURMOIS, *In 't bosch*, 620; W. ROELOFS, *Landschap*, 420; ADOLF MONFALLET, *De rooker,* 610; J. QUINAUX, *Landschap,* 410; WOUTER VERSCHUUR, *Binnenzicht in een paardenstal,* 870; H. ROBBE, *Fruit en bloemen,* 740; J.-B. MADOU, *Ongeval op de wandeling,* 1525; id., *De eerste tas,* 1700; id., *De snuif,* 1600; E. VERBOECKHOVEN, *Schapen,* 540; id., *Dieren in de weide*, 2575; V. GENISSON, *Binnenzicht eener kerk*, 450; J. PALIZZI, *Kudde schapen*, 630; W. ROELOFS, *Weide,* 1525; E. FICHEL, *Bij een oudheidkenner*, 1409; B.C. KOEKKOEK, *Zon-effekt,* 5600; H. VAN HOVE, *St-Andries*, 1500; K. DE GROUX, *Kersliederen,* 1800; P.J. CLAYS en MADOU, *Op het zeestrand,* 3100; FL. WILLEMS, *Schilderwerkplaats,* 1950; MART. KUYTENBROUWER, *Een hertenpark*, 400; ED. HAUMAN, *De afwachting,* 650 fr.

- Van EMANUEL HIEL is een nieuwe dichtbundel aangekondigd, getiteld *Bloemeken.* Hij zal verschijnen bij den uitgever DANNENFELSER, te Utrecht. Dat het werk van den Vlaamschen dichter met groote belangstelling te gemoet wordt gezien, behoeft wel niet gezegd te worden.

Buitenland.

Parijs. De schilderijen, uitmakende het kabinet van den heer OPPENHEIM, zijn in openbare veiling verkocht. Onder andere betaalde men de volgende prijzen: CASINI, *Bedelende derwisch,* fr. 4200; DENITTIS, *In het koren,* 4050; ROYBET, *Trompetter der Mousquetaires,* 4500; J. DUPRÉ, *Landschap*, 3700; TISSOT, *Margaretha in de kerk,* 4150; PETTENKOFER, *Ruiters de rivier overtrekkende,* 5400; DAUBIGNY, *De oevers der Oise,* 3800; WILLEMS, *De verlovingsring,* 6300; id., *Patriciersvrouw,* 5100; DIAZ, *Grassnijdsters,* 6300; id., *Weg in het bosch,* 14,300; ROUSSEAU TH., *Landschap*, 6380; id., *Opene plaats in het bosch*, 19,500; COROT, *De stad Avray*, 6800; BARGUE, *Schildwacht,* 9000; FROMENTIN, *Arabischeruiters,* 8000; id., *Een grachtweg,* 15,000; MEISSONIER, zoon, *Oudkleerkooper,* 6900; FORTUNY, *Waterverfschildering en 2 figuren,* 1600; BOUNAT, *Italiaansche dansers,* 15,000; HEBERT, *Breister,* 16,350; BERN. BELLECOUR, *Een kanonschot,* 24,000; DESCAMPS, *Turksche beenhouwer,* 14,300; ISABEY, *Ceremonie in de kerk te Delft,* 26,000; GEROME, *Rex Tibicon,* 30,500; TROYON, *Vee aan de drinkplaats,* 26,100; id., *Weide,* 62,000; DELACROIX, *De twee Foscaris,* 70,500; MARILHAT, *Puinen in de omstreken van Caïro,* 29,000; MEISSONIER, *Een lied,* 49,000; id., *Onnoozelen en slimmen,* 88,000; id., *Het portret van*

den sergeant, 100,000; id., *Krijgsman,* 40,000; id., *Vaandrig,* 25,000; id., *Busschieter,* 18,500; ROBERT FLEURY, *Het meer van Rome,* 12,700; MARILHAT, *Hof van een paleis,* 12,600; BRION, *De dans van den Haan,* 8000; LEYS, *Binnengezicht van den Luthertempel te Wittenberg,* 23,500.

Coblentz. Omtrent het naburige eiland Oberwerth, is uit het stroombed van den Rijn, diep onder zand en rotssteenen bedolven, een gouden armband gevonden, gevormd op de wijze van eene vierdraadskoord, in 't midden tamelijk dik en allengs dunner uitloopende naar de beide einden, die als haak en oog in elkander vatten. Het goud (ter waarde van 100 fr.) is bijzonder fijn van gehalte en de bewerking zeer sierlijk en uiterst sterk. Men vermoedt, dat de armband van Gallischen oorsprong en een paar duizend jaren oud zou zijn.

Berlijn. Den 22^{n} Maart, ter gelegenheid van zijn 80^{n} verjaardag, werd keizer WILHELM, namens de Duitsche vorsten, een groot schilderstuk aangeboden, voorstellende zijne aanvaarding der Duitsch-keizerlijke waardigheid, op den 18^{n} Januari 1871, te Versailles. Dit stuk, lang 10^{m}00 en hoog 6^{m}00, is vervaardigd door ANTON VON WERNER, bestuurder der kunstacademie, en den schilder 75,000 mark betaald. De portretten van alle bij de plechtigheid aanwezige personen zijn volkomen gelijkend. De keizer is afgebeeld, staande op eene verhevenheid, omringd door de Duitsche vorsten. De achtergrond der verhevenheid is gedekt door de aaneengesloten vaandels en tropeeën, die de afgevaardigden der vóór Parijs gelegerde regimenten te dien einde naar Versailles hadden overgebracht. Ter zijde staat BISMARCK; in de hand heeft hij de proclamatie aan het volk. Verderop staat MOLTKE. De kunstenaar heeft voor zijne voorstelling het oogenblik gekozen, waarop de groothertog van Baden Z.M. tot keizer uitroept en de aanwezigen gezamenlijk den kreet ter eere des nieuwen keizers aanheffen.

Londen. De bijzondere commissie die een prijskamp had geopend ter verkrijging van ontwerpen voor het oprichten van een gedenkteeken aan lord BYRON, heeft al de ingekomen modellen afgekeurd en een nieuwen wedstrijd uitgeschreven. De commissie beschikt over omtrent 75,000 fr.

Caïro. Kapitein BURTON is van de Roode Zee in deze stad teruggekeerd. In zijn verslag aan den onderkoning van Egypte meldt hij, dat hij ongehoorde rijkdommen ontdekt heeft. Hij vond overblijfselen van de zeven oude steden, waar de Kopten, de Romeinen en de Perzen hunne goudmijnen hadden. Hij denkt in November het beheer over de ontgravingen op zich te nemen. Voorloopig had hij die gestaakt tengevolge van de oorlogsberichten uit Abyssinië.

Sterfgevallen.

ANDRÉ FRIEDERICH, beeldhouwer, is te Straatsburg overleden in de eerste helft der maand Maart, in den ouderdom van 79 jaren.

M.P. LINDO (alias de oude heer SMITS), een van Hollands uitstekendste schrijvers, is op 9 Maart, te 's-Gravenhage, overleden, in den ouderdom van 58 jaren. Hij was in Engeland geboren, doch kwam naar Holland wonen, van toen hij nog zeer jong was. Tot zijne meest gewaardeerde pennevruchten behooren *Brieven en uitboezemingen, Clementine*, *Familie van ons, Nieuwjaarswensch, Over de*

belangrijkheid van de nietigheid enz. Zijne volledige werken zullen uitgegeven worden bij D.A. THIEME, in den Haag, en vergezeld gaan van des schrijvers portret en zijne door L. MULDER bewerkte levensschets. Wij roepen bij voorbaat de aandacht op deze uitgaaf. M.P. LINDO mag in waarheid een groot schrijver geheeten worden, ook bij vergelijking met de beste letterkundigen in Europa.

BARON EUGEEN-LODEWIJK VAN DELFT-D'EYSSEL, senator en kunstschilder, is te Antwerpen overleden den 17^{n} Maart 1877, oud 62 jaren, 3 maanden en 16 dagen. In zijne jeugd volgde hij de lessen der Antwerpsche academie en onderscheidde zich al zeer vroeg door een uitstekenden aanleg voor de schilderkunst, waarin hij zich dan ook een geachten naam heeft verworven. Onder andere verschenen van hem op Belgische tentoonstellingen de volgende stukken: Antwerpen, 1846: *Zicht van Homburg bij Frankfort, De Moezelvallei bij Trier* en *Omstreken van Homburg;* Brussel, 1848: *Zicht uit het hertogdom Nassau, Zicht van Drachenfels in de Rijnvallei;* Antwerpen, 1849: *Herinnering der Rijnprovincie;* Brussel, 1851: *Overblijfselen van het kasteel Gallifort;* Antwerpen, 1852: *Zicht uit het hertogdom Nassau* en *Waterval;* Brussel, 1854: *Zicht uit het hertogdom Nassau;* Antwerpen, 1855: *Herinnering van Zwitserland;* Brussel, 1857: *Zicht van Lucerne* en *Zicht te Brienz;* Antwerpen, 1858: *Zicht in het hoogland te Berne.* De trapzaal zijner prachtige woning n^{r} 62 op de Meir te Antwerpen, werd door hem in 1860 met landschappen beschilderd. In 1846 bekleedde hij het ambt van 2^{n} secretaris en in 1849 dat van 1^{n} secretaris der Antwerpsche maatschappij van schoone kunsten. Sedert 1867 was hij lid van den senaat voor het arrondissement Antwerpen. Hij was weduwenaar van vrouwe F.M.J. GEELHAND VAN MERXEM. Den 20^{n} Maart werd hij onder een grooten toeloop van vrienden en vereerders ter aarde besteld in de gemeente Merxem. Aan zijn graf werden redevoeringen uitgesproken door de heeren COGELS-OSIJ, J.A. DE LAET en J. VAN HAVRE.

P.J. ANDRIESSEN, schrijver en vertaler van vele zeer verdienstelijke kinderwerkjes, is op 21 Maart te Amsterdam overleden. Hij werd op 17 December 1815 te 's-Gravenhage geboren en was langen tijd hoofdonderwijzer te Amsterdam. In de laatste jaren zijns levens wijdde hij zich bijna geheel aan letterkundigen arbeid.

JAN BAPTIST VAN CAMP, een onzer medewerkers, is op Zondag, 25 Maart, ten 4 ure 's morgens, in den ouderdom van 35 jaren overleden. Hij maakte deel uit van verschillende letterkundige kringen, legde zich met bijzondere voorliefde op de wetenschappen toe en hield merkwaardige voordrachten voor het volk. De *Vlaamsche School* nam van hem op: in 1875, blz. 78, *De Dierenriem,* 1876, blz. 160 en 166, *Eclipsen.* In het jaarboek over 1876 van de *Letterkundige Vereeniging Jan Frans Willems* verscheen van hem *De kometen of staartsterren.* Den 28^{n} Maart werd zijn lijkdienst verricht in de Sint-Antoniuskerk; de betreurde jonge man, die om zijne zachtmoedigheid en zijn liefderijk karakter niet minder dan om zijne begaafdheid de genegenheid en achting genoot van allen die hem kenden, werd ter aarde besteld op de begraafplaats van het Kiel. Aan het graf werden redevoeringen uitgesproken door de heeren SCHOIERS, J. VAN HERENDAEL en J. BOUCHERIJ.

Provincie Antwerpen.
Landbouwmaatschappij van het Noorden.
Prijskamp voor voortteelende dieren en tentoonstelling van landbouwwerktuigen en voortbrengselen te Antwerpen *van* 18 *tot* 26 *Augustus* 1877.

Het programma dezer tentoonstelling, welke zal plaats hebben onder de medewerking van het staatsbestuur, het Antwerpsch provinciaal bestuur en het Antwerpsch stadsbestuur, is verschenen. De tentoonstelling, waaraan ook buitenlanders mogen deel nemen, omvat paarden, rundvee, hofgevogelt, landbouwwerktuigen en voortbrengselen van land- en tuinbouw. Er zijn 110 prijskampen uitgeschreven. Z.M. de koning stelde een gouden eermetaal beschikbaar voor de merkwaardigste bezending paarden; H.M. de koningin een dergelijk eermetaal voor de merkwaardigste bezending rundvee; het bestuur en de inrichtingscommissie een gouden eermetaal voor de belangrijkste bezending landbouwvoortbrengselen.

De mededingers van het binnen- en buitenland moeten van hunne deelneming schriftelijk kennis geven vóór 10 Juli, aan den heer J. DE KONINCK, secretaris der maatschappij, in het provinciaal bestuur te Antwerpen, waar het omstandig programma en alle nadere inlichtingen verkrijgbaar zijn.

Het bestuur der landbouwmaatschappij van het Noorden bestaat uit de heeren ridder ED. PYCKE VAN IDEGHEM, eerevoorzitter, F. DE CANNAERT-D'HAMALE,

voorzitter, baron C. DE CATERS, FLOR. ULLENS, J. BORGHS, ondervoorzitters en J. DE KONINCK, secretaris.

De inrichtende commissie is samengesteld uit de heeren ALPH. DE COCK, voorzitter, baron DE GRUBEN, RAYM. GEELHAND, J.I. DE BEUCKER en P. DENS.

De maatschappij heeft zich de medewerking verzekerd van de koninklijke tuinbouwmaatschappij van Antwerpen voor de prijskampen van planten en tuinbouwvoortbrengselen.

De tentoonstelling zal plaats hebben in de stad Antwerpen. Zij belooft hoogst merkwaardig te zullen zijn en in belangrijkheid die te zullen overtreffen, welke in 1864 te Antwerpen gehouden werd(1).

> Wie bij sommige dingen zijn verstand niet verliest, heeft geen verstand te verliezen.
> LESSING.

A. Van der Meulen.

Brussels stadsarchivaris de heer A. WOUTERS heeft eene belangrijke ontdekking gedaan voor de geschiedenis der Vlaamsche schilderschool der XVIIe eeuw, namelijk den juisten geboortedatum van den beroemden kunstschilder VAN DER MEULEN. Men had tot dan toe den schilder verkeerdelijk den naam van *Antoni* gegeven. Zijne voornamen waren ADAM FRANS; hij had een broeder, PIETER genaamd, die, evenals hij, ofschoon minder beroemd, Parijs ging bewonen. Beide zijn geboren en gedoopt in de Sint-Nicolaasparochie, te Brussel, ADAM den 11^{n} Januari 1632 en PIETER den 28^{n} April 1638. Hunne ouders waren PIETER VAN DER MEULEN en MARIA VAN STEENWEGEN; zij hadden tot peters en meters, de oudste, ADAM STOCMANS en ELISABETH VAN STEENWEGEN, de

(1) Zie *Kermisfeesten van* 1864, enz., blz. 105.

jongste; PIETER VAN BEVERE en ANNA VAN STEENWEGEN.

> Ik ben altoos van gedacht geweest dat een eerlijk man, die trouwt en een talrijk gezin opbrengt, veel nuttiger voor de samenleving is, dan iemand die ongehuwd blijft, en zich vergenoegt met schoon te praten over het volksbelang.
> OLIVIER GOLDSMITH.

Abraham.
V.

Twee mannen gingen des morgens van den eersten Paaschdag in het portaal der synagoge, in een levendig gesprek op en neer, terwijl de gemeente zich in den tempel verzamelde om het morgengebed te verrichten. De een was groot en zag er welgedaan uit, en zijn gevuld gelaat en dikke hangende buik verrieden meer den Sybariet en lediglooper, dan dat zij van ware lichaamskracht getuigden. Een lange bruine baard zou zijne trekken eene waardige uitdrukking hebben gegeven, indien de levendige oogen niet zoo rusteloos heen en weer hadden gevlogen, en de kleine bonte muts niet zoo behaagziek op een oor geschoven ware geweest.

Desniettemin groetten de binnenkomenden dezen man met eerbied, waarvoor hij met trotsche onverschilligheid de meesten ter nauwernood bedankte, en slechts nu en dan vereerde hij den een of anderen rijkeren geloofsgenoot met eenige woorden. Daarenboven gaf hij zich niet de geringste moeite om zijne minachting voor de armeren te verbergen, evenmin als hij zich schaamde te lachen over de vleiende onwaarheden die hij tot de rijken dorst spreken.

Op het gelaat van dien grooten en welgedanen man die aldus in het portaal der sijnagoge wandelde, lag een trek van geringschatting even als om den trotsch opgetrokken mond, die het elken gelaatkundige verried, dat deze mensch een doorkneed ikzuchtige zonder hart was; de godsdienst was voor hem slechts eene zaak die hij gepacht had en waarvan hij zooveel mogelijk voordeel zocht te trekken; een man als hij, geloofde niet aan grootheid van ziel; hij had voor niemand achting en het minst voor zich zelven. En daar hij meende dat elk woord, 't welk tot hem gesproken werd, eene leugen was en hij elke onbaatzuchtige voorkomendheid van den eenen mensch jegens den anderen voor dwaasheid hield, zoo verdeelde hij allen slechts in twee klassen: huichelaars, die alles beloven en niets nakomen, en gekken, die alles nakomen wat zij beloven. Eerlijke menschen bestonden er voor hem niet; sprak men hem van een braaf en rechtschapen mensch, het deed hem slechts met minachting lachen; want wie bij hem als braaf geprezen werd, dien hield hij voor den besten tooneelspeler, en schoon hij hem hoogachtte wegens zijne bedrevenheid in 't veinzen, toch bleef hij spotten en glimlachen over de lichtgeloovige, alles voor goede munt aannemende menigte.

Het andere manneke, dat naast dezen in het voorhof des tempels heen en weer liep, was het levende en komieke tegenbeeld van den eerste. Was gene groot en zwaar, deze was klein en mager; stapte de een ernstig en deftig op en neer, de andere ging trippelend en dansend naast hem; liet de een met bevallige achteloosheid zijn bont kapje op een oor rusten, de andere schoof zijn zijden mutsje en daarop geplaatst

driekantig hoedje onophoudelijk heen weer, van achteren naar voren, van de rechternaar de linkerzijde. Alle binnentredenden groetten den eerste met eene ernstige buiging, maar voor den andere hadden zij meestal niets dan eene luide en dikwerf niet zeer welvoegelijk scherts.

De eerste was rabbi Mozes, en de andere Jekel, de grappenmaker der jodengemeente van Praag.

- Abraham de kleermaker verdient zijn geluk, riep eindelijk de rabbi, toen de andere hem het avontuur van den vorigen avond medegedeeld had, en dat nu reeds door den allersnelsten telegraaf, door de rustelooze tongen van tanten, nichten en buurvrouven, in de geheele straat bekend was. Hij was altijd zoo godvruchtig, en nooit verheug ik mij meer, dan wanneer God zijne getrouwen reeds hier op aarde naar billijkheid beloont en den booze naar verdiensten straft.

- Wie weet hoe gek het er uit zou zien, als dat altijd gebeurde, zeide Jekel met een spotachtig lachje, en zijdelings een blik op den rabbi werpende; maar de kleermaker heeft veel geluk! Honderd dukaten heeft de graaf hem geschonken, toen hij vernam dat de aap altijd de goudstukken opgeslikt had, en dat de kamerdienaar des nachts het doode dier den armen kleermaker in het gezicht had willen smijten. Niemand moet wanhopen! Abraham was altijd zulk een ongeluksvogel, dat indien hij handel gedreven had in lijkkleederen, er zeker niemand gestorven zou zijn. En op welk eene zonderlinge wijze wordt hij nu rijk! Ik heb wel eens gehoord, dat *God* helpt, dat *menschen* helpen, maar dat een *aap* helpt!

- Ik gun het Abraham van ganscher harte.

- Gij weet wel waarom, hernam Jekel lachend; gij moet immers overal wat van mee hebben! Weldra zult gij ook wel iets krijgen van dezen gouden aap. Dat noem ik geluk! In denzelfden nacht honderd dukaten te winnen en zijne vrouw verliezen!

- Gitel was altijd ziekelijk, zeide de rabbi met een diepen zucht.

- Eene langdurende ziekte is in zeker opzicht reeds de dood, hernam Jekel, die, zoo 't scheen, zich de dood van Gitel niet bijzonder aantrok.

- Jammer, eeuwig jammer van de vrouw, riep op nieuw met zulk eene geveinsde droefheid de rabbi uit, dat Jekel hardop in lachen uitbarstte. De plotselinge schrik zal haar het leven gekost hebben, hernam de andere, zonder op Jekel te letten.

- Elke dood moet eene oorzaak hebben, antwoordde deze. Overigens is haar eenige wensch vervuld. Zij wilde altijd rijk sterven, welnu! zij is rijk gestorven. De ongelukkige heeft evenals Mozes, het beloofde land slechts mogen zien, maar er niet binnentreden.

- Zij had nog een wensch, zeide de rabbi: Adler haar schoonzoon te noemen.

- Den parnassijn Adler? vroeg de grappenmaker lachend. De trotsche man zou nimmer de arme kleermakers-

dochter tot vrouw genomen hebben, en wie weet, indien hij dat ook al gewenscht had, of Taubele hare toestemming wel zou hebben gegeven. Mijnheer Adler is zoo jong niet meer, en er zijn toch ook wel fraaier mannen.

- Maar hij beviel zeer aan de goede Gitel.

- Dan had zij hem moeten nemen! hernam Jekel. Maar voor zoo ver ik Taubele ken, zou zij nimmer ja gezegd hebben.

- Binnen een paar dagen moet ik toch eens naar Abraham gaan, hernam de rabbi en trad de sijnagoge binnen; hij is thans een man van aanzien! Ik moet hem gaan troosten, opdat hij zijne smart in lijdzaamheid drage. De Heer heeft gegeven; de Heer heeft genomen!

- Maar ongelukkig leent hij niets, voegde Jekel er zeer ernstig bij en volgde den rabbi in den tempel.

Het was op één na de laatste dag van het Paaschfeest. In het vertrek van den kleermaker heerschte die drukkende stilte, welke altijd eenigen tijd in het huis achterblijft, waaruit een der bewoners voor altijd heen gegaan is.

De rabbi, die gevolg gegeven had aan zijn voornemen, was den kleermaker gaan bezoeken. De geestelijke en de oude weduwenaar zaten aan de tafel, waarop eenige appelcienen, appelen en het Paaschbrood lagen. Abraham bood zijnen gast telkens op nieuw van de vruchten aan, maar deze bedankte overal voor, ofschoon hij in den loop des gespreks, telkens, als in gedachten, naar de geschilde appelen of doorgesneden appelcienen tastte, en dan in het vuur van zijn verhaal of toespraak zulke levendige gebaarden maakte, dat het fruit, in plaats van weder op de tafel, in zijn wijd geopendenden mond geraakte.

Hoe meer de appelen verminderden, hoe vriendelijker Abraham den rabbi de overige aanbood, want hij gevoelde zich niet alleen zeer vereerd door het bezoek van dezen hooggeplaatsten geestelijke, maar bij het bewustzijn een nooit gedroomd vermogen te bezitten, had hij die kalmte en welwillendheid verkregen, welke rijken veelal gevoelen jegens degenen die zij beschermen.

- Wilt gij geen plaats nemen? vroeg Abraham aan den kleinen Jekel, die in gedachten aan het venster stond.

- Ik dank u, ik dank u, ik heb gisteren nog gezeten.

- Waarom komt gij niet hier den armen weduwenaar een weinig troosten? vroeg lachend de rabbi Mozes, die in tegenwoordigheid van derden altijd zeer vriendelijk jegens den goeden hals was, terwijl hij hem anders zeer trotsch behandelde en hem gebruikte als een knecht, die overal voor dienen kan.

- Wat zal ik hem zeggen? hernam Jekel treurig; waar troost noodig is, daar doet hij meestal weinig nut. Zal ik tot hem zeggen wat eens Pistel tot mijne tante zeide? Toen mijn oom gestorven was, kwam Hisel bij haar en zeide: God zal u troosten en ook weldra tot zich nemen; en tante vond daarin ook zoo veel troost, dat zij kort daarna stierf.

- Wilt gij niet wat van deze vruchten nemen? vroeg Abraham den spreker, terwijl hij weemoedig lachte. Kom, Taubele, zeide hij met eene bewogene stem, tot zijne dochter, neem deze appelen en zet ze onzen goeden Jekel voor.

Taubele zat in eenen hoek van het vertrek met de handen voor de oogen, als of zij sluimerde, maar zij weende onophoudelijk.

- Blijf zitten! blijf zitten! riep Jekel het meisje toe, dat bij de woorden haars vaders opgestaan was; ik zal mij zelf wel bedienen. Ik kan toch niet veel eten; ik kan niet veel verdragen, ik heb eene maag als een kind.

En daar de kleermaker, die wel wist hoeveel de vroolijke Jekel kon eten, hem verwonderd aanzag, voegde deze er luidkeels bij: Ja, ja, ziet maar zoo verwonderd niet, mijn goede Abraham, ik heb eene maag zooals een kind.

Taubele, die gedurende eene seconde het hoofd opgericht had, liet het weder op de handen zinken, en gaf zich op nieuw aan hare sombere gedachten over.

- Houd eindelijk op met weenen en wees getroost, zeide de rabbi en naderde het meisje; uwe moeder was braaf, zij wist dat men op eenen feestdag niet klagen mag, en daarom ging zij, uit liefde tot u, bij het begin der feestdagen heen, hopende dat hare godvruchtige dochter het gebod opvolgen, en zich op den dag des Heeren niet aan luide jammerklachten overgeven zou.

Taubele antwoordde niet; haar gansche lichaam schokte van 't snikken; sedert de dood harer moeder hadden hare tranen onophoudelijk gevloeid.

- Laat haar weenen, zeide haar vader met eenen weemoedigen blik; laat haar weenen, want zij krijgt geene moeder weer; een meisje, dat hare moeder verloren heeft, heeft alles verloren. Laat haar maar weenen!

- Ik mag het heden niet toestaan, zeide de rabbi gestreng; heden, op een feestdag!

- Verbied uwe vrouw te niezen, mompelde Jekel, verstoord over deze huichelarij; wie kan zijn hart gebieden, als het uit honderde wonden bloedt?

- De overledene ziet zegenend op u neder, hernam de rabbi troostend, en gij kunt uwe liefde jegens haar niet beter bewijzen dan door datgene te doen, wat haar eenige wensch op aarde was, gelijk zij mij dikwijls in vertrouwen mededeelde.

- In vertrouwen! mompelde Jekel weder: zij heeft hem nooit kunnen lijden: God hebbe hare ziel, de verstandige vrouw!

Abraham zag bij deze woorden van den rabbi op, peinzend over Taubele.

Deze zat maar steeds te weenen.

Eindelijk maakte rabbi zich gereed om heen te gaan. Nadat hij Taubele gegroet had, die hiervan evenwel niets bemerkte, reikte hij den kleermaker de hand, en ging, door dezen onder het maken van vele buigingen en dankzeggingen voor de eer van zijn bezoek, gevolgd, de trappen af naar buiten.

- God behoede u, mijne goede Taubele! zeide Jekel die achtergebleven was, en vatte de hand van het meisje; bedroef uwen vader niet door altijd te weenen; hij heeft genoeg aan zijne eigene smart.

Jekel wischte zich een traan uit de oogen en verwijderde zich.

- God heeft u met eene groote droefheid bezocht, zeide de rabbi aan de deur; maar wij moeten gelaten dragen wat Hij ons te dragen geeft.

Abraham trok zijne hand uit die des geestelijken terug en bedekte er zijn gelaat mede.

- Ik heb reeds zooveel ellende gedurende mijn gansch leven ondervonden, zeide hij snikkend, maar thans ondervind ik eerst, dat het zoo hard niet was; het was eigen-

lijk geen leed: dit is het eerste ongeluk dat mij ooit getroffen heeft.

- Het eerste en zekerlijk ook het laatste! hernam de rabbi, die de twistzieke Gitel gekend had, en zich verwonderde over de droefheid die Abraham aan den dag legde, daar hij den onwetenden kleermaker nooit voor zulk een goed tooneelspeler gehouden had, om altijd versche tranen te kunnen schreien bij de herinnering aan de verlossing van eene groote ramp. God heeft u met goederen gezegend, Hij zal u ook met eere kronen, voer rabbi Mozes voort. Gij zult een schoonzoon krijgen voor wien de rijkste in het land zich niet behoeft te schamen. Het is heden feestdag en daarom wil ik niet over zaken spreken, voegde hij er langzaam bij, verwachtende dat de kleermaker toch nog over zaken beginnen zou, als wanneer Mozes hem uit beleefdheid zeker niet gestoord zou hebben. Daar Abraham in zijne droefheid de woorden van den rabbi niet gehoord had, zeide deze, dien het onophoudelijk weenen verveelde: 'Ik zal u weldra wederzien, en dan spreken wij hier wel nader over; wees daarom getroost en heb goeden moed? Als de Schepper zijne uitverkorenen kastijdt, Hij heeft ze daarom toch lief, zelfs indien Hij ze met rampen bezoekt; laat ons op eene betere toekomst hopen. Vaarwel en Gode bevolen!' En zonder op Jekel te letten, die hem achterna snelde, ging de rabbi naar huis.

(Wordt voortgezet.)

Karel Lodewijk Hanssens.

KAREL LODEWIJK HANSSENS, zoon van JOSEPH HANSSENS en MARIA ADAMS, werd te Gent geboren, den 25^{n} Messidor jaar x (12 Juli 1802). Van zijne jongste jaren af, toonde hij den besten en gelukkigsten aanleg voor de muziek. Zijn vader was een goed muzikant en hij was een neef van den toonzetter en orkestmeeester KAREL-LODEWIJK-JOSEPH HANSSENS den oude, overleden in 1852. HANSSENS verwierf zich door aanhoudende studie, wat men in alle zijne werken bewondert, de grondige kunst van harmonie en de juiste toonvatting van ieder muziekinstrument.

Hij speelde de tweede violoncel, op den Franschen schouwburg, te Amsterdam, toen hij, in 1812, op tienjarigen ouderdom, het beproefde eenige kleine muziekstukken te bewerken, en in 1822 had hij reeds zulken voortgang gedaan, dat men hem in staat kende het orkest van genoemden schouwburg te besturen. Hij vervaardigde toen eenen tooneeldans in twee bedrijven, zangkoren, eene mis en vele kleine muziekstukken.

Toen hij, in 1824, ten gevolge van oneenigheid met den schouwburg-bestuurder, Holland verliet, kwam hij naar Brussel, en kreeg aldaar de plaats van onderorkestmeester des koninklijken schouwburgs. Drie jaren later, na in een prijskamp van symphonische samenstelling den eersten prijs te hebben behaald, werd hij benoemd als leeraar der hoogere muzikale compositie bij de koninklijke muziekschool.

Hij schreef alsdan, onder medewerking van SNEL, een tooneeldans, getiteld *Le cinq Juillet*, en welke den 9^{n} Juli 1825 gespeeld werd.

Na de omwenteling van 1830, welke hij weinig genegen was, keerde HANSSENS naar Holland terug, en verbleef er gedurende vier jaren. Hij vervaardigde daar ettelijke symphoniën, muzikale inleidingen voor operas, enz. In 1834 begaf hij zich naar Parijs, met het doel daar eenige zijner bijzonderste werken te laten uitvoeren.

Zijn reeds gewaardeerd talent verschafte hem daar de plaats van tweeden orkestmeester in het Theâtre Ventadour, te dien tijde Theâtre Nautique genaamd. Op dit tooneel werden twee boertige tooneeldansen van zijne hand opgevoerd, getiteld: *Le nouveau Robinson Crusoë* en *Fleurette.* In 1836 gaf het Odeon zijne *Valentine.*

De sluiting van het Theâtre Nautique noopte HANSSENS naar den Haag terug te keeren, waar hij gedurende eenige maanden aan het hoofd was van het orkest des Franschen Opera's. In 1833, ter gelegenheid der geboorte van den Belgischen prins, vervaardigde hij een meesterlijk *Te Deum*, welk uitgegeven werd door het Nederlandsch Instituut.

De Belgische regeering liet aan HANSSENS voorstellen doen, die den toonzetter deden besluiten zich in Brussel te vestigen, waar, in September 1837, de eerste uitvoering plaats had der *Requiem*-mis, waarvan de samenstelling hem door het Belgische staatsbestuur opgedragen was. Deze mis werd bij de begrafenis van den schrijver, in 1876, andermaal uitgevoerd in de Gudulakerk en maakte den gunstigsten indruk. 't Is dan ook een meesterwerk. Deze mis is, voorleden winter, te Gent, andermaal uitgevoerd onder de leiding des bestuurders van het koninklijk conservatorium den heer AD. SAMUEL, en baarde er de grootste verrukking.

Omstreeks den tijd dat HANSSENS' *Requiem*-mis voor het eerst werd uitgevoerd, kwam in Gent de maatschappij der Casinoconcerten tot stand. Het bestuur van het orkest dezes genootschaps werd onzen meester aangeboden. Hij aanvaardde het en ontwikkelde de krachten van den nieuwen kring op inderdaad uitstekende wijze. Hij schreef voor het orkest onderscheidene meesterstukken. In 1840 benoemde de Gentsche gemeenteraad hem tot orkestmeester van den stadsschouwburg.

Verbitterd, naar het schijnt, door zekere vitterijen, legde HANSSENS, eenigen tijd later, de betrekkingen die hij te Gent bekleedde neder en keerde naar Brussel terug, waar hij al dadelijk werd verkozen tot orkestmeester van de Groote Harmonie.

Hij stichtte te Brussel de uitstekende vereeniging van beoefenaars der muziekkunst. In 1845 werd hij benoemd als lid der Academie van België. Dit jaar ook, in October, volgde hij KAREL HANSSENS den oude als orkestmeester van Brussels koninklijken schouwburg op.

Eenige maanden later schreef hij de muziek van het drama *Agneessens*, woorden van G. VAEZ-VAN NIEUWENHUYSEN.

In 1851 nam hij het geheel bestuur van den Muntschouwburg op zich, waarbij hij vele teleurstellingen ondervond.

In 1853 liet hij een tooneeldans, *Le Paradis du Diable*, spelen.

In 1861 verwierf hij zich veel roem met de partitie van een zangspel in vier bedrijven: *Le Siége de Calais.* Aan dit gewrocht, welk evenwel prachtige deelen bevat, wordt eenigszins gebrek aan afwisseling te laste gelegd.

Er bestaat van HANSSENS nog een groot zangspel, welk ouder is dan het voornoemde en voor titel draagt: *Marie de Brabant.* Enkele stukken daaruit werden op concerten ten gehoore gebracht.

HANSSENS schreef ettelijke koren, onder andere *Les*

Janissaires (1852), *La tristesse* (1862) enz,; twee quatuors voor twee violen, alto en kleinen bas, enz.; een openingsstuk, uitgevoerd in de Groote Harmonie te Brussel in 1863, ter gelegenheid van het jubilé der stichting van deze maatschappij; *Le Sabbat*, oratorio, in 1870 te Brussel uitgevoerd.

Opmerkelijk is 't, dat de begaafde toonzetter, evenals

Houtsnede van Ed. Vermorcken.

destijds het geval was met BACH en andere uitstekende Duitsche meesters, meer onuitgegevene dan gedrukte stukken nagelaten heeft. De van hem verschenen werken zijn zeer gering in getal. Als dusdanig noemen wij zijn *Te Deum,* in Holland gesteendrukt; een concerto voor piano en de *Requiem*-mis, te Brussel gedrukt. De lijst zijner werken is te vinden in de gedrukte handelingen der academie van België (HAYEZ, Brussel, 1855, blz. 211-13).

Hij vereerde in hooge mate HAYDN, MOZART, BEETHOVEN en de andere uitstekende Duitsche meesters; daarentegen verborg hij niet altoos zijne minachting voor sommige Italiaansche en Fransche muziekstellers, die thans hoog in aanzien staan en wier operas hij klaarblijkend met tegenzin uitvoerde. Die opvatting was wellicht de bijzonderste oorzaak waarom HANSSENS in 1869 den Muntschouwburg verliet.

Onder zijne gestadige werkzaamheid en den strijd dien hij voerde tegen degenen die zijne voorliefde ten opzichte van zulke of gene kunstwerken niet deelden, had HANSSENS' gezondheid veel geleden; ontmoedigd verkwijnde de voortreffelijke kunstenaar, toen de dood hem den 8^{n} April 1871 kwam verlossen[(1)]. Den 11^{n} April daaraanvolgende, werd hij met groote plechtigheid ter aarde besteld. Schrijver dezes hield namens de academie van België eene lijkrede in het sterfhuis. Buitendien werden nog verscheidene redevoeringen uitgesproken. De lijkdienst had plaats in de Katelijnekerk te Brussel, de begrafenis op het kerkhof van St-Jans-Molenbeeck.

(1) Zie *De Vlaamsche School*, 1871, blz. 69.

Ridder LEO DE BURBURE.

De arbeid.
Vervolg van blz. 55.

IJverige, practische bezigheid, wel verre van een beschaafd gemoed ongeschikt te maken voor letterkundige werkzaamheid, is integendeel dikwijls een uitstekend middel om er iemand geschikt voor te maken. VOLTAIRE beweerde dat dezelfde eigenschappen, die de mensch voor het practische leven noodig heeft, ook in den letterkundige vereischtworden. Vastberadenheiden bedachtzaamheid, een helder verstand en practische k e n n i s , werkzaamheid en bespiegeling, deze eigenschappen, die BACON het kort begrip genoemd heeft van het ideaal, dat de mensch heeft na te streven, zijn zoowel voor het practische leven als voor den letterkundigen arbeid noodzakelijk. Men heeft ook te recht beweerd, dat zelfs een genie niets degelijks kan schrijven over de menschenwereld, indien hij niet op de eene of andere wijze deel genomen heeft aan het dagelijksche en gewone leven.

Een groot aantal uitstekende werken danken wij aan hen, voor wie de letterkunde meer eene uitspanning dan een beroep was. GIFFORD, de redacteur van de *Quarterly Review*, die wist wat het zegt te schrijven om den broode, merkte eens op, ‘dat een enkele ure van letterkundigen arbeid, uitgespaard op de dagelijksche bezigheden, meer waard is dan het ploeteren van den letterkundige van beroep. In het eerste geval hunkert men er naar om zich te verfrisschen van den eentonigen sleur des levens, gelijk het moede hert hijgt naar de waterbeken, in het laatste is men een ouden, afgebeulden knol gelijk, die, aangeblaft door de honden van honger, uit nood op een sukkeldrafje voorwaarts gaat.’

In denzelfden geest liet COLERIDGE zich uit tot zijne jonge vrienden: ‘Met uitzondering van een enkel buitengewoon genie, zegt hij, heb ik nooit iemand en vooral geen enkel geniaal man gekend, die gezond en gelukkig leefde zonder een beroep te hebben, dat wil zeggen eene bepaalde en regelmatige bezigheid, die niet van onzen persoonlijken

lust of wil afhankelijk is en die in zooverre werktuigelijk verricht kan worden, dat slechts een gedeelte van onze gezonde lichaams- en geesteskracht en van ons verstand wordt vereischt om haar behoorlijk waar te nemen. In die gunstige en kalme uren, waarop men zich bij voorbaat reeds verheugt als op een tijd van ontspanning en genot, kan meer geniale arbeid verricht worden dan gedurende weken van gedwongene inspanning. Ten bewijze, hoe uitstekend een bedrijvig leven kan samengaan met het scheppen van letterkundige kunstwerken, wijs ik slechts op XENOPHON en CICERO onder de ouden - op THOMAS MORE, BACON en BAXTER onder de nieuweren - op DARWIN en ROSCOE onder onze tijdgenooten.'

De eerste groote Italiaaansche schrijvers waren niet enkel letterkundigen, maar ook practisch werkzaam als kooplieden, staatslieden, diplomaten, rechters en krijgslieden. VILLANI, de schrijver van de *Geschiedenis van Florence*, het beste werk over dit onderwerp dat er bestaat, was koopman. DANTE, PETRARCA en BOCCACIO behoorden allen tot min of meer belangrijke gezantschappen; DANTE was, voordat hij het diplomatieke gebied betrad, alschemicus en drogist werkzaam. GALILEI, GALVANI en FARINI waren geneesheeren, GOLDONI was advocaat. ARIOSTO's bekwaamheid voor practische zaken was even groot als zijn poëtisch talent. Na den dood zijns vaders was hij belast met het beheeren van de grondbezittingen zijner familie, ten bate van zijne jongere broeders en zusters, en hij voerde dit beheer met evenveel bekwaamheid als rechtschapenheid. De hertog van FERRARA, overtuigd van zijn talent voor de practijk, belastte hem met belangrijke verzendingen naar Rome en en elders. Toen hij later tot gouverneur aangesteld was over een oproerig bergdistrict, gelukte hem, door zijn vastberaden en rechtvaardig bestuur, dit in een betrekkelijk ordelijken en veiligen toestand te brengen. Zelfs de roovers der streek ontzagen hem. Eens werd hij door eene rooverbende gevangen genomen, maar nauwelijks hadden de roovers zijn naam gehoord of zij boden aan hem te geleiden, waar heen hij slechts verlangde.

Ook in andere landen, zooals in Frankrijk en elders, zien wij hetzelfde. VATTEL, de schrijver van *De rechten der natie*, was een practisch diplomaat en ijverig als zoodanig werkzaam. RABELAIS was geneesheer en zeer gelukkig in de practijk. SCHILLER, de groote Duitsche dichter, was chirurgijn; LOPE DE VEGA, CALDERON, CAMOËNS, DESCARTES, MAUPERTUIS, LA ROCHEFOUCAULD, LACEPÈDE, LAMARK, hebben allen in het leger gediend.

In Engeland zijn er verscheidene bekende schrijvers die vroeger door middel van eene zaak in hun levensonderhoud voorzagen. LILLO was langen tijd knecht bij een juwelier. Zijn vrijen tijd gebruikte hij tot het vervaardigen van tooneelstukken, waaronder er zijn van erkende verdiensten. WALTON was linnenkooper. In zijne vrije uren las hij veel en verzamelde hij de bouwstoffen voor zijne levensbeschrijvingen. DE FOE, de schrijver van *Robinson Crusoë,* was beurtelings paardenkooper, steen- en pannenbakker, winkelier, schrijver en politiek agent.

Ook RICHARDSON deed letterkundigen arbeid op zeer gelukkige wijze hand aan hand gaan met zijn bedrijf. In het achterste gedeelte van zijn winkel schreef hij zijne romans; in het voorste stond hij achter de toonbank om ze te verkoopen. WILLIAM HUTTON vereenigde op even gelukkige wijze het vak van boekverkooper met dat van schrijver. In de beschrijving, die hij van zijn eigen leven gegeven heeft, zegt hij, dat een mensch soms eene halve eeuw leeft, voordat hij weet wat er in hem schuilt. Hij wist niet, dat hij eene gave had voor de behandeling van oudheidkundige

voorwerpen, voordat hij hoorde van den roep, die er uitging over zijne *Geschiedenis van Birmingham.* 'Toen, zeide hij, moest ik het zelf wel gelooven.' BENJAMIN FRANKLIN onderscheidde zich niet minder als boekdrukker en boekverkooper, dan als schrijver, wijsgeer en staatsman.

Onder de schrijvers van den tegenwoordigen tijd vinden wij EBENEZER ELLIOT, die lang koopman in staafijzer was te Sheffield, gedurende welken tijd hij een groot gedeelte zijner gedichten heeft vervaardigd. Hij was zoo gelukkig in zijne zaken, dat hij ze later van de hand deed en een buitenverblijf liet bouwen, waar hij het overschot zijner dagen heeft doorgebracht. ISAAC TAYLOR, de schrijver van het beroemde werk over het enthousiasme, was patronenteekenaar voor Manchestersche katoendrukkers en ook andere leden van zijne rijkbegaafde familie hebben dit vak uitgeoefend.

De voornaamste werken van STUART MILL zijn vervaardigd in den vrijen tijd, dien hij overhield van het waarnemen zijner betrekking in het East India House, waar ook LAMB, PEACOCK, en EDWIN NORRIS, taalgeleerden, als klerken werkzaam waren. MACAULAY schreef zijne *Zangen van het oude Rome* op het ministerie van oorlog, waar hij de betrekking van secretaris bekleedde. De geestvolle geschriften van HELPS zijn in den letterlijken zin *Opstellen in vrije uren vervaardigd.*

Een aantal der uitstekende schrijvers van den tegenwoordigen tijd, zooals HENRY TAYLOR, KAYE, TOM TAYLOR, TROLLOPE, bekleedden openbare betrekkingen. De dichter PROCTOR, beter bekend onder zijn pseudonym BARRY CORNWALL, was een praktizijn; waarschijnelijk schreef hij onder genoemden pseudonym om dezelfde reden als waarom dr. PARIS anonym schreef, uit beduchtheid namelijk, dat het hem schade zou doen in zijne zaken, indien bekend werd, dat hij auteur was. Want nog heden heerscht onder de mannen van de City vrij algemeen het vooroordeel, dat iemand die een boek geschreven heeft, en vooral een dichter, niets deugt voor practische zaken. SHARON TURNER echter, hoewel een uitstekend geschiedschrijver, was er niet minder om als pleitbezorger; en de broeders HORACE en JAMES SMITH, beide uitstekende schrijvers, waren als rechtsgeleerden zoo gunstig bekend, dat men hen beide aanstelde als pleitbezorger bij het Admiraliteitsgerechtshof, een belangrijke en ruim bezoldigde post, welken zij op uitstekende wijze vervulden.

De heer BRODERIP, die eene betrekking bij de Londensche politie bekleedde, voelde zich aangetrokken tot de studie der natuurlijke historie en wijdde daaraan het grootste gedeelte van zijn vrijen tijd. Hij schreef de voornaamste artikelen, die over dit onderwerp handelen, in de *Penny Cyclopaedia* en onderscheidene andere werken van groote verdiensten. Hoewel hij zooveel tijd besteedde aan de vervaardiging dezer werken, aan de Zoölogische Maatschappij en hare merkwaardige inrichting in Regent's Park, waarvan hij een der oprichters was, is er, voor zoover men weet, nooit eenige aanmerking gemaakt op de waarneming zijner betrekking. De overleden lord POLLOCK,

die eene niet minder gewichtige betrekking bekleedde, wijdde zijn vrijen tijd aan de natuurwetenschap toe en hield zich, bij wijze van uitspanning, bezig met de photographie en de wiskunde, in welke beide vakken hij zeer uitblonk.

Bankiers-letterkundigen waren de dichter ROGERS, ROSCOE te Liverpool, schrijver van *Lorenzo de Medicis*, RICARDO, de bekende schrijver over de staathuishoudkunde. Deze laatste dacht zoo nederig over zijn beroemdste werk, dat hij het alleen op aandrang van JAMES MILL uitgaf. Ook GROTE, de vermaarde schrijver van de *Geschiedenis van Griekenland*, LUBBOCK, de wetenschappelijke oudheidkenner en onderscheidene andere schrijvers van naam, oefenden het vak van bankier uit.

Van den anderen kant is door mannen, die doorkneed waren in wetenschap en geleerdheid, het bewijs geleverd, dat hiermede een uitstekende zin en bekwaamheid voor practische werkzaamheid zeer goed gepaard kan gaan. Wetenschappelijke beschaving van de echte soort is eene uitmuntende leerschool voor iever en vlijt, eene leerschool ook van geestestucht, een middel om den geest vindingrijk te maken en zijne vermogens te ontwikkelen, en al deze eigenschappen zijn ook voor de uitoefening van een bedrijf of beroep van het hoogste belang. Beschaafde en wetenschappelijk gevormde jongelieden zijn dan ook gewoonlijk krachtig van aard en standvastig, want hunne studie noodzaakte hen tot voortdurende aandacht en gestadigen ijver om het doel te bereiken.

MONTAIGNE heeft gezegd, ‘dat zij, die waarlijk groot in de wetenschap waren, nog grooter waren in het practische leven en dat zij, op de proef gesteld, zich daarin zóó uitstekend gedroegen, dat hun geest blijkbaar zeer ontwikkeld en vaardig geworden was door hunne kennis.’ THALES, aldus verhaalt dezelfde schrijver, een van de zeven wijzen der oudheid, voer in zijn gesprek eens uit tegen degenen die zich zooveel zorg en moeite getroosten om rijk te worden. Een van de aanwezigen deed toen opmerken, dat THALES handelde als de vos, die de druiven welke hij niet bereiken kon, zuur noemde. De wijze wilde toen voor de aardigheid toonen, dat dit geenszins het geval was: hij begon eene handelszaak, waarop hij zich met al zijne kracht toelegde. Hierdoor verdiende hij in één jaar zooveel geld als de ervarensten in den handel in hun gansch leven nauwelijks konden winnen.

Het moet echter erkend worden, gelijk reeds opgemerkt is, dat eene al te uitsluitende toewijding aan bespiegelende en wijsgeerige studiën, vooral indien deze zoolang duurt totdat de gewoonten gevormd zijn, den mensch in hoogen graad ongeschikt maakt voor het practische leven. Iets anders is de theorie, iets anders de practijk; en de man, die op zijn studeerkamer over het leven en de staatkunde de beste denkbeelden op schrift brengt, blijkt soms ten eenemale ongeschikt te zijn om ze practisch te verwezenlijken.

(Wordt voortgezet.)

Kroniek.

Antwerpen. Den 6^{n} Februari kocht de heer P. GENARD, archivaris der stad, in de openbare veiling der bibliotheek van wijlen den geleerden heer kanunnik K. DE RIDDER (zie onzen jaargang 1876, blz. 89), te Mechelen, een exemplaar van eene kaart van Vlaanderen, door MERCATOR vervaardigd en waarvan men niet wist dat

nog exemplaren bestonden. De kaart vrij erg beschadigd zijnde, is door den heer E. LINNIG bijgewerkt en in het museum PLANTIJN geplaatst.

- Den 26n Juni wordt in de verkoopzaal der Paulusstraat, ten overstaan van den deurwaarder J. DIRICKX, een begin gemaakt met de veiling der schilderijen, nagelaten door den heer P.A. VERLINDE. (Zie blz. 64, Sterfgevallen.)

- De Sint-Jacobskerk heeft van den heer graaf VAN BERGEIJCK een tafereel ontvangen dat aan RAFAËL wordt toegeschreven. Er is op afgebeeld *O.-L.-Vrouw met het kindje.* Het stuk zal tegen de aanstaande Rubensfeesten in de kerk geplaatst worden.

- Blz. 38 vermeldden wij het uitschrijven van eenen prijskamp door het stadsbestuur, voor 't maken van eenen gedenkpenning van RUBENS' 300n geboorteverjaardag. De eerste prijs is toegewezen aan E. GEERTS, penningsnijder te Brussel, de tweede aan F. DECKERS beeldhouwer te Antwerpen.

- Den 21n April besliste de gemeenteraad, voor het hedendaagsch museum aan te koopen het beeldwerk van SAMAIN, getiteld: *Het affuit.* Prijs 5000 fr., waarvan het rijk de helft bijdraagt.

Brussel. Volgens wordt bericht, is de stadsbibliotheek in bezit gekomen van het handschrift van een zangspel van AUBER, in drie bedrijven, getiteld *Jean de Chimay*, woorden van LEMERCIER. Blijkens eene aanteekening op het stuk, zou het voor de eerste maal, en dit wel te Chimay, op 1 November 1812, vertoond zijn. Men vermoedt dat dit gewrocht, welk nergens vermeld staat, AUBERS eerste werk is geweest.

- Op 31 Maart had de opening plaats der tentoonstelling van de koninklijke maatschappij van waterverfschilders, in het hertogelijk paleis. De koning en de koningin waren hierbij tegenwoordig. De tentoonstelling bevat werken van 59 tentoonstellers, waartusschen J.B. MADOU, L. ALMA TADEMA, J. ISRAËLS, A. DILLENS, P. MEYERHEIM, CH. ROCHUSSEN, enz.

Charleroi. In het park van den prins CARAMAN CHIMAY zijn overblijfselen aangetroffen uit den Romeinschen tijd. Onder andere zeldzaamheden vond men eene goed bewaarde lijkbus, een haak die waarschijnlijk gediend heeft om eene toga op te houden, enz.

Buitenland.

Amsterdam. Dezer dagen werden alhier in de verkoopzaal Brakke Grond de volgende schilderijen van de oude school verkocht: JAN ASSELYN, *Eene herberg in Italië,* gl. 506; ALBERT CUYP, *De jonge herder*, gl. 2310; id., *Gezicht in de wallen van Amersfoort*, gl. 561; LIMAN VAN DER DOES, *De rust der kudde*, gl. 781; FRANS HALS, *Mansportret en vrouwenportret,* te zamen gl. 19,580; id., *De goede vondst,* gl. 9580; A.B. VAN DER HECK, *Een geleerde in zijn kabinet,* gl. 550; MELCHIOR DE HONDECOETER, *Vogelgevecht*, gl. 4950; NICOLAAS MAES, *Portret van Jan de Wit,* gl. 386.10; MICHIEL JANSZOON VAN MIEREVELD, *Portret van eene jonge dame,* gl. 891; id., *Mansportret en vrouwenportret*, te zamen gl. 1441; ADRIAAN VAN OSTADE, *In eene herberg*, gl. 1870; SALOMON VAN RUYSDAEL, *Landschap bij het vallen van den avond,* gl. 880; DIRK VAN SANTVOORT, *Portret van eene dame*, gl. 670.50; ADRIAAN VAN DE VELDE, *Christus met de*

doornenkroon, gl. 561; PIETER WOUWERMAN, *In eenen stal*, gl. 671; JAN WYNANS, *Bergachtige landschappen,* gl. 880.

Leiden. Bij SIJTHOFF is aangekondigd om uitgegeven te worden in 10 afleveringen, tegen 50 centen per aflevering, een *Gedenkboek van den oorlog in* 1877, geïllustreerde geschiedenis van den Russisch-Turkschen veldtocht, met portretten, oorlogstafereelen te land en te water, plannen en kaarten, naar teekeningen van een aantal beroemde kunstenaars, tekst van AUG. SNIEDERS, ridder der orde van de Eikenkroon. Voor den druk zal de meest mogelijke zorg worden gedragen. De naam van den schrijver waarborgt een boeienden inhoud.

Reims. Van 15 September tot 31 October zal in deze stad eene tentoonstelling van schoone kunsten geopend zijn.

Siegen. In deze Hessisch-Nassausche gemeente zal, den 29^{n} Juni, eene bronzen gedenkplaat worden onthuld, in eene der zalen van het gemeentehuis geplaatst. Op die plaat staat het volgende: *In deze stad werd op* 29 *Juni* 1577 *geboren* PETRUS PAULUS RUBENS. *Ter herinnering van het vieren van de* 300^{e} *verjaring van dien geboortedag heeft de stad Siegen dit gedenkteeken doen plaatsen.* De door ons in 1875, blz. 166, aangehaalde jongste navorschingen pleiten nochtans ten voordeele van Antwerpen als geboorteplaats van den wereldberoemden schilder.

Londen. Op eene openbare verkooping van kostbaarheden, den 17^{n} April in deze stad gehouden, is eene oude klok in blauw Sèvres-porselein aan den man gebracht voor 2000 guinjes (meer dan 50,000 fr.).

> Hij, die leugentaal voor waarheid wil doen aannemen is een vervalscher die misbruik maakt van de goede trouw zijns gelijken; dus, onder dit oogpunt is een leugenaar een eerloos en verachtelijk wezen.

Sterfgevallen.

P.A. VERLINDE, de befaamde schilderijhersteller en uitmuntende kunstenaar, is op 29 Maart te Antwerpen overleden. Hij was geboren in Januari 1801 te Winoxbergen, in Fransch Vlaanderen. Hij ontving zijn eerste kunstonderwijs aan Brugge's academie van den leeraar J.F. DUCQ, en bekwaamde zich verder aan de Antwerpsche academie onder MATTHIJS VAN BREÉ, en te Parijs bij GUÉRIN. In de eerste jaren zijner kunstenaarsloopbaan schilderde hij vele portretten en stelde hij eenige schilderijen ten toon, namelijk in 1825, te Antwerpen, een mansportret; in 1827, te Brussel, een gezicht van zijne *Schilderwerkplaats*, destijds aangekocht door het Nederlandsche staatsbestuur en welk gedurende vele jaren berustende was in het Paviljoen te Haarlem, en *De dood van den heiligen Lodewijk* (ontwerp voor eene groote schilderij); in 1828, te Antwerpen, *Glorie van engelen.* Later schilderde hij nog *De rust in Egypte*, *Christus en de Samaritaansche vrouw*, *Blinde bedelaar door zijne dochter geleid*, enz. De kerk van Duinkerke bezit van hem een altaarstuk, eene voorstelling uit het leven der heilige Philomena. In 1829 kwam hij zich in Antwerpen vestigen en vervulde er gedurende eenigen tijd eene betrekking als hulpleeraar aan de academie. Sedert 1830 maakte hij deel uit van het korps der Antwerpsche academie. Met de

opgenoemde stukken, nog ettelijke portretten en eene in 1837 te Antwerpen tentoongestelde *Lieve-Vrouw,* hebben wij ongeveer al het oorspronkelijk werk van VERLINDE aangehaald. Zijne beste krachten heeft hij gedurende de meeste jaren zijns levens aan het herstellen, het bij- en opwerken van oude schilderijen gewijd, in welk vak hij dan ook eene vaardigheid bezat die wel zelden zal geëvenaard worden. VERLINDE was gehuwd geweest met juff. ADELAÏDA-JOSEPHINA FLAMENT; uit dezen echt werden twee dochters geboren, die beide de kunst hebben beoefend, en waarvan eene, mev. WILLEM JANSEN, te 's-Hertogenbosch, nog in leven is. Hij laat eene uitgebreide verzameling van kunstwerken (meer dan duizend schilderijen, talrijke portefeuilles met gravuren, enz.) achter. Bij laatste wilsbeschikking vermaakte hij zijne gravuren naar RUBENS aan den beeldhouwer DE VOS, te Antwerpen; zijne schilderij, *Glorie van engelen*, aan den weled. heer DE PRET; aan het museum zijner geboortestad, een mansportret van RIBEIRA en eene *Magdalena* van A. CANO[1]; aan den zeer eerw. heer BLOMME, kanunnik te Winoxbergen, eene door hem vervaardigde kopij naar VAN DYCKS *Christus aan het kruis*, uit het Antwerpsch museum, welke kopij zoo echt meesterlijk bewerkt schijnt als VERLINDE's inderdaad beroemde kopij naar RUBENS' *Nood Gods*, doorhem in 1830 geschilderd en geplaatst in het gedenkteeken der familiën DE PRET en VAN ERTBORN, in de Antwerpsche hoofdkerk. De overledene was een hartelijk en werkzaam man, die vele vrienden en vereerders telde. Na een plechtigen lijkdienst in St-Carolus-Borromeuskerk, werd hij op 2 April op het kerkhof van Berchem begraven.

PETRELLA, de in 1813 te Palermo geboren toondichter, die een groot getal verdienstelijke zangspelen schreef, is in de eerste dagen van April overleden.

VINCENZO FIORVANTI, een van Italië's uitstekendste toondichters, is in den aanvang van April te Napels overleden in het gasthuis, 80 jaren oud.

Jan Baptist Madou.

Deze meester is den 3^{n} April te Brussel overleden, aan de gevolgen van de beroerte, die hem den 31^{n} Maart had getroffen in de tentoonstelling van waterverfschilderingen, in het Hertogelijk Paleis te Brussel, op het oogenblik dat deze tentoonstelling werd geopend in het bijwezen van HH. MM. den koning en de koningin der Belgen. *Madou*, den 26^{n} Januari 1796 te Brussel geboren, ontving zijn eerste kunstonderwijs bij den schilder CELESTIN FRANÇOIS (1795†1851); de moeielijke tijdsomstandigheden noopten evenwel zijnen vader (JAN MADOU, beambte bij het stedelijk bestuur), den jongeling in 1814 op een handelskantoor te plaatsen, waar hij bleef tot in 1818, in welk laatste jaar onze klerk aan het kadaster verbonden werd als hulpteekenaar; in deze hoedanigheid verbleef hij gedurende eenigen tijd in de steden Kortrijk en Bergen. In 1820 legde hij zijne betrekking bij het kadaster neer, om voor den steendrukker DEWASME-PLETINCKX te Brussel, op steen te gaan teekenen. Hij verwierf zich zeer spoedig eenen goeden naam in dit vak en zag zich van allerwege, onder andere ook door de Parijsche uitgevers, bestellingen opdragen. Tusschen 1821

(1) Zie *De Vlaamsche School*, 1876, blz. 25.

en 1828 leverde hij, onder meer, platen op steen voor de *Voyage pittoresque dans les Pays-Bas,* de *Costumes du peuple de toutes les provinces du royaumedes Pays-Bas;* in 1885, 14 platen voor de *Physionomie de la société en Europe depuis Louis XI jusqu'à nos jours,* bekroond met het gouden eeremetaal op de Brusselsche tentoonstelling van 1836. De destijds te Brussel bestaande maatschappij van schoone kunsten gaf zijne *Scènes de la vie des peintres flamands et hollandais* uit. In de kunstbladen *L'Artiste* en *La Renaissance* liet hij vele portretten en andere teekeningen verschijnen. Terzelfder tijd legde hij zich toe op de waterverf- en de olieverfschilderingen en men weet hoe groot een meester hij in die beide vakken is geworden. Op de meeste driejarige tentoonstellingen des lands prijkten zijne gewrochten steeds op den eersten rang(1). MADOU was in 1833 in den echt getreden met juff. MELANIE CHRISTINE QUETELET, van Gent, die als schilderes aan verschillige tentoonstellingen deel nam. Den 6^{n} April werd de uitstekende meester plechtig ter aarde besteld. Lang vóór het bepaalde uur, verdrongen zich de vrienden en vereerders van den beroemden schilder vóór zijne woonst op den Leuvenschensteenweg, thans Madouplaats genaamd. Eene lijkkapel was door de vrienden des kunstenaars ingericht in eene zaal van het sterfhuis. Er werden redevoeringen uitgesproken door de heeren L. ALVIN, namens de koninklijke academie van België, A. PINCHART, rijksarchivaris, namens de koninklijke maatschappij van waterverfschilders, D. VERVOORT, namens den *Cercle artistique* van Brussel, en F. JOTTRAND, namens de gemeente Sint-Joostten-Noode. MADOU genoot als burger en mensch de achting van allen die in de gelegenheid waren geweest met hem in aanraking te komen. Hij was een rechtschapen, hartelijk en voorkomend man. Den overledene werd als commandeur der Leopoldsorde de krijgseer bewezen.

Aan Rubens.

(1) 1842 (Brussel), *Reizende muzikanten*, toebehoorende aan den heer NIEUWENHUYS, te Brussel, *De schets*, besteld door het staatsbestuur; 1845 (Brussel), *De minnezanger*, toebehoorende aan den heer J. COUTEAUX en *De koopman in juweelen*, aangekocht door den heer NIEUWENHUYS; 1851 (Brussel), *Een politiever hoor van vroeger*, toebehoorende aan den heer FRÉSAR, te Luik, en *Huiselijk tooneel*; 1852 (Antwerpen), *Het verhaal van den jager* en *Slecht huishouden in de wacht*, beide toebehoord hebbende aan wijlen den heer A. VAN GEETRUYEN, te Antwerpen, waar het eerste in 1872 openbaar werd verkocht aan den heer VAN DER DONCK, van Brussel, voor fr. 8500; 1854 (Brussel), *De feeststoorder*, in het museum van werken van hedendaagsche meesters, te Brussel, waar ook eene *Kaartzienster* van den meester prijkt; eerstgemeld stuk verscheen in 1855 op de Parijzer wereldtentoonstelling met *Feest op het kasteel*, toebehoorende aan den baron DE MAN VAN LENNICK; 1857 (Brussel), *Rattenjacht*, aangekocht door den hertog van Brabant, thans LEOPOLD II; 1860 (Brussel), *De nieuwigheden van den dag* en *De heer van het dorp*, toebehoorende aan den heer E. PERROT, te Brussel; 1861 (Antwerpen), *De feeststoorder*, van 1854, uit het rijksmuseum, *Geschenk van den jager*, alstoen toebehoorende aan den heer P.J. HUYBRECHTS; in 1862, verschenen voormelde *Rattenjacht* en *De feeststoorder* op de Londensche tentoonstelling; 1863 (Brussel), *Politieke tinnegieters*, *De herbergzangster* en *De slechte spelers*, toebehoorende aan den heer E. PRÉVINAIRE; 1864 (Antwerpen), *Hoffelijkheid* (thans in het hedendaagsch museum), *De wedding* en *De plakkaten*; 1866 (Brussel), *Eene slechte plaats*, *Een ongemakkelijke vriend* en *Opsluiting;* 1867 (Antwerpen), *De gebrokene kruik*, *De snuivers* en *De damspelers*; 1869 (Brussel), *De pessimist*, *Eene kwatong*, *Het wederkeerig mistrouwen* en *Die breekt betaalt;* 1872 (id.), *Uitlegging van een duister punt*, *De hardhoorige* en *De redeneerder.*

Er is een koene ridder
die zonder vuur of zwaard,
de wereld heeft veroverd
't veroverde bewaard:
zijn rijk is 't rijk der vrede,
Kunst perelt zijne kroon,
en alle volken treden
bij zegelied en bede
luid juublend aan zijn troon.

Wij begroeten u, machtige meester,
en wij buigen eerbiedig de knie,
gij die de wereld bestraald hebt, begeesterd
door de scheppende kracht van 't genie.

Daar rijzen levenskrachtig,
in 't breedgewelfde koor,
gedaanten teêr en machtig
op zijn bevruchtend spoor;
in kleurenluister zweven
ze en heerschen wijd en zijd; -
zijn adem schonk hun 't leven,
zij Hem de onsterflikheid.

Wij begroeten u, machtige meester,
en wij buigen eerbiedig de knie,
gij die de wereld bestraald hebt, begeesterd,
door de scheppende kracht van 't genie.

Gij, trotsche Kathedralen,
gij, tempelen der Kunst,
uw duisterheden stralen
door zijne vorstengunst:
zoo ook, o Scheldegouwen,
zal - nog in ramp en dood, -
Zijn roem uw roem behouën
door de eeuwen rein en groot!

Wij begroeten u, machtige meester,
en wij buigen eerbiedig de knie,
gij die de wereld bestraald hebt, begeesterd
door de scheppende kracht van 't genie.
Wij begroeten, met zwellende boezems,

wij begroeten in juichenden zang,
Uwen naam, onze kunstwaarde 't pand,
Uwen naam die bazuinengeklang
't ons huldigend heelal verkondigt
den kunstroem van Nederland.

V.A. DELA MONTAGNE.

De arbeid.
Vervolg van blz. 63.

Theoretische bekwaamheid is de vrucht van een krachtig denkvermogen; practische vaardigheid het gevolg van krachtig handelen, en deze beide eigenschappen zijn gewoonlijk op zeer onevenredige wijze vereenigd. De theoreticus is geneigd tot besluiteloosheid. Hij beziet een vraagstuk van alle zijden; zijne werkzaamheid bestaat in het nauwkeurig wikken en wegen van alles wat vóór en tegen eene zekere opvatting pleit, en dikwijls komt hij tot de overtuiging, dat het vóór en tegen juist tegen elkander opwegen. De practicus stapt eenvoudig over deze logische redeneering en heen, vormt zich eene bepaalde overtuiging en zoekt deze, zoo goed hij kan, te verwezenlijken.

Toch zijn er beroemde wetenschappelijke mannen geweest, die tevens uitblonken op practisch gebied. NEWTON was er niet te slechter als muntmeester om, dat hij de grootste van alle natuuronderzoekers was. JOHN HERSCHELL, de groote sterrekundige, bekleedde dezelfde betrekking op dezelfde uitstekende wijze. De gebroeders HUMBOLDT waren evenzeer berekend voor alles, wat zij ondernamen, hetzij zij zich bewogen op letterkundig en wijsgeeriggebied, hetzij zij als staatslieden of als bestuurders van mijnwerken werkzaam waren.

NIEBUHR onderscheidde zich zoozeer als secretaris-boekhouder van het Afrikaansche consulaat, dat de Deensche regeering hem later opnam onder de commissarissen, die belast waren met de regeling der financiën. Hij legde deze betrekking later neder en werd mededirecteur van de Berlijnsche bank. Te midden van zijne drukke bezigheden vond hij tijd om de Romeinsche geschiedenis grondig te bestudeeren, het Arabisch, de Russische en andere Slavonische talen aan te leeren en zich door zijne werken dien grooten naam te verwerven, dien hij in de wetenschappelijke wereld heeft.

NAPOLEON I koesterde eene hooge achting voor de mannen der wetenschap; het is daarom niet te verwonderen, dat hij zich van hunne hulp trachtte te bedienen tot steun van zijne regeering. In sommige benoemingen was hij ongelukkig, van andere daarentegen zag hij gelukkige uitkomsten. Zoo benoemde hij LAPLACE, den sterrekundige, tot minister van binnenlandsche zaken, maar het bleek al spoedig welk eene verkeerde keus hij gedaan had. NAPOLEON zeide later van hem, ‘dat LAPLACE geen enkele zaak uit het rechte oogpunt bezag. Zijne denkbeelden waren nooit gevestigd en den geest van haarfijne berekening, die hem bij zijne sterrekundige waarnemingen van zooveel dienst was, bracht hij ook - verkeerdelijk - op het gebied der practijk over.’ Doch LAPLACE was een man, die op de studeerkamer gevormd was, en hij was te oud geworden om zijne gewoonten overeenkomstig de behoeften van het practisch leven te wijzigen. DARU daarentegen, door NAPOLEON evenzeer tot den staatsdienst geroepen, bleek daarin uitmuntend op zijne plaats te zijn. Doch DARU had eenige practische ondervinding opgedaan, daar hij als intendent bij het leger in Zwitserland onder MASSÉNA gediend had, in welken tijd hij zich tevens als schrijver had onderscheiden. Toen NAPOLEON hem zijn plan mededeelde om hem tot staatsraad en intendent van het keizerlijk hof te benoemen, verklaarde DARU, dat hij er bezwaar in zag deze benoeming aan te nemen. ‘Ik heb het grootste gedeelte van mijn leven onder de boeken doorgebracht, zeide hij, en geen tijd gehad om mij

in de plichten van een hoveling te bekwamen.' - 'Aan hovelingen, antwoordde de keizer, heb ik geen gebrek. Ik heb een verlicht, krachtig en werkzaam dienaar noodig, en omdat ik veronderstel, dat gij deze eigenschappen bezit, heb ik u gekozen!' DARU gaf aan het verlangen des keizers gehoor en werd later zijn eerste minister. Hij bleek volkomen voor zijne hooge waardigheid berekend te zijn en bleef even bescheiden, rechtschapen en belangeloos als hij altijd geweest was.

Zij, die bij den arbeid opgevoed zijn, worden ten laatste zoozeer daaraan gewoon, dat ledigheid onuitstaanbaar voor hen wordt. Wanneer de omstandigheden hen verhinderen om in het hun aangewezen vak werkzaam te zijn, zoeken zij andere bezigheden. Een ijverig mensch weet er altijd iets op te vinden om zijne vrije uren nuttig te besteden en terwijl de beuzelgeest gedurig tijd tekortkomt, weet hij telkens, als 't noodig is, vrijen tijd te scheppen. 'Slechts hij heeft nooit vrijen tijd, zegt GEORGE HERBERT, die er geen behoefte aan heeft.' - 'De werkzaamste mensch, zegt BACON, heeft nog een groot aantal uren en oogenblikken tot zijne beschikking, behalve hij, die slof en langzaam is, of zich bemoeit met zaken die hem niet aangaan.' Vele groote dingen zijn tot stand gebracht in zulke 'vrije uren,' door hen, wien de vlijt tot eene tweede natuur was geworden.

Zelfs liefhebberij en knutselwerk zijn nuttig, omdat zij den lust en de geschiktheid tot werkzaamheid voeden en ontwikkelen. Het spreekt van zelf, dat liefhebberijen als die van DOMITIANUS, die zich vermaakte met vliegen vangen, geheel buiten aanmerking blijven. Van iets beter soort is reeds de liefhebberij van den Macedonischen koning, die lantaarnen vervaardigde, en die van den Franschen monarch, die zich bezig hield met kastenmaken. Zelfs een werktuigelijk knutselwerk is eene verkwikking voor hen, die een gebonden leven hebben, eene afwisseling en ontspanning van hun dagelijkschen arbeid, hoewel het genoegen ervan meer gelegen is in het werk zelf dan in de uitkomsten.

De beste liefhebberijen echter zijn die van verstandelijken aard. Aldus zoeken menschen van een werkzamen geest verkwikking en verademing, de een in de wetenschap, de ander in de kunst, een groot aantal in de letterkunde. Eene zoodanige geestverkwikking behoort tot de beste voorbehoedmiddelen tegen een lagen en zelfzuchtigen zin. Lord BROUGHAM zeide daarom: 'Gelukkig de mensch, die een stokpaardje heeft.' Hij zelf had er verscheidene, daar hij een zeer levendigen geest had. Nu eens zocht hij ontspanning in de letterkunde, dan in de optica, de historie, of de sociale wetenschappen. Geestelijke stokpaardjes moeten echter niet te druk bereden worden, daar zij dan, in plaats van te verfrisschen en te versterken, zouden maken, dat de mensch uitgeput, onzenuwd en gedrukt tot zijn gewonen arbeid terugkeerde.

Vele andere werkzame staatslieden hebben hun vrijen tijd besteed, of zich na hunne aftreding van het staatstooneel zoeken te troosten met het samenstellen van werken, die deel uitmaken van de klassieke litteratuur. Als zoodanig zal CAESAR's beschrijving van den Gallischen oorlog steeds beschouwd worden. De heldere en gespierde stijl van dat werk plaatst het op één rang met de werken van

XENOPHON, die op even gelukkige wijze letterkundigen arbeid wist te vereenigen met de bezigheden van zijn ambtsleven.

Toen de groote SULLY in ongenade was gevallen en zich terug trok van het staatstooneel, hield hij zich bezig met het schrijven zijner *Gedenkschriften,* waarin hij bij voorbaat aan de nakomelingschap rekenschap aflegde van zijne staatkundige loopbaan. Behalve dit werk vervaardigde hij een gedeelte van een roman, in den trant van *Madeleine de Scudery*, die hierin bestond, dat de voornaamsten der nog levende hovelingen en staatslieden onder verdichte namen ten tooneele werden gevoerd.

TURGOT troostte zich over het verlies zijner betrekking ten gevolge van de kuiperijen zijner vijanden, door zijne natuurkundige nasporingen. Ook keerde hij tot zijne liefhebberij voor de oude letteren terug. Op zijne lange reizen en in de nachten, die hij, gekweld door de jicht, slapeloos doorbracht, vermaakte hij zich met het vervaardigen van Latijnsche verzen. Er is ongelukkig van zijne poëtische producten slechts één regel overgebleven, de welbekende, die bestemd was om onder FRANKLIN's portret geplaatst te worden: *Eripuit coelo fulmen*, *sceptrumque tyrannis.* (Hij ontrukte den hemel zijn bliksem, den scepter aan de hand der tyrannen.)

Onder de Fransche staatslieden van den tegenwoordigen tijd, die als letterkundigen werkzaam waren, verdienen eene bijzondere melding: DE TOCQUEVILLE, THIERS, GUIZOT en LAMARTINE, terwijl de gevallen keizer door zijn *Leven van Caesar* zich eene plaats in de Academie zocht te veroveren.

Ook de grootste Engelsche staatslieden zochten in de letteren verademing en vertroosting. Toen PITT afgetreden was, te gelijk met zijn grooten tijdgenoot FOX, keerde hij vol vreugde tot de studie der Grieksche en Romeinsche schrijvers terug. GRANVILLE beschouwde PITT als den besten Graecus, dien hij ooit had gekend.

CANNING en WELLESLEY hielden zich in de dagen hunner rust bezig met het vertalen der Oden en Satiren van HORATIUS. CANNING's liefde voor de letteren openbaarde zich bij elke gelegenheid en spiegelde zich in zijn geheele leven af. Zijn levensbeschrijver verhaalt, dat hij, na een diner bij PITT, terwijl het overige gezelschap zich in groepjes verdeeld had en over allerlei onderwerpen praatte, zich met PITT in een hoekje van 't vertrek afzonderde, waar zij zich in een ouden Griekschen schrijver gingen verdiepen. FOX hield zich even ijverig bezig met de Grieksche schrijvers en las zelfs, evenals PITT, den Griekschen schrijver LYCOPHRON, door NIEBUHR bijgenaamd ‘de raadselachtige.’

Een van Engelands bekwaamste en ijverigste staatslieden, voor wien de letteren zoowel uitspanning als doel waren, was de onlangs overledene GEORGE CORNEWALL LEWIS. Hij bekleedde achtervolgens de betrekkingen van president van de commissie voor de armenwet, die hij zelf ook voornamelijk ontworpen heeft, kanselier van de schatkist, secretaris van binnenlandsche zaken en secretaris van oorlog en onderscheidde zich in al deze betrekkingen door zijne bestuurlijke talenten. Ter verpoozing hield hij zich bezig met eene groote reeks van onderzoekingen betreffende geschiedkundige, staatkundige, philologische, antropologische en oudheidkundige onderwerpen. Zijne werken *Over de sterrekunde der Ouden* en zijne studiën *Over de vorming der Romanische talen* zijn van dien aard, dat de grootste geleerden van Duitschland zich niet zouden behoeven te schamen ze geschreven te hebben. Vooral afgetrokkene onderwerpen trokken hem aan. PALMERSTON onderhield hem wel eens over zijne veelomvattende letterkundige studiën en zeide, dat hij te veel van zich

zelven vergde. ‘Ik heb geen tijd, zeide PALMERSTON, om boeken te lezen; de stukken, die ik onder den neus krijg, verschaffen mij lectuur genoeg.’

Ongetwijfeld reed GEORGE LEWIS te druk op zijne stokpaardjes, en, als hij zich zoo geweldig niet ingespannen had, zou zijn nuttig leven waarschijnlijk langer hebben geduurd. Hetzij hij in of buiten dienst was, hij las, schreef en studeerde altijd. Hij nam zijn ontslag als redacteur van de *Edinburgh Review* om kanselier van de schatkist te worden; en toen hij niet langer met het opmaken van budjetten te maken had, ging hij aan het uitschrijven van eene menigte Grieksche handschriften op het Britsch museüm. Hij schepte vooral behagen in het bestudeeren van moeielijke vraagstukken betreffende de klassieke oudheid. Onder de zonderlinge onderwerpen waarmede hij zich bezig hield, behoort zijn onderzoek naar de waarheid der berichten betreffende zeer oud geworden menschen, waaraan hij, in overeenstemming met zijn critischen geest, twijfelde. Hij was geheel met deze zaak vervuld, tijdens de drukte van zijne verkiezing voor Hereford-Shire in 1852. Van een der kiezers, tot wien hij zich wendde om zijne stem, ontving hij een weigerend antwoord. ‘Het spijt mij, zeide de candidaat, dat gij mij uwe stem niet kunt geven, maar misschien kunt gij mij zeggen, of gij ook weet van iemand in uwe parochie, die op zeer hoogen leeftijd gestorven is?’

Ook onder de tijdgenooten van LEWIS waren er velen, die in de letteren verademing zochten onder hunne inspanning en zorgen. Het gebied der letteren is een onzijdig terrein, waarop zelfs geslagen politieke vijanden elkander ontmoeten. De graaf van DERBY vervaardigde, toen hij van het staatstooneel afgetreden was, zijne schoone vertaling van de *Ilias*, die nog gelezen zal worden, wanneer zijne staatkundige redevoeringen reeds lang vergeten zullen zijn. Ook GLADSTONE hield zich in zijn vrijen tijd bezig met het gereedmaken zijner *Studiën over Homerus* voor de pers en het uitgeven eener vertaling van FARINI's beroemd werk: *De Romeinsche staat.* GLADSTONE is met eene even vurige liefde voor de letteren bezield als zulks met CANNING het geval was. Toen hij te Liverpool den uitslag van de stemming in het zuidelijk gedeelte van Lancashire afwachtte, hield hij zich bezig met het vertalen van een werk. DISRAËLI schreef in zijn vrijen tijd zijn roman *Lothair.*

Tot die staatslieden welke als romanschrijvers werkzaam geweest zijn, behoort ook lord RUSSELL, die zich evenzeer op het gebied van de geschiedenis en levensbeschrijving onderscheiden heeft. De werken van BULWER zijn in ieders handen. Omtrent hem kan men echter zeggen, dat de politiek zijne uitspanning en de letterkunde zijn eigenlijk vak was.

Het in dit hoofdstuk uiteengezette kunnen wij aldus samenvatten: eene behoorlijke mate van arbeid is heilzaam voor lichaam en ziel. De mensch is een denkend

wezen, dat door stoffelijke organen wordt ondersteund en bewaard. Niet de arbeid, maar de overmatige arbeid; niet zoozeer het harde werken, maar het eentoonige, afbeulende en hopelooze werken is schadelijk voor den mensch. Nuttig en met goeden moed werkzaam te zijn is een van de voornaamste geheimen der gezondheid. Hoofdwerk is niet vermoeiender dan eenige andere soort van arbeid, indien het namelijk niet overdreven wordt. In behoorlijke mate verricht, is het even heilzaam voor de gezondheid als inspanning van het lichaam. Niets te doen dan eten en drinken en slapen, lui en ledig den levensweg bewandelen is vrij wat schadelijker dan zware arbeid. De sleet door den roest is heel wat erger dan de sleet door het werken veroorzaakt.

Zich te overwerken is verkeerde zuinigheid. Het is eigenlijk krachtsverspilling, voornamelijk indien het gepaard gaat met een ongeregeld leven. Het prikkelt en verteert en vernielt het lichaam, evenals zand en grind de raderen van een werktuig doen verslijten door de wrijving die zij veroorzaken. Voor overmatige en ongeregelde werkzaamheid behoort men zich dan te wachten. Ook hij, die met het hoofd werkt, kan door buitensporige inspanning zijn geest uitputten en knakken, evenals de athleet te veel kan vergen van zijne spieren, en zijn rug kan breken door dingen te doen, die buiten de grenzen van zijne lichaamskracht liggen.

SAMUEL SMILES.

> De mensch slijt zijn leven met het geluk na te loopen; hij sterft zonder het te hebben kunnen bereiken.

Het Oera-Linda-boek.

In ons verslag van de zittingen van het XIVe Nederlandsche taal- en letterkundig congres, te Maastricht gehouden (zie onzen jaargang 1875), vindt men, op blz. 13, met een enkel woord gewag gemaakt van het *Oera-Linda-boek.* Eerst onlangs is aan het licht gekomen, waarvoor men dit boek bepaaldelijk te houden heeft. De 4^{e} aflevering van de *Gids* behelst hieromtrent een opstel, waaruit wij ons veroorloven het volgende over te nemen:

Tien jaren ongeveer geleden verspreidde zich (in Holland) het gerucht dat een eenvoudig werkman, eerste meesterknecht aan 's rijks werf te Den Helder, in het bezit was van een hoogst merkwaardig handschrift, geschreven in letterschrift, waarvan niemand de weergade had gezien, in een taal, wier gelijke in de gansche wereld te vergeefs werd gezocht, over zaken, waarvan geen sterveling ooit iets had gehoord, in een tijd, waaruit tot hiertoe geen enkele ziel een letter Germaansch heeft gezien, in een stijl, die niets verschilt van dien, waarvan een Nederlander uit de 17^{e}, 18^{e} en 19^{e} eeuw na CHRISTUS zich zeer gevoegelijk zou kunnen bedienen. De heer CORNELIS OVER DE LINDEN, de eigenaar van het handschrift, een kostbaar erfstuk zijner familie, wier lotgevallen ten deele daarin werden verhaald, trachtte van sommige geleerden eene vertaling dier bladen te verkrijgen. Bij dr. OTTEMAN te Leeuwarden is hem dit gelukt. Deze zond in 1872 een volledige uitgave van den tekst met de vertaling daarvan in het licht, en zette in eene inleiding uiteen dat dit wonderboek tusschen 558 en 50 vóór CHRISTUS, achtereenvolgens door verschillende personen,

voorzaten der familie OVER DE LINDEN, was opgesteld. Het *Oera-Linda-boek* vond even geestdriftige voorstanders als krachtige bestrijders. Sommigen mompelden van bedrog, anderen spraken dit vermoeden luide uit, de Nederlandsche koninklijke academie van wetenschappen weigerde met die hooghartigheid, welke de wetenschap bijvoorbeeld ook tegenover het spiritisme mag aannemen, haar kostbaren tijd aan een onderzoek naar de echtheid van het handschrift te verspillen - maar stout traden vooral eenige Friezen - dr. OTTOMA, dr. A.T. REITSMA, prof. VITRINGA, M^{r}. DE HAAN HETTEMA - als verdedigers der echtheid in het strijdperk. Dit was nu eens een boek geschreven in een ouder en zuiverder Oudfriesch dan dat der Oudfriesche wetten, en over tijdperken in Frieslands geschiedenis, waarover de oudste Friesche oorkonden het stilzwijgen bewaarden! Tot in het buitenland drong het gerucht van het *Oera-Linda-boek* door en een vertaling in het Engelsch zag het licht.

Intusschen ging de heer J. BECKERING VINCKERS, een gelukkig beoefenaar der Nederlandsche taal, aan het werk en zette eerst op het XIVe taal- en letterkundig congres te Maastricht en later in eene brochure op taalkundige gronden uiteen, dat het wonderboek onecht was. Het moest gemaakt zijn door iemand, die met den woordenschat van het Oudfriesch, waarin het geschreven heette, goed bekend, maar volstrekt niet op de hoogte was van de spraakkundige vormen en wendingen dier taal. Het was vol van de grofste zonden tegen de spraakkunst en wemelde van uitdrukkingen, die niet aan het Oudfriesch, maar aan het Nieuwnederlandsch ontleend waren. Van toen aan stond het vast dat men met een maakwerk te doen had. Doch wie was de schrijver van het *Oera-Linda-boek,* wie was de bekwame man, in staat om, niettegenstaande alle fouten en gekkigheden, zoo merkwaardig boek te schrijven, in staat een bedrog te smeden, waarvan wezenlijk knappe mannen het slachtoffer werden? Men giste, men sprak die gissingen uit, maar eerst nu is licht gekomen. De heer J. BECKERING VINCKERS heeft met den heer BERK te Den Helder zijn onderzoek voortgezet, en nu het bericht verspreid werd, dat twee onzer meest bekende taalgeleerden binnen kort den maker van het *Oera-Linda-boek* zullen aanwijzen, heeft de heer BECKERING VINCKERS medegedeeld waartoe zijn onderzoek hem geleid had..... De schijver van het *Oera-Linda-boek* is geen ander dan de man, die met het handschrift het eerst voor den dag kwam, de heer CORNELIS OVER DE LINDEN, eerste meesterknecht aan 's rijks werf te Den Helder. De zoo het heette ‘eenvoudige werkman’ blijkt iemand van een hoogst gelukkigen aanleg geweest te zijn, een man, die om zoo te zeggen, alles kon wat hij ter hand nam, die vlijtig zich oefende in het te boek stellen zijner zonderlinge denkbeelden, die zonder eenige leiding zich trachtte te ontwikkelen en de nadeelen daarvan ondervond, die in het bezit was eener gansche bibliotheek, waarin werken over Oudfriesche, Angelsaksische, IJslandsche taal, over Frieslands oudste geschiedenis en wetten, over Runenschrift en Phoenicische letterteekens niet ontbraken. Dit alles wordt door den heer J. BECKERING VINCKERS in zijn brochure *Wie was de schrijver van het Oera-Linda-boek?* (Kampen, LAURENS VAN HULST) uiteengezet.

> In den maatschappelijken omgang is de waarheid eene munt, welke het niemand geoorloofd is te vervalschen.

Reiziger.

Ik ben een reizer, blij te moe,
En heb ik brood noch geld,
De deuren vind ik nergens toe,
Mijn gasthof staat in 't veld.

Het schild is: ‘In de gulden zon.’
Daar kom ik vroeg reeds aan,
En rust er langs de klare bron
Bij d'ouden beukelaar.

Mijn tweede gasthof ligt in 't woud,
En heet: ‘In 't malsche groen.’
Daar staat de tafel tusschen 't hout
Gedekt van vóór den noen.

Daar zit een muzikantenkoor
Aan 't orglen vroeg en laat;
De nachtegalen zingen vóór,
Terwijl de botvink slaat.

En komt ook de avondkoelte weer,
Als maan en sterre lacht,
Ik vlij me op 't zodenbedje neer,
En wensch hen: goeden nacht!

J. BROUWERS, Z.

Abraham.
VI.

Duizenderlei vroolijke beelden omzweefden Abraham, toen hij kort na het bezoek des rabbi's naar bed ging; hoop en vreugde voerden in zijnen droom eenen vroolijken maskeradentrein aan, en onder het geschal van pauken en trompetten, geleidden zij den kleinen kleermaker in een dartele tooverwereld. De honderd dukaten, die de

graaf hem, innig geroerd en met een hartelijken handdruk, gegeven had, die honderd dukaten groeiden in eene wel aangelegde onderneming tot een fabelachtig vermogen aan; geheel Praag bewonderde hem, geheel Boheme vereerde hem, door de gansche wereld was zijn naam bekend. Daar trad op eens de rabbi met Adler bij hem in het vertrek om hem de hand zijner dochter te vragen. Taubele wierp zich aan de borst van den eersten parnassijn; in de synagoge en in de gansche straat was van niets sprake dan van den rijkdom des vroeger zoo armen kleermakers, en hoe nu de rijke en hooggeachte eerste parnassijn der gemeente de schoonzoon van Abraham was! Dat was eene vreugde! Alle mutsen werden omhoog in de lucht geworpen, alle oude kennissen groetten hem toen hij met zijnen schoonzoon over de straat ging! En zelfs zijne vrouw, Gitel, die hij onlangs nog als dood beweend had, trad hem uit den tempel in het voorhof te gemoet, lachte hem vriendelijk toe en zeide: ‘Ziet gij, Abraham, hoe uwe vrees altijd voorbarig was, toen gij u beangst maaktet, dat er geen geluk voor uw geslacht kon zijn, omdat uw stamvader den eersten steen opraapte, toen de vrome profeet gesteenigd werd? Ziet gij - alles was door den rabbi verzonnen; de vrouwen zijn niet ziek, want gij ziet, ik ben frisch en gezond; de kinderen sterven niet, want zie, Taubele leeft en is als mevrouw Adler schooner dan ooit; en zelf zijt gij niet arm, want men houdt u voor den rijksten man van het land.

En gelijk men op hetzelfde oogenblik aan den hemel lichte en donkere wolken ziet drijven, en gelijk op denzelfden grond witte rozen en donkere distelen bloeien, zoo bevonden zich ook in hetzelfde vertrek, waar Abraham en zijne dochter sliepen, een hoopvol en een hopeloos wezen. Steeds beefde Taubele van het onophoudelijk snikken, nog altijd was hare ziel tot den dood toe bedroefd.

En wanneer zij zich zelve afvroeg: “Waarom weent gij zoo? Is het om den dood uwer goede moeder?” dan waagde zij het niet daarop te antwoorden, maar stortte des te bitterder tranen. “Slechte dochter! riep zij dan uit, de dood uwer moeder is de reden niet uwer droefheid; integendeel... o Sidder niet terug op dat harde woord! - Taubele, ik ken u door en door en mij kunt gij niet voorliegen; ja, de dood uwer moeder doet u meer hoop koesteren voor eene onzalige liefde; want zij, de verstandige vrouw, was niet zoo zwak als uw vader is; zij zou het nimmer hebben toegestaan. Uw goede vader? Hoe zult gij u aan hem durven vertoonen; hoe zult gij den blik zijner oogen kunnen verdragen? Toen hij doodarm was en gij hem door uw huwelijk met den rijken Libschitz van alle zorg hadt kunnen bevrijden, toen zeidet ge neen, en gaaft hem aan zijne ellende prijs: - en hij - hij zweeg; want hij wilde zijn kind nergens toe dwingen. En toen uwe moeder met Adler onderhandelde, en de anders zoo gierige parnassijn zich verheugde in het vooruitzicht op een huwelijk en aan moeder geld leende, en beide de zaak reeds als afgedaan beschouwden, - werd toen niet uw gemoed met angst vervuld? En als uw vader u morgen vraagt: wilt gij mijne grijze haren met eere kronen, wilt gij mij vader maken van den eersten parnassijn der gemeente van Praag? Zult gij dan hem ook te voet vallen, en uitroepen: “Neen, vader, neen, liever sterven?” - Waarom?

zal hij dan verwonderd vragen, en ik zal moeten zwijgen, en niets kunnen antwoorden. Zal ik dan tot hem durven gaan en zeggen: Vader, ik bemin Antoon, den bakkerszoon, den christen? De arme oude man zal buiten kennis vallen, zal sterven van verdriet. Ja, Taubele, zoo zal het gaan: uw vader zal door u het leven verliezen, door u, voor wie hij bereid is alles op te offeren. En uwe overledene moeder! Ik zie hoe zij met toornige blikken uit hare slaapkamer naar het bed treedt - dreigend heft zij de vuist op, en met hare ijskoude hand grijpt zij u aan...'

- Barmhartige God! riep Taubele ontzet, en meende van angst te sterven, want eene koude hand had haar juist aangeraakt. Het was geen droom, gelijk zij zich ook gaarne had wijs gemaakt; nog lag de hand ijskoud op haren schouder, nog hielden de vingers haren arm omkneld. Een doodelijke angst drukte haar de keel dicht, eene onweerstaanbare vrees noodzaakte haar de oogen te openen. - *Hij* stond voorhaar bed - hij, de dierbare geliefde - hij, het schoonste beeld harer phantazij! Antoon, lispelde zij, en ging, half wakend, half droomend, overeind zitten, terwijl de verbazing haar belette te bedenken waar zij zich bevond.

- Ontstelt gij zoo, als gij me ziet? fluisterde de schoone bleeke jongeling, en zijn blik rustte met verrukking op het bevallige meisje; zie - dus ging hij met eene diep geroerde stem voort - een nameloos, door niets te verbannen verlangen kwelde mij gedurende deze zes lange dagen, in welke ik u geen brood mocht brengen en ik u niet zien kon; van u verwijderd, stierf ik bijna van droefheid, en op dezen oogenblik gevoel ik hoe het bloed mij wangen en voorhoofd kleurt, - en zoo ik nu moest sterven, was ik de gelukkigste mensch op aarde.

Antoon had de hand van het meisje gegrepen en bedekte die met heete tranen en nog heetere kussen.

- Maar hoe komt ge hier? vroeg Taubele eindelijk, daar zij den moed niet had de hand terug te trekken, vreezende daardoor haren schoonen droom te verstooren.

- Door de straat, fluisterde Antoon, sloop ik naar het venster van de voorkamer dat ik gesloten meende te zullen vinden, en wilde daar kloppen; tot mijne verwondering vond ik het venster geopend en in 't eerst vreesde ik dat uwe moeder en gij reeds slapen zoudt.

- Mijne moeder! snikte Taubele.

- Wat is er? riep Antoon getroffen uit. Daar ik bij het heldere licht der maan in de kamer zien kon en bemerkte, dat haar bed weg was, wist ik niet wat ik er van denken moest; ik sloop naar het venster van dit vertrekje en toen ontwaarde ik in het eene bed uwen vader en u in het andere. Wat is er met uwe moeder gebeurd?

Taubele kon door het weenen niet spreken.

- Zij is derhalve dood! fluisterde met bewogene stem de jonge bakkersgast, en zijne oogen vulden zich met tranen.

Taubele had hem voor die tranen wel met eenen kus willen beloonen.

- Maar mijne vrees was ongegrond, ging Antoon met eenen zachten lach voort; ik klom door het opene venster in de kamer en trad toen hier binnen.

- Maar in 's hemels wil, wat doet gij hier?

- Ik moest u zien en spreken, antwoordde Antoon.

- Maar gij doet mij sterven van angst; vader kan elk oogenblik wakker worden!

- Dat weet ik wel. Als hij zelf niet wakker wordt, zal ik hem wekken.

Bij deze woorden hief de kleermaker het hoofd op.

Taubele zonk half bewusteloos op haar kussen neder.

Antoon ging met vaste schreden naar het bed van Abraham.
(Wordt voortgezet.)

Men beweert, dat SCIPION, bijgenaamd de Afrikaan, placht te zeggen, ‘dat hij nooit minder ledig was, dan wanneer hij niets te doen had.’

Kroniek.

Antwerpen. Het in Sint-Jacobskerk verleden jaar door een onweder gansch vernield glasraam uit St-Antonius kapel, is vernieuwd en hersteld door den Mechelschen glasschilder PLUYS, naar de teekening van ED. DUJARDIN. In het bovengedeelte van het glasraam zijn afgebeeld de HH. Antonius en Paulus, wien een brood door eene raaf wordt aangebracht; in het ondergedeelte ridder AMBROSIUS en MARIA S. URSEL, zijne echtgenoote, met hunne patronen, O.-L.-Vrouw en de H. Ambrosius van Milaan. Boven het hoogzaal, gaan twee nieuwe glasramen geplaatst worden, waarvan de uitvoering aan ED. DUJARDIN en PLUYS is opgedragen. Het eene zal verbeelden Petrus die van Christus de sleutels van den hemel ontvangt, het andere de verschijning van den heiligen Jacobus in den veldslag door FERDINAND van Spanje den Mooren geleverd.

- Den 3^{n} April heeft de gemeenteraad beslist, voor het hedendaagsch museum aan te koopen DUCAJU's marmeren standbeeldje van Z.M. LEOPOLD II, mits 3,000 fr., waarvan het rijk er 1,500 zal betalen.

- Het gemeentebestuur heeft te Londen VAN LERIUS' *Lady Godiva* aangekocht voor 750 pond sterl. (Zie over deze schilderij onzen jaargang 1870, blz. 108, en 1876, blz. 76.) Het staatsbestuur verleent 9,000 fr. hulpgeld.

- Den 5^{n} Mei stemde de gemeenteraad 1,685 fr. voor den aankoop eener schilderij van P. VAN BREDAEL, voorstellende een *Optocht ter gelegenheid der blijde inkomst van den aartshertog Maximiliaan.*

- JULIUS PECHER vervaardigt voor het Antwerpsch museum een kolossaal borstbeeld van RUBENS, ter gelegenheid van den 300^{n} verjaardag der geboorte van den prins der Vlaamsche schilders. Het model schenkt de beeldhouwer kosteloos aan de stad, die voor de uitvoering in marmer 10,000 fr. zal betalen.

- P. VAN DER OUDERAA voltooit een tafereel, waarop levensgroot staan afgebeeld *Rubens en zijne gade Isabella Brant*, *een bezoek brengende aan den bloemenschilder Jezuïet Daniël Segers.*

Brussel. Z.M. de koning heeft een prachtigen standaard geschonken aan de maatschappij *de Jonge Tooneelliefhebbers.*

- Er is sprake, de congreskolom galvanoplastiek te verkoperen, ten einde het afschilveren en verbrokkelen van den steen, waaruit de kolom gemaakt is, tegen te gaan. De metaallaag zou eene dikte van 0^{m}002 hebben. De uitgaaf wordt geschat op ¼ millioen.

- Een koninklijk besluit van 21 Mei benoemt den heer

JAN ROUSSEAU, algemeen secretaris der commissie van monumenten, tot inspecteur der schoone kunsten, met den graad en titel van bestuurder.

Gent. De heer C. VERBESSEN heeft het tafereel *Jacob Van Artevelde*, van JAN VAN BEERS, welk op de laatste Antwerpsche tentoonstelling voorkwam, aangekocht.

Buitenland.

Amsterdam. Bij F. MULLER zijn op 23 April eene zeer groote partij boeken en handschriften openbaar verkocht, ten deele afkomstig van wijlen ED. TER BRUGGEN, van Antwerpen. Een brief van RUBENS werd door de stad Antwerpen gekocht voor 300 gl. Deze brief was het stadsbestuur destijds voor 500 fr. aangeboden.

Leiden. Er is uitgeschreven eene prijsvraag, tot het verkrijgen van ontwerpen voor een nieuw gebouw, ten behoeve van 's rijks hoogeschool in deze stad. Volgens het programma dezes prijskamps (waaraan ook vreemdelingen kunnen deelnemen), is voor 't gebouw de grond van de dusgenaamde Groote Ruïne aangewezen. Aan de ontwerpers wordt volle vrijheid gelaten in het kiezen van den toe te passen bouwstijl. De hoofdbestanddeelen van het gebouw moeten zijn gehouwen en gebakken steen en de hoofdingang moet geplaatst zijn hetzij aan den noord- hetzij aan den westkant der Ruïne. Het schoolgebouw moet behalve de vergaderzalen voor de verschillende faculteiten en collegekamers, onder andere bevatten: eene spreek-of gelagzaal voor de studenten; een groot auditorium geschikt tot het houden van plechtige vergaderingen, berekend op tusschen de 600 en 700 toehoorders. De kosten aan de uitvoering van het plan verbonden, mogen niet meer bedragen dan ongeveer één milioen gulden. De ontwerpers moeten hunne teekeningen onderteekenen met eene kenspreuk, overeenkomende met eene kenspreuk op een verzegelden omslag te stellen, waarin de naam van den ontwerper geplaatst is. De stukken vóór of uiterlijk op 1 October 1877 vrachtvrij in te zenden aan het adres van den minister van binnenlandsche zaken te 's-Gravenhage. De beoordeelingscommissie bestaat uit vier leden van het college van rijksadviseurs voor de monumenten van geschiedenis en kunst en uit 3, 4 of 5 buitenlandsche bouwkundigen, allen nader aan te wijzen. Aan den vervaardiger van het beste ontwerp wordt de uitvoering van het ontwerp gegeven, of een prijs van 5000 gl.; het nabeste ontwerp bekomt een prijs van 2500 gl.

Franeker. Op de schoone, slanke zuilen, die het schip der antieke Martini-kerk in deze Nederlandsche gemeente omringen, zijn onder eene laag witkalk muurschilderingen ontdekt, voorstellende een bisschop met de hostie in de opgeheven hand, eene biddende vrouw, met het gelaat gewend naar een hert, tusschen welks gewei een kruisbeeld is bevestigd, eene figuur met een opgeheven zwaard, een man die op eenen staf leunt, eene figuur met boog en pijl, enz.

Brouwershaven. Deze kleine stad, de geboorteplaats van JACOB CATS, wien zij in 1829, op hare Grootemarkt, een steenen standbeeld oprichtte, zal den 10^{n} November aanstaande des dichters 300^{n} geboorteverjaardag herdenken. Op het stadhuis wordt een exemplaar van CATS' gedichten bewaard, door hem aan Brouwershaven geschonken met eigenhandig onderteekende opdracht. In meerdere Hollandsche steden zal CATS' derde eeuwgetijde ongetwijfeld worden herdacht.

Harlingen. In het koninklijk paleis, hier ter stede, is eene weergaloos merkwaardige tentoonstelling van Friesche oudheden geopend. Bijna 1500 inzenders hebben zich

beijverd, het schoonste, wat zij van 't voorouderlijk erf hadden bewaard, derwaarts te brengen; 18 vertrekken, benevens de ruime en lange gangen, zijn deels met kostbare, deels met voor de geschiedenis en de kennis van 't huiselijk leven der Friezen zeer belangrijke voorwerpen gevuld: prachtige verzamelingen munten en penningen, gildepenningen en andere voorwerpen bij het opgraven van terpen gevonden, rijke verzamelingen van antiek goud en zilver, kunstig bewerkte familie-portretten, kleederdrachten, ja zelfs 't kostbaarste wat de israëlietische synagoge en de roomsch-katholieke kerk in Friesland kan aanbieden. Verder eene keurige verzameling schilderijen, de antieke Hindelooper kamer, de antieke slaapkamer, de keuken en de senaatskamer der vroegere Franeker academie. Wie 100 uren ver rijst, om deze tentoonstelling te bezoeken, zal zich den tocht niet beklagen. Integendeel.

Wieringen. Benoorden dit Noord-Hollandsch eiland, op de plaats waar eens de stad Grebbe gelegen was, worden van tijd tot tijd nog overblijfsels ontdekt. In de eerste dagen der maand Mei zijn door eenen visscher een aantal doodkisten gevonden, waarin goed bewaarde menschelijke geraamten. Het zand, waaronder de kisten eeuwen bedolven hebben gelegen, zal vermoedelijk in Januari 11. bij den toen woedenden storm weggespoeld zijn.

Parijs. De door het keizerrijk gestichte prijs van 20,000 fr., die alle twee jaren door het Instituut toegekend wordt (ditmaal was 't de afdeeling schoone kunsten die de candidaten had aan te wijzen), is ten deele gevallen aan den beeldhouwer CHAPU, voor zijn ruiterstandbeeld van JOANNA D'ARC, op het Pyramidenplein, en voor zijn grafteeken van den bij de belegering van Parijs gesneuvelden schilder HENRI REGNAULT. Er waren 20 stemmen voor CHAPU, 18 voor VAN DER MEER.

- De volgende prijzen werden besteed voor eenige in 't openbaar verkochte tapijten uit de verzameling van den hertog van ALVA: *De doop van Christus,* 36,000 fr.; *Kruisweg*, 25,000; *Het gebed in het hofke van Oliveten,* 18,000; *De Passie*, 19,000; *Zinnebeeldig onderwerp uit Jezus' leven,* 16,800; *De graflegging,* 15,000.

- De tentoonstelling van schoone kunsten bevat 4,616 stukken (er werden er 5,813 geweigerd!). Tusschen de Belgische schilders welke grooten bijval genieten bevindt zich P. VAN DER OUDERAA, met zijne *Gravin van Egmont* (zie 1876, blz. 13), aangekocht op de tentoonstelling van Lyon, door den heer ARBELOT.

- In 1874 verkocht de fabriekraad der Servatiuskerk aan den kunstkooper RECAPPÉ voor 8000 fr. muurtapijten uit de eerste jaren der XVIIe eeuw, volgens modellen van LESUEUR en PHILIP VAN CHAMPAIGNE bewerkt. Zij waren beschadigd en vervuild en kwamen van den zolder der kerk. Er waren voorstellingen op afgebeeld uit het leven van SERVATIUS en PROTAIS, beschermheiligen der kerk. RECAPPÉ verkocht de boorden der tapijten voor 10,000 fr. aan den graaf van CAMONDO, die er gebruik van maakte bij het behangen eener zaal in zijn nieuw gebouwd huis

in de Eliseesche Velden, te Parijs. Kennis krijgende van wat er was geschied, hebben het gemeentebestuur van Parijs en de Fransche staatsregeering een rechtsgeding ingespannen, om de tapijten terug te vorderen, op grond dat de fabriekraad zijne bevoegdheid was te buiten gegaan met ze te verkoopen. De rechtbank der Seine, dezen eisch toewijzende, heeft den heeren RECAPPÉ en graaf CAMONDO bevolen de tapijten af te staan, terwijl de Servatiuskerk het geld zal hebben terug te geven, dat zij daarvoor ontvangen heeft.

Brou. In deze gemeente van Eure-et-Loire is bij het opbreken van eene straat een aarden potje gevonden met een dertigtal goudstukken van KAREL VIII, LODEWIJK XII, FRANS I, KAREL IX en HENDRIK IV. Ieder stuk weegt gemiddeld 3 gram 30 centigram.

Vaucluse. Volgens wordt gemeld, is op den zolder der St.-Pieterskerk eene op hout geschilderde prachtige voorstelling van de *Aanbidding der herders* gevonden, toegeschreven aan SIMON DE CHALON, door de eenen, aan PERUGINO, door anderen. Het stuk is 2 vierkante meters groot. Er staan 18 figuren op.

Londen. In 1876 werden in Engeland uitgegeven 1076 werken over de schoone kunsten, 857 romans, 693 godsgeleerde werken, 470 taalkundige werken, 407 geschiedkundige werken en levensbeschrijvingen, 419 schoolboeken, 377 werken over handel en staathuishoudkunde, 322 dichtbundels, 270 reisbeschrijvingen, 252 wetenschappelijke werken, 188 geneeskundige werken, 164 rechtsgeleerde werken enz.

- Peilingen, onlangs gedaan op 30°60′ noorderbreedte van Greenwich, hebben bewezen, dat de Atlantische Oceaan daar meer dan 13000 meters diep is. Om het peillood, waarmede die diepte gemeten is, neer te laten en op te halen, had men 9 ½ uren noodig.

Stockholm. In Mei 1878 zal een Zweedsche tocht naar de Pool worden ondernomen, hoofdzakelijk om het Noordpoolbekken tusschen Nova-Zembla en de Behringstraat te onderzoeken. OSCAR DICKSON, die reeds vroeger verscheidene tochten heeft laten uitrusten, heeft voor deze nieuwe onderneming ruim 300,000 fr. geschonken, terwijl de koning van Zweden met hetzelfde doel, uit zijne eigene kas, omtrent een half millioen franks heeft gegeven. De leeraar NORDENSKIÖLD zal de leiding van den tocht hebben.

Alexandrië. In onzen jaargang 1876, blz. 89, maakten wij melding van de oude Egyptische obelisk van rozenrood graniet, door den onderkoning MEHEMED-ALI afgestaan aan Engeland. Met de toebereidselen om haar naar Londen over te voeren is thans een ernstig begin gemaakt door den ingenieur DIXON. Het zwaar gevaarte is reeds naar het strand kunnen gebracht worden. Bij deze gelegenheid is op de obelisk een opschrift ontdekt, waaruit blijkt, dat BARBARUS, prefect van Egypte, ze door den bouwmeester PORTIUS liet oprichten in het V^e^ jaar van CESARS regeering. Het voetstuk van het gedenkteeken moet versierd geweest zijn met vier bronzen geiten, waarvan men er drie schijnt te hebben teruggevonden, benevens het voetstuk zelve. Dit laatste lag in de zee, ongeveer 100 meters van den oever verwijderd. De 60 voet hooge en meer dan 7 voet breede obelisk is uit één steenblok.

Washington. Met ondersteuning van de regeering, zullen in de Lady-Franklin-Baai of bij Kaap Union (tusschen 82 a 83° noorderbreede), op 400 Engelsche mijlen afstand van de Pool, 40 of meer krachtige mannen, met een voldoenden voorraad

levensmiddelen, gedurende drie jaren gaan verblijf houden, om den tijd te hebben elke gunstige gelegenheid te baat te nemen, ten einde dichter bij de Pool te komen.

Australië. Een stuk koraal, 5 voet hoog, 6 voet in middellijn aan het boven- en 2 aan het ondereind, heeft men vastgehecht gevonden aan den onderzeeschen telegraafkabel bij Fort Darwin in Australië. Daar deze kabel niet langer dan 5 jaren gelegen heeft, moet de aanwas van koraal spoediger plaats hebben, dan tot nog toe door natuurkundigen werd ondersteld.

Sterfgevallen.

JOSEPH RADOUX, leeraar van muziek bij de Luiksche gemeentescholen, is te Luik overleden den 15n April, oud 44 jaren.

ARTHUR CROQUISON, bouwkundige, zoon van den provincialen bouwmeester van dien naam, geboren te Kortrijk den 26n Augustus 1845, is aldaar overleden den 16n April ll.

EDOUARD CHARLES DE BARSÉE, leeraar aan de Antwerpsche muziekschool, is den 20n April te Antwerpen overleden, oud 47 jaren.

ADOLF VAN SOUST DE BORKENFELDT, uit Antwerpsche ouders te Brussel geboren den 16n Juli 1824, bestuurder der afdeeling schoone kunsten en letteren aan het ministerie van binnenlandsche zaken, is te Sint-Joost-ten-Noode overleden den 23n April 1877. Als letterkundige, deed hij zich onder andere kennen door de volgende verdienstelijke werken: 1849, *Notice sur la vie et les ouvrages de Paul Bourrée; Epitre à Wiertz;* 1856, *Chant jubilaire*, waarvan H. CONSCIENCE eene vertaling maakte (zie *De Vlaamsche School* 1862, blz. 33); *L'École d'Anvers en* 1858*; Venise sauveé*, waarvan wij in 1875, blz. 17, eene vertaling gaven door EM. HIEL; 1874, *L'Année sanglante* (in het Duitsch vertaald door G. DANNEHL); *Le chant lyrique;* 1875, *La rénovation flamande;* laatstgenoemde werken verschenen onder den aangenomen naam van PAUL JANE (zie *De Vlaamsche School* van 1875, blz. 95). De overledene was een vriend en trouw voorstander van de Vlaamsche beweging. Als mensch en burger genoot hij de openbare achting, in den uitgebreidsten zin, gelijk welsprekend bij zijn graf gezegd werd op het kerkhof van Etterbeek, den 26n April, door de heeren GREYSON, JAN ROUSSEAU en VERHOEVEN-BALL. Hij was ridder van de Leopoldsorde, van de Pruisische orde van den Adelaar en de Weimarsche van den Witten Valk. Hij laat zijne vrouw, geboren AMALIA LIMAUGE, eene dochter achter.

Dr. ARIE DE JAGER is op 26 April te Rotterdam op 71-jarigen ouderdom overleden. Als taalkundige genoot de overledene eene welverdiende faam; hij behoorde in dit vak tot de uitstekendste letterkundigen dezer eeuw. Hij heeft zich gedurende zijn welvervuld leven een onvermoeid werker betoond. De Nederlandsche letterkunde zal zijn afsterven dan ook lang betreuren. Bij zijne plechtige teraardebestelling op de begraafplaats onder Crooswijck, werden door de heeren W.T. VAN GRIETHUYSEN en C.A.A. DE MAGNIN redevoeringen uitgesproken.

VERBOND VOOR KUNSTEN, LETTEREN EN WETENSCHAPPEN
TE ANTWERPEN

FIAT LVX.

Kunstcongres ingericht onder de bescherming van het gemeentebestuur.

De hoofdcommissie zendt ons den volgenden omzendbrief:

'*Weledele heer*,

Met het doel eenen buitengewonen luister bij te zetten, aan de feesten welke ter gelegenheid der 300ste verjaring van RUBENS' geboorte worden ingericht, heeft het gemeentebestuur van Antwerpen, nevens de ontworpene openbare vermaken en betoogingen, ook de vergadering van een congres in zijn programma geschreven, om aldus met het aandenken aan de feestelijkheden ook de herinnering aan een werk, nuttig voor de wereldwijd verspreide kunst, te paren.

Het is u bekend dat België de eer had, in 1858 het eerste plechtig internationaal debat over het vraagstuk van eigendom op het gebied der kunsten en letteren uit te lokken. Het grondbeginsel van het kunsteigendom, heftig bevochten en ook warm verdedigd, werd door het congres van Brussel aangenomen. De staatsbesturen, door deze vergadering van uitstekende mannen ingelicht, hebben sedert dan getracht de waarborgen welke het eigendom der letteren en kunstgewrochten moesten beschermen, op vaste gronden te vestigen; bij gebrek aan voorloopige overeenkomst echter, bleven hunne pogingen bijna vruchteloos of gaven zij het leven aan ontwerpen welke strekten tot het onderwerpen van het kunsteigendom aan eene afzonderlijke, verschillende wetgeving van ieder land.

Het congres van Antwerpen, in 1861 gehouden en dat op debijtreding der uitstekendste geleerden van onzen tijd mocht roemen, had zich vooral de taak opgelegd, op den geest van wetgevers en staatsbesturen te drukken, om te bekomen dat de laatsten eene gelijkvormige wetgeving onderling zouden bepalen, en van de eersten, dat deze gemeenschappelijke wetgeving op de breedst mogelijke gronden zou gevestigd worden, op zulke wijze dat de auteursrechten zouden gewaarborgd zijn.

Deze algemeene grondbeginselen heeft het congres van 1861 op de gelukkigste wijze ontwikkeld; het heeft het recht van eigendom op rechtvaardige wijze beperkt, het tijdstip bepaald waarop de maatschappij haar recht van onteigening voor openbaar nut mag en moet doen gelden, de zoo kiesche vraagpunten opgelost welke het namaken van kunstvoorwerpen doet ontstaan, de belangen der kunstenaars verdedigd en te gelijkertijd die van liefhebbers en kooplieden op rechtvaardige wijze gevrijwaard, eindelijk de onwettige en vervalschte copij, eene misdaad genoemd welke de wet moest straffen.

Acht staatsbesturen van Europa deden zich op dit congres vertegenwoordigen, alsmede een aantal maatschappijen en academiën. De besluiten werden in algemeene vergadering door aanzienlijke meerderheden genomen en door een groot getal ambtelijke bijtredingen ondersteund. Men was dus eenigszins gerechtigd te hopen dat de kwestie van het recht van eigendom opgelost was en dat de grondbeginselen door het congres van Antwerpen bepaald, tot grondslag van internationale overeenkomsten zouden dienen, waarin dezelfde rechten en waarborgen aan de schilders en schrijvers van alle landen zouden worden toegekend.

Deze hoop werd niet verwezenlijkt. Ondanks eenige hoogst loffelijke pogingen welke sommige landen, en vooral Engeland, ter verbetering hunner wetgeving aanwendden, bleef het recht van eigendom even weinig beschermd als vóór 1861; de rechten van den kunstenaar zijn niet beter gevrijwaard, het namaken of vervalschen blijft ongestraft, de onwettige nabootsing der kunstvoortbrengselen is eene geregelde nijverheid geworden welke bij klaren dage werkt, zonder dat de rechtbanken de macht bezitten aan den schepper de verschuldigde bescherming te verleenen.

En niet alleen lijden de beeldende kunsten bij dezen toestand; de toondichters, wier belangen in de vorige congressen gansch verwaarloosd werden, vinden bij de uitvoering hunner gewrochten slechts eene nietsbeduidende opbrengst. En nochtans, van al de kunstvakken is er geen dat sedert eene eeuw zooveel meesterwerken heeft voortgebracht.

Deze toestand heeft ons aangespoord, kunstenaars en wetgeleerden uit te noodigen, het werk van het vorige congres te vervolledigen en wettige middelen op te zoeken

om aan de auteurs de vruchten van hunnen arbeid te verzekeren.

Het gemeentebestuur heeft zich herinnerd dat het Kunstverbond van Antwerpen de groote bespreking van 1861 had uitgelokt en heeft dan ook het bestuur dier vereeniging de eervolle taak opgelegd het congres van 1877 in te richten.

De hoofdcommissie, gelast met het opstellen van het programma van dit congres, heeft gemeend dat in eene vergadering van al de uitstekende mannen welke zij uitgenoodigd heeft aan de werkzaamheden deel te nemen, de bespreking niet in de enge palen van eene twistvraag over eigendom mocht gesloten worden.

Werkzaamheden van verhevener karakter zijn het, welke den kunstenaar bezielen, welke in hem de edelste en eigenaardigste opvattigen doen onstaan. Hij strijdt voor een gedacht, een princiep; om zijne overtuiging te verdedigen vindt hij eene kracht welke de kunst zich ten nutte maakt; zijne gemoedsopwellingen en zelfs zijn haat zijn vruchtbaar en zelden ziet men een geschil tusschen twee scholen ontstaan zonder dat in beide kampen personen van zulke beteekenis zich voordoen dat zij gansch hun tijdvak beheerschen.

Nooit was deze strijd zoo hard als in onze dagen. Geen wonder. - 's Menschen geest heeft, in onze beschaving, twee groote bewegingen doen ontstaan. De eene heeft ons tot de Hervorming op godsdienstig en moreel gebied en tot de *Renaissance* op geestelijk en kunstterrein geleid; de andere bracht ons tot de omwenteling van 1789. Deze eeuw heeft ons dus in eene nieuwe wereld geplaatst, zoo zeer verschillend met die waarvan Rubens de hoogste verpersoonlijking op kunstterrein is, als de *Renaissance* met de middeneeuwen.

Toen de democratische gedachten de bovenhand bekwamen, verloor de kunstenaar op eens met de instellingen van het verleden, de overleveringen en het geloof welke hem de scheppingskracht gaven; ter andere zijde ontviel hem de eeuwenoude ondersteuning van adeldom, geestelijkheid en gilden welke onder de vroegere maatschappelijke inrichting zoo bloeiend waren.

De kunstbeweging in de XIXe eeuw werd daardoor zeer gevoelig getroffen: sommige vakken werden verlaten, - wat men de groote, de monumentale schilderkunst noemde was in sommige landen bijna vernietigd. - De kunst moest zich eenen nieuwen weg banen. De omwenteling echter was niet sterk genoeg geweest om menige diep onder het oude maatschappelijk gebouw geschoten wortel van het verleden, uit te rukken. Het geloof van vroeger was niet gansch uitgedoofd. - Zekere school ondernam hetzelve te doen herleven zonder zich te bekreunen om wat de omwenteling reeds verworven had; de revolutionairs van hunnen kant, verwierpen geheel en gansch al wat niet tot de nieuwe gedachten be hoorde.

Deze twist tusschen de oude en de hedendaagsche wereld kon niet op enkel esthetisch terrein gevoerd blijven worden; al wat onzen tijd aan drift, twijfel, geloof, toorn en begeestering kenschetst, is in het strijdperk getreden. En nu, meer dan ooit, wordt de kunst godsdienstig of godsloochenend, vooruitstrevend of achteruitkruipend, socialistisch of aristocratisch, hedendaagsch of ouderwetsch, enz., en zoekt beurtelings hare wapens in politiek en in philosophie.

Wij hebben ons afgevraagd of het niet wenschelijk ware, in het tegenwoordig overgangstijdvak, de banden die ons aan het verleden hechten te bepalen en zonder het roemrijk erfdeel onzer voorvaderen te verloochenen, er den machtigen stroom der hedendaagsche gedachten te doen instorten.

Daarom stellen wij de vraag aan het congres:

Welken invloed heeft Rubens uitgeoefend? Welk is de invloed der democratie op de kunst? Beide deze vragen doelen te gelijkertijd op het verleden, het tegenwoordige en de toekomst van de kunst.

Wij willen het ons niet ontveinzen dat die vragen levendige bespreking zullen uitlokken, maar deze redetwist is noodzakelijk, zij bevalt aan ons verlangen tot onderzoeken en raakt bovendien aan hedendaagsche belangen van het hoogste gewicht.

Het bespreken, onder kunstopzicht, van den nieuwen toestand door de democratische gedachten in het leven geroepen, voert ons inderdaad rechtstreeks naar het onderzoek der voor- en nadeelen welke de kunstenaren vonden in de bescherming welke de oudere instellingen hun verleenden; het voert ons tot de vraag of de kunst door het openbaar bewind moet aangemoedigd worden, en op welke wijze, - of haar de centralisatie nuttig of schadelijk is, - of met onze maatschappelijke instellingen het heropbeuren van zekere vervallen kunstvakken mogelijk is, - eindelijk of de monumenten uit het verleden onze bijzonderste bron van kunstbezieling moeten blijven en ons tot toonbeeld dienen.

Dit zijn de grondgedachten welke wij in bijgaande programma hebben neergeschreven. Wij durven niet verzekeren dat het niet aan tijd zal kunnen ontbreken om al de punten welke daarop voorkomen te bespreken, maar wij meenen dat den leden van het congres toekwam, over de tijdruimte zijner werkzaamheden te beslissen en als laatste rechter uitspraak te doen over de vraagpunten welke dienen verdaagd of bij het programma gevoegd te worden.

Om degenen optelossen welke aan de beraadslaging der vergadering, door de stad Antwerpen belegd, zullen onderworpen worden, alle school- of partijgeest ter zijde gelaten, hebben wij onzen oproep gericht niet enkel aan de kunstenaren, maar aan de rechtsgeleerden, de wijsgeeren, in een woord aan al de denkers die in de voortbrengselen der kunst het geheim van den volksgeest en het karakter der beschaving zoeken. Ons eenig doel is voor de verdedigers der algemeene kunstbelangen, welke ook hunne denkwijze of strekking zij, een vrij spreekgestoelte op te richten.

Onder zulke voorwaarden, drukken wij de hoop uit dat het congres van 1877 met uwe tegenwoordigheid vereerd zal worden en dat gij ons uwe medewerking zult verleenen. - De openingszitting zal plaats hebben op Zondag 19 Augustus.

Het zou ons een genoegen zijn, weled. heer, met uwe bijtreding de opgave der punten te ontvangen, waarover gij zoudt willen handelen (zoo gij voornemens zijt op ons congres het woord te voeren), alsmede de mededeelingen welke gij aan de commissie zoudt willen doen, voorna-

melijk voor wat onuitgegevene stukken over de geschiedenis der werken van Rubens betreft.

Aanvaard, weledele heer, de verzekering onzer bijzondere hoogachting.

De regelings-commissie: de voorzitter-burgemeester der stad Antwerpen, LEOPOLD DE WAEL; de onder-voorzitters, E. PECHER, N. DE KEYSER en VERHOEVEN-BAL; de secretarissen, E. GRESSIN-DUMOULIN, E. GRANDGAIGNAGE, J. VEDERS, E.P. CASTELOT; de penningmeester, H. LANGLOIS.

Programma. I. - *Afdeeling van wetgeving.*

Onderzoek van de grondslagen eener internationale wetgeving, ter bescherming der eigendomsrechten op kunstwerken ter voorkoming van bedrog en namaaksel.

1. Welke zijn de wettelijke middelen, die den kunstenaar den eigendom zijner werken kunnen waarborgen?
2. Welke zouden de practische maatregelen zijn, om 't bewijzen van namaaksel en bedrog gemakkelijk te maken?
3. Welke zijn de wettelijke waarborgen die aan de toondichters het deel der opbrengst hunner werken volgens billijke grondregels zouden verzekeren?
4. Op welke wijze zal men de besluiten van het congres ten uitvoer kunnen brengen en er de toepassing van uitbreiden?

II. - *Afdeeling van esthetiek en wijsbegeerte.*

1. Welke is de beteekenis van Rubens in de kunst en welken invloed heeft hij uitgeoefend op onze school en op de vreemde scholen?
2. Welke is de invloed der democratie op de kunst?

III. - *Afdeeling van kunst en huishoudkunde.*

1. Hoe zou men eene wijdere vlucht kunnen geven aan de monumentale schildering, en deze weer even belangrijk doen worden als zij eertijds was, bijzonder in ons land?
2. Moet het openbaar bewind tusschenkomen in de aanmoediging der schoone kunsten?
3. Is de centralisatie in zaken van kunst nuttig of schadelijk?
4. Is het niet wenschelijk, in 't belang der kunst en der kunstenaars, de kunstschatten die verspreid zijn in de verschillende gestichten van 't openbaar domein, onder 't bereik van ieder te brengen?

IV. - ***Afdeeling van bouwkunde.***

1. Moet ieder land, in zijne gebouwen, de overleveringen der nationale bouwkunde eerbiedigen?
   Ware het niet goed, zoo men in onze streken terugkeerde tot de typen der XIIIe-XVIIe eeuw voor de monumenten en openbare gebouwen, mits die naar de hedendaagsche eischen in te richten?
2. Zou het niet wenschelijk zijn, dat het openbaar gezag een toezichtsrecht had over den stijl van gebouwen, bijzonder van die, welke in de nabijheid zijn van monumenten, opdat hun trant met deze zou overeenstemmen?

V. - ***Afdeeling van geschiedkunde.***

1. Over welke bestanddeelen beschikt men, tot het samenstellen der geschiedenis van Rubens' werken?

Wanneer men weten wil langs waar de wind waait, dan is het geen steen, maar wel eene pluim die men omhoog werpt.

Abraham.
Vervolg van blz. 60.

Antoon, zijt gij het? vroeg de kleermaker met eene slaperige stem, en wreef zijne oogen alsof hij pas uit zijne sluimering ontwaakte. Wat doet gij op het Paaschfeest en zoo laat bij mij?

- Vader Abraham, begon de bakker, sta op, ik heb u iets zeer gewichtigs mede te deelen.

- Iets zeer gewichtigs? vroeg Abraham, en toonde daarbij niet den minsten lust het warme bed tegen de koude kamer te verwisselen.

- Sta op! zeide de andere op dringenden toon; het geldt de redding van hetgeen u het dierbaarst is.

Taubele durfde bijna geen adem halen, uit vrees van iets te zullen verliezen van het gesprek tusschen haren vader en haren geliefde.

- De redding van hetgeen mij het dierbaarst is? herhaalde de kleermaker op weemoedigen toon; en weet gij een middel om het te behouden?

- Ja, antwoordde Antoon bedaard.

- En waarom kunt gij het mij hier niet zeggen?

De jongeling wierp een blik op het bed van het meisje.

- Ik kan toch maar niet gelooven, dat iets wat mij dierbaar is, in zulk een gevaar zou verkeeren, hernam Abraham spottend, daar hij den blik des jongelings gevolgd had; kom aan, zeg maar, wat gij te zeggen hebt. Voor mijne dochter had ik tot hiertoe geene geheimen, en ik geloof, voegde de kleermaker er met eene door smart en bitterheid bewogene stem ernstig bij, ik geloof of geloofde, dat mijne dochter er ook geene voor mij had. Niet waar, Taubele?

- Indien gij het wilt, viel de jongeling hem in de rede, om het meisje uit de verlegenheid te redden, welke het gevolg van deze vraag moest zijn, - indien gij het dan wilt, zoo zal ik het u in tegenwoordigheid van uwe dochter zeggen; gij zult daaruit ontwaren hoe dierbaar gij mij zijt, hoe dierbaar uwe dochter mij is. Ik kom zooeven uit de vergadering der bakkers en der bakkersleerlingen. Gij weet, hoe zeer uwe geloofsgenooten bij het gemeene volk der stad gehaat zijn. Deze haat stijgt van dag tot dag, omdat keizer Rudolf vele der drukkende wetten tegen u ingetrokken heeft en, gelijk het schijnt, er nog meerdere intrekken wil. Onder het gemeen, dat een aangeboren haat tegen u koestert, reken ik vooral de verschillende werkmansgilden en aan het hoofd van deze vijanden staan de bakkers. Keizer Rudolf gaf aan uwe gemeente de vrijheid zelve brood te bakken, en deze vrijheid voerde de woede van de bakkersgilde ten top. De bakkers van Praag hebben daarom heden avond besloten de joden te vermoorden.

- Te vermoorden! riep Abraham ontsteld uit: zijne oogen puilden uit hunne kassen en zijn gelaat werd doodsbleek - al mijne geloofsgenooten te vermoorden?

- Hoor mij verder bedaard aan, vader Abraham, zeide de bakkersgezel, dan zult gij tevens vernemen op welke wijze gij u redden kunt. Morgen is het de laatste dag van uw Paaschfeest; gelijk gij weet, zenden de christenbakkers jaarlijks op dien dag, daar de uwe op Paschen niet

bakken mogen, hunne knechts met allerlei soort van brood naar de Jodenwijk om het te verkoopen, en daar gij sedert acht dagen geen brood gegeten hebt. zoo vallen de vrouwen en meiden meestal op de goed gevulde manden aan, koopen ze leeg en brengen het brood naar huis. Het brood, dat morgen in uwe wijk ten verkoop zal gebracht worden, is - vergiftigd.

- Vergiftigd! riep Abraham, en greep naar zijne kleederen; wij moeten terstond...

- Hoor tot het einde toe aan, viel Antoon den kleermaker in de rede; wij, leerlingen, moesten allen op het beeld van onzen gekruisigden Zaligmaker zweren, het geheim onzer meesters niet te zullen verraden; wie van ons één woord, zelfs tot een christen, er van rept, dien treft een zekere dood. Nog zijn de bakkers en hunne knechts in het gildehuis, waar het besluit genomen is, bijeen: neemt gij nu reeds maatregelen tegen hen en wordt men het gewaar, dan zou natuurlijk het vermoeden op mij vallen, daar men weet dat ik sedert jaren brood bij u breng. Wacht bedaard den dag af, en overleg tot zoo lang, wat gij doen moet. En nu, vaarwel! ik heb een heiligen eed geschonden, ik geef mij aan een zekeren dood prijs - want hoe het ga, zij zullen het zeker eenmaal ontdekken. Vader Abraham, - zoo ging de jongeling met eene bevende stem voort, - ik zal u niet zeggen *waarom* ik voor u gedaan heb, wat ik gedaan heb; maar ik geloof dat gij het weet, en vermoed dat gij straks niet sliept.

Antoon gaf den kleermaker de hand en drukte die hartelijk; daaaop ging hij naar Taubele, om haar, die hem met een dankbaren glimlach aanzag, met weinige woorden goeden dag te zeggen, en klom daarop door het venster weder naar buiten. Voorzichtig stak hij eerst zijn hoofd naar buiten, om te luisteren of er ook onraad was, maar daar hij geene levende ziel op straat zag, sprong hij naar beneden en sloop met behoedzaamheid langs de huizen voort.

En gelijk men op hetzelfde oogenblik aan den hemel lichte en donkere wolken ziet drijven, en gelijk op hetzelfde bed witte rozen en donkere distelen bloeien, zoo bevonden zich ook in de kamer, welke de schoone jongeling zooeven verlaten had, een hoopvol en een bekommerd gemoed.

Maar de vreugde leefde niet meer in dezelfde borst, waarin zij een uur geleden, aan het hoofd van den lustigen maskeradentrein, onder het vroolijk geschal van pauken en trompetten, binnengetreden was; de smart beangstigde niet meer het hart van het vertwijfelde meisje, dat zich zelf met verwijten had overladen. Thans was het de vader die treurde en de dochter die juichte. En terwijl zij daar beide, slapeloos en zonder een woord te spreken, wakend droomende op hunne legerstede lagen, verhelderde toch een lichtstraal het bewolkte voorhoofd van Abraham, toen hij aan de liefde zijner dochter dacht.

De laatste sterren verbleekten voor het licht der opkomende zon, die aan den wolkenloozen hemel verscheen, toen de kleine kleermaker buiten de deur van zijn huis trad. De meest verschillende gedachten brachten zijn hart in eene koortsachtige opgewondenheid. De smart over zijne onlangs verlorene vrouw, zijn snel verworven rijkdom; het heden nacht ontdekte geluk of ongeluk zijner dochter, de gewichtig plicht dien het geheim van den bakkerszoon hem opgelegd had en waaraan hij zich met vreugde en trotschheid onderwierp; de redding van al zijne geloofsgenooten, - dat alles hield zijn hoofd en hart bezig.

Terwijl duizend gedachten hem bestormden, spoedde hij zich als met gevleugelde schreden rusteloos voort. Plotseling stond hij stil. Zijn stap werd langzamer, zijne trekken kregen hunne kalme uitdrukking weder. Om den bruischenden oproer zijner

gemoedsbeweging te stillen en om tot die kalmte te geraken, die hij bij zijne even heilige als gevaarlijke onderneming behoefde, zag Abraham met een vromen en dankbaren blik naar den hemel op, en begon daarop halfluide zijn morgengebed op te zeggen. Al helderder en helderder werd de rooskleurige hemel; meer en meer verdreven de gouden zonnestralen de vale schemering; hartelijker en hartelijker steeg Abrahams gebed tot zijnen God omhoog.

Reeds sedert lang stond hij voor het huis van den rabbi, en toch aarzelde hij nog den zwaren klopper op te lichten; bedaard en met geslotene oogen en gevouwene handen, zeide hij het gebed tot het einde toe op, en met de zacht gesprokene woorden: 'God zal wel helpen!' greep hij den klopper aan en liet hem met zijne volle zwaarte op het koperen onderstuk vallen.

Het duurde een geruimen tijd voordat er een raampje op de eerste verdieping geopend werd en het slaapdronken gelaat van de vrouw des rabbi's zich vertoonde.

- Wie klopt daar reeds zoo vroeg? vroeg zij geeuwend en zag naar beneden.

- Doe open! doe open! riep de kleermaker; ik moet den rabbi spreken.

- Zijt gij het, Abraham? vroeg de vrouw verwonderd, en in de hoop op een reeds verwacht geschenk van den rijkgeworden kleermaker, bracht zij spoedig eenige orde in haar slaapgewaad en zette hare muts te recht. Wat verschaft ons zoo vroeg het genoegen? riep zij en knikte Abraham zoo vriendelijk toe als zij maar kon.

- Doe slechts open! antwoordde Abraham dringend, gij zult het wel vernemen, als ik eerst in huis ben.

Weldra hoorde men den zwaren stap der logge vrouw op de trappen, en Abraham trad den gang binnen.

De rabbi was intusschen ook opgestaan en naar beneden gekomen, en reikte den binnenkomende vriendelijk lachend de hand, ofschoon hij inwendig lastig was op den kleermaker, die met geld geene beschaafdheid en wellevendheid genoeg gekregen had, om hem, den rabbi, niet in zijne zoete morgensluimering te stooren.

- Indien ik niet hoopte weldra eenige dukaten van u te bekomen, dacht hij wrokkend bij zich zelven, gij gingt den dorpel sneller af dan gij er op gekomen zijt!

In weerwil van zijne vroegere belofte, dat de vrouw van den rabbi de reden van zijn vroegtijdig bezoek wel vernemen zou, als hij in huis was, stond Abraham er stijf en sterk op dat de dame het vertrek, waarin zij gegaan waren, zoude verlaten. 'tWas te vergeefs, dat de beleedigde vrouw dreigende blikken op haren echtgenoot wierp.

(*Wordt voortgezet*).

> Het is meestal in de geringste zaken dat de mensch zijne inborst laat kennen.

P. Rubens.
Aanteekeningen over den grooten meester en zijne bloedverwanten door P. Génard.

Onder bovenstaanden t i t e l zal eerlang een werk verschijnen, dat bij de aanstaande Rubensfeesten, een bijzonder belang zal opwekken. De schrijver heeft een aanzienlijk getal ongekende aanteekeningen vergaderd die veel licht zullen werpen op de levensbaan des grooten meesters; zij handelen: over RUBENS' geboorteplaats; over zijne familie en die zijner moeder MARIA PYPELINCKX; over het vertrek zijns vaders uit Antwerpen; over verscheidene zijner werken en, onder andere, over de versieringen van het *Introïtus Ferdinandi*; over zijne testamenten, zijn dood en zijne nalatenschap; over zijne afstammelingen.

Onze getrouwe lezers zullen zich de vele belangrijke bijdragen herinneren die de heer P. GÉNARD over RUBENS in *de Vlaamsche School* liet verschijnen; deze bijdragen, alsook menigvuldige ongekende stukken, heeft hij tot een geheel samengebracht en wij kunnen dit zijn werk dan ook aanbevelen, als zijnde van zeer groote geschiedkundige waarde.

Wij vertrouwen, dat alle vrienden van de geschiedenis der vaderlandsche kunst, zich het zullen willen aanschaffen. Wij zijn verzekerd dat niemand zich bij de lezing teleurgesteld vinden zal.

Het werk, op zwaar papier, groot in-4°, gedrukt, en met verscheidene platen versierd, zal in twee of drie afleveringen van ongeveer 140 bladzijden verschijnen, bij P. KOCKX, boekhandelaar, Oude-Koornmarkt, 28, te Antwerpen. Prijs der aflevering: fr. 3.50.

De oude kelders in de Wisselstraat, te Antwerpen.

In 1876, blz. 165, gaf de *Vlaamsche School* de afbeelding van een welfsel en kapiteel van zekeren ouden kelder, onder de Wisselstraat, te Antwerpen, bestaande en deeluitmakende van het huis op den Westhoek van gemelde straat en de Groote-Markt. Dit huis, met al de andere in de Wisselstraat afgebroken zijnde ter verbreeding van de straat, zoo werd de vraag gesteld, of de bewuste kelder oudheidkundige waarde genoeg bezat, om als overblijfsel van een aloud gebouw bewaard en in eere gehouden te worden?

Ik heb opzoekingen gedaan naar den oorsprong en den aard van het gebouw, waartoe de kelder oudtijds behoorde.

Wat ik vond, laat ik hier volgen.

Waar zich thans de Wisselstraat bevindt, stond reeds in de eerste helft der XVe eeuw eene aanzienlijke meesterwoning (wanneer zij gebouwd werd is niet gebleken), die zich uitstrekte van op de Groote-Markt tot op de Oude-Beurs. In 1453 was dit huis het eigendom van den schepen NICOLAAS ALLEYN, die het ambt van rentmeester der stad Antwerpen bekleedde en in het aangegeven jaar het tijdelijke met het eeuwige verwisselde, zonder wettige kinderen na te laten. Het bewuste huis was geheeten *Dornick*. Na ALLEYNS dood, werd het geërfd door zijne zuster BEATRIX, echtgenoote van JAN VAN URSELE, en WILGARDE, echtgenoote van JAN VAN SOMPEKEN, die het eigendom verkavelde, en er eenen voetweg door heentrokken, die Dornickstraetken werd genoemd.

JAN VAN SOMPEKENS dochter, MARIA, trouwde met JAN RUYCROCK VAN DE WERVE, en in de eerste helft der XVIe eeuw waren de kinderen dezer echtelieden, bij onverdeeldheid, eigenaars van al de huizen, op de Westzijde van den voormelden voetweg gebouwd. In 1546 en 1547 verkochten zij dezelve aan verschillende lieden. Omstreeks denzelfden tijd, werd de Oostzijde van het eigendom grootendeels door ADAM BOELAERT gekocht.

Het perceel op den Westhoek van de Oude-Beurs behield den naam Dornick. Van het op de Groote-Markt uitkomend gedeelte der meesterwoning werden twee huizen gemaakt; in de XVIIe eeuw heette een dezer huizen *St.-Pieter*, het andere *Het Vosken.* Dan ook begon men het straatje *Wisselstraatje* te heeten, naar den naam van een zijner huizen.

Oudtijds en tot in de XVIIe eeuw kwam men van de Groote-Markt in het Dornickstraetken of Wisselstraatje langs eene groote poort, afgebeeld op een in mijn bezit zijnde plan, dat van rond 1565 dagteekent.

De oorspronkelijke kelder der meesterwoning (van welks overblijfsel thans de rede is) werd in 1547 veranderd, bij de verkaveling des eigendoms. Dienaangaande wordt in de verkoop-akte het volgende gelezen: ‘wel verstaende dat de voors. erfnemer (de kooper van een van de hoekhuizen der Groote-Markt) den kelder onder niet verder hebben en sal dan 't selve huys nu ter tyd boven breed is ende zoe dien bij de gezworen erfscheijders deser stadt afgeteeckent is.’

Al de huizen van de Wisselstraat bekwamen daarenboven het recht zich te bedienen van de twee sedert zeer lang gedempte gemakputten, die onder het midden van 't straatje lagen.

Dat de kelder van het huis ALLEYN ooit herbouwd zou zijn, heb ik nergens aangetroffen.

Om het in de *Vlaamsche School* afgebeelde overblijfsel van dezen kelder als eene merkwaardigheid te kunnen bewaren, zou men het welfsel en de muren moeten herbouwen, daar zij geoordeeld worden niet sterk genoeg te zijn, om er met zwaar geladen wagens, zooals er thans door de verbreede Wisselstraat zullen komen, over te rijden. Ten aanzien daarvan, heeft de gemeenteraad den 5^{n} Mei besloten den kelder te doen dempen, nadat er een of meer pilaren met hunne kapiteelen uitgehaald zullen zijn, om bewaard te worden op het Steen, in het museum van oudheden.

Antwerpen.

RIDDER LEO DE BURBURE.

Op den 300^{n} *verjaardag van Rubens' geboorte.*
Vlaanderens kunstroem.
Gedicht door J. de Geyter, getoonzet door Peter Benoit.

I.

ZUSTERSTEDEN UIT BELGIË EN HOLLAND. Liefste der Zustren, die troont aan de Schelde, Kunstkoninginne, wij allen zijn hier! Neem onzen kus, onze kronen en palmen; Laat onze hulde de wereld doorgalmen: Moeder van Rubens, op U zijn wij fier! Zeg ons, o Zuster, die blikt uit den hoogen, Verre in het ruim, over landen en zee, Kwamen ook vreemden ter Schelde getogen, Brachten ook vreemden U lauweren mee? ANTWERPEN. Ik zag er komen Uit ieder land, Zag zeilen, stoomen Van ieder strand..... Geen volk ter wereld Dat weder thans Mijn kroon niet perelt Met roem en glans..... Weest welkom allen! Hebt allen dank! En dreunt, mijn wallen, Bij klank en zang!

(Fanfaren.)

EUROPA. Waar Tiber, Seine en Donau vloeien, Citroenen geuren, druiven gloeien; Waar Albion den staf van Zeebeheerscher zwaait; Waar 't Noorden slaapt, en stormen spreken; Waar door de sneeuw slechts pijnen breken, Alom, uit volle hand, hebt Gij geluk gezaaid! AZIA. Waar de eerste Mensch is opgetreden, Een andre God wordt aangebeden..... AFRICA. Waar in mijn zandwoestijn geen oog rust op een bloem..... AUSTRALIA. Waar slechts verloren schepelingen Uit dorst en honger binnendringen..... AZIA, AFRICA, AUSTRALIA. Weldadig drong ook daar uw kunst door met uw roem! AMERICA. Voor 't jongste volk heeft kunst geen waarde; 't Wil goud en macht, zoo denkt heel de aarde; En wat het waagt, verstomt de wereld die 't aanschouwt: Het jongste volk heeft ijzren zielen..... Toch, Vlaandren, toch ziet gij het knielen, En smeeken om uw kunst in ruiling voor zijn goud! ANTWERPEN EN ZUSTERSTEDEN.

Jonge volkeren zijn wij allen..... Buigen wij voor de Ouden neer: Laat onzen lofzang hun ter eer, Laat hem voor Grootheid en Glorie, schallen! ALLEN. Laat hem voor Grootheid en Glorie schallen!

Lofzang aan de Oudheid.

Klein, ja, zijn we - Pygmeeën gelijk - bij de Reuzen der Oudheid!
Grieken vooral, U staren wij aan met bewondrenden eerbied!
Wel viel staatsmacht; legers en tronen verzwonden als stofzand;
Indië draget een dwagjuk, Rome verovert geen volk meer;
Maar uit het puin hunner grootheid delven wij juichend hun geestwerk.
Prijken niet onze paleizen met hunne gewrochten, verminkt, ach?
Rein als de zon die uit zee stijgt, rein of ze nooit nog geglanst had,
Schittert, de werelden over, Apelles en Phidias kunstroem!
Waar, Alexanders! is 't groote dat gij hier te stichten gewaand hebt?
Vrij werden dra uw verdrukten, en thans nog vervloekt hun geslacht u.
Blijven de Vedas Aziës volk niet ten hemelschen manna?
Job zit hoog op een troon, en een God is nog immer Homerus!
Ja, als de zon die uit zee stijgt, rein of ze nooit nog geglanst had,
Schittert, de werelden over, o Ouden! uw eeuwige kunstroem!

II.

ZUSTERSTEDEN EN ANTWERPEN. Welk een lange, sombre nacht Daalde neer op al die pracht! Gansch het menschdom, diep gezonken, Lag in boeien vastgeklonken..... Eeuwen, eeuwen scheen de lucht Als bezwangerd met gezucht.....

Lofzang aan Vlaanderen.

EUROPA.
Waar blonk
Het eerste licht der blijheid?

AL DE WERELDDEELEN.
In Vlaanderen!

AMERICA.

Waar klonk
Het eerste lied der Vrijheid?

AL DE WERELDDEELEN.

In Vlaanderen!

AL DE WERELDDEELEN.

De Keerlen
Streden met lans en dolk,
En peerlen
Strooiden de dichters in 't volk.
Ja, door de eeuwen heen, die donkeren,
Zag men hier het eerst iets flonkeren,
Nu en dan gelijk een sterre,
Klein en verre,
Verre en klein:
't Geflonker was immer een kunstenaarsbrein!

AMERICA.

Gemeente! Vlaamsche Gemeente!
Trille van vreugd uwer helden gebeente!
De kroon waar de Vrijheid der wereld mee pronkt,
Schonkt
Gij het edelst gesteente!

AL DE WERELDDEELEN.

En toen Gij U-zelf hadt verlost uit den dwang;
't Gezucht hadt verkeerd in gejuich en gezang;
Als, tronend in ambacht en neering en gilde,
Gij wildet wat recht was, en wont wat gij wilde[1];
Als rijkdom hier vloeide als een zilveren stroom,
En 't menschdom het aanzag als was het een droom;
Toen klonk hier de stem van begeesterde zonen:
'O! laat onze Vrijheid paleizen bewonen!'
En stadhuizen, belforten, tempelen Gods,
Zij rezen den grond uit met machtigen trots.
Wat ooit werd getooverd met kleur en penseelen,
Dat glanste daarbinnen op duizend paneelen;
De toonkunst bezielde de onmeetlijkste zaal,
En standbeelden leefden in nis en portaal.
Geen koninklijk hof dat uw zonen niet troonde;
Maar groot was 't getal dat de Vrijheid bekroonde:
Het land waar één ster had gegloord in den nacht,
Was thans als de hemel in flonkrende pracht!

Dan mocht de beiaard spelen
Van al uw torentransen;
Dan mocht de grijsheid kweelen,
Dan mocht de jonkheid dansen.

Dan schiept gij opgetogen
Tot Prinsen, Vlaamsche steden!
Wie onder zegebogen

(1) Ledeganck.

Op zegewagens reden.

Dan liet gij uw rondeelen
En kanten gevels glansen;
Dan hieldt gij landjuweelen;
Dan vlocht gij lauwerkransen.

Dan spreiddet gij voor de oogen
Uw Vrijheid, Kunst en Zeden.....
Op allen mocht gij bogen;
Om allen werdt ge aanbeden!

III.

AFGUNST. Dan mocht gij..... snoeven! - maar hoe lang? Hoe dra werd weer uw Vrijheid dwang! Hoe snel is u de Kunst ontvlogen, Hoe werd uw geest gedoofd! Och! hangt een sluier voor uwe oogen, En buigt het hoofd! ANTWERPEN EN ZUSTERSTEDEN. Mededoogen! Mededoogen! 't Vaderland, na zulk een lot, Werd vertrappeld en bespot! AFGUNST. Hangt een sluier voor uwe oogen..... EUROPA. Hangt een sluier òns voor de oogen! Vlaanderen werd, na zulk een lot, Ach! door òns vertrappeld en bespot! ANTWERPEN. Mededoogen! mededoogen! ZUSTERSTEDEN. Vlaandrens Vrijheid was gestorven, Vlaandrens harte was verdorven..... De eedle Kunst ontvlood den lande, Of zij vluchtte voor de schande, Weeklagend: ‘Ach! Wat nog Vlaandren redden mag?....’ ANTWERPEN. Wat nog Vlaandren redden mag?.... AL DE WERELDDEELEN

(met kracht).

't Is herrezen uit zijn roem, Als de plant weer uit de bloem! ANWERPEN EN ZUSTERSTEDEN. Herrezen uit zijn roem, Gelijk de plant weer uit de bloem! AL DE WERELDDEELEN. O Dwingelanden! Als van de wereldkaart met uw bebloede handen Gij Vlaanderen af dorst vagen, waart ge ontzind: Dan straalde u van de wanden, Dan straalde u van gewelven, In uw paleizen zelven, Nog Vlaandrens glorie blind! AL DE WERELDDEELEN. Als gij hier zegepralend om kwaamt rijden, Maar vóór paleizen heen uit 's lands gemeentetijden, - Paleizen die gij uit deedt rooven, Maar zelf niet mee kost voeren voor uw hoven! - Dan wenddet gij u bleek en klappertandend om, Alsof gij reuzenschimmen Er fronsend uit zaagt klimmen, Alsof het Oog dat richt, er vlammend boven klom! Daarom rees Vlaandren weder uit zijn roem, Gelijk de plant weer uit de bloem! ANTWERPEN EN ZUSTERSTEDEN. Herrezen uit zijn roem, Gelijk de plant weer uit de bloem!

AL DE WERELDDEELEN. Behoudt het dubbel schild, dat allen u benijden: Uw Vrijheid en uw Kunst! O mochten in dezelfde gunst Wij ons verblijden! Komt, Volkren, saamgestroomd in dit gelukkig land, Waar reine geesten zweven, Waar eedle zonen leven, Komt, hand in hand, Den Zang der Toekomst aangeheven, Die harten trillen doet aan 't verste wereldstrand! ALLEN. Den Zang der Toekomst aangeheven, Die harten trillen doet aan 't verste wereldstrand!

Koorzang der Volkeren.

Vorsten, geen zwaard aan de zij meer gegord!
Volken, geen volk meer in rampen gestort!
Wilden, geen bloed meer uit schedels gedronken!
Allen zij plaats in het zonlicht geschonken!
Vrij zij de Mensch, waar hij zwerft, waar hij huist,
Vrij, als waar de Schelde bruist!

Groot blijve niet wie verdrukt en vernielt!
Groot zij alleen wie verrukt en bezielt!
Groot, wie den nacht voor de klaarheid doet zwichten!
't Rijk van de liefde en de waarheid helpt stichten!
Groot, wie meer wijsheid en welvaren droomt,
Groot, als waar de Schelde stroomt!

Vrijheid en Kennis, de Kunst is uw kroon!
Kunst in de kluizen en Kunst om den troon!
Licht in de hoofden en lucht aan de harten!
Zoetere vreugden en zachtere smarten!
Kunst vol natuurkracht, die schept en ontgloeit,
Kunst, als waar de Schelde vloeit!

AFGUNST. En dan? ALLEN. Dan zal de beiaard spelen Van alle torentransen, Alom de grijsheid kweelen, Alom de jonkheid dansen; Enz.....

Tahoe.

Dit is de naam van een groot meer in Californië, omringd door bergen van meer dan 12,000 voet hoogte, wier kruin bedekt is met nooit smeltende sneeuw, terwijl de hellingen begroeid zijn met prachtige boomen van velerhande soort. Granietrotsen bezoomen op onregelmatige afstanden het meer, welks bodem insgelijks van graniet is, waardoor het hemelblauwe water zulke zuiverheid heeft, dat men tot op den grond van het meer zien kan, waaruit jaarlijks een paar honderdduizend ponden visch, meest forellen, gevangen wordt. De lucht in den omtrek van het Tahoe-meer werkt ongemeen versterkend op zieke menschen, waarom dan ook jaarlijks vele kortborstigen en teringlijders den zomer komen doorbrengen op deze door de natuur bevoorrechte plaats. Volgens wordt gemeld door dr. C. ZEHDEN, in de beschrijving zijner reis door Californië, waaraan het vorengaande is ontleend, zou er sprake zijn eene drinkwaterleiding aan te leggen ten behoeve van San-Francisco, Auburn, Sacramento, en andere steden, welke op ruim 400 kilometers afstand van het Tahoe-meer gelegen zijn. Deze drinkwaterleiding zou gespijsd worden met het water van Tahoe.

De merkwaardigste boeken zijn diegene waar men geene leugens in vindt.

Kroniek.

Antwerpen. De commissie van het stedelijk museum van oudheden heeft voor 3000 fr. antieke meubels aangekocht bij den heer STRUYS.

- Ter nagedachtenis van den kunstschilder JOS. VAN LERIUS, overleden den 29^{n} Februari 1876 en dezes broeder, THEODOOR, overleden den 1^{n} Februari 1877 (zie onze betrekkelijke jaargangen, blz. 50 en 29), wordt op de begraafplaats van het Kiel een gedenkteeken opgericht.

Brussel. Op 7 Mei werden, onder voorzitterschap van Z.K.H. den graaf van Vlaanderen, de belooningen uitgereikt, toegekend aan Belgen die deelnamen aan de wereldtentoonstelling van Philadelphia. Tusschen de 163 Belgen die kunstwerken tentoonstelden, werden 43 belooningen toegekend, onder andere aan: J.A. en H. GOYERS beeldhouwers te Leuven, voor een predikstoel in ojivalen stijl; H. ZECH (Mechelen), meubelen; H. DESSAIN (Mechelen), drukwerken; E. DAVELUY (Brugge), kleurendruk; Antwerpsche maatschappij *De Toekomst*, voor de stichting harer volksbibliotheek; D. CARETTE-DOBBELS (Meulebeke), bliksemafleiders; Antwerpsche kunstbeoefenaren: J.J. LABAER, voor in koper gedrevene portretten; D. COL, voor eene schilderij getiteld: *In den wijngaard des Heeren;* N. DE KEYSER, *Dante en de Florentijnsche meisjes* en *Rebecca*; V. LAGYE, *De beeldhouwer;* R. MOLS, *Gezicht op Saxenhausen* en *De dom der Invaliden te Parijs*; F. PAUWELS, *Brand te Ruhla bij Eisenach*; A. PLUMOT, *Op weg naar de markt* en *De schaapherder*; J. ROSSEELS, *Een molen;* G.J.A. VAN LUPPEN, *Na den regen*, *De morgen* en *Vóór het onweder;* F. VINCK, *De verbondene edelen bij Margaretha van Parma*, *De rooskleurige domino* en *Vlaamsche burgervrouw uit de* XVIe *eeuw;* J.B. WITTKAMP, *Parisina.*

- Bij XAV. HAVERMANS, drukker-uitgever, zal eerstdaags verschijnen eene romantische zedenschets, getiteld *Bertha van den schoolmeester* door den heer TEIRLINCK-STIJNS. Het werk zal ongeveer 150 blz. groot en bij inschrijving voor 2 fr. verkrijgbaar zijn. Men schrijft in bij den uitgever.

Sterfgevallen.

Mev. BOISSONNA, die hare romans zag bekronen doorde Fransche academie, is op 38-jarigen ouderdom te Arcachon overleden.

RUNEBERG, de gevierde Zweedsch-Finlandsche dichter, is in de eerste dagen der maand Mei te Helsingfors overleden. Hij werd geboren den 5^{n} Februari 1804. Sedert 1841 genoot hij van het rijk een pensioen van 1000 roebels.

CHARLES FRANCKEVILLE, een der uitstekendste geleerden van de societeit van JEZUS, is op 11 Mei in het Sint-Michielscollege te Brussel overleden.

Jozef-Frans Kluyskens[1].

De man, wiens portret wij hiernevens drukken, was een der knapste heelmeesters des lands, geboren te Aalst den 9n September 1771. Na zijne middelbare studiën te hebben gedaan in het college te Ath, bestemde zijn vader, die toen heelmeester te Erpe was, hem tot het zilversmidsambacht; doch meer neiging gevoelende

Jan-Frans Kluyskens.
Teekening en houtsnede van Ed. Vermorcken.

voor het beroep, waarin hij later zoozeer zou uitschitteren, ging hij in 1788 naar het *Collegium medicum* te Gent, alwaar hij in 1791 de gouden medaille won, door het stedelijk magistraat voor de beste oplossing eener vroedkundige quaestie uitgeloofd.

Toen hij 21 jaar oud was, trad hij als bataillons - heelmeester in Oostenrijkschen dienst, en woonde het gevecht bij van Croixaux-Bois, in Champagne, alwaar hij gevaarlijk gekwetst werd. Men voerde hem naar Longwy, in welke stad hij na zijne genezing aan het hospitaal bleef gehecht, tot op het oogenblik dat de Oostenrijkers deze plaats voor de Franschen ontruimden.

Na den veldslag van Jemmapes keerde KLUYSKENS voor eenigen tijd naar zijne haardstede terug, en ging van daar naar Parijs, om er zich in zijne beroepskennissen te volmaken.

In 1794 nam hij als majoor-heelmeester dienst in het leger der Bataafsche Republiek.

Twee jaren daarna vestigde KLUYSKENS zich voor goed in de stad Gent en volgde er in het ambt van leeraar der ontleedkunde bij de geneeskundige school den beroemden COPPENS op. De plaats van heelmeester in het ziekenhuis te Gent werd hem te zelfden tijde toevertrouwd.

(1) Ontleend aan de *Geschiedenis van Aelst*, 6e deel, door F. De Potter en J. Broeckaert, een werk dat wij nogmaals aanbevelen als zeer nuttig en van groote geschiedkundige waarde.

KLUYSKENS wist zich weldra in deze nieuwe dubbele betrekking eervol te onderscheiden. In 1797 liet hij een door hem uit het Engelsch overgezet werk van BENJAMIN BELL in de moedertaal verschijnen, vier jaren daarna opgevolgd door eene merkwaardige *Verhandeling over de koeypokinenting*, vrucht zijner eigene waarnemingen, en welke door het staatsbestuur overal kosteloos werd uitgedeeld, om de tot dan toe nog weinig gevolgde koepokinenting bij het volk aan te bevelen. Zijne pogingen onder dit opzicht werden met den besten uitslag bekroond.

Eene vertaling van een nieuw Engelsch werk over de verloskunde, door THOMAS DENMAN, verscheen van hem in 1802, en drie jaren later stichtte hij de *Annales de littérature médicale étrangère.* Deze uitgaaf, van welke mag gezeid worden dat zij eenen machtigen invloed op de geneeskundige studiën hier te lande heeft uitgeoefend, ware alleen genoeg om KLUYSKENS eenen duurzamen roem te verzekeren. Verscheidene geneeskundige geleerden, als VRANCKEN, van Antwerpen, CHORTET, van Brussel, RASORI, van Milanen, BOUCHEL, van Gent, en DUBAR, van St-Nicolaas, behoorden tot zijne medewerkers. Het laatste (9e deel) verscheen in den Haag ten jare 1815, onder den titel: *Annales de littérature médicale étrangère et nationale,* onder andere met bijdragen van dokter KESTELOOT. In 1810-1811 vertaalde KLUYSKENS het sindsdien zooveel besprokene boek v n DARWIN, aan hetwelk hij voor titel gaf: *Zoonomie, ou lois de la vie organique* (4 deelen in-8e). Hij gaf van dit werk tevens eene *Analyse* uit, doch het 5^{e} deel, dat 's vertalers aanteekeningen en aanmerkingen moest bevatten, kwam niet van onder de pers.

De jaarboeken van het koninklijk Instituut der Nederlanden, van hetwelk hij sedert 1816 deel uitmaakte, namen van den geleerden professor drie merkwaardige studiën op.

De reeds gevestigde roem van KLUYSKENS als schrijver verhoogde nog ter gelegenheid der uitgaaf zijner *Matière médicale pratique,* in 1824 en 1826. In 1833, na de eerste verschijning van de cholera hier te lande, gaf hij uit: *Quelques réflexions sur la nature et le traitement du Cholera Morbus épidémique de l'Inde.*

Als leeraar en heelmeester was KLUYSKENS een der verdienstelijkste mannen van zijnen tijd. Nasedert 1802 te zijn

gelast geweest met den heelkundigen leergang in hetzelfde gesticht, waarin zijne buitengewone bekwaamheden hem op 25jarigen ouderdom eenen leeraarsstoel hadden verschaft, droeg men hem in 1806 de plaats op van professor der ziektekunde, der kunstbewerkingen en der clinische geneeskunde in het ziekenhuis te Gent; daarna werd hij leeraar aan de geneeskundige middelbare school van het departement der Schelde, waar hij de kruid- en natuurkunde ouderwees; later leeraar der heelkunde aan de nieuwingerichte geneeskundige school van hetzelfde departement, en vervolgens, in 1817, buitengewone en in 1829 gewone leeraar van cliniek, heel- en vroedkunde aan de hoogeschool derzelfde stad, tot welker oprichting hij niet weinig heeft medegeholpen, en waarvan hem tweemaal het rectoraat werd toevertrouwd. De invoering van het onderwijs der heelkundige cliniek bij de hoogeschool te Gent is hoofdzakelijk te danken aan KLUYSKENS, gelijk men het aan zijne ijverige bemoeiingen verschuldigd is dat Gent eene vroedkundige school bekwam.

Hij werd in 1816 lid der provinciale staten voor de stad Gent en trad later aldaar ook in den gemeeteraad. De koninklijke academie van geneeskunde telde hem van in den beginne harer oprichting onder hare leden.

De naam van KLUYSKENS is, om zoo te zeggen aan bijna al de groote maatregelen van openbare gezondheid, aan al de groote wetenschappelijke hervormingen te Gent en voor een groot deel inde provincie Oost-Vlaanderen vastgehecht. In zijne hoedanigheid van opperheelmeester des Nederlandschen legers, onmiddellijk na de ontruiming van ons land door de Franschen, en vooral bij de verpleging der talrijke gekwetsten na den slag van Waterloo, waarbij hij niet min dan driehonderd afzettingen bewerkte en meer dan negen duizend wonden verbond, maakte hij zich zoo verdienstelijk, dat koning WILLEM hem tot ridder van den Nederlandschen Leeuw verhief, en hij van den koning van Pruisen eenen gouden met diamanten omzetten ring ten geschenke kreeg, als een blijk van 's vorsten hooge voldoening voor de zorgen, aan Pruisische soldaten bewezen. De koning der Belgen vereerde hem in 1838 met het ridderkruis zijner orde.

KLUYSKENS eindigde zijnen schitterenden levensloop den 24^{n} October 1843. Zijn marmeren borstbeeld, door DE VIGNE gebeiteld, werd op kosten van het staatsbestuur in de zaal der koninklijke academie van geneeskunde, te Brussel, geplaatst, en zijn borstbeeld in brons, door PARMENTIER, in het kabinet der heelkundige toestellen aan de Gentsche hoogeschool, van welke verzameling KLUYSKENS de grondlegger is geweest.

Een eermetaal werd aan zijne nagedachtenis toegewijd en het bestuur der stad Gent gaf zijnen naam aan de straat bij 't nieuw burgerlijk gasthuis.

F. DE POTTER en J. BROECKAERT.

Abraham.
VII.

De jonge rijke man, Libschitz, die onlangs den kleermaker een huis met twee verdiepen beloofd had, en wiens dochter hij door zijn huwelijksaanzoek zooveel schrik had aangejaagd, - Libschitz was een der eersten die, na het sermoen gehoord te hebben, uit den tempel zich huiswaarts spoedde. In den hof van zijne woning

gekomen, zag hij nieuwsgierig door een venster van eene hofkamer, die hij verhuurd had en waar een grijze oudijzerverkooper woonde.

- Zie, daar zit hij te schrijven op eenen feestdag! mompelde mijnheer Libschitz, verbaasd over de goddeloosheid van zijnen buurman, ofschoon hij zelf juist het voornemen had om door een achterdeurtje naar zijn magazijn te gaan, om eenige waren voor de markt van 's anderdaags gereed te leggen. Die oude Isaak! dacht lachend de huisheer, die huichelaar, die zich altijd zoo godvruchtig houdt, - wie zou dat van hem gedacht hebben?

Libschitz kon zich het kleine vermaak niet ontzeggen, hard aan het venster te kloppen en luidkeels te lachen, toen zijn oude buurman ontsteld van zijne zitplaats opsprong, en haastig het boek toesloeg, waarin hij eenige posten had opgeschreven, die hij eerstdaags moest doen ontvangen.

- Zijt gij het, mijnheer Libschitz? Wat hebt gij toch eene aardige liefhebberij om iemand zoo te doen ontstellen! riep Isaak half toornig, half vertrouwelijk lachend uit. Zijt gij reeds uit den tempel terug? - Ik voelde mij heden zoo ongesteld?

- Hoe? zijt gij niet in de synagoge geweest? vroeg Libschitz verwonderd; hebt gij niet gehoord, dat ieder in den ban geslagen zou worden, die het sermoen niet bijwoonde?

- Ieder, behalve de zieken, hernam de andere met een sluwen lach; ik kan er eenen eed op doen, dat ik mij heden morgen zeer ongesteld gevoel!

En Isaak greep met de rechterhand naar zijne lenden, alsof hij daar opnieuw de hevigste pijn kreeg.

- Maar gij moet getuigen kunnen medebrengen dat gij ziek waart, antwoordde de huisheer eveneens lachende.

- Mijne vrouw weet het en zal het in de synagoge reeds verteld hebben, en gij zult het zeker ook wel willen getuigen.

- Ik? vroeg de huisheer eenigermate verdrietig, en zweeg nadenkend eenige seconden, want het was geene lievelingsgewoonte van hem iemand voor niets, al was het de geringste dienst te bewijzen. Wat hebt gij daar voor oude waren? riep hij, een antwoord ontwijkende, terwijl hij op een klein fraai staande uurwerk wees.

- Oud, maar deugdzaam! antwoordde Isaak. Wilt gij het koopen?

- Koopen? dat niet, - maar ik wil het wel met u voor iets anders ruilen. Ik heb twintig nieuwe almanakken van dees jaar in mijn magazijn; als gij wilt, kunt gij er die voor krijgen.

- Twintig kleine almanakken? Die zijn bijlange zooveel niet waard als dit uurwerk; maar indien gij getuigen wilt, dat ik heden morgen ziek was...

- Ik zal terstond de almanakken zenden, hernam lachende mijnheer Libschitz, nam het uurwerk mede en verliet vriendelijk groetend het vertrek.

- Ik begrijp Libschitz niet, dacht Isaak bij zich zelven, toen de meid van den huisheer hem het pak met schoone nieuwe almanakken bracht; het klokje is de helft niet waard van deze boekskens, - en hij is anders zulk een geslepen koopman: maar hij is nog jong, en ik ben reeds een oud gediende in het vak; ik overzie met een enkelen blik het geheele slagveld, en weet terstond de gelegenheid aan te grijpen waar de vijand zich bloot geeft.

Isaak wreef zich vergenoegd de handen.

- Nah, wat heeft de rabbi vandaag gepreekt? vroeg de oude koopman aan zijne vrouw, toen deze in volkomen Paaschkleeding even bij hem in zijn winkelkamertje kwam.

- Nog nooit in mijn leven ben ik zoo in verlegenheid gebracht als heden door 't sermoen van den rabbi, antwoordde de oude, dikke vrouw, terwijl zij haren tooi aflegde en de fijne kanten muts met eene eenvoudige slaapmuts verwisselde. Gij weet dat onze buurvrouwen, vrouw Edeles en vrouw Wendeles, altijd even trotsch op mij neerzien, want zij hebben op elken feestdag in de synagoge een ander kleed aan, terwijl ik altijd hetzelfde draag. Ik was derhalve reeds blijde dat het heden de laatste Paaschdag was, omdat ik dan eindelijk van hare tergende blikken bevrijd zou zijn. Verbeeld u derhalve mijne ontsteltenis! Daar vertelde ons de rabbi, welk een geluk hem en ons heden overkomen is, daar hij den kleinen almanak over dit jaar nagerekend en bevonden heeft dat hij geheel valsch is, en dat het vandaag niet de laatste, maar de voorlaatste dag van het Paaschfeest is.

- De geheele almanak valsch? riep Isaak ontsteld uit; vervloekt, dan heeft hij mij bedrogen, verraderlijk overrompeld!

- Morgen hebben wij derhalve nog een feest, en moet ik alweer met hetzelfde kleed naar den tempel, en mij door die wijven laten uitlachen, riep de vrouw vertoornd. Hoe heb ik mij op den avond al vergast, omeindelijk eens versch brood te kunnen eten, en nu moeten wij nog vier en twintig uren wachten!

Den heer Libschitz klonken de jammerklachten der vergramde echtgenoote van Isaak als eene welluidende muziek in de ooren.

- Ik had groot gelijk, zeide hij tot zich zelven; waarom is de oude zulk een huichelaar? Zulk een zondaar te bedriegen is aan Gode welgevallig.

En mijnheer Libschitz ging zoo rustig met zijn begonnen arbeid voort, alsof hij zich nog nooit aan zulke schending van den sabbath had schuldig gemaakt.

- Brood! brood! versch brood! riepen 's avonds de bakkers in de straten van de Jodenwijk, en hielden de vrouwen en dienstboden de volle korven met heerlijk riekend, versch gebakken brood voor.

Maar zij konden lang roepen. Niemand kocht - ja niemand zag er zelfs naar om, want zoo had het de rabbi heden morgen in de synagoge bevolen.

Het zien naar, het noemen zelfs van gedeesemde brooden op het Paaschfeest, had hij gezegd, was reeds als eene schrikkelijke zonde te beschouwen en zou zeker aan de overzijde des grafs gestraft worden.

Toen de bakkersgasten, die niet bekend waren met het geheim hunner meesters, zich een vol uur te vergeefs heesch geschreeuwd hadden, verlieten zij vloekend de straten. Hoe ontsteld waren zij echter, toen aan den ingang van het Jodenkwartier, verscheidene dienaars der stedelijke politie hun de manden met brood afnamen en het vervolgens onder het geleide van soldaten naar het rechthuis brachten.

Daar werd in tegenwoordigheid van Abraham het brood onderzocht, en zonder uitzondering met vergif vermengd bevonden; de honden wien men er van te eten gaf, stierven in de hevigste stuiptrekkingen. Twee van de bakkersgasten, die er ook van gegeten hadden, stierven, in weerwil der aangewendde tegenmiddelen, nog denzelfden avond.

Zoowel door het verhoor der knechten als door de teekens, die op de brooden gedrukt waren, ontdekte men de namen der bakkers. Verscheidene compagnies

soldaten werden afgezonden, om de woningen der schuldigen te omsingelen, welke met hunne leerlingen naar de gevangenis gebracht werden.

Nog in denzelfden nacht stroomden de bewoners van het Jodenkwartier naar den tempel, dankten God, loofden en prezen Hem, daar Hij opnieuw zijn volk tegen de overmacht van dreigende vijanden beschermd had, gelijk in het Paaschgebed geschreven staat: ‘Dag aan dag stonden zij op tegen ons, en de Heilige, geprezen zij zijn naam, redde ons altijd uit hunne handen!’

Het vurigste bad de oude Isaak. Zijne almanakken waren niet meer valsch, want de rabbi had slechts voorgegeven, dat de volgende dag ook een feestdag was, opdat de joden heden geen brood zouden koopen. - ‘Hij heeft zich toch bedrogen!’ zeide Isaak bij zichzelven, en loerde met veel vermaak naar zijnen huisheer, die in zijne kamer aan de overzijde van den hof zat.

Den volgenden avond moest er nieuwe keuze gedaan worden voor eersten parnassijn der gemeente te Praag. Mijnheer Adler, die tot hiertoe deze hooge betrekking bekleedde, had niets verzuimd, om de belangen zijner gemeente op het zorgvuldigst te behartigen.

Zonder juist verkwistend milddadig te zijn, deelde hij echter niet onbeduidende sommen uit onder de armen, aan de rabbis, aan de tempeldienaars, gelijk over het algemeen aan zoodanige menschen, die er geen geheim van maakten, hoeveel zij van dezen of genen voornamen heer ten geschenke gekregen hadden. Door verdiend of overdreven hunne weldoeners te prijzen, dwingen deze nimmer rustende lofredenaars, hen die naar hunne verhalen luisteren, deels tot gelijke milddadigheid en deels helpen zij de eerzuchtigen in het bereiken hunner weldoordachte oogmerken: hunne zucht tot weldadigheid wordt door de gansche stad uitgebazuind.

(*Wordt voortgezet.*)

Het viooltje.

't Stond op de wei, zoo klein het was,
Verscholen tusschen 't malsche gras,
  't Bevallig, 't schoon viooltje.
Daar kwam een jonge herderin,
Met lichten stap en blij van zin,
    Zij trad, zij trad
  Al zingend langs het pad.

‘Och,’ dacht 't viooltje, ‘ware ik thans
De bloeme met den schoonsten glans,
  En niet het klein viooltje,
Ik werd door 't lieve kind geplukt
En zacht aan hare borst gedrukt,
    Ik vroeg, ik vroeg,
  Een oogwenk was genoeg!’

Het meisje kwam met blijden lach,
En zonder dat ze 't bloempje zag,
  Trad ze op het arm viooltje.
Vol blijdschap zong het stervend nog:
‘Al sterf ik nu, zoo sterve ik toch
    Heel zoet, heel zoet
  Door haren kleinen voet.’

(Naar Goethe.)
J. STAES.

Feesten van Rubens te Antwerpen.
Tentoonstelling van oude kunstvoorwerpen.

Vanwege eene bijzondere commissie uit de Maatschappij ter aanmoediging van Schoone Kunsten is de volgende omzendbrief uitgegeven:

Den 19n Augustus aanstaande, zal de stad Antwerpen het derde eeuwfeest vieren der geboorte van den grootsten harer schilders, den onsterflijken P.P. RUBENS.

De koninklijke maatschappij ter aanmoediging van schoone kunsten, welke sedert bijna eene eeuw, krachtdadig bijgedragen heeft tot de ontwikkeling van kunst en kunstsmaak in onze stad, heeft gedacht dat het haar plicht was, te dezer gelegenheid, deel te nemen aan de viering welke wordt bereid ter eere van het roemwaardig hoofd onzer Vlaamsche school: zij is voornemens eene tentoonstelling te openen van puikstukken van oude meesters, tentoonstelling welke, op zekere wijze, de ontwikkeling van de geschiedenis der kunst zou aantoonen, van de XVe tot het begin der XIXe eeuw. Om het welgelukken van dit ontwerp te vergemakkelijken, heeft de Koninklijke Maatschappij ter aanmoediging der schoone kunsten reeds een bijzonder comiteit aangesteld, gelast om met haar de stukken voor de tentoonstelling bestemd te verzamelen en zulke maatregelen te nemen als de omstandigheden zullen vereischen. Te dien einde, en in overeenkomst met gemeld comiteit, neemt de maatschappij de vrijheid eenen oproep te doen aan al de eigenaars van oude kunststukken. Wij verzoeken u, hiertoe mede te werken door het zenden van eenige schilderijen of andere kunstwerken uit uw kabinet. De maatschappij verbindt zich de grootste zorg te dragen voor de schatten welke haar toevertrouwd zullen worden en dezelve tegen brandgevaar te doen verzekeren voor de door u aan te wijzen waarde. Indien, gelijk wij hopen, uw antwoord gunstig is, zal de maatschappij zich met u verstaan over de wijze waarop het overbrengen zal geschieden van de stukken, die bij u aan huis zullen afgehaald worden. De tentoonstelling zou geopend worden den 9n Augustus. Gelieve uw antwoord aan een der secretarissen te doen geworden. De tentoonstellers hebben vrijen toegang tot de tentoonstelling, van welker catalogus hun tevens kosteloos een exemplaar zal worden verschaft.

De geheimschrijver, FLORENT MOONS, G.A. MOLS.

De voorzitter, Bon ED. OSIJ.

De onder voorzitters, GUSTAAF VAN HAVRE, Ridder LEO DE BURBURE.

Van heden af, hebben wij de verzekering dat deze tentoonstelling ten volle gelukken zal. Niet alleen uit Antwerpen, maar ook uit vreemde steden zijn toezeggingen gedaan en wij verwachten dat het kunstrijke Antwerpen nogmaals zijn alouden roem zal staande houden.

D.V.S.

Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten te Antwerpen.

Op Zaterdag, 28 April, werd uitspraak gedaan over de voorbereidende proeven tot den grooten prijskamp van beeldhouwkunde.

De opgegevene onderwerpen waren de volgende: 3 April, Uitdrukkingshoofd, ‘Droefheid van Abraham bij het doodsbed van zijne vrouw Sara.’

5 April. Samenstelling van een geboetseerd bas-relief, voorstellende: *De makkers van Lausus brengen, al weenende*, *zijn lijk op zijn schild geplaatst bij zijnen vader Mezence.*

De jury was samengesteld uit de heeren N. DE KEYSER, A. BALAT, L. DE TAEYE, T. CANNEEL, J. JACOBS, C. FRAIKIN en DRION.

Van de 16 mededingers werden toegelaten: J. GEEFS, van Antwerpen, D. DUWAERTS, van Diest, P. BONCQUET, van Cachtem, K. DE KESEL, van Somergem, F. JORIS, van Deurne, J. DILLENS, van Antwerpen, en O. MAES, van Geeraardsbergen.

Bij koninklijk besluit van 5 Mei werden benoemd tot leden van de jury in den eindelijken prijskamp: de heeren N. DE KEYSER, C. FRAIKIN, A. BALAT, PAULI, T. CANNEEL, L. DE TAEYE, J. JACOBS, E. VAN DER LINDEN, J. JACQUET, DRION en BOURÉ, bijgevoegde leden, J. DUCAJU en J.F. DECKERS,

Het gevraagde onderwerp voor den eindprijskamp was: *Een Gallisch overste*, *krijgsgevangene der Romeinen.*

Op 29 April en volgende dagen waren in de lokalen der academie, Venusstraat, de volgende werken tentoongesteld, alsook de werken der mededingers in de jaarlijksche prijskampen: Hooger onderwijs. Schilderkunst: E. DE JANS (Brugge), *Dood van Galswinth, Portret van M.E.J.* en *Kinderportret;* L. DE PAPE (Brugge), *De dekens der ambachten door het Gentsche volk gelast aan Philip Van Artevelde te vragen zijnen vader Jacob als ruwaard van Vlaanderen te willen opvolgen;* E. FARASYN[(1)], *De verloren zoon;* Landschap- en dierenschildering: A. DE PRET (Ghislenghien), *Oevers der Lesse* en *Omtrek van Ath;* J. LEMMENS, *Stilleven*; H. PAREIN, *Omtrek van Spa;* F. VAN BALLAER, *Boorden van eenen vijver bij Antwerpen;* T. VERSTRAETE (Gent), *Vóór het onweder* (landschap), *Omstreken van Merxem* en *Mistige morgen;* Beeldhouwkunde: P. BONCQUET (Cachtem), *Moedige daad van Mucius Scevola*; D. DUWAERTS (Diest), *Portretborstbeeld* (in gebakken aarde); F. JORIS (Deurne), *Een modejonker* en *Jonge krijgsman*, borstbeelden in gebakken aarde; J. KERCKX, *De tuinbouwkunde*, een paneel in den stijl Lodewijk XVI; Toegepaste teekenkunde: P. VAN DER ESSEN, *Vergaderzaal eener academie.* Van

(1) Zij, bij wier namen geene geboorteplaats vermeld is, zijn van Antwerpen.

de klasse van houtsnede, onder de leiding van ED. VERMORCKEN, zagen wij een goed op hout gesneden portret van ADRIAAN VAN DE VELDEN, door G. DELA MONTAGNE, en *Albertus en Isabella* van A. ALPAERTS en *De graven van Egmont en van Hoorn op het oogenblik dat zij naar het schavot geleid worden* van F. VAN AEL, houtsneden naar prenten.

A. ALPAERTS ontving verleden jaar eene aanmoedigingsmedaille; zijn thans geleverd werk, dat wij hier mededeelen, getuigt van veel aanleg en vordering. Met studie en volharding zal hij, evenals DELA MONTAGNE, een uitmuntend graveur worden.

Op 6 Mei, ten 1 uur, plechtige prijsuitdeeling, onder voorzitting van den heer ridder ED. PYCKE, gouverneur der provincie, die omgeven was van stedelijke overheden, den bestuurder en eenige leden van het gesticht. Een muziekkorps speelde bij het openen en het sluiten, alsook bij iedere bekroning van leerlingen. De regent der academie gaf in de Fransche taal lezing van het verslag

van 't afgeloopen jaar. De volgende leerlingen behaalden prijzen van uitmuntendheid: *Schilder- en teekenkunst* (hooger onderwijs): H. HOEBEN; *Teekenkunst* (middelbaar onderwijs): J. LAMBEAUX; overgangsafdeeling:

Albertus en Isabella.
Houtsnede van A. Alpaerts, leerling der Antwerpsche academie.

L. BRUNIN en J. ROSIER, van Lanaken; lager onderwijs (1ste afdeeling): J. AERNOUTS; 2de afd.: J. VAN AERSCHOT (Herenthals); 3de afd.: L. ALBERT (Thildonck); 4de afd.: E. RIEKE; 5de afd.: K. BEYENS; *Landschap- en dierenschildering* (middelbaar onderwijs): K. BOLAND (Spa); *Beeldhouwkunde en boetseering* (hooger onderwijs): A. VAN BEURDEN; (middelbaar onderwijs): L. COCKX (Heinsberg); 2de afd.: F. FEHSE (Regenbach); *Boetseering* (lager onderwijs): J. NUSSELEIN (Roermond); 2de afd.: P. DE ROECK; *Sieraden* (hooger onderwijs): F. VAN ELSEN; (middelbaar onderwijs): J. GOORIS; (lager onderwijs): J. LAPEIRE; 2de afd.: G. BEKKERS; *Bouwkunde* (hooger onderwijs): A. DELRUE; (middelbaar onderwijs): E. GEEFS; 2de afd.: dezelfde; 3de afd.: H. VERDONCK; 4de afd.: J. LEYH ('s-Gravenhage); (lager onderwijs): J. HERTOGS; 2de afd.: P. ENGELS; *Scheepsbouwkunde* (hooger onderwijs): J. BERQUIN; (middelb. onderw.): J. CUVELIER; (lager onderw.): E. KIEKEN; *Teekening toegepast op kunsten en stielen* (hoogere afdeeling): P.W. JANSEN (Vierlingsbeek); (lagere afdeeling): F. CAPPOEN (een twintigtal leerlingen van professor LUCAS SCHAEFELS stelden geschilderde stukken, stillevens, bloemen enz. ten toon, die zeer de aandacht der

bezoekers trokken); (middelb. onderw.): teekening van sieraden: G. POSSON; (lager onderw.): J. LOMMEN (Roermond).

De primus der klasse van landschap- en dierenschildering is doofstom.

Een enkele misstap sleept gewoonlijk meer andere misstappen na zich.

Peter Pauwel Rubens geboren poorter der stad Antwerpen.

Thans, dat binnen- en buitenlandsche bladen zich andermaal hartstochtelijk bezig houden met RUBENS' geboorteplaats, wordt het plicht over die zoo druk besproken en zoo verduisterde kwestie al het mogelijke licht te werpen.

Nogmaals betwist men Antwerpen met hardnekkigheid de eer van aan den Vorst zijner schilders het levenslicht te hebben geschonken.

Ofschoon die twist reeds lange jaren voortduurt, zoo is er toch nog geen enkel afdoende bewijsstuk geleverd, dat aan de Scheldestad dit voorrecht, waarop zij met reden fier is, ontneemt.

Behendige, doch misluk te pogingen zijn daar echter toe aangewend. Met dit oogmerk had men zelfs een van RUBENS' brieven vervalscht. Eigenhandig had men den gevierden kunstenaar doen schrijven: '*J'ai une affection trèsparticulière pour la ville de Cologne, à cause que j'y suis né et élevé jusqu'à la dixième année de ma vie*;' terwijl hij in der waarheid en letterlijk schreef: '*Ick ben gheaffecteert lot de stad van Ceulen*, *omdat ick aldaer ben opgevoedt tot het tienste jaer mijns levens.*'

Het onderscheid is opmerkelijk groot! Ware hij te Keulen ter wereld gekomen, dan hadde hij inderdaad gezegd: omdat ik aldaar ben geboren. - Er slechts opgevoed zijnde, zoo deed hij dat niet, en daarom was het noodig 's mans eigenhandigen brief te vervalschen, om Keulen eene eer te laten genieten, die haar niet rechtmatig toekwam.

Wanneer die schriftvervalsching reeds was ontdekt en gelaakt, volhardde Keulen toch nog immer met zich de eer aan te matigen van RUBENS te hebben zien geboren worden in haren schoot. Aan den gevel van een harer

huizen der Sternengasse, werd, op eene zwart-marmeren plaat, met gouden letteren, geschreven, dat PETER PAUWEL RUBENS in dit huis ter wereld kwam!

Toen bewees de geleerde BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, uit de archieven van het Huis van Oranje-Nassau, dat de familie RUBENS, bij de geboorte van PETER PAUWEL niet te Keulen, maar wel te Siegen verbleef, en zich eerst een jaar nadien in de Keulsche Sternengasse kwam vestigen.

Keulen was nu wel genoodzaakt zijne onredelijke aanmatiging te laten vallen; doch Siegen haastte zich toen ook, die even ongewettigd herop te rapen.

Echter kon ook deze stad geene de minste bewijsoorkonde toonen, om hare roekelooze aanmatiging te verrechtvaardigen. De gevangenschap van vader RUBENS te Siegen bewijst geenszins, dat zijne kinderen aldaar ter wereld kwamen. Wanneer PHILIPS RUBENS den 27^{n} April 1574 werd geboren, verbleef de familie RUBENS insgelijks te Siegen, en toch werd die oudere broeder van onzen schilder te Keulen geboren. Verschillige ambtelijke bescheiden getuigen zulks.

Ook hebben onze geschiedschrijvers bewezen, dat moeder RUBENS naar de Nederlanden toog in de laatste maand harer zwangerschap van het kind, dat de grootste aller schilders zou worden. De moedige vrouw wilde den Prins van Oranje gaan te voet vallen voor de bevrijding van haren echtgenoot, en tevens bezit gaan nemen der goederen, die haar werden teruggegeven, krachtens de Gentsche Bevrediging en het Edict van Marche-en-Famenne.

Met reden werd uit deze reis, waarvan de echtheid volkomen bewezen is, verondersteld, dat MARIA PIJPELINCX haren beroemd geworden zoon te Antwerpen baarde[(1)].

Maar, thans zijn zelfs zeer gegronde veronderstellingen, ja, tastbare bewijzen, niet meer afdoende. Het volstaat niet meer:

1° Dat onze Landvoogd ALBERT in zijnen brief aan den Hertog van Mantoua schreef: '*Pedro Paulo Rubens*, *pintor*, *natural de Estos Estados*;'

2° Dat het Antwerpsche Magistraat verzocht den geboren Keulenaar PHILIPS RUBENS, te brabantiseeren, aangezien al zijne broeders en zusters, zijn vader en moeder en zijne voorouders binnen Antwerpen waren geboren;

3° Dat PETER PAUWEL'S diploma's van adeldom hem Antwerpenaar heeten;

4° Dat er ten jare 1649, toen PETER PAUWEL RUBENS slechts negen jaren overleden was, te Antwerpen, door zijne gewezene kunstmakkers, onder zijn portret gesneden werd: '*Anvers est la ville de ceste heureuse nativité*, *le* 28 *de Juin,* 1577, *ausi du deplorable jour de son trespas, l'an* 1640, *le* 30 *Maii.*'

Er dienen bewijsoorkonden, ambtelijke bescheiden te worden geleverd, die RUBENS' geboorte te Antwerpen ten stelligste bevestigen.

Maar welke stukken zal men daarvoor vergen? - Een geboorte-akte? - Het opstellen dier ambtelijke stukken werd eerst door de Fransche Republiek ingevoerd. - Een doop-akte? - Slechts van de Roomschgezinden uit dien tijd zijn er doop-akten, en PETER PAUWEL werd bij zijne geboorte niet over eene katholieke doopvont gehouden, daar zijne ouders toen volbloedige Lutheranen waren. Een jaar nadat MARIA PIJPELINCX van haren thans gevierden zoon verlost was, beroemde zij zich nog bij

(1) Zie *de Vlaamsche School* 1875, blz. 166.

den Prins van Oranje, vroeger ook de Nederlanden te hebben verlaten, om den wille van den godsdienst.

Wat er dient getoond te worden is een stellig bewijs, of de Vorst onzer Schilderschool, ja of neen, Poorter van Antwerpen was. Dezen titel kon hij niet bekomen, dan door te Antwerpen geboren te worden, of door zijn poorterschap te verkrijgen of te koopen; en dan werd hij in onze volledige en met zorg gehouden 'Poortersboeken' aangeteekend met den naam zijner eigentlijke geboorteplaats.

Onze oude Wetten of '*Costuymen*' zijn desaangaande klaar en uitdrukkelijk. Onder den titel '*Van de Binnen-Poorters 'tzy gheëedde oft gheboren*' leest men:

> 'I. Inden eersten, alle deghene die geboren sijn binnen der Stadt oft vryheyt, syn Poorters van Antwerpen, weder d'Ouders poorters gheweest sijn, oft oock aldaer woonachtich gheweest oft niet.'
> 'II. Item een yeghelijck mach als Poorter oft Poortersse t' Antwerpen ontfanghen worden, midts doende blijcken by wettighe certificatie van sijne leste woonstede ende goeden leven, ende betalende de rechten daertoe staende, ende doende inder Vierscharen oft Borcht van Antwerpen, ten stavene des Schouteths ende bywesen van Schepenen ende eenen Secretaris, den solemnelen eedt in deser formen: Hier sweer ick van nu voortaen den Hertoghe van Brabant ende Marcgrave goet ende getrouw te sijne, ende deser Borcht metten Borchgrave ende Borchlieden te helpen hueden ende wachten naer mijn beste vermoghen, soo moet my Godt helpen. Dan wordt den horen openbaerlijck by een Corteroede geblasen inde Vierschare oft inde Borcht, in teecken dat alsulcken persoon Poorter gheworden is.'

Alvorens dit poorterschap of burgerrecht binnen Antwerpen te verwerven, had ook PETER PAUWEL's broeder, PHILIPS RUBENS, aan al de vereischten der Wet moeten voldoen. Door bijzondere voorspraak der Antwerpsche Magistraten verkreeg hij op 28 April 1607 de brabantisatie of naturalisatie in Brabant, en bij collegiaal besluit van 14 Januari 1609 schonk onze stedelijke regeering hem het recht der poorterij. Denzelfden dag legde hij dan ook ter Vierschaar, ten stavene des Schoutets, in bijwezen van Schepenen, den eed af, terwijl de horen werd geblazen en de stadsecretaris hem in onze poortersboeken aldus aanteekende: 'XIIII *Januarij* 1609, *Meester Philips Rubbens*, *Janssone*, *geboren van Coelen.*'

Met onzen PETER PAUWEL RUBENS geschiedde juist het tegenovergestelde. Hij werd nooit gebrabantiseerd, en toch vervulde hij aan het Hof van Brussel betrekkingen, die niet dan aan Brabanders konden worden opgedragen.

Hij verkreeg, noch kocht ooit het Antwerpsche poorterschap. - Onze volledige poortersboeken zijn daar, om dit te bewijzen. - En toch verklaarde hijzelf, bij het afleggen eener getuigenis, het Antwerpsche poorterschap te bezitten. De oorspronkelijke en ambtelijke oorkonde daarvan voorbrengen, is dus wel een afdoende bewijs leveren, dat PETER PAUWEL RUBENS van rechtswege, door zijne geboorte binnen de Scheldestad, poorter van Antwerpen was.

Dit belangrijk bescheid, dat hier voor de eerste maal het licht ziet, getuigt dit ten klaarste. Het luidt:

> 28 *Augusti* 1618.
> 'Signors JAN BREUGELS, oudt omtrent achtenveertich jaren, HENRICK VAN BALEN, out dryenveertich jaren ende PEETRO PAULO RUBBENS, oudt eenenveertich jaren, ALLE schilders, POORTERS ende ingesetene DESER

STADT, my notario wel bekent, ende hebben, ten versuecke van signor LAUREYS DE SMIT, by manne waerheyt, eedt presenterende des versocht synde, geattesteert hoe dat sy,

onlancx geleden, alhier binnen deser stadt. gesien hebben, in den winckel van den voorschreven LAUREYS DE SMIT, eenige stucken tapisseryen, gevrocht met gout, silver, syde ende saeyet, van de Historie van Chipion ende Hanibal, ende dat het patroon, daernaer die gemaect zyn, is de teeckeninge van JULIO ROMANO, fameus Italiaens schilder, discipel was van RAPHAEL DURBINO, metten welcken hy in compaignie werckende was ende oyck desselffs Durbino erffgenaem geinstitueert, ende oversulcx, een van de fraeyste patroonen die sy attestanten alhier binnen deser stadt gesien hebben. Affirmerende tgene voorschreven geseegt te hebben voor de gerechte waerheyt. Consenterende etc. Aldus gedaen tHantwerpen, ter presentien van MICHIEL DE COCK ende CHRISTIAEN PEETERMANS als getuygen etc.
JEAN BRUEGHEL. HENDRICK VAN BALEN. PIETRO PAUOLO RUBENS.'

Van deze drie als Poorters van Antwerpen optredende kunstenaars is enkel JAN BREUGEL buiten onze wallen geboren. Echter vervulde ook hij al de voorschriften onzer Wetten, om te Antwerpen zijn burgerrecht te verkrijgen. In onze zoo zorgvuldig gehouden Poortersboeken vinden wij dan ook weer de ambtelijke aanteekening zijner poorterwording als volgt: 4[a] *Octobris* 1601, *Jan Breugel*, *Peeterssone*, *schilder, van Bruessele.*'

Vruchteloos zoekt men in dezelfde Poortersboeken de namen van HENDRIK VAN BALEN en PETER PAUWEL RUBENS, omdat zij beiden te Antwerpen ter wereld kwamen.

Wat kan men nog meer verlangen, om overtuigd te zijn, dat aan de stad Antwerpen wel degelijk de eer toekomt den Oppermeester harer beroemde Schilderschool het levenslicht te hebben geschonken?

Wie voortaan nog beweren wil, dat de onsterfelijke PETER PAUWEL RUBENS niet te Antwerpen geboren werd, dient te verklaren hoe hij dan Poorter van Antwerpen is geworden, gelijk het onloochenbaar blijkt uit bovenstaande ambtelijke oorkonde, waarvan het oorspronkelijke berust ter archieven onzer stad.

F. JOS. VAN DEN BRANDEN,
adjunct-archivaris der stad Antwerpen.

Nalezing.

Naar aanleiding van de belangrijke oorkonde, die de heer VAN DEN BRANDEN heeft gevonden, achten wij het niet te onpas hier in herinnering te brengen, wat in deze orde van gedachten werd geschreven door VICTOR VAN GRIMBERGEN(1), in den door hem bezorgden herdruk der *Historische levensbeschryving van P.P. Rubens*, van J. SMIT(2), met een honderdtal aanteekeningen verrijkt. Ziehier hoe de heer VAN GRIMBERGEN zich uitliet:

(1) VAN GRIMBERGEN werd geboren in 1811 en overleed in 1859.
(2) J. SMITS werk verscheen in 1770; het werd in 1840 bij L.J. DE CORT, te Antwerpen, herdrukt.

‘De meerderheid der genen die de ware geboorteplaets van RUBENS trachten te bepalen, onderzoeken de doopregisters der parochien, zonder in dezelve iets desaengaende te vinden.’
‘Zy denken niet aen het gene wy reeds in onze 3, 5, 6, 7, aenteekening hebben opgemerkt, dat er geen twyfel overblyft aengaende het godsdienstig en staetkundig gevoelen van JAN RUBENS, PIETRO PAUOLO'S vader. Hoe zou onze RUBENS op de doopregisters kunnen gevonden worden? Een aenklever der hervorming zou immers zyne kinderen niet in de doopregisters der Roomsche kerk hebben laten opschryven? en bygevolg kan de afwezenheid van zynen naem van deze boeken zoo min te Antwerpen als te Keulen, tot eenig bewys ten nadeele van de eene of de andere dezer steden strekken.’
‘In de poorters boeken van Antwerpen staet PETRO PAUOLO RUBENS niet vermeld, wel nu indien hy elders dan te Antwerpen geboren ware had hy tot de hooge waerdigheden welke hy bekleedde, niet kunnen geraken, voor aleer hy als borger aengenomen en op de poorters boeken opgeschreven ware.
De registers van den raed van Antwerpen behelzen dat, by het afsterven van den sekretaris JOANNE BOCHIO, de voorzeide raed, PHILIPS RUBENS (PIETRO PAULO'S oudsten broeder), tot het bedienen van dit eerambt verkoos, en daer deze PHILIPS te Keulen geboren was vonden zy zich verplicht een smeekschrift aen de dry ordens intedienen, ten einde hun voornemen het noodig en gewenscht gevolg konde bekomen.
De eerste huisvrouw van PIETRO PAUOLO RUBENS was de dochter van JAN BRANTS: MARIA DE MOY, gemalinne van PHILIPS RUBENS, was de zuster der huisvrouw van JAN BRANTS, welke in de levensbeschryving van PHILIPS RUBENS, gedrukt t'Antwerpen by PLANTYN in 1615, (wanneer PIETRO PAUOLO slechts 38 jaren oud was), het volgende verhaelt (in 't latyn), aengaende de geboorteplaets der kinderen van JAN RUBENS:
“De voorrechten des lands zyn dusdanig dat het niemand veroorloofd is burger van Antwerpen te zyn, indien hy in het land niet geboren is. Wel nu, de raed van Antwerpen gaf zich vele moeite by de drie ordens, om te verkrygen dat eene zoo uitdrukkelyke wet een weinig gematigd wierde, ten voordeele van PHILIPS RUBENS. Men vertoonde zyne zeldzame hoedanigheden, welke het versiersel des lands uitmaekten; men deed vooral deze redenen gelden, dat zyne broeders (waeronder PIETER PAUWEL RUBENS, den schilder was), zyn vader, zyne moeder, zyne zusters en voorouders in het land geboren waren, en dat zijn vader te Antwerpen de hoogste overheids ambten bediend had. Men vertoonde dat indien PHILIPS RUBENS, buiten het land geboren was, dit door de rampspoeden des tyds veroorzaekt was; dat hy eenigerwyze er van verwyderd was geweest, door een onweder welk hem noch duerbaerder aen zyne medeburgers moest maken. MARIA PYPELINCX overleed den 9 october 1608, zonder het geluk gehad te hebben PHILIPS, haren oudsten zoon, weder in bezit gesteld te zien van de waerdigheid van burger van Antwerpen, hetgeen hem eindelyk drie maenden later vergund werd.”
De brief welken hy aen den heer GELDORP uit Antwerpen in dato 25 july 1637 schreef, waer van wy in de 64ste aenteekening den letterlyken inhoud zullen bybrengen, is steeds vervalscht geweest, als men zal zien wanneer

men derzelven vergelykt met den genen op blz. 254 aengehaeld, alwaer men onder andere misslagen zegt: “ik heb een zeer byzondere neiging voor de stad Keulen ter oorzaeke dat ik aldaer ben gebooren en opgetrokken tot aen het tiende jaer van myn ouderdom” terwyl hy letterlyk het volgende verhaelt: “Ick ben gheaffectionneerd tot de stad van Ceulen om dat ick aldaer ben opghevoet tot het tienste jaer myns levens.”
Deze brief, benevens vyf andere was voormaels de eigendom van den Kanonik DE BORS te Keulen, na wiens overlyden deszelfs neef er vyf met zich nam, door welken de zelve in Brabant gekomen zyn, en by zyne dood werden deze den eigendom van wylen den heer CONSTANTIN VAN BORS, te Spenray, broeder van den kanonik; thans bevindt zich denzelven benevens dien der 65ste aenteekening in de verzameling van wylen den Hre STEENECRUYS te Antwerpen.
De Antwerpsche poorters boeken, de registers aen den raed van Antwerpen, de bevestiging van JAN BRANTS nopens den inhoud van 't smeekschrift, het diploma van KAREL II, en eindelyk RUBENS hier vermelden eigenhandigen brief, komen ons dus als zoo veel bewysstukken voor om ons gevoelen te vestigendat RUBENS te Antwerpen geboren is.’
Aan den heer VAN DEN BRANDEN komt de eer toe, een geheel nieuw en hoogstbelangrijk stuk te hebben ontdekt, waarin RUBENS zelf, bij eigenhandige onderteekening, verklaart poorter van Antwerpen te zijn.
D.V S.

Kroniek.

Antwerpen. Eene door de maatschappij van den dierentuin ingerichte verloting van zeldzame vogels en andere dieren, ten behoeve van het werk voor de beschaving in Afrika, heeft den 24n Mei plaats gehad en fr. 4000 opgebracht.

Brussel. Bij koninklijk besluit van 15 Mei is de heer stadsarchivaris A. WAUTERS, verheven tot den rang van officier der Leopoldsorde.

- In de St.-Huibrechtsgalerij, alhier, bij DE CERF, is eene lichtteekening tentoongesteld naar eene schilderij, *De*

moord der onnoozele kinderen, die aan WIERTZ wordt toegeschreven, en welker bestaan niet was gekend.

Brugge. Baron KERVYN VAN LETTENHOVE heeft aan het rijksarchief in deze stad eene verzameling stukken geschonken, voortkomstig van JACOBUS ALEXANDER O'DONNOGHUE, lid van den raad van Vlaanderen.

Bergen. Den 20^{n} Mei heeft de plechtige onthulling plaats gehad van het door K. GEEFS gemaakte standbeeld van LEOPOLD I.

Buitenland.

Amsterdam. De wereldberoemde schilderijen-verzameling der familie VAN LOON in deze stad zal binnen kort verkocht worden. Deze verzameling is ongemeen rijk aan stukken van oud-Nederlandsche meesters. (Wij vestigen op dit bericht de bijzondere aandacht van 't bestuur van het Antwerpsch museum.

's-Gravenhage. REMBRANDTS *Ontleedkundige les van professor Tulp*, het beroemde meesterstuk in het rijksmuseum, verkeert in een zorgwekkenden staat van behoud. Er wordt zelfs gezegd, dat het zeer de vraag is, of deze schilderij, eene der schoonste die ter wereld zijn aan te wijzen, nog zal kunnen gered worden; zij werd, eenige jaren geleden, naar het schijnt, slecht verdoekt, waardoor zij zooveel zou hebben geleden, dat zij in eenen toestand van verval gekomen is, die het ergste te vreezen geeft. Vanwege den minister van binnenlandsche zaken is een nauwkeurig onderzoek ingesteld.

Aan Antwerpen[1].

O schoone stede,
Die u daar spiegelt in den blonden Scheldevloed!
De handel stort de vruchten van den vrede
Uit iedre hemelstreek u kwistig voor den voet.
Fier, naast getuigen van uw glorierijk verleden,
Verheffen zich ten allen kant,
Gewrocht door jeugdige meesterhand,

(1) Opgelegd koor voor den wedstrijd van samenzang tijdens de aanstaande Rubensfeesten, getoonzet door Peter Benoit.

Getuigen van een weeldrig heden.
Het is een wakker, warm gevoelend volk, dat sproot
Uit uwen moederschoot.
En uwe sterke wallen,
Waarop geen vijand ooit zijn zegevaandel plant,
Ten schild verstrekken zij aan 't heilig vaderland!
Maar wat u groot maakt boven allen,
Op meerder weelde en schoonheid prat,
't Is dat ge zijt de bakermat
Der Vlaamsche kunst, de Rubensstad!
Rubens! en gij, waarboven,
's Meesters statige schimme zweeft,
Waar, om den Schilderkoning te loven,
Alles leven en stemme heeft;
Rijken
Mogen bezwijken,
Volken mogen vergaan,
Samen
Zullen uw namen,
Eeuwig samen bestaan!
Samen trotseeren -
Den tijd te groot -
Samen braveeren
Vernieling en dood!

Rubens! Rubens! hem te roemen,
Is 't genoeg zijn naam te noemen:
Grooter kent de kunst er geen!

Hoogepriester van het schoone,
Schittert zijne stralenkrone,
Boven allen heen!

Stout en krachtig, reuzenmachtig,
Tooverachtig, overprachtig
Glansen, louter gloed en licht,
In paleizen, hallen, kerken,
Heel Europa door, zijn werken -
Elk een kleurendicht!
En die ze schiep, die honderden
Van weergalooze wonderen,
Trotsch pralend heinde en veer,
Der schilderkunst Homeer,
Hij, Rubens, de onwaardeerlijke,
Hij is uw kind, uw eigen bloed,
Zijn wereldglorie is uw goed,
O schoone stad, o heerlijke,
Die u daar spiegelt in den blonden Scheldevloed!

FRANS DE CORT.

Abraham.
(Vervolg van blz. 83.)

Ook mijnheer Adler was door deze en dergelijke middelen als een der milddadigste mannen der gemeente bekend geworden. Hij gaf, hij bood hulp en behartigde het welzijn zijner geloofsbroeders, maar - ieder een moest het ook weten, dat hij het deed! Dat doel nu wist hij zeer slim te bereiken, zoo slim, dat men zelfs zeide: de eerste parnassijn doet het meeste goed in het geheim, en zijne rechterhand weet nooit, wat zijne linker geeft. 't Spreekt van zelf, dat mijnheer Adler daardoor in niet geringe achting stond bij zijne kudde. Wat hem aan geleerdheid en waardigheid ontbrak - hetgeen bij den eersten parnassijn in eene jodengemeente van het allerhoogste gewicht is, - dat vergoedde hij door eene algemeen erkende voorkomendheid, waardoor hij sedert lang de gunst van het meerendeel der kiezers had weten te bewaren, en door een zeker iets dat hem zoowel bij de joden als bij de christenambtenaren, van welke hij menigmaal in gemeenteaangelegenheden verrassende bewijzen van welwillendheid ontving, zeer bemind maakte - en dit iets was de oude hefboom, die, op het juiste punt aangebracht, de geheele wereld in beweging brengen kan - geld, veel geld, 't welk mijnheer Adler altijd ten geschikten tijde wist te besteden, om overal goed gezien te blijven.

Hoe rijk en weldadig ook de buurman en huisheer van onzen Abraham was, op het tijdstip der tegenwoordige kiezing, verhief zich toch op het onverwachts eene machtige tegenwerking, welke in 't begin zich slechts deed kennen door afzonderlijke gezegden van koene en vastbeslotene tegenstanders, maar die ten laatste duidelijk voor den dag kwam, toen een lijnwaadkoopman, wien mijnheer Adler, om dit in 't voorbijgaan te zeggen, eerst sedert kort een onbepaald krediet geopend had, op de herkiezing van den tegenwoordigen parnassijn aandrong.

De daarover gevoerde beraadslagingen waren vrij levendig, ja, er schenen zelfs wel wat onhoffelijke bewijsgronden van ribbenstooten en oorvegen aangevoerd te zijn; maar voor de waarheid van dit gerucht durven wij ons geen borg stellen, en het kan wel de vrucht zijn der verbeelding van eenige oude vrouwen die niet beters te doen wisten. Maar mijnheer Adler was weldra overtuigd dat hij tegenkanting had! Dit deed hem echter den moed niet verliezen; hij had spoedig bespeurd dat zijne kansen met elke minuut een gunstiger aanzien kregen, daar de tegenpartij zich vooral niet genoeg beraden had, en zich ook niet eensgezind betoonde; hij had dus geen eigenlijken tegenstander te duchten, maar slechts de hoofden der afzonderlijke partijen te bestrijden. Dewijl nu daarenboven verscheidene woordvoerders den hoogen eerepost voor zich zelven verlangden, en thans met meer of minder geluk hunne redekunst en allerlei fraaie beloften aanwendden om de meeste stemmen der kiezers op zich te vereenigen, zoo werd de kans voor den oud-parnassijn hoe langer zoo gunstiger, en ging hij den loop der zaak met oogenschijnlijke onverschilligheid na, zonder er zich op eenigerhande wijze in te mengen.

Eerst wanneer de strijders vermoeid waren, wilde hij zijne mijn laten springen en zelf het woord vragen. Dit scheen hem echter vooralsnog niet raadzaam, want voor het oogenblik was het nog niet te berekenen wanneer aan den heftigen strijd een einde komen zou. De schaal der openbare meening en der volksgunst sloeg dan eens naar deze, dan weder naar die zijde over; maar mijnheer Adler oefende geduld - hij

wachtte. Men was juist op het punt nieuwe stembriefjes uit te deelen, toen de luidruchtigheid der vergadering overstemd werd door een nog sterker gedruisch, dat van een rijtuig, namelijk, welk in volle vaart door het straatje kwam en tot groote verbazing der gansche gemeente voor de vergaderzaal stilhield.

De nieuwsgierigheid der kiezers, die als één man naar het venster stroomden, bleef niet lang onbevredigd, want na weinige minuten openden twee livreibedienden de deur en trad de beschermheer van Abraham, de rijkskanselier, graaf von Rabenhorst, het vertrek binnen. Het duurde niet lang of de graaf deelde de reden zijner komst aan de vergadering mede. 'Ik heb - dus ving hij aan - gehoord dat er eene nieuwe keuze gedaan moet worden voor de betrekking van eersten parnassijn bij uwe gemeente. Gelijk ik bemerk - voegde hij er met een fijn lachje bij, - zijn de kiezers het niet eens, en zijn de stemmen verdeeld over een te groot aantal candidaten, opdat de gewichtige vraag spoedig voldoende opgelost zal kunnen worden, wie het meest verdient eerste parnassijn te zijn. Daarbij geloof ik, dat, welke stem ook uit de bus te voorschijn kome, de verschillende partijen daardoor slechts eene aanstaande vete en een bestendigen strijd te gemoet zullen gaan. Ik begrijp echter niet - dus ging hij na deze zaakrijke inleiding voort, - hoe de gemeente een man over het hoofd kan zien, aan wien alleen zij leven, familie, have en goed, ja alles te danken heeft. En deze man is de kleermaker Abraham, welke mij eerst gisteren den verschrikkelijken toeleg der bakkers heeft medegedeeld. Abraham heeft niet slechts, gelijk verstandig was, het geheim voor allen verzwegen, maar heeft ook den rabbi den vernuftigen raad aan de hand gedaan, om den almanak voor valsch te verklaren, en zoo, door het verlengen van het Paaschfeest met eenen dag, al zijn geloofsgenooten afgehouden van het koopen en eten der doodaanbrengende brooden. Even verstandig was het middel dat hij de politie deed bezigen, om de namen der bakkers te ontdekken. Meer dan al deze bewijzen van voorzichtigheid en beleid - dus vervolgde de graaf met luide stem, - meer dan dat alles zijn zijne beradenheid en zijn moed te achten; een der samenzweerders had slechts behoeven te ontdekken dat hij het geweest was, die den ganschen aanslag verraden had, en hij was ongetwijfeld een lijk geweest. En in weerwil van dit alles - zoo besloot de graaf zijne toespraak - heeft echter de achtbare kiezersvergadering er niet aan gedacht een man met eer en waardigheid te beloonen, zonder wien gij allen de prooi van een zekeren dood geweest zoudt zijn!'

Toen de graaf, na deze woorden gesproken te hebben, naar het achterste venster ging en den kleermaker, die door deze eerbetooning bijna verschrikt was, in het midden der vergadering bracht, en hem daar hartelijk omhelsde, brak de gansche menigte in een gejubel uit, waaraan geen einde scheen te zullen komen.

- Ik ben u dit verplicht zonder dat gij weet waarom,

zeide de graaf tot Abraham; en gij hebt mij veel te vergeven; laat mij daarom vrij uitspreken. En zich tot de vergadering wendende riep hij uit: Ik geloof uwe wenschen te voorkomen, wanneer ik een vivat aanhef ter eere van den nieuwgekozen parnassijn der gemeente Praag, den heer Abraham!

Een luid en eenparig gejuich was het antwoord.

De kleermaker, door duizend aandoeningen bestormd, was eindelijk weder in staat om te spreken, en wilde met eene bevende stem eene toespraak beginnen aan zijne geachte gemeentebroeders, toen mijnheer Adler te voorschijn trad en Abraham bij de hand vattende, uitriep: 'Veroorloof mij, geëerde parnassijn, dat ik u het tot hiertoe door mij bekleede ambt overdrage, en daarbij tegelijk deze bede voege: neem mij aan als uwen zoon, geef mij de hand uwer dochter en maak mij daardoor tot den gelukkigsten der menschen.'

Abraham, de anders zoo vroolijke en lustige kleermaker, was bij deze woorden ernstig en treurig geworden; met vochtige oogen zag hij rondom zich, en zeide eindelijk: 'Ik dank u, mijne vrienden, voor de zoo vereerende onderscheiding; ik dank u vooral, heer graaf, die mij zoo hartelijk aangesproken hebt. Wanneer ik bedenk wie ik was, een arme kleermaker, de minste van de straat, - en wie ik nu zou kunnen zijn, - de eerste parnassijn van de gemeente, de eerste persoon in Praag, - is het mij als droomde ik een liefelijken droom, waaruit ik niet zou wenschen te ontwaken; ik ben niet in staat een woord van dankbaarheid te uiten; maar mijn hart gevoelt eene erkentelijkheid, welke ik niet dan uitstamelen kan jegens mijnen Schepper, die mij zulk eene groote eer heeft weggelegd. Indien de liefderijke God mij na vele rampspoeden ook eindelijkden beker der vreugde op de handen heeft willen zetten, dan is dit op het oogenblik geschied, waarop de gemeente van Praag mij tot haren parnassijn gekozen en de rijkskanselier des keizers mij omhelsd heeft; waarop eindelijk een der aanzienlijkste en meest geachte mannen van Boheme aanzoek doet om de hand mijner dochter. Wat evenwel het eerste, den post van parnassijn, betreft, zoo leg ik dien, met mijn innigsten dank voor de uitstekende onderscheiding en vriendschap, weder in uwe handen neder. Zeg niet neen, mijne broeders! laat mij uitspreken, heer graaf! De eer van voorzitter te zijn eener zoo aanzienelijke vergadering, is groot en doet het hart van elkeen, al is hij dan ook veel meer dan een onwetende kleermaker, goed en van vreugde kloppen. Daar evenwel deze waardigheid te groot is, mag alleen hij ze aannemen, die haar met eere kan vervullen, - die bij geleerdheid wetenschap, bij vermogen aaanzien voegt.'

- Gij hebt met opoffering van uw leven, dat uwer broeders gered! riep de graaf.

- Hij moet onze voorzitter zijn! riepen allen.

- Dat ik u door Gods bijzondere genade en goedheid eenen dienst heb kunnen bewijzen, daarvoor hebt gij mij reeds genoeg beloond, antwoordde Abraham. Gij hebt mij een schat van eer en een geluk bezorgd, dat ik niet gedacht had ooit te zullen beleven. Dat ik mijn leven voor u gewaagd heb, daaraan heb ik zelfs niet gedacht. Ik zou mij voor het leven en welzijn mijner evenaasten elken dag wagen; ik zou het, om zulk eene groote eer te verwerven, elken dag op nieuw wagen, zonder mij te bedenken. Maar antwoord zelven, lieve vrienden: kan ik dezen post aannemen? Ik kan noch schrijven noch lezen, en weet met niemand dan met mijns gelijken om te gaan. Ik zou u slechts in verlegenheid brengen, en u eindelijk noodzaken te doen wat ik liever terstond zelf doe, u verzoeken deze betrekking aan eenen waardige op te dragen! Daarover dus geen woord meer! Laat mij in mijnen geringen stand voortleven.

Ik zal den post nimmer aannemen. U echter, hooggeachte heer Adler, kan ik geen antwoord op uw verzoek geven; ik moet daarover eerst mijne dochter spreken. Mijn kind moet een man kiezen - ik zal er haar nimmer een geven. Is het haar wil, dan ben ik de eerste, die zulk eene eer zal weten te waardeeren en die u met vreugde als mijn schoonzoon aan het hart zal drukken.

't Was te vergeefs, dat de graaf en al de aanwezigen den kleermaker zochten te bewegen de betrekking van parnassijn te aanvaarden. Hij had altijd hetzelfde antwoord gereed: ‘Ik zou de gelukkigste mensch zijn, indien ik zulk eene groote eer waardig was, maar waar het het welzijn geldt mijner broeders, daar mag ik geen gehoor geven aan eene valsche eerzucht, want dat zou u nadeel in plaats van voordeel aanbrengen.’

Het baarde niet weinig opzien in de Jodenstraat, toen men den graaf met Abraham de vergadering verlaten zag, en de arme kleermaker in de rijke koets des kanseliers naar zijne onaanzienlijke woning gebracht werd.

Elkeen stak het hoofd buiten het venster, toen de koets voorbijreed; allen schreeuwden verwonderd door elkander en liepen het rijtuig na. Slechts twee menschen bekommerden zich noch om het rijtuig, noch om de geheele wereld. Deze twee hadden hand in hand gelegd, spraken hartelijk met elkander en zagen liefdevol in elkanders oogen.

- Dat is mijne dochter, zeide Abraham tot den graaf, toen deze met hem uit het rijtuig gestegen was en in den gang zijner woning trad, waar Taubele en Antoon stonden, en dat is de jonge man wien de redding mijner broeders te danken is.

De jongeling en Taubele bogen voor den graaf.

- Gelijk ik heden gehoord heb, dus ging de kleermaker tot den bakker voort, heeft uw meester door een politiedienaar vernomen, dat gij mij het geheim zijner gildebroeders verraden hebt. Men bedreigt uw leven; maar heb geene vrees! Ik heb met den graaf daarover gesproken; hij neemt u met zich naar huis, en daar kunt gij eenigen tijd verborgen blijven. Na korten tijd kunt gij verder gaan: dan zal mijn edele beschermer u aanbevelingsbrieven medegeven voor hooggeplaatste personen in eene andere stad, waar gij, onbekend, uw beroep verder leeren kunt en met Gods hulp zeker fortuin zult maken. En nu, vaarwel, mijn goede Antoon! voegde de kleermaker met eene bewogene stem er bij, en Taubele's vader vreesde dat zijne oogen zouden verraden wat hij den jongeling zoo gaarne verborgen had. Neem afscheid van mijne dochter, geef haar de hand - zie zoo, laat het nu gedaan zijn, vaarwel!

Als een droom reikte Antoon den kleermaker en zijne verbleekende dochter de hand. Daarop steeg hij met den graaf in diens rijtuig, en toen Taubele hare gedachten weder verzamelen kon, was het rondom haar duistere nacht; geene ster lichtte aan den donkeren hemel - Antoon was niet meer daar!

Abraham stond weldra in zijne kamer met geslotene

oogen en sprak het avondgebed uit; Taubele bereidde hem den avonddrank, schudde hem de zachte legerstede, kuste haren vader de hand en was hartelijker jegens hem dan ooit.

Het werd avond, het werd morgen. Nachten volgden op dagen. Wierden ook al hare wangen bleeker en bleeker, nooit was zij kalmer en rustiger geweest dan thans. Haar vader was opgeruimd en dikwijls zelfs vroolijk; zij zelve was zich geener schuld bewust: bleef ook de toekomst met een dichten en somberen sluier bedekt, in het verledene blonk eene heldere, troostrijke ster, en de herinnering daaraan verlichtte het duistere en troostelooze heden.

Deze ongestoorde kalmte deed hare stille smart goed, en was, gelijk zij meende, het best voor haar. Haar vader had gelijk, door zoo en niet anders gehandeld te hebben, meende zij; hoe het ook gegaan ware, 't zou slechts erger geworden zijn. Hij een christen - gij jodin. - Uw brave vader zou of wel doodelijk verdriet hebben, of door zijne eenige dochter verlaten worden, nadat hij zes kinderen en zijne vrouw naar 't graf had gebracht! - Zekerlijk, zooals het nu was, was het best.

Taubele, het levendige, vroolijke frissche meisje, was neerslachtig en moedeloos geworden; zij huppelde niet meer door het huis; zij ging zelfs niet gaarne.

Het liefst bleef zij zitten en eindelijk moest zij het bed houden; den vader ging het door het hart, toen hij zijn eenig kind al bleeker en bleeker worden en wegkwijnen zag; maar - het was zoo beter, dacht ook hij, en weende dan, en dan zeide hij tot Taubele, terwijl hij vriendelijk lachte: God zal ons wel helpen! Ook Taubele lachte, en met hare hand een traan wegvegende, zeide ook zij: God zal ons helpen!

(Wordt voortgezet.)

Rubens' geboorte herdacht[1].

Hoezee! 't is feest!
Hoezee! 't is feest in Vlaanderen!
't Juicht al om het meest!..
Banieren weer zwieren,
En vlaggen weer waaien!
En het klokkengebrom
Juicht ook mee: ‘Wellekom!..’

De Vlaamsche schilderkunst scheen in verval gezonken,
Haar koesterende Zon voor eeuwig uitgeblonken;
Een ster, een nieuwe Zon, die nieuwen glans verspreidt,
Daagt op, en wint in glans..., weldra, in majesteit.

(1) Cantate, getoonzet door Emiel Wambach, om uitgevoerd te worden tijdens de aanstaande Rubens-feesten in den Katholieken Kring te Antwerpen.

Zij schittert aan de kim van onzen kunstenhemel,
De Zonnestraal gelijk, die ster in lichtgewemel...
Drie honderd jaren thans is 't dat die sterre gloort!
Drie eeuwen telt de Kunst sinds hare weergeboort',
Door Rubens, die haar roem en luister heeft hergeven,
Door Rubens, wiens genie de Kunst weer schonk het leven.
Wie Vlaming blijft er koel bij 't eeuwverjarend feest
Van den geboortedag van hem die, door zijn geest
En zijn talentengloed de Vlaamsche kunst herbouwde?..
Wie, Vlaming, die het werk des meesters soms aanschouwde,
En eens zijn leven las, viert niet, het hart verlicht,
Het eeuwenfeest van hem die 't goede heeft gesticht?..
Gegroet! gegroet, o Vorst der Vlaamsche schilderzonen!
Onsterflijk is uw naam, en eeuwig groen de kronen,
Die 't nageslacht u vlecht, dat, dankbaar van gemoed,
Weer juichend feest, en zingt: '*O Rubens! wees gegroet!*'

Looft den Heere, Vlaamsche Zonen!
Looft Hem om de hooge gunst,
Dat Hij eens der kroon van Vlaanderen
't Pronkjuweel gaf van de kunst!

Looft den Heere, kunstenminnaars,
Die u baaddet in den gloed,
Die de werken van den meester
Als een zonne glinstren doet!

Looft den Heere! looft den Schepper,
Die talent en geest gebiedt!
Looft Hem in den grooten RUBENS,
Wiens genie Hij schittren liet!

ALEX. STOOPS.

Een oude catalogus.

Een dagblad der hoofdstad wijdt een artikel aan de beschrijving van den catalogus van de 'eerste tentoonstelling van kunstwerken (zoo luidt de catalogus in de Fransche taal), te Brussel geopend het XIe jaar der Fransche republiek, Bonaparte regeerend eerste consul.' Het boekje, welk 14 bladzijden in-32° beslaat, gedrukt op stevig geelachtig papier, kwam van de pers bij WEISSENBRUCH, drukker van de prefectuur en van de meierij, op het plein van 't voormalig hof n^{r} 1085. De opgaaf der tentoongestelde kunstgewrochten, 47 in getal, is voorafgegaan van eene inleiding; de lijst der stukken begint op de vijfde bladzijde. In de inleiding wordt gezegd, dat het den kunstenaars ontbroken heeft aan tijd om zich voor te bereiden voor de tentoonstelling waaraan zij zich niet verwachtten. 'De tentoonstelling (zoo luidt het verder) zal ieder jaar vernieuwd worden den 2^{n} Thermidor, zijnde de gedenkwaardige dag, waarop de eerste consul zijnen intocht te Brussel hield. Aan zijne weldaden heeft deze gemeente het museum te danken. Moge hij, die heeft getoond zich gelegen te laten aan den roem en het welslagen der kunstenaars, geene ijdele verwachtingen hebben gekoesterd van de voorbeelden, die het museum hun ter navolging aanbiedt.' De kunstenaar die het eerst in den catalogus is vermeld, heet AUTISSIER, *mignaturiste* (miniatuurschilder). Hij stelde onder andere ten toon: 1° zijn eigen portret, 2° het

portret van zijnen oom, 3° het portret van den broeder van generaal MOREAU.
Tusschen de kunstenaars in den catalogus vermeld, bevinden zich de volgende: PHILLIPE CARDON, DE ROY, HAZELAIR, (HAZELEER?), JANSSENS, JONES, LENS, SPIEKAERT, LATOUR, LE ROY, VAN ASSCHE, THYS, FRANÇOIS, LANTSHEER, enz.

Is er iemand onzer lezers, die een exemplaar van den voormelden catalogus bezit?

P.P. Rubens

Aangenaam is het ons, te kunnen vermelden, dat de eerste aflevering is verschenen van het door ons op blz. 77 aangekondigde belangrijke werk, getiteld: *Aanteekeningen over den grooten meester en zijne bloedverwanten*, *door P. Génard*[1]. Het werk is opgedragen aan RUBENS' afstammelingen, de weledele heeren ridder *Gustaaf van Havre* en baron HENRY VAN HAVRE. Na er in 't *Voorbericht* te hebben aan herinnerd, dat hij in 1875 (in *De Vlaamsche School,* blz. 166) op het groot gewicht heeft gewezen van den heuglijken verjaardag dien Antwerpen zoo luisterlijk gaat vieren, handelt de schrijver over: 1° RUBENS' testamenten, 2° zijne nalatenschap, bestaande uit schilderijen, teekeningen, prenten, oudheden, bibliotheek, handschriften, brieven, zilverwerk, juweelen enz., onroerende goederen, 3° zijnen vader, dezes verblijf in Duitschland enz.

De door ons in 1863, blz. 141, in ons tijdschrift medegedeelde testamenten van RUBENS, eindigden met een codicile welk overeenstemt met het besluit door den grooten schilder genomen, vóór het aangaan van zijn tweede huwelijk en ten gevolge waarvan hij, op 29 November 1630, aan zijne voorkinderen de goederen had afgestaan welke van hunne moeder voortkwamen. JAN BAPT. FLORIS en PETRUS PAULUS VAN MILDERT, beide schilders dienden tot getuigen (zie blz. 148 van gemelden jaargang *Vlaemsche School).* In de *Liggeren* der Sint-Lucasgilde, komen deze schilders ook voor, de eerste als *wijnmeester,* in 1634 en de tweede in 1633-1634. Beide, zegt de heer P. GÉNARD, waren naar allen schijn leerlingen van RUBENS.

Het blijkt uit eene akte van 2 Maart 1643, dat de vader van HELENA FOURMENT eerst in het huwelijk zijner dochter met den grooten schilder had toegestemd, wanneer deze laatste van zijne voorkinderen was gescheiden en met hen had afgerekend. Ziehier dit belangrijke stuk getrokken uit de *Scabinale protocollen* van het jaar 1643, D. I, blz. 298:

(1) Over RUBENS werd nog door P. GÉNARD gehandeld in de *Vlaemsche school* jaargangen: 1855, blz. 10; 1856, blz., 113; 1858, blz. 42; 1863, blz. 141; door JOHAN VAN ROTTERDAM, in 1858, bl. 177; door CH. RUELENS, in 1859, blz. 82, 89 en 107; door LODEWIJK TORFS, in 1864, blz. 152 en 167; door F. JOS. VAN DEN BRANDEN, in 1865, blz. 20, en in 1877, blz. 85.

Acte voor Schepenen Despommereaux en...
'Ten versuecke van Vrouw HELENA FOURMENT, weduwe van wylen Heer PIETRO-PAULO RUBENS, Heere VAN STEENE, etc. ende vande momboirs van henne minderjaerige kinderen.

Compareerde Sr DANIEL FOURMENT doude, coopman ende ingeseten poorter deser stadt, oudt achtentseventich jaeren, ons wel bekent synde, et *juravit* etc., ierst rechtelyck daertoe gedaecht synde, alsoo de voors. Heer PIETRO-PAULO-RUBENS inden jaere 1630 versocht ten houwelyck de voorgenoemde Vrouw HELENA FOURMENT, syns attestants dochtere, dat hy daertoe niet en cost resolveren, voor ende aleer dat hy volcommen satisfactie hadde dat deselve Heer RUBENS van syne twee voorkinderen, daer moeder aff was Vrouw ISABEL BRANDT, gescheyden was vande selve kinderen, ende hen voldaen oft versekert hadde van henne moederlycke goeden, om waerover geen groot ondersueck te doen, soo hebben Heeren ende meesters JAN BRANDT, Schepen, ende HENDRICK BRANDT, synen sone, Greffier respective deser stad, grootvader ende oom respective ende testamentelycke momboirs vande voors. twee voorkinderen, op den XXIX^{en} dach Novembris vanden voors. jaer XVIe ende dertich voor den Notaris GUYOT alhier, gepasseert absolute quictancie, daerby verclaert ende gecontenteert te syn van allen tgene dat denselven kinderen soude mogen competeren voor henne moederlycke goeden, nyet daeraff vuytgenomen noch gereserveert, van welcke passeringe van quictancie hem attestant wete gegeven synde, heeft hy in tvoors, houwelyck ierst geconsenteert, maer by aldyen de voorgenoemde Heer RUEBENS van syne voors. voorkinderen nyet en ware gescheyden geweest, soo en soude tvoors. houwelyck geenen voortsganck hebben gehadt.
Secunda Martii 1643.

Tengevolge dezer afrekening met zijne voorkinderen, zegt de heer GÉNARD, had RUBENS, in zijne testamenten, schikkingen genomen, welke wij in zijn codicile van 16 September 1639 hebben herhaald gevonden.

In den loop der maand Mei 1640 was de groote meester zeer krank, en het bleek hem maar al te wel, dat het oogenblik was genaderd waarop hij het tijdelijke met het eeuwige ging verwisselen. Immer met het lot zijner afstammelingen begaan, nam hij het besluit, nogmaals een testament te laten opstellen, waardoor hij over zijne tijdelijke goederen zou hebben beschikt. Notaris TOUSSAINT GUYOT werd door hem op 27 Mei 1640 ontboden en stelde het belangrijk schrift, dat, jammer genoeg voor de geschiedenis, met meest al de protocollen diens ambtenaars, te zoek is geraakt. IMMERSEEL JR. moet er een afschrift van hebben bezeten, daar hij er twee artikels uit overschreef in zijn werk: *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders*, enz., D. III, blz. 36.

Dank aan den goeden uitslag zijner nasporigen in de Antwerpsche archieven, acht de heer GÉNARD zich in staat gesteld, zoo niet den woordenlijken, ten minste den zakelijken inhoud der verlorene bescheiden en mitsdien RUBENS' testament te doen kennen: Allereerst beval 'RUBENS, ziek te bed liggende, doch zijne zinnen en verstand wel machtig zijnde en volkomentlijk gebruikende, zoo dat den notaris genoegzaam scheen te blijken, zijne ziel aan God en zijn lichaam aan der gewijder aarde.' Zijn stoffelijk overschot zou in de kerk zijner parochie (S^{t}.-Jacobs) worden begraven. Door

zijne familie of door den notaris gevraagd zijnde of men in dezen tempel ter zijner nagedachtenis geene afzonderlijke kapel zou doen bouwen, antwoordde RUBENS, volgens een stuk, opgenomen in het *Antwerpsch Archievenblad*, D. II, blz. 168, '*(naar syne ingeborene zedich heyd,)* dat, vindende syne weduwe, meerderjarige sone ende momboiren van syne minderjarighe kinderen, dat hy soodanighe gedenckenisse *soude verdiendt hebben*, sy de voorseyde cappelle souden doen bouwen, sonder andere syne ordonnancie ende, in sulcken val, daertoe gebruycken eene schilderye van *Onse Lieve Vrouwe met het Kindeken Jhesu op haren arm vergeselschapt met verscheidene Heiligen*, etc., ende noch een beldt van *Onse Lieve Vrouwe van marmeren steen.*'(1)

Deze schilderij, welke, zooals men weet, de *Heilige Familie* en verscheidene heiligen in de gedaanten van RUBENS en zijne twee echtgenooten voorstelt,(2) was door den grooten schilder zelf vervaardigd en het beeld van O.L. Vrouw van de VII Weeën dat boven het altaar zou worden geplaatst, door 's meesters leerling LUKAS FAYD'-HERBE gebeiteld(3). De schilder vroeg eene dusgenaamde zinking.(4) De lijkdienst moest die van een koorlijk zijn van eersten rang; de eerw. paters Minderbroeders, Predikheeren, Beggaarden, Augustijnen, Carmelieten en Minimen zouden worden uitgenoodigd, evenals stads aalmoezeniers, om deel aan de lijkstatie te nemen, en zouden hiervoor eene *caritaat* ontvangen.

Buiten de 'sielmissen' die door de reeds gemelde paters in S^{t}.-Jacobskerk 'over den aflyvigen' zouden moeten gecelebreerd worden, moesten er nog 800 zielmissen gelezen worden te weten: 1° door de Predikheeren, 100; 2° door de Augustijnen 100; 3° door de Beggaarden, 50; 4° door de Minimen, 50; 5° door de Kapucijnen, 100; 6° door den pastoor der kapel in de Keizerstraat, 15; 7° door de Discalsters, 100; 8° door de Lieve-Vrouwebroeders, 150; 9° door de Minderbroederders, 100; 10° door den pastoor der Zwartezusters van Mechelen, 10; 11° door WILLEM VAN MELDERT, kapellaan in S^{t}.-Jacobskerk, eene dagelijksche mis gedurende zes weken; 12° door den pastoor van Elewijt, 25 missen.

RUBENS vermaakte daarna de volgende erfgiften: 1. aan de kerkmeesters van S^{t}.-Jacobs, ten behoeve dezer kerk, 100 gulden; 2. aan de stedelijke aalmoezeniers, voor de schamele huisarmen, 500 gulden; 3. vier maaltijden te houden op den dag zijner uitvaart. Deze hadden plaats op 2 Juni 1640: in het sterfhuis, voor zijne bloedverwanten en vrienden; op het stadhuis, voor de heeren van 't magistraat 'ende vande Tresorye derselver stad, met eenige genoeyde vrienden;' in de herberg *De Goudbloem*, voor de leden der broederschap van *S^{t}.-Peeter en S^{t}. Pauwel*, anders gezegd der *Romanisten*,(5) waarvan RUBENS een der ijverigste prefecten was; in de herberg *den Hert*, voor de leden van de *Lucas-gilde* en de *Violieren.*

Verder vermaakte Rubens nog: 1° aan zijne twee voorkinderen ALBRECHT en NICOLAAS RUBENS, de boeken en de bibliotheek, en aan dezelfden en aan NICOLAAS, ieder voor de helft de *Agaeten ende Medallien*, uitgenomen de vazen van agaat, jaspis

(1) *Archievenblad*, D. II, blz. 168-169.
(2) Zie *De Vlaamsche School* 1866, blz. 122.
(3) Zie *De Vlaamsche School* 1859, blz. 178.
(4) Zie *Archievenblad*, D. II, blz. 162.
(5) De heer GÉNARD bericht, dat hij de bescheiden rakende de vereeniging der Romanisten insgelijks zal laten drukken. RUBENS schonk aan dit gezelschap *Petrus en Paulus* door hem geschilderd.

en de andere kostelijke gesteenten, op voorwaarde: *a.* dat zij die niet mochten verkoopen dan te zamen en met gemeenzame overeenkomst, *b.* van het testament in het minste punt niet te bestrijden of tegen te werken, op straf van afneming dezer prelegaten; 2° aan zijne nakinderen van het tweede bed, de helft van het hof en de heerlijkheid van *Steen,* met de landen, bosschen en beemden daartoe behoorende, zooals hij dit goed op 12 Mei 1635 bij decrete van den raad van Brabant gekocht had, met de nieuwe gebouwen, sedert daarop gemaakt, en voor rekening van zijn sterfhuis te volmaken, mits 'de dry bunderen ende den dachwant beempts, daerby gecocht van FRANCHOIS VRANCX, ende de bosch genaemt den *platten Steen,* metten leenboeck van Attevorde,' mits, de helft in de massa, scheiding en deeling van zijn sterfhuys de somme van 15,000 gulden te goed te doen eenmaal; 3° de andere helft aan zijne tweede echtgenoote HELENA FOURMENT, alsook al de andere goederen haar toebehoorende, met volle recht van vrije beschikking, mits de som van 50,000 guldenen te goed te doen; 4° schonk RUBENS zijner gade een diamanten ring, komende uit Engeland. Aangaande de schilderijen, beelden enz. beval hij aan 'tot bequaemen gelegenttyt, openbaerelyk, ofte uyt ter handt te vercoopen, soo men best bevinden sal te behooren ende dat met advys van Sr. FRANCOIS SNEYERS, JAN WILDENS, ende voors. JACQUES MOEREMANS, uytgenomen de contrefeystel van syne testateurs huysvrouwen ende van hem selve daarop correspondeerende, die hij begeert dat volgen sullen aan hunne respective kinderen, ende de schilderij genaemt het *Pelsken*(1) aan syne tegenwoordige huysvrouwe, sonder iets daarvan te moeten geven ofte inbrengen;' 5° de teekeningen, door hem verzameld en uitgevoerd, beval RUBENS te bewaren tot dat zijn jongste kind 18 jaren oud zou zijn, en zulks voor het geval dat een zijner zonen de kunst beoefenen zou, of eene zijner dochters met eenen kunstschilder zou trouwen; deden zich deze gevallen niet voor, dan mochten de teekeningen verkocht en derzelver opbrengst gedeeld worden gelijk die van al het ander goed.

Voorts noemde en stelde RUBENS, zegt de heer GÉNARD, tot zijne algemeene erfgenamen zijne overlevende echtgenoote, voor de helft en een gedeelte in zijne gansche nalatenschap, en zijne zeven kinderen, waarvan twee uit zijn eerste en vijf uit zijn tweede huwelijk allen op gelijken voet, elk voor een kindsgedeelte; waarschijnlijk vernieuwde hij ook de bepalingen van het codicile van 16 September 1639, waardoor hij ook begeerde dat alle de kinderen in gelijk recht traden. (Zie de *Vlaemsche School* 1863, blz. 147.) Om aan de voorschriften der costumen van Antwerpen te voldoen (cap. XVLII, artt. 10-12), beriep hij zich op Zijner Majesteits octrooi van 2 Januari 1637.

Rakende zijne kleinoodiën, beval RUBENS, dat de juweelen van goud, zilver en diamant, zouden geschat, gekaveld en dan gedeeld of verloot worden. Een onderscheid werd er gemaakt voor het zilverwerk dat Rubens in gemeenschap had met zijne voorkinderen en dat in twee werd verdeeld, de eerste helft, ten voordeele der voorkinderen, de andere helft ten profijte van het sterfhuis. Dit onderscheid werd

(1) Over dit afbeeldsel is men het tot nu toe niet eens, zegt de heer GÉNARD.

ook gemaakt voor eenige schilderijen die RUBENS en zijne voorkinderen gezamenlijk toebehoorden. Als voogden over zijne minderjarige kinderen, benoemde de groote schilder: 1° zijnen zoon jonker ALBRECHT RUBENS, 2° zijnen neef Mr. PHILIPS RUBENS, schepen, 3° M. GREGORIUS DE WEERDT, secretaris der stad Antwerpen.

RUBENS overleed den 30n Mei 1640 en op 3 Februari 1641 beviel zijne echtgenoote van eene dochter, die bij den doop, de namen CONSTANTIA ALBERTINA verkreeg en haren halven broeder ALBRECHT tot peter en hare halve schoonzuster CONSTANTIA HELMAN tot meter had. Van dan af, kon aan RUBENS' laatste wilsbeschikkingen behoorlijk gevolg worden gegeven.

(Wordt voortgezet.)

Kroniek.

Antwerpen. *Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen.* De kunstbeoefenaars en beoordeelaars, letterkundigen of toonkundigen die door onvoldoende adressen of anderzins geene uitnoodigingen bekwamen voor het aanstaande kunstcongres, zijn verzochtzich tot den secretaris van het *Verbond* te wenden Arembergstraat, 26.

Buitenland.

Amsterdam. Blz. 88 maakten wij gewag van den voorgenomen verkoop van de schilderijen-verzameling van VAN LOON. Volgens plaatselijke bladen melden, zal er geene openbare veiling worden gehouden, daar baron ROTHSCHILD van Parijs, de geheele verzameling uit der hand zou hebben gekocht, naar het schijnt voor één millioen gulden. De verzameling moet onder andere uit de volgende stukken bestaan: twee levensgroote portretten van WILLEM DAEY, magistraat van Alkmaar, en zijne gemalin, door REMBRANDT; een ADRIAAN VAN DE VELDE; een GERARD DOW; een tuinstuk van P. DE HOOGH; twee kleine stukken van POTTER; stukken van E. DE WIT, A. CUYP en J. VAN DER ULFT; van P. WOUWERMANS, *Loth en zijne dochter*; van TERBURG, *Heer en dame*; van MOUCHERON en VAN DE VELDE, een fraai stuk; van C. METSU, damesportret; van VAN TOL, *Meisje met eene kat;* van N. MAES, *Eene boerendeerne;* van VAN HUYSUM, twee bloemstukken; van T. VAN UCHTERVELDT, *De muziekles;* van G. SCHALKEN, *Jongen eene guitaar bespelend;* van J. VAN DER HEYDEN, *Kerk;* van JAN STEEN, *De verloren zoon*, en twee kleinere stukken; van JAN en BAPTIST WEENIX, twee Italiaansche landschappen; van WYNANT en WOUWERMANS, een groot landschap; van CUYP, *Koeien bij zonsondergang*; ISAAC VAN OSTADE, landschap; K. DU JARDIN, vee; BOTH, landschap; LINGELBACH, landschap; WOUWERMANS, *Een legerkamp;* A. VAN DE VELDE, vee met boeren en landschap; van V. BERGHEM, landschap; van WOUWERMANS, *Ruiters voor eene dorpsherberg*; DE LAIRESSE, twee stukken, waarvan een *Antonius en Cleopatra*; G. METZU, dame en heeren; A. VAN OSTADE, kermis; WEENIX, dood wild; VAN HUYSUM, twee fruitstukken; VAN AELST, een doode haan; J. VERKOLJE, een tamboer, dame en heer; VAN DER HELST, portret van admiraal DE LIEFDE, benevens nog andere stukken van VAN DE VELDE, BOTH, VAN DER HEYDEN, enz.

Leiden. De heeren O. PERIER, advocaat, en L. DE VLAMINCK, archivaris, beide te Dendermonde, zijn benoemd tot buitenlandsche leden der Nederlandsche maatschappij van letterkunde.

Leeuwarden. Uit deze stad wordt van 14 Juni gemeld, dat aldaar de jaarlijksche vergadering had plaats gehad van het Selskip for Friske taal- en schriftenkennisse, onder voorzitting van den heer J. VAN LOON. Er werd beslist, binnenkort eene prijsvraag uit te schrijven voor een tooneelstuk. Naar aanleiding van de vraag, in eene vorige zitting gesteld, of het ook wenschelijk zou zijn, dat het gezelschap eene vaste spelling aannam en, zoo ja, daartoe een voorstel te doen, werd door eene bijzondere commissie eene zorgvuldig bewerkte Ruch omskot (korte schets) aangeboden van de Friesche spelling, zooals zij meende dat die het best aan het doel zou beantwoorden. Het nemen van eene beslissing werd verschoven tot de volgende jaarlijksche vergadering.

Wageningen. Bij het maken van eenen put, hebben eenige arbeiders een aarden potje gevonden met één zilveren en één bronzen Romeinsch muntstuk, 40 stukken geld van het hertogdom Gelre, tijdens KAREL VAN EGMOND; verder stukken van voormeld hertogdom tijdens PHILIPS den Schoone; van het graafschap Holland tijdens de minderjarigheid van PHILIPS den Schoone; van het bisdom Utrecht tijdens DAVID van Burgondië en ENGELBERT van Kleef; van het hertogdom Brabant tijdens MARIA van Burgondië en PHILIPS den Schoone; van het graafschap Vlaanderen, de stad Deventer (1481), de stad Groningen (1486), van 't aartsbisdom Keulen tijdens HERMAN IV van Hessen; van het hertogdom Kleef tijdens JAN I en JAN II; van het graafschap Oost-Friesland tijdens ENNO I; van de heerlijkheid Jever tijdens EDO II. De zeldzaamste stukken zullen waarschijnlijk aangekocht worden voor de rijksverzameling.

Groningen. Onder de gemeente Leek, te Traan, is in het veen, ter diepte van $5^{m}00$, het bijna volledig gewei van een hert gevonden.

- In eene wierde of terp, in de naburige gemeente Herum, vond men dezer dagen menschengeraamten, het overblijfsel van een ouden put, bolvormige steenen schijven en meer dergelijke voorwerpen. Wierden of terpen zijn kleine heuvels, waarop de oude Batavieren hunne woningen bouwden, om zich tegen overstroomingen te vrijwaren.

- Bij het ontblooten der muren in het koor der hervormde kerk te Stedum, is bevonden dat een gedeelte van 't gewelf schoon beschilderd is met ranken en bloemen. De kleuren hebben zich onder de kalklaag zeer goed gehouden.

Kampen. De uitgaaf van het in deze gemeente verschijnende weekblad *De Kamperbode* is tijdelijk moeten gestaakt worden wegens ‘gebrek aan letterzetters.’

Parijs. VICTORIEN SARDOU is met 19 stemmen tot lid der Fransche academie gekozen tegen den hertog D'AUDIFFRET PASQUIER die 17 stemmen en DECONTE DE LISLE die ééne stem bekwam.

Nancy. Den 26^{n} Juni is in deze stad het standbeeld van JACQUES CALLOT ingehuldigd. Ter gelegenheid daarvan, waren een groot getal werken van den beroemden plaatsnijder tentoongesteld, die, zooals men weet, in 1592 te Nancy geboren werd en daar overleed in 1635.

Darmstadt. Den 12^{n} Mei werd in deze stad, de geboorteplaats van JUSTUS VON LIEBIG, een gedenkteeken ter eere van dezen verdienstelijken man ingehuldigd. Het bestaat in een bronzen borstbeeld, op een voetstuk van syëniet. (Zie over LIEBIG de *Vlaamsche School* van 1873, blz. 87, en van 1874, blz. 57.)

Munchen. In deze stad is een 10 voet hoog standbeeld van SHAKESPEARE gegoten, volgens het model VAN MULLER, met bestemming voor de Amerikaansche stad St.-Louis.

Crefeld. In deze stad wordt een standbeeld opgericht ter eere van KARL WILHELM, den schrijver van de *Wacht am Rhein.* (Zie over dit lied onzen jaargang 1874, blz. 34.)

Londen. Sedert jaren werd er in en buiten Engeland vruchteloos gezocht naar een exemplaar van de kindergedichtjes, onder den titel *Poetry for Children,* uitgegeven in 1809, door C. LAMB (Eliah) en zijne zuster MARY. Van dit boekje was geen enkel exempaar meer in de wijde wereld te vinden. Thans is er een voor den dag gekomen in Zuid-Australië en de eigenaar heeft het afgestaan om naar Londen gezonden en herdrukt te worden.

- Dinsdag, 29 Mei, werd in deze stad eene vergadering gehouden van mannen, die zich ten doel hebben gesteld de Engelsche spelling zoodanig te wijzigen, dat de woorden zouden geschreven worden gelijk men ze uitspreekt. De gewezen minister LOWE verlangde, dat men 15 nieuwe letter- of klankteekens bij het Engelsche ABC zouden voegen, wijl er 39 klanken waren in de Engelsche taal en slechts 24 letters. Daarentegen gaf de taalkundige PITMAN het verlangen te kennen, een ABC samen te stellen van 102 letters en letterverbindingen, vertegenwoordigende 269 klanken. De meeste Londensche bladen drijven den spot met de beoogde taalhervorming.

Sterfgevallen.

AUGUST PAYEN, stadsbouwmeester te Brussel, van 1830 tot 1841, vervolgens bouwmeester-ingenieur in den dienst van 's rijks spoorwegen, lid der afdeeling schoone kunsten van de academie van België, leeraar in de bouwkunde aan de academie der hoofdstad, officier der Leopoldsorde, is den 16^{n} April te St-Joost-ten-Noode overleden. Hij werd te Brussel geboren op 7 Juni 1801. Bij zijne plechtige teraardebestelling, die den 18^{n} April plaats had onder een grooten toeloop, werd door den heer L. ALVIN eene rechtmatige hulde gebracht aan de uitstekende bekwaamheden en de deugden van de noverledene.

WINAND CAREL HUGO STARING, de derde zoon van den befaamden Nederlandschen dichter, is den 4^{en} Juni te Boekhout overleden. Zijn werk *De bodem van Nederland*, uitgegeven te Haarlem van 1856 tot 1860, ware alleen voldoende om zijnen naam in onvergankelijke eer te bewaren. Hij vervaardigde ook eene uitstekende *Geologische kaart van Nederland*, uitgegeven in 20 bladen, tusschen 1858 en 1863. Buitendien schreef hij verscheidene werken over landbouw, terwijl hij tevens een niet gering getal opstellen over hetzelfde onderwerp in tijdschriften en nieuwsbladen liet verscheijnen. Hij werd den 5^{en} October 1808 te Vorden geboren. D^{r}. HUBERTS, uit Zwolle, schrijft van STARING dat Nederland in hem een zijner meest begaafde burgers, de maatschappij een sieraad, de wetenschap een steunpilaar verliezen.

Pieter Coecke of Coeck.

De op de volgende bladzijde voorkomende beeltenis is het portret van den man aan wien men den Antwerpsche Reus verschuldigd is, welke sinds drie eeuwen tot sieraad der versieringen en ommegangen dient. In 1869, blz. 113, hebben wij het afbeeldsel van den Reus gegeven, zooals hij tot ons is gekomen en vooraleer hij bedorven was; in 1872 onderging dit beeld eene herstelling die volstrekt niet gelukkig was; wij verwezen in 1869 naar verschillende artikelen, over den Reus verschenen en maakten eene verkeerde terechtwijzing nopens het geboortejaar van P. COECKE, voortgaande op eene opgaaf van de *Liggeren* der Sint-Lucas-gilde, welke eene drukfout is gebleken te zijn. COECKE's geboortedag staat bij de geloofwaardigste schrijvers aangeteekend op den 14^{n} Augustus 1502.

Er is, zeggen de heeren F. DE POTTER en J. BROECKAERT,[(1)] over zijne familie veel verkeerds geschreven.

PIETER COECKE, had een begoed burger tot vader. Na gedurende eenigen tijd bij BERNARDUS VAN ORLEY, te Brussel, te hebben leeren schilderen, vertrok hij rond 1519 naar Italië en keerde tien jaren later als een bekwaam kunstschilder uit dit land naar zijne geboortestad terug. Hij trouwde met eene Aalstsche juffer (haar naam is niet gekend), doch verloor zijne gade door den dood, na eene tweejarige echtverbintenis.

Na dit wreede verlies ging COECKE zich te Brussel vestigen, waar zijn oude meester nog leefde en kwam aldaar in betrekking met de rijke tapijtwevers VAN DER MOEYEN, die hem voorstelden, voor hunne rekening eene tapijtweverij te gaan oprichten in Konstantinopel, om de mededinging te beproeven tegenover de tapijten van Smyrna en Alexandrië, welke geene andere verdiensten hadden dan de levendigheid hunner kleurenen hun fluweelachtig voorkomen. COECKE, die, zoo 't schijnt, het werkhuis van Brussel reeds zijn talent had geleend, nam het voorstel aan en vertrok met een aantal werklieden naar de hoofdstad van het Turksche rijk in 1533. Eenigen beweren dat KAREL V aan deze onderneming niet vreemd was en dat hij, fier op den nijverheids- en kunstroem zijns lands, deze onderneming in de hand werkte om den naam van België in het Oosten nog meer bekend te maken.

Volgens de meeste levensbeschrijvers, die op dit punt verhaalden wat zij gelezen hadden bij K. VAN MANDER, zou de onderneming geheel mislukt zijn, doordien de wet van Mahomed niet toelaat menschen of dieren af te beelden.

Een boek getiteld: *Urbes proecipuae totius mundi*, geschreven in 1574 door G. BRAUN, en aangehaald door den heer J. DE ST-GENOIS, stelt de zaak geheel anders en wel op de volgende wijze voor:

> ..... 'PIERRE d'Alost a encore escrit un autre livre intitulé: *Ectypa de vita et moribus Turcorum,* c'est-à-dire contrefacture, échiffrement de la vieet des moeurs des Turcs, qui est certainement une oeuvre digne d'estre veue, auquel il a mis ce qu'il observe des moeurs des Turcs, tandis qu'il se tinct à Constantinople, où il fut si cher à l'empereur SOLIMAN, pour l'excellence de son art, qu'iceluy ne pensant poinct à son Alcoran, voulust estre contrefaict de sa main; puis luy ayant faict de sa main propre de grands présents et dignes de la libéralité et magnificence royalle, des anneaux, pierres précieuses, chevaux, habillements, de l'or et des serviteurs, le licentia fort honorablement. De ces dons du grand Turc, il achepta à Bruxelles des rentes annuelles, etc.'

(1) Zie de *Geschiedenis van Aalst*, 6de deel, blz. 206.

Hoe of het zij, onze schilder verbleef lang genoeg te Konstantinopel om er zich de Turksche taal eigen te maken en tevens het geheim te leeren kennen van de bereiding der kleuren, waarmede men in het Oosten zijden en wollen stoffen verfde. Hij ontwierp er ook zeven teekeningen, tien platen vormende, welke later op hout gesneden het licht zagen en in 1873 te Londen heruitgegeven werden door

WILLIAM STIRLING MAXWELL, in één boekdeel groot in folio[1]. Voor zooveel men weet, bestaat van den oorspronkelijken druk der platen nog slechts één volledig exemplaar, namelijk in 't Britsch museum. Het is dit exemplaar (de platen zijn op lijnwaad geplakt) welk voor de nieuwe uitgaaf van 1873 heeft gediend. Volgens opgaaf van H. HEYMANS in den *Bibliophile belge* van 1874, zijn de onderwerpen

Teekening en houtsnede van Ed. Vermorcken.

der platen als volgt: 1° Een legerkamp (volgens VAN MANDER zou COECKE zich in deze voorstelling hebben afgebeeld in de gedaante van eenen soldaat, die een vaandel en eenen boog houdt), 2° Eene karavaan (een lange trein beladene paarden), 3° Turksche maaltijd (5 mannen, rechts ruiters), 4° Turksche feesten bij de nieuwe maan; 5° Begrafenis op het platteland; 6° Besnijdingsfeest; 7° Optocht van den Grooten Turk met zijne janissaren.

De redenen, welke COECKE bewogen naar zijn vaderland terug te keeren, zijn onbekend; in onzen jaargang 1869, blz. 114, hebben wij aangeteekend dat hij in 1537-1538 het dekenschap der Lucasgilde bekleedde; kort daarna ging hij een tweede huwelijk aan met MARIJKEN VERHULST, anders geheeten BESSEMEERS, van Mechelen, eene kunstenares die met waterverf schilderde. Zijne eerste vrouw had hem eenen zoon nagelaten en de tweede schonk hem omtrent 1540 eene dochter die later de

(1) *The Turcs in* M.D.XXXIII, *a series of drawings made in that year at Constantinople by Peter Coeck of Aelst, and published from woodblocks by his widow at Antwerp in* M.D.L.III, *reproduced with other illustrations in fac-simile with an introduction by sir* WILLIAM STIRLING MAXWELL *bar*t *Privately printed for W.S.M. at London and Edinburgh* 1873.

vrouw werd van zijnen leerling PIETER BREUGHEL den oude. Na VAN ORLEY's overlijden volgde hij dezen meester op als hofschilder van keizer Karel.

Ter loops zij hier aangestipt, dat COECKE zich ook met glasschildering heeft bezig gehouden. De eigenhandige quitantie die hij afleverde voor glasschilderingen, door hem uitgevoerd in de Antwerpsche hoofdkerk, wordt in de koninklijke bibliotheek te Brussel bewaard.

In de laatste jaren zijns levens schijnt hij eene bijzondere werkzaamheid aan den dag te hebben gelegd. Van dien tijd noeten, zoo wordt beweerd, vele zijner portretten en altaarstukken dagteekenen, benevens een aantal teekeningen en geschriften. Het verdient wel als iets geheel buitengewoons te worden vermeld, dat er thans geene enkele schilderij meer bekend is als voortkomstig te zijn van PIETER COECKE. Vroeger schreef men eene *Kruisafdoening* in het museum te Brussel aan hem toe; maar zulks is in de laatste uitgave van den catalogus niet herhaald.

Wat CORNELIS DE SCHRYVER (Grapheus) over COECKE als maker van den Antwerpschen Reus zegde, kan men lezen in *de Vlaemsche school* van 1864, blz. 142.

Aan het huis *Den grooten zot,* omtrent het jaar 1544 te Antwerpen voor rekening van den ontvanger WILLEM DE MOELENERE gebouwd, leverde PIETER COECKE, volgens P. GENARD[1], een aantal bouwkundige versierselen, eenevorstenwoning waardig; de zalen werden versierd met prachtige schoorsteenmantels uit gehouwen steen, de gewelven met schilderwerk, de gangen, opene plaatsen en zalen met fonteinen. Gemeld huis, waarin thans het Antwerpsch atheneum is gevestigd, werd op het einde der XVIIIe eeuw, toen het tot refugie der abdij van Tongerloo diende, verwoest. Eenige voorwerpen, die men aan het talent van P. COECKE toeschrijft, zijn gedeeltelijk bewaard gebleven; daartusschen telt men den prachtig gebeeldhouwden schoorsteenmantel, die tegenwoordig de zaal van het schepenencollege, op het Antwerpsch stadhuis, versiert; een gelijksoortig kunstwerk berust in het museum van oudheden op het *Steen* te Antwerpen, benevens draagbeelden en half verheven houtsneewerk, voortkomende van eene galerij uit voormelde refugie,

Op de schouw van het Antwerpsch stadhuis is afgebeeld: *De verlossing des menschelijken geslachts door de offerande van den Godmensch.* In het midden ziet men

1 *Notice sur l'hòtel de Moelenere et Van Dale.* Bulletins des Commissions royales d'art et d'archéologie, 1869.

het laatste avondmaal, half verheven gewerkt, met 51 figuren, tusschen twee standbeelden op een voetstuk. In 't bovendeel - er zijn drie vooruitspringende deelen - vier op zuilen staande beelden, waarvan de middelste MOZES en JOSUË schijnen voor te stellen; daartusschen de hooggewerkte voorstellingen van de *Offerande van Abraham*, de *Aanbidding van 't koperen serpent* en de *Kruisiging.* De mantel der schouw rust op twee pilaren van de Dorische orde, versierd met beelden; de zijkanten zijn ook in drie vakken verdeeld en prachtig versierd; in de nissen ontbreken de beelden. De schouw van 't voormelde oudheidkundig museum is in denzelfden trant en verbeeldt de *Geschiedenis van Loth*, maar het middenstuk ging ongelukkiglijk verloren.

Van de belangrijke werken, uitgevoerd onder de leiding van P. COECKE, ter gelegenheid der plechtige intrede van prins PHILIPS van Spanje in 1549, toen de welbekende door PIETER COECKE gemaakte Reus uit den Antwerpschen ommegang voor de eerste maal op de Grootemarkt te Antwerpen verscheen, zijn ons de afbeeldingen door de gravuur bewaard geworden. (Zie de *Vlaemsche school* van 1864, blz. 142, of TORFS' *Feestalbum van Antwerpen.*)

PIETER COECKE gaf een werk uit getiteld: *Die inventie der Colommen met haren Coronementen ende maten vt Vitruvio ende andere diversche auctoren opt cortste vergadert voer schilders*, *beeltsniders*, *steenhouders*, *etc. met privilegie.* Aan het hoofd: *Ter begheerten van goeden vrienden uitgegheven door Peeter Coecke van Aelst,* AN MDXXXIX *men-febr., tot Antwerpen*, in 8°. Dit boek beleefde vier uitgaven tusschen 1539 en 1626.

De uitstekende kunstbeoefenaar woonde nog te Antwerpen omtrent het jaar 1550; hij overleed te Brussel den 6n December 1550 en werd begraven in de niet meer bestaande St.-Goorikskerk, waar zijne weduwe een denkmaal ter zijner nagedachtenis liet oprichten.

D.V.S.

Abraham.
VIII.

Er was nauwelijks eene week verloopen sedert het haastige afscheid van Antoon, toen de oude Isaak, de oud-ijzerkoopman en zijne huisvrouw door een verschrikkelijk tooneel uit hun middagslaapje gewekt werden. Daarbuiten vóór hunne woning heerschte woest geweld en rumoer. Eene ontelbare menigte schreeuwende oude vrouwen, straatjongens en met lompen bedekte bedelaars omringde een man, die met een bleek gelaat en ontstelde wezenstrekken naar eenen muur waggelde, en zich aan de ijzeren traliën, die een venster der eerste verdieping beschermden, vastgreep, om niet door den woedenden hoop onder den voet gehaald te worden.

- Hij moet aan den burggraaf overgeleverd worden! brulde de eene.

- Hij moet gespiesd worden! riep de andere.

- Hangt hem op! hangt hem op! riep een lange, haveloos gekleede bedelaar, wiens zwarte oogen schitterden; zouden wij om zulken ellendeling allen het land uitgedreven moeten worden? - Gij weet, wij moeten allen Praag en zelfs Bohemen verlaten, indien de moordenaar niet aan het gerecht overgeleverd wordt.

- Maakt geene complimenten met hem, riep eene oude, vuile vrouw, voor wie allen uit den weg gingen, zoo toornig balde zij de vuist en zoo sterk rook zij naar jenever. Ik heb eerst verledene week eene nieuwe bank op de markt gehuurd, en een schoenmaker is mij vier gulden voor zolenleder schuldig. Moet ik mijn geld verliezen ter liefde van mijnheer Libschitz? Hangt hem maar op, en brengt hem dan naar den burggraaf, - dan zijn wij er van af!

- Wat aarzelt gij? begon weer de lange bedelaar; van *zijn* huis viel de steen; zullen wij allen onze geboortestad verlaten, omdat hij rijk is en wij arme bedelaars zijn? De vrouw heeft gelijk: hangt hem op!

- Smijt hem liever in 't water! riep met eene gillende stem een klein manneke met een geelachtig uitzicht, en verschool zich daarna terstond achter een paar dikke vrouwen.

- Wat gebeurt hier, mijnheer Libschitz? vroeg de rabbi, die zich met al de kracht, waarvoor zijne armen vatbaar waren, eenen weg gebaand had tot den bleeken, half bewusteloozen man; wat willen deze menschen van u?

- Help mij eerst in huis, bad deze met eene zwakke stem; ik kan mij niet meer op de been houden!

De rabbi nam hem bij den arm en trachtte hem eenige schreden te doen voortgaan.

- Wij laten hem niet heengaan, rabbi! schreeuwde het wijf, zich voor de beide mannen plaatsende; wij willen om hem niet al verliezen wat wij hebben!

- Ik sta er borg voor, dat mijnheer Libschitz dit huis niet zonder mij verlaten zal, hervatte met waardigheid de rabbi; laat mij eerst met hem spreken, en dan zult gij later alles van mij weten wat gij noodig hebt.

- Wij weten alles reeds en moeten niets meer weten, riep de lange bedelaar; de rabbi en de rijke schelm zijn koeken van eenen deeg.

Een slag, die van de hand eens tempeldienaars op het hoofd van den onbeschaamde met zulk een geweld nederkwam, alsof er met den houten hamer tegen de deur van een huis werd geklopt om de bewoners naar de synagoge te roepen, bracht den oproermaker tot zwijgen.

- Plaats voor den rabbi, plaats voor den rabbi! riepen nu verschillende stemmen, en men trad eerbiedig uit den weg.

De rabbi trad met Libschitz diens woning binnen en sloot de deur.

- Houdt hem in het oog! riep de beschonkene oude vrouw; hij moet aan den burggraaf overgeleverd worden, anders zijn wij verloren en ben ik mijne bank en de vier gulden van den schoenmaker voor altijd kwijt!

- Herstel u, zeide de rabbi tot Libschitz, die machteloos op de treden van den trap in zijne woning was neergevallen en het hoofd op de borst had laten zinken; vertel mij wat er voorgevallen is.

- Omtrent een uur geleden, zoo begon deze na een lang stilzwijgen, zeide men dat de keizer door de Jodenstraat komen zou; kort daarna reden de hoftrompetters over de markt en bijna op hetzelfde oogenblik verscheen de koets des keizers aan den hoek der straat. Gelijk gij weet, is men sedert eenige dagen bezig het dak van mijn huis te herstellen, en tot mijn ongeluk viel juist op het oogenblik dat

de keizer mijne woning voorbijreed, een groote steen van het dak. De lakei die naast de hofkoets reed werd door dien steen getroffen en stortte levenloos van het paard. Eenige burgers uit het meest bewoonde gedeelte der stad waren de koets gevolgd, en nauwelijks had het ongeluk plaats gegrepen, of ze riepen luide: Een jood heeft den keizer willen vermoorden!

De stalmeester die bij de paarden van het rijtuig reed, wilde doen stilhouden, maar de keizer wenkte dat men voort zou gaan. De trein zette zich daarop onder een geweldig rumoer weder in beweging. Nauwelijks waren echter de laatsten er van uit het gezicht, toen een heraut zich in de straat vertoonde, en riep: Indien de moordenaar, die op het leven des keizers heeft toegelegd, niet vóór morgen vroeg in de handen van het gerecht overgeleverd is, moeten alle joden in drie maal vier en twintig uren de stad Praag en het koninkrijk Bohemen verlaten.

- Dat vonnis is zeker slechts het bedrijf onzer vijanden; vervloekt zij hun naam en gedachtenis! riep de rabbi.

- Zekerlijk! antwoorde Libschitz, want niemand zou op het denkbeeld gekomen zijn, dat de steen met boos opzet naar beneden was geworpen, indien de christenen dat niet geroepen hadden. En de kapellaan, die bij den keizer in de koets zat, knikte, toen hij dien kreet hoorde, ook goedkeurend met het hoofd.

- Hij is de grootste vijand der joden die ooit geleefd heeft, zeide de rabbi, en zou ons allen gaarne met éénen houw het hoofd afslaan. Maar hoe zijt gij toch in het gedrang geraakt?

- Ze wilden mij als den moordenaar aangeven, die den steen naar beneden heeft geworpen, fluisterde Libschitz met bevende stem en met onzekeren blik rondziende: zij willen zich zelven redden; zij moeten anders allen Praag verlaten, en nu moet ik, als bezitter van het huis, voor allen boeten.

- Verschrikkelijk, ontzettend! jammerde de rabbi; allen heengaan, allen huis en hof verlaten!

- Wat zal ik doen? fluisterde Libschitz nog zachter en wrong wanhopend de handen. Rabbi, help mij, geef mij raad - wat zal ik doen?

De rabbi zag zwijgend voor zich heen.

- Onderwerp u aan uw noodlot! zeide hij daarop met zalving; wat baat uw tegenstreven? De dader kent men niet, er bestaat er ook geen, het was toeval; - maar indien gij zelf u niet bij het gerecht aangeeft, dan zullen deze menschen u vermoorden. O, ik ken het gepeupel; het is tot alles in staat als men het eenige schade veroorzaakt. Onderwerp u derhalve aan Gods beschikking en sterf den heiligen martelaarsdood. Offer u op, en de hemel zal eens, wanneer gij van deze aarde...

- Maar ik wil niet sterven! riep Libschitz, buiten zich zelven van angst, en staarde den rabbi half waanzinnig aan - ik ben jong, ik ben rijk - ik kan nog lang het leven genieten; wat gaat mij den hemel of dit bedelaarsvolk aan? Laat het Praag verlaten - ik ga mede.

- Herstel u, riep de rabbi.

Eene minuut lang stond de jongeling met geslotene oogen voor den rabbi.

Plotseling breidde hij zijne armen uit en drukte den zielenherder zoo stevig aan zijne borst, dat deze vreesde te zullen stikken.

- Rabbi, fluisterde hij - ik geef u de helft van mijn vermogen, ik geef u meer, vijf duizend gulden geef ik u - help mij uit den nood,

- Vijf duizend gulden! zuchtte de rabbi.

- Help mij, smeekte Libschitz, laat mij nog wat langer leven; zoek een ander die zich wil laten ophangen - ik geef hem mijn huis, mijn geld - zoo hij zich aangeeft - anders vermoorden zij mij.

- Het ongeluk berooft u van alle nagedachten, antwoordde smartelijk lachend de rabbi; wie zal er voor u willen sterven, ook indien gij hem millioenen belooft? De ellendigste levende bedelaar wil niet ruilen met een stervenden keizer.

- Ach, ik ongelukkige, ach, ik ellendige! jammerde Libschitz, terwijl hij in de kamer weenende op en neer wandelde, zich de haren uit het hoofd trok en met de nagels de borst open krabde.

- Libschitz, riep na eenig nadenken den rabbi, Libschitz, waar zijt gij?

Met een sprong stond deze bij hem. De stem des rabbi's had als het ware een vroolijken klank; de jonge man spalkte de oogen wijd open, alsof hij de woorden verslinden wilde, die hij van de lippen des rabbi's zou hooren.

- Ik heb ééne hoop! zeide deze; als mijn plan gelukt...

- Gij hoopt! gij gelooft! riep Libschitz en zijn gelaat blonk van vreugde alsof elk gevaar reeds voorbij was.

- Maar als het plan gelukt, zeide langzaam de rabbi - dan houdt gij immers uwe belofte?

- Meer, meer! stamelde Libschitz.

- Welaan, kom dan mede! zeide de rabbi en opende de huisdeur weder.

De volksmenigte was intusschen aanmerkelijk aangegroeid; er heerschte eene beweging en een rumoer als in een legerkamp vóór den slag.

Toen men den rabbi uit het huis zag komen ontstond er plotseling eene diepe stilte.

- Mijne vrienden, dus sprak de rabbi, ik hoop met Gods bijstand den man te ontdekken aan wien wij het schrikkelijk ongeluk te wijten hebben. Deze is het niet; doch bewaakt hem als gijzelaar; hij zal in zijn huis blijven, en gij houdt hem daarin zoo lang gevangen, tot ik den moordenaar gevonden heb. In een uur zal het mij gelukt zijn, en met Gods hulp zijn wij morgen van het ongeluk bevrijd.

Terwijl de rustelooze menigte het huis belegerde waarin Libschitz zich weder teruggetrokken had, sloeg de rabbi een zijstraatje in en spoedde zich naar de woning van den kleermaker Abraham.

(Wordt voortgezet.)

> Er is geen pijnlijker juk uit te denken, dan een huwelijk uit belangzucht gesloten.
> Mev. A.L.G. BOSBOOM-TOUSSAINT.

Overleden.

Een tijdschrift geeft de volgende spreekwijzen op, die men bij personen uit verschillende standen gebruiken kan om daarmede te zeggen dat zij overleden zijn: Een beleefd man heeft de wereld vaarwel gezegd; de koopman en de waard hebben hunne rekening afgesloten; het kind is onder de engelen opgenomen; den lantarenaansteker is het licht uitgeblazen; de vermoeide heeft zich ter ruste gelegd; voor de nachtwacht heeft het laatste uur geslagen; de

schipper is de haven ingeloopen; de veerman heeft aan Charon het veergeld betaald; de slaperige heeft de oogen gesloten; de doodgraver is ten grave gedaald; de droevige heeft den laatsten snik gegeven; de zwerver is naar betere gewesten afgereisd; den wever is den levensdraad door de Parken afgesneden; de muzikant heeft den laatsten adem uitgeblazen; voor den apotheker is geen kruid meer gewassen; de jood ligt in Abrahams schoot; de edelman is bij zijne vaderen vereenigd; den nieuwsgierige werden de oogen toegedrukt; de geleerde gaf den geest; de godloochenaar moest er aan gelooven; de dienaar is tot den Heer gegaan; de koerier heeft zijnen tocht voleind; de krijgsman heeft den laatsten strijd gestreden; de zeeman is voor de haaien; de slachter is den weg van alle vleesch gegaan, - doch allen zijn dood.

Statistiek van het volksonderwijs.

Onder dezen titel is van LUCIEN DELABROUSSE in de *Réforme économique* de volgende opgave verschenen, omtrent den toestand van het lager onderwijs in de verschillende landen van Europa:

LANDEN.	1 Leerling op hoeveel inwoners.	Aan 't onderwijs besteed per inwoner in franken.	1 School op hoeveel inwoners.
Denemarken 1867	6	5 28	704
Saksen 1867	6 2	2.17	1205
Zweden 1867	6.9	1.23	1194
Noorwegen 1863	7	1.50	261
Wurtemberg 1864	7	1.50	490
Baden 1866	7	1.50	636
Holland 1868	8	2.72	1000
Beieren 1864	8.1	1.50	570
België 1869	8.4	2.60	1184
Frankrijk 1864	9	1.56	536
Engeland 1870	13	2. -	2670
Oostenrijk-Hongarië	13	2. -	1170
Spanje 1866	13	1. -	704
Italië 1865	19	0.55	933
Griekenland 1858	20	1. -	2572
Portugal 1864	40	1. -	1511
Rusland 1854	116	1. -	2433

De stad Antwerpen besteedde in 1876 voor het lager onderwijs ongeveer 700,000 fr., en de gebouwen die in deze stad gebezigd worden voor schoolgebruik hebben eene waarde van ruim 4 millioen frank.

Den interest van laatstgenoemde som medegerekend, geeft de stad Antwerpen, die den 1n Januari 1876 eene bevolking van 160,513 zielen had, jaarlijks omtrent 6 fr. per inwoner uit voor het volksonderwijs.

Het hospitaal San Andres der Vlaamsche natie te Madrid.

Bij eene, door uiterste-wilsbeschikking van 9 October 1601 bekrachtigde, akte van schenking, werd in 1594, door zekeren te Madrid gevestigden Vlaming, bekend onder den naam van CARLOS DE AMBERES of KAREL van Antwerpen, zijn woonhuis en verdere bezittingen geschonken aan 'de Vlaamsche natie en de vreemdelingen der Nederlanden *(la nacion Flamenca y estrangeros de los Estados Bajos)* ten behoeve van de noodlijdenden dier natie.' De Nederlandsche minister-resident te Madrid heeft nu onlangs aangaande dit gesticht de volgende bijzonderheden medegedeeld aan zijne regeering.

Na het overlijden des erflaters werd het woonhuis tot hospitaal en kapel ingericht en de stichting gesteld onder het beschermheerschap van koning PHILIPS III. Sedert bekend onder den naam van het *Hospitaal van St-Andries der Vlaamsche natie*, bleef deze stichting tot den huidigen dag onder het patronaat der koningen van Spanje voortbestaan en giften aan behoeftigen verstrekken, ofschoon hospitaal en kapel door verloop van tijd onbruikbaar waren geworden.

Eenige jaren geleden besloot de raad van bestuur der stichting, bij coöptatie uit in Spanje gevestigde afstammelingen van Vlamingen aangevuld, en waarin ook de Belgische vertegenwoordiger bij het hof van Madrid zitting had, tot de wederoprichting van het hospitaal en de kapel, wier bezittingen thans vertegenwoordigd worden door een nominaal kapitaal van drie millioen realen, in Spaansche schuldbrieven, en 100,000 fr. in munt.

Op last zijner regeering deed de Nederlandsche minister-resident te Madrid de noodige stappen, ten einde de rechten der Nederlandsche onderdanen op verpleging, waar behoort, te doen erkennen. Hiertoe heeft zich de raad van bestuur der stichting volkomen bereid verklaard; als blijk daarvan, zal in den gevel van het in aanbouw zijnde gesticht het wapen der Nederlanden met die van Spanje en België worden geplaatst.

Een goede buur is beter dan verre vrienden.

Over het gebruik van hoofdletters in de familienamen, gedurende de zes laatste eeuwen.

In de handschriften der XIIIe en der XIVe eeuw vonden wij namen als: *nicolaes de molendino, segerus de rede, peter de verwere, geyle de scotsele, arnold van der molen, egidius de busegem, aleid van der linden*, enz. allen gansch zonder hoofdletters geschreven. Eenige als *Arnoldus de wininghen*, *Gerardus de wezemale*, *Walterus volkart* en *Rogier van leefde* hebben enkel eene hoofdletter aan het begin van den voornaam, doch zijn verder ook immer gansch met kleine letters geschreven. Ook

is het lidwoord van den eigentlijken naam gescheiden, evenals van het voorzetsel, waarmede het nochtans soms ook vereenigd is, als in *Jan vander elst.*

Diezelfde schrijfwijze blijft in zwang gedurende de eerste helft der XVe eeuw.

In 1450 vinden wij reeds *Peter van Vorspoele, Jan van Robbroec* en *Paridaen de Riddere* met hoofdletters aan den voornaam en het naamwoord, terwijl het voorzetsel of het lidwoord met kleine letter en afzonderlijk tusschen beide staat.

In bescheiden van het jaar 1485 treffen wij een handteeken aan van den notaris *Adriaen vander Blict*, die zijnen voornaam met eene hoofdletter aanvangt, het voorzetsel en lidwoord met kleine letters en aaneen schrijft, en aan den eigentlijken naam eene groote letter stelt.

Gedurende de XVIe eeuw is dit stelsel, door ADRIAEN VANDER BLICT gevolgd, algemeen en vast gebruik geworden en zulks is alsdan met meer zekerheid waar te nemen, in de drukwerken van dien tijd en in de stadsplakkaten van Antwerpen, die wij daarom inzonderheid hebben geraadpleegd.

Hetzelfde is ook getrouw gevolgd in de voorrede op de de eerste gedrukte *Rechten en Costumen van Antwerpen*,

welke onder toezicht eener ambtelijke commissie van magistraten en rechtsgeleerden werd uitgegeven.

Wanneer het voorzetsel en het lidwoord worden samengetrokken, wat van in de XVIe eeuw ook geschiedt, dan wordt dit versmolten woord insgelijks met eene hoofdletter begonnen, daar dit eerste gedeelte van den naam dan altoos met het tweede gedeelte of naamwoord vereenigd is, als in *Verreyck*, *Verryt, Terschuren, Terweyden,* enz.

Eerst na 1720 beginnen sommigen het voorzetsel van hunnen naam met eene groote letter te doen drukken, als *Della faille,* die eene groote *D* bezigt bij het voorzetsel, dat aan het lidwoord is gevoegd en verder het hoofdwoord, dat nochtans van het vorige gedeelte van den naam gescheiden is, met eene kleine *f* aanvangt.

Aldus handelen ook *De Baltin, De Man* en anderen, die dan eens voorzetsel of lidwoord met eene groote en dan weer met eene kleine letter aanvangen, maar nog steeds voor den eigentlijken naam de hoofdletter bezigen.

Hieruit blijkt, dat het gebruik van kleine letters alsdan geenszins tot kenteeken van adeldom diende, aangezien bovengemelde familiën tot den adel behoorden.

Willekeur of ordeloosheid heerscht voort tot onder het bewind der Fransche Republiek; want dan ziet men nog dikwijls kleine of groote letters aan de lidwoorden der namen van de Antwerpsche magistraten, als: *de Haan* en *de Moor,* en ook *Jacques van Hoorebeke, Vertaelder per interim van het Departement*, gebruikt eene kleine *v* aan den *van* zijns naams.

Na de Fransche beheersching is het schier algemeen gebruik geworden aan het voorzetsel of lidwoord, van niet tot den adel behoorende familiën, eene hoofdletter te stellen, terwijl de eigentlijke naam zelve die verliest, aangezien dan de gansche naam niet zelden aaneen wordt gedrukt, als: *Demartelaer, Vandernoot, Dehont, Decort, Debie, Vanlaer,* enz.

In de geschrevene handteekens van dien tijd, en ook later, heerscht er voortdurend twijfel of willekeur, en tot op den dag van heden schrijven leden van eene en dezelfde familie hunne namen gansçh verschillend in wat aangaat het gebruik der groote of kleine letters.

Er blijkt derhalve uit onze opsporingen:

1. dat het van in de Middeleeuwen tot in de voorlaatste eeuw regel was, voorzetsel en lidwoord met kleine letters te schrijven, gescheiden van den hoofdnaam, die van in het midden der XVe eeuw met eene groote letter aanving;
2. dat, waar voorzetsel en lidwoord werden samengetrokken, het met eene hoofdletter begon, daar de gansche naam alsdan werd aaneengeschreven;
3. dat er sedert de XVIIe eeuw tot heden verschil en volslagen willekeur heerscht in het gebruik der hoofdletters in familienamen, en:
4. dat het diensvolgens noodig is het oud gebruik, dat, vooral in de XVIe eeuw, algemeen en ambtelijk erkend scheen, weer aan te nemen en in zwang te brengen, voor zooveel zulks mogelijk is, door de Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde.

Antwerpen.

F. JOS. VAN DEN BRANDEN.

Gemeente-archieven.

Hollands minister van binnenlandsche zaken heeft aan de commissarissen des konings (gouverneurs) in de verschillende Nederlandsche provinciën doen opmerken, dat naar het schijnt aan de gemeente-archieven, waarvan het beheer volgens de Nederlandsche gemeentewet aan de secretarissen is opgedragen, over 't algemeen in Holland niet die zorg wordt besteed, welke ze voortdurend vereischen. Ten einde, zoo noodig, maatregelen te kunnen nemen, heeft de minister de beantwoording der volgende vragen verzocht: *a.* In welke gemeenten bevinden zich oude en nieuwe archieven, in welke enkel nieuwe? *b.* Zijn de archieven in een gemeentehuis of in eene burgerwoning geplaatst? *c.* Op welke wijze worden zij bewaard: in kassen, doozen, bij bundels, enz., en zijn zij beveiligd te achten tegen vocht en brandgevaar? *d.* Zijn de archieven gerangschikt en bestaan er inventarissen der oude en nieuwe archieven?

Het ware te wenschen - en wij roepen op dit punt de ernstige aandacht van wien het aangaat - dat in België een onderzoek van denzelfden aard werd ingesteld. Er zijn honderde Belgische gemeenten, waar oude en nieuwere archieven, wanordelijk in hoopen gestapeld, door ziltigheid allengs verteerd of in eenen hoek van de gemeentehuiszolders door muizen verknabbeld worden. Hoogst zelden treft men bij de bedienden van de plattelandsche gemeentebesturen in België iemand aan, die geschriften der XVIIe eeuw en nog minder van ouderen datum lezen kan. Vandaar, onder meer andere redenen, eene volslagene onverschilligheid voor den inhoud van soms belangrijke oude archiefstukken. Vóór en in den Hollandschen tijd gebruikte men in de openbare lagere scholen in België leesboeken, waarin voorbeelden van de verschillende oude geschriften waren afgedrukt, die in vroeger eeuwen in onze provinciën in zwang waren. De kinderen leerden die geschriften zonder moeite lezen, wat licht te begrijpen is. Het ware zeer te wenschen, dezen tak van onderwijs (die hoegenaamd geene verzwaring van de studie is) opnieuw in te voeren, het zij in al onze scholen, het zij in de normaalscholen. Wanneer dit laatste geschiedde, zouden ten minste al de aankomende dorpsschoolmeesters bij het verlaten der normaalschool eene bekendheid van de oude geschriften hebben, die hun zou toelaten de rangschikking van gemeentearchieven óf wel alleen op zich te nemen, óf daartoe mede te werken en er inventarissen van op te maken.

Indien wij ons niet vergissen, heeft het Belgische staatsbestuur, eenige jaren geleden, toen de heer A. VAN DEN PEEREBOOM minister van binnenlandsche zaken was, eenige maatregelen voorgeschreven ten opzichte van het bewaren der archieven in buitengemeenten; maar wij hebben niet vernomen dat zulks geleid heeft tot merkbare algemeene verbetering van eenen toestand die inderdaad slecht mag worden genoemd.

Van de leesboeken, waarin oude geschriften zijn afgedrukt en welke wij hooger vermeldden als gebruikt wordende in onze scholen vóór en in den Hollandschen tijd, kunnen belangstellenden er vier verschillende komen bezichtigen op ons bureel; een dezer werkjes is gedrukt t' Antwerpen, By G.J. BINCKEN, Boekdrukker en Verkooper in de Lange Nieuwstraat; een ander t' Antwerpen By HUB. BINCKEN, Boekdrukker en Verkooper, op de Kattevest; een derde (leesboek voor de laagste afdeeling der midddelste klasse, door J. WOLFF, onderwijzer in de Departementsschool, te Haarlem), te Leyden bij D. DU MORTIER en zoon (1826); eindelijk het vierde, te Amsterdam, bij TEN BRINCK en DE VRIES (1845).

D.V.S.

Kroniek.

Antwerpen. Verschenen: *Crême glace à la Vanille,* kluchtlied woorden van HENDRIK WERA, muziek van G. WOUTERS. Dit lied, evenals DAT 'S DE CHICK, van dezelfden, is te bekomen bij FAES-CUPPENS, muziekhandelaar, Beddenstraat 27.

- Verschenen: *De koning der Boschjagers of de slag van Woeringen*, *historische tafereelen uit de* XIIIe *eeuw,* door LODEWIJK JANSSENS.

Brussel. Dezeer eerw. heer E. REUSENS, hoogleeraar te Leuven, is lid benoemd van de commissie over het museum van oudheden in de hoofdstad en de zeer eerw. pater Jezuïet RENARD is aangesteld als bewaarder bij de afdeeling voor steenkunde in 't museum van natuurlijke historie.

- Bij koninklijk besluit van 15 Juni is de heer JAN ROUSSEAU, leeraar aan de koninklijke academie van schoone kunsten te Antwerpen, tot ridder der Leopoldsorde benoemd.

- Wij hebben melding gemaakt van de instelling eener internationale commissie, die in het paleis bijeengekomen is en ten doel heeft werkzaam te zijn aan de bevordering der beschaving in Afrika, onder bescherming van Z.M. LEOPOLD II. Er is besloten dat eene expeditie van de kust van Zanzibar zal vertrekken en zich naar het meer Tanganyika zal richten, met het doel aan dat meer of nog verder eene standplaats te vestigen en onderzoekers uit te zenden in nader te bepalen richtingen. Katholieke of protestantsche zendelingen zullen niet met de zaak gemoeid worden.

Verviers. Dagbladen melden, dat in de omstreken dezer stad eene hoefijzerfabriek wordt opgericht. Met de mechanieken die men zou in 't werk stellen, zouden 10 man per uur 600 ijzers voortbrengen, geheel klaar om te worden aangeslagen.

Buitenland.

's-Gravenhage. Men legt de laatste hand aan het prachtig paleis van Z.K.H. prins FREDERIK, door de voltooiing van den smaakvollen gevel aan de zijde van 't Korte-Voorhout. Eerstdaags zullen in de nissen van dezen gevel geplaatst worden twee reusachtige leeuwen, benevens de standbeelden van prins WILLEM I, de Zwijger, die tusschen twee leeuwen zal verrijzen, prins MAURITS en FREDERIK HENDRIK, die de bovenrij zullen innemen, met koning WILLEM II, den held van Waterloo, in het midden.

- De minister van binnenlandsche zaken had aan den heer HOPMAN de taak opgedragen het noodig te doen, om REMBRANDTS *Ontleedkundige les* voor verder verval te behoeden. De schilderij is door hem op nieuw verdoekt. (Zie blz. 88.)

Amsterdam. Den 19^{en} Juni is op het kerkhof te Diemerbrug een grafteeken ingehuldigd, ter nagedachtenis van P.J. ANDRIESSEN, bestaande uit eenen zuil, bekroond door eene omsluierde vaas, die 't volgend opschrift draagt: '*Den vriend der Nederlandsche jeugd*, *zijne dankbare leerlingen.*' (Zie onzen loopenden jaargang, blz. 56.)

- Het tijdschrift *Sempervirens* geeft den volgenden raad om bloementuilen gedurende 2 of 3 weken (?) goed te houden. Men verversche het water niet te dikwijls en doe in het water der bloemenvaas eenige algen of draadwieren, van die slijmige, groene langdradige plantenweefsels, die men in grachten, vijvers en stilstaand water

aantreft. Ook wordt aangeraden dergelijk wier te plaatsen in glazen bollen, waarin goudvisschen zwemmen.

- In deze stad zijn door het gemeentebestuur op een zeker getal plaatsen aanplakborden opgericht die verpacht worden. De pacht dezer borden is thans voor drie jaren toegewezen aan de gebroeders VAN ES, als meestbiedenden, tegen 5600 gl. per jaar.

Assen. De zoogenaamde *Balloër-Kuil,* het eigendom van de provincie Drente, liggende in de gemeente Rolde, een overblijfsel der oudheid, zal rondom met boomen beplant worden, ten einde de vreemdelingen, die Drente bezoeken, zich eene voorstelling kunnen maken, hoe men daar vroeger vergaderde. Het *Gralloër-hout* (eene beboomde plek), ook gelegen in de gemeente Rolde en waar in vroegere eeuwen de *Etten* hunne rechtszittingen hielden, is door de provincie Drente aangekocht voor 802 ½ gl.

Kampen. Het XVIe Nederlandsch taal- en letterkundig congres dat in deze stad in Augustus moest plaats hebben (zie blz. 27), is wegens het overlijden van H.M. de koningin der Nederlanden tot Augustus 1878 uitgesteld.

Ameide. In deze Nederlandsche gemeente, is men bezig met het afbreken der fondamenten, zijnde de laatste overblijfselen van het voormalig slot *Herlaar.* Bij de uitgravingen vond men verscheidene steenen kogels, die aanduiden, dat dit kasteel in lang vervlogen tijden eene belegering heeft onderstaan.

Transvaal. De groote verwachtingen, welke namelijk werden uitgesproken bij het houden van het XIVe Nederlandsch taal- en letterkundig congres te Maastricht, ten opzichte van de toekomst die de Nederlandsch-Afrikaansche republiek Transvaal te gemoet ging (zie onzen jaargang 1875, blz. 169), zijn door de trouwlooze Britsche staatkunde droevig verijdeld geworden. In de eerste helft van April is de Transvaalsche republiek verraderlijk en met schandelijke miskenning van het volkenrecht bij de Engelsche bezittingen ingelijfd en deze volkenroof is door Engelands parlement schaamteloos aangenomen en goedgekeurd geworden. De overweldigers hebben beloofd - plechtig beloofd - het gebruik der Nederlandsche taal in de scholen en bij het rechts- en bestuurwezen te zullen eerbiedigen, maar het behoeft wel niet gezegd, dat op zulke beloften niet den minsten staat te maken is. Afgevaardigden van den Transvaalschen volksraad zijn naar Londen vertrokken om bij de hooge Engelsche regeering en ook bij koningin VICTORIA pogingen aan te wenden, ten einde van de inlijving te doen afzien. Zij zijn echter in hunne zending niet geslaagd. Aan een betrekkelijk artikel van het Kaapsche weekblad *Die Afrikaanse Patriot* ontleenen wij de volgende regels, die tevens een denkbeeld zullen geven van het Nederlandsch dat in de Transvaalsche republiek gesproken wordt: ‘Die Anhegting van die Transvaal het ons nou 'n tijd lang behandel. Di Deputasie is nou weg, en Maandag gaat ons lyste oek almal; nou sal ons mar 'n tydjie moet wag om te sien wat die uitslag is. In tussen tyd kan ons an die saak niks doen, as sug dat die Here, die die harte van die konings in syn hand het en lei nes 'n straal water (Spr. xxi, 21), dit so mog bestuur dat die onreg an ons Transvaalse broeders

gedaan deur onse Koningin mag vernietigd worde en die land an hulle terug gege.' Deze vrome wensch, wij zegden het reeds hooger, werd niet vervuld. Het roofzieke, gewetenlooze Engeland, vol van den onbesuisden overmoed van den sterke tegenover den zwakke, behoudt zijn rijken prooi.

Parijs. De Fransche scheikundige MELTENS heeft het iodkalium aanbevolen voor de werklieden in loodfabrieken en voor allen die met kwikzilver omgaan. Wanneer zij dagelijks eene kleine hoeveelheid iodkalium gebruiken, dan wordt het metael, dat in het lichaam is opgenomen, op de snelst mogelijke wijze daaruit verwijderd.

Joure. In dit Nederlandsch stadje zal eerstdaags eene nijverheidstentoonstelling geopend worden, bestaande uit voorwerpen, door eigene ingezetenen vervaardigd, welke voorwerpen zich niet behoeven te onderscheiden door iets buitengewoons of zeldzaams. Door het toonen van de gewone voorwerpen, zooals die dagelijks in het stadje worden vervaardigd, wil men den bezoekers der tentoonstelling een juist denkbeeld geven van hetgeen de handwerksnijverheid aldaar vermag. (Dit gedacht is zeer practisch en wij bevelen het ter navolging aan bij vele kleine Belgische steden, die op dezen voet niet onbelangrijke plaatselijke nijverheidstentoonstellingen zouden kunnen inrichten, welke zeker vruchten zouden opleveren.)

Lançon. Nabij deze Fransche stad, in het arrondissement Aix, worden reeds sedert geruimen tijd opgravingen gedaan op de plaats, waar zich het aloude verschanste kamp van Marles heeft bevonden. Deze legerplaats der Romeinen had eenen omvang van 3500 meters; op elk tiental schreden afstands stond een bolwerk of toren. De overeind geblevene deelen van de muren hebben nog ongeveer $6^{m}00$ hoogte. Er bevinden zich in het kamp een groot getal gemetselde waterputten, die sedert onheugelijke tijden gedempt zijn. Er is een fraai marmeren Jupiterbeeld en eene ijzeren lamp met vier bekken gevonden.

Salzburg. De *Mozart-stiftung* is voornemens jaarlijks in Juli in deze stad, de geboorteplaats van MOZART, een driedaagsch muziekfeest ter zijner eer te geven in de *Aula Academica,* waar gedurende twee eeuwen de studenten wereldlijke en kerkelijke tooneelspelen opvoerden en *Mozart* zelf op zesjarigen leeftijd zich hooren deed. Salzburg is beroemd om zijne prachtige ligging. (Zie over MOZART de *Vlaamsche School* van 1866, blz. 56 en 1875, blz. 162.)

Leipzig. De in deze stad gevestigde Vereeniging van Duitsche tooneelschrijvers en componisten, bestaat uit 290 leden. Onder hare bescherming staan 405 treurspelen, 558 tooneelspelen, 1400 blijspelen, 64 zangspelen, 113 kluchtzangspelen, 403 volksstukjes, enz. Sommige leden ontvingen in de drie laatste jaren van 10,000 tot 39,000 mark, benevens de aandeelen in de opbrengst der opvoering van hunne werken in eenige groote schouwburgen.

Siegen. Het aangekondigde RUBENS-feest is den 29^{en} Juni in deze stad gevierd, bij welke gelegenheid ter gedachtenis aan den beroemden schilder den gedenksteen in den gevel van het raadhuis werd geplaatst, waarvan wij gewaagden op blz. 64.

Venetië. Ter gelegenheid van het vierde eeuwgetijde der geboorte van TITIAAN, zal in zijne geboorteplaats, het gehucht Pievo di Cadore, zijn wit marmeren standbeeld opgericht worden; het zal staan op een marmeren met sieraden versierd voetstuk. Het ontwerp is gemaakt door den Venetiaanschen beeldhouwer ANTONIO DEL ZOTTO.

Rome. Op het Castro Pretorio, de plaats waar zich het versterkt kamp bevond der Praetoriaansche cohorten, die de persoonlijke lijfwacht van de aanvoerders der

oud-Romeinsche legers vormden, is een kleine tempel blootgegraven, gebouwd op gezamenlijke kosten van verscheidene honderde Praetorianen. De namen van al de oprichters, met opgave van de centuriën en cohorten waartoe zij behoorden, vond men gegrift in marmerplaten. Ook is eene menigte wapens te voorschijn gekomen. De plek waar deze merkwaardige oudheidkundige ontdekking is gedaan, maakt deel uit van eene vlakte, waar nog in 1870 een der beste wijngaarden bloeide van de eerw. paters Jezuïeten.

Sistova. Terwijl deze stad in de Turksche provincie Bulgarië door de Russen werd bezet (einde Juni), hebben de Bulgaren al de Turksche huizen geplunderd. Bij deze gelegenheid werden 8 moskeeën en vele bibliotheken op de schandelijkste wijze vernield. De vloeren waren bedekt met verscheurde in vreemde letterteekens gedrukte boeken. Te oordeelen naar het groot getal boeken in de aanzienlijkere woningen, waren de welgestelde Turken te Sistova een volk dat veel leest. Men weet, dat het in den naam en om den wille van ‘beschaving en menschelijkheid’ is, dat Rusland beweert Turkije den oorlog te hebben aangedaan, die thans zooveel menschenslachterijen en allerlei ellende te aanschouwen geeft.

Nieuw-York. Eene uitvinding, waaraan dringend behoefte was, is door den Amerikaanschen kapitein C.A.C. TOTTEN gedaan. Het is hem namelijk gelukt, eene nieuwe soort van buskruit te maken, samengesteld uit eene kern van schietkatoen en een omhulsel van gewoon schietpoeder. Dit Amerikaansch poeder moet 4 ½ maal grooter uitwerking hebben dan 't gewone buskruit. Als de proeven in het groot zoo ‘voldoende’ uitvallen als die in 't klein genomen werden, zal de menschheid daardoor weer een goed eind verder komen op de baan van den ‘vooruitgang!’

Sterfgevallen.

SOPHIA VAN WURTENBERG, de doorluchtige koningin der Nederlanden, geboren 17 Juni 1818, is den 3^{n} Juni overleden te 's-Gravenhage. Geene vorstin in Europa genoot in ruimere mate en met meer recht de hoogachting en de eerbiedige genegenheid van allen die haar wisten te noemen dan de edele vrouw, die uitblonk tusschen de gekroonde hoofden als het sieraad der hoven. De Nederlandsche natie ondergaat in haar een onherstelbaar verlies, wat geheel het volk, zonder eenig onderscheid van rang of stand, dan ook getoond heeft diep en droevig te beseffen. Het is bekend, dat de koningin, die zelve eenige keeren als schrijfster opgetreden is, onder andere met eene hoogstbelangrijke studie, in de eerste Juni-aflevering van de *Revue des deux Mondes* van 1875 verschenen onder den titel *Les derniers Stuarts*, *impressions et pensées d'une Reine*, voor kunst en letterkunde een warm hart en een open oog had en ze op de loffelijkste wijze aanmoedigde en bevorderde.

Aug. G.J. BERTOU, een van België's meest uitstekende kunstdrijvers, is den 11^{n} Juni te Antwerpen, zijne ge-

boortestad, overleden, oud ruim 36 jaren. Als weesjongen in het Antwerpsch knechtjeshuis opgenomen, onderscheidde hij zich al vroeg door grooten aanleg voor het vak waarin hij zich bekwaamde bij den heer LAMB. VAN RIJSWYCK; hij volgde ook de lessen aan de Antwerpsche academie. Een groot getal gouden en zilveren werken, meest op bestelling gemaakt, zullen BERTOU's naam doen voortleven als die van een der gelukkigste beoefenaars van een ambacht dat niet alleen groote vaardigheid, maar kunstzin en gelouterden smaak vereischt, twee eigenschappen welke de overledene in hooge mate bezat. Na eenen lijkdienst, in S^{t}.-Jacobskerk verricht, werd BERTOU den 13^{n} Juni begraven. Bij zijn graf werden redevoeringen uitgesproken door de heeren ROUCOURT *(Davidsfonds)*, F. VAN BOGHOUT *(Nederduitsche Bond)*, J. VAN HERENDAEL *(Vlaamsche Volk)* en VAN GENK *(Taal en Vrijheid)*.

JOHN LOTHROP MOTLEY is den 29^{n} Juni op 64-jarigen leeftijd overleden, ten huize van zijnen schoonzoon ALGERNON SHERIDAN te Kingston. Hij werd te Dorobester (Massachusetts) geboren en studeerde aan de hoogeschool van Harvard. In 1841 werd hij benoemd als gezantschaps-secretaris te Petersburg. Ter verzameling der bouwstoffen voor zijn beroemd werk *History of the Rise of the Dutch Republic,* verschenen in 1856, bracht hij verscheidene jaren in Duitschland en Holland door. In 1865 verscheen het laatste deel van zijne *History of the United Netherlands.* In 1874 verscheen zijn laatste werk, *The life and Death of John of Barneveld*, *advocate of Holland*; *with a view of the primary causes of the Thirty Years' War.* Al deze groote werken, waarmede de uitstekende schrijver zich hoogst verdienstelijk heeft gemaakt voor Holland en België, zijn in het Nederlandsch vertaald. In zitting van 26 Juli besliste de Antwerpsche gemeenteraad een brief van rouwbeklag aan MOTLEY'S nabestaanden te zullen zenden.

P.P. Rubens.
(*Vervolg van blz.* 95.)

RUBENS liet een aanzienlijk getal zoo roerende als onroerende goederen na. In het belang der verschillende staken waartusschen zij moesten verdeeld worden, werden er onmiddellijk maatregelen voor de scheiding genomen. Op 8 Juni 1640 en volgende dagen, deed RUBENS' weduwe ‘mette voors. voorkinderen en de testamentelycke momboirs, door den notaris GUYOT, inventarieren ende beschrijven alle de schilderyen, consten, antiquiteyten, erfbrieven, stucken ende bescheeden van erffelijke goeden, inden voors. sterffhuyse bevonden.’

Den 23^{n} Juli daarna, werden ‘met consente van de voors. voorkinderen ende testamentelycke momboirs, ende ten overstaen oft interventie van Heer ROBRECHT TUCHER, Ridder ende Binnen-Borgemeester, ende Mr. FRANCHOIS VECQUEMANS, Greffier respective deser stadt, als Commissarissen daertoe gedeputeert, by appoinctemente collegiael van den 21 July anno 1640 (zie *Archievenblad*, d. II, blz. 72),’ aan RUBENS' weduwe aengeschadt by JAN LINDEMANS ende PEETER FRAEYENBORCH, gesworen schatters ende oude cleercoopers deser stadt, allen den huysraet ende meubelen van den voors. sterfhuyse, vuytgenomen haer statdsvoordeel (zie de *Costuymen van Antwerpen*, blz. 183, uitgave van 1582), ende den goederen

den voors. voorkinderen aengeschat, loopende ter somme toe van vier duysent seven hondert dry en negentich gulden ende acht stuyvers eens.'

'De cleederen van den voors. heer aflyvigen werden ten huyse van den voorgenoemden JAN LINDEMANS *vercocht* (!) ter somme toe van een duysent dryennegentich guldenen ende eenen stuiver eens, al naer luyt van den schatboeck ende vercoopboeck daeraff synde, byden gesworen clerck Guilleam Govaertssen onderteeckent.'

Een jaar later, den 26^{n} Augustus 1641, 'soo hebben ADAM VAN CROLOM ende FRANCHOIS van ROYE, gesworen oude cleercoopers ende schatters der stadt van Mechelen, geschat ende gepriseert de meubelen ende huysraet op 't huys tot Steene, wesende ter somme toe van vyf hondert ende negen guldenen eens, naer luyt den schatboeck, by den selven VAN ROYE, gesworen clerck van de schatters onderteeckent.'

De kunststukken werden ingevolge des schilders testament, onder raadpleging van FRANS SNYDERS, JAN WILLEMS en JAAK MOERMANS, geschat en verkocht. Zekere FRANS HERCKE werd gelast de naamlijsten van al de schilderijen in het sterfhuis aanwezig in het Fransch te vertalen. Deze lijst, later door JAN VAN MEURS in druk gebracht, is waarschijnelijk, zegt de heer GÉNARD, dezelfde die in 1794 werd heruitgegeven, als inleiding van den *Catalogue de la plus précieuse collection d'estampes, de P.P. Rubens et d'A. Van Dyck*, *qui ait jamais existée, le tout receulli.... par Messire* DEL MARMOL. Zij bevatte niet min dan 314 tafereelen van oude meesters, van RUBENS en volgelingen zijner school.

Men verkocht, waarschijnlijk uit der hand, zegt de heer GÉNARD, aan BALTHAZAR VAN ENGELEN, handelende in naam van prins FREDERIK-HENDRIK van ORANJE, voor 800 gl., eene schilderij getiteld *Sylvia*; aan den schilder J. COSSIERS, een afbeeldsel van eenen niet genoemden persoon, voor 84 gl.; aan JORIS DESCHAMPS, namens eenen inwoner van Keulen, eene schilderij *S^{t}.-Peeter*, voor 1200 gl.; aan senor MICHEL D'OLIVARES, een afbeeldsel van Z.H. den prins-kardinaal FERDINANDUS te paard, voor 1200 gl.; aan s^{r}. ANDRIES DE SCHUTTER, handelende in den naam van den vermaarden Antwerpschen portretschilder JOOST SUTTERMANS, alsdan te Florence woonachtig, een tafereel, de *H. Maagd met den H. Franciscus*, voor 600 gl.; aan PEETER VAN HOREN, eene *H. Maagd in een kransken*, voor 150 gl. Den 1^{n} Maart 1641, had men van s^{r}. PEETER VAN HECKE 390 gl. bekomen voor eene schilderij, *Venus zich spiegelend*; van JAN JANSSENS, rentmeester der stad, 180 gl., voor twee conterfeitsels zijner huisvrouw.

Aan den commies der financiën, JAN-BAPTIST MAES, verkocht men eene *Jachte van Adonis,* voor gl. 114, eene *Jachte van Satyrs en Nymphen*, voor gl. 60, eene *Jachte van Atalante*, voor gl. 36, eene *Conversatie à la mode,* voor gl. 18, en een *contrefeytsel imperfect* van s^{r}. VAN DYCK, voor gl. 18. Aan s^{r}. ARNOLD LUNDEN, raad en generaal der munt, werden verkocht twee *contrefeytsels* zijner huisvrouwe, voor gl. 120. Voor den koning van Spanje had RUBENS, toen hij stierf, eenige schilderijen onder handen. Twee daarvan, *Hercules* en *Andromeda*, waren niet voltooid en JACOB JORDAENS werd verzocht ze 'op te maecken.' Hij ontving hiervoor gl 240. Voor deze stukken,

gezamenlijk met den *Peys der Sabienen* en een ander stuk (gedoodverfd), werd op 24 Juni 1641, door PHILIPS LE ROY, namens Z.M., eene som van gl. 4200 uitbetaald. Te dier gelegenheid werd er in de herberg de *Goudbloem*, bij de weduwe HANS SNYERS, door de heeren voogden en andere vrienden een gelag van gl. 168 gemaakt. Aan den koning van Spanje werden nog verkocht, door de tusschenkomst van don FRANCESCO DE ROXAS, eene verzameling van 32 tafereelen, vormende 29 loten, zoo van oude als nieuwe meesters, welke reeds in den meergemelden inventaris waren aangeteekend, te weten: 1° *De Zaligmaker met den wereldbol in de hand*, kopij van RUBENS naar TIZIANO, voor 900 gl; 2° *St-Peeter, martelaar,* naar denzelfden meester, voor 500 gl.; 3° *Het afbeeldsel van Tiziano*, door dezen schilder, voor 400 gl.; 4° Een *Portret,* door TINTORETTO, voor 1000 gl.; 5° Idem, door denzelfden meester, voor 120 gl.; 6° *St-Franciscus*, door HIERONYMO MUZZIANO, voor 350 gl,; 7° *De Venetiaansche bruid*, door PAULO VERONESE, voor 350 gl.; 8° *Het afbeeldsel eener vrouw met een hondje*, door denzelfde, voor 220 gl.; 9° *Teekening* in wit en zwart, door denzelfden meester, voor 80 gl.; 10° Een landschap, waarin *Psyche*, door PAUWEL BRIL, voor 650 gl.; 11° *Ceres in den nacht*, door ADAM ELSHEIMER, voor 450 gl.; 12° *Landschap*, van denzelfde, 13° *De boodschap van O.-L.-Vrouw*, 14° *Judith*, de drie stukken voor 1350 gl.; 15 tot 19 (vijf kopijen door RUBENS naar TIZIANO), te weten, *Caliosto,* voor 1800, *Acteon*, voor 1800, *Venus en Adonis*, voor 1500, *Europa,* voor 1450 en *Venus met Cupido,* voor 1200 gl.; 20° *Cupido,* naar PHILOSTRATES, voor gl. 1800; 21° *Vastenavondgasten*, naar denzelfde, voor 1800 gl.; 22° *Nymphen en Saters,* voor 880 gl.; 23° *O.-L.-V. en S*^{t}*.-Joris*, voor 880 gl.; 24° *Troepen Zwitsers*, voor 880 gl.; 25° *Dans van Italiaansche boeren,* voor 800 gl.; 26° *De Zaligmaker te Emaüs*, voor 800 gl.; 27° *S*^{t}*. Joris*, voor 1000 gl.; 28° *Hertenjacht*, voor 700 gl.; 29° *Drie nymphen met den hoorn van overvloed*, voor 740 gl. (deze 10 laatste stukken, van n^{r} 20 tot en met n^{r} 29, waren door RUBENS geschilderd); 30° *Hieronimus met den engel*, voor 500 gl.; 31° *De gevangenis des Zaligmakers,* voor 1200 gl.; 32° *De kroning en de passie Onzes Heeren*, voor 1000 gl. Te zamen gl. 27,100, waarvoor borg bleef de heer ridder JACOB VAN OPHEM, raad en rentmeester generaal van Zijner Majesteits domeinen in het kwartier van Brussel.

Om dezen gewichtigen koop te bevorderen, zegt de heer GÉNARD, had men aan don FRANCESCO DE ROXAS een van RUBENS' tafereelen vereerd, voorstellende de *H. Augustinus,* zijnde n^{r} 248 van den catalogus. De Antwerpsche schilders GASPAR DE CRAEYER en SALOMON NOBELIERS, beide alsdan te Brussel verblijvende en die zich als bemiddelaars hadden aangeboden, ontvingen, de eerste, de schilderij *S*^{t}*-Benedictus,* de tweede, *Eene Nymphe met een mandeken fruit*, terwijl VAN OPHEM het stuk *S*^{te}*-Cecilia* 'om sijne goede betalinghe' werd aangeboden. (Zie *Antwerpsch Archievenblad*, d. II, blz. 86.)

Eindelijk werd de algemeene verkooping der schilderijen enz. op 17 Maart 1642 bepaald, na overzien te zijn geweest door den kunstschilder NICOLAAS DE LA MORLETTE, die daarvoor 300 gl. ontving. De plakbrieven, bij JAN VAN MEURS gedrukt, werden wijd en zijd verspreid. JAN LINDEMANS, oude-kleerkooper, begon

de verkooping op gemelden dag; dezelve werd voortgezet in April, Mei, en Juni; zij bracht gl. 52,804.12 ½ op.

Een ander deel ‘consten ende schilderyen,’ in gemeenschap toebehoorende aan RUBENS en zijne voorzonen ALBRECHT en NICOLAAS, bracht gl. 16,649.15 op.

Eenige stukken, die op de eerste verkooping waren ingehouden, werden later verkocht. Om deze ‘vercoopinge te favoriseren ende te helpen,’ hadden ‘de momboirs met diversche schilders ende liefhebbers, in diversche reysen,’ ten huize der weduwe SNYERS gl. 306.05 verteerd. Ook had men een aantal geschenken moeten doen; behalve de reeds hooger vermelde, kregen, de rentmeester generaal AMBROSIUS VAN ONCLE het stuk *Argus*, n^{r} 118 van den catalogus; PHILIPS LE ROY, *De trouw van O.-L.-Vrouw* (kopij); de waard uit de herberg de *Gulden Leeuw*, te Brussel, *Emaüs;* Sr. FRANCISCUS THIBOUT te IJper, *Een zeegezicht*; GILLIS 'S PRINSEN, *Het vrouwken in overspel;* JAN COLAES, metser te Steen, *De zegepraalende Zaligmaker* en de *Slapende Venus met Jupiter als sater voorgesteld;* de twee geneesheeren van RUBENS te Mechelen, ieder eene schilderij; HERMAN DENYT, *de hertog van Buckingham ten hemel geheven* en *Maria Magdalena* (twee kopijen); PEETER, *den pikeur*, voor slot van rekening, *Saters met een mandeken fruit;* een ongenoemde, een ‘contrefeytsel,’ omdat hij in 't sterfhuis twee ontdragene stukken had teruggebracht; GRIJSPERRE, het afbeeldsel zijner echtgenoote; de drukker ANTOON VRANCKX de schets der *Besnijdenisse;* Monsieur VITS, te Brussel, voor diensten aan het sterfhuis gedaan, de kopij eener altaartafel; de rentmeester VAN DEN PLASSCHE, te Gent, *Mars en Venus.*

Na de veilingen en geschenken, zegt de heer GÉNARD, bleef de familie RUBENS nog eenige stukken van waarde behouden, die men bij schatting onderling verdeelde: HELENA FOURMENT behield voor zich, buiten de haar door het testament toegewezen portretten van haren gemaal, en de schilderij het *Pelsken:* 1. *Eene conversatie à la mode*, geschat gl. 120; 2. *Italiaansche boerendans*, geschat gl. 48; 3. Kleine *Kersnacht*, geschat 18 gl.; 4. *Maria beeldeken*, geschat gl. 24; *Een stalle van Roy* (?), geschat gl. 78; Drie ‘*Trognien van capucynen*’ door RUBENS geteekend, geschat gl. 48; 7. Afbeeldsel van juffr. PICQUERY, de nicht van HELENA FOURMENT, geschat gl. 60; 8. Portret van juffr. LUNDEN, bloedverwante van HELENA FOURMENT, geschat gl. 300[(1)]; 9° het afbeeldsel van JAN RUBENS, PEETER-PAUWELS' vader, geschat gl. 40.

(1) Zie *de Vlaamsche School* van 1876, blz. 127. Deze schilderij was reeds in RUBENS' leven vermaard onder den naam van *Spaensch hoeiken* (RUBENS had zijn model zijn eigen Spaanschen ridderhoed opgezet), waarvan later gemaakt werd SPANEN HOEYKEN, wat men in het Fransch vertaalde door *Chapeau de paille,* waaruit eindelijk de nu algemeen in zwang gekomen benaming *Strooien hoedje*, voortgesproten is. In RUBENS' nalatenschap kwam het onder n^{r} 122 van den catalogus voor; na den dood van 's meesters gemalin, ging het over aan de familie LUNDEN, van welke het in handen kwam van den heer VAN HAVRE; later kocht het de baron HENDRIK-JOSEPH STIER VAN AERTSELAER, voor fr. 50,000; dezes erfgenamen verkochten het den 29^{n} Juli 1822 voor 35,970 Nederlandsche gl. (80,000 fr. met het opgeld) aan den heer VAN NIEUWENHUYSEN voor de heeren STANLEY en SMITS, die het te Londen tegen betaling lieten zien in de *Old Bond street* n^{r} 21 en het vervolgens verkochten voor 87,000 fr. aan sir ROBERT PEEL, wiens zoon het te Londen nog bezit.
D.V.S.

De heer GÉNARD zegt, dat naar allen schijn HELENA FOURMENT ook de schilderijen behield, welke op het kasteel te Steen aanwezig waren en gl. 321 geschat waren.

Aan Jonker ALBRECHT RUBENS verbleven: 1. Eene kopij der *Varkensjacht*, geschat gl. 200; 2. *Suzanna* met den EMAÜS, de twee stukken, geschat gl. 90; 3. Eene *Cecilia*, geschat gl. 54; 4. afbeeldsel van juffrouw LUNDEN, geschat gl. 144; Drie '*trognien van de selven*, geschat gl. 60; 6. portret zijner echtgenoote, geschat gl. 84; 7. portretten zijner grootouders JAN RUBENS en MARIA PYPELINCX geschat gl. 80; 8. kopij van het portret van JAN RUBENS, geschat gl. 10; 9. groot *Landschap*, de wêerga van dat, welk zich te Steene bevond, geschat gl. 1250.

Aan Jonker NICOLAAS RUBENS werden aangeschat: 1. kopij der schilderij het *Vonnis van Midas,* gl. 36; *Landschap* (kopij van VAN UDEN), gl. 200; id. door denzelfde, gl. 100; *Suzanna* 'onvolmaakt, op doek,' gl. 40; 5. *Slapende Angelica, met den cluysenaar*, gl. 15; *Venus,* gl. 30; 7. *Cephalus en Procris,* gl. 60; 8. *Landschap*, gl. 90; 9. *Silenus* (kopij), gl. 108; 10. *Orpheus in de hel* (kopij) gl. 78; 11. *Vonnis van Paris*, gl. 150.

(Wordt voortgezet.)

Abraham. IX.

Arme kleermaker! Hoe vroolijk waart gij altijd, toen gij noch rijkdom noch verdiensten hadt, en gij, in weerwil van uwe armoede, allerhande grappen uitvoerdet! Arme Abraham! Hoe vroolijk waart gij nog vóór eenige dagen, toen gij door een rechtvaardig noodlot uit uw nederigen stand verheven, met rijkdom en eere gekroond werdt en thans! Zonder een woord te spreken, zonder een geluid te doen hooren zit hij daar aan het leger der zieke, en wendt geen oog van het verbleekte en vermagerde gelaat af; hij houdt niet op met bidden voor de redding van zijn kind, voor het behoud van zijne dochter, zijne geliefde Taubele!

Zoo trof hem de rabbi aan, toen deze de kamer binnentrad en op de teenen het ziekbed naderde.

- Wat scheelt uwe dochter? vroeg hij en zag naar het meisje.

- Ze gaat sterven! antwoordde de vader met eene gesmoorde stem. Waartoe zou zij ook leven? Ik zou dan immers de gelukkigste mensch op den aardbodem zijn en het is in den hemel besloten, Abraham de kleermaker zal ongelukkig en ellendig zijn!

- Zij ziet er zeer slecht uit, zeide de zielenherder met eene buitengewoon aangedane stem.

- Zij zal sterven en dat is mijn werk, ging smartelijk lachend de kleermaker voort; want ik kon ze toch niet aan een christen tot vrouw geven - ik moest haar van hem scheiden! En zoo zij ook al sterft, ik heb mijn plicht gedaan. Niet waar, rabbi? Ik heb plichtmatig gehandeld. Gij zwijgt? Ja, ziet gij, dat heb ik ook gedacht; het was wreed het hart mijner dochter zoo meedoogenloos te breken. Welk belang heeft dit meisje bij mijn nauwgezetten godsdienstiever? Hoe had ik den moed, om, wegens mijne geloofsbegrippen, het leven van een ander mensch te vernietigen, zelfs al is die mensch toevallig mijne dochter? Nu ken ik haar moordenaar, zij zal sterven - en 't is mijne schuld alleen!

- Wees bedaard, Abraham, hernam de rabbi na eenige oogenblikken met eene ernstige stem. Gij hebt u zelven niets te verwijten. Gij hebt geene schuld aan den

dood uws kinds. Gij kunt niet tegen uw noodlot kampen en geen van uwe voorouders kon dat, sedert uw stamvader de eerste in de volksvergadering was, die den steen ophief, om den profeet Zacharia te steenigen. Het ongeluk van uw geslacht is het werk eener hoogere beschikking: en die is slechts moeielijk, zeer moeielijk te verbidden.

- Wee mij! zuchtte Abraham, wee mij! dat ik den droesem van dezen beker drinken moet; dat ik, de laatste van mijnen stam, alles, alles, zelfs het geliefde, eenige kind verliezen moet!

De kleermaker zonk op zijnen stoel terug en bedekte met beide handen de brandende, door het veelvuldig schreien rood geworden oogen.

- Abraham! zeide de rabbi en legde zijne hand op den schouder des kleermakers.

Verbaasd over de plechtige uitdrukking, welke de stem des sprekers aangenomen had, zag de kleermaker op.

- Abraham, uw kind zal niet sterven! zeide de rabbi zachtjes, terwijl hij voorzichtig naar de zieke zag, daar hij vreesde dat zij gedurende het onderhoud wakker mocht worden.

- Wat geeft u recht tot deze verzekering? vroeg de arme vader, en wees met een smartelijken blik op het bleeke, ingevallen gelaat van zijne dochter.

- Abraham, ik heb heden nacht een droom gehad, dus begon de rabbi.

- Een droom! riep Abraham uit, en zijne oogen ontvingen een nieuw leven,

- Een ontzettende droom! ging de rabbi bedaard voort, en nimmer zou ik er een woord van gezegd, eeuwig zou ik het verzwegen hebben, indien ik niet twee beelden van den droom heden ontmoet had. En daarom wil ik zien of ook het derde beeld van den droom zich zal verwezenlijken; - maar dat kunt gij alleen beslissen.

De rabbi zweeg; de kleermaker luisterde, zonder adem te halen, met de grootste nieuwsgierigheid, naar de woorden, die zijn zielverzorger met eene weemoedige en plechtige stem sprak.

- Ik droomde zoo begon deze, zijne vertelling, dat wij in het Jodenkwartier te Praag allen in diepe rust lagen, toen wij door trommelgeroffel plotselings uit den eersten slaap gewekt werden. Wij verlieten allen hevig ontsteld onze woningen en kwamen naar buiten op straat. Daar kwam de keizer aangereden en hield in zijne hand een gebroken kruis dat hij van de Moldaubrug had medegenomen en met van gramschap fonkelende oogen, zeide hij: ‘Wie van u heeft het kruis op de brug gebroken? Zoo gij niet binnen één uur, mij den booswicht en heiligschender overlevert, zal ik uw kwartier in brand steken en geen levende jood zal ontsnappen.’ En terwijl nu al onze buren bij deze woorden in jammerklachten en tranen uitborsten, voelde ik plotseling mijnen schouder aanroeren. Ik zag om, en een lange oude man, met sneeuwwit haar en eenen langen baard stond voor mij, bukte zich en zeide: ‘Rabbi Mozes, kent gij mij?’ Ik zag den spreker lang aan, maar kon mij niet

herinneren hem ooit in mijn leven gezien te hebben; ik zeide derhalve tot hem: vrede zij u, hooggeëerde rabbi, maar ik ken u niet.' - 'Zoo, roep gindschen kleinen man,' hernam de kleine grijsaard, en wees daarop met zijnen vinger naar eenen persoon onder de menigte, 'roep hem, hij zal mij terstond herkennen.' En terwijl ik nauwkeurig oplette, om den man des te beter te herkennen, dien hij mij beval te roepen, stel u mijne verbazing voor, toen ik u bespeurde.

- Mij? riep Abraham ontsteld uit.

- U, den vromen Abraham, den kleermaker zag ik, met een klein bundeltje op den rug en uwe zieke, doodelijk zwakke dochter Taubele bij de hand leidende, gereed om naar Smichow te ijlen en Praag te ontvluchten. En terwijl ik zoo zie, haast ik mij naar u toe, grijp u bij de hand, en zeg: 'Abraham, die grijsaard daar roept u, ga met mij tot hem, hij wil u spreken.' En toen gij den man zaagt, werdt gij beurtelings rood en bleek, zonkt voor hem op de knieën en zeidet: 'groote profeet Zacharia, wat verlangt gij van mij?'

- De profeet Zacharia! - zeide met gesmoorde stem de verbaasde kleermaker.

- En de profeet, zoo voer de rabbi, zijne stem verheffende, voort, zag u geruimen tijd strak in de oogen en zeide toen: 'Hebt gij vergeten wat uw stamvader mij gedaan heeft? Wilt gij nu als lafaard vluchten? Uwe zieke dochter zal sterven; indien gij zoo met haar heensnelt, zal zij nog dezen dag sterven, en dan wordt gij toch met al uwe geloofsgenooten neergehouwen of verbrand. Waarom wilt gij dan de stad verlaten?' Daarbij had de profeet uwe hand gegrepen en bleeft gij als vastgenageld op de plaats staan.

- Ja, als vastgenageld! riep Abraham zuchtend en hief weenend de oogen op, alsof hij den eerwaardigen godsman in het aangezicht zien wilde.

- Daar gij van angst niet wist wat gij den heiligen man antwoorden zoudt, dus ging de rabbi voort, zoo nam ik het woord voor u op en vroeg den profeet: 'Maar waarin bestaat het middel dat deze man aanwenden moet, om zijne dochter van den dood, zijne geloofsgenooten van hunnen ondergang te redden?'

- Ja, waarin bestaat het middel? herhaalde Abraham.

- 'Dat middel bestaat hierin, hervatte de profeet met plechtigen ernst, dat hij zich bij den keizer als den man aangeeft, die het kruis op de Moldaubrug heeft verbrijzeld. Door zijn dood verzoent hij het misdrijf zijns voorvaders; door zich vrijwillig aan den dood over te geven voor zijne geloofsbroeders, wendt hij den vloek van ziekelijkheid van het hoofd zijns kinds, van zijn eenig kind af, - want ik, de profeet, beloof het hem, zijne dochter Taubele zal leven, leven in geluk en rijkdom, als hij zich voor zijn ongelukkig volk opoffert, maar Abraham zelf zal bij God in den hemel aan de tafel met de uitverkorenen aanzitten, en eeuwig zal zijn naam onder de namen der edelste vromen genoemd worden.'

- Zij zal leven! riep met verrukking de kleermaker.

- En gij gingt naar den keizer, voer met steeds hooger stijgende geestdrift de rabbi voort, zijn droomgezicht verder verhalende. Gij gingt met een van vreugde glanzend gelaat op den toornigen keizer toe, en zeidet: 'Heer, laat uwe gramschap de onschuldigen niet treffen - ik ben de misdadiger; ik wil er ook met mijn leven voor boeten.' Nauwelijks hadt gij deze woorden gesproken, toen gij ook reeds op de leuning der brug gesprongen waart, en met de woorden: 'Hoor, Israël, de God onze Heer is een eenig God!' wierpt gij u in de golven. De menigte stond zwijgend daar en zag in heiligen eerbied naar de plaats, waar gij u edelmoedig voor het volk en

voor uw kind opgeofferd hadt. Plotseling werd eene stem uit de wolken gehoord: ‘Geprezen zij de naam van Abraham, den zoon Jehuda's, des zoons Jecheskels, hij stierf voor zijn volk, hij heeft den naam zijns Heeren geheiligd - geen vloek rust meer op zijn kind!’ De gansche schare viel op de knieën en riep: ‘Geprezen zij de naam van Abraham, den zoon Jehuda's, des zoons Jecheskels!’ En toen wij weder opstonden, en naar uwe dochter wilden ijlen, die bewusteloos ter aarde gezonken was, daar richtte zich Taubele plotseling frisch en gezond op, - niet meer ziek en bleek, maar met blozende wangen en schitterende oogen, en naar mij loopende, riep zij uit: ‘Geloofd zij God - geloofd zij mijn vader!’

De rabbi zweeg. Abraham stond daar in diep nadenken verzonken.

- Welaan, dus sprak eindelijk het kleermakertje, twee omstandigheden van uwen droom zijn verwezenlijkt: mijne broeders en geloofsgenooten zijn door den keizer gevonnisd en verbannen; zij zijn veroordeeld om de plaats te verlaten, waar hun vaderland, haven en goed zijn: mijn kind is ziek en zwak, gelijk gij zelf in uwen droom gezien hebt; - indien nu ook het slot van uwen droom verwezenlijkt wierd, indien ook mij den profeet verscheen, indien ik hem spreken konde!

- Gij kunt het! riep de rabbi; offer u op voor uwe broeders, die, eenmaal uit Praag verdreven, allerlei rampen en ellenden te gemoet gaan; geef u als den misdadiger aan, die den steen van het huîs van Libschitz geworpen heeft.

Taubele sloeg juist op dezen stond hare oogen op, en dit trok de opmerkzaamheid der beide mannen.

- Hoe gevoelt gij u, mijn geliefd kind? vroeg de kleermaker.

- Beter, lieve vader, veel beter! antwoordde het meisje met eene vrij heldere stem, en ging in haar bed overeind zitten en zag haren vader half glimlachend aan. Ik heb een wonderschoonen droom gehad, dus ging zij op levendigen, vroolijken toon voort, en die droom verkwikt mij zoo, dat ik mij beter gevoel dan ik sedert geruimen tijd was.

- Dat is Gods vinger, fluisterde de rabbi Abraham, die in gepeins verloren zat, in het oor.

- Ik droomde van *hem*, voegde Taubele er bij, en sloot de oogen weder, als wilde zij het verloren paradijs uit haren lieflijken droom onuitwischbaar in hare ziel prenten.

Abraham sloeg de oogen op zijn kind. Zijne wangen wisselden van kleur, zijne handen sidderden.

- Ik zal u genezen! zeide hij eindelijk met eene kalme, plechtige stem, bukte zich over zijn kind heen, kuste haar en bevochtigde met heete tranen het verbleekte voorhoofd zijner geliefde dochter.

- Vrees niet, vader, smeekte Taubele als in eenen droom; ik gevoel mij op dit oogenblik zoo sterk en wel; zeker, ik zal weer beter worden.

De rabbi knikte den ander ernstig toe.

- Gij ziet! riep hij met gehuichelden weemoed, en

vouwde alsof hij bidden wilde de handen: reeds helpt het dat gij met u zelven raadpleegt!

- Raadplegen! dat is niet verder noodig, hernam de kleermaker vast besloten. Rabbi! een gedeelte van uwen droom heeft zich verwezenlijkt, ook het einde zal niet gelogenstraft worden.

- Waar gaat gij heen, vader? vroeg Taubele, toen zij zag dat Abraham zijnen frak aantrok en den kleinen driekanten hoed opzette.

- Ik moet u verlaten, mijne geliefde dochter, antwoordde de vader en nam steelsgewijze zijne witte lijkkleederen uit de kas en bond ze in een doek bijeen. Ik zal onze buurvrouw bij u zenden.

- Komt gij vandaag dan niet terug? vroeg het meisje.

- Neen, mijn kind, ik moet op reis.

- Op reis? Maar gij blijft immers niet lang weg?

- Wij zullen elkaar weldra wederzien! zegde Abraham grimlachende, en kuste zijne dochter nogmaals. Maar vóór ik heen ga, moet gij, al is het dan ook maar voor ééne seconde, uwe oogen openen; ik wil u nog eens in de oogen zien. Ja deze oogen! en Abraham zwelgde als het ware den blik in dien Taubele op hem wierp. Hoor, mijn kind, mijne geliefde dochter, voer hij diep ademhalend voort, ik heb u vóór ik heen ga, nog iets gewichtigs te zeggen. - Ik zie wel, begon de vader eindelijk, en zijne stem beefde, zijne tong weigerde hem bijna haren dienst, en het kleermakertje stond zoo verlegen tegenover zijn kind, dat hij bijna niet wist hoe hij zou aanvangen, - ik zie - mijn kind, dat gij zonder uwen Antoon niet gelukkig kunt zijn. Daarom, als gij weder hersteld zijt, ga dan tot den graaf von Rabenhorst, daar zult gij uwen geliefde vinden en ook nadere berichten van mij vernemen. - Vaarwel, mijn kind!

Een stroom van tranen vloeide over Abraham's wangen; - nog eenmaal kuste hij zijne Taubele, zijn eenig dierbaar kind, - dan greep hij den rabbi bij den arm en verliet met hem het vertrek.

- Wanneer ik gestorven zal zijn, zeide hij tot zijnen begeleider, die met verhaaste schreden naast hem ging, dan moet gij naar den graaf gaan en hem dezen ring geven; het is het dierbaarste aandenken mijner vrouw - de graaf kent hem; - zeg hem, dat hij mijne dochter met den bakkersgast moet vereenigen; beiden moeten naar een afgelegen oord trekken. De graaf zal mijne kinderen ondersteunen en voorthelpen; ik ben daarvan overtuigd, indien gij hem vertelt, waarom en voor wie ik gestorven ben.

- Maar is tusschen hen een huwelijk mogelijk? vroeg de rabbi, die blijde was dat hij iets vragen kon en daardoor den weg, die hem ontzettend lang viel, wat verkorten.

- Het is niet alleen mogelijk, maar het moet mogelijk zijn, dat zij vereenigd worden! hernam de kleermaker.

- Maar Antoon is een christen! zeide de rabbi met verwondering.

- Taubele moet geene jodin blijven.

- Abraham! riep de rabbi nu werkelijk verbaasd uit; vergeet gij, dat gij op het punt staat voor uwen rechter te verschijnen? Wilt gij uw kind doen doopen? Alle folteringen der hel wachten u ginds voor zulk eene zonde.

- Al moet ik de hevigste kwellingen daarvoor ten eeuwigen dage lijden, - ik wil het, antwoordde vastberaden en plechtig de kleermaker. Alles wat ik lijden moet, zal ik met vreugde lijden, want ik zal het lijden voor het geluk van mijn kind. En vrees niet, dat mijne boete zoo streng zal zijn: de eeuwig goede en rechtvaardige God kan

een mensch niet meer te dragen opleggen dan waartoe zijne krachten strekken! Ik wil de overtuiging hebben dat mijn geliefd kind gelukkig zijn zal; daarvoor wil ik alles, ook het allerschrikkelijkste verdragen!

Beide mannen hadden het huis van Libschitz bereikt.

- Hier is de moordenaar! riep de ongeduldige menigte toe.

- God zij dank! mijn kraam en mijne vier guldens zijn gered! riep de oude vrouw.

Intusschen had Abraham verklaard, dat hij gaarne voor zijne geloofsgenooten de doodstraf ondergaan wilde en zich terstond bij den burggraaf aangeven zou.

De gansche menigte brak in een luid gejuich los.

Mijnheer Libschitz stortte bewusteloos ter aarde.

* * *

Op dezelfde plaats waar de steen van het dak gevallen en de lakei des keizers levensloos van het paard viel - op dezelfde plaats werd eene menigte lansen met scherpe geslepene punten naar boven gekeerd, in den grond geplant.

De rabbi kleede Abraham in zijne lijkkleederen, bad met hem de gebeden voor de stervenden en geleidde hem daarop voor de noodlottige plaats.

- Arme Taubele! dacht Abraham toen hij voor het hooge huis van Libschitz stond, hetwelk deze hem eens ten geschenke beloofd had; arme Taubele! gij vermoeddet mijn noodlot! 'Het huis heeft mij zoo donker aangezien, alsof het mij waarschuwen wilde voor een ongeluk, zeide zij mij toen met tranen in de oogen: ik voel het in mijn hart, dit huis brengt geen geluk! Als gij het betreedt, zal het u voor altijd van uw kind scheiden!' - Voor eeuwig? Neen! zoo gruwzaam is het noodlot niet! God zal wel helpen! Geloofd zij zijn naam!

Nu voerde men hem naar het dak en stortte hem naar beneden op de lansen.

Een schreeuw, een licht gerochel, en alles was weder stil!

De rabbi ging voort met bidden...

J.S. TAUBER.

EINDE.

Jan de Bazier, zilverdrijver te Antwerpen in de XVIIe eeuw.

Bij acte, gesloten te Antwerpen in 1666, den 6 Mei, tusschen de Schepen der stad Gent en JAN DE BAZIER, zilverdrijver, verbond zich deze om aan eerstgenoemden te leveren en te maken 'een schier gedreven bazyn en vaze, van het beste gekeurt zilver ende goudt, volgens costumen ende keure van Antwerpen. Moet zijn, aen alle kanten vergult, inhoudende naer het leven uytgedreven, te weten 5 conterfeytsels van Z.M. de Koning van Spagnien en van PHILIPS IV, III, II, ende CAROLUS V, met de leeuwen ende Italiaensche looveren daerneffens, springende uyt de corne copia; welke vase ende bazyn moet komen te wegen 310 ofte 320 oncen.'

Den 12 November deszelfden jaars werden beide kostelijke stukken ten stadhuize van Gent geleverd. Het laatste woog 30 mark 5 oncen 6 Engelschen; de vaas had een gewicht van 24 mark 7 ½ oncen, samen dus 434 ½ oncen 6 Engelschen. Gerekent aan 7 gulden de once, bekwam de kunstenaar voor zijn werk 3.034 gld. 12 stuivers.

F.D.P.

Zwaarder dan de lucht.

Tafereel van Karel Verlat.

Het op de vorige bladzijde afgebeelde geestig tafereel werd door den Antwerpschen kunstschilder KAREL VERLAT tijdens zijn ophonthoud te Parijs in 1866 geschilderd en prijkte op de tentoonstelling van gemeld jaar; een aldaar ontstane wetenschappelijke twist over de zwaarte der lucht ter gelegenheid van de opstijging van den luchtbol *Mongolfier*, bracht den schilder op het denkbeeld van zijn onderwerp. Twee apen hebben het touwwerk doorgesneden van den luchtbal waarmede zij naar de hoogte werden gevoerd en nu glijden zij duizelingwekkend snel met het gevaarte naar beneden. De schrik is op het gelaat der menschgelijkende dieren inderdaad meesterlijk uitgedrukt. Het op paneel geschilderd stuk is 0^{m} 79 hoog en 0^{m} 48 breed. Het behoorde tot in 1873 aan den heer KAREL VERBESSEM te Gent, wiens verzameling den 2^{n} April van gemeld jaar openbaar verkocht werk onder de leiding van den heer JULIUS DE BRAUWERE, te Brussel, thans behoort het stuk den heere ANDRÉ, te Antwerpen.

Gravuren van Galle.

De *Vlaemsche school* bevat in hare jaargangen 1860 en 1862 eene belangrijke verhandeling door den heer J.J. PH. VAN DEN BEMDEN, over de kunstenaarsfamilie GALLE, van welke verscheidene leden bekend staan als goede graveurs.

Van C. GALLE, die leefde in de XVIIe eeuw, bezitten wij eenige kleine gravuren, welker onderwerpen wij hier aanduiden. Zij staan niet vermeld in de lijst der werken van dien meester, door de *Vlaamsche school* afgekondigd, en verdienen nochtans eene melding:

De begrafenis van Christus, naar A. VOET.
Ave Domina angelorum.
De goede Herder.
Ste-Agnes.
De H. Rosalia, *in hare bidcel.*
De graflegging van Christus.

Het laatste stukje laat onder 't opzicht van teekening en gravuur veel te wenschen; de andere zijn zeer verdienstelijk uitgewerkt. 't Zijn van die printjes, die men gewoonlijk in kerkboeken legt of den kinderen uitdeelt. C. GALLE moet er van deze soort een zeer groot getal op koper gesneden hebben.

Gent.
F.D.P.

Kroniek.

Antwerpen. Uitslag van den prijskamp voor een openingsstuk bij groot orkest, uitgeschreven door de koninklijke harmonie (zie blz. 38): 1^{e} prijs, JAN BLOCKX, van Antwerpen; voorts bekwamen de stukken *Aide toi*, *le Ciel t'aidera*, een 2^{n}, en *Rood, geel en blauw* een 3^{n} prijs; eervolle meldingen werden toegekend aan *Vrede baart kunst*, aan *Een echte liefd' voor 't vaderland bracht mijn eersten zang tot stand,* aan *Docti rationem artis intelligent* en aan *l'Art est un culte.* Er waren 22 stukken

ingezonden. Als kunstrechters zaten de heeren P. BENOIT, L. DE BURBURE, G. HUBERTI, A. LEMAIRE, X. VAN ELEWYCK, VAN GHELUWE en F. VAN HAL.

- Onder den titel *Souvenir du nouvel Anvers* is eene fraaie gekleurde kaart van Antwerpen verschenen, die niet alleen nauwkeurig de ligging van straten en pleinen aangeeft, maar waarop ook zijn afgebeeld de bijzonderste werken en openbare gebouwen. De kaart is afgebeeld in teerlingen van 500 meters. Zij werd opgemaakt door den heer C. DE JARDIN, bouwkundige, gegraveerd door C.'T. FELT en uitgegeven door F. VAN OPSTAL, en kost slechts 1 ½ fr.

- De Antwerpsche afdeeling van het *Willemsfonds* heeft bij een adres aan 't gemeentebestuur verzocht, dat de stad prijzen zou uitloven voor de schoonste gevels in Vlaamschen stijl, die zouden opgericht worden in het nieuw aangelegd wordende zuiderkwartier. Dergelijke prijzen werden in den laatsten tijd door het gemeentebestuur van Brussel uitgeloofd.

Brussel. De tentoonstelling van schoone kunsten in 1878 zal plaats hebben in een voorloopig houten lokaal, dat opgetimmerd wordt tusschen de Zuiderlei en den boulevard van Henegouwen.

- Verschenen: de 1^{e} aflevering van de 24 sterkwaterplaten die de kunstschilder C.N. STORM VAN 'S GRAVESANDE (geboren te Breda in 1841) uitgeeft onder den titel *La Hollande.* Deze eerste aflevering bevat de volgende platen: 1° *Den Biesbosch bij Dordrecht,* 2° *Op stroom vóór Dordrecht,* 3° *Uit den omtrek van Dordrecht*, 4° *De weg van Weesp naar Muiden*, 5° *Uit het park van Groeneveld te Eemnes*, 6° *Een polder bij Loenen.* Deze zes etsen zijn merkwaardig fraai te noemen en wij vestigen gaarne en met ingenomenheid de aandacht van al de liefhebbers van degelijke kunst op deze uitgaaf. De heer STORM is inderdaad een kunstenaar van groot talent. Volgens wordt gemeld, zullen de overige afleveringen worden uitgegeven door de firma GOUPIL te Parijs.

- De eerste prijs van Rome voor muzikale samenstelling is bij eenparigheid toegewezen aan E. TINNEL, van Sinay (Oost Vlaanderen), de tweede prijs bij verdeeling aan SIMAR (Antwerpen) en DE PAUW (Brussel); DUPUIS, DETHIER en SOUBRE bekwamen eervolle meldingen. De tekst der cantate die op muziek moest gebracht worden, werd geleverd door JULIUS SABBE, van Brugge. Het stuk is getiteld *Klokke Roeland*, de mededingers hadden de keuze tusschen den oorspronkelijken Vlaamschen tekst en de Fransche overzetting daarvan. TINNEL koos den Vlaamschen, SIMAR en DE PAUW namen den Franschen tekst. Wij wenschen den overwinnaar hartelijk geluk met zijne zegepraal. Als rechters zaten de heeren L. DE BURBURE, G. MEYNNE, SAMUEL, A. DUPONT, A. MAILLY, RADOUX en P. BENOIT.

- Volgens wordt gemeld, heeft het staatsbestuur voor fr. 20,000 voor het museum van hedendaagsche meesters aangekocht, eene schilderij van L. GALLAIT, de *Inneming van Antiochië*, en een beeld, *De man met den degen,* van K. VAN DER STAPPEN.

- De heer DE BRANDNER, raadsheer in het hof van beroep te Brussel, heeft de volgende stukken aan het rijksarchief geschonken: 1° het hoofdboek der inkomsten en uitgaven van H.M. de keizerin-koningin der Oostenrijksche Nederlanden in 1755, 2° de algemeene lijst der beambten in koninklijken dienst in 1764, 3° de staten

der ontvangsten en uitgaven van de Oostenrijksche Nederlanden in 1767 en 1768.

Buitenland.

's-Gravenhage. In het Nederlandsch museum zijn opgenomen een klokje en een bijbel, beide volgens overlevering toebehoord hebbende aan admiraal *de Ruyter*.

Haarlem. Door J. KESLER is aan het rijksmuseum van hedendaagsche meesters alhier geschonken eene schilderij van A. MEULEMANS, voorstellende eene *Keukenmeid met eene moot zalm bij eene pomp* (kaarslicht).

Amsterdam. Het genootschap *Artis* heeft aangekocht eene zeer kostbare verzameling Japansche sieraden, teekeningen en zaken van huishoudelijken aard, betrekking hebbende op het leven en de nijverheid der Japanners.

Deurne. Bij de vergraving van den waterloop de Peel, onder deze Nederlandsche gemeente, zijn in eene kleilaag beenderen gevonden van een reusachtig dier, behoorende tot den zoogenaamden tijd van vóór den zondvloed.

Limburg. In de Nederlandsche gemeente Schin-op-Geul is diep in eene zandbedding, die sedert jaren uitgegraven wordt, een geheel versteenden volwassen eik gevonden, omtrent 12 voet lang, buitengewoon zwaar van takken en wortels en geheel ongeschonden.

Loiret. In eene nog ongenoemde kleine gemeente van dit Fransche departement is onder den kelder van het huis, waarin de pas overledene pastoor gewoond had, eene cederhouten kist gevonden, die, benevens eene aanzienlijke hoeveelheid goudstukken uit de XVIe en XVIIe eeuw, voor ongeveer een millioen franks schuldbekentenissen bevatte, alle betrekking hebbende op sommen, bij het spel aan kardinaal MAZARIN verloren. Tevens vond men een gouden uurwerk met diamanten bezet, een in diamant gevat portretje, het bovengedeelte van eenen bisschopsstaf, versierd met eenen wijngaardrank, waarvan de druiven uit robijnen, de bladeren uit smaragden bestaan, alsmede eene kostbare remonstrantie; rond de opening voor de hostie zitten 24 heldere briljanten, ter grootte van kleine nootjes, de stralen zijn van smaragden, robijnen, saffieren en topazen, het kruis van briljanten, terwijl op den voet van de remonstrantie vier gemeene kleine keien zijn ingezet, naar het schijnt om er aan te herinneren dat men nederigheid en armoede als de grondslagen van het christendom heeft te beschouwen en de schatten in verhevene sferen moeten worden gezocht. Op de remonstrantie staat het volgende opschrift: 'Hortense de Mancini de Mazarin wijdt aan God de versierselen en diamanten die zij in de wereld gedragen heeft en waarvan zij afstand doet en deze zoo aan de hoofdkerk ten geschenke geeft.' Waarschijnlijk werden deze schatten tijdens de omwenteling begraven.

Berlijn. Van 1852 tot 1876 zijn in Duitschland 249, 152 boekwerken en kaarten uitgegeven, dus gemiddeld 9966 werken per jaar. In de laatste 5 jaren is het getal godgeleerde werken verminderd; het getal werken over opvoeding nam aanmerkelijk toe. Dit laatste is ook het geval met staatkundige schriften, terwijl vermindering wordt waargenomen op geneeskundig, wijsgeerig, geschiedkundig en aardrijkskundig gebied. Ook bij werken over bouwkunde, landhuishoudkunde, wiskunde en de handelswetenschappen wordt vermindering opgemerkt.

- Een Duitsch tijdschrift vestigt de aandacht op het gebruik van notenbolsters als kleurstof. De groene dikke schil, die de noot omsluit en gewoonlijk weggeworpen

wordt, moet eene voor de wolververij nuttige bruine kleurstof bevatten, die niet verschiet en alle bruine tinten kan geven.

Tubingen. Deze stad vierde den 8n Augustus het 400-jarig bestaan van hare hoogeschool.

Marburg. Deze Duitsche stad vierde den laatsten Juli het 350-jarig bestaan harer hoogeschool.

Londen. Den 8n Juni verwierp het Lagerhuis, met 229 tegen 87 stemmen, een voorstel van den heer P. TAYLOR, om de openbare museums en kunstgalerijen ook 's Zondags gedurende eenige uren open te houden. De voorstanders van het voorstel brachten in, dat de mindere man alleen 's Zondags tijd heeft om museums en soortgelijke inrichtingen te bezoeken. Het voorstel werd vooral uit godsdienstig oogpunt bestreden. Als men 's Zondags de museums opent (zoo werd er gezegd), zal men al gauw op dien dag ook de schouwburgen en andere inrichtingen tot vermaak geopend willen zien, zoodat de Zondag op den duur geheel ontheiligd zou worden, - gelijk hij ontheiligd wordt in Frankrijk, in Duitschland, in Holland, in België... De Zondag in Engeland zou daardoor een ‘continental Sunday’ worden. De *Times* keurt de verwerping van het voorstel goed. In 't belang van het maatschappelijk leven, in 't belang van 't zedelijk zoowel als van 't stoffelijk welzijn der bevolking (zoo schrijft genoemd blad), behoort de instelling van een wekelijkschen algemeenen rustdag stipt gehandhaafd te worden; het openstellen van museums zou vele honderde menschen berooven van den wekelijkschen rustdag, die noodig is voor allen; buitendien zijn de Engelsche werklieden meest allen vrij van Zaterdags middags af en velen werken 's Maandags niet; zij hebben dus gelegenheid genoeg om de museums te bezoeken. (Over dezelfde zaak verscheen een bericht in de *Vlaamsche School* van 1876, blz. 98.)

- De vierhonderdste verjaardag der invoering van de boekdrukkunst in Engeland, door WILLIAM CAXTON (zie blz. 39), werd Zaterdag, 2 Juni, in de Westminster-abdij herdacht bij eene buitengewone godsdienstoefening. Deken STANLEY hield een sermoon, over de volgende schriftuurplaats: ‘De nacht is voorbijgegaan, en de dag is nabijgekomen. Laat ons dan afleggen de werken der duisternis, en aandoen de wapenen des lichts.’ Rom., XIII:12. Na de preek had eene inzameling plaats ten behoeve van 't drukkers-pensioenfonds. Het was CAXTON, die, onder meer andere werken, den eersten roman uitgaf, die in Engeland werd gedrukt; hij droeg voor titel: *Blanchardyn and Eglantine, or Proude Lady of Love.*

- Het gewone driejaarlijksche feest ter eere van den toonzetter HAYDN werd in de laatste dagen van Juni in 't Kristallen Paleis gevierd. Het duurde drie dagen. Als naar gewoonte was de eerste dag gewijd aan *Messiah*, de derde aan *Israel in Egypt*, de tweede aan solostukken en koren uit verschillende oratorios van den meester. Onder de medewerkende solisten waren ADELINA PATTI, mev. LEMMENS-SHERRINGTON en de baszanger HENSCHEL. Koor en orkest waren te zamen ongeveer 3500 personen sterk en stonden

onder de leiding van sir MICHAEL COSTA. De uitvoeringen werden door deskundigen bijzonder geroemd.

Sheffield. Er worden in deze stad proeven genomen met het maken van papieren wielen voor spoorwegrijtuigen het binnenste van die wielen is namelijk gevormd uit samengeperst papier en bekleed met stalen platen van 3 16/100 centimeter; het papier is vervaardigd uit stroo, de bladen worden met eenen waterdruk van 2000 ton gedurende 4 of 5 uren samengeperst, daarna gedroogd, in schijven van de vereischte grootte gesneden en onder eenen druk van 400 ton in de stalen banden gezet. De papiermassa in de wielen is 3 1/20 centimeter dik. Naar het schijnt behouden deze wielen eene zekere veerkracht.

Wantage. In deze kleine Engelsche stad, de geboorteplaats van koning ALFRED DEN GROOTE, is op 14 Juli een standbeeld ter zijner eer ingehuldigd, geschonken door kolonel LOYD-LINDSAY en vervaardigd door graaf GLEICHEN, een neef van de koningin, en die beeldhouwer is uit liefhebberij.

Madrid. In deze stad zal in April 1878 eene internationale tentoonstelling gehouden worden van schilderijen, beeldhouw- en bouwkundige werken en andere kunstgewrochten.

Athene. In een graf, gehouwen in rotssteenen, te Spata, in Attika, zijn een aantal keurig bewerkte gouden, zilveren en elpenbeenen sieraden gevonden, benevens eenige voorwerpen die gemaakt zijn uit eene stof die veel gelijkenis heeft met kristal.

Rome. In de Cernajastraat, bij de werken van het nieuw paleis van den minister van financiën, is een gedeelte van eene zeer oude straat ontdekt, die evenwijdig liep met den Ager Servianus, en eertijds eene verbinding vormde tusschen de Collina-poort en de Viminale-poort. Bij uitgravingen in den Esquilino vond men een kop van FAUSTINA de jongere en een hooggewerkt portret van COMODUS als kind; looden buizen, waarop de naam geschreven was van den eigenaar der aan kunstvoorwerpen zoo rijke woning, die in Januari laatstleden ontdolven werd; voorts stukken van grafschriften, betrekking hebbende op leden der geslachten OTTAVIA, ANNIA, DOMIZIA en MARCIA; kapiteelen, cornucopia, menschenbeenderen en hertehorens; een stuk van een beeldhouwwerk, voor stellende *'t Smeden van Achilles' wapenen in de werkplaats van Vulcanus.*

Baltimore. De vooruitgang! Tusschen deze stad en de petroleumputten is een net van buizen gelegd (in den aard van wat er gedaan wordt voor gas en waterleidingen), waar de olie ingepompt en langs waar zij naar de olieraffinaderijen gevoerd wordt onder eene drukking van 6 atmosfeeren, waartoe op elke 20 kilometers afstand een stoomwerktuig van 100 paardenkracht de pompen in beweging brengt. Er zijn reeds 350 kilometers buizen in werking; de kosten voor de geheele inrichting worden geschat op circa 8 millioen frank. De olieputten leveren thans alle dagen ongeveer 30,000 vaten petroleum.

Birma. De zeer eerw. heer BRIGANET, bisschop van Ramatha en apostolisch vicaris in zuidelijk Birma (Engelsch-Indië) vermeldt in den *Explorateur* een gedenkschrift, dat eenig is in zijne soort, zegt het *Nieuwsblad voor den boekhandel*, waaraan wij dit ontleenen. De tegenwoordige beheerscher van Birma laat het vervaardigen. Hij laat namelijk de onder den naam *Pittavat* bijeengebrachte verzameling van Boeddhistische geschriften in marmeren platen graveeren en dit marmeren exemplaar, dat gelijk tijdig eene geheele bibliotheek voorstelt, in een daarvoor opgericht grootsch gebouw bij zijne hoofdstad Mandelay plaatsen. De koning liet door Boeddhistische

geleerden den tekst van den *Pittavat* nauwkeurig nazien. De marmeren platen zijn niet volkomen gelijk, maar door elkander 5 voet hoog, zonder het gedeelte dat in het voetstuk moet ingelaten worden, 3 voet 3 duim breed en 5 duim dik. De beide vlakken die beschreven worden zijn geslepen. Op deze vlakken schrijft een man de letters eerst in zwarten inkt, een ander steekt en beitelt ze nauwkeurig uit en een derde vult ze met eene soort van vernis, zoodat het schrift zeer duidelijk en leesbaar is. Op elke schriftvlakte gaan door elkander 90 regels, op elken regel 115 letters, zoodat elke plaat gemiddeld 180 regels en 20,700 letters bevat. Het geheele werk vereischt, zooals de opperbestuurder aan den bisschop mededeelde, 727 afzonderlijke marmeren platen. De voltooide marmeren *Pittavat* zou dus 130,860 regels en ruim 15 millioen letters bevatten, hetgeen ongeveer 14 gedrukte deelen, elk van 600 blz., zou uitmaken. Volgens de bisschop vernam, kost elke plaat 100 ropijen (fr. 253.96), voor het houwen, aanvoeren, slijpen en graveeren, en de geheele verzameling zal den vorst op ongeveer 73,000 rapijen (184,127 fr.) te staan komen. Het gebouw, waarin zij bewaard wordt, is een prachtig lokaal van gebakken steen, een vierhoek van 869 voet lengte en breedte.

Sterfgevallen.

J.C. VAN PUT, oud-burgemeester van Antwerpen, in welke hoedanigheid hij zich onder andere hoogst verdienstelijk maakte voor wat betreft het gebruik van de Vlaamsche taal in den openbaren bestuurdienst, is den 2^{n} Juli in voornoemde stad overleden, oud 66 jaren. Gedurende zijn burgemeesterschap werden te Antwerpen het museum van hedendaagsche meesters gesticht, de Vlaamsche schouwburg gebouwd, de standbeelden van TENIERS en LEYS opgericht, de vergrooting der stad uitgevoerd enz., enz. De lijkdienst van den overledene, in St-Jabobskerk te Antwerpen, en zijne begrafenis te Hoboken, waar hij geboren werd, hadden onder een ontzaggelijken toeloop plaats.

M. ZOEPFL, sedert 40 jaren leeraar in de staatswetenschappen aan de hoogeschool van Heidelberg, is in die stad overleden in de eerste helft van Juli.

LODEWIJK RUTGEERTS, geboren te Antwerpen, leeraar van notarieele en fiskale rechtsgeleerheid aan de hoogeschool van Leuven, is den 12^{n} Juli in die stad overleden. Deze hoogleeraar was een hoogst bekwaam man. Hij was ridder van de orde van Leopold en van Isabella de Katholieke.

HONORÉ CHAVÉE, geleerd taalkundige, geboren t e Na men, den 3^{n} Juni 1815, is te Parijs overleden ten halve de maand Juli.

OTTILIE WILDERMUTH, geboren RONSCHUTZ, eene der uitstekendste hedendaagsche romanschrijfsters, is op 14 Juli te Tubingen overleden. Zij aanschouwde het eerste levenslicht te Rotenburg in 1817.

Overweging.

Vaarwel! Vaarwel! o lente van mijn leven,
Wier zon zoo mild haar blijde glanzen spreidt;
Aan andren zij uw vreugde, uw lust gegeven;
Naar de eenzaamheid voelde ik mij heengedreven;
Want 't leven is zoo kort, en lang is de eeuwigheid.

De wereld noemt mij dom en onbezonnen,
Veracht, versmaadt het leven dat ik leid;
Zij roept: ‘Kom, put uit mijne vreugdebronnen,
Het leven is nog nauw voor u begonnen!’
Maar 't leven is zoo kort, en lang is de eeuwigheid.

Hoe rustig klopt in deze stille woning
Mijn hart, o Heer, dat zich voor U bereidt;
Schenk me Uw gena, o machtg Heemlenkoning,
Volharding zij mijne eenige belooning;
Het leven toch is kort, maar lang is de eeuwigheid.

P.V.

Eene baldadigheid van het Smedersambacht van Leuven. 1758.

Alwie niet geheel vreemd is in 's lands geschiedenis weet, hoe ten tijde onzer voorvaders niet alleen landstreken en steden, maar ook gilden en ambachten nauwgezet waren op de handhaving hunner rechten. 't Gebeurde dan ook wel eens dat die nauwgezetheid werd overdreven, en wel zoo verre dat zij, onder voorwendsel van eigene rechtsverdediging, onbillijk waren tegenover anderen. Wij hebben een voorbeeld daarvan in het stuk dat wij laten volgen, waarin wij het smedersambacht van Leuven, om eene gewaande rechtschending, baldadige verwoestingen zien aanrichten ten nadeele der abdij van Park in de pas opgebouwde pastorij van Heverlé. Het geschil eindigt met de schadeherstelling door de dekens van het smedersambacht. Wij geven het stuk als eene afschildering der zeden onzer voorouders, en, om niets

van zijne oorspronkelijke kleur weg te nemen, hebben wij het zijnen ouden schrijftrant laten behouden.

F.W.

Memorie
der afpandinge van het eijserwerck in het pastoreel huijs van Heverle door de Dekens en Audtdekens van Smedts Ambacht der Stadt Loven geschiet op den derden october 1758.

Alsoo de Abdeije van Perck in den jaere 1756 wilde maeken eenen nieuwen Bauw in den dorpe van Heverle tot wooninge van den Heere pastoor aldaer op de kuijpe van Loven, soo ist dat de voorschreve Abdeije daer toe heeft geemploijeert verscheijde Meesters van verscheijde Ambachten van Loven, onder andere oock eenen gesworen meester smedt van smedts Ambacht van Loven met naeme N: VANDER BEUKEN, met den welken de voorschreven Abdeije heeft geconvenieert om alle het eijserwerk te maeken en te berijden dat tot den selven Bauw noodigh soude wesen, welk contract den voorschreven VANDER BEUKEN oock aenvert heeft en in het werck gestelt den selven jaere 1756.

Dogh aengesien de voorschreven Abdeije op den selven tijdt oock besigh was met het opbauwen van de pastorele Huijsen van Lubbeeck, van Hauwaert en van Wackerzeel, en den voorschreven VANDER BEUKEN oock voor dese huijsen met de smeden van Perck onder een heeft gewerckt, soo ist dat misschins een stuck eijserwerck hetgene van de smeden van Perck gemaeckt was, onvoorsiens soude gebruijckt zijn aen het pastoreel huijs van Heverlé, het welck gekomen zijnde tot kennisse van de Dekens van smedts Ambacht van Loven, soo hebben sij hun Ambacht vergaedert, en van eenigelijck op eede gevraeght oft hij het eijserwerck in de pastoreije van Heverlé gemaeckt hadde oft niet, de welcke alles ontkennende, soo hebben sij het zelve oock gevraght van den voorschreven VANDER BEUKEN, den welcken in de geheele vergaederinge der smeden bekent heeft, dat hij alle het eijserwerck in de pastoreije van Heverlé gemaeckt hadde: dogh in het heijmelijck voor de Dekens heeft hij sijn woordt wederroepen en geseijdt datter veele stucken eijserwerck waeren in de voorschreven pastoreije, die van hem niet gemaeckt en zijn. Op dit seggen door aenraeden principaelijck van Ridder GOEMANS sijn de Dekens MAUGIS, PIOT, LEGRAND, met den voornoemden Ridder GOEMANS gegaen bij den Meijer van Heverlé voorschreven en hebben aen hem betaelt sijne rechten, die men gemeijnelijck noemt Weijngeldt, omte te procederen tot eene bestemde afpandinge van de voorgemelde stucken eijserwerck, welcke afpandinge den voornoemden Ridder GOEMANS met de voorschreven Dekens oock heeft in het werck gestelt op de maniere als volght volgens verscheijde Notariele declaratien daer van gelicht.

Op deijnsdagh wesende den derden der maendt October 1758 des naermiddaghs ontrent twee uren is den gemelden Ridder GOEMANS alleen gekomen binnen het nieuw opgebouwt pastoreel huijs van Heverlé, en aldaer vindende eenige metsers knechten, met eenen plecker, en eenen timmerman, heeft hij GOEMANS (: alle het eijserwerck in de gemelde pastoreije en besien, en gevisiteert hebbende:) van de voorschreven knechten gevraeght, wie dit eijserwerck gemaeckt hadde, dogh tot antwoordt krijgende dat sij dit niet en wisten, is hij Ridder GOEMANS uijt het voorschreven pastoreel huijs vertrocken, en gaen opsoeken de voorgemelde Dekens,

die hem met twee stadsdienaers waeren opgevolght geaccompagneert zijnde met eenen grooten

hoop smetsgasten van Loven ontrent twelf of dertien in getal, die oock middeler tijdt hadden weten bij der handt te krijgen den dienaer van Heverlé, met naeme JOOS SMAELENS. Dan is den gemelden Ridder GOEMANS met de Dekens en hunne geaccompagneerde wedergekeert naer het voorschreven pastoreel huijs, en hebben aldaer in de keuken willen uijtbreken de eijsers van de Coffooren en van den Hoven, dogh dit is van sommige belet geweest sonder dat men weet op wat manier oft om wat reden. Voorders hebben de voorschreven Dekens sigh begeven tot een ander beneden plaetse der selven huijsen, alwaer sij met geweldt en instrumenten hebben uijt gebroken het schauweijser, zoo dat het voorste der selver schauwe daer door seffens begonst te vallen. Daer naer sijn de selve Dekens en hunne geaccompagneerde gekomen in een ander kamer alwaer sij gevonden hebben een quantitijdt blafituren staende langhs den muer tegen malkanderen gegarniert met eijsere fitsen en schuijven, die sij Dekens oock hebben willen vervoeren naer Loven, waertoe sommige van hunlieden hebben geordonneert aen den dienaer van Heverlé van te gaen soecken eene karre om de voorschreve blafituren met hun eijserwerck te transporteren naer Loven. Den Dienaer JOOS SMAELENS dit gebodt ontfangen hebbende is uijt den voorschreven huijse gegaen om de gemelde karre te gaen soeken, waer toe hij sigh heeft getransporteert tot verscheijden huijsen van Heverlé om de voorschreve karre te bekomen, maer vruchteloos, want hij geen karre heeft konnen bekomen, niet tegenstaende hij JOOS SMAELEN in het opsoeken de selve karre wel een uere oft drij quartiers bestedt heeft, alsdan is den gemelden Dienaer JOOS SMAELENS weder gekeert naer de voorschreve pastoreije alwaer hij de voorschreven Dekens met hunne benden gelaeten hadde, om hun aen te condigen dat hij geene karre en hadt konnen bekomen, dogh ondertusschen waeren der sommige van dese bende langhs een quaet formeel van een porte geclommen op de boven plaetsen van den voors: huijse, en hebben aldaer afgebroken verscheijde eijsere Leden oft sporen van de vensters, soodat den gemelden Dienaer van Heverlé wederkeerende van eene karre te soeken hunlieden noch heeft hooren kloppen en botsen op de bovenplaetsen, sonder dat hij het wist wat sij daer deden midts hij op geene boven plaetsen geweest en is, daer naer hebben sij Dekens de afgebroken leden oft sporen geworpen uijt de vensters, en vergaedert zijnde hebben sij de selven bij een gebonden en den stadts Dienaer genaemt BRUEREN, gegeven op sijne schauders, en zijn alsoo saemen vertrocken uijt den voors. huijse naer de stadt Loven, dogh onderwege op de Jurisdictie van Heverlé is hun te gemoedt gekomen den Heere M.S. (MAURITIUS STAS?) Camerlinck van Perck voors: vergeselschapt zijnde met GUILIAM WAUTERS, N: PARDON, N: STROOBANS en GUILIAM DURIJ, alle vier geloofbare mannen, alswanneer den Heere Camerlinck voors: tot tweemael toe van de voors: Dekens gevraeght hadde wie sij waeren, soo hebben sij op de tweede vraeg geantwoordt, dat sij Dekens waeren van smedts Ambacht der stadt Loven. Wederom door den Heere Camerlinck van hunl: gevraeght zijnde van waer sij quaemen, soo hebben sij geantwoordt, dat sij quaemen uijt het nieuw pastoreel huijs van Heverlé, hier op heeft den Heere Camerlinck van hunl: gevraeght wat sij daer gedaen hadden, ende den stadts Dienaer BRUEREN toonende het uijtgebroken eijserwerck, het welck hij noch op sijne schauders hadde, heeft geseijdt; wij sijn in de pastorije geweest om dit eijserwerck daer uijt te haelen, hier op heeft den Heere Camerlinck aen hun geseijdt, dat dit eijserwerck in de pastoreije niet en was liggende, maer dat sij dit sekerlijck hadden uijtgebroken: sij hebben hier op geantwoordt, jae bekennende dat sij het gemeldt eijserwerck hadden uijtgebroken:

dan heeft den Heere Camerlinck van hunl. voorders gevraeght, met wiens authoritijdt sij dit gedaen hadden? Sij gaven tot antwoordt dat sij dit op hunne eijgene authoritijdt gedaen hadden. Eijndelijck heeft den Heere Camerlinck van hunl: gevraeght waer den Meijer oft Schepenen waeren, of waer de Commissie was om sulckx te doen, hierop hebben sij Dekens geantwoordt, dat sij noch Meijer, noch Schepenen en hadden en oock geene Commissie, maer dat sij den Meijer sijnen wijn betaelt hadden, daer op heeft den Heere Camerlinck geseijdt, dat hij sigh dat niet aen en droegh, dat sij den Meijer sijnen wijn gegeven hadden, en voorders heeft den Heere Camerlinck alles doen in kennis nemen wat de Deckens geseijdt hadden door de vier mannen die met hem geaccompagneert waeren, te weten: dat sij Dekens waeren van smedt Ambacht; dat sij het voorschreven eijserwerck hadden uijtgebroken; dat sij noch Meijer, noch Schepenen bij sigh hadden; en dat sij oock geene Commissie en hadden om sulckx te doen; boven dien wilde den Heere Camerlinck het voorschreven uijtgebroken eijserwerck arresteren op de kuijpe van Heverlé; dogh de gemelde Dekens dit hoorende, sijn seffens daer mede gevlught op de kuijpe van Loven, en den dienaer van Heverlé is hunlieden opgevolght tot buijten de uijterste paelen van Heverlé voors: den welcken verclaert het gemeldt uijtgebroken eijserwerck in geender maniere aengeraekt te hebben, en ook geene Commissie gehadt te hebben om het selven aan te raeken. Eijndelijk hebben de gemelde Dekens het gemeldt uijtgebroken eijserwerck voorders getransporteert engestelt op het Stadthuijs van Loven in arrest; dogh de Dekens siende hun onrecht tot de afpandinge, en hebben van hunnen act geen relaes durven geven aen de Abdeije van Perck noch door hun selven, noch door eenen dienaer, niet tegenstaende dat de gemelde Abdeije dit lanck genoech heeft afgewacht.

Dogh de gemelde Abdeije siende dat de voorschrevene Dekens de saeke wilden laeten steken, heeft beginnen apparentie te maeken om de voors: Dekens in het recht te trecken en reden te vraegen van hunne afpandinge. Alswanneer de Dekens dit hoorden, dan hebben sij verscheijde persoonen te weten den tingieter STAES, den schaeliedecker MOELS, en Ridder GOEMANS uijtgesonden nu bij den Heere Provisor, nu bij den Heere Camerlinck om een accort te maeken over de afpandinge. Maer de voors: Heeren hebben constantelijck geantwoordt; dat sij geen accort en costen oft en wild en maeken midts sij niet en saegen waer in de Abdeije soude gepecceert oft gemist hebben.

Ten langen leste heeft de gemelde Abdeije, siende dat van dese saeke geen eijnde en quam, beginnen declaratien te lichten door den notaris THIBAUT, om de gemelde Dekens forcelijck te attaquéren met recht; maer de Dekens, wel wetende dat dit met hun quaelijck soude afloopen, hebben alsdan bewillight den Heere Borgemeester HUMBLE om met hunl: naer Perck te gaen en dese saeke te effenen; om welcke redenen den gemelde Heere Borgemeester HUMBLE met den Deken PIOT en MAUGIS sigh hebben be-

geven en getransporteert in de Abdeije van Perck op den 30 8bris 1758 naer middagh, en hebben geseijdt, dat sij quaemen uit grootachtinge en respeck tot den Eerw. Heer Prelaet van Perck, wiens meriten bij hun groot waeren etc. en dat sij quaemen om door een accort de saeke van afpandinge neer te leggen en te sopieren: maer den Eerweerdighsten Heere Prelaet heeft hunl. over dese grootachtinge ende respeck bedanckt, daer bij voegende dat hij geen middels van accort en kende midts hij niet en wist dat de Abdeije ievers in gepecceert hadde, en dat sij wel wisten waer sij het eijserwerck gehaelt hadden en vervolgens dat sij het daer oock op hunnen kost moesten wederom stellen, den gemelden Borgemeester en de Dekens hebben hier op geantwoordt, en geseijdt, dat sij daer toe niet gemachtigh en waeren, en dat sij daer toe het geheel smedts Ambacht moesten kennen, en tot dien eijnde hebben sij op deijnsdagh den 31 8bris 1758 het geheel smedts Ambacht tot tweemaal toe vergaerdert, dewelcke eenpaerelijck hebben geconcludeert HUMBLÉ met de Dekens PIOT en MAUGIS om den Eerw. Heere Prelaet van Perck op alle mogelijckheden content te stellen, en tot dien eijnde hebben sij sigh op den selven daege den 31 8bris 1758 naer middagh wederom getransporteert in de Abdeije van Perck, en hebben aldaer eijndelijck met den Heere Prelaet geconvenieert, dat de Smedts Ambacht van Loven het gemeldt uijtgebroken eijserwerck op hunnen eijgen kost moesten wederom dragen en op hunnen eijgen kost doen herstellen gelijck het voor de afpandinge geweest is, sonder dat de Abdeije iedt soude moeten betaelen, of ievers in contribueren. Dan hebben de gemelde Dekens PIOT, MAUGIS, en Ridder GOEMANS het voors: eijserwerck getransporteert op den 2 9bris des selven jaere 1758 naer middagh ten voors: pastorelen Huijse van Heverle, en hebben het selven aldaer overgeteldt, en gesteldt in handen van LIBRECHT JANSSENS meester metser van Loven, hem versoeckende, midts voldoeninge des arrebeijdtsloon, van het selve aldaer te stellen op sijne plaetse gelijck het voor de afpandinge geweest is, het hij oock ten deele gedaan heeft: want op den 3 9ber der selve maendt en jaere 1758 voors: heeft hij het gemeldt uijtgebroken schauw eijser wederom gesteldt en gemetselt in de selve schauw gelijck het geweest is, maer het ander eijserwerck te weten de leden oft sporen van de vensters heeft sij laeten lingen omdat dese sijnen stiel oft ambacht niet en regardeerde, maer den stiel oft ambacht des timmerlieden, om welckers reden heeft den voors. Heere Camerlinck sigh op den 4 9ber 1758 getransporteert bij den Deken PIOT aan hem seggende, dat den Eerw. Heere PRELAET van PERCK geensiens en sal content wesen, ten sij dat sij de gemelde uijtgebroken leden oft sporen van vensters oock behoorelijck souden doen herstellen gelijck sij voor de afpandinge geweest zijn en dit op hunnen kost oft *propriis expensis*. Dan heeft den gemelden Deken PIOT met Ridder GOEMANS gaen versoeken den meester timmerman CORNELIS MASTRAETEN om met hun te gaen naer de gemelde pastorije van Heverlé, en daer komende heeft den gemelden Deken PIOT, en Ridder GOEMANS de voors: leden oft sporen gesteldt in handen van den voors: meester timmerman CORNELIS MASTRAETEN, aan hem commissie gevende om het selven te stellen op sijne behoorelijcke plaetsen gelijck zij voor de afpandinge geweest zijn, hem oock boven dien belovende voor sijnen loon te betaelen, het welck hij CORNELIS MASTRAETEN oock gedaen heeft; wan op maendagh den sesden 9bris 1758 heeft hij CORNELIS MASTRAETEN alle de leden oft sporen hersteld op de plaetsen in de voors: pastoreije gelijck sij voor de

afpandinge geweest zijn en gelijck hem was opgeleijdt, en hier naer heeft de gemelde Abdeije hunnen bauw voltrocken gelijck sij te voren begonst hadden sonder voordere stoorenisse. Dese geheele geschiedenisse is gefondeert in de notariele declaratien daer van genomen door den notaris THIBAUD.

Eeuwfeest der Nederlandsche maatschappij ter bevordering van nijverheid.

Op 18 Juli had in de groote kerk te Haarlem de plechtige viering plaats van het 100jarig bestaan der Nederlandsche maatschappij ter bevordering van nijverheid. Z.K.H. prins HENDRIK, ministers en vele andere hooge overheidspersonen woonden met eene ontelbare menigte het feest bij, dat begon met de uitvoering der eerste afdeeling van eene cantate, voor deze gelegenheid, naar woorden van J.J.L. TEN KATE, door G.A. HEINZE getoonzet. Vervolgens hield d^{r} A. VROLIK eene redevoering, waarin hij het ontstaan der maatschappij in herinnering bracht. Hij vestigde de aandacht der aanwezigen op eenen gedenkpenning, vóór eenen eeuw in Holland geslagen. Aan de eene zijde is de zaal voorgesteld, waarin eene deftige vergadering wordt gehouden, aan de andere zijde ziet men eenen boom, waarvan een tak wordt afgeleid, ten einde, na in den grond te zijn gestoken, als een afzonderlijk stekje tot een nieuwen boom op te groeien. Dat jeugdige stekje wordt rijk besproeid door zeven beschermgeesten (op de zeven Nederlandsche provinciën doelende) en die zijde der medaille voert het eenvoudige doch treffende opschrift: *Één hart*, *één doel.* Deze gedenkpenning stelt het ontstaan der maatschappij voor. De oorspronkelijke boom beteekent de maatschappij die den 21^{n} Mei 1752 te Haarlem werd opgericht en van de staten van Holland officieel het recht ontving, zich Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, onder den spreuk *Deo et Patriae*, te noemen. De afgeleide tak verbeeldt de tegenwoordige maatschappij ter bevordering van Nijverheid. Haar ontstaan schetste spreker in treffende woorden. Zijn rede was in twee deelen gesplitst, waartusschen de tweede afdeeling van de cantate werd uitgevoerd. Dr VROLIK besloot zijne rede met de volgende tot de aanwezige vrouwen gerichte woorden: 'Tracht vooral, geëerde toehoorderessen, ieder in uwen kring liefde voor den arbeid en voor den arbeider op te wekken, doch niet zonder daarbij den spreuk der vaderen te doen herleven: *Ora et Labore* (Bid en werk). Moge door uw heilzamen invloed op het nieuwe tijdperk, dat thans onze maatschappij intreedt, steeds toepasselijk blijven hetgeen de medaille, bij haar ontstaan geslagen, tot opschrift droeg: *Één hart, één doel!*' Na afloop der cantate werd het *Wien Neerlandsch bloed* uitgevoerd en door alle aanwezigen, ook door den Prins, in staande houding aanhoord. De feestviering in de kerk eindigde omtrent 1 uur. De opening van het museum van Kunstnijverheid, had ten 3 ½ ure plaats en ten 5 ure begon het feestmaal, waaraan ongeveer 150 afgevaardigden, ministers en de gezant van Frankrijk deel namen; allen die aan den maaltijd aanzaten ontvingen een bronzen gedenkpenning, waarop staat afgebeeld de Nederlandsche maagd, de nijverheid bekroonende, met het om-

Zincographie van H. Bey.

schrift: *Nederlandsche Maatschappij tot bevordering van nijverheid*; op de keerzijde een lauwerkrans met verschillende zinnebeelden, het opschrift: *Haar Eeuwfeest gevierd, Juli* 1877, en het omschrift: *Vermeerdering van Volkswelvaart is het doel der Maatschappij.* Van de vele ingestelde heildronken vermelden wij de volgende: De heer D.A. THIEME had op Haarlems gemeentebestuur en de feestcommissie eenen dronk ingesteld, welke beantwoord werd door den heer burgemeester van Haarlem, die in herinnering bracht, hoe de maatschappij van Nijverheid bijna eene eeuw geleden eene prijsvraag van 25 ducaten uitschreef, voor den onderwijzer of de onderwijzeres, die den besten leerling in het spinnen gevormd had. Hij deed opmerken dat de eischen van het onderwijs thans van geheel anderen aard zijn, onder bijvoeging dat dit zoo moet zijn, krachtens de wet van den vooruitgang, met welken hij hoopte dat de maatschappij van Nijverheid gelijken tred zal houden.

X.Y.Z.

Samenstellingen en teekeningen van glasschilderingen uitgevoerd door P. Van der Ouderaa, te Antwerpen.

Zincographie van H. Bey.

Bovenstaaande platen zijn twee der door ons, in onzen jaargang 1876 blz. 15 en 184, vermelde glasschilderingen van den kunstschilder P. VAN DER OUDERAA, verzorgd en gebakken bij de reeds zoo gunstig bekende glasschilders STALINS EN JANSSENS te Antwerpen en bestemd voor de woning van den weledelen heer baron VAN DE WERVE VAN SCHILDE in het Kipdorp derzelfde stad. De twee hier medegedeelde onderwerpen stellen voor: *Constantijn van Halmale afscheid nemende van Catharina van den Werve voor zijn vertrek naar Tunis* en de *Huwelijksinzegening van Arnold van den Werve, burgemeester van Antwerpen in* 1532, *met Adriana van Liere van Immerseel burggravin van Aalst.* De reeds uitgevoerde onderwerpen, ontleend aan de geschiedenis der familie VAN DEN WERVE, zijn opgegeven door den Antwerpschen archivaris P. GÉNARD, die ons, voor ons tijdschrift, de beschrijving daarvan heeft toegezegd, welke wij hopen weldra te kunnen meedeelen.

Sint-Eligius.
Legende uit de VIe en VIIe eeuw.

Si quelque enseignement se cache en cette histoire,
Qu'importe! il ne faut pas le juger, mais la croire,
La croire! Qu'ai je dit? ces temps son loin de nous!
Ce n'est plus qu'à demi qu'on se livre aux croyances.
Nul, dans notre âge aveugle et vain de ses sciences,
Ne sait plier les deux genoux!

VICTOR HUGO.

Vaak zendt de Hemel uit den hoogen
Een teeken af voor 't menschenkind,
Om 't onbegrijplijk alvermogen
Te ontdekken aan kortzichtige oogen,
Voor goddelijke goedheid blind.
Hij weet het menschlijk hart te schokken,
Door lief of leed tot zich te lokken,
Al naar zijn wijsheid dit begeert;
Hij weet de diep verholen hoeken
Van onzen boezem door te zoeken,
't Is Hem bekend, al wat ons deert.

In 't land der wijdvermaarde Gallen,
Daar leefde in lang vervlogen tijd,
Tot Godes eer en welgevallen,
Een echtpaar in Cadaillaes wallen,
Voor vroom bekend van wijd en zijd.
Hun bond werd door den Heer gezegend:
Terrigia zag hoopvol uit
Naar 't heil, dat haar welhaast bejegent,
Wanneer zij de eerste liefdespruit
Aan 't moederlijke hart zal drukken,
En 't kindeke, met zoet verrukken,
Aan haren echtgenoot mag biên,
Wiens evenbeeld zij hoopt te zien.

Op zeekren nacht zweefde in heur droomen
Een adelaar, met trotsche vlucht
(Van uit het hoog gebied der lucht)
Bij hare sponde neêrgekomen.
Tot driewerf roept het dier haar op,
En wendt zijn trotsch gekuifden kop
Tot haar, die, bij 't verbaasd ontwaken,
In 't ronde tuurt naar 't droomgezicht,
Dat plotseling den slaap kwam staken:
Wat spelt dit visioen voor 't wicht?
Zij peinst - maar hoe zij ook moog peinzen,
De moeder kan 't zich niet ontveinzen
Dat ze op iets groots, iets wonders hoopt,
Wat eens het lot van 't kind ontknoopt.

Weldra is 't uur der barenssmarte
Genaderd voor de vrome vrouw;

Een dag van blijdschap of van rouw
Daagt uit den schoot voor 't moederharte.
Een priester en haar echtgenoot
Versterken haar in dezen nood.
De Godsman spreekt: ‘vrees niet, o moeder!
De Heer is u tot hulp en hoeder,
En 't kindeke door u gebaard
Zal eens een licht zijn op deze aard;
Als priester aan de kerk verbonden;
Zal hij er Jezus leer verkonden
Tot zalving van de Christenheid,
Die overal zijn naam verbreidt.’

Het jongsken, door der oudren zorgen,
Groeide op in kennis en in deugd,
In 's levens schoonen lentemorgen -
Tot beider hoop en beider vreugd.
Een jongeling van goede zeden,
Der oudren eer en aller lust -
Richtte op het pad der deugd zijn schreden
In ongestoorde zielerust.
Hij leerde 't kostbaar goud bewerken,
En schonk aan kloosters en aan kerken
De vruchten van zijn groot talent:
Zóó werd Eligius bekend.

Parijs, reeds vroeg de stad der kunsten,
Verbreidde ras zijn roem en naam
Op 't vleugeldons der snelle faam.
Een Bobo schonk er hem zijn gunsten
Als meester van het rijkstrezoor,
En droeg den vorst het goudwerk voor.
Clotarius staat opgetogen;
Hij huldigt 's kunstenaars vermogen
En overlaadt dien met zijn lof,
Toen Bobo hem aan 't Frankisch hof,
Op 's Vorsten hoog bevel, kwam leiden.
Eligius dankt zeer bescheiden
Voor 't eerbetoon dat hij geniet,
Wijl hij zijn dienst den koning biedt,
Die hem verheft tot muntbewerker.
Was de eere groot en schoon - nog sterker
Voelt zich de kunstenaar genoopt
Naar wat zijn ziel bepeinst en hoopt:
't Is de eere Gods, die, in zijn boezem
Zoo rein ontkiemd gelijk een bloesem,
Het hart van geestdrift kloppen doet:
Dees zucht doortintelt zijn gemoed.
Geen hoofsche praal kan hem bekoren;
Hij wil aan Jezus toebehooren
En trekt zich 't lot der schaamlen aan,
Wie hij vertroost met woord en daân.
De slaven blijft hij ook gedenken
En komt hun lotsverzachting schenken;
Hij juicht wanneer hij hen bevrijdt,
En ziet op schatten noch op tijd.
Zelfs roovers doet zijn taal bekeeren:
Hij voert hen tot den Heer der heeren. -
De godsdienst, door een Brunehild

Verkocht voor goud, door haar gewild,
Bleef, door zijn vroom en vroed bemoeien,
Met nieuwe kracht en voorspoed bloeien,
En moedigde alle mannen Gods,
Om vast te staan gelijk een rots,
Zoodra 't geweld van dwingelanden
De Christenkerk durfde aan te randen.
Zijn ijver, voor verleiding doof,
Schiep helden, die hun eereloof

In 't woord des Heeren kwamen zoeken,
In 't onvolprezen boek der boeken,
  Dat stichtlijk spreekt van liefde en vreê,
  En aanprijst een vergevingsbeê
Voor allen tot Gods troon te zenden,
Wier hand zich tegen ons mocht wenden:
  Gelijk de Heer op Golgotha
  Nog bad voor moorders, om genâ.

Dus werkte hij, zoo vroom als nijver,
Met onverflauwden lust en ijver,
  Tot aan des levens avondstond,
  Die hem nog immer stichtend vond
Door vroede taal en goede werken.
Er rezen, op zijn toespraak, kerken
  En Godsgestichten trotsch omhoog
  In 't land, waardoor hij leerend toog.
Met eer en aanzien overladen,
Bleef hij steeds nedrig in zijn daden.
  Hij blonk, als bisschop van Noyon,
  Gelijk de gouden avondzon,
Die prachtig neêrzinkt aan de kimmen,
En nog, bij 't allerlaatste glimmen,
  Het landschap met haar gloed bedekt,
  En 't menschdom tot bewondering wekt.

M.H. DE GRAAFF.

Aanteekeningen.

Sint-Eligius of Eloisius was de zoon van Eucherius en Terrigia; deze stamden van eene in Gallië gevestigde familie af. Eerst goudsmid, daarna tot bisschop van de vereenigde bisdommen Noyon en Doornik verheven, kan men hem bovendien met het volste recht den apostel van Vlaanderen en van de stad Antwerpen noemen. Hij heeft daar veel goeds verricht, ofschoon zijne godvruchtige bemoeijingen, in den beginne, een hevigen tegenstand ontmoetten, wegens de verkleefdheid der kustbewoners aan hunne Heidensche afgoden, welke echter, door zijn onvermoeiden ijver, eindelijk verbrijzeld werden, om voor het Christendom plaats te maken. In den jare 589 geboren, stierf hij den 1^{en} December 659 in den ouderdom van ruim zeventig jaren, met de woorden van het gezang: *Nunc dimittis* etc. op zijne lippen.

Op zeekren nacht zweefde in heur droomen
  Een adelaar.

Sint-Ouaan, bisschop van Rouaan, de vriend en levensbeschrijver van Sint-Eligius, maakt van dit droomgezicht gewag.

Hij leerde 't kostbaar goud bewerken,
En schonk aan kloosters en aan kerken
  De vruchten van zijn groot talent.

Vele relikwiekassen werden door hem vervaardigd, alsmede het fraaie, van goud en edelgesteenten zamengestelde kruis, hetwelk op een gouden altaar in de kathedraal van Sint-Denis prijkt. Wij vinden in de *Gesta Dagoberti* (zoon en opvolger van Clotarius II) dienaangaande het navolgende vermeld: 'De godzalige Eligius werd voor den bekwaamsten goudsmid van het geheele rijk gehouden. Hij maakte, ongetwijfeld door zijne heiligheid gesterkt, met een onnavolgbaar kunstenaarstalent het kruis en de andere versierselen dezer kerk. De goudsmeden erkennen, dat er bijna niemand gevonden wordt, die juweelen zoo slijpen en zetten kan, als hij ten uitvoer heeft gebracht, aangezien deze kunst, gelijk hij ze uitoefende, in vergetelheid is geraakt.'

De steller dezer legende heeft in der tijd den door Eligius vervaardigden en thans meer dan twaalf eeuwen ouden troon van koning Dagobert gezien en bewonderd. Keizer Napoleon deelde in 1804, op dezen troon gezeten, de eerekruisen in het kamp van Boulogne uit.

Die hem verheft tot muntbewerker.

Men vindt den naam van Eligius op vele gouden munten, onder de regeering van Dagobert I en Clovis II geslagen.

Zelfs roovers doet zijn taal bekeeren.

De roover Judicaël zag, door de zachtzinnige en overredende vermaningen van Eligius getroffen, van zijne rooverijen af.

De godsdienst door een Brunehild.
Verkocht voor goud.

De beruchte Brunehilda, gemalin van Sigebert, koning van Austrasië, verkocht de geestelijke waardigheden aan den meest biedende, welke schandelijke maar voor de koninklijke schatkist voordeelige handel onder het bestuur van Clotarius II eindigde.

Kroniek.

Antwerpen. De heer W. FRANKEN, van Rotterdam, heeft aan de stadsbibliotheek een exemplaar van zijn werk geschonken getiteld: De moeder van *Peter Pauwel Rubens*.

- Het bestuur der maatschappij *Art Union*, van Londen, heeft aan de stad een exemplaar der volgende platen geschonken: *De dood van Nelson* en *De blijde bijeenkomst van Wellington en Blücher na den slag van Waterloo.*

Gent. Op 29 Juli had de onthulling plaats van het gedenkteeken, gebeiteld door J. DUBRUCQ, ter nagedachtenis van KAREL ONDEREET, overleden in 1867. Verschillende redevoeringen werden ter dezer gelegenheid uitgesproken.

Buitenland.

Leiden. Nadat de keizer van Brazilië den 23^{n} Juli 's rijks museum van oudheden bezocht had, zijn aldaar gestolen uit eene kas, zes zéer antieke gouden ringen met kostbare steenen van Egyptischen oorsprong. Men had verzuimd de kas weer te sluiten, nadat zij voor don PETRO geopend was geweest.

Londen. Op de tentoonstelling van schilderijen in het Cristal Palace is aan den kunstschilder J. PORTIELJE, van Antwerpen, een bronzen eermetaal toegekend.

Sterfgevallen.

CHARLES DE BROU de uitmuntende kunstkenner, bewaarder der verzamelingen van den hertog VAN AREMBERG lid der koninklijke commissie van monumenten, van een aantal andere instellingen en officier der Leopoldsorde, geboren te Brussel in 1811, is aldaar, op 15 Juli overleden. In het sterfhuis (Van Aremberg) hield de heer L GALLAIT eene korte aanspraak en aan het graf op het kerkhof te Heverlé bij Leuven, sprak de heer AD. SIRET.

P.P. Rubens.
Vervolg van blz. 106.

Zooals wij hebben gezien (blz. 94), moesten RUBENS' teekeningen bewaard blijven, omals het plaats had, over te gaan aan zijnen zoon of schoonzoon, die zich op de kunst zou toeleggen. Bij overeenkomst van 28 Augustus 1645 werd er besloten, de teekeningen te deelen; ⅓ daarvan bekwamen ALBRECHT en NICOLAAS RUBENS, ⅓ HELENA FOURMENT, ⅓ de kinderen van het tweede bed.

De prenten werden openbaar verkocht.

In 1659 was RUBENS' jongste dochter 18 jaren oud geworden, zonder dat een zoon of schoonzoon als kunstenaar opgetreden was. Derhalve mocht de familie naar welgevallen over de teekeningen beschikken, en zij geraakten dan ook allengs over geheel Europa verspreid. Aan de stad Antwerpen verbleef er geen enkel.

Rubens was een liefhebber van oud- en zeldzaamheden. De heer GÉNARD meldt, dat de vermaarde schilder voor 100,000 (?) gl. een aantal beelden en verder beeldhouwwerk uit zijne verzameling verkocht aan den hertog van BUCKINGHAM. Wij kunnen moeielijk gelooven, dat het bedrag der koopsom nauwkeurig opgegeven is.

Ofschoon RUBENS zijne bibliotheek vooruit gemaakt had aan zijnen zoon ALBRECHT, deden HELENA FOURMENT en de voogden ze inventarieeren, in verband met zekere moeielijkheden, nopens de uitvoering van het testament. HELENA FOURMENT beschuldigde namelijk ALBRECHT en NICOLAAS, dat zij het uitvoeren van het testament tegenwerkten in sommige deelen, en zooals aangestipt is op blz. 94, waren RUBENS' zonen, als zij dit deden, bedreigd met het verlies van wat hun vader hun vooruit gemaakt had. Den 24^{n} Januari 1643, deed de weduwe RUBENS, zoo in haren naam als in dien der voogden harer minderjarige kinderen, voor notaris GUYOT verklaren, dat ALBRECHT en NICOLAAS '*sullen syn ende blyven vervallen van het legaet*, *hun by huns vaders testamente gemaeckt.*'

Volgens den heere GÉNARD is gebleken, zouden RUBENS' papieren in handen van zijne weduwe of van zijnen zoon ALBRECHT gebleven zijn. Wat is er van die papieren voorts geworden? Werden zij vernietigd? De heer GÉNARD veronderstelt, dat zij nog volledig of grootendeels zullen berusten onder een of meer afstammelingen van den grooten meester.

RUBENS' zilveren en gouden werken en juweelen werden den 15^{n} October 1640, ten overstaan van notaris GUYOT in twee kavels gesteld en door den zilversmid JOOS VAN DEN HEUVEL gewogen en geschat. De eerste kavel werd gelaten aan ALBRECHT en NICOLAAS; de tweede aan het algemeen sterfhuis; deze laatste bevatte het zilveren huisgerief, waaronder eene lampetkom met de kan, wegende te zamen 17 marken. Die beide stukken zijn thans in bezit van den heer baron KONSTANTIJN DE BORREKENS, te Antwerpen. Na de geboorte van CONSTANCIA-ALBERTINA RUBENS, werd kavel 2 (op 2 September 1641,) tusschen de rechthebbenden verdeeld; de juweelen enz. waren in 1640 geschat door JAN en ELIAS VOET en JAN LESCORNET, juweliers te Antwerpen, aan wie daarvoor 3 gl. betaald werden. De schatting bedroeg gl. 16,674.02, waarvan, ingevolge het testament, de eerste helft en een kindsgedeelte aan HELENA FOURMENT toekwamen. Voor deze eerste helft ontving RUBENS' weduwe: 1. een grooten ring met raviesteenen omzet, geschat 6900; 2. een deel geëmailleerde

knoopen, wegende 22 oncen, tegen 33 gl. de once, gl. 726; 3. eene kleine gouden *pretador* met 15 diamanten, gl. 108; 4. eene gouden ketting, wegende 7 oncen ende 3 engelschen, gl. 235,19; 5. eene gouden choorketen, wegende 5 oncen ende 17 engelschen tot gl. 34 de once, gl. 199-1000; 6. eene platte gouden ketting, wegende 4 oncen ende 7 engelschen, tot gl. 33 de once, gl. 143.10; 7. twee gouden kruisen, wegende 13 engelschen, aan 33 stuivers, gl. 21-09. Te samen gl. 8334-08. Daar zij recht had op eene som van gl. 8337.01, moest het sterfhuis haar nog 2 gl. en 18 stuivers opleggen.

De tweede helft van den tweeden kavel zou verdeeld worden tusschen de zeven kinderen en HELENA FOURMENT. deze laatste eischende ditmaal een kindsgedeelte. ALBRECHT. die slechts op eene som van ongeveer 1000 gl. aanspraak had, nam voor zich, als gedenkenis zijns vaders en behoudens afrekening in zijn deel uit de andere goederen, eenen 'collant van diamanten, met een cruys *à la mode*, met een keteken van diamanten rooskens geschat op gl. 2460.' NIKOLAAS koos voor zich: 1. Eenen *hoeybant* van diamanten, geschat op gl. 900 (dit juweel aan RUBENS geschonken door KAREL I, koning van Engeland, wordt in de in 1840 door VAN GRIMBERGEN uitgegevene levensschets van RUBENS, blz. 166, geschat op 10,000 kronen); 2. een pluymken van diamanten, geschat op 100 gi.; 3. een diamanten ring geschat op gl. 180, te samen gl. 1180. Voor de zeven overblijvende deelen, heeft HELENA FOURMENT, op haar kindsgedeelte en op de ⅝ van hare kinderen, aanvaard 1. eenen *pretador* van diamanten geschat op gl. 10.54; 2. eene gebrokene gouden pluym met eenige diamanten daarin geschat, gl. 490,008; 3. twee gouden *pendantkens* versierd met 28 diamantjens, geschat gl. 112; 4. een deel effen *gefriseerde cnoppen*, wegende 6 oncen en 16 engelschen, aan 33 gl. de once, gl. 222; 5. een paar pendanten met peerlen, gl. 30; 6. een paar agaten braseletten, geschat gl. 36; 7. eene gouden keten met eene goude medallie, wegende 8 oncen en 1 engelsche tot 34 gl. de once, geschat op 2755-14-00 te samen gl, 4699-14-00.

Er blijkt uit de *Staatsmasse* opgenomen in het Antwerpsch *Archievenblad*, d. II, blz, 127), dat aan sr LEONEL WAKE werd uitgekeerd eene somme van 24 gl. 'voor zoovele zijn zoon in Engelant hadde moeten geven aan Monsr. PORTER, wegen de goude ketene, bij den Coninck geschonden.'

Deze prachtige ketting welke vrouw HELENA FOURMENT voor zich en voor hare kinderen uitkoos, werd op haar bevel en op dat der voogden, gesmolten, zooals blijkt uit de *Staetmasse*, tot profijte der kinderen; zij was in goud gl. 2601 geschat, doch bracht 3122 gl. op.

Op 2 September 1641, werden door den zilversmid VAN DEN HEUVEL gewogen en geschat de volgende twee stukken aan het sterfhuis behoorende: Een *silvere Schribane* wegende 10 marck, 7 oncen ende 15 engelschen, tot 55 stuyvers de once ende eenen vergulden kop Duitsch werk, met 6 witte specksteenen daarin gewerkt, wegende 3 marcken, 2 oncen en de 17 engelschen, tot gl. 3 en 6 stuyvers 'daaraff de voornoemde Rendante, voor haer helft ende een kintsgedeelte in d'ander helft, gelyck oock de voorgenoemde jonckers ALBRECHT ende NICOLAAS RUBENS hunne twee achtste paerten aenveert hebben by gemey-

Degen door Karel I, koning van Engeland, aan P.P. Rubens geschonken in 1630.

nen consente de stukken ende parceelen begrepen inden bescheede bijden voors. Notaris GUYOT asldoen daeraff gemaekt.'

Een aantal dezer kostbaarheden, zorgvuldig door de familie bewaard, berusten thans nog bij RUBENS' afstammelingen; hieronder telt men het zwaard waarmede koning KAREL I van Engeland den schilder, op 21 Februari 1630, tot ridder sloeg, en dat, evenals het diploma, later door den vorst onderteekend, in bezit is van graaf ALEXANDER VAN DER STEGEN, te Leuven. Deze stukken waren in 1854 te Antwerpen ten toon gesteld door de koninklijke maatschappij ter aanmoediging van schoone kunsten, ter gelegenheid van het 400jarig jubelfeest der Lucasgilde. Ook tijdens de feesten, te geven met de 300ste verjaardag zijner geboorte, zullen zij ten toon gesteld zijn in de door de stad ingerichte tentoonstelling van plaatsneden naar RUBENS' werken en voorwerpen hem hebbende toebehoord. Wij laten hierboven de handgreep van RUBENS degen volgen; zij meet

22 centimeters, het lemmer van den degen meet 1.085; het handteeken des konings dat onder op het diploma prijkt, volgt hier. De hooger vermelde lampetschotel met pot,

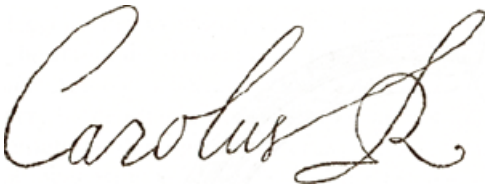

berust nog bij den baron K. DE BORREKENS, te Antwerpen. De diamant uit den *hoeybant*, welke bij de verdeeling aan NIKOLAAS RUBENS was toegevallen, is thans in bezit van ridder GUSTAAF VAN HAVRE te Antwerpen.

RUBENS bezat de volgende onroerende en erfelijke goederen: 1. Zijn huis met poort, opene plaats, galerij, schilderhuis, grooten hove, stallinge, gronden, enz, gestaan en gelegen op den Wapper, grenzende achter oostwaarts aan den muur van den Colveniershof; (deze woning, waarin de schilder overleden was, werd openbaarlijk te veil gesteld op de Vrijdagmarkt te Antwerpen; bij gebrek aan liefhebbers werd zij voor 400 gl. 's jaars aan Rubens' weduwe verhuurd). 2. acht huizen met hofkens in het Hopland, waarvan de zes eerste door RUBENS, op 28 Juli 1627, werden aangekocht (een dezer na lang in huur te zijn geweest bij den schilder DAVID RYCKAERT, was door RUBENS zelf in gebruik genomen voor zijne bibliotheek); 3. een huis de *Sterre*, in de Jodenstraat, volgens de Antwerpsche wijkboeken, verkregen op 14 Mei 1622; 4. een huis van *plaisantiën* rondom in het water liggende met grachten en twee stukken zaailanden in 't Schoonbroeck te Eeckeren, genaamd het *Hof van Urssele*, groot 11 gemeten, 5 roeden en 9 voeten, aangekocht op 29 Mei 1627; 5. drie gemeten zaailand in de dreve der voorschrevene huyzingen; 6. twee stukken weiland, omtrent 5 gemeten groot, nevens elkander onder Eeckeren, Leyerwyck, genaamd de *Geeren*; 7. eene ‘stede’ 3 gemeten groot ‘in 't Schoonbroeck.’ aende Leye van 't hoffkene’; 10. twee stukken zaailand van omtrent 6 gemeten, genaamd de *hooge* en de *leege Rotten*, met een bosch achter het stuk land; 11. zeven gemeten beemds gelegen onder Eeckeren, in het gehucht van Muysbroeck, in twee deelen; 12. vier gemeten beemds, gelegen in den eersten hoek van Leyerwyck; 13. twee gemeten weiland, in Eeckeren, Leyerwyck, in de heuvelen aldaar; 14. vier gemeten land in 't voormelde Schoonbroeck; 15. een stuk weiland, omtrent een half bunder, onbegrepen der mate, gelegen te Eeckeren, Leyerwyck ten einde van den Meulendyck, aangekocht op 9 Mei 1630 door RUBENS en zijne twee voorzonen, ieder voor de helft; 16. een stuk weiland, genaamd den *Aert*, groot omtrent 3 gemeten, te Eeckeren, en twee stukken, geheeten de *Clavervelden*, omtrent 3 gemeten 47 roeden, achter 't huis VAN URSSELE te Eeckeren; 17. eene hofstede met huis, hove, schure, landen enz., groot 25 gemetenen 273 roeden, gedeeltelijk gelegen onder Zwijndrecht en onder Borcht; 18. een hofstedeken met 400 roeden land, binnen de parochie van Laere; 19. een gemet en 95 roeden broekland, in den polder van Borgerweert, met noch 238 roeden land, gelegen aldaar in de streek *Blockweire* genaamd, achter het hof; 20. De heerlijkheid van *Steen*, met de huizingen, landen, bosschen en beemden gelegen in de parochie van St.-Huibrechts-Elewyt en onder Eppegem, tusschen Vilvoorden en Eppegem; 21. een ½ bunder met eenige roeden bossche, zijnde 14 van 2 bunderen en een ½ dachwant, liggende aan den *Dorrenberch* en de *Platten Steen*, benevens 3 bunderen, een dachwant beemds of weide, in drie perceelen binnen de parochie Weerden, in

het *Brouck* aldaar, genaamd *het Aertlant*; (deze heerlijkheid werd door RUBENS vermaakt aan zijne tweede echtgenoote en dezer kinderen, elk voor de helft, mits te goed te doen aan het sterfhuis 100,000 gl.); 22. negen bunderen en half 68 ½ roeden bosch onder Cappellen ende Smal-Brabant, gekocht in December 1638, van mijnheer VAN WISSEKERCKE, en nog 2 bunderen blekbosch, gekocht van CORNELIS VAN SCHINGEN en zijne huisvrouw, onder Cappellen-op-den-Bosch, waaraf de goedenisse aldaar gepasseert was op 22 December 1639; (het bosch werd, 'tot profijte' van het sterfhuis ingekocht voor 14,760 gl. en het blekbosch voor 3,393 gl. 11 stuivers.) Den 8 Mei 1640 kocht RUBENS voor 140 gl. een klein stuk land het *Eerdeken*, naast het blekbosch gelegen); 23, 58 ½ gemeten land met huis en schuur gelegen in den nieuwen Doel, in Vlaanderen; 24. eenige goederen te Muysen, boven Mechelen, in gemeenschap met de familie van den stadssecretaris GREGORIUS DE WEERDT.

De zeer eerw. heer VAN BAVEGHEM, pastoor te Zwijndrecht, vond in 1863, in de oude registers zijner pastorij, eene aanteekening, waaruit bleek dat RUBENS in gemeld dorp eigendommen bezat, en wel namelijk eene hoeve, waar hij gewoon was zijnen intrek te nemen, wanneer hij ter jacht ging. (Zie de *Vlaemsche School* van 1863, blz. 156).

Deze enkele opsomming, zegt de heer GÉNARD, bewijst welke kapitalen RUBENS in vaste eigendommen bezat, en hoe hij, ofschoon sedert zoo weinig tijds tusschen de adellijken gerekend, evenwel naast de meest door de fortuin begunstigden, als landheer kon optreden. Eerst den 16 September 1660, werd RUBENS' woning, met de drie aanpalende huizen, ter Vrijdagmarkt te Antwerpen geveild en toegewezen aan den Antwerpschen koopman en schepene JACOMO VAN EYCKE, en dit wel voor gl. 20,000. Dezes weduwe, vrouwe CORNELIA VAN HILLEWERVE, stond deze eigendommen, den 18 Januari 1680, af aan haren broeder, den apostolischen protonotaris HENDRIK HILLEWERVE, die in 1684 en 1692 de kopersneden liet vervaardigen, die ons RUBENS' woning in haar vollen luister doen kennen. Men weet dat RUBENS' woning thans toebehoort aan den heer ridder KAREL DE BOSSCHAERT, die, in rechte lijn, van NIKOLAAS RUBENS afstamt. RUBENS bezat een aanzienlijk getal renten en schuldbekentenissen, waarvan verscheidene waren ten laste van hooggeplaatste personen; de heer GÉNARD deelt er op blz. 67. van zijn werk eene niet onbelangrijke lijst van mede.

Moeilijk valt het te bepalen, zegt de heer GÉNARD, hoeveel de volle nalatenschap bedroeg van RUBENS' goederen, daar eene menigte zaken in de *Staetmasse* enkel zijn aangeduid en eerst lang daarna tusschen de belanghebbenden zijn verdeeld; alleen de sommen in 1645 ten voordeele van het sterfhuis ontvangen, bedroegen gl. 283,987 en 1 ½ stuiver. In den aanvang scheen tusschen de erfgenamen alles om ter beste te gaan. Op 3 Februari 1641 was ALBRECHT RUBENS peter en CONSTANCIA HELMAN, NIKOLAAS RUBENS' echtgenoote, meter, bij den doop hunner zuster CONSTANTIA-ALBERTINA, en HELENA FOURMENT op 26 Augustus meter der dochter van NIKOLAAS RUBENS. In 1640 en 1641 werden er verschillende familiezaken in der minne geregeld, doch in 1643, verkoelden eensklaps deze goede betrekkingen; een geding was tusschen de voorkinderen en HELENA FOURMENT ontstaan, en deze laatste gesteund door de voogden harer minderjarige kinderen, verklaarde ALBRECHT en NIKOLAAS (zie blz. 120) van het recht op hunne prelegaten vervallen; dit hoogstbelangrijk bescheed van 24 Januari 1643 deelt de heer GÉNARD in zijn werk, op bladz. 76, in zijn geheel mede.

Voormelde schrijver zegt niet te weten, welke wending het geding nam, maar deelt eene belangrijke akte mede van 1 Juli 1643, voor den notaris GUYOT verleden,

waardoor HELENA FOURMENT, op gezegden dag aan NIKOLAAS RUBENS een voorschot deed van gl. 17,900 op het deel zijns vaders erfenis, dat tot den aankoop der heerlijkheid van Ramye bij Gestel dienen moest. Gemelde heerlijkheid hoorde vroeger toe aan BAUDEWIJN LE COCQ en zijne huisvrouw FRANCISCA VAN LATHEM, die haar hadden verkregen van ENGELBRECHT VAN IMMERSEEL, burggraaf van Aalst.

Een jaar nadien waren de opgerezene moeilijkheden nog niet uit den weg geruimd, als blijkt uit het testament van 11 Augustus 1644, door de 13jarige CLARA JOANNA RUBENS, verleden voor notaris GUYOT. Aan hare halve broeders ALBRECHT en NIKOLAAS vermaakte zij ieder gl. 50, het overige aan hare volle broeders en zusters. Eerst in 1645 was men er op bedacht, zegt de heer GÉNARD, tot een minnelijk verdrag te komen; men herinnerde zich, naar allen schijn, dat de groote meester alle twisten over zijne nalatenschap had verboden. Op 11 Juli 1645, gaf NIKOLAAS RUBENS in tegenwoordigheid zijns broeders ALBRECHT aan beider neef PHILIPS RUBENS, volmacht om hen in alle zaken, het sterfhuis rakende, te vertegenwoordigen en eene overeenkomst desaangaande met HELENA FOURMENT te sluiten. De volgende maand, wendden zich de voogden der minderjarige kinderen van HELENA FOURMENT tot het magistraat, om oorlof te bekomen tot het sluiten van een verdrag waardoor verscheidene schikkingen van RUBENS' testament merkelijk werden gewijzigd. Ingevolge dezer overeenkomst, had de verdeeling van RUBENS' goederen plaats; de scabinale protocollen van het jaar 1646 bevatten, onder dagteekening van 9 April, eene akte, verleden voor de schepenen MELCHIOR HAECK en JACOB VAN BUEREN, welke men ook in het werk des heeren GÉNARD in zijn geheel kan lezen.

Op 16 September 1660, had de verkooping van RUBENS groote huizing op den Wapper, ter Vrijdagmarkt, te Antwerpen plaats. Deze akte wordt door den schrijver in zijn geheel weer medegedeeld en verdient daar te recht eene plaats, niet alleenlijk omdat zij het slot der verhandeling van het 2e kapittel vormt, maar ook omdat zijde namen van al de op dat oogenblik levende erfgenamen des grooten meesters doet kennen.

(Wordt voortgezet).

Over spelling.

Spellingen op eigen hand komen bij onze groote naburen niet voor. Men houdt zich bij Duitschers, Engelschen en Franschen aan een regel, goed of slecht. Ook hierin leggen wij Nederlanders een nationoal zwak aan den dag: verdeeldheid door eigenzinnigheid, terwijl we juist als kleine natie, ook in onze taal, niets zoozeer behoeven als eensgezindheid.

C. VAN NIEVELT.

Iets over Rusland.(1)

Een Engelsche schrijver, EDWARD DICEY, die in 1866 als correspondent van een der aanzienlijkste Londensche dagbladen naar St.-Petersburg werd gezonden, ter gelegenheid van het huwelijk van ALEXANDER, geboren den 10n Maart 1845, en princes DAGMAR, later genaamd MARIA TEODOROWNA, geboren 26 November 1845,

(1) In 1871. blz. 61 deelden wij eene bijdrage mede over de Russische geestelijkheid; op blz. 73 over de Russische dorpelingen; op blz. 148 over de Landbouwers van Twer; en in 1872, blz. 29, Eene vrouw uit de Ukraine; alle vier zijn ten behoeven der kunstbeoefenaren opgeluisterd door de afbeeldingen dezer verschillende kleederdrachten.

gaf in 1869 een belangrijk boekje uit bij den drukker MACMILLAN, onder den titel: *Eene maand in Rusland gedurende de huwelijksfeesten van den Czarewitsch (kroonprins)*. Gemelde schrijver nam zijnen weg over Berlijn en Koningsberg, en schildert ons op de volgende wijze het betreden van Ruslandsch grondgebied: 'De avond was reeds gevallen, toen wij de laatste Pruisische standplaats verlieten; welhaast rolden wij over eene brug, gebouwd boven eene smalle rivier; de leuningen der brug droegen de bonte kleuren der beide landen; over de brug bevonden wij ons op het gebied des Czars. Nooit ben ik over grenzen gegaan, waar het verschil tusschen twee landen zich zoo duidelijk afteekent. Nog konden wij de lichten van het Pruisische station zeer wel zien, en nochtans bevonden wij ons in het midden eener bevolking, aan wie de Duitsche taal geheel vreemd scheen te wezen. Wegwijzers, treinwachters en lastdragers, in schapenvellen overrokken gekleed, met wilduitziende gezichten, babbelden rond ons reizigers in eene wartaal, waarvan niemand iets verstond. Onze reispassen werden gevraagd en met de meeste naauwkeurigheid onderzocht. Men deed ons door verscheidene vertrekken gaan naar het hoofdbureel; aan elke deur overhandigde men ons inen uitgangkaarten, ten einde te verhinderen, dat iemand de bureelen verliet, zonder daartoe te zijn gemachtigd. Men gaf ons weldra door onmiskenbare teekenen te verstaan, dat er kwestie was van drinkgeld te betalen, indien de reizigers geen onnoodigen tijd wilden zien besteden aan het nazien der reispassen... indien men wilde, dat de reisgoederen niet al te streng werden onderzocht. De zalen, waarin wij moesten wachten, waren ruim en prachtig, doch de dranken en spijzen slecht, de oppassing nog veel slechter; de spijzen gingen alle maat te boven; het bedrog en de aftroggelarij schenen op iedereen te worden toegepast, die er iets gebruikte of noodig had.

Van den wagen des spoorwegs had men een uitzicht op de streek, die even terugstootend was als het voorkomen der bevolking. De schrijver zegt: 'Pommeren was als landbouw reeds tamelijk treurig om te aanschouwen; toch bespeurde men er nog eenige teekenen van leven, van bedrijvigheid, van beschaving en van welvaart. Doch hier in Rusland voelt men zich in eene onafzienbare wildernis, in eene volstrekte verlatenheid. Geheele mijlen ver doorliepen wij zonder afwisseling onafzienbare, magere sparrebosschen, en legden

drie mijlen in één uur tijds af... en dat met een sneltrein! Dit zouden wij overal elders noemen: "*Voortkruipen.*"

De bosschen van kreupelhout in Polen vervelen den reiziger; doch ze schijnen nog aangenaam en opbeurend, als men ze vergelijkt met de grenzenlooze kreupelbosschen van Rusland.

Verliet men voor een oogenblik het woud, dan was het gezicht der vlakte even treurig. De kale velden waren half bezet met rondachtige grijze zandsteenen. De bodem scheen zoo nat en vochtig, dat men naauwelijks aan de mogelijkheid van een oogst konde gelooven. De veldwegen waren karresporen, loopende over takken in den vochtigen grond gedolven. Hier en ginds ontwaarde men eene kudde zwarte zwijnen of eenige magere ossen, onder de waakzaamheid van een boer, zoo vuil en zwart als de grond zelf, waarop hij onbeweeglijk stond als een boomstam.

In de verte vertoonden zich rijen of hoopen houten huizen, of beter gezegd, stulpen, welke waarschijnlijk dorpen uitmaakten; doch men zag uit de schouwen geen rook opstijgen, wijl er geene schouwen zijn. Overal zag men hooischelven gestapeld, en in het midden der velden ontdekte men waterplassen, omzoomd door biezen en riet. Vijf- of zesmaal op een dag verscheen voor mijne oogen eene stad met eenige vergulde koepeltorens, waarschijnlijk van kerken Tweemaal kreeg ik een kasteel te zien met twee kolommen en voorgevels, welke met den witborstel hadden kennis gemaakt; deze heerengebouwen waren slecht onderhouden, en de indruk, welken een vluchtigen aanblik op mij te weeg bracht, was, dat ik mij in eene onafzienbare wildernis bevond.

Inderdaad, men ontmoet in deze levenlooze, verwaarloosde landouw eene zekere soort van gelijkenis met de halfontginde bosschen van het westelijk Noord-Amerika, waar de nieuwe landverhuizers met bijl, spade en ploeg de bosschen hebben aangerand. Doch men ontwaart al aanstonds een groot onderscheid: In Amerika is naauwelijks het hout der bosschen verdwenen, of de bodem licht bebouwd en bezaait; in Rusland daarentegen ziet het er uit, alsof de bosschen en moerassen zegepraalden over den kolonist. De schrijver voegt er bij: 'toen ik deze opmerkingen in 't bijzijn van Russen uitbracht, zeiden zij mij: "om ons land te zien in zijne ware schoonheid en vruchtbaarheid, moet gij Zuid-Rusland gaan bezoeken." De heer DICEY schildert maar wat hij met eigene oogen heeft gezien.

De schetsen van den Engelschman dragen den stempel der waarheid; alhoewel zijne beoordeelingen zich onder een Engelsch oogpunt opdoen en zich beperken tot de twee hoofdsteden Moskou en St. Petersburg. De meeste reizigers en reisbeschrijvers vertrekken met een voorraad opgevatte theoriën en vooroordeelen, en zij zoeken de personen en zaken te schilderen naar hunne opvattingen, en niet gelijk deze wezenlijk bestaan en handelen. Dat is het geval niet met den heer DICEY, wij mogen in hem genoegzaam vertrouwen stellen, om te gelooven, dat hij ons echte afschilderingen levert en dat de zon er de schuld niet van is, indien leelijke figuren langs onze oogen voorbijtrekken.

Een klip, waarop vele reisbeschrijvers schipbreuk lijden, is deze: zij willen bij elke gelegenheid dat, wat zij voor de eerste maal zien, vergelijken bij iets wat zij vroeger zagen in verafgelegen landen, en waarvan de lezer niet het minste begrip heeft. Zulk een verhaaltrant verveelt den lezer doodelijk; onze reiziger begaat dezen misstap niet. De heer Dicey zegt zelf:' ik heb een vriend, die geene gelegenheid laat voorbij gaan, zonder aan den lezer de verzekering op te dringen, dat deze of gene kaai te Montevideo, te Valparaiso, te Rio-Janeiro de schoonste straat is van den

geheelen aardbol. - Indien St.-Petersburg nog een paar duizend mijlen verder van ons lag, zou ik stellig verklaren, dat hij, die de straat 'Newski-uitzicht' te St.-Petersburg niet heeft gezien, zich geen begrip kan maken van straten-bouwkunst. Daar evenwel het bedrog zou ontdekt worden, wil ik liever de waarheid zeggen; welnu de Regent-street te Londen is schooner, de Parijsche boulevards en het Corso te Milaan zijn oneindig schooner dan Newski-uitzicht, waaraan men zulke vermaardheid heeft toegedeeld. Deze straat mag men vergelijken met de verlengde Rivoli-straat van Parijs, waar geene overdekte gangen zijn aangebracht, met de Koningsstraat te Brussel en met eenige squares van Londen.

Ik wil daardoor geenszins Newski-uitzicht verachten; doch als alle reizigers, die St.-Petersburg bezocht hebben, mij komen verzekeren, dat Newski-uitzicht eene der prachtigste straten van Europa is, dan reken ik het mij ten plicht tegen dit vonnis te protesteeren. De baan, voor rijtuigen en sleden bestemd, is zeer breed, en de straat is uitermate lang, daarmede heeft men evenwel ook alles gezegd. De winkels, van buiten beschouwd, hebben geen prachtig uitzicht. Opschriften, gedrukte plakbrieven, plakkaten en geschilderde figuren ontsieren de voorgevels. In al de huizen gelijkvloers ziet men louter winkels; de meesten dezer verkoopplaatsen leveren eene zoo bontkleurige verzameling op van allerlei waren, dat daardoor de pracht verdwijnt.

Onder andere opzichten wil de heer DICEY evenwel toegeven, dat het Newski-uitzicht eene der belangrijkste straten der groote hoofdsteden is, en wel uithoofde der contrasten, welke men daar waarneemt onder de wandelaars. Men ziet er dames in de rijkste en kostbaarste pelzen, gevolgd door bedienden in schitterende livereien; voor, naast en achter deze pracht bemerkt men Russische boeren in pelzen van schaapsvel, welke tot op de voeten afdalen. Wie deze Russische boeren evenwel nooit heeft gezien, die kan zich geen juist denkbeeld vormen van die onzindelijke en vuile menschen. Immers moet men naar Rusland gaan, wil men de vuiligheid in den hoogsten graad zien. De Russische boer draagt zijn schaapsvellen rok zoo bij nacht als bij dag, tot dat die met stukken en brokken van zijn lijf valt. Deze menschen kenmerken zich door breede, gedrukte voorhoofden, uitspringende kakebeenen, diepliggende oogen, platgedrukte neuzen en breede neusgaten, een grooten mond en eene geelachtige huidkleur, welke men nergens in het westelijk Europa onder de bewoners aantreft. Men verbeelde zich eene gure koude luchtstreek, eene strenge regeering, ambtenaars wier vingers altoos gereed zijn om geld te aanvaarden, en eene bevolking, van welke nauwelijks het honderdste gedeelte kan lezen of schrijven; daaruit kan de lezer besluiten dat Rusland, in gewone tijden, geen land is waar men het gemak en de aanlokkelijkheden des levens moet gaan zoeken.

(Wordt voortgezet.)

Het Loofhuttenfeest der Joden.

De Hebreeuwsche maand (Tisri), die gelijk staat met onze maand September, opende bij de Joden het burgerlijk jaar. Zulks werd door een feestelijk bazuingeschal alom aangekondigd. In het begin dezer maand vierde men de plechtigheid der eerste tempelwijding, alsmede het blijde Loofhuttenfeest, dat voor de Joden het vreugderijkste van het jaar was. Gedurende eene week woonden zij in hutten uit boomtakken en loofwerk samengesteld, zooals op bovenstaande houtsnede is afgebeeld. Iederen morgen ging een priester, door eene schaar levieten vergezeld, naar de fontein Siloë en schepte er water met een gouden beker. Dan droeg hij hetzelve langs de waterpoort den tempel binnen, waar hij bij het geschal der zilveren feesttrompetten werd ontvangen. Daar plengde hij 't water als dankoffer op het altaar, terwijl de levieten zegeliederen zongen met begeleiding van fluiten. Inmiddels toog het gansche volk, met palmtakken en wilgetwijgen in de hand, feestelijk om het brandofferaltaar. Als het ‘Hosanna’ dat iedere strophe der psalmen sloot, zich deed hooren, werden de takken met luid gejubel opgeheven en rondgezwaaid door de menigte: dan bewoog zich een bosch van wemelend loover in de wijde voorhoven des tempels en aller hart trilde van eene onbeschrijfelijke aandoening.

Met deze plechtige feestviering riep het volk de zeventig palmboomen en de twaalf waterbronnen van Elim in het geheugen terug, waarneffens zijne voorvaderen, aan de slavernij van Egypte ontsnapt, hunne legertenten opsloegen.

(*Jamar. Maria, M.v.J.*)

Van het Loofhuttenfeest is er spraak in het tweede boek van Esdras VIII. 14 enz.: ‘En zij vonden geschreven in de wet, dat de Heer geboden had door Mozes, dat de kinderen van Israël in looveren tenten zouden wonen op het feest in de zevende maand. En zij lieten het verkondigen en uitroepen in al de steden en te Jerusalem, en zeggen: Gaat uit op de bergen en haalt olijftakken en takken van het allerschoonste hout, myrrhetakken, palmen en takken van dichte boomen, opdat men looveren tenten make, zooals het geschreven staat. En het volk ging uit en haalde, en maakte zich looveren tenten, elk op zijn dak, en op zijne zaal, en in de voorzaal van het huis Gods, en in de straat der waterpoort, en in de straat der poort van Ephraïm. En geheel de vergadering dergenen die van de gevangenis waren wedergekeerd, maakten hutten van meien, en woonden daarin. Want de kinderen van Israël hadden, sedert den tijd van Josuë, zoon van Nun, tot dezen dag toe, alzoo niet gedaan, en 't was eene groote

blijdschap. En men las alle dagen in het wetboek Gods, van den eersten dag tot den laatsten, en men hield feest gedurende zeven dagen, en op den achtsten dag was't de verzameling der giften, zooals het behoort.’

In het Album eener Dichteres.

U schonk de Almogende, als een gunst,
De kunst
Om zangen op 't papier te tooveren,
Zoo zacht als geur'ge lentelooveren,
Een weerklank van uw rein gemoed,
Zoo vol begeestring, zoo vol dichtergloed.
Zing voort, hoe meen'ge sterre er ook verduister'
Aan Vlaandrens schoonen lettertrans;
Gij praalt er in uw vollen glans,
Zing voort..... Ik buig het hoofd en luister.

J. STAES.

Telegraaf.

In 1875 zijn in Engeland verzonden 18 ½ millioen binnenlandsche telegrammen, in Duitschland 8 ¼ millioen, in Frankrijk 7 millioen, in Oostenrijk 4 ¼ millioen, in Italië ook 4 ¼ millioen, in Rusland 3 ¼ millioen, in Zwitserland 2 millioen; in België ook 2 millioen, in Holland 1 ½ millioen. In de andere Europische staten werd het millioen niet bereikt,

Kroniek.

Brussel. Bij koninklijk besluit van 19 Juli is aan den heer EDUARD VAN BENEDEN, hoogleeraar te Luik, voor zijne werken over de vorming en ontwikkeling van de lichaamsvrucht, den vijfjarigen prijs voor natuurlijke wetenschappen toegewezen (tijdvak 1872-76).

- Voor het museum van werken van oude meesters zijn aangekocht: twee tafereelen van POELENBURG en de *Straffen Gods* door LAMBERT LOMBART[1], twee tafereelen in eenen lijst, afkomstig uit de verzameling van koning WILLEM II van Holland, waar het in 1850 voor gl. 1850 werd toegewezen aan C.F. ROOS, of juister, werd ingehouden voor dien prijs, daar het in de verkooping van het volgende jaar op nieuw verscheen. Thans is het 4000 fr. betaald. Links op den voorgrond een schip dat aan het vergaan is en waaraan zich een man vastklampt. Op het tweede plan, aan de boorden der zee een ruiter, rijk in de middeneeuwsche kleeding, die de ramp schijnt ontkomen te zijn, de armen kruisgewijze op de borst geklemd, schijnt hij de hulp des hemels in te roepen; een engel met een kruis daalt tot hem neder. Verder is dezelfde man afgebeeld, een visch openende, waarin hij gouden geldstukken ontdekt. Aan den gezichteinder, de kusten der zee, waar men eene have ontwaard, waarvoor verschillende schepen vergaan. Het tafereel rechts stelt eene stad voor geteisterd door de pest; men ziet twee menschen door de plaag getroffen ten gronde liggen; daarnevens gaan twee dragers met eene berrie, overdekt met een purper laken; zich in den weg der kerk richtende, waar terzelfder tijd eene processie binnengaat, gevolgd door den Paus, het beeld der heilige maagd dragende; deze is vergezeld door zijne cardinalen, die gebeden zingen om de barmhartigheid des Heeren af te smeeken. Hunne beden schijnen verhoord te zijn. Een engel volgt hen al vliegende. In het verschiet op eenen toren ontwaart men een anderen engel, die het zwaard terug in de scheede steekt, om als 't ware te beduiden dat de hemelsche wraak gestild is. Aan den voet van den toren graaft men eenen put, om de doodskisten te bergen, die waren neergezet op het kerkhof bij de kerk. De twee paneelen die blijkbaar van een drievoudig stuk komen, zijn uitmuntend goed bewaard gebleven.

Sterfgevallen.

DANIEL BEIJNON, een verdienstelijk kunstschilder, zedig en teruggetrokken, maar een degelijk kunstenaar, is te Batavia overleden, zoo melden de bladen van Batavia die den 9^{n} Augustus in Holland werden ontvangen en welker berichten tot 6 Juli loopen.

1 Zie over dezen meester alsook zijn afbeeldsel *de Vlaamsche School* 1865, blz. 159.

BENEDICTUS VRAMBOUT, gouverneur van West-Vlaanderen, geboren te IJperen in 1816, is den 2n Augustus te Brugge overleden. (Naar aanleiding van het VIIe Nederlandsch taal- en letterkundig congres, gaf de *Vlaemsche School*, in 1862, blz 177, zijn portret.) De overledene, die aan de Leuvensche hoogeschool zijne rechtsgeleerde studiën had gedaan, was een uitstekend ambtenaar. Hij was der Vlaamsche zaak met alle kracht en overtuiging toegedaan en bevorderde hare belangen in zijn uitgebreiden werkkring op de loffelijkste en meest navolgenswaardige wijze. Zijn afsterven is voor België in 't algemeen, voor de Vlaamsche zaak in 't bijzonder een zeer groot verlies. De begrafenis heeft met groote luister en in 't bijwezen van eene ontelbare menigte plaats gehad. In het sterfhuis hield de heer EUG. DE COCK, lid der bestendige deputatie, eene redevoering in de Fransche taal. Bij het graf werden redevoeringen uitgesproken door de heeren VAN DER MEERSCH, namens de afdeeling van het *Willemsfonds*, en J. DE GEYTER, las een gedicht voor. De overledene was ongehuwd.

FRANS JOS. DE HEYDER, bouwmeester in provincialen dienst, is te Antwerpen overleden den 8n Augustus, oud 41 jaren, en den 11n ter aarde besteld, nadat zijn lijkdienst in de Antwerpsche St-Josephskerk had plaats gehad. Bij het graf hield de heer VERHOEVEN-BALL eene rede, waarin hij onder andere op de uitstekende bekwaamheden wees, welke de overledene in zijn vak bezat en die van hem groote en schitterende verwachtingen deden koesteren. Hij bracht tevens lof en hulde aan DE HEYDERS karakter.

De Eskimoos.

De Eskimoos bewonen, gelijk men weet, de Noordkust van Amerika, van de Prins-William's-straat, aan de Zuidzee, tot aan Labrador, aan den Atlantischen Oceaan. Dit visschersvolk, welks jachtdreven omstreeks een graad breedte naar het Noorden zich uitstrekken, slaat evenwel bij voorkeur zijne woningen aan het zeestrand op. In de bouworde hunner woningen leggen de Eskimoos de meeste scherpzinnigheid aan den dag. Naarmate de plaats is, die zij vinden, en de bouwstoffen, die zij hebben, bouwen zij of voor een duurzaam verblijf, of voor tijdelijke behoefte; dit belet hen echter niet, om gedurende den zomer onder tenten te gaan wonen, die meer geschîkt zijn voor hun nomadisch leven.

Op Groenland wonen de Eskimoos in lage hutten, van steen gebouwd, en die van zes tot negen voet hoogte hebben; het houten dak wordt met graszoden gedekt; een gewelfde gang, van dezelfde bouwstoffen vervaardigd dient voor ingang en tevens voor schoorsteen. De hut is van binnen in verscheidene afdeelingen verdeeld, die veel op de verdeelingen van paardenstallen gelijken, en welke men van elkander scheidt door huiden, die sterk gespannen zijn tusschen de palen, welke het dak ondersteunen. Ieder huisgezin heeft zijne bijzondere kamer, die voorzien is van een raam, welks glazen uit doorschijnend parkement bestaan. De zoldering en de wanden zijn bekleed met bruinvischhuiden, welke eerst gediend hebben tot bekleedsel hunner vaartuigen, maar daarvoor niet meer ge-

bruikt kunnen worden. Onder het raam, langs den wand, bevindt zich eene bank van pijnboomenhout, die omtrent een en een halven voet hoog is; dit is eene zitplaats voor de bezoekers. Eene dergelijke bank, tegenover de andere geplaatst en met rendierhuiden bekleed, is bestemd voor de leden van het huisgezin. Over dag dienen deze banken ook tot ruststoelen; de vrouwen, als kleêrmakers met de beenen kruiselings zittende, bevinden zich achter, en de mannen zitten vooraan.

Aan de Gilber's-straat zijn de woningen, volgens de berichten van JOHN DAVIS, van hout, maar sir JOHN ROSS heeft hooren zeggen, dat de steenen woningen aan de Regent's-baai weêr voorkomen. Deze huizen, met gewelfde daken, zijn, zooals in Labrador, drie voet diep in den grond. Op de Westkust, van de Kopermijnrivier tot aan Prins William's-straat bouwt men de winterwoningen van het hout, dat men op het strand vindt. Aan de Norton-straat richt men schuine daken op, zonder zijwanden; men ziet geene banken, en de vloer is gemaakt van blokken hout. De ingang wordt gevonden aan het eene einde, met eene plaats om te stoken, en eene kleine opening om den rook te laten ontsnappen. Van de Norton-straat tot aan Barrowpunt, veranderen de woningen naar de gesteldheid van den grond en den smaak der bouwers; doch dit hebben zij allen gemeen, dat zij van drijfhout worden opgetrokken, dat met grond gedekt wordt. Ook worden zij verlicht door een gat in het dak, dat met de ingewanden van zeedieren gesloten wordt. De reizigers verzekeren, dat deze woningen zeer gemakkelijk en vele derzelver zeer ruim zijn. Men maakt onder anderen van eene woning tusschen de Mackenzie- en Kopermijn-rivieren melding, die een vierkant van zeven-en-twintig voet besloeg; het dak, van blokken hout, rustte op twee lange latten, die zelven door vier palen onderschraagd werden. Het midden van den vloer was gemaakt van gespleten blokken hout, die met veel zorg aaneengevoegd waren, terwijl de einden verhoogd waren, derwijze dat zij tot zitplaatsen konden dienen, welke door de hellende richting der wanden nog gemakkelijker gemaakt werden Men kwam aan de deur, die zich aan de zuidzijde bevond, door middel van eene ladder; het einde van de hut, met aarde bedekt, had eene bijna ronde gedaante; rondom dezelve waren een-en-twintig hersenpannen van walvisschen geplaatst. In het dak bevond zich eene vierkante opening en eene komvormige holte, waarschijnlijk bestemd voor eene lamp.

De gebouwen, die de Eskimoos oprichten van walvisch- en zee-koebeenderen en van andere dieren, zijn de zonderlingste. Sir M. FORBISHER heeft het eerst deze soort van woningen in Labrador opgemerkt. Sir EDWARD PARRY en kapitein LYON zagen dergelijke op de schiereilanden Melville en Egloolik. De cirkelvormige grondslag is van steen, maar het overige van het gebouw is van beenderen opgetrokken, die trapsgewijze naar binnen gebogen zijn, zoodat zij een koepel vormen. Men maakt zorgvuldig de tusschenruimte met aarde dicht, en men bedekt het geheel met eene dikke laag graszoden. De winter voegt bij deze beschutting een tapijt van sneeuw, dat alleen voldoende zou zijn, om de koude af te sluiten. Deze woningen zijn omstreeks achttien voet breed en negen voet hoog. De ingang aan den zuidkant bestaat in eenen overdekten gang, die zes voet lang, twee breed en even zoo hoog is. Deze doorgang, van platte steenen gebouwd, is insgelijks met graszoden bedekt. De slaapplaatsen, achter in de hut, zijn omtrent twee voet hoog van den grond af. Men vindt in de nabijheid dezer hutten gebouwen, die met mos gedekt zijn, en die, nadat zij tot woningen hebben gediend, in begraafplaatsen zijn veranderd.

Hoewel bij de Eskimoos het gebruik van gedurende den winter in vaste woningen zich op te houden, vrij algemeen is, gebeurt het dikwijls, dat het gebrek aan levensmiddelen of eenige andere ramp hen dringt, om eene andere verblijfplaats voor het einde van het saizoen op te zoeken. Wanneer men zich de lage luchtgesteltenis der streken voorstelt, waar deze volksstammen zich ophouden, die bovendien van alle brandstoffen verstoken zijn, is men gerechtigd te gelooven, dat de ellendige bewoners der poolgewesten eenen spoedigen dood vinden, wanneer zij verplicht zijn, voor de terugkomst der lente hunne schuilplaatsen te verlaten. Dat is evenwel het geval niet; deze schrandere menschen hebben geleerd, de sneeuw als bouwstof te gebruiken; in weinig uren hebben zij voor hun huisgezin een verblijf, dat door de zuiverheid der aangewende bouwstoffen, door den bevalligen vorm, dien zij er aan geven, door de doorschijnendheid der wanden, die het omringen, op een wit marmeren gebouw gelijkt. 'Wanneer men deze gebouwen ziet,' zegt sir JOHN FRANKLIN, in eene eerste reis 'ontwaart men een gevoel gelijk aan dat, hetwelk u het gezicht van eenen Griekschen tempel door PHIDIAS[1] opgericht, inboezemt; in deze zoo verschillende werken vindt men de zegepraal eener onnavolgbare kunst terug.'

Om tijdelijke woningen op te richten, kiezen de Eskimoos eene plaats, waar de sneeuw dik is; men trekt eenen cirkel van acht tot vijftien voet middellijn, naar het getal personen, dat er zal moeten wonen; vervolgens maakt men parallelogrammen van sneeuw van zes tot acht voeten dikte en twee voet lengte, waaraan men eene zekere kromming geeft, die met den cirkelvormigen grondslag overeenkomt. Wanneer deze blokken, die vastheid genoeg hebben, om zonder te breken, en zelfs zonder hunne scherpe hoeken te verliezen, vervoerd te worden, op elkander zijn gestapeld als gehouwen steen, geeft men hun eenige helling naar binnen, en men maakt er eenen regelmatigen koepel van, die in het midden negen of tien voet hoogte heeft. Het voornaamste stuk, het sluitblok wordt door den werkman, die binnen staat, met de uiterste nauwkeurigheid geplaatst. Zij, die aan den buitenkant werken, maken alle gaten met zorg dicht, en door middel van eenen schop, bedekken zij het gebouw met eene dikke laag sneeuw. De bouwmeester, die in de woning gebleven is, begint nu eenen uitgang te maken, door de opening te vergrooten, die men aan den zuidkant gespaard had, met oogmerk om er de bouwstoffen in te brengen, en door er den vorm van eenen ojivalen boog aan te geven, die drie voet hoog en anderhalf voet breed is aan den grond. In verband met dezen uitgang, maakt hij twee doorgangen, die tien tot twaalf voet lengte en vier tot vijf voet hoogte hebben. Het dak is somtijds gewelfd, maar meestal is het gemaakt van blokken sneeuw, die alle plat zijn en waterpas geplaatst worden. Daar men, bij het begin van het bouwen, van deze doorgangen de bouwstoffen ontleent, gebeurt het, dat zij veel lager geplaatst zijn, dan de

1 De schrijver waaraan wij dit stuk ontleenen gelooft niet, dat PHIDIAS ooit eenen tempel opgericht heeft.

hut, maar nergens graaft men zoo diep, dat men op den grond komt. Op deze wijze bouwt men eene woning voor een enkel huisgezin; doch wil men er onder hetzelfde dak vele vereenigen, dan bedient men zich van dezelfde doorgangen, en de eerste vormt eene soort van voorkamer, die door gewelfde openingen van vijf voet hoogte, toegang verleent tot de verschillende kamers.

De hut ontvangt haar licht door middel van een stuk ijs, dat twee voet middellijn heeft en vier duim dik is. Het licht, dat aldus door het dak afdaald, is zacht en aangenaam, zoo als dat, hetwelk men door mat geslepen glas ontvangt. Wanneer men geen ijs van zoet water kan bekomen, dan laat men sneeuwwater in eene vaas bevriezen. Zoodra nu het gebouw met zijn wit bekleedsel bedekt is, heeft het schier geene gelijkenis meer op eene menschelijke woning. Indien er geene vensters in waren, zou men er kunnen overloopen, zonder te vermoeden, dat men over eene menschelijke bijenkorf ging. In den dooitijd zou evenwel deze wandeling niet kunnen plaats hebben, zonder grooter ongemakken; want het week geworden dak zou kunnen instorten en den wandelaar tot grooten schrik der hutbewoners naar beneden doen vallen.

Zoodra de hut gereed is, haast men zich van binnen rondom den rand eene bank van twee en een halven voet hoogte op te richten. Deze bank, ruw vierkant gemaakt, dient tot ligplaats en haard. Om slaapplaatsen te bereiden, legt men op de sneeuw eene menigte kleine steenen, die men vervolgens bedekt met riemen, met de latten van de tenten en met de walvischbaarden. Men voorziet dit alles met banden, aan denzelfden visch ontleend, en met de toppen van berkenboomen. Dan kunnen de bewoners der hut zonder vrees voor de vochtigheid van de sneeuw, de vele dierenhuiden van ros wild gebruiken; dan hebben zij ter hunner beschikking, niet alleen eene goede rustplaats maar ook eene gemakkelijke slaapplaats, waarin zij de gestrengheid van het klimaat kunnen trotseeren.

Wanneer de hut vol bewoners is, menschen en honden, wanneer de lamp is aangestoken, teekende een thermometer boven op de lijst geplaatst 38° (3°, 3 CELSIUS). Twee of drie voeten van daar daalde hij tot 32° (0°); langs den wand hield hij zich staande op 25° (- 3°, 8); terwijl de de luchtgesteltenis buiten de hut 25° beneden nul (- 31°, 6) was.

Wanneer deze woningen op het ijs opgericht zijn, worden zij nog van binnen verfraaid. De vloer, van sneeuw ontdaan, heeft eene schoone blauwachtige kleur, de rijkste wellicht, welke de natuur kan voortbrengen. Wordt het huisgezin in deze schilderachtige woningen grooter door geboorte of ten gevolge van andere bij zich te nemen, iets, dat bij de Eskimoos gebruikelijk is, dan moet het huis grooter gemaakt worden. Hiertoe voegt men een ander vertrek bij de woning, of men bouwt eene tweede ruimere hut, rondom de eerste; terwijl deze dan weggeruimd wordt, als de nieuwe gereed is.

Naarmate de lente nadert, beginnen de sneeuwmuren beurtelings te ontdooien en te bevriezen. Hierdoor ontstaan binnen de woning eene menigte ijskegels, die het licht terug kaatsen als diamanten (CARTWRICHT); doch hoe fraai dit uitwerksel ook moge zijn, het is toch van vele ongemakken vergezeld, die het bijzonder onaangenaam maken voor de arme bewoners, die dan door hardnekkige verkoudheden en gedurig hoesten, veel lijden. In weerwil van de schranderheid, die de Eskimoos aan den dag leggen, is het dikwijls moeielijk de koude te verdrijven. Sir JOHN ROSS maakt melding

van het geval van een bewoner van Boothia die in vijf-en-veertig minuten onder zijn dak bevroos.

De woningen, die men van zoutwaterijs bouwt, zijn zoo schoon, als die, welke van sneeuw opgericht worden. In deze omstandigheden vereenigt men groote stukken doorschijnend ijs, waar men eenen achthoekigen vorm aan geeft, en die men met sneeuw aan elkander hecht. Het dak wordt dikwijls van bruinvischvellen gemaakt. Somtijds is zij een koepel van sneeuw. Deze hutten zijn als het ware doorschijnend, en op eenige schreden afstand kan men onderscheiden, wie er zich in bevinden. Doordien men zorg gedragen heeft, de stukken goed aan een te verbinden, zijn zij vrij warm. Een overdekte gang, zooals wij dien boven beschreven hebben, is de ingang (LYON).

De Eskimoos staan ten aanzien van het vervaardigen hunner kleederen, beneden geen volk; zelfs de reiziger van de beschaafde wereld zou in sommige opzichten van de kunstvlijt dezer kinderen van de jacht kunnen leeren. Onze bekwaamste bontwerkers zouden zich overwonnen moeten verklaren, wanneer zij zagen, met welken smaak en met welke verscheidenheid de Eskimoos de huiden van verschillende kleuren, die zij aan de dieren hunner gewesten ontnemen, weten bijeen te voegen. Zoo plaatsen zij de donkere en gespikkelde huid van het zeekalf in het midden van elk voornaam stuk van kleeding, terwijl de lichtere schakeeringen de einden meer naderen. Het boven- en het benedenstuk der mouwen zijn van twee kleuren, welke nog die van de opslagen doen uitkomen. Doordien zij verschillende soorten van zeekalven machtig kunnen worden, hebben de werklieden ter hunner beschikking eenen rijken voorraad van huiden, die tevens eene verscheidenheid van schakeeringen aanbieden. Zij dragen vooral zorg, geen scheur of naad te laten in de kleedingstukken, die bestemd zijn voor die deelen des lichaams, welke het gevoeligste zijn voor de koude. Om naar waarde hunne verdiensten bij het vervaardigen van kleederen te schatten, moet men met oplettendheid hun werk beschouwen en vooral niet vergeten de binnenzijde te bezichtigen.

Er zijn drie soorten van kleederen; een voor den winter, een voor den zomer en een derde, om zich tegen noodlottigen invloed van het vochtige weder te beschutten. Deze drie gelijken op een hemd zonder opening van voren, en dat met eene groote kap voorzien is, die men naar welgevallen aandoet of aflegt. Deze kap, met wit omzoomd, steekt zonderling af bij het zwarte gelaat, hetwelk hij omsluit. Het voorste gedeelte der kleeding is vierkant boven de dijen afgesneden, maar het andere bestaat uit een zeer wijd pand, hetwelk van onder rond gesneden is, en tot den grond afhangt. De zoom van deze soort van toog is somtijds met bont van levendige kleuren versierd, of wel met franje, welke gemaakt is van huiden, die in riemen zijn uitgesneden. Met deze sieraden, die wij beschreven hebben, mist de kleeding geene bevalligheid. De kap, die de vrouwen dragen, is veel grooter dan die der mannen, en zou desnoods voor wieg kunnen dienen voor een jong kind; hij is van voren met een verlengstuk voorzien, dat tot aan het midden der beenen reikt. De zomerkleeding wordt van het vel der zeekalven gemaakt; die voor den winter van rendierhuiden en met veel pelswerk. Bij Prins William's-straat zag kapitein COOK

inboorlingen, die gedost waren in huiden van vossen, dassen, sabeldieren, zeekalven en zelfs in vellen van vogels. Hij merkte vooral een groot aantal vellen op van zeeotters.

KOTZEBUE verhaalt, dat aan de baai van Schismareff men voornamelijk de rendierhuiden en hondenvellen, aan de golf van Boothia de huid van den Noordschen beer, aan de Regents-baai de huid van dit zelfde dier en ook hondenvellen gebruikt. Op het schiereiland Melville is de rendierhuid

Kleeding eener Eskimosche vrouw.

alleen in gebruik. De *kamlaika,* een soort van jas bij de inboorlingen, en die zeer goed onzen *mackintosh* vervangt, wordt van de ingewanden van het zeekalf en van den bruinvisch gemaakt, of van huiden, waarvan het haar afgenomen is, en die in strooken van omtrent een duim breedte gesneden en zeer kunstig aaneen genaaid worden. Deze ondoordringbare overjas beschermt het pelswerk tegen den regen en het schuim, dat de golven opwerpen. Men verzekert, dat men hem tusschen twee wambuizen draagt; ELLIS verhaalt, dat de inboorlingen der Savages hem op de huid zelve dragen. De broeken van pelswerk worden om de lendenen vast gemaakt, en

vallen los af tot een weinig beneden de knie of tot op de laarzen; in den winter zijn ze van rendierhuiden, in den zomer van zeekalfsvellen. De zolen van de laarzen worden van onbereide bruinvischvellen gemaakt. De moffen zijn gewoonlijk van huiden, waarvan het haar naar binnen gekeerd is. De inboorlingen aan de Behrings-straat bezigen bij voorkeur daartoe dat gedeelte van de huid der beerenpooten, hetwelk het digst bij de klauwen zit. De laarzen, zoowel als wambuizen der vrouwen, zijn geschikt voor hare dagelijksche bezigheden, en maken ongetwijfeld het zonderlingste deel harer kleeding uit. Zij zijn zoo wijd, dat men ze bij zakken zou kunnen vergelijken; zij geven aan den persoon, die ze draagt, een grillig en tevens een koddig voorkomen. Op de hoogte der knie zeer wijd zijnde, worden zij aan den band van de broek door middel van eenen lederen riem, die door een koord of knoop wordt opgehouden, vastgemaakt. Het is een groote zak, die tot wieg voor de kleine kinderen dient en de gestolen voorwerpen voor ieders blikken verbergt.

De talrijke verscheidenheden, die wij aangestipt hebben, bestaan niet alleen tusschen de leden van denzelfden stam; men vindt ze terug bij de verschillende volksstammen dezer gewesten. Aan de Clyde van de Regent's-baai is het wambuis der mannen geheel recht van achteren, terwijl het van voren voorzien is van eene soort van feston. Ten westen van de Mackenzie-rivier wordt dit feston door eene franje vervangen; aan de Kopermijn-rivier heeft het pand van het wambuis der vrouwen slechts een voet lengte. In Labrador worden de laarzen der vrouwen door een stuk been opgehouden; een ring van balein houd ze bij de knie op. Op het eiland Laurens, zooals aan de Clyde, zijn de schoeisels dezelfde voor de beide geslachten en zij worden tamelijk nauw gedragen. Bij Prins William's-straat laten de Eskimoos de kap door eene stroobedekking vervangen, die de gedaante heeft van eenen afgeknotten kegel. Zij geven gaarne aan dezen zonderlingen hoed den vorm van een dier, en bijzonder dien van den zeehond. Op der Savages, op Southampton, aan de Clyde, dragen de vrouwen, als eene broek, kleine bekleedsels, die haar zeer onvolkomen bedekken, en die haar dus blootstellen aan wintervoeten. Zij zullen zich wel wachten iets aan dit gedeelte van hare kleeding te veranderen, welke de mode bekrachtigd heeft. Men heeft jonge meisjes gezien, die gekleed waren in eene soort van palatijn van wit pelswerk; maar het is eer te veronderstellen, dat het tot opschik, dan tot kleedingstuk dient. De gordel der vrouwen, indien zij er eene dragen, gewoonlijk met het een of ander voorwerp van geringe waarde versierd, zooals met de beenderen van vossen of wolven, tanden of ooren van rendieren. Dit zijn de kleinoodiën, die van de dapperheid des jagers getuigen, met welke deze vrouwen zijn vereenigd. Aan de baai van Schismareff, hangen de mannen aan de koorden van hunne bruiden, als een sieraad, het zij een bosje haar, hetzij den vleugel eens vogels, of somtijds een vossenstaart. Daar deze voorwerpen dikwijls slecht vastgemaakt worden, gebeurt het, dat zij achter den persoon, die ze draagt, naslepen, hetgeen aan hunnen gang iets ongemeen koddigs geeft. Het is waarschijnlijk aan dit zonderling gebruik, dat men een gevestigd gevoelen moet toeschrijven, volgens MULLER, onder de Tschoutzkes van Noord-Azië. Deze volken verbeelden zich en verhalen aan de reizigers, dat de bewoners van Amerika eenen staart hebben, zooals de honden.

Dank aan de zorgen van den heer GEOFFROY SAINT-HILAIRE, zal men kortelings te Parijs in den *Jardin d'Acclimatation*, een huisgezin Eskimoos te zien krijgen.

De naamdag van twee vaders.

In de straat hier staan twee burgershuisjes nevens elkander. Nieuw zijn ze niet, maar toch wel onderhouden. Vóór elks venster, achter een zuiver wit neteldoeken gordijntje, prijken bloemen: naast zorg, vrede en liefde moet geluk ook bij die lieden zijn..... Dit zou men vermoeden, maar - schijn bedriegt.

Het is vandaag de naamdag der beide vaders. Die dag zal zeker vroolijk gevierd worden? -

Daar is die kleine blonde krullekop weer. Herhaalde malen heeft hij reeds het hoofd buiten de deur gestoken, ongeduldig de straat ingezien, maar is telkens ontevreden binnen gegaan. Ditmaal echter niet, want hij heeft in de verte iets gezien. Luidschallend snelt hij naar binnen.

'Moeder, ginder komt vader aan! Gauw moeder, waar is....'

- Stil, kind, wees bedaard, tot zelfs in de vreugde.

- Och, moeder, seffens zal hij hier zijn! *Ik* zal het feestdicht lezen; Herman geeft de pijp, Agnes de tabaksblaas, en gij, moeder, den bloemtuil, en als hij binnenkomt, roepen wij allen: leve, lang leve vader!

- Daar is hij!

De deur gaat open en de vader komt, na gansch den dag gewerkt te hebben, rust en zaligheid bij vrouw en kinderen vinden. Nauwelijks heeft hij den voet in de kamer gezet, of daar vliegen zij naar hem toe. Elk biedt hem een geschenk aan: allen jubelen en het kinderlijk hart ontvloeien de schoonste wenschen voor hunnen beminden vader. Een voor een tilt hij zijne kleinen van den grond op, en drukt eenen zoen op hunne blozende wangetjes; hij sluit zijne vrouw, voorbeeld van deugd en liefde, aan zijn hart: 'gij zijt mijn geluk, meer dan ooit zal ik voor u en onze kinderen arbeiden.'

De nieuwe pijp werd aangestoken en de bloemtuil op de tafel te pronken gezet. Het gezin bleef lang nog in vreugde vereenigd.

De kinderen van naast de deur hadden buiten voor het venster dit vroolijk tooneel afgespied. Met haast loopen zij het hunner moeder vertellen.

'Moeder, de vrienden hiernevens hebben hunnen vader *besteken.* Zij hebben gedanst en gezongen en veel lekker gekregen. Wanneer is het vaders naamdag? zullen wij dan ook feesten, moeder?' - Kinderlijke vraag: pijnlijke steek in het moederhart!

De moeder zwijgt en wischt met den voorschoot hare tranen weg. Hoezeer zij van binnen te lijden hebbe, zij wil er toch blijmoedig uitzien. Haar man, die zoo vlijtig het brood won, ligt ziek te bed. Sedert zes weken heeft de ziekte reeds zooveel uit den huize gedragen: haar blijft slechts armoede en.... liefde. De moedige vrouw werkt dag en nacht om iets te verdienen: niemand wil zij later iets te danken hebben; zoolang zij met werken den dood bestrijden kan, wil zij werken.

- Komt, kinderen, zucht ze, van haren stoel opstaande, laat ons bidden: God verlaat de zijnen niet: bidt voor vader, dat hij spoedig genezen zij, en dan zullen wij ook zijnen naamdag vieren.

Zij knielen en bidden....

De kleinen van den buurman roepen aan de deur op hunne speelgenoten, die gezwind het huis van smart en ellende verlaten, om op de straat met hunne makkers weer te gaan spelen. Gelukkige jeugd!

EDM. VAN HERENDAEL.

Iets over Rusland.
(*Vervolg van blz.* 124.)

Gansch anders is het gelegen met de spoorwegen, vóór het aanleggen der spoorbaan tusschen de twee hofsteden, legde men de plannen voor aan keizer NICOLAAS. Deze lijn liep met kromten, daar de ontwerpers voornemens waren onderweg de meeste volkrijke steden met elkander in verkeer te brengen. De keizer nam een lineaal en trok op het plan eene rechte lijn van St.-Petersburg naar Moskou, en zeî: 'zoo moet de spoorweg loopen!' Dat zijn wil geschiedde, dit behoeft wel naauwelijks te worden gezegd. Het gevolg er van is, dat men de honderd mijlen in eenen betrekkelijk veel korteren tijd doorloopt; maar op dien grooten afstand doet men slechts ééne volkrijke stad aan. Een reisgenoot zeî aan den heer DICEY: 'Ik heb reeds zoo dikwijls deze reis per spoor afgelegd, en nog nooit zag ik een reiziger op- of afgaan in de tusschenstations. Men dient niet uit het oog te verliezen, dat Rusland eerst begonnen is met ijzeren wegen aan te leggen, en dat de tijd der mindere steden zal komen.'

Men staat verbaasd over de volmaaktheid der inrichtingen, welke zijn tot stand gebracht voor het gemak der reizigers, als men alles in vergelijking brengt met de armzalige zitplaatsen, welke men in andere landen aantreft. De trein bestond uit een zestal wagens van eene verbazende lengte; allen waren naar één en hetzelfde model vervaardigd. De ingang bevindt zich in het midden; men treedt eerst in eene kleine zaal, waar in het midden eene tafel staat, en rondom vaste zetels en sofa's. Op de eene zijde dezer zaal is een gang opengelaten, welke hoog en breed genoeg is, om doortocht te leveren aan een grooten man of aan eene dame met eene breede crinoline, die zich na het andere deel der wagens wil begeven; door eene deur gaat men uit dit laatste vertrek op een platform, hetwelk zich langs buiten bevindt. Uit den bedoelden gang, als men de zware gordijnen wegschuift, komt men in de zoogenoemde drie afzonderlijke vertrekken, waarin de wagen is verdeeld. Bij dag zien deze vertrekken er uit als prachtige salons van de eerste klasse; in elk bevinden zich leuningstoelen voor zes personen. Aan den overkant der voormelde zaal met de tafel in het midden is een gelijksoortige gang aangebracht, welke naar drie andere vertrekken leidt. De drie eersten waren voor heeren, de drie laatsten voor dames bestemd. Boven deze vertrekken was eene slaapkamer geplaatst, waarheen men klom langs een draaitrap. Het uitzicht van deze bovenverdieping is zeer prachtig; doch des winters verkiest men de benedenplaatsen. Aan deze wagens is alles doelmatig en naar wensch ingericht: de deuren sloten zeer dicht, en aangezien men bij het binnentreden verscheidene deuren moet doorgaan, en de eene van zelve toesluit, vooraleer de andere wordt geopend, zoo heeft men nooit eenen luchtstroom te vreezen onder deze ijskoude luchtstreek. Buiten en behalve de afdeelingen der reizigers, zijn in iederen wagen nog zeer fraaie en welingerichte vertrekken, waarin men zich kan wasschen en kleeden. Deze vertrekken, dit moet gezegd worden, zijn uiterst zin-

delijk gehouden; eene omstandigheid, welk in weerspraak staat met de woningen van de groote meerderheid der Russen.

In iederen wagen bevinden zich drie bedienden, en ééne vrouw. Zoohaast de avond begon te vallen, ontstaken deze bedienden de lampen, schoven de gordijnen voor de vensters, plaatsten eene beweegbare tafel met groen laken overtrokken in het midden van ons vertrek, staken waslichten op vaste kandelaars in de hoeken; en zoodra dit alles in gereedheid was, bood men ons aan een schaakspel, een dambord en twee kaartspelen, voor het geval dat wij niet verkozen te slapen.

Ik vernam voor de eerste maal, dat keizerin Catharina een aanzienlijk zegelrecht op de kaartspelen heeft gelegd, en dat dit geld uitsluitend is bestemd tot het onderhouden en voortplanten der prachtige en welbestuurde vondelingsgestichten. Wij achtten ons verplicht, iets bij te dragen tot dit liefdadigheidswerk; wij speelden, van het invallen des avonds tot dat wij gingen slapen, eene partij Bostonwhist, met even zooveel gemak, alsof wij in eene van Londen's aristokratieke zalen waren.

Op elken afstand van negen tot elf mijlen bestond een station van de eerste klasse met eene ververschingzaal, waar men vond: gebradene zoowel als opgevulde eendvogels en ganzen, wildbraad, keurige soorten visch, patrijzen, kwakkels, gelijën en puddings; worsten, taarten en pastijen stonden gereed, en spraken dermate tot den eetlust der reizigers, dat wij er niet aan konden wederstaan.

Op de nachttreinen in Rusland, betaalt de reiziger, boven zijn reiskaartje, ook eenen bepaalden prijs voor zijn slaapvertrek; men levert daartoe afzonderlijke kaartjes af. EDUARD DICEY zegt: ik vond de prijzen niet hoog; maar ik moest al aanstonds ondervinden, dat de Russische ambtenaren aartsspitsboeven zijn. Een van hen gaf mij op eenen gouden souverein terug, bij het wisselen, een valsch muntbiljet van vijf roebels, hetwelk hij mij voor goed en gangbaar wilde opdraaien. Een ander, bij het terugkeeren, moest mij een groot bankbiljet wisselen, om mijn kaartje af te houden; de kerel gaf terug, maar zoo traag en daarenboven in allerlei kleine muntstukken, dat ik te kiezen had tusschen den gereedstaanden trein te missen of een groot gedeelte van mijn geld vaarwel te zeggen.' De kerel had evenwel hier te doen met een ernstigen onverschrokken Engelschman, die te veel gereisd, gezien en ondervonden had, om deze dieverij niet te verijdelen. Een hooggeplaatst ambtenaar werdt aanstonds geroepen, die er orde in bracht.

De walgelijkste vuilheid der armoede en de uitbundigste pracht vormen in Moskou een nog grooter tegenhanger, dan in het nieuwe S^{t}.-Petersburg. Er is bijna volslagen gebrek aan burgerlijke gebouwen en aan huizen voor de middelklasse der bevolking. Een vorst en een boer kunnen er zeer wel geherbergd worden; als men evenwel een huis met zes tot acht kamers, of eene geheele verdieping noodig heeft, dan doorloopt men vruchteloos de geheele stad. De oorzaak van zulk een zeldzaam verschijnsel is eenvoudig deze: in Rusland zijn het de ambtenaars alleen, die een middelmatig inkomen hebben; want hunne jaarwedden zijn uitermate gering. Een tamelijk hooggeplaatst officier gaf de verzekering aan den heer DICEY, dat zijne jaarwedde van duizend zilveren roebels, iets boven de 2000 gulden, in het geheel niet voldoende was voor zijn bestaan; dat hij diensvolgens letterlijk zoude moeten honger lijden, indien hij niet een ander bedrijf uitoefende, namelijk dat van geheimen geldbezorger. Er verscheen toenmaals in een Russisch dagblad eene nieuwstijding, meldende, dat men in Kasan de hand had gelegd op eene bende dieven en struikroovers; dat aan

hun hoofd had gestaan een dienstdoende luitenant van het garnizoen; deze tijding baarde in het geheel geene verwondering. In Rusland schijnt een officier zich in het algemeen groote dingen te mogen veroorloven, omdat de policie is samengesteld uit louter voormalige soldaten, die het nooit wagen hunne neuzen in eene zaak te steken, als een officier in ambtskleeding bij het feit betrokken of bedeeld is. De politieambtenaars gaan voorbij, begroeten de uniform, en laten de wet schenden, zonder eenige aanmerking te maken.

Wat de omkoopbaarheid betreft, zoo zou, volgens den heer DICEY, geen onderscheid bestaan tusschen de ambtenaren van den burgerlijken en van den krijgsmans-stand. Een heer die veel ondervinding heeft verworven door een langdurig verkeer met Russische ambtenaren, schildert hunne handelwijze aldus af: Om het even wat een bedreven man in Rusland wil vragen en verkrijgen van eenen ambtenaar, hij begint met hem den cigarenkoker aan te bieden. Op het einde van den koker bevinden zich cigaren, op het ander einde, in bankbriefjes de som, welke de spekulant wil besteden als geschenk voor den gevraagden dienst. Zeer zelden gebeurt het, dat de bankbriefjes nog in den koker steken, als deze wordt teruggegeven.

275e Verjaardag van den slag der gulde sporen.

Op 15 Juli vierde men te Brugge dit heugelijk feest ter eere van de twee volkshelden JAN BREIDEL en PIETER DE CONINC. De oproep der Brugsche taalvrienden was verhoord geworden; van alle deelen van het Vlaamsche land waren er mannen opgekomen. Gansch de stad was feestelijk opgetooid; overal wapperden er vlaggen en wimpels; dit herinnerde ons de schoone dagen van het Nederlandsch taal- en letterkundig congres van 1862(1). Aan de standplaats van den ijzeren weg en in de Steenstraat vormde zich een ontzaggelijke stoet van een hondertal maatschappijen, gilden en vereenigingen van allen aard, die door de voornaamste straten der stad trokken onder het luiden der klokken en het uitvoeren van muziekstukken. Al de muziekcorpsen van het leger, in garnizoen te Brugge, namen deel aan den stoet, en eene afdeeling soldaten vormde eene haag om de orde te handhaven.

Prachtig gebeeldhouwde toortsen, in goud geborduurde vaandels, standaarden en cartels schitterden met hunne bonte kleuren en ontelbare door de zon verlichte eermetalen. Het geschiedkundig gedeelte van den stoet herinnerde aan de 14e eeuw, was ingericht door de gilde van Blindekens, en samengesteld als volgt; 1e deel: Twee klaroenblazers in de bonte kleeding van het tijdstip: een standaarddrager te peerd met de banier van Vlaanderen; eenige hofjonkers, GWIJDE VAN NAMEN en WILLEM VAN GULIK. 2e deel: Brugge's banierdrager, JAN BREIDEL en PIETER DE CONINC, de Zwaardekens, een springale (oorlogsgetuig) door paarden getrokken en

(1) Zie den jaargang van dat jaar, blz. 163.

opgeleid door gewapende gildemannen; zes gezanten der groote gemeenten van Vlaanderen. 3e deel: Twee lijfjonkers, graaf ROBRECHT VAN BETHUNE, vier hofknapen gevolgd door de proost; hoofdman en de raad der gilde van Blindekens.

Een zegewagen met de Maagd van Brugge, heerlijk met bloemen en sieraden opgesmukt en eene groote menigte maagdekens sloot den stoet, gevolgd door eenige rijtuigen met de leden der inrichtingscommissie waartusschen de beroemde HENDRIK CONSCIENCE aller aandacht wekte.

Ondanks de dreigende lucht, welke zich nu en dan in eene geduchte regenvlaag oploste, zette de stoet haren weg voort tusschen de duizende menschen van alle kanten toegestroomd. De gansche bevolking alsook het gemeentebestuur leenden hunne werking tot het welgelukken van het feest.

Rond één uur was de stoet op de Groote markt aangekomen, toen een stortregen het schoone feest, in één oogenblik scheen te gaan verijdelen; de uitgestrekte plaats was kroppens vol volk, aan vluchten was niet te denken. BREIDEL en DE CONINC stonden voor de Halletoren in schildering voorgesteld zooals zij op blz. 133 zijn afgebeeld; op vijf verschillende plaatsen waren stellingen opgericht, waarop de zangers en toonkunstenaars plaats namen.

Niets indrukwekkender kan men zich voorstellen, dan de aanvang van deze muzikale feestplechtigheid. De wolken dreven weg, en heerlijk vertoonde zich de zon toen PETER BENOIT met zijn machtige arm en onbetwistbaar talent, het sein gaf tot den aanvang. In eene plechtige stilte stond daar die menigte volks, toen van de hoogte des Halletorens op eens eene fanfare onder de leiding van LEO VAN GHELUWE de eerste toonen aanhief van het volkslied:

> Voor Vlaanderens gouden kusten,
> Klinke aller lofgeschal.

De muziekcorpsen van het leger hadden rond BENOIT plaats genomen alsook de deelnemende maatschappijen. Het *Vlaanderen* van RICHARD HOL, het *Lied der Vlamingen* van PETER BENOIT en de *Vlaamsche Leeuw* van MIRY werden met eene bewonderenswaardige eenheid door tien duizend monden uitgevoerd. Onmogelijk is het, een juist denkbeeld te geven van het grootsche, indrukwekkende en tevens statige schouwspel, dat hier plaats had. Onbeschrijflijk is hier het gepaste woord. Van op den Halletoren mochten wij dit schouwspel waarnemen en 't deed ons goed aan het hart, de grijze CONSCIENCE, de heropbeurder van Vlaanderens grootheid, als getuigen te zien van wat de Vlaamsche beweging geworden is.

Na deze betooging had er in eene groote zaal der Halle een letter- en toonkundig feest plaats onder het voorzitterschap van HENDRIK CONSCIENCE; JOHAN ALFRIED DE LAET, DÉSIRÉ DELCROIX, en anderen hadden plaats genomen aan het bureel benevens de leden der inrichtingscommissie. In de zaal ontwaarden wij als versiering de afbeeldsels van eenige groote mannen, waaronder niets dan Fransche opschriften te lezen waren.

De feestelijkheid werd geopend, (men zal het waarschijnlijk moeilijk gelooven, maar 't was toch zoo), met een Fransch koor uitgevoerd door de leden der zangafdeeling van den *Katholieken kring*, die ook een franschen naam voert: *La concorde.* De uitvoering liet niets te wenschen, maar om nog iets dommer uit te

vinden als Fransch te komen zingen op een feest ter eere van de verjaring van den *Gulden Sporenslag* zou moeilijk zijn.

Daarna trad de heer JULIUS SABBE secretaris der commissie op en sprak eene kloeke en opwekkende rede uit, waarin hij de toegestroomde vreemdelingen hartelijk welkom heette en zich gelukkig achtte, dat de gansche betooging boven de politieke driften verheven was gebleven. Hij betoogde zeer welsprekend, om welke redenen onze vaderen den strijd waagden, welke de gevolgen der zege waren en wat de vlamingen thans willen. 'Toen rilde - zoo sprak de redenaar - toen blonk het kleine Vlaanderen van leven in het groote Europa, in de wereld, gelijk het kleine hart in het groote lichaam;' en zoo zal Vlaanderen nog blinken.

De spreker werd met geestdrift toegejuicht, toen hij hulde bracht aan HENDRIK CONSCIENCE, die, zegde hij, met zijn Leeuw van Vlaanderen, het sluimerend nationaal gevoel had wakker geschud. Hij hoopte dat deze ook nog in zijn leven zou getuigen zijn der inhuldiging der beelden van BREIDEL en DE CONINC. Wensch, die door al de aanwezigen blijkbaar gedeeld werd.

Daarop werd er een krachtig Vlaamsch lied, *Kerlingaland*, gezongen, van de heeren SEVENS en MESTAGH, dat de aanwezige in vervoering bracht.

Wij haten wat valsch is;

Bestrijden wat walsch is, klonk het door de zaal, en een donder van toejuichingen barstte los, en weergalmde dat de zaal der Halle er van dreunde. Daarna verschenen er een aantal maagdekens, die den beroemden eerevoorzitter H. CONSCIENCE, eene kroon aanboden. Alles werd plechtig stil, en na een tijd geaarzeld te hebben stond de beroemde man recht en zegde in eene sierlijk en diep gevoelde taal, dat het hem waarlijk speet, dat zijne gezondheid hem niet toeliet, even als de jongsten onder de aanwezigen, deel te nemen aan het vaderlandslievende werk dat zij beoogden. Gaarne zou hij zijne laatste krachten willen aanwenden tot het voltrekken van het vaderlandsch werk, door eenige daar tegenwoordig zijnde personen ondernomen.

Als hij het Vlaamsche volk, en vooral het Vlaamsche volk van Brugge niet kende, zou hij wellicht wanhopen; ''t is aan de stad Brugge, zegde CONSCIENCE, dat ik mijne warmste en geestrijkste ingevingen heb geput, maar 't is hier even als in andere groote steden. Gelukkiglijk, als de hoogere standen ten achteren zijn gebleven, is 't het volk dat zich de heilige vaderlandsche zaak aangetrokken en tot een goed einde geleid heeft.

In Brugge is het hoofd ziek, maar het hart is gezond. BREIDEL en DE CONINC zullen oprijzen, misschien nog in mijn leven, maar al moest het dan nog wat duren, ik zou mij daarover niet beklagen, het zal dit voordeel hebben dat de standbeelden van BREIDEL en DE CONINC door het volk zullen zijn opgericht. Cent voor cent, moet het geld worden bijeen gebracht. Want men kan wel in eenige maanden een gedenkteeken oprichten met de ondersteuning van openbare besturen of gegoede personen; maar hier moet het volk, zijnen penning bij brengen.' Spreker hoopte lang genoeg te leven om het dubbel standbeeld daar in steen te zien oprijzen; daarop toch beruste hij in den goeden God. Hij zegde: 'Ik dank u, het doet mij goed aan het hart, als ik u allen zoo talrijk nog eens in deze aloude stad

bijeen zie stroomen, niet om elkanders bloed te vergieten, maar alleen ter verheerlijking en uit liefde van onze schoone moedertaal.' Het deed hem een waar genoegen, zegde CONSCIENCE, dat personen van alle gezindheden ter eere van het vaderland, ter eere van de helden BREIDEL en DE CONINC de handen hadden ineengelegd, ter voltrekking van het vaderlandsch

Houtsnede van Ed. Vermorcken.

doel. Het is met dien geest van eendracht dat het Vlaamsche volk, het vaderland eeuwig is.'

Onnoodig te zeggen dat de geestdrift ten top steeg bij het eindigen van CONSCIENCE's redevoering. De aanwezige mannen en vrouwenstonden recht en juichten den schrijver van den *Leeuw van Vlaanderen* hartelijk toe. Ten slotte werd door een muziekcorps van het leger het volkslied *Vlaanderen* uitgevoerd, dat door gansch de vergadering werd medegezongen. Daarna werd aan de vreemde maatschappijen een herinneringsmetaal uitgereikt.

In de O.L.-V. kerk werd door de commissie op BREIDEL's graf eene kroon van onverwelkbare b l o e m e n neergelegd.

In den *Gouden Beer* is een feestmaal gehouden, waaraan een aantal personen deel namen, en 's avonds werden de feesten met eene schitterende verlichting en eenen fakkeltocht gesloten.

De dusgenaamde Breidelcommissie onder het eere-voorzitterschap van H. CONSCIENCE, heeft beslist al de maatschappijen van het land op te roepen tot geldelijke deelneming, ter oprichting der standbeelden van BREIDEL en DE CONINC. Daartoe hebben zij prijskampen geopend voor de maatschappijen die, door omhalingen, vertooningen, tombolas, concerten, enz.; in den tijd van twee jaar de aanzienlijkste sommen voor den Breidelpenning zullen opbrengen.

De maatschappijen, die aan dezen wedstrijd verlangen deel te nemen, worden verzocht hunne toetreding schriftelijk bekend te maken aan den heer COPPIETERS, voorzitter, of aan een van de leden der commissie.

De namen der deelnemende kringen zullen in de voornaamste bladen van het land bekend gemaakt worden, in de orde hunner toetreding.

Om eene zekere gelijkheid te brengen in de kansen tot het verdienen der prijzen, zullen de maatschappijen van Brugge en aanpalende gemeenten, en die van andere steden of dorpen des lands, in twee afzonderlijke klassen gerangschikt worden, met bijzondere prijzen voor ieder.

De prijzen zullen van groote waarde zijn en de vaderlandsche gebeurtenissen, waarvoor zij uitgeloofd worden herinneren.

Voor iedere deelnemende maatschappij zal een blijvend aandenken van hare medewerking te verdienen zijn, naar gelang der som, die zij zal hebben bijgebracht, verder wordt uitgeloofd aan elke maatschappij: voor eene som van r. 25 tot 50, een prachtig diploma; voor fr. 50 tot 100, een diploma en een bronzen gedenkpenning; voor fr. 200 tot 250, een diploma en een zilveren gedenkpenning; voor fr. 250 en daarenboven, een diploma en een vergulden gedenkpenning. Grooter sommen zullen waarschijnlijk reeds voor de prijzen in rekening komen.

Er zullen 5 prijzen zijn in elke der twee klassen.

De toetredende maatschappijen verbinden zich, driemaandelijks de door haar ingezamelde gelden in de kas der commissie te storten, die daar van in de nieuwsbladen zal kennis geven.

De namen van alle deelnemende maatschappijen zullen, zoo mogelijk, op eenen gedenksteen gebeiteld, in de muren van een openbaar gebouw te Brugge bewaard blijven.

De commissie neemt alleen de verantwoordelijkheid op zich over de bestemming der gelden, welke zullen geplaats worden bij middel van inschrijvingen op het grootboek der staatsschuld.

Het feest, ter herinnering aan den Gulden sporenslag, was ook ten deele ingericht ter bekostiging van de standbeelden der twee volkshelden waarvan op de laatste Brusselsche tentoonstelling het model prijkte uitgevoerd door den beeldhouwer H. PICKERY, van Brugge.

> Er zijn geen tooneelen van het menschelijk leven, zoo nuttig, aangenaam en bevallig tevens, als die tot den huiselijken kring behooren.
> VAN DER PALM.

Champagne.

Of er een kurk getrokken wordt! Van 1 April 1844 tot 1 April 1877 (zoo wordt uit Frankrijk gemeld) zijn door de fabrikanten van Champagnewijn 311 millioen flesschen naar het buitenland verzonden, terwijl bijna 87 millioen flesschen voor binnenlandsch gebruik zijn afgeleverd. In 1844 bedroeg de verzending naar het buitenland slechts 4,380,000 flesschen; in 1876 was zij tot bijna 16 millioen flesschen gestegen, terwijl zij in het vorige jaar nog ongeveer één millioen meer bedroeg. In 1870 evenwel was de uitvoer tot 7,544,000 flesschen gevallen.

Tentoonstelling van kunstnijverheid te Gent.

Op 12 Augustus had de opening plaats der eerste tentoonstelling, ingericht door de door ons in 1876 blz. 180 vermelde stichting der Provinciale syndicale kamer van nijverheidskunsten. De leden der inrichtings-commissie bevonden zich aan den ingang, in een met fraaie meubelen versierde zaal, tentoongesteld door den Gentschen meubelmaker AUG. NEIRYNCKX. De heer C. VERHAEGHE, voorzitter, richtte het woord tot den burgemeester, de schepenen en de aanwezige bestuurleden der stad, waarop de graaf DE KERCHOVE DE DENTERGHEM antwoordde en verklaarde dat het gemeentebestuur voortdurend hare ondersteuning zal verleenen aan deze zoo belangrijke als nuttige inrichting.

Wij laten hier den uitslag volgen der door de vereeniging uitgeschreven prijskampen:

1. *Meubeleering eener eetzaal van* 40 *meters in den stijl der kunstherbloeiing.* 1e prijs: diploom, vergulde medalie en fr. 600, aan den heer P. DE MEUTER, (Brussel); 2e prijs: diploom en zilveren medalie, aan den hooger vermelden heer A. NEIRYNCKX.
2. *Teekening en uitvoering van een open vuur met bijhoorigheden.* 1e prijs: diploom, vergulde medalie en fr. 200, aan den heer VERHEUGEN (Gent); 2e prijs: diploom met zilveren eermetaal aan den heer DE LORGE (Gent).
3. *Kunstweefselen.* De 1e prijs is niet toegewezen; 2e prijs: diploom en zilveren medalie aan de heeren THIENPONT en zonen (Gent); aan de heer DE WITT-LOUSBERGS (Mechelen) is eene medalie van 1e klas toegekend.
4. *Witte kanten op het speldenkussen gewerkt.* De prijzen zijn niet toegewezen, evenzoo voor de 5e en 6e prijskampen: *Salontapijt* en *versiering eener voorzaal van eene bijzondere woning.*
7. *Ontwerp van cimenten vloer van eenen gang van* 30 *meters.* 1e prijs: diploom, vergulde medalie en fr. 200 aan den heer DESMET (Gent); aan den heer GILS DELVIGNE (Luik) een diploom en zilveren eermetaal.
8. *Dubbele deur met beschot*, *voor eene eetzaal.* 1e prijs: diploom, vergulde medalie en fr. 200, aan den heer J. SPILTHOORN (Gent).
9. *Samenstelling van een plafond voor bibliotheekkamer,* is niet toegewezen.
10. *Traliewerk in gesmeed ijzer.* 1e prijs: diploom vergulde medalie en fr. 300 aan den heer WAUTERS-KOECKX (Brussel); 2e prijs: diploom en zilveren eermetaal aan den heer DELACROIX (Gent).
11. *Ontwerp van een geschilderd glasraam*, XIVe *eeuw.* 1e prijs: diploom, vergulde medalie en fr. 500 aan A. MINGAYE, een te Antwerpen gevestigd Engelschman.
12. *Ciborie in ojivalen stijl van het midden der* XIVe *eeuw.* 1e prijs: diploom, vergulde medalie en fr. 500 aan den heer BOURDON-DE BRUYNE; 2e prijs: diploom en zilveren eermetaal aan den heer VAN DER MEERSCH; eervolle melding aan den heer HEURSEL, alle drie te Gent.
13. *Godsdienstig borduurwerk* en 14. *Ontwerp voor diploom.* De prijzen zijn niet toegewezen.

Behalve de werken voor de prijskampen ingezonden, bevat de tentoonstelling zeer merkwaardige zaken in de verschillende vakken van nijverheidskunst.

Daartusschen hebben wij bijzonder opgemerkt de MAREZZO MARMERS der Anglo-Belgische fabriek, tentoongesteld door L.J. WIJNEN (Antwerpen), behalve de twee zeer schoone schoorsteenmantels, kolommen en andere voorwerpen voor inwendige huisversiering, heeft vooral een klein rond tafeltje de aandacht der bezoekers getroffen; ook is aan de door den heer WIJNEN tentoongestelde stukken een zilveren eermetaal van 1e klasse toegekend.

Aan de marmeren schoorsteenmantels van A.J. PECHER (Antwerpen) een bronzen medalie. In hetzelfde vak waren er verdienstelijke werken van de heeren MIGNOT-DELSTANCHE, L. EVRARD, E. DEVILLERS en LINTELO (Brussel).

Tusschen de meubelen, in verschillende stijlen, zagen wij er uitmuntende van F. VAN HALLE (Antwerpen), F. DE BRUYNE (Mechelen); bronzen, koperslagerij enz., A. ARENS en J.J. LABAER (Antwerpen), F. VAN DE VELDE (Brussel) en A. BOURDON-DE BRUYNE (Gent); glasschildering: STALINS en JANSSENS (Antwerpen), tusschen de door deze laatste tentoongestelde werken prijkten teekeningen alsook proeven van glasschildering van door ons in plaat medegedeelde stukken *(Zie blz.* 116 *en* 117 *en* 1875 *blz.* 171.)

Het zou ons natuurlijk te ver leiden, indien wij alles moesten opsommen dat verdienstelijk te noemen is; genoeg zij het te kunnen verklaren dat deze eerste onderneming ten vollen is gelukt. Wij voeden de hoop dat de heeren inrichters de volgende maal niet zullen uit het oog verliezen, dat Gent eene bijna uitsluitend Vlaamsche stad is en vooral die taal door de nijveraars gebezigd wordt, derhalve dat het billijk zijn zou, dat zij ook de Nederlandsche taal gebruiken en niet uitsluitend in alles Fransch.

Vertrap ze niet.

Zij praalde zedig in den hof
En stond, met morgendauw beladen,
Wellustig in de zon te baden.
Zij hoorde zich van al die bloemen
Tot 's middags nog de schoonste noemen....
Daar steekt een wind op, en het stof
Vliegt warlend, dwarlend langs de paden.

De lucht betrekt; bij stroomen valt de regen,
Der aarde niet ten milden zegen,
Een vader angst voor ramp en wee.
Onstuimig is het allerwegen.
Een felle bui verwoest den gaard
En rukt wat schuldloos was op aard,
De schoonste bloem gebroken meê.

De wolken drijven af; 't wordt stil;
Maar de avond blijft ontroerd en kil.
Het loover laat zijn tranen vallen,
De vogel niets dan klachten schallen.
Nu schrikt en ijlt het bang geweten:
Die bloem hebt gij daar neergesmeten;
Zij trilt als zij de toekomst ziet:
Verhef die bloem, vertrap ze niet.

EDM. VAN HERENDAEL.

Kroniek.

Antwerpen. In de gemeenteraadszitting van 6 Augustus is besloten, een jaarlijkschen prijs te stichten ten hoogsten van 6000 fr., die zou toegekend worden aan de beste leerlingen der academie van schoone kunsten of aan jonge Antwerpsche kunstbeoefenaren, en dat die prijs den naam van P.P. RUBENS dragen zal, ter herinnering van het 300ste geboorteverjaarfeest.

- De volgende personen zijn als keurders benoemd voor de ingezondene plannen voor het nieuw te bouwen museum (zie blz. 19) de heer J. CUYLITS, schepen, voorzitter; de heeren A. BALAT, L. DE CURTE, F. LAUWERIJS en A. PAULI afgevaardigden van het staatsbestuur; de heeren N. DE KEYSER, F. BEX, P. DENS en C. SERVAIS afgevaardigden der stad.

- Van den beroemden en onvermoeibaren schrijver H. CONSCIENCE, is een nieuw werk verschenen, getiteld: *De Oom van Felix Roobeek.* Wij behoeven het natuurlijk niet aan te bevelen bij het Vlaamsch lezend publiek.

- Voor den prijskamp door het gemeentebestuur uitgeschreven voor een volksboek, bevattende de *Geschiedenis der Antwerpsche schilderschool* (Zie *de Vlaamsche School* 1876 blz. 39), waren slechts twee mededingers, de heeren: MAX. ROOSES en JOS. VAN DEN BRANDEN. Keurders waren, de heeren: J. VAN BEERS, A. MICHIELS, G. VAN HAVRE, L. DE BURBURE, V. LAGYE, P. GÉNARD en T. VAN LERIUS, die in zitting van 18 Augustus, met algemeene stemmen en eene onthouding besloten aan ieder der mededingers den prijs van 3000 fr. toe te kennen.

- *Koninklijke academie.* In den grooten prijskamp voor de beeldhouwkunde (zie blz. 84), is de eerste prijs toegewezen aan J. DILLENS, eervolle meldingen aan G. GEEFS en D. DUWAERTS. De werken van alle de mededingers zijn gedurende 8 dagen tentoon gesteld geworden.

- De tweede jaargang is verschenen van het *Jaarboek der letterkundige Vereeniging Jan Frans Willems*, zorgvuldig en keurig gedrukt op goed papier bij L. DE CORT De inhoud is zeer aantrekkelijk en begint met geschiedkundige aanteekeningen op alle de dagen van het jaar; verder bevat het boek letterkundige bijdragen van WILLEM OTTO, J.B. VAN CAMP, J. KESSELS, EDM. EN JUL. VAN HERENDAEL, WILLEM SUETENS, en dichtstukken van J. BOUCHERIJ, A.V. BULTYNCK, A. DEKKERS, P.A. DE VOS en EDM. en JUL. VAN HERENDAEL. Ten einde onze lezers een goed gedacht te geven van het werk ontleenen wij daaraan een gedicht en een prozastuk van den heer EDM. VAN HERENDAEL. Het boekdeel dat 188 blz. bevat kost slechts fr, 1.50.

Lier. De stedelijke afdeeling van het *Willemsfonds* vraagt een Nederlandsch verhaal in proza, beslaande 32 blz. klein in-octavo. Alle letterkundigen kunnen aan den prijskamp deelnemen. Aan het best gekeurde stuk, welk door de maatschappij zal uitgegeven worden, zal de prijs van 200 fr. worden toegekend, door mev. TONY BERGMANN gesticht, benevens een zilveren eeremetaal. De handschriften vóór 1 Januari in te zenden aan den heer voorzitter der afdeeling, bij wien het omstandig programma verkrijgbaar is.

Brussel. De gothieke zaal van het stadhuis zal behangen worden met muurtapijten, geweven van wol, zijde en gouddraad en die gemaakt zullen worden in Broquenié's groot tapijtfabriek, te Mechelen. Er zullen, onder andere geschiedkundige personen,

hoofdmannen van gilden op afgebeeld zijn. De kosten zijn geschat op 100,000 fr., welke voor de helft door het rijk zullen betaald worden.

- Z.M. de koning van Holland heeft den kunstschilder J. DE HAAS de bestelling gedaan eener schilderij en hem tevens officier der Eikenkroon benoemd.

- De beeldhouwer DE GROOT heeft op de tentoonstelling te Berlijn het gouden eeremetaal behaald.

Brugge. De eerw. heer AD. DUCLOS, heeft ter gelegenheid van het door ons op blz. 131 vermelde feest bij de w^{e} PETYT een boekje laten verschijnen voor titel voerende: *Jan Breidel en Pieter De Coninc*, *eene schets van de heldendaden onzer voorouders in 't begin der jaren* 1300.

- De koninklijke commissie van monumenten heeft in deze stad een bezoek afgelegd, om te onderhandelen, over de plaats en het voetstuk voor het standbeeld van JAN VAN EYCK, (Zie *de Vlaamsche School* 1876 blz. 180), de herstellingswerken aan de oude greffie en de aan het Vrije uit te voeren werken. De heer PICKERY had voorgesteld het voetstuk van JAN VAN EYCK met vier beelden te versieren; maar dit is niet aangenomen.

Nieupoort. De afdeeling van het *Willemsfonds* aldaar heeft besloten eene Nederlandsche volksboekerij in te richten.

Buitentland.

Amsterdam. Geheel Holland door bestaat groote schaarschte aan onderwijzers, iets wat grootendeels zal moeten toegeschreven worden aan de geringheid der jaarwedden, die hun, vooral op den buiten, worden betaald.

- De heer H. VIOTTA heeft een Nederlandsch opera voltooid, voor titel voerende, *de Zeven Raven*, ontleend aan een oud Duitsch sprookje. Men spreekt ook met lof van een opera getiteld: *De val van Kuilenburg*, muziek van DANIEL DE LANGE, tekst van H. DE VEER, welk opera men trachten zal kortelings te doen opvoeren.

Vianen. De herstelling van het praalgraf der Brederoden, in de hervormde kerk dezer stad, is geëindigd. Op het voetstuk, tusschen vier kleine kolommen, die met versierd loofwerk prijken, ligt een menschelijk lichaam, dat reeds half tot ontbinding overgegaan en gehouwen is uit Savonière-steen. Boven op het graf staan de beelden van REINAUD III VAN BREDERODE en zijne gemalin PHILIPPINA VAN DER MARCK. Op de hoeken van den bovensten zerk vertoonen zich vier cherubijnen, ook van Savonière-steen, die de wapenschilden der familie dragen en aan het hoofd- en voeteneinde twee engelen, een vlammende fakkel omhoog houdende. De kapel (aan de noordzijde van het koor) is van het middenschip der kerk afgescheiden door een sierlijk hekwerk, waarop men het jaarcijfer 1542 leest. De herstelling werd verricht door den beeldhouwer CAJOT te Arnhem, onder de leiding van den bouwmeester des konings, L.H. EBERSON.

Parijs. In de academie voor opschriften heeft de heer EMIEL RIVIÈRE verslag uitgebracht over de gesteldheid van de rotsen in de Alpen, waarin afbeeldingen van dierenhoofden, gereedschappen, wapens enz. gegriffeld en gekapt zijn, wat in 1868 ontdekt werd door den Engelschman

MOGGRIDGE en den Duitscher DIECK. De bedoelde rotsen, waarvan sommige 2000 en 2750 meters boven de oppervlakte der zee verheven zijn, bevinden zich in de nabijheid der Fransche grens, op Italiaanschen grond, tusschen Nizza en Vintimille. RIVIÈRE houdt het er voor, dat de bewuste ingriffelingen, waarvan hij kopijen heeft doen maken, tot de hoogste oudheid opklimmen.

- Van den bekenden Franschen schrijver LOUIS VEUILLOT is onder den titel *Molière et Bourdaloue* een werk verschenen, waarin Molièré's werken hevig worden aangerand en als zedeloos veroordeeld, vooral de stukken *Tartufe* en de *Misanthrope.* Over de vrouwenkarakters in de stukken van Molière schrijft VEUILLOT: 'Zij zijn valsch, lichtzinnig, ondankbaar, ondernemend, bedorven en alleen gevoelig voor genot en ijdeiheid. In den geheelen Molière vindt ge niet ééne figuur van moeder of maagd of verloofde, of het zijn vrouwspersonen in staat tot ieder avontuur, of het zijn babbelaarsters of laffe figuranten; die het eeuwige tooneelspelen van verliefden spijt, om het optreden van Mascarille of Scapin voor te bereiden. Reinheid, eerbied, geloof, dochterlijke teederheid, moederliefde, toewijding, kuischheid van taal, dat alles kennen de vrouwen van Molière zelfs niet.' Terzelfder tijd als hij Frankrijks grootsten tooneelschrijver zoo geweldig te lijf gaat spreekt de heer VEUILLOT zijne afkeuring uit over het tooneel in 't algemeen, welk, volgens hem, door 'zedenbederf de omwentelingen voorbereidt.' Ten antwoordde op het werk van VEUILLOT, heeft de heer H. DE LA POMMERAYE een boek laten verschijnen, getiteld *Molière et Bossuet*, waarin de stukken van Molière verdedigd worden, niet slechts op grond van hunne waarlijk niet gering te schatten letterkundige verdienste, maar ook van uit een zedelijk oogpunt, tevens met nadruk wordt gewezen op den beschavenden invloed van het tooneel.

- Te Cize-Bolozou (Ain) zijn grafsteden met geraamten en verschillende voorwerpen ontdekt, welke schijnen te dagteekenen uit den meest verwijderden Celtischen tijd.

Frankfort. Tot aandenken van wijlen SALOMO VON ROTSCHILD heeft zijne dochter MATHILDA, de echtgenoote van den heer W.K. VON ROTSCHILD eene som van fr. 312,500 geschonken, om een fonds te stichten ter bevordering der kunstnijverheid bij middel van beurzen, die zullen worden verleend aan onbemiddelde jongelingen, die aanleg hebben voor de kunst en woonachtig zijn te Frankfort (waar de stichting is gevestigd) of in den omtrek dezer stad.

Berlijn. Zooals bekend is, geeft de generale staf van het Duitsche leger een werk uit over den Fransch-Duitschen oorlog. Het eerste deel van dit werk (9 afleveringen), heeft de verbazende som opgebracht van fr. 380,952,38. Aan de wetgeving zal voorgesteld worden, de renten van die som te gebruiken tot het vergemakkelijken van krijgsgeschiedkundige studiën, reizen, het aankoopen van groote werken, belangrijke bibliotheken, letterkundige nalatenschappen van officieren van naam enz.

- Het Pruisische staatsbestuur is voornemens eene leening van 158 millioen frank uit te schrijven, om daarmede rijksgebouwen te laten oprichten. Berlijn zou hierbij niet het minst goed bedeeld wezen. In deze stad zou het staatsbestuur namelijk de volgende werken uitvoeren: stichting eener algemeene kunstschool (polytechnische school), waarvan de aanbouw geschat is op de aanzienlijke som van 11 millioen; oprichting van een nijverheidsmuseum (waaraan zouden toegevoegd worden de bestaande academie voor bouwkunde en die voor nijverheid; er zou plaats zijn voor

2000 studenten; het lokaal met de nevengebouwen zou eene ruimte van 18,600 vierkante meters beslagen; de gevel zou 240 meters breed zijn); oprichting van twee gymnastische scholen, geschat op 965,000 frs. Vergrooting van het atheneum, geschat op 1 millioen, 200,000 frs., vergrooting van de reaal-school, geschat op 330,000 frs., vergrooting van de hoogeschool door den aanbouw van een lokaal voor het geven van geneeskundig onderwijs bij de ziekbedden (kliniek), geschat op 527,000 frs. en de oprichting van een laboratorium bij dezelfde hoogenschool, geschat op 2 millioen 400,000 frs, vergrooting van het koninklijk museum, geschat op 627,000 frs., aanbouw van een museum van volkenkunde geschat op 2 ½ millioen, aanbouw van een landbouw-museum, geschat op 1 ½ millioen, aanbouw van eene school voor schoone kunsten geschat op 627,000 frs., aanbouw eener gevangenis, geschat op 100,000 frs. Binnen kort zal het ontwerp van leening aan de wetgeving worden ingediend.

Londen. Mev. ADELINA PATTI heeft in deze stad, op tien dagen vijf concerten gegeven, die haar 50.000 fr. betaald zijn. Zij gaat thans te Milaan en te Venetië zingen. In eerstgenoemde stad zal zij 9 en in de andere 4 maal optreden, tegen 8000 fr. per keer.

Egypte. Toen wij in 1876, blz. 89, de toebereidselen vermeldden, die door Engeland werden gemaakt, om de obelisk, die onder den naam van *Naald van Kleopatra* is gekend, naar Londen over te brengen (deze overbrenging heeft thans plaats gehad), voegden wij er bij; 'Nevens haar (de *Naald van Kleopatra*) ligt half in puin eene tweede obelisk, van 66 voet hoogte, welke men denkt dat destijds met de *Naald van Kleopatra* vóór het paleis van Cesar stond.' Volgens wordt gemeld, heeft de onderkoning die tweede obelisk aan Amerika toegezegd en zal zij weldra naar Nieuw-York worden overgebracht, welk vervoer op niet minder dan 1 ½ millioen frank geschat wordt. De heilige zinnebeeldige letterfiguren op de obelisk, zijn slechts langs twee zijden goed te onderkennen.

Sterfgevallen.

WILLIAM BROWN, houtgraveerder geboren te York, den 6^{n} Augustus 1814, is te Brussel, na eene langdurige en pijnlijke ziekte, overleden den 16^{n} Augustus jl. Hij werd in 1840 den opvolger zijns broeder HENRY[(1)], aan de koninklijke graveerschool te Brussel, als leeraar der houtsneekunst, waarvan beide de heropbeurders waren in België en in Holland. Nadat de voormelde graveerschool ontbonden was en overgebracht werd naar de koninklijke academie van schoone kunsten der hoofdstad, bleef aan W. BROWN het onderwijs in hetzelfde vak toevertrouwd en hij vormde er goede leerlingen. Er bestaan van hem, evenals van zijnen broeder, menigvuldige merkwaardige houtsneden zooals wij in 1864 blz. 39 hebben medegedeeld. In den laatsten tijd werd BROWN, bij gebrek aan leerlingen voor de houtgravuur, gelast met het teekenonderwijs. Hij is begraven in eenen familiekelder op het kerkhof te Elsene.

(1) Zie de *Vlaamsche School*, 1870, blz. 16 en 1872, blz. 17.

Geeraard van Wolsschaten.

Buiten het vroeger door ons besprokene werk *De doodt vermaskert* enz.,[1] en het *Antwerps Lusthofken,* vermeldt het nieuw Biographisch Woordenboek der heeren HUBERTS, ELBERTS en VAN DEN BRANDEN een derde dichtwerk van G. VAN WOLSSCHATEN, namelijk den *Triumph van de XXXVI Heiligen wiens reliquien syn rustende in S. Salvator binnen Antwerpen*, *in verscheyde Liedekens voorghestelt door G. Van Wolsschaten*, *waarby noch eenighe andere devote Liedekens. Antw.* 1674.

Wij bezitten een vierde dichterlijk voortbrengsel van eenen G. VAN WOLSSCHATEN, dat weinig of niet schijnt gekend te wezen. Daar ons exemplaar zonder titelblad is, moeten wij ons bepalen bij de opgaaf van den inhoud er van. Het is een klein in-4° van XII-111 bladzijden, en begrijpt, behalve de opdracht en het voorwoord tot den lezer (I-XII), twee zoogezegde lofzangen, vervattende in 't kort het leven van den H. JOSEPH (1-64) en van den H. HERMANNUS-JOSEPH, der orde van Premonstreit (64-106). Dat het wel degelijk een werk is van VAN WOLSSCHATEN, blijkt uit de opdracht, onderteekend door *G. Van Wolsschaten 'tAntwerpen den* 17 *Meert* 1842, waarin gezegd wordt: ‘Ick hebbe langhen tijdt overdacht, wien ick tot Beschermer van dese *mijne* Lof-Sanghen des H. JOSEPH Bruidegom MARIAE, en des H. HERMANNI-JOSEPH aenghenomen Bruydegom der selver Maeghet soude verkiesen, enz..’ Deze opdracht werd gedaan aan den eerwaarden heer JOSEPH DAPPIANO, kanunnik en leermeester in de godgeleerdheid der Sint-Michielsabdij, die in 1669 in 66-jarigen ouderdom overleed.

Thans komt de vraag, welke der VAN WOLSSCHATENS voor den dichter moet gehouden worden? Was er meer dan één dichter van denzelfden naam? - De *Liggeren* der St.-Lucasgilde, door de heeren ROMBOUTS en VAN LERIUS in het licht gegeven, brengen ons in kennis met drie verschillige VAN WOLSSCHATENS, die den voornaam GEERAARD hebben gedragen.

De eerste, echtgenoot van vrouw EVERWYNS, die in 1624-25 deken was van de St.-Lucasgilde, overleed den 26n October 1634 (Ligg. I, blz. 66, 390, 605). WILLEMS[1] en, na hem, WITSEN-GEYSBEEK,[2] vermoedden dat deze de dichter was van *De doodt*

(1) Zie onzen jaargang 1875, blz. 83 en volgende.
(1) Verh. over de Ned. tael en letterk., II D. blz. 107.
(2) Biographisch Woordenboek.

vermaskert en het *Lusthofken*, doch geheel ten onrechte, als ten volle blijkt uit het jaar zijns overlijdens; eerst menige jaren nadien verschenen die werken.

De tweede GEERAARD, zoon van den voorgaande, geboren 13 Mei 1603, en in de Liggeren vermeld onder den naam van G.V.W. den Jongen, werd meester boekdrukker in 1625, volgde zijnen vader op in den boekhandel en de drukkerij, en stierf den 28^{n} December 1660. Den 31^{n} derzelfde maand werd hij in de St.-Michielskerk begraven. (Ligg. I, 611, II, 320.) Deze wordt door de schrijvers van het bovengenoemd nieuw Biographisch Woordenboek opgegeven als dichter der drie gemelde werkjes. Het valt echter niet moeielijk te bewijzen, dat deze vooreerst de dichter niet is van het *Antwerps Lusthofken.* Men heeft slechts het boekje open te slaan, en men ziet, niet alleen dat het eerst in 1661, dat is na het overlijden van dezen tweeden GEERAARD werd gedrukt, maar ook dat verschillige der chronicons, lofdichten, enz. die het voorafgaan en die eenen nog levenden persoon bedoelen, hetzelfde jaartal opgeven. Zoo wordt daar bijvoorbeeld DOOR NICOLAUS OMASUR een epigramma gedicht AEN DEN RIJMVLOEIIGHEN GHEEST-RIICKEN POEET; een lofdicht van D. ERASMUS van Riemen dagteekent van 11 Juli 1661 en wordt toegestuurd, niet tot den overledenen zestiger, maar *tot den verstandighen Jongelinck ende zoet-vloeyenden poeet.* Het boek is versierd met het portret van den dichter, dat wij hiernevens den lezer voor oogen stellen. Die jeugdige wezenstrekken die gij hier ziet, zijn zeker het afbeeldsel niet van eenen man van straks zestig jaren. Houdt men GEERAARD den tweede voor den dichter, dan is er, tusschen het titelblad waar men leest dat het werk verscheen bij *de Weduwe en d'erfgenaemen van G.v.W.*, en hetgene verder bij een der lofdichten gezegd wordt, dat het *bij hem*, dat is bij den dichter, werd *uytghegeven*, eene tegenstrijdigheid die aanstonds verdwijnt als men veronderstelt dat een derde GEERAARD, erfgenaam van GEERAARD den tweede, de schrijver is van het werk.

De dichter van het *Lusthofken* is dus niet onwaarschijnlijk de derde GEERAARD VAN WOLSSCHATEN, die in 1655-56 voorkomt als wijnmeester in de St.-Lucasgilde en den 28^{n} October 1658 wordt aangenomen als lid van de Sodaliteit der bejaarde Jongmans. (Ligg. II, blz. 268 en 274.)

Als men in aanmerking neemt, dat de *Triumph der XXXVI Heylighen* in 1674 het licht zag, dan kan men met reden vermoeden, dat ook dit boek aan GEERAARD III moet toegeschreven worden.

Wat de hierboven besprokene lofzangen betreft, deze schijnen het werk niet te zijn van den dichter van 't *Lusthofken*; immers dezes kenspreuk was *Leeft in vrede,* terwijl de schrijver van gene de woorden *Croon tot loon* tot leuze had verkoren. Daarenboven, zij werden gedicht in 1642, hetgeen ons doet besluiten dat zij aan GEERAARD den tweede toebehooren, even als de *Doodt vermaskert,* waarvan, volgens eene aanteekening bij PIRON(3), eene eerste uitgaaf verscheen in 1644.

F.W.

(3) Algemeene levensbeschrijving.

P.P. Rubens.

In onze vorige afleveringen stipten wij al het belangrijke aan der in de 1ste en 2e afdeeling van P. GÉNARDS werk voorkomende stukken; de 3e afdeeling bevat merkwaardige aanteekeningen over RUBENS' vader, zijn vertrek uit Antwerpen en zijn verblijf in Duitschland. Gedurende twee eeuwen, zegt de schrijver, leverde de figuur van RUBENS' vader weinig belang op voor de geschiedenis; het is eerst sedert de uitgave van het werk des geleerden Hollandschen schrijvers, BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, over het *Huwelijk van Willem van Oranje met Anna van Saxen,* dat de openbare aandacht op de daden van den gewezen schepen van Antwerpen is gevestigd, en niet zonder reden. Thans is het voor goed gebleken, dat JAN RUBENS eene belangrijke rol in de gebeurtenissen der XVIe eeuw heeft vervuld en dat zijne verwijdering uit Antwerpen het gevolg was van den schrik, dien de verschijning van den hertog van ALVA in onze landstreek had opgewekt.

JAN RUBENS was het eenige kind van den Antwerpschen *drogist* en *apothecaris* BARTHOLOMEUS RUBENS en van BARBARA ARENTS gezegd SPIERINCX, die, weduwe geworden, in tweede huwelijk trad met den kruidenier JAN DE LANDMETER, weduwenaar van CATHARINA VERVLOET, waaruit de innige verkleefdheid is af te leiden die tusschen de familie DE LANDMETER en die van RUBENS, heeft bestaan. JAN DE LANDMETER had uit zijn eerste huwelijk eene dochter behouden, CATHARINA genaamd, die later met JAN VAN MOCKENBORGH in den echt trad; door zijn huwelijk met RUBENS' moeder, won hij een zoon en twee dochters: PHILIPS, in 1579 schepen van Antwerpen, BARBARA, die MELCHIOR MANNAERTS huwde, en JACOBA, die met HENDRIK VAN SORK in den echt trad. De namen van den halven broeder en deze halve zusters komen meermaals voor, zegt de heer GÉNARD, in de bescheiden die met RUBENS' leven in verband staan.

JAN RUBENS, zegt hij, vond in JAN DE LANDMETER eenen teerhartigen vader die zich geene moeite spaarde om zijnen stiefzoon eene schitterende opvoeding te bezorgen. Hij liet hem toe zijne studiën aan de Leuvensche hoogeschool te beginnen, om ze later in die van Padua en Rome te voltooien.

JAN RUBENS was zijnen stiefvader erkentelijk voor deze bewijzen van toegenegenheid. Door een testament van 29 Augustus 1550, bij zijn vertrek naar Italië, voor den apostelijken en keizerlijken notaris JAN VAN DEN EYNDE (JOANNES A FINE), plebaan van O.-L.-V.-kerk, verleden, noemde hij JAN DE LANDMETER tot eenen der twee uitvoerders van zijnen uitersten wil en schonk zijnen stiefvader 15 onsen zilver. Zestien jaren later (5 Juli 1566), als JAN DE LANDMETER zijn testament liet opstellen, zette hij RUBENS op gelijken rang met zijne eigene afstammelingen.

Op 13 November 1554 had JAN RUBENS zijn diploma van doctor in de beide rechten te Rome bekomen, waarvan men den oorspronkelijken tekst kan lezen in het werk door V. VAN GRIMBERGEN in 1840 uitgegeven (blz. 359). Weldra bekwam hij eene zoodanige vermaardheid, dat hij in 1562 tot schepen zijner geboortestad werd benoemd, eene bediening die hij vijf achtereenvolgende jaren waarnam.

In den aanvang, zegt de heer GÉNARD, schijnt onze rechtsgeleerde zich weinig met de op dit tijdstip heerschende godsdiensttwisten bezig te hebben gehouden. In zijn testament van 1550, beveelt hij ‘sijn siele, zo wanneer die vt den lichame sceyden sal, GODE almachtich, MARIE, zijnder gebenedijde Moeder, ende allen den hemelschen

gezelscappe ende zijn doode lichaem der gewijder aerden;' doch in 1563, wanneer hij, met MARIA PYPELINCX getrouwd, door een wederzijdsch testament de huwelijksvoorwaarden verbreekt, doet de gebezigde formuul veronderstellen dat hij de hervormde gemeente toebehoort; beide echtelingen bevelen 'henne beyder zielen God almachtich ende henne lichamen ter plaitsen dair dat behoiren sal.' Dit wil echter niet zeggen, dat JAN RUBENS den nieuwgezinden openlijk voordeelig was; meermaals was, hij, als schepen, gelast de betichten ter *scherper examinatie* te leggen, en wij zien dat hij, onder andere, in de maand Juli 1564, de ondervraging der befaamde lutheranen CHRISTOPHORUS FABRICIUS en OLIVERIUS BOCKIUS bijwoonde; het oorspronkelijk verslag der *informatie* wordt thans nog ter stedelijke archieven van Antwerpen bewaard en daar dit verhaal niet overeenstemt met de verhalen uit de XVIe eeuw over de vervolging van FABRICIUS verschenen, heeft de heer GÉNARD goed gedaan dat belangrijk stuk in zijn geheel te laten drukken.

Zonderlinge eeuw! roept de schrijver uit. Diezelfde JAN RUBENS was alsdan beschouwd als zijnde niet alleen de hervorming toegedaan, maar een der hoofden der calvinisten!

Onder de voorname theologanten, die, op dat tijdstip, de godsdienstige polemiek te Antwerpen staande hielden, muntte vooral de plebaan of parochiaan van O.-L.-V.-kerk, SEBASTIAAN BAERTS, te Delft geboren, uit. Om zijnen invloed te bestrijden, riepen de lutheranen de hulp in van vier befaamde Duitsche geestelijken: CYRIACUS SPANGENBERGH, MARTINUS WOLFFIUS, JOACHIM HARTMANN en HERMAN HAMELMAN, die hun, volgens de betwiste bewering van den procureur-generaal, onder de toestemming van het stadsbestuur, door de graven van MANSFELDT werden gezonden, waarover men de stukken in het 8^{e} deel van het *Antwerpsch Archievenblad* kan raadplegen. MATTHIAS FLACCUS, JAN VOSSIUS, JAN TAFFIN, ANTHONIUS CORAN, IJSEBRAND STRABIUS, van Frankfort, en JOANNES BEATUS, van Nurenberg, waren de hoogergemelden ter hulp gekomen. De twist werd hevig, er hadden openbare uitdagingen plaats en een aantal schriften (ook schotschriften) verschenen.

De befaamde kanunnik JAN GARETIUS (Leuven), de jezuïet ROBERTUS CLAISSONIUS en de minderbroeder JAN PORTHAISE (Poitiers), kwamen S. BAERTS ondersteunen.

JAN PORTHAISE was de monnik die later nutteloos zijnen invloed aanwendde om den Antwerpschen burgemeester ANTOON VAN STRALEN, RUBENS' medeambtenaar, van den dood te redden[1].

JAN RUBENS had de onvoorzichtigheid deel te nemen aan eene soort van hinderlaag, door de nieuwgezinden aan S. BAERTS voorbereid. MARCO PEREZ, zoo zeer om zijnen rijkdom als om zijne hevige denkbeelden gekend, had den plebaan van O.-L.-V.-kerk met zijne moeder ten eten gevraagd. Men zou alsdan over de bekeering van PEREZ handelen en RUBENS was er ook gekomen. Bij het verlaten van den disch, kwamen de voornaamste protestantsche leeraren

(1) Zie over A. VAN STRALEN, *de Vlaamsche School*, 1864, blz. 145, en 1875, blz. 3.

binnen en men ging over tot eene *disputatie*, die tot zulke hevigheid oversloeg, dat RUBENS verklaart den parochiaan geraden 'te hebben dat hij behoorde op te houden ende van daer te vertrecken, ende dijenvolghende hebbe hem uitgeleyt ende geconvoyeert tot omtrent zijn huys.'

Korten tijd daarna had de beeldstorm plaats; JAN RUBENS werd, naar het schijnt, door den prins van ORANJE als middelaar tusschen het magistraat en de nieuwgezinden aangesteld, en te dezer gelegenheid verklaarde hij 'dat hy nooyt den Prince alleen heeft gesproken.' Ware dit immer ook het geval met de prinses geweest, zegt de heer GÉNARD, hoevele ongelukken hadde hij zich gespaard!

Eene aanteekening van 8 Juli 1566 bewijst, dat JAN RUBENS met het bewaken der *Kipdorppoorte* gelast was.

MARGARETA VAN PARMA vroeg bij de herstelling der rust, de verrechtvaardiging der schepenbank tijdens de troebelen.

Op 2 Augustus 1567, werd het antwoord aan hare hoogheid behandigd, waarmede de hertog van Alva, geen vrede scheen te hebben bij zijne aankomst in de Nederlanden; hij eischte van het magistraat eene nieuwe *geschrevene justificatie*, endaar die wat lang onderwege bleef, teekende hij op 14 December van hetzelfde jaar een duchtigen brief, dien de heer GÉNARD ook mededeelt.

Al de secretarissen en griffiers werden door het magistraat gelast, zonder vertoeven een ontwerp van verdediging op te stellen; het beste zou den strengen landvoogd worden overhandigd. Dit, door den griffier ADRIAEN DYCK opgesteld en onderteekend, werd op 8 Januari 1568, naar Brussel gestuurd; het bevatte niet min dan 85 bladzijden verdedigingsschrift en 293 bewijsstukken, waarvan een gedeelte ter stedelijke archieven van Antwerpen berust. Het volledig stuk wordt in de rijksarchieven te Brussel bewaard.

Menigvuldige belangrijke bescheiden betrekkelijk dit tijdvak vormen het einde der eerste aflevering van P. GÉNARDS werk, dat wij nogmaals aanbevelen bij onze lezers.

Op een visscher.

Ziet, hoe de visscher vischt, geduldigh met verlangen,
Hij houd sijn henghelroe gedurigh in de sloot;
Hij leeft op goede hoop, hij meent staag wat te vangen,
Tot onderhoudt van hem in sijnen hoogen noodt.

Soo moet oock ijedereen al met sijn handen wercken,
In sijn beroep altijt gestadigh vlijtig sijn.
't Volharden alles geeft, en d' arbeijt kan ons stercken,
In armoe en in druck, in swarichheid en pijn.

(1627-1677.)
MARGARETHA GODEWIJCK.

Het is een feit dat niet onopgemerkt mag worden voorbijgegaan, dat al de beambten der openbare veiligheid, die zich dagelijks onledig houden met het onderzoek over allerlei euveldaden, waaraan zich sommige leden der samenleving schuldig maken, bij voorkeur het buitenleven verkiezen, en

het lijdt geen twijfel of zij, die van het menschelijk geslacht afkeerig zijn, houden hartstochtelijk veel van dieren en bloemen.
E. GABORIAU.

Koekkappers.

Iets wat men op onze jaarmarkten en kermisfeesten niet meer ziet plaats hebben, is het oude dusgenaamde ‘koekkappen.’ In Holland is dit spel nog steeds in zwang. Onder andere is 't een der groote aantrekkelijkheden voor vele bezoekers van de welbekende kermis of jaarmarkt van Hollandsch Putte (gemeente op omtrent vier uren afstands van Antwerpen). Voor diegenen onzer lezers, welke niet zouden weten waarin eigenlijk het koekkappen bestaat, vermelden wij het hier met eenige woorden: de kramers, welke van dit spel hunne broodwinning maken, staan achter een kapblok, waarop een niet zeer dikke peperkoek en een zeer scherp bijltje liggen Tegen betaling van eenige centen, bekomt men vergunning om een of meer houwen in den koek te geven en men wint of verliest, naarmate men hem al dan niet doorhakt met den eersten slag. Zoo wij in ons tijdschrift gewag maken van het koekkappen, geschiedt zulks, omdat in het jaarverslag der stad Turnhout over 1876 een archiefstuk dienaangaande is opgenomen, welk wij van genoegzaam belang achten voor de oude zeden en gewoonten, om het onder de oogen onzer lezers te brengen.

Ziehier deze

Politique ordonnantie op het vercoopen van koecken op Sondaghen en Heiligdaghen.
‘Alsoo de koekkremers soo vermeeten syn van alle sondagen ende heyligdagen publicq op de merckt te staen direct strydigh tegen alle geestelycke ende werelycke ordonnantien ende waerdoor de kinderen worden afgetrocken van den Godsdienst ende tot dien eynde aldaer gebruycken een spel van naer de koeken te kappen met beyltiens ofte capmessen oft met messen daernaer te snyden, seer perykeleus om daer door ongelucken te veroorsaecken aen de kinderen gelyck alreede geschiet is soo wordt by myneheeren die hooftschout ende schepenen der stadt ende vryheyt Turnhout wel expresselyck verboden aen alle een iegelyck wie het zy van met eenige cramen des Sondags en S'heyligendaghs op de merckt oft elders publicq uyt te staen op pene van verbeurte der koecken ende eene amende van seven schellingen voor elcke contraventie.
Item wordt wel expresselyck verboden het spel van naer de de koecken te cappen met eenige beyltjiens, capmessen oft andere instrumenten t'zy publicq op de merckt oft straeten t'zy privatelyck in eenighe huysen van cremers oft backers op pene van twelf schellingen voor ieder contraventie ende verbeurte der koecken ende instrumenten, de voors. pene te verdeylen volgens het keurboeck ende daer sal wel expresselyck op geleth worden.

Aldus geordonneert ende gestatueert in Collegio dominolum desen 9 Mey 1777.
Me presente te J. DEFIERLANT S^{ris}

Planten in water gekweekt.

Het tijdschrift *Sempervirens* herinnert er aan, dat afgesneden stengels van knol-Begonia, in fleschjes met water gestoken, daarin binnen korten tijd wortel schieten en dus op deze wijze zeer snel vermeerderd kunnen worden, indien men ze, na de eerste wortelvorming, in potjes met aarde gevuld, overplant. Het vermeldt tevens een opmerkelijk feit, namelijk dat zes verschillende knol-Begonias in fleschjes in de bloem zijn gekomen. De fleschjes, die gedurig hadden gestaan op den binnenreigel van een in 't Zuiden gelegen venster, waren vol gegroeid met wortels; de stekken hadden zich tot plantjes ontwikkeld en bloeiden even fraai en mild als waren zij in met aarde gevulde potten gegroeid. Ficus-elastica, zegt genoemd tijdschrift, kunnen op dezelfde wijze worden gekweekt. Nog haalt het aan, dat een afzetsel van eene gewone maandroos, ettelijke jaren geleden, te

Dordrecht, in een fleschje met water zich zou ontwikkeld hebben tot een volkomen struikje en in de bloem gekomen zijn.

Hoveniershoven te Londen.

Londen is geheel omgeven van hoveniershoven, die de stad gedeeltelijk bevoorraden. Wij zeggen gedeeltelijk, daar men weet hoeveel fruit de Londensche fruithandelaars buitendien doen opkoopen in het buitenland, België niet uitgezonderd. De vermelde hoven leveren jaarlijks (met behulp der broeikassen) vier of vijf oogsten op en worden met ongeloofelijke zorg onderhouden. Onkruid is er niet te vinden en de planten worden met vergrootglazen onderzocht, om te zien of er geen bederf aan komt. In deze hoven loopt eene groote menigte kiekens, die het venijnig gedierte helpen verslinden. Deze kiekens hebben eigenaardige machientjes aan de pooten, waardoor zij belet zijn in den grond te krabben. Men heeft ook vele padden voor het vernielen van het ongedierte. Die padden koopt men te Londen tegen 6 schellingen het dozijn. Ruim 40,000 menschen houden zich met de bewuste hovenierderij bezig, die jaarlijks meer dan 75,000 ton groenten en vruchten aan Engelands hoofdstad levert.

> Ofschoon de misdaad een tijdelijken voorspoed kan verwerven, zij kan nooit wezenlijk geluk verschaffen. De noodlottige gevolgen overleven lang onze misdaden, even als de schimmen des vermoorden de schreden des boosdoeners steeds volgen; de paden der deugd, ofschoon zelden die der wereldsche grootheid, leiden altijd tot geluk en vrede.
> WALTER SCOTT.

Antoon Van Ysendyck.
Vervolg van blz. 156 *van onzen vorigen jaargang.*

Wij hebben gezien, dat VAN YSENDYCK op 22 November 1824 uit Parijs was vertrokken, met de primussen van dat jaar, uitgeleid door 60 kunstbeoefenaren tot Charenton, waar zij te zamen een ontbijt gebruikten. Of het daarbij vroolijk toeging, zal wel niet behoeven gezegd te worden, daar de luchthartigheid en gulheid der mannen van 't palet en den beitel genoegzaam bekend zijn.

VAN YSENDYCK en zijne reismakkers bleven te Melun, een stadje op 10 uren afstand van Parijs, vernachten. 's Anderdaags sliepen zij 17 uren verder, namelijk te Sens.

Vandaar trok ons reisgezelschap door Auxerre, Lucyle-Bois, Rouvray, La Brie, Saulieu, Acriq-le-Duc (waar zij zeer schoone bergen zagen), Roche-Po (hier bezichtigde men een vervallen kasteel), Tournus (VAN YSENDYCK roemt in zijne brieven de brug die hier over de Saone ligt), Saint-Albin (welks vrouwen onze schilder als zeer schoon vermeldt; hij teekende er eene uit), Villa-Franca (waar men de fraaie kerk, in ojivalen stijl gebouwd, ging bezoeken) en Les Echelles. Op de bergen, tusschen de voornoemde plaatsen gelegen, bespeurde men duidelijk de Alpen en den Mont-blanc.

Op 30 November, was men te Lyon aangekomen; VAN YSENDYCKS eerste werk was, te schrijven aan zijne moeder; den 1n December schreef hij aan DE MEULEMEESTER:

> ‘Me voilà à Lyon depuis hier matin; je vous écris ce pe[u] de lignes pour vous prévenir que Mr Dautzel est actuellement à Paris, mais on ne sait pas précisément son adresse ici.
> Jusqu' à présent la route n'a encore rien offert de très intéressant que quelques vues de montagnes et villages rustiques. Il y a quelques bonnes choses au musée et dans la cathédrale, mais cela ne vaut pas la moitié d'Anvers; je dis d'Anvers parce que je ne p[u]is pas la comparer à Paris; du reste c'est une très grande et belle vil[l]e; je n'ai pas pu trouver Mr Gerard, mais je crois avoir vu tout ce qu'il y a de curieux ici. Adieu, mon cher ami demain matin nous espérons; continuer la route vers ce beau pays. J'espère aussi que le temps nous favorisera un peu plus. Je serai toujours heureux en receva[n]t de vos nouvelles.
> Je vous salue de coeur et d'âme.’

VAN YSENDYCK teekende in het museum te Lyon eenige schoone schilderijen aan van TENIERS, JORDAENS, JOUVENET, PH. DE CHAMPAGNE, PAUL VERONESE, VAN DAEL, DROLLING enz.

Reeds den 2n December werd de reis voortgezet over Varpilliers, Bourgoin, Port-de-Bauvoisin (hier hadden onze reizigers voor het eerst eene douane-visite te onderstaan). Les Echelles, Chambery, Mont-Mélian (Montmeillant?), Aiguebelle, Charbonière (waar de voorouders van den koning van Sardinië hun kasteel hadden), St-Jean-de-Maurienne, Modarne en Lans-le-bourg.

Den 7n December, bij aangenaam warm weder, trokken zij over den berg Cenis, welken zij echter nog geheel met sneeuw bedekt vonden, wat vooral het afdalen bemoeielijkte en, volgens VAN YSENDYCKS schrijven, eenigszins gevaarlijk maakte.

> ‘Niet zonder gevaar in het afkomen,’ schreef hij. ‘De hoogte en schoonheid (zoo gaat hij voort) is wonderlijk. Wat daar het meeste plaizier doet is, dat men naar een arm land in een klein antieke stad komt Suze, de eerste in Italien waar nog een oud kasteel en arc de Triomphe is, verscheidene arcades en schoon kerken; zij ligt rondom tusschen hooge bergen; men spreekt er veel italiaansch; zelfs veel uythangborden zyn in die tael geschreven.’

's Anderdaags bereikt men, langs St-Ambroise, de stad Turijn, over welke VAN YSENDYCK de volgende aanteekening maakte:

> ‘Turyn is eene zeer schoone stad, de straeten zyn breed en regulier, schoone paleyzen en andere gebouwen, waar veel beelden en mosaieken zyn; de universiteyt, de academie van wetenschappen en Egyptische oudheden is waer het museum van schilderyen is. Het paleis van de prins de Carignan, het arsenael, verscheyde schoone kerken, veel gebouwen zyn ruw onbestreken (niet bezet). Naest de stad is de Po, groote rivier, die zeer schoone gezigten en wandelingen vertoond.’

Gedurende den weinigen tijd dien hij in Sardinië's hoofdstad doorbracht, vond VAN YSENDYCK gelegenheid, er de kennis te maken van den ridder JULIUS DE SAINT-QUINTIN, ridder PORTATA en den heer MONTICONI, schilder des konings, die onze reizigers tot gids diende in het paleis, de verschillende zalen liet zien waar een aantal schoone schilderijen hingen, vooral van de Vlaamsche en Italiaansche scholen en die men, volgens een later schrijven van VAN YSENDYCK aan VAN BRÉE, nog bezig was te vermeerderen met uitmuntende portretten van VAN DYCK, RUBENS, REMBRANDT, TITIAAN, MURILLO enz. In de universiteit en de academie van wetenschappen waren verscheine schoone beelden en vooral merkwaardige Egyptische oudheden.

Van Turijn ging de tocht langs Ascian naar St-Germain, Verscilla, Magenta enz. naar Milaan. In deze stad bezocht men de Ambrosiaansche bibliotheek en het daaraan verbonden museum van beeldende kunsten, waarin, zooals men weet, zich de teekeningen van Rafaëls *School van Athene* bevinden, alsook standbeelden, teekeningen en tafereelen van dezen beroemden meester, van JULES ROMAIN, LEONARDO DA VINCI enz.; verder de beroemde geheel uit wit marmer gebouwde gothieke domkerk en andere kerken; het voormalig Dominicanerklooster Sta-Maria della Grazia, in hetwelk onze schilder dadelijk naar 't oud refectorium snelde, dat toen tot kazerne diende, om er LEONARDO DA VINCI'S *Laatste avondmaal* te bewonderen, van

Houtsnede van Ed. Vermorcken.

welke beroemde muurschildering hij eene teekening maakte, waarvoor hij een dag langer te Milaan verbleef. Hij bezocht het museum en het college Brera niet, omdat hun bestaan hem onbekend was; alleen denlaatsten dag van zijn verblijf te Milaan had hij er iets van vernomen; tot zijn spijt was het toen voor een bezoek te laat geworden; daarbij, zijne reisgezellen, ofschoon Franschen, hielden meer van goed te eten en te slapen dan van kunstzeldzaamheden te gaan zien. De groote schouwburg was, evenals te Turijn, gesloten, uit hoofde van het jubilé[(1)].

Den 18^{n} December vertrok men uit Milaan. Achtereenvolgens doorreisde men Lodi (VAN YSENDYCK maakt eene bijzondere melding van de kapel Incoronato, door den bouwmeester BRAMANTE gebouwd, die hij in deze stad bezocht), Castello, Piacenza (van deze stad vermeldde de jeugdige schilder als merkwaardig twee bronzen ruiterstandbeelden, de hoofdkerk en de gevel der Augustijnenkerk), Borga-St-Donnino en Parma (waar onze reizigers in verscheidene kerken schoone muurschilderingen zagen, benevens, in het paleis Maria Louiza, een prachtige *H. Hieronymus*, een stukje van Rafaël en andere meesterlijke schilderijen), Modena (waar het hertogelijk paleis en zijne kunstverzameling, de academie en eenige fraaie kerken werden bezichtigd).

Maandag, 20 December, aankomst te Bologna. Over de merkwaardigheden dezer schoone en groote stad, die niet minder dan 130 kerken telt, wijdt VAN YSENDYCK tamelijk breedvoerig uit. Onder andere gewaagt hij met ophef van de hoofdkerk en

(1) Den 27^{n} Mei 1824 werd door Paus Leo XII een jubeljaar vastgesteld dat, volgens gewoon gebruik, met het Kerstfeest voor Rome alleen zou beginnen om tot den 25^{n} December 1825 voort te duren. Op laatstgemelden dag werd eene nieuwe bulle uitgevaardigd, die dezelfde gunst tot geheel het christendom uitstrekte. Waarschijnlijk uit eerbied voor het te Rome geopend jubeljaar, werden in geheel Italië op 't einde van 't jaar 1824 de tooneelen gesloten.

van de heilige Ceciliakerk, van de fontein der Grootemarkt, namelijk om haar uitstekend fraai Neptunesbeeld, welk een werk is van den Franschen beeldhouwer JEAN DE BOULOGNE, van de hoogeschool en niet het minst van het museum, waarin hij meesterstukken bewonderde onder andere van RAFAËL, *De heilige Cecilia*, GUIDO RENI, *La Pieta*, *De kindermoord van Bethlehem*, *Samson*, des meesters door hem zelf geschilderd portret, een geteekend Christushoofd enz., PERUGINI, PERMIGININO, ALBANI, LUDOVICO, AGOSTINO en ANNIBALE CARRACCI, DOMENICO ZAMPIERI (*St.-Pieter martelaar*, *De dood van de H. Agnes*, *Onze-Lieve-Vrouw van den Rozenkrans* enz.

Van Bologna toog ons reisgezelschap langs Legano, Pietramala en Covigliano over de Appenijnen.

''sAnderendaegs vroeg, 23 December (zoo schrijft VAN YSENDYCK), was het een onbeschryfelijk onstuymig weder, regen en wint op dezelfde bergen, zoodat wij ons by de douaniers hebben gaen droogen; gelukkiglyk had er niet een ongeluk plaets; eenige klakken en hoeden waren achter de bergen gebleven; maer de mantels werden teruggevonden. Nadat het onweder wat verminderd was, ontwaerde men uyt de grond gerukte en aen stukken geslagen boomen, schoone maer al te gevaerlyke studiën; onder weg in eene boerenhut wat geeten en 's avonds te Florence aangekomen.

In dese groote ryke en vrolyke stad zyn wy vyf dagen gebleven, daer met de feestdagen van Kersmis al de galeryen gesloten waren; nogtans hebben wy met haest gezien, het paleis Pitti, de galerie Medicis, de academie *delle belle arti*, die allen uytmuntend schoon zyn; er zyn insgelyks vele kerken, een schoonen hof, Boboli, zeer schilderagtige gezigten binnen en buyten de stad; van daer langs Monticaruo naar Rezo en Castiglione, voorts langs de *lac de Trasimisie* (bij de douane), zeer vermaerd door de veldslagen van Annibal, is uytermate groot en levert zeer schoone gezigten op. 's Middags geëeten tusschen Taura en Colline en 's avonds te Maggione aangekomen.'

1825.

Nieuwjaarsdag zag onze reizigers reeds in den vroegen ochtend te Perugia. Zij bezochten er 'eene schoone kapel, nevens den tribunael,' beschilderd door PERUGINO, de prachtige hoofdkerk, die eene meesterlijke *Kruisafdoening* van BAROCCI rijk is, de chiesa S.-PIETRO, buiten de Roomschepoort, met hare schilderijen van TINTORETTO, PERUGINO en sieraden volgens teekeningen van RAFAËL uitgevoerd. In het lokaal van een onderwijsgesticht (VAN YSENDYCK noemt het 'eene kleine universiteit,') zagen zij eene verzameling oudheden.

Perugia verlatende, brachten onze reizigers den nieuw-

jaarsnacht (slapende) te Foligno door en trokken 's morgens langs Spoleto naar Terni. Op hunnen weg derwaarts, vestigde hunne aandacht zich niet alleen op de fraaie vergezichten, maar ook op de overblijfselen van vroegere Romeinsche gebouwen, alsmede op de trotsche waterleiding delle Sorri, die van de VIIe eeuw dagteekent. Na een bezoek gebracht te hebben aan de schoone watervallen, die zich op omtrent een uur afstands, van Spoleto bevinden, vertrokken de reisgezellen den 3^{n} Januari 's morgens langs Nepi, met zijne gothieke wallen, naar Baccano. Hier ontmoetten zij, bij het graf van Nero, de te Rome verblijvende pensionarissen, die hen, op ezels rijdende, waren te gemoet gekomen. Na het gebruiken van een ontbijt te Ponte Molle, begaf men zich naar Rome, welks trotsche gebouwen men al spoedig in 't gezicht kreeg.

VAN YSENDYCKS reis naar de stad der Pauzen had dus 45 dagen geduurd.

(*Wordt voortgezet.*)

Leonardo da Vinci's laatste avondmaal.[1]

Aan de brieven van mevrouw BEECHER STOWE, door J.H. VAN LENNEP, in 1860, aan het *Nederlandsch Magazijn* medegedeeld, ontleenen wij den volgende:

Milaan, *October* 1859.

'Het eerst, na den wensch ter bezichtiging van de hoofdkerk te Milaan, komt de gedachte op aan de beroemde muurschilderij van LEONARDO DA VINCI, zijn *Laatste Avondmaal.*

Eerst aarzelden wij ze te gaan zien. Men had ons verhaald, dat ze van zijn werk slechts de bouwval was, - dat tijd, vochtigheid, verwaarloozing en het kladpenseel van domme oplappers geen spoor van het prachtige origineel hadden overgelaten; wij dachten dus beter te doen ons tevreden te houden met de goede gravures, die men overal zien kan. Maar de ondernemingsgeest verkreeg ten laatste de overhand, en wij voegden ons bij een gezelschap, dat een rijtuig genomen had om zich naar het klooster van Santa Maria della Grazia te begeven, waar alles, wat van het schilderstuk nog overig is gebleven, aanschouwd wordt. De eerste blik op het fresco deed ons blijde zijn, dat wij gekomen waren. Dit stuk heeft, zelfs in zijne bouwvallen, iets zoo treffends en indrukwekkends, dat het de stem tot fluisteren sust en het oog boeit met eene onweerstaanbare macht. Het minst geschondene gedeelte - het gedeelte, dat den toeschouwer het meest aangrijpt, en hem het meest verheven en aandoenlijk voorkomt - is juist dat, waarvan geene navolging, geene afbeelding ons het minste denkbeeld geeft: het hoofd van onzen Zaligmaker. Het is vreemd, dat, zonder uitzondering, allen, die deze schilderij hebben gecopiëerd, in dit gedeelte zoo gansch en al zijn te kort geschoten, dat men met een oogopslag ontwaart, dat *hier* iets gevonden wordt, dat men zich nooit vroeger had kunnen voorstellen. De invloed van tijd en vochtigheid hebben in zooverre daarop gewerkt, dat men zich verbeeldt het te zien door een nevelachtigen sluier; maar in weerwil van die onduidelijkheid, wordt onze verbeelding getroffen door eene voorstelling van zulk eene majesteit en zulk eene genade, als

1 Zooals men weet, bezit de abdij van Tongerloo eene herhaling van deze muurschildering, door den meester op doek geschilderd.

geen aangezicht, behalve dat van Christus, ooit in zich vereenigde. Het bovenste van het gelaat, het voorhoofd en de nedergeslagene oogen zijn bijna onbeschadigd, maar in deze deelen is zóóveel uitdrukking, dat men in zijnen geest aan het peinzen gaat, wat het eigenlijk is, dat zoo treft? Wij hebben neergeslagene oogen gezien, waarvan het ooglid, verre van zwaar of slaperig te schijnen, ons een sluier toescheen, over een tal van diepzinnige geheimen neergehangen. Zulke nedergeslagene oogen hebben wij gezien in de beelden van heiligen, waar het half gesloten oog van christen heldendaden getuigde. Eveneens is het, wanneer men naar deze oogen ziet: zij brengen bij ieder eene wonderbare ontroering te weeg, als verhult hen een sluier, neergevallen over den glans van het heilige der heiligen, eene gordijn, waarachter het licht der godheid schittert. De mond is bijna uitgewischt, en het heerlijke beeld is gelijk iets, dat zich in damp oplost. Maar wellicht is het juist de onvolmaaktheid, dat ontbreken van bepaalde grenzen en een doorgaanden omtrek, welke aan dit fragment eene grootere kracht geeft, dan het misschien hebben zou in ongeschonden staat.

De indruk die dit bezoek naliet, was somber en droevig. Het had veel weg van dat gevoel hetwelk men ondervindt in eene kamer, waarin het stoffelijk overschot toeft van den een of anderen edelen en voornamen man, die men nu niet meer zien zal op aarde. Dat eene groote, verhevene schilderij van den grootsten schilder en van een der grootste mannen, die ooit geleefd hebben, van de aarde zal moeten vergaan, schijnt eene ernstige en sombere les. Men ziet de keurige volmaaktheid van LEONARDO's werk in de kleine schilderstukken van zijne hand, welke in de verschillende kunstverzamelingen verspreid zijn; maar hier aanschouwden wij de schilderij, die zoolang zij ongeschonden was, de verhevenste breedte en uitvoerigheid van teekening aan de fijnste keurigheid van bewerking voegde - die de bevalligheden van kleur en behandeling aan de hoogste uitdrukking van edel en godsdienstig gevoel paarde en die schilderij, verbleekt en geschonden, zal weldra niet meer gezien worden! Geene bestaande afbeelding geeft in het minst een denkbeeld van hare hoogere eigenaardigheden in de uitdrukking. Uit gravuren zijn wij wellicht in staat over de schoonheid van het algemeene ontwerp, over het perspectief, over de algemeene schakering van licht en duisternis en de edele vescheidenheid der koppen, elk zoo passende voor den voorgestelden persoon, een oordeel te vormen - maar de middelste figuur, waarover, naar men ons verhaalde, LEONARDO lang heeft gemijmerd, en die hij met zulke eerbiedige hand heeft aangeraakt, omdat zijne denkbeelden zoo waren doortrokken van godstienstig ontzag - *die* zal men nooit terugzien, wanneer het luttele, dat nog overblijft van dit prachtige fresco, geheel verbleekt zal zijn.

Dit was het eenige werk, dat in staat was eene volkomene uitdrukking te geven van LEONARDO DA VINCI - een man, zoo uitstekend begaafd, dat Italië het recht heeft trotsch te zijn, dat het zich hem mag toerekenen als schilder, bouwmeester, meetkunstenaar, staatsman en poëet; en dit schilderstuk is het altaar, waarop hij zijn verheven genie neerleidde aan de voeten van zijn Verlosser. Die nedergeslagene oogen waren voor hem als het omsluierde altaar, waarvoor hij zich ter aanbidding nederwierp. Hoe

verschillend is de geest *zijner* behandeling van een zoodanig onderwerp van die der kleurenrijke Venetiaansche meesters, TITIAAN. PAUL VERONESE, of iemand van hen, die een *Laatste Avondmaal* of eene *Bruiloft te Kana* op het doek brachten, en kleederen, edelgesteenten en vaatwerk zoo warm wisten weder te geven - die stoffen en costumen schilderen, geheel onberispelijk, maar den eersten alledaagschen kop, dien zij toevallig ontmoetten, den besten, voor dien van Christus namen of voor dien van een zijner apostelen. In deze Venetianen hebt gij de poëzy der stoffaadje - een fraai ding in zijne soort - hebt gij de breede, lustige, gemakkelijke levenswijze van eene schitterende, hooge, weelderige eeuw; maar hier, in dit schilderstuk, de waardigheid, majesteit en godsdienstigen ernst, welke het waarachtig ideaal zijn der gewijde schilderkunst.

Onder verschillende teekeningen van LEONARDO DA VINCI vindt men in het paleis Brera te Milaan eene schets in krijt, die men zegt, dat zijn eerste denkbeeld bevat voor den kop op zijne muurschilderij. Het is eene zeer treffende schets van een neergeslagen, beminnelijk gelaat, maar het mist de eigenaardige majesteit van houding en uitdrukking, welke men in het fresco waarneemt. Ook heeft men - zoowel daar als in de Ambrosiaansche boekerij - vele teekeningen van zijne hand, die eene soort van wilden, weelderigen, grilligen rijkdom van geest te kennen geven, zich vermeidende in al, van welken aard ook, wat het penseel slechts te voorschijn kan brengen, en zich uitstrekkende van het ongerijmdste en zonderlingste tot aan het hoogste en ernstigste. Onder anderen vindt men daar zijn eigen profiel in rood krijt, eene schets die der aandacht overwaardig is.

In dezelfde kamer van het paleis Brera treft men, met de krijtschets van DA VINCI, het *Huwelijk der Maagd* aan, door RAFAËL. Dit is een zijner eerste schilderstukken, 't geen ons verbaasde door eene frischheid en helderheid van coloriet, alsof het van gisteren ware. Nauwelijks konden wij gelooven, dat dit de wezenlijke antieke schilderij was. De volmaakte juistheid der omtrekken scheen ons eene les toe voor kunstenaars, om, zoo zij ooit wenschen met bevalligheid achteloos te leeren zijn, eerst te beginnen met streng nauwkeurig te wezen en nauwgezet. Men kon gemakkelijk bespeuren, dat de hand, die in staat was deze schilderij zoo zuiver en duidelijk te voorschijn te brengen, en deze gelaatstrekken met zoo keurige zorg te behandelen, zich in later tijd eene zekerheid en stoutheid zoude kunnen meester maken, die haar vergunnen zou te spelen met een vloeienden omtrek - even als een bevallig schrift zich ontwikkelt uit eene eenigszins stijve en onberispelijke copiëerhand.

H.B.S.'

Kroniek.

Antwerpen. Wij roepen nogmaals de aandacht op het werk van den heer ED. G.J. GREGOIR, getiteld *Panthéon musical populaire.* Het onlangs verschenen zesde deel, behelzende de geschiedenis der opera te Antwerpen en te Brussel, is vooral belangrijk. Het beslaat ruim 200 blz. dichtgedrukten tekst en bevat een echten schat van bijzonderheden en feiten, die men stellig nergens elders zoo volledig bijeenverzameld en geleidelijk uiteengezet vinden kan. De prijs van het boek is slechts 3 fr.

Mechelen. Stads archivaris heeft de noodige stukken verzameld voor het uitgeven eener volledige beschrijving en geschiedenis van 't voormalig paleis van Margaretha

van Oostenrijk, waarin thans het gerechtshof is gevestigd. Dezelfde ambtenaar heeft belangrijke bescheiden bijeengebracht betreffende den handel in gouden leder, de Mechelsche klokkengieters en den brand van St.-Romboutstoren in 1687.

- De heer FERDINAND WERBROUCK heeft het portret zijns vaders, geschilderd door WIERTZ, aan het stedelijk museum nagelaten, benevens eene schilderij (welke hersteld is moeten worden), waarop de oude *Antwerpsche vischmarkt* is afgebeeld.

Turnhout. In de Sint-Pieterskerk, in de kapel van het H. Sacrament en in O.-L.-V.-kapel, zijn twee ramen van geschilderd glas geplaatst, vervaardigd door den heer LÉVÊQUE, van Beauvais. Het eene raam, geschonken door den heer ANT. VAN GENECHTEN, te Turnhout, stelt zinnebeelden uit het oude en nieuwe testament voor; op het andere raam, geschonken door den heer GLENISSON vader, te Turnhout, zijn de 15 mysteriën van den Rozenkrans afgebeeld.

Brussel. De firma BRUYLANT-CHRISTOPHE en c^{o} is de uitgaaf begonnen van de *Histoire parlementaire de la Belgique de* 1831 *à* 1880, bewerkt door den heer LOUIS HYMANS en, met des vorsten vergunning, aan Z.M. den koning opgedragen.

- De bekende schouwburgbestuurder STRAKOSCH heeft Mej. ESTELLO DE LA MAR, die uit eene beurs van den koning van Holland bij GEORGES CABEL leerde zingen, aangenomen voor eene kunstreis door Europa en Amerika, die 5 jaar zal duren, tegen eene jaarwedde van 40,000 fr.

- De heeren L. EVERAERT en J. BOUCHERY kondigen de verschijning aan eener *Geschiedenis van Klein Waalsch Brabant*, omvattende de gemeenten Pepingen, Bellingen, Beert, Bogaarden, Leerbeek en de abdij van Cantimpré, opgeluisterd met twee platen door C. T'FELT. Prijs: 2 fr., vrachtvrij besteld.

Leuven. Op de laatste bijeenkomst der jury had de beoordeeling plaats van 28 modellen van standbeelden, bestemd voor de onderste nissen der stadhuistorentjes. Deze standbeelden zijn geacht personen voor te stellen welke tot den stamboom van Christus behooren. Zij werden vervaardigd door de heeren gebroeders GOYERS, G. PASTEELS, J. COURROIT, F. VERMEYLEN, L. RAYNAUD, E. GODTS, V. PETRÉ en L. VAN EMELEN. De jury heeft 20 modellen goedgekeurd en er 8 nieuwe gevraagd. Ook werd goedgekeurd het model van den heer SMEESTERS voor het standbeeld van LAMBERTUS BALDERIK, graaf van Leuven.

Gent. Het 23e deel der *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen* door de heeren F. DE POTTER en J. BROECKAERT is verschenen, en bevat de monographieën der eerste gemeenten van 't land van Waas: *Bazel*, *Belsele* en *Beveren.*

Eene halve eeuw is er verloopen sedert dat VAN DEN BOGAERDE, arrondissementscommissaris te St.-Nicolaas, zijn bekend werk: *Het Land van Waas*, in het licht gaf. Voor dien tijd was het niet zonder belang: de geschiedschrijver DE BAST noemde het een model van statistische beschrijving, maar wij aarzelen niet te zeggen, dat het niet meer voldeed aan de tegenwoordige noodwendig-

heid. Het *Land van Waas* bestaat uit drie boekdeelen; het werk van DE POTTER en BROECKAERT zal er *tien* tellen, voor welke de schrijvers niet alleen de archieven van den Staat, te Brussel en te Gent, het archief der stad, der gemeenten en parochiekerken hebben geraadpleegd, maar ook de archieven van 't bisdom van Gent, van het Noorderdepartement te Rijssel, van de voormalige abdij van Rozenberg, te Waasmunster, en de talrijke en belangvolle bescheiden, bewaard bij de groote familiën des lands van Waas, als bij den baron DE NEVE, te Waasmunster, en vooral de rijke verzameling geschiedkundige bescheiden, die bewaard worden op het kasteel van den graaf VILAIN XIV, te Bazel.

St-Nicolaas. De heer A. DE WILDE heeft het portret geschilderd van de eerw. overste der gasthuisnonnen alhier, haar aangeboden namens een aantal inwoners dezer stad, ter gelegenheid van den 50^{n} verjaardag harer inwijding.

- De stadsbouwmeester ED. SERRURE heeft te Parijs, in het gesticht voor nijverheidskunst, een eeremetaal van 2^{e} klasse en een diploma bekomen, voor zijn werk over klassieke bouwkunde, voorzien van een aantal door hem zelf geteekende platen.

Dendermonde. In de kerk der gemeente Wichelen, gebouwd onder de leiding van den heer ED. SERRURE, stadsbouwmeester van S^{t}.-Nicolaas, beschildert de heer J. JANSSENS, van voormelde stad, het koor; het middenvak is bijna voltooid en stelt *Christus zegenende* voor, gehuld in een wit en rood gewaad. De voorstelling bezit over het geheel een oprecht godsdienstig karakter.

Doornik. Bij eene nieuwe rangschikking der boeken van de stadsbibliotheek, heeft men de volgende handschriften gevonden, welke niet vermeld waren in den catalogus: 1° *Vitae plurimorum sanctorum confessorum* (dagteekent van de XIIIe eeuw en komt uit de St-Martensabdij, te Doornik; werd in 1863 gekocht te Gent, in de veiling der boekerij van den leeraar VAN ALSTEIN); 2° een prachtig gebedenboek, geschreven op fijn perkament, rijk afgezet in kleuren (dagteekent, volgens schatting, van de XIVe eeuw); 3° *Registre des vestures, professions, prémisses et morts des religieux de l'abbaie de S^{t}. Martin, à Tournai* (foliant van 570 blz., geschrift van de XVIIIe eeuw; de inhoud omvat de tijdruimte tusschen 1742 en 23 Maart 1799; er komen wetenswaardige bijzonderheden in voor, nopens wat er in de abdij en in Doornik is voorgevallen na de Brabantsche omwenteling); 4° een foliant (geschrift van de XVIIe eeuw) over de halsrechtingen die in 't verloop van eenige eeuwen te Doornik hebben plaats gehad (opgesteld in de Fransche taal).

Buitenland.

's-Gravenhage. In den laatsten tijd werd het museum van hedendaagsche kunst verrijkt met de volgende schilderijen: *Het voormalig weeshuis der hervormde diaconie te 's-Hage,* door B.J. VAN HOVE, geschonken door wijlen H.M. de koningin; *Het verdachte huis*, door C. ROCHUSSEN; *In het bosch*, door J. VAN DE SANDE BAKHUIJZEN; *Het binnenbrengen van het wrak*, door jonkheer E. VAN HEEMSKERCK VAN BEEST. De drie laatstgenoemde stukken gekocht op de Rotterdamsche tentoonstelling van 1876. Het museum telt thans 31 schilderijen.

- Volgens eene mededeeling van den heer J.A. DE BERGH, in 't dagblad het *Vaderland*, zou door den neer J. VAN SPEYBROUCK, in deze stad, voor eene geringe som, eene oude bevuilde schilderij, groot 1^m70 op 1^m50, gekocht zijn, die, na schoonmaak, gebleken is een stuk van PAULUS POTTER te wezen, veel voortreffelijker dan al de tot hiertoe van dezen meester bekende gewrochten. Er is op afgebeeld een jonge stier, die door zes honden wordt nagezet; een dezer heeft het dier bij de tong gegrepen, een zwijnshond zit hem op den rug, een derde hangt hem aan den buik, terwijl een vierde hond door den stier tegen eenen boom te pletter gedrukt wordt. Het stuk is geteekend: *Paulus Potter pinx. Anno* 1646.

Groningen. Het instituut voor doofstommen, in 't jaar 1790 in deze stad gesticht, heeft een verslag openbaar gemaakt, waaruit blijkt dat het gedurende zijn 87-jarig bestaan, 1199 doofstommen opnam. Daarvan werden 950 bekwaamd om in de samenleving te verkeeren, 61 werden weggezonden om bijzondere redenen, 51 wegens bekrompene verstandelijke vermogens, 19 wegens zinneloosheid, 20 wegens aanhoudende ziekelijkheid, terwijl er 98 in het gesticht stierven.

Parijs. Frankrijks nationale bibliotheek heeft van den hertog DE LA TREMOILLE ten geschenke ontvangen, een handschrift, in het jaar 1250 te Saint-Denis gemaakt. Het bestaat uit 67 bladzijden perkament en bevat eene levensschets van den heiligen DENIS en de geschiedenis van het hem gewijde klooster, benevens een dertigtal zeer eigenaardige schilderingen.

- Een der grootste bazars der Fransche hoofdstad, geheeten *Les grands magasins du Louvre*, was, om het volk aan te lokken, op den inval gekomen, echte schilderijtjes toe te geven aan al wie voor een zeker bedrag goederen in zijne magazijnen kocht. Te dien einde hadden de eigenaars van den bazar eene overeenkomst gesloten met twee schilders, de heeren ALEXANDRE en SCHUTTENBACH, voor het leveren van verscheidene honderde schilderijtjes van eene hand groot, voorstellende zons-opgangen en ondergangen, maanlichten, landschapjes, zeegezichtjes enz. De schilders hadden vooraf een zeker getal stalen of modellen moeten zenden, welke goedgekeurd waren geworden door de heeren CHAUCHARD en HENRIOT, die vanwege de eigenaars van den bazar als keurmeesters aangesteld waren. Hoeveel honderde schilderijtjes er reeds gemaakt werden is ons niet bekend; maar de eigenaars van den bazar beweren thans, dat de laatst afgeleverde dozijnen niet voldoen, dat zij slecht geschilderd zijn, en zij hebben mitsdien een proces ingespannen tegen ALEXANDRE en SCHUTTENBACH, ten einde de met hen geslotene overeenkomst te doen verbreken. De schilders willen daarin niet toestemmen; zij houden staan, dat hun werk, vergeleken aan de goedgekeurde modellen, niets te wenschen overlaat. In afwachting deze zaak haar verder beloop hebbe, heeft de voorzitter der Parijsche rechtbank de geweigerde schilderijtjes onder zegel doen stellen.

Stockholm. Binnen kort zal een lyrisch drama worden opgevoerd, waarvan de koning van Zweden en Noorwegen de schrijver is. Het draagt voor titel: *Minne frau Upsala.* De muziek is van IVAR HALLSTROM.

Moscou. Mevrouw NILSSON, de vermaarde zangeres, heeft alhier eene verbintenis gesloten, volgens welke zij 7000 frank zal betaald worden voor iedere vertooning,

Cornelius Grapheus.

Deze letterkundige, Latijnsch dichter, rechtsgeleerde, geschiedschrijver en secretaris der akten te Antwerpen, geboren te Aalst in 1482, is hieronder getrouwelijk afgebeeld, naar een portret dat men bij FOPPENS aantreft.

CORNELIUS GRAPHEUS.
Teekening en houtsnede van ED. VERMORCKEN.

PHILIP GALLE graveerde het op koper. Zijn eigenlijke naam is CORNELIS DE SCHRIJVER, maar hij is meer gekend onder den Latijnschen naamvorm SCRIBONIUS, of den vergriekschten naam GRAPHEUS. Hij zelf schreef: GRAPHEUS, GRAPHE en zelfs GRAPHEUS SCRIBONIUS. Na te Antwerpen zijne studiën te hebben voltrokken, schijnt hij zich metterwoon weer in zijne geboortestad te hebben gevestigd, waar hij in 1515 een huwelijk aanging met ADRIANA PHILIPS. In 1520 vervulde hij reeds te Antwerpen de bediening van stadssecretaris. ‘Deze werkzame man, zegt BULLART, in den kleinen kring zijner geboortestad niets ziende om zijn grooten geest te bezigen of zijne neiging te voldoen, verliet ze vroegtijdig, om in de colleges den weg te zoeken die leidt tot de verheerlijking..... der letteren. Daar de stad Antwerpen, door hare schoonheid en de beleefdheid harer inwoners, hem een aangenaam verblijf toescheen, richtte hij daar zijne gewone woonst en den handel zijner muze in.’

Te dien tijde drongen de Luthersche denkbeelden in de groote handelsstad door, en GRAPHEUS kon er niet aan wederstaan. Deze afval kostte hem het verlies zijner bediening, welke hem reeds in 1521 werd ontnomen. Op last van KAREL V werd hij den 5^{n} Februari 1521 met eenige andere ingezetenen van Antwerpen naar Brussel ontboden en er gevangen gezet. Het jaar nadien, met eenen schoolmeester der Brabantsche hoofdstad overtuigd bevonden van ketterij, werden beide verplicht de

dwaling openbaarlijk op de Groote-Markt te Brussel, te herroepen, en GRAPHEUS moest er zelfs eenen door hem geschreven brief in het vuur werpen. Den 6^{n} Mei daaraanvolgende naar Antwerpen teruggebracht, terwijl de keizer er was, 'so heeft op doxael van de groote kercke wederom syne ketterijen moeten herroepen, ter presentie van d'Inquisiteurs, Meestere A. DE EGMUNDIA, Meestere FRANCISCO DE HULST, Raet in Brabant, ende FLORENS OOM VANDEN WEYGAERT, van Hollant; ende van daer wirt GRAPHEUS met de officiers geleyt naer thuys vanden Marcgrave Heer NICOLAUS VAN LYERE, ende wirt aldaer voor altyd gebannen ende te moeten draegen een cleet van voren en achter geteekend.'

De herroeping der dwalingen, door GRAPHEUS gedaan, verzekerde hem eene verzachting der straffe. Eenige jaren nadien werd het den man vergund weer naar Antwerpen te komen, alwaar hij zich voortaan nuttig en bemind maakte.

Twee van zijne eerste werken behooren tot het vak van 't onderwijs, zoodat PAQUOT uit deze omstandigheid de gissing heeft gemaakt, dat GRAPHEUS in den beginne leeraar is geweest, hetzij aan eene openbare school, hetzij ten huize van bijzonderen.

PAQUOT heeft goed gegist; wij lezen immers in 't *Antwerpsch Archievenblad*, deel VII, blz. 128: Cornelis Grapheus vermocht later naar Antwerpen terug te keeren; in 1536 verklaarde men dat hij verscheidene jaren *instrueerde* de kinderen van JORIS VESELEER, en in 1537 was hij *gesworen examinateur van den getuygen* te Antwerpen. Drie jaren nadien werd hij op nieuw aangesteld als secretaris dier stad, en bleef nu in deze betrekking werkzaam tot het einde zijns levens; hij overleed te Antwerpen den 19^{n} December 1558.

Nauwelijks had hij eenige dichtstukken in 't licht gegeven, of niet alleen zijne stadgenooten, maar ook de geleerdste mannen des lands zwaaiden hem hunnen lof toe. De man had niet enkel eene knappe pen, maar bezat, als mensch, groote verdiensten. Hoe belangrijk het ambt van stadssecretaris te Antwerpen ook was, het belette den dichter niet zich aan zijne geliefkoosde uitspanning over te ge-

ven, en hij leverde een aanzienlijk getal stukken in proza en rijm. Het zijn vooral laatstgemelde, die hem de vermaardheid verzekerden, hoewel ERASMUS, zijn tijdgenoot, er niet hoog mede opliep en, in onze eeuw, HOFMAN PEERLKAMP het gedicht op den brand van O.-L.-Vrouwekerk te Antwerpen sterk beknibbelde. Ook HOEUFFT en DE REIFFENBERG vinden er niets bijzonders in. Men zegt van zijne verzen, dat zij niet slecht gebouwd, maar weleens langdradig en verzwakt zijn door overvloed van kleine bijzonderheden. Ook zijn ze niet vrij te pleiten van gezwollenheid en te zeer gevuld met godenleer.

GRAPHEUS was een geleerd man, evenwel meer lofwaardig voor 't geen hij heeft willen doen, dan voor 't gene hij gedaan heeft; ijverig om de degelijke studiën in eere te zien, doch gebrek hebbende aan goede richting en smaak.

De terugkeer van GRAPHEUS in den schoot der Roomsche kerk was rechtzinnig geweest. Toen, in 1534, de anabaptisten de stad Munster bezet, de roomschgezinden uitgejaagd en de oude bisschopsstad den naam gegeven hadden van *Jerusalem*, met eenen *koning van Israël* (eenen kleermaker van Leiden, JAN BOCHOLT genaamd), om ze te beheerschen, en deze overal zijne *apostelen* zond om het zaad der ketterij te verbreiden, vatte GRAPHEUS de pen op en schreef zijn *Monstrum Anabaptisticum*, *rei Christianae pernicies*, dat het jaar nadien ter perse werd gelegd.

GRAPHEUS' boek over de plichten van den christen vorst en 't magistraat behelst een aantal leerstellingen, strekkende om den godsdienst met de staatkunde te doen hand aan hand gaan.

Voormeld stuk op O.-L.-Vrouwekerk, ruim honderd hexameters bevattende, getuigt van des dichters dankgevoel jegens LADISLAS VAN URSEL, burgemeester van Antwerpen, wiens moed en behendigheid, bij den brand gebleken, hij zeer verheft.

Toen KAREL V langs Frankrijk in de Nederlanden terugkwam, werd GRAPHEUS gelast met het opstellen der redevoering, hem bij zijne intrede t[e] Antwerpen toegestuurd, gelijk het ook zijn opstel was, dat den keizer bij eene tweede dergelijke gelegenheid namens de Antwerpsche gemeente ten welkom werd voorgedragen.

Het boek van GRAPHEUS, verschenen in 1550 en voor titel voerende: *De seer wonderlijke schoone triumphelycke incomst van den hoogmogenden prince Philips*, *prince van Spaigniën*, *Carolides Vijfden Keizers sone*, *in de stadt van Antwerpen anno 1549*, vond zulken ongemeenen bijval, dat de schrijver het genoegen had, het in drie talen te zien verschijnen. 't Is daarin dat hij geen lof genoeg heeft voor het werk zijns geboortestadgenoots, PIETER COECKE (zie onze bladz. 96 over den Antwerpschen Reus Antigonus, alsook de *Vlaemsche School* 1864, blz. 142).

Behalve de eer, die onze dichter inoogstte, door zijne schriften, was hij nog gekend als een volmaakt toonkundige, bovendien zeer welsprekend, de vreemde talen machtig en ervaren in de Grieksche en Latijnsche oudheden, van welke hij eene prachtige verzameling aanlegde. Ook is er geschreven, dat hij PLANTYN zijne boeken liet binden en later zijnen bijstand verleende om hem eenen kleinen boekwinkel te helpen oprichten in de *Roos*, bij de Augustijnenkerk, in de Kammerstraat, te Antwerpen.

CORNELIS GRAPHEUS verloor zijne echtgenoote den 17^{n} Augustus 1566, en volgde haar in 't graf twee jaren nadien, oud 76 jaren.

In de Antwerpsche hoofdkerk werd er ter zijner nagedachtenis een marmeren gedenkteeken opgericht, tegenover het altaar der Kolveniers-gilde, dat, volgens PAQUOT, met zijn portret was versierd. Wij laten hier zijn wapenschild volgen dat

zijnen grafsteen versierde en waarvoor hij zelf het opschrift schijnt te hebben vervaardigd.

In het 6e deel der *Geschiedenis der stad Aalst* door F. DE POTTER en J. BROECKAERT,[1] treft men de volledige lijst der werken van CORNELIS GRAPHEUS of DE SCHRIJVER aan. 't Is aan de voormelde *Geschiedenis* dat wij de meeste hierboven aangehaalde bijzonderheden ontleenden.

V.

> De vriendschap openbaart zich op verschillende wijzen, al naar gelang van tijd en omstandigheden. GEORGE SAND.

Een doodslag te Turnhout in 1577.

Het gemeentebestuur van Turnhout laat ieder jaar, achter het verslag over den toestand der gemeente, eenige oude archiefstukken drukken, die voor de geschiedenis min of meer belangrijk zijn. Als dusdanig, troffen wij in het laatst uitgegeven verslag het stuk aan, dat wij hieronder bij uittreksel laten volgen, met het opstel waarvan het verslag het laat voorafgaan en welk er den inhoud beknoptelijk doet van kennen:

> In de maand December 1577 werd er door een persoon, van eene der bijzonderste burgerfamiliën van Turnhout, eenen doodslag op een ander burger, Mathys Van Loenhout, gepleegd. Om den misdadiger aan het gerecht niet te moeten overleveren, werd er een verzoeningsakt voor schepenen van Turnhout opgemaakt.
>
> Door de tusschenkomst van schepenen, en Mr Laurenty, pastoor van St.-Pieterskerk en landdeken van Herenthals, werd er tusschen den misdadiger, den vader en vrienden van den overleden en *arbitres* (keerluiden) overeengekomen, en bij voornoemden akt bedongen:

(1) Gent, C. ANNOOT-BRAECKMAN, 1876.

Dat de misdadiger, ter eere Gods en in beternis der misdaad, schuldig en gehouden was te doen, op eenen Zondag of heiligendag, binnen St.-Peeterskerk, met opene deuren, voor den noen, in het openbaar, een ootmoedig voetgeval, blootshoofds, barrevoets, in zijne lijne kleederen, hebbende in zijne gevouwene handen in teeken van ootmoedigheid een stroohalm, en daarna nemen ootmoediglijk van de moetzondere zoo dat behoort;
Dat de misdadiger daarenboven in de voornoemde kerk tot laafnis der ziele van den aflijvige zal doen celebreeren een uitvaart, en daar toe nog een dertigste, alles zonder kost of last van den overledene of zijne kinderen;

Dat de misdadiger, tot behoef en onderhoud van de onmondige kinderen van den aflijvige, zal geven in handen van de keersluiden (arbiters) de somme van vijftig zoengulden eens, elken zoengulden gerekend aan tien stuivers, in drie betalingen binnen het jaar, van 17 weken tot 17 weken;
Dat de misdadiger zijne woning binnen den tijd van zes achtereenvolgende jaren niet zal mogen hebben in de vier principaalste best geweegde straten van Turnhout, maar wel in andere straten en plaatsen, behoudens dat hij gedurende het leven van Jacob Van Loenhout, nooit zal mogen wonen in de Kortenstraat (Papenstraatje);
Dat de misdadiger daarenbov[e]n nog gehouden zal zijn, den voornoemden Jacob, zijn kinderen, vrienden en magen, altijd in alle herbergen, straten en andere plaatsen zoo zeer te vermijden en uit de oogen te gaan, als het in eeniger manieren mogelijk zou wezen.
En dat voor de betaling der vijftig zoengulden, elk in 't bijzonder borg bleven, de heeren Adriaan Van den Biestraten, Cornelis Colkes, Hans Theeus en Cornelis Loycx.

De eerstgenoemde voorwaarde werd den 27^{n} December 1577, Vrijdags (3^{den} Kersdag), in St.-Pieterskerk te Turnhout volbracht.

De overwegingen, waarmede de voormelde akte aanvangt, luiden in den oorspronkelijken tekst als volgt:

‘Alsoo twist ende geschil geresen was tusschen wylen Mathys Van Loenhout Jacop Sone, wyins Siele God almachtich genadich en bermhertich zy, ende Meyenbosch (laetste misdadighe, ende dat by den vs. Meyenbosch de voors. Mathys was gebrocht van levenden lyve ter dood, tot seer grooten leetwesen der voors. misdadighe, by tusschen spreke van goede mannen en vrienden, om van voors. feite en nederslach metten moetsoendere en naeste vrienden van voors. Mathys Van Loenhout te maecken eenen waerachtighe godelycken gedurighe peys en soene, nu en tot allen tyde gedurende hadden hun Jacop Van Loenhout vadere van afflyvighen en gerechtich momboir van zyn kinderen, en Govaert Paridaens toesiender en grootvadere van moederswege van de voors. kinderen mitsgaders andere des vs. Mathys Van Loenhout broedere en vrienden en maghen, gekeert en gesubmittert in de eersaeme en voersienighen Jan Van Schaluynen, schepen der vryheyt en Niclaes Broecksche, ende van weghe des vs.

Meyenbosch in de eersaeme en voersienighe heer Lucas Laurenty landtdeken vant quartier van Herenthals, en pastoir dezer vryheyt, ende henrick Vanroey, Alias Geldrop, schepen der vs. vryheyt welcke submissie die vs. Arbiters slegtluyden en Keersluyden oyck hebben geaenveerdt, ende vs Jacop Van Loenhout en Govaert Paridaens als representeerende de mindere van jaeren den moetsoende met allen hunne vrienden ende maghen aen deene, en de vs. Meyenbosch in dandere partye, hebben geloeft allen tghene wes by de vs. keerluyden in desen soene en peys sal worden vuytgesproken en vclaert nu en tot eeuwighen daghen te houden gestandich en van weerden, en dat elck heim dnaer sal reguleren op pene van vredebraeck en Soenbraeck, ende alsoo in vcleren en dvuytspraecke van vs. Keersluyders in de manieren naervolgende.'

De verdere inhoud van het stuk vindt men hooger beknoptelijk opgegeven.

Een verhaaltje uit Zweden.
I.

Het vereert en verheugt mij toch dat zijne excellentie de gouverneur ons huis niet voorbijgaan zal, meesmuilde bergheer Pyssling, toen hij, op eenen avond, bij zijne vrouw en vier dochters in de kamer trad.

- Komt de gouverneur bij ons? vroeg de vrouw des huizes.

- Wanneer, wanneer, lieve vader? riepen de meisjes uit eenen mond.

- Ik krijg daar op 't oogenblik een brief van den burgemeester Slatbacken, dat zijne excellentie den zeven en twintigsten denkt hier te wezen om den nieuwen weg te bezichtigen. Zie zoo, nu zal hij zien, dat er nog mannen in deze provincie zijn, en ik wil hem mijn plan mededeelen.

- Lieve man, we zijn vandaag al den vijf en twintigtigsten, riep zijne vrouw, zwijg dus van uw plan; we hebben aan wat ander dingen te denken. Luistert, meisjes! We moeten eenige uitnoodigingen doen. Me dunkt, dat we vischpodding met kreeftensaus zouden kunnen opdienen en gebraden vleesch en soep. De soep natuurlijk vooraf. Dus dan, meisjes, legt dadelijk gezouten vleesch in de week, Brita zal zorgen voor den visch, en ik moet bakken. Och, Heere God, hoe geraken we met alles gereed!

- Ja, ja, zoo is 't goed, gij zorgt voor den maaltijd, en ik deel hem mijn plan mee, om een stampwerk op mijn goed aan te leggen.

- Zaag toch niet, Pyssling! zeide de vrouw eenigszins ergerlijk; ik heb al nesterijen genoeg in mijn hoofd.

In zijne blijdschap over het eervol bezoek en bij de gedachte, hoe de gouverneur zijne voorgenomen slakkenstamperij bewonderen zou, had de bergheer zijne bezorgdheid voor het slechte weer voor eenige oogenblikken vergeten; doch de storm gierde thans met zooveel geweld langs de muren van het oude gebouw, dat hij door het gekraak al spoedig uit zijne zoete droomen gewekt werd.

- Verstaat gij, Greta Stina! zeide hij tot een dienstmeisje, dat iets uit de kamer kwam halen. Verstaat gij wel?

Het meisje had nog nooit een dadelijk bevel uit den eigen mond des patroons bekomen, en zag dus het kleine manneken verbaasd aan, dat zich op de teenen oprichtte en eene deftige houding aannam.

- Gij moogt van avond geen vuur in den bakoven doen, want ons heele huis kon in brand geraken.

- O zoo... maar mevrouw zei toch...

- Ja, ja, hm! 't Is waar ook, stotterde de oude, die zich niet gaarne, al was 't ook op goede gronden, tegen de bevelen zijner vrouw wilde aankanten. Hm, hm!

De bergheer zou niet geweten hebben, hoe zich in deze omstandigheden te gedragen, had zich op dit oogenblik niet weer de dikke figuur zijner wederhelft bij de deur vertoond.

- Hoe is 't, Greta Stina, is de oven nu nog niet aan 't branden? vroeg de vrouw op barschen toon, want ze had het druk, en in zulk geval liet ze zich niet voor den zot houden.

- Mijnheer verbiedt het mij, verontschuldigde de meid zich.

- Och ja, ik zei, ik dacht..... stamelde de huisheer, ik verbied het wel niet, maar de wind is zoo sterk, dat er gemakkelijk brand kon komen.

- Brand of niet, voor zijne excellentie moet er brood zijn en beschuit en krakelingen bij de thee, en dus gauw wat, Greta Stina!

- Ja, dat is 't, zoo zuchtte de patroon. Hoor, Greta Stina, daar het dus noodzakelijk zijn moet, kunt ge den oven aanmaken. Verstaat ge niet, wat mevrouw *gelast* heeft? 't Is een vreeselijk weer van avond, vervolgde hij, om zijne vrouw te doen vergeten, dat hij zich in hare huiselijke aangelegenheden gemengd had, we krijgen stellig een orkaan.

- Dat is alles goed en wel, maar als ik wat aan de meid zeg, hebt gij daar uwen neus niet tusschen te steken.

- Word maar niet kwaad, zei de oude op sussenden toon.

De bergpatroon(1) Pyssling was een van die bezitters *in partibus*, zooals er in Zweden velen zijn. Zijne aanspraak op dien titel was deels op de gesteldheid van zijn klein landgoed, deels in zijne verbeelding gegrond. Polsbo had namelijk honderd jaren vroeger binnen zijne grens eene ijzermijn bezeten, en een hooge berg van slakken(2) nabij de beek bewees, dat de schatten der onderwereld daar eertijds voorhanden geweest en aan het licht gebracht waren, doch zij hadden een einde genomen en de ader was verlaten geworden, zoodat men er op dit oogenblik niets meer dan eenige met groenachtig water opgevulde gaten vond, die getuigenis gaven, dat er eens eene groeve was geweest. De schachten, die oogen van het bergwerk, stonden vol tranen. Dit was alzoo de verdienste van het goed en de reden, waarom het voor een berggoed doorging.

Verder hadden de overleden vader van den patroon en deze zelf reeds dertig jaren lang het plan gekoesterd om aan de beek bij den vermelden berg slakken en stampwerk aan te leggen; heer Pyssling had gedurende dertig jaren, dat hij het goed zelf bezeten had, bestendig met ophef over dat voorgenomen stampwerk gesproken, en de man liet zich bergpatroon noemen en teekende zich zoo, wijl zijn goed eene mijn geweest was, en wijl hij voornemens was, ruw ijzer uit de slakken te trekken.

De patroon was overigens een klein, door en door goedig mensch en zijn hoofdgebrek slechts een weinig ijdelheid; in alle verdere dingen was hij week als was. Gewoonlijk vertoonde hij zich thuis in een groenen, gebloemden kamerrok met eene gebreide slaapmuts op den kalen schedel, doch als hij uitging droeg hij altijd de kleeding van het ijzerkantoor en eene kleine gele pruik op het hoofd. Zoo uitgedost, trok hij geregeld eens in de maand naar het huis van zijnen vriend, den proost Kryckstadius, en haalde het *Avondblad*, dat deze uit de achtste hand ontving.

Juist eene maand later kwam dan de patroon terug en redeneerde over het nieuws van den vorigen trimester, want het is ongelooflijk hoe lang het nieuws in eenen zoo afgelegen hoek des lands versch blijft: wanneer het voor den Stockholmer reeds lang

(1) Bergheer of bergpatroon is in Zweden de titel van eigenaar van eene ijzersmelterij.

(2) Slakken: de vreemde stoffen, die na de smelting als eene soort van schuim van het erts overblijven en waaruit men door stoot- en stampwerken soms nog bruikbare ijzerbestanddeelen halen kan.

verdord en geur en fleur kwijt is, groent het buiten nog bestendig voort. De patroon was een patriot in zijn hart, vreeselijk tegen de zware belastingen en zoo voort, en kon zich geweldig lastig maken, als hij sprak over de lasten, over hoofdgelden, onderhoud van wegen en God weet wat nog al.

- Ja, zei de patroon op eenen goeden avond tot den proost, als ik eens in den rijksdag[1] kom, zullen ze een kerel in mij vinden. Ik ben een eerlijke Zweed, en heb mijn klein goed geërfd, en dit heeft zooveel lasten te dragen, dat het oprecht schande is.

De dochters van den proost lachten over den iever van den ouden heer, en dit was olie op het vuur.

- Ja, dat zeg ik, vervolgde hij, en als gij de koning waart, en uwe vrouw en kinderen het volk, dan zou ik zeggen: 'Hier is mijn vaderlijk erfdeel, hier is mijn overgeërfd pand!'

De goede man geraakte onder deze krachtige uitboezeming dusdanig in vuur, dat hij zijne pruik zoo driftig verschoof, dat zij, bij den uitroep 'overgeërfd pand,' van zijn hoofd vloog en zoo aan zijne redevoering een einde maakte, en dit gaf aanleiding, dat men voortaan in den ganschen omtrek de pruik van patroon Pyssling algemeen 'het overgeërfde pand' placht te noemen.

Thans echter willen wij naar huis terugkeeren.

Het gansche vrouwelijk personeel was den geheelen avond en nacht in de weer, want eene goede huismoeder, die een gouverneur ter maaltijd verwacht, heeft haar tijd beter noodig, dan om aan natuurtooneelen te denken. Dit was nochtans bij den bergheer zoo niet het geval; die had volstrekt niets te doen en kon ook in het in alle voegen en bindten krakende huis zijn hoofd niet rustig nederleggen, maar doolde in zijne eenzaamheid rond, luisterde met den grootsten angst naar iedere windvlaag en volgde met zijn oog elk vonkje, dat uit den schoorsteen van het bak- en brouwhuis opsteeg en op het hoofdgebouw kwam toegevlogen.

Eensklaps werd de hemel door een bliksemstraal verlicht en onmiddellijk daarop volgde een hevige slag. De patroon sprong op en besloot dadelijk, zich tot de zijnen te begeven en zich daar liever in goed gezelschap te laten doodslaan, dan zoo op zijne eenigheid zijn einde af te wachten. Hij trok dus zijn ruigen jas en zijne overlaarzen aan, en daalde, trots storm, regen en donder, naar het strand af, waarheen de vonkenspuwende schoorsteen van het brouwhuis hem den weg wees.

- Daar is vader! riepen de dochters.

- Wat komt gij hier doen? vroeg de vrouw.

(1) Kamer van volksvertegenwoordigers.

- 't Is zoo verdrietig, daar boven heel alleen te zitten bij zulk weer. Ik kan immers hier wel staan en een uurken klappen.

- Neen, zei de vrouw, zoo gaat de vlieger niet op, dan kunt gij even goed een handje uitsteken.

Kom gij hier, Thilda! Vader, help wat aan de krakelingen!

Zoo, ga zitten en laat eens zien wat ge kunt, ventje.

De bergheer begon dus mee aan het deegkneden te helpen. Men merkte spoedig, dat hij eenen uitstekenden aanleg tot die kunst had, want met uitzondering van eenige weinige die scheef werden, wijl het donderde en de donderslagen eene soort van electrieken invloed op de vingers van den patroon uitoefenden, waren de krakelingen over 't algemeen, wat fatsoen betreft, goed te noemen.

't Was een aardig tooneeltje: eene deftige huismoeder met vier dochters ijverig aan 't vischbakken en vischschoonmaken, en, midden onder haar, als een juweeltje in goud gevat, onze kleine oude heer in kamerrok en nachtmuts en met de handen wit van deeg.

Daarbuiten was de natuur in oproer, doch hier zat de kroon der schepping, de menschen maakte krakelingen voor zijne excellentie den gouverneur.

***

Aan de andere zijde van den zeeboezem, daar, in die planken hut, woont een oud paar, de visscher Jan en zijne vrouw, beiden voormaals gezonde, sterke en werkzame menschen, maar thans sukkelachtig en zwak. Hadden ze niet hunnen kloeken zoon, die, tot onderscheiding van den vader, de jonge Jan genoemd werd, hadden ze dien niet gehad, dan zouden de ouden gebrek lijden; doch de brave jongen verdient met zijne visscherij en soms met loodsen zooveel, dat hij met zijne ouders genoeg heeft, want zij zijn met weinig tevreden, en als de mensch dat is, dan is hij ook rijk.

Het was al donker, toen de jonge Jan, die den ganschen dag buitengaats was geweest, binnentrad en zijne ouders met een eenvoudig: God zegen u, begroette.

De oude man begon daarop dadelijk: Ik ben heel ongerust geweest, dat ge zoo lang uitbleeft, want er is hier eene brik in de baai gedreven, en ik zag wel, dat het volk haar niet meer wist te regeeren. Waart gij te huis geweest, dan hadt gij haar voorbij de Blauwklip kunnen loodsen en in lij van den Talholm brengen, waar ze gerust ankeren kon, tot de schade hersteld was. Toen het donker werd, lagen zij nog ver buiten; maar met dezen wind en zooals die nu toeneemt, moeten zij noodzakelijk spoedig op het rif geraken en met man en muis vergaan. Was ik jong, vervolgde de oude met eenen blik vol zelfgevoel, was ik jong, dan zou ik wel weten wat ik deed.

- Wat dan, vader? vroeg de jonge Jan en glimlachte over den iever des ouden mans.

- Zie, aan de redding van 't schip te denken, dat zou uitzinnig zijn, maar de Blauwklip ligt nauwelijks duizend vademen van land, en 'k zou maken, dat ik daar kwam, al was 't ook midden in den nacht en de zee wit als schuim.

- Dat zou zeker nergens toe dienen, zuchtte de vrouw, die in haar hart bang was voor haren zoon en vreesde, dat haar man die verleiden zou, om zich weer op 't water te wagen.

- Nergens toe dienen? riep de oude man driftig. Och, dat begrijpt gij niet, mensch. Als er een van de schipbreuk op de riffen overblijft, dan redt hij zich zeker op de

Blauwklip, die daar dicht bij ligt; doch deze is niet hoog genoeg en de golven slaan er bij storm over heen, zoodat de ongelukkige zich daar niet bergen kan. Dus, begrijpt ge, als ik jong en sterk was, dan zou ik den ganschen nacht op den loer liggen, of ik van de Blauwklip ook noodkreten vernam, en hoorde ik die, dan zou 'k mij in vertrouwen op Gods hoede in mijne oude boot wagen, het volk redden en hen hierheen brengen. We zouden dan het vuur aanleggen en gij, moeder, kondt eten koken. Wat zegt ge daarvan?

- Luister, vader! zei de zoon; ik ben jong en sterk en geloof aan Gods voorzienigheid; hooren we iets, dan....

- Neen, kind, dat moet ge uit uwe hersens laten, viel de moeder hem haastig in het woord. Gij zijt zwak en op verre na zoo sterk niet, als uw vader in zijne jonge jaren.

- Zwak? Neen, moeder, me dunkt, dat gaat nog al, zei de zoon glimlachend en sloeg zijne gespierde armen over de borst samen.

- Daarin heeft de jongen gelijk, bevestigde de vader; wij zullen ons klaar houden. Ga gij buiten, Jan, en luister.

De jongeling ging buiten en de beide oudjes in de hut waren stil en luisterden, zoo scherp hun gehoor dat toeliet. De moeder had haren goeden man wel eens gaarne de les gelezen, want haars oordeels handelde hij geweldig dom en tiranniek; maar zij hield zich in, want ze kende maar al te goed den onbuigzamen aard van haren oude, zijne vermetelheid en zijnen eigenaardigen matroozenmoed, die haar reeds menig stormachtigen nacht door zijne waagstukken had wakker gehouden.

Buiten nam de storm toe, de donder kwam daarbij, de golven rolden schuimend tegen het strand, de kleine hut dreunde en kraakte, doch geen noodkreet liet zich van de klippen hooren.

- Hoort gij niets? vroeg de grijsaard zijnen zoon, toen die terugkeerde.

- Neen, vader, niets, 't is stil buiten, antwoordde Jan en nam plaats bij den haard.

- God zij lof en dank! zuchtte de oude.

- Hoor, moeder, voegde de oude Jan haar bestraffend toe, ge doet zonde met zoo te spreken. Durft ge er God voor danken, dat een heel vaartuig in splinsters is geslagen, en dat misschien op dit oogenblik tien of twaalf menschen met den dood geworsteld hebben? Durft ge God danken, dat ze weduwen en arme kinderen achterlaten, die niet te eten hebben, wijl hunne vaders op de klippen verongelukt zijn? Ge moest integendeel God danken, als iemand de klippen had kunnen bereiken en om hulp riep; dan, moeder, als onze Jan hen aan land brengt, dan eerst is het tijd om God te danken.

Zoo ieverde de oude, die de liefde eener moeder niet verstaan en die niet begrijpen kon, hoe klein de kring is,

waarin eene vrouw zich beweegt, als zij lief heeft; hoe zij, als een St.-Elmsvuur, zich slechts aan eenige weinige voorwerpen hecht en in haren kleinen kring zacht en helder licht, terwijl daarentegen in den man de zucht leeft, om voor allen te lichten, allen te redden en de gansche menschheid te beminnen. De vrouw bemint den mensch; de man de menschen.

Plotseling vernam men van den kant van de Blauwklip een hevig geroep, een algemeen geschrei, duidelijk hoorbaar tusschen het bulderen van dien storm.

- Hoort, hoort! riep de oude man met drift; haast u, Jan, en roei er op los, zooveel ge kunt.

De jonge Jan schoot zijne bootskleeren aan en was reeds buiten, voordat de moeder hem nogmaals voorzichtigheid aanbevelen kon.

- God zegene den jongen! sprak nu de oude bedaarder en wat langzamer, want ook in zijne borst voelde hij iets van de vrees, die zijne vrouw deed beven. God zegene den jongen! hij is nu uit in het werk des Heeren, sprak de oude grijsaard met gevouwen handen.

De moeder weende. In eenen zoo vreeslijken storm was haar zoon nog nooit uitgevaren, en de nacht was pikzwart, de bliksems kruisten elkaar, en de golven spatten haar schuim hoog in de lucht.

De ouders bleven stom; zij waren beiden in hun gebed verdiept. De ouderling zag ten hemel en 't was of hij den Vader daarboven vroeg: of hij hun hun eenigst kind zou ontrukken, dat nu in het werk des Heeren arbeidde? of de hemelsche Vader den aardschen vader kinderloos maken wou?

Zijne vrouw daarentegen boog zich neder in haar gemoed, verootmoedigde zich in hare eenvoudigheid, weende, bad en zei: ‘Zie, ik ben eene moeder en bid voor het leven van mijn kind.’

De oude zeeman met zijn koen karakter beriep zich op Gods gerechtigheid, zijne vrouw op Gods genade. Beiden hadden recht. De Heer is rechtvaardig en genadig.

Zoo hadden ze lang gezeten, toen de jongeling terugkeerde. Met een uit het hart komend: God zij geloofd en gedankt! viel de moeder hem om den hals.

- Ge maakt u nat, moeder, zei de jonkman. Mijne boot was half vol water, en 'k ben er bijna mee verongelukt.

- Ge zijt dus op de Blauwklip geweest? vroeg de oude man. Hoevelen brengt gij er mee?

- Geen enkele, vader was het antwoord. Ik heb er geweest, legde mijne boot vast en klauterde naar boven, maar daar merkte ik, dat we ons vergist hadden. 't Was een zwerm stormvogels, die daar heen en weer vlogen en schreeuwden.

- Vreemd, mompelde de oude Jan, daar houden zich anders geene stormvogels op.

- Denkelijk, verklaarde de zoon, had de storm ze daar heen verjaagd; maar hoor verder: het bliksemde gedurig, zoodat ik het schip zag; het ligt en stampt op het vogelwad met het halve dek boven water.

- En 't volk?

- Ik verbeeldde mij te zien, dat eene boot op het strand van Palsbo toeroeide, schoon ik 't niet zeker weet; maar op de Blauwklip was geene levende ziel, buiten de stormvogels, die nog schreeuwen, zooals ge wel hooren kunt?

- Uw gaan was dus nutteloos werk, merkte de moeder half zegevierend aan en ze zullen u uitlachen om uwe voorbarigheid.

- Ei, ei, denkt ge dat? hernam de oude. Nu, zijt maar gerust. God oordeelt anders; en 't is hetzelfde, of hij iemand vond of niet, want de boot zal nu denkelijk welbehouden aan land komen.

Niettemin kon de oude vrouw niet nalaten, nog 't een en ander over zottigheid en onnoodige moeite te mompelen, tot haar man haar in 't woord viel en zei: ‘Zwijg maar, moeder; dat begrijpt ge niet. 't Is zeker, dat God ons ditmaal niet gebruiken wou. Eenen anderen keer kan het misschien beter gaan.’

(Wordt voortgezet.)

De Vos en de Raaf. (*Naar* de La Fontaine.)

De Raaf eens op een boom gezeten,
Had in haar' bek een kaas gelaân,
De Vos kwam 't op den reuk te weten
En sprak haar in dier voegen aan:
‘He, goeden dag, Mevrouw de Raaf,
Wat zijt ge mooi, wat pronkt ge braaf!
Voorwaar, als uwe taal
Zoo schoon is als uw veedrenpraal,
Zijt gij de Phenix der bewoners van het oord!’
De Raaf, door Reinaarts vleierij bekoord,
Wil hare stemme monsteren terstond.
Zij opent haren bek - de kaas valt op den grond.
Daar grijpt de Vos hem aan en zeit:
‘Mijn schoone meid,
Leer dat elke vleier leeft
Bij wien gehoor hem geeft.
Dit lesje, kort en klaar,
Geldt wel een kaas voorwaar!’
De Raaf vol schaamte en ook vol rouw
Zwoer, doch te laat, dat men baar niet meer foppen zou.

Lichtaart.

Dr B. DE BIE.

Lezen.

Er zijn twee manieren van lezen, en het kan geen kwaad, dit eens te herinneren aan de zoodanigen die denken, dat zij eene beschaafde opvoeding genoten hebben. Zij, die veel tijd ter hunner beschikking hebben en die veel boeken bezitten, verslinden er zoo veel, als zij maar kunnen, en krijgen zoo veel dingen in hun hoofd, dat het daarin een warboel wordt. Zij, die geen tijd en geene boeken hebben, zijn al gelukkig als zij een enkel boek bezitten. Zij lezen dit honderdmaal, zonder het ooit moede te worden, en telkens doet het een of ander, dat zij vroeger niet goed opgemerkt hadden, een nieuw denkbeeld bij hen opkomen. Eigenlijk is het altijd hetzelfde denkbeeld, maar dit is zoodanig in merg en bloed opgenomen, dat hun geest daarin meer voedsel vindt dan de geest van zoo velen, wier hoofden slechts met dwaasheden opgevuld zijn.

GEORGE SAND.

Kroniek.

Antwerpen. *Koninklijke academie van schoone kunsten.* De gouverneur der provincie, voorzitter van den bestuurraad, bericht dat de plaats van professor van schoonheidsleer en van algemeene letterkunde opengevallen zijnde, de voor deze bediening gading hebbenden aanzocht worden hunne vragen in te dienen ten bureele der academie, voor 25 October des middags.

- De heer N. DE KEYSER, bestuurder der academie, sedert 1855, heeft om gezondheidsreden een verlof van 6 maanden bekomen en is naar het Zuiden vertrokken.

Mechelen. Het gemeentebestuur heeft het portret ten voeten uit van keizer Leopold II, geschilderd door HERREYNS, laten verdoeken. Dit stuk hangt in het stadhuis.

Brussel. *Koninklijke academie van Belgie.* De afdeeling der schoone kunsten heeft, in zitting van 22 September, de volgende besluiten genomen aangaande de prijsvragen van dit jaar(1): Letterkunde: Voor de 1e vraag is bekroond, het stuk voor opschrift dragende: *L'existence de Rubens fut une lutte contre son originalité*, waarvan de heer EDGAR BAES, van Elsene, de schrijver is. De 2e en 3e vragen zijn niet beantwoord geworden.

4e Vraag. Aan het stuk getiteld: *Amore et Labore*, geschreven door den heer ALPHONSE GOOVAERTS, onderbibliothecaris der stad Antwerpen en een der medewerkers van ons tijdschrift. De heer L. DE BURBURE, eerste commissaris, gaf het volgende verslag over het bekroonde stuk: 'In de inleiding van het geschiedkundig gedeelte, klimt de schrijver op tot den oorsprong der muziekdrukkunst met beweegbare letters, onderzoekt tot wat punt OTTAVIANO DEI PETRUCCI, die een der uitstekendste plaatsen bekleedt in de geschiedenis dezer kunst, als de uitvinder daarvan kan beschouwd worden. Hij geeft een omstandig verhaal der verschillende gronden waaruit zij samengesteld is en besluit met eer te laten wedervaren aan de Duitsche drukkers, PIETER SCHOEFFER en HENDRIK QUENTEL, alsook aan den Milaner JAN-PETER DE LOMATIUS, die verscheidene werken uitgaven vooraleer PETRUCCI zijne persen in beweging bracht. Eene met zorg gestelde chronologische tafel, geeft ons de volledige lijst van 1490 (PIETER SCHOEFFER, te Mentz) tot 1538 (HANS VARNIER, te Ulm) van alle de uitgevers die muzikale samenstellingen hebben gedrukt in Europa, voor dat in de Nederlanden, in 1539, verscheen het boekdeel der Vlaamsche psalmliederen, te Antwerpen bij SIMON COCK, de eerste muzikale druk der Nederlandsche persen en die de eer heeft aan het hoofd te prijken van het bibliographisch gedeelte der memorie.

In het tweede deel, dat het uitgebreidste is, geeft de schrijver de algemeene lijst, met den titel en den naam van den drukker, van al de in de Nederlanden en in het land van Luik verschenen muzikale drukwerken, van 1539 tot 1810. Hij beschrijft er meestentijds het formaat van, ontleedt den inhoud der belangrijkste en zeldzaamste. Het getal dezer drukken overtreft de 1100.' Na een even gunstig verslag der heeren GEVAERT en FETIS, insgelijks commissarissen der academie, werd de prijs aan het belangrijk werk van den heer A. GOOVAERTS toegekend.

Schildering: De prijs is toegekend aan de teekening voor opschrift dragende: *D'autres temps*, *d'autres moeurs*, van den heer A. BOUROTTE, van Brussel.

(1) Zie voor het programma *de Vlaamsche School* 1876, blaz. 179.

Beeldhouwkunde: Aan de fries in half verheven beeldhouwwerk, de *Linnenweverij* voorstellende, van den heer GEORGIUS GEEFS, van Antwerpen.

Leuven. De herstelling der St.-Michielskerk is geheel voltooid. Gansch het benedengedeelte van den kerkgevel, met baksteen gebouwd, is in arduin gemaakt.

Doornik. De stedelijke archivaris heeft een veelomvattend werk ten einde gebracht, namelijk de rangschikking, volgens tijdsorde, van de bundels processtukken betreffende het baljuwschap en den provincieraad van Doornik en Tournaisis, terwijl hij zich thans onledig houdt met het nazien der handschriften en eigenhandig geteekende stukken van de XIIIe en de XIVe eeuw, aangaande de schepenschappen van Saint-Brice en Bruille.

Vergnies. Op 9 September had alhier de inhuldiging plaats van het gedenkteeken ter eere van P.J. GOSSÉ (zie *de Vlaamsche School*, 1876, blz. 7) opgericht. Het is uitgevoerd volgens de teekening van den Brusselschen bouwkundige L. SUYS en vormt een vierhoekig voetstuk in steen, waarboven het bronzen borstbeeld van den befaamden toonkundige.

Buitenland.

Parijs. De door den heer ADOLF SAX in 40 jaren tijds aangelegde verzameling van muziekinstrumenten uit alle tijden en van alle volkeren, zal den 4^{n} en, des noodig, den 5^{n} en 6^{n} December aanstaande in veiling gesteld worden. De verzameling telt 467 verschillende soorten van speeltuigen, waaronder Afrikaansche (in 't IVe jaar der republiek uit Egypte aangebracht), Oostersche, Amerikaansche en 308 Europesche. De inzet, voor geheel de verzameling, zal 40,000 fr. bedragen. Doet zich, voor dien prijs, geen liefhebber op, dan zullen de speeltuigen stuksgewijs verkocht worden.

Venetië. Dagbladen vermelden, dat een in deze stad gevestigd voormalig werkman uit eene Saksische porseleinfabriek, bekend als een goed muzikant, eene porseleinen viool met metalen snaren heeft vervaardigd, welke voortreffelijk van klank is; de hals der viool is boogvormig.

Nicolaas Jansens, van Roosendaal, liederdichter der XVIe eeuw.

Deze dichter ‘leefde, zoo zegt het Biographisch Woordenboek der heeren HUBERTS, ELBERTS en VAN DEN BRANDEN, omstreeks het einde der XVIe eeuw te Roosendaal (Brabant) en schreef: *Een nieuw devoot Gheestelyck Liedt boek ghemaeckt door Nicolaes Jansens van Roosendael. Inhou-*

dende veele schoone Leysliedekens, *nieuwe Jaren*, *enz.* Antw. 1618, 1627, en Duink. 1699. ‘Buiten deze drie uitgaven, zagen wij eene gedrukt *t' Antwerpen By weduwe Gymnicus Woonende in de Hooghstraet*, *inden gulden Pellicaen. Anno 1696.* De goedkeuringen dagteekenen van 20 Augusti 1594 en 30 Januari 1612. Het titelblad leert ons dat de dichter van Roosendaal was, en uit de voorrede, toegestuurd *aen die Eersame overheydt van Roosendael ende die goede Ghemeynte in 't generael*, weten wij dat hij de bediening van koster in deze gemeente vervulde. Hij zegt:

Aen u myn Eerweerdige Heeren eersamen
Myn lieve Meester goedt en loyale
Heer Joris van Laerhoven(1) en een Pastoor bequame
Van die desolate Kercke tot Roosendaele
Aen u eersame Overheyt altemale
Die de Vryheydt van Roosendael nu regeert
Aen u goede Ghemeynte in 't gheneraele
Heb ick uyt liefden dit Boecken ghedediceert
Dat ick ter eeren Godts heb ghecomponeert
En tot stichtinghe van alle goede menschen klaer
Ick bid u oodtmoedelyck dat ghy 't accepteert
Van my uwen Coster onweerdigh voorwaer....

Wat wordt er verstaan door de *Leysliedekens* op het titelblad aangekondigd? *Leyssen* wordt vertaald bij Kiliaan door *cantio natalitia* (geboortelied) *sic dicta*, zegt hij, *quod eleison et Kyrie eleison saepius in ea repetatur* (zoo genaamd omdat het woord *eleison*, *Kyrie eleison*, er dikwijls in herhaald wordt). *Leyssenen*, *canere hymnos natalitios* (geboorteliederen zingen). Of de afleiding van het woord niet beter elders zou te vinden zijn, laten wij den woordafleidkundigen ter beslissing over. Volgens BILDERDYK, in zijne *Verh. over de gesl. der Naamw.*, bl. 194, is het verwant met het oude *Lei* (lied), hetgeen de Franschen in hun *Lay* overnamen. Bij onzen Nicolaas Jansens komen onder den naam van Leysliederen Kerstzangen voor, hetgene strookt met de beteekenis door Kiliaan aan het woord gegeven. Niet zonder dichterlijke waarde zijn menige der dichtstukjes; ten bewijze schrijven wij het volgende over:

Een nieuw Gheestelyck Liederen, *op de Wyse: Verblydt u nu ghy Abrahams saet, oft, Puer natus in Bethleem.*

Alleluya den blyden thoon
Wordt nu ghesonghen soet en schoon
Waer dat ick ben oft waer ick ga
Myne ziele singht alleluya.
Met groote vreughden in den gheest
In dese feest van Passchen meest
Dan hoort men singhen vroeg en spa
Dat blyde Liedt alleluya.
Dit is den grooten blyden dagh
Die David in den geest voorsagh
Singht nu met vreught zoo ick u ray
Dat blyde Liedt alleluya
Hemel en aerde zyn verheught
Die Heylighe Kercke maeckt oock vreught

(1) Lees *Laethoven;* deze was pastoor te Roosendaal en deken van Juni 1603 tot 10 April 1608, wanneer hij overleed.

Men hoort haer singhen voor en nae
Dat blyde Liedt alleluya.
Want onsen Heer en Coninck reyn
Als nu verresen is certeyn
Syn bitter Doodt komt ons te stay
Dus singhen wij alleluya.
Die doodt heeft hy verwonnen siet
Des duyvels macht ghebracht tot niet
Die saten in der dooden scha
Die singhen nu alleluya.
Hier boven in des Hemels throon
Daer singht men onghemeten schoon
Met soete stemme musica
Dat blyde Liedt alleluya.
Wy die hier op der aerden syn
Leden van Christus Lichaem fyn
Met vreughen singhen wij haer na
Dat blyde Liedt alleluya.
Lof sy dat suyver Lam Godts soet
Dat ons verlost heeft door sijn Bloedt
En opgerecht heeft onse scha
Dus singhen wy alleluya.
Glorie singht den Heere fris
Die van die Doodt verresen is.
Hem dancken wy van syn ghena
Met desen sanck alleluya.

F.W.

Woeste spelen.

Te Bradford (Engeland) is dezer dagen een leeuwentemmer bijna verslonden, in tegenwoordigheid van een talrijk publiek. De leeuwen ontstaken in woede voor een been dat zij elkander betwistten, en de dierentemmer Nicholls trad in de kooi, nam de dieren het been af en wierp het weg. Het publiek juichte toe. De dierentemmer begon dan de leeuwen hunne gewone oefeningen te doen maken. Een jonge leeuw sprong op hem en beet hem verschrikkelijk in de beenen en in de zyde.

Ondanks zijne erge wonden, verdedigde zich de man met krachtdadigheid. Hij sloeg op den leeuw met zijne karwats en schopte hem hevig. Niemand van uit het

publiek durfde den ongelukkige ter hulp snellen, die gevaar liep verscheurd te worden. De andere leeuwen hielden zich gelukkig stil. De dierentemmer geraakte uit de kooi. 's Anderendags liet hij aankondigen, dat hij zijne oefeningen zou hernemen. De barak was gestampt vol. Het publiek kwam waarschijnlijk nieuwe ontroeringen zoeken, maar het werd in zijne verwachting teleurgesteld. Op het oogenblik dat de dierentemmer in de kooi moest gaan, viel hij in bezwijming en de vertooning kon geene plaats hebben.

Wanneer toch zullen diergelijke barbaarsche en wreedaardige schouwspelen verboden worden?

De kapel van het brandende braambosch.

In onzen vorigen jaargang (blz. 95), vindt men eene houtsnede die de bergen Sinaï en Horeb voorstelt met het Sinte-Catharinaklooster, dat langen tijd het eenige doel was van de bedevaerders, die het Sinaïgebergte bezochten, en thans nog als het middelpunt is van de tochten der reizigers in deze streken. Het vierhoekig gebouw, dat eene lengte heeft van 245 voet op

De kapel van het brandende braambosch.

eene breedte van 204, is omringd van hooge muren in granietsteen en gelijkt met zijne vooruitspringende torentjes niet weinig op eene sterke vesting. Uit vreeze voor den inval van de Arabische roovers, zijn de ingangpoorten zeer hoog boven den grond verheven. Met koord en katrol worden zoowel reizigers als brieven en andere voorwerpen, die toegang krijgen tot het klooster, boven geheschen. Het inwendige is verdeeld d o o r verschillige open afstijgende hof-ruimten, die met elkander in verbinding staan en met een groot getal van allerlei vruchtboomen beplant zijn. Onder de verschillige bouwen trekt vooral de groote basiliek, zoo men zegt, door keizer JUSTINIANUS gebouwd, de aandacht. Twee rijen van kolommen in granietsteen, verdeelen haar in drie beuken, en dragen een gewelf dat blauw geschilderd en met gouden sterren doorzaaid is. De vloer, even als de muren, is belegd met kunstig bewerkte steenen van Italiaansch marmer, en eene menigte van gouden en zilveren lampen, offergiften van bedevaarders, verspreiden hun licht door den ruimen tempel.

In de nis boven het hoog altaar ziet men eene mozaïek, die de gedaanteverandering van JEZUS-CHRISTUS voorstelt, waarnevens de portretten van JUSTINIANUS en van de keizerin, zijne echtgenoote. De gedaanteverandering of Transfiguratie is de eigenlijke naam van het klooster, schoon het ook meermaals Sinte-Catharinaklooster geheeten wordt, om reden van de reliquieën dier heilige die er berusten. Achter het hoogaltaar toont men de kapel van het vlammende braambosch, zoo genaamd omdat, volgens de overlevering, te dezer plaatse het vlammende braambosch stond, uit hetwelk God zich aan Mozes openbaarde. Gelijk dezen profeet geboden werd zich te ontschoeien, vooraleer tot de plaats te naderen, zoo ook wordt men slechts blootvoets in de kapel toegelaten. Deze is met zilveren platen overdekt en versierd

met rijke tapijten, talrijke schilderijen en een aantal lampen in zilver; waar het bosch stond, is een verheven altaar, op kolommen gedragen, waaronder de heilige plaats die men hier komt vereeren. Op onze plaat zit een biddende monnik, ter plaatse waar eertijds Mozes in aanbidding nederknielde. Nabij de kapel is eene bron waaruit, volgens de overlevering, Mozes de kudden van Jethro drenkte.

In Londen.

Onder dezen titel is onlangs bij G.L. FUNKE, te Amsterdam, een bundeltje reisschetsen van JOHAN GRAM verschenen, waarop wij met ingenomenheid de aandacht vestigen van het publiek, verzekerd als wij zijn dat geen lezer het nette boek van 103 bladzijden over Engelands hoofdstad, onvoldaan nederleggen, maar het integendeel meer dan eens ter hand nemen zal. Men kan het bestellen bij alle boekhandelaars. De prijs bedraagt slechts 90 centen. Tot meerdere aanbeveling, stellen wij de volgende uittreksels uit het boeiende reisverhaal van den verdienstelijken schrijver onzen lezers onder de oogen:

* * *

OP STRAAT. Een flaneur behoort thuis in Parijs, een wandelaar in Duitschland en een harddraver in Londen.

Geenszins omdat Londen niet verdient langzaam en drentelende bezien te worden, maar omdat de eindelooze straten, de squares zonder tal, als van zelf den stap doen versnellen. Misschien brengt de haastige Londensche wereld om u heen er ook wel 't hare toe bij, want alles loopt, jaagt, draaft en rept zich. Een Londenaar kent al het bekoorlijke van 't flaneeren niet, en ik zou durven wedden dat hij SOCRATES, die volgens TÖPFER tot zijn 40e jaar flaneerde, zonder plichtpleging een onpractischen dwaas noemt.

Alles jaagt en draaft, zoo op de breede trottoirs als over den rijweg: de zware omnibussen van boven en onder gevuld; de hooge tramwagens er naast; de vlugge cabs die zich daar tusschen slingeren; de logge bierwagens van den onsterfelijken BASS met de hoog opgestapelde vaten, door ranke hansoms voorbijgesneld, als zwaluwen die langs nijlpaarden vliegen.

Het zal eene kortstondige drukte zijn - troost ge u. Maar straks, over een uur, over drie uur, eeuwig voortgaande als SISYPHUS' arbeid, blijft die onophoudelijke trein, dat bont door elkaar dwarrelen van vijf, zes rijen wagens, karren, hansoms en andere rijtuigen aanhouden. Dat hollen en hotsen, dat geschreeuw, gerommel en gedreun neemt slechts enkele uren in den nacht een einde.

'Ik zou nog liever op een der hoogste Montblanc-toppen alleen willen zijn,' roept een mijner reisgenooten uit, 'dan hier in dit dichte menschengewoel en gedrang!'

Hij heeft gelijk. Eenzamer, meer verlaten en ellendiger zal men zich moeilijk kunnen voelen, dan alléén in dat eindeloos steenen woud van huizen, tusschen den altijd voortjagenden stroom van menschen die hun hartstochten onder een koel onverschillig gezicht weten te verbergen. Niemand bekommert zich om u, iedereen denkt aan zijn eigen zaken, kijkt noch rechts noch links, maar vóór zich uit. Alléén in Londen te zijn, zonder eenig sterveling die u kent of u eenige belangstelling toont, is min of meer een cellulaire gevangenisstraf gelijk.

Hoe kan in dat bonte gedrang en dien wedloop nog de eerzucht staande blijven? Hoe kan iemand nog den moed behouden, om zich onder die honderdduizenden te willen onderscheiden? Hij is en blijft immers een worm, een niet onder die massa met haar verdrietig, ernstig gezicht?

De menschenstroom spoedt zich steeds voort. Van de omnibus-impériale gezien, waar al die PIKCWICK'S, SAM WELLER'S, PENDENNISSEN, NEWCOMB'S, in bonte afwisseling doo relkaar dwarrelen, waar Arabier en Griek, Turk en neger, zonder 't oog tot zich te trekken, zich in dien wedloop wagen - gelijkt die massa 'levende draden, geweven met koortsige snelheid,' zooals VOSMAER in zijn pittoresken Londinias het kenmerkt. Die veelkleurige naast en door elkaar geweven levende draden bewegen zich tusschen de hooge berookte huizen van Strand, Fleetstreet en City, welke als de bontste livreibedienden, van 't hooge dak tot de stoep, met de kleur en wapenen hunner eigenaars, aankondigingen, uithangborden en reusachtige letters bekleed zijn. Zoo snort en jaagt alles om, onder en boven u; ginds op dien viaduct vliegt de trein boven de straat, naast u ter linkerzij, eveneens, en onder den grond zijn de ijzeren werken steeds aan den gang!

Alles is in drukte en beweging - behalve de politieagent, die rustig op de grens van trottoir en rijweg heeft post gevat en wiens scherpen blik niets ontsnapt. Zou men in Londen, evenals voor de paarden die de groote vaten bier vervoeren, een afzonderlijk ras voor politie-agenten hebben? Het is alsof ze allen in denzelfden vorm gegoten zijn: groote, breede, stevige mannen met blonden baard en snor. Beaf en ale gedijen goed aan hen, en is hun moreele invloed groot, de lichamelijke kracht dezer flinke krijgshaftige mannen moet ontzag wekken.

Het publiek spaart ze niet, die krachtige vertegenwoordigers van het gezag. Is hun oog altijd bezig, hun mond staat geen oogenblik stil en hunne hand is steeds in beweging om als wegwijzer iedereen van dienst te zijn. De police-man is de groote vraagbaak voor de vreemdelingen en provincialen te Londen. Hij is kort in zijn adviezen, maar daarvoor is hij Engelschman en politie-agent. '*Strait down;* dan 2 straten rechts en zes links.' 't Is voldoende. Zijn collega, die post heeft gevat in 't midden der straat tusschen de aanhoudende file der rijtuigen welke hem rakelings voorbijsnorren, wisselt een blik met hem. Aan weerszijden der trottoirs en op de vluchthaventjes in 't midden der straat, verbeidt eene ongeduldige menigte het gunstig oogenblik dat zij tusschen en om de wagens, equipages, karren en rijtuigen den

overkant zal kunnen bereiken. De police-man in het midden der straat heft nu eenvoudig de hand in de hoogte - de gansche file van voertuigen houdt plotseling stil, en verschaft hierdoor den voetgangers aan weerszijden de gelegenheid om, als eene vlucht opgejaagde vogels, naar de overzij te snellen.

Geen der tallooze voerlui, van den wit gepruikten koetsier der equipage tot den smerigen arbeider op de steenkolenkar, heeft er aan gedacht, zich tegen het billijk bevel te verzetten.

De zwerm is aan weerszijden voorbijgetrokken - de police-man laat den arm zakken, en onmiddellijk, zonder eene seconde te verliezen, is de schakel hersteld, de file in beweging en zetten de tallooze voertuigen hun rit weder voort.

HYDE-PARK. Het is nu vijf uur en dus de juiste tijd om in Hyde-park den optocht der equipages en cavalcades te zien. De onophoudelijke stoet van rijtuigen met de gestaartpruikte koetsiers en palfreniers ziet men op zijn gemak, in een der gemakkelijkste ijzeren stoelen liggende, die naast elkaar op het breede voetpad staan. De beau-monde stelt hier haar rijkdom ten toon; dames, heeren, kinderen, vrouwen, rijtuigen en paarden: alles krioelt door elkaar. De *cabs*, *hansoms* en bussen zijn echter uit het weeldrig park verbannen. Men hoort slechts 't deftig gesnor der victoria's en clarences.

Nu wandelen we, tusschen bloembedden en ijzeren stoelen met zwijgende menschen, naar de andere zijde, naar eene onafzienbare, breede renbaan, die uitsluitend voor ruiters ingericht is en daarvoor bijzonder onderhouden wordt. Het is een gezicht voor onzen ROCHUSSEN. Groepen van amazones, rijdende, pratende, lachende, coquetteerende misses, wier fijn *teint* door witte sluiers nog verhoogd wordt. Rotten-row is een Peri's tuin voor mooie amazones. Met dozijnen vliegen ze u voorbij op de rapste en edelste paarden, en als ge aan het tellen gaat, brengt ge het tot vier, vijf honderd en gelooft dat ge er nog vergeten hebt. Daar zweven ze langs u, in wippende of golvende beweging, in galop of draf, al die sylphides in haar nauw omsluitend rij-kleed met den veelgeliefden hoogen cilinder, of wel met kleine ronde hoedjes in allerlei vormen en kleuren. Zij zijn in 't zwart, blauw, grijs, paarsch en tot onze verwondering, niet in het rood gekleed. Zij draven, rennen, galoppeeren, springen, praten en lachen door elkaar, en als men, tegen de ijzeren balie leunende, 't einde der onafzienbare breede rijlaan trachtte ontdekken, bespeurt het oog niets dan fladderende amazones.... en ruiters, van wie ik echter niet spreek, omdat ik ze te veel benijd.

Soms teekent de schalksche wind den gracieusen vorm eener amazone zoo volkomen, als een Grieksche beeldhouwer dit met zijne vochtige draperieën vermag, of brengt de Zefir een fijn rijlaarsje voor den dag, dat de karwats in het smal gris de perle handje weer ijlings doet verdwijnen.

Zoo duurt dit heen en weer rijden, dat coquetteeren te paard tot zeven uur. Alles houdt dan plotseling op en de amazones spoeden zich zoo snel naar huis, als waren zij Asschepoetster die het op 't bal middernacht hoorde slaan. In een oogenblik is Hyde-Park door al die beau-monde verlaten, en alleen nog maar spelende kinderen en lezende misses vertoeven er verderop onder de hooge eiken achter de serpentine.

HET SOUTH KENSINGTON MUSEUM. Zonder een voet te verzetten, op een makkelijke bank gezeten, desnoods in een der wagentjes rond rijdende, die aan de ingangen te huur staan, aanschouwt ge in deze eerste ontzaglijke ruimte: een afgietsel van de reusachtige kolom van Trajanus, van Rome; het portaal van de hoofdkerk van Santiago de Compostella in Spanje; een hoek van een klooster uit Toledo; het Schreyer-gedenkteeken uit de Sebalduskerk te Neurenberg; een schoorsteenmantel uit Villeroy; de wereldberoemde schoorsteen uit het paleis van justitie te Brugge; een afgietsel van AKHBAR KHAN's troon, in Indië, en zoo gaat het voort.

Van alle volkeren en uit alle tijden is hier oordeelkundig bijeengebracht wat door vorm, lijnen, kleur of samenstelling, studie en beschouwing verdient. Naar alle landen en oorden heeft het museum kunstenaars gezonden, om afgietsels te maken van het schoonste dat zich op kunstgebied daar bevindt; men gaat daarmede voort en tracht zelfs in die nabootsingen de oorspronkelijke stof zoo nauwkeurig mogelijk terug te geven.

Duizenden en duizenden bezoeken deze zalen en galerijen; en zelfs zij die alleen uit ijdele nieuwsgierigheid zijn gekomen, doen er kennis op van velerlei, waaromtrent zij vóór dien tijd volkomen onkundig waren.

Er ontstaat dus eene belangstelling, die er te voren niet was, en hieruit volgt het verlangen om de verzameling weer eens te bezoeken en er meer van te weten.

Menigeen, die niet weet wat in hem sluimert, zal door 't museum slenderen om een verloren half uur te vullen. Zijn oog valt op een voorwerp dat hem bijzonder belang inboezemt, en met dankbaarheid ziet hij later op dat toevallig bezoek terug. Er treft hem een denkbeeld, hetzij ter verbetering van een of ander werktuig, hetzij ter toepassing van eene of andere nog niet beproefde kunstrijke versiering; nieuwe gedachten kunnen opgewekt of het aanzijn gegeven worden aan sluimerende krachten, waarvan men zich zelven wellicht niet eens bewust was.

Men zal door zulk eene inrichting niet in de eerste twintig jaren een evenknie van MICHEL ANGELO, BENVENUTO CELLINI of BERNARD PALISSY in 't leven roepen; even min als de uitbreiding van het onderwijs in de laatste jaren DANTE, VONDEL of SHAKESPEARE heeft voortgebracht; genieën zijn en blijven zeldzaam, maar het algemeen peil van kennis zal stijgen; goede smaak zal er meer algemeen door worden gekweekt.

Wil nu de oningewijde zich een algemeen begrip vormen van de geschiedenis der hoofdklassen van kunstnijverheid, dan koope hij in het museum voor een *schilling* (zestig centen) een mooi gedrukt boek, dat 240 kleurige houtgravures bevat en in 274 bladzijden eene belangwekkende beschrijving van de industrieele kunsten geeft. Het is getiteld: *The industrial arts. Historical sketches with numerous illustrations*: *Published for the Committee of Council on Education by Chapman and Halle,* 193, *Piccadilly.* Dat alles wordt in Engeland tot opbeuring der kunstnijverheid gedaan. En nog oneindig meer dan dat; want de kunstscholen, die aan het museum verbonden zijn, vormen eene kweekschool van degelijke onderwijzers, die later in de provincie, waar eveneens musea zijn, hunne kennis onder anderen verspreiden. De aanstaande

handwerksman ontvangt er onderwijs in het teekenen, met toepassing op zijn vak. Hij woont er voordrachten bij, kan in het museum teekenen, zien of vergelijken, in de groote bibliotheek boeken lezen of werken over zijn vak bestudeeren, gravures en photographieën raadplegen.

HET CRISTAL PALACE. Geeft het South-Kensington museum de voorwerpen van smaak en kunst van vele volkeren en tijden te aanschouwen, dit paleis biedt op zijne beurt een prachtig en eenig beeld van de beschaving te allen tijde.

't Is eene les in de kunstgeschiedenis die men nooit vergeet. Aan weerszijden van het groote middelvak vindt men nabootsingen van verschillende soorten van bouw- en beeldhouwkunst, van de eerste tijden tot op onze dagen. Eerst treden we een Egyptischen tempel in, dan komen we in Griekenland, waar de schoonste antieken en pleisterafgietsels prijken. Het Alhambra van Grenada, met het leeuwenhof, de rechtszaal en andere ruimten, is hier met al de keurigheid van bewerking weergegeven.

Eene geheele Romeinsche woning uit den tijd van TITUS, wat vorm en versiering betreft, nauwkeurig naar een der ontdekte huizen in Pompeji gevolgd.

Nu volgen de Byzantijnsche en Romaansche binnenhoven met proeven van bouwkunst van de VIe tot de XIe eeuw. Daaraan schakelen zich de middeleeuwen, waar men het kenmerkend onderscheid van Duitsch, Engelsch en Fransch Gothisch in heerlijke specimina aanschouwt. De Renaissance in al hare weelde sluit zich daaraan.

* * *

Wij denken, dat het hier medegedeelde voldoende wezen zal om eenen voorsmaak van 't geheel te geven die naar meer verlangen doet. Wij zullen ons dan ook voor alle verdere aanhaling bepalen bij het overschrijven van de titels der hoofdstukken, waarin de heer JOHAN GRAM zijne reisschetsen heeft afgedeeld. Hiermede zal men zich eene volledige voorstelling kunnen maken van derzelver rijken en afwisselenden inhoud. Als naar behooren, vangt het werk aan met eene beschrijving der korte zeereis; daarop volgen: *Een Boarding-House, Op straat, De Nationale Gallery, Officieren, Honden*, *Vrouwen*, *Rotten-Row, Café's-Chantants*, *Madame Tussaud*, *Het South Kensington Museum, Cremorne-Garden*, *In het Crystal Palace, Zondags buiten, The National Safe Deposit Company*, *De tegenwoordige Engelsche kunst, Brighton, Westminster-Abbey, Tower*, *Parlementshuis, Alhambra*, *Op Wight.*

> In alles moet men matig zijn: in schrijven, in drinken en in vreugde; en, zooals men voor de bieën stroohalmen in den honig legt, omdat zij niet zelven in hare zoetigheid zouden verdrinken, zoo moest men altijd eenige vaste grondstellingen en takken van den boom des kennis in zijne levenssiroop werpen, opdat men zich daarop plaatsen kon en niet als muizen behoefde te verdrinken.
> JEAN PAUL RICHTER.

Stad Antwerpen. - Groote gemeentefeesten ter gelegenheid der 300e geboorteverjaring van P.P. Rubens.

1577
1877

Lang vóór de eigenlijke feestviering moest plaats hebben, was men niet alleen begonnen met maatregelen tot versiering der straten te nemen, maar het was letterlijk overal RUBENS wat men hoorde of zag; portretten van RUBENS in olieverf op doek, paneel, glas en papier, op zijden zak- en halsdoeken; gelichtteekende en gedrukte portretten van allen vorm en kleur; men verkocht Rubenssigaren, Rubenstabak, Rubenspijpenkoppen, Rubenspomade, Rubenselixir, Rubenstaarten, prijkende met suikeren of massepeinen Rubensbeeldjes; waaiers, strikken en linten voor vrouwen, versierd met het wapen van RUBENS, zijnen naam, de afbeeldsels zijner vrouwen of een zinnebeeld zijner kunst. Waar men zich ook wendde of keerde, 't was al RUBENS wat de klok sloeg.

Gansch Antwerpen heeft RUBENS gevierd, zij het dan ook met minder eendracht tusschen de burgerij dan er bestond tijdens de Rubensfeesten in 1840; de deelneming was algemeener dan bij de feesten van het 200-jarig bestaan der Antwerpsche academie van schoone kunsten in 1864, maar de versiering der straten was van minder gehalte dan toen; in straten, die in 1864 bijzonder hadden uitgeblonken, zag men thans luttel of geene versiering. Er waren evenwel in geheel de groote stad slechts betrekkelijk weinig huizen, die geene vlag uitgesteken of andere versieringen hadden aangebracht.

Op Zondag 5 en 12 Augustus namen de eigenlijke feesten aanvang; ten 4 ure 's namiddags hield de heer MAX. ROOSES voordrachten over RUBENS in den Vlaamschen schouwburg, die kosteloos mochten worden bijgewoond en ingericht waren door de afdeeling van het *Willemsfonds*.

Zooals men weet, vinden de kermissen hunnen oorsprong in de kerkelijke feesten[1] en treft de Antwerpsche kermis altijd samen met het octaaf van O.-L.-Vrouw-Hemelvaart, patrones der stad, welk octaaf ditmaal met buitengewonen luister gevierd werd in de hoofdkerk, wier muziekkapel de bakermat is geweest van al de muziekscholen die in Europa gebloeid hebben of nog bloeien.

Daar deze tempel buitendien RUBENS' meesterstukken bevat, kon het kerkbestuur of de hooge geestelijkheid niet onverschillig blijven aan de verheerlijking des grooten meesters. Wij achten het voor de geschiedenis niet zonder belang, hier de toonkundige

(1) Zie *de Vlaemsche School* van 1863, blz. 115.

stukken aan te teekenen welke tijdens het op 15 Augustus begonnen octaaf uitgevoerd werden.[2]

Op Vrijdag, 17 Augustus, begon er in het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen* een letterkundig congres, ingericht door de afdeeling van Fransche letterkunde, ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van den kring. Er werd, onder andere, besloten eene maatschappij van Belgische letterkundigen te stichten. De heeren E. VAN BEMMEL, C. POTVIN, E. LECLERCQ, G. FREDERIX, E. DOGNÉE, D. SLEECKX, STOUMON, BOËNS en G. EEKHOUD, zijn gelast geworden met het opmaken van een ontwerp van inrichting.

's Anderdaags, 18 Augustus, ten 10 ure, vereenigden zich de keurmeesters voor de verschillende prijskampen van voortteelende dieren in de internationale tentoonstelling van landbouwwerktuigen en voortbrengselen, ingericht door de Provinciale Landbouwmaatschappij van het Noorden (zie blz. 67), op den nog onbebouwden grond tusschen de Gemeenteplaats en De-Keyserslei. Er waren drie hoofd-

(2) Woensdag, 15 Augustus, de Mis van TH. WINGHAM, leeraar bij de koninklijke muziekschool te Londen; 's avondsin het lof, de *Cantate Domino*, van JOS. CALLAERTS; 16, in het lof, het eerste deel der *Schepping,* van HAYDN; 17, *Stabat Mater*, van ROSSINI; 18, de *Litaniae de Beata*, van L. DE BURBURE; 19, Mis van JOS. CALLAERTS; 20, *Te Deum*, van J.J. JANSSENS, opgevolgd van de *Cantate Domino*, van VAN BEETHOVEN; in het lof, *In exitu Israël*, van J. EYKENS; 21, *Deus autem noster*; 22, Mis van M.B. RANDHARTINGER, orkestmeester van Z.M. den keizer van Oostenrijk en muziekmeester onzer koningin te Weenen; in het lof, *Sanctus*, van GOUNOD; *Alma Virgo*, van HUMMEL; *Te Deum*, van FÜHRER.

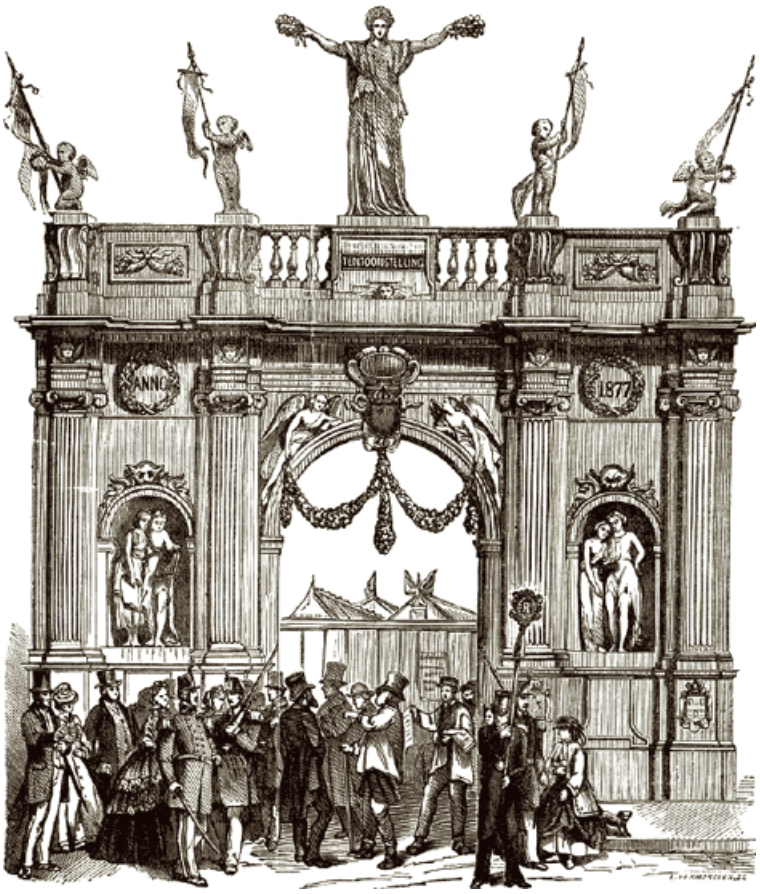

Ingang der tentoonstelling langs de De-Keyserslei.
Teekening van Frans Gons, houtsnede van Ed. Vermorcken.

ingangen, een langs de Gemeenteplaats, een langs De-Keyserslei en een langs de Kunstlei; deze laatste was bestemd voor de leden der maatschappij en voor die van het *Koninklijke Genootschap van Hofkweekerij* en *Landbouw*, die op dezelfde plaats hare 129ste tentoonstelling van bloemen had ingericht; de twee andere ingangen waren voor de tentoonstellers en het publiek. Wij deelen de twee bijzonderste ingangen in plaat mede.

In de lokalen der middelbare school, in de Eikenstraat, gebouwd in 1857, onder de leiding van wijlen den betreurden dd. stadsbouwmeester en gediplomeerden ingenieur F.J. STOOP(1), was insgelijks eene bloemententoonstelling ingericht onder de bescherming van het gemeentebestuur.

Ten 6 ure vereenigden zich het bestuur en de juryleden dezer tentoonsteling aan een feestmaal bij NAGANT, op de Meir.

Ten 4 ure was het museum Plantijn-Moretus geopend. Tot deze plechtigheid waren onder anderen genoodigd de leden der afdeeling beeldende kunsten van het *Verbond*

(1) Zie de *Vlaamsche School* 1862, blz. 3.

voor kunsten, *letteren en wetenschappen.* De voorzitter, de heer VERHOEVEN-BALL, wenschte den heer burgemeester geluk met den aankoop van het voor de kunst zoo hoogst merkwaardig huis[1]. De heer D. VERVOORT, oud vertegenwoordiger van Antwerpen, schonk aan de stad voor dit nieuw museum het laatste tafereel van wijlen, den Antwerpschen schilder C.J.A. SEGHERS (1814-1866), voorstellende *Jan Guttenberg*, *uitvinder der drukkunst*, *in zijn werkhuis.* Het stuk, op paneel geschilderd, is 0^m84 hoog en 1^m08 breed.

Ten 6 ure, vergaderden in het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen* de leden van het kunstcongres, waarvan wij op blz. 73 het omstandig programma hebben medegedeeld. De nieuwe tentoonstellingszaal[2] in het lokaal der maatschappij was versierd met tafereelen van P. BEAUFAUX, D. COL, C. DELL'ACQUA, F. MARINUS, J. VAN LUPPEN, C. VERLAT, P. VAN DER OUDERAA, K. OOMS, E. BEERNAERT, P.J. CLAYS, F. LAMORINIERE, L. MUNTHE en J. VAN LERIUS, ontleend aan het museum van hedendaagsche meesters. Na de tafereelen dezer zaal bezichtigd te hebben, begaven zich de congresleden in de groote aanpalende zaal, die, zooals men weet, geheel versierd is met portretten, tafereelen en beeldhouwwerken, door de vervaardigers geschonken.

De heer voorzitter ED. PECHER heette hier de aangekomene leden welkom in eene redevoering in de Fransche taal, waarna de eerewijn werd aangeboden.

Vandaar toog men in stoet, voorafgegaan door de muziek der burgerwacht, langs de Arembergstraat, Komedieplaats, Huidvetterstraat, Meir, Meirbrug, Eiermarkt, Melkmarkt, Kaasrui, Grootemarkt naar het stadhuis.

Op het stadhuis had de ontvangst plaats in de zaal Leys;[3] de burgemeester, schepenen, gemeenteraadsleden en de gemeentesecretaris waren aanwezig en de heer ED. PECHER stelde de congresleden aan het magistraat voor, waarop de heer burgemeester eene rede hield, waarin hij de congresleden verwelkomde. Des burgemeesters toespraak, gehouden in de Fransche taal, werd in Nederlandsche taal zeer gelukkig beantwoord door den weledelen heer DE JONGE VAN ELLEMEET, van Oost-Kapelle (Zeeland).

Van het stadhuis begaf men zich naar 't Groenkerkhof, dat letterlijk door het volk was ingenomen en waar men met moeite de voorbehoudene plaatsen kon genaken. Reeds een uur vroeger, was het volk langs al de omliggende straten toegestroomd gekomen; de huizen waren tot op de daken met menschen bezet. Vóór RUBENS' beeld, opgericht in 1843, en dat - wij stippen het hier gaarne aan, zijnen maker, WILLEM GEEFS, ter eere - een der verdienstelijkste standbeelden des lands is gebleven, was eene uitgestrekte stellage getimmerd, waarop de zangers en toonkunstenaars hadden plaats genomen. Ten 8 ure werd te midden eener plechtige stilte, door ongeveer 1200 uitvoerders, *Vlaanderens kunstroem* aangeheven; wij hebben dit gedicht op blz. 78 medegedeeld. De uitvoering mocht in den vollen zin des woords keurig genoemd worden; allen, die er aan deel namen, verdienen den meesten lof. Hunne namen vindt

(1) Zie de *Vlaamsche School* 1856, blz. 37; 1858, blz. 74 en 97; 1873, blz. 123; 1874, blz. 75, 91, 92, 105 en 126; 1875, blz. 124, 186, 169; 1876, blz. 66, 112.

(2) Zie voor het gebouw: de *Vlaamsche school* 1865, blz. 29. De nieuwe tentoonstelligszaal beslaat mede de plaats der vroegere trapzaal; de nieuwe trap, staat nu op de plek waar vroeger eene opene plaats was in de woonst van den bode of portier. Deze verandering is geschied onder de leiding van den bouwmeester L. HASSE.

(3) Zie voor de beschrijving dezer zaal *de Vlaamsche School* van 1870, blz. 97.

men opgegeven achter den gedrukten tekst der cantate, die ter plaatse tusschen de aanhoorders bij honderde exemplaren werd verkocht[1]. Wat de cantate betreft, zij is een meesterstuk, degelijk bewerkt, nieuw en frisch van vinding. PETER BENOIT heeft zijnen roem als uitstekend toonzetter op waardige wijze gehandhaafd. Na afloop van de uitvoering, scheen het dan ook wel of er aan de toejuichingen der verrukte menigte geen einde zou komen. Duizende monden herhaalden de slotcoupletten van het gedicht, wat ook gedaan werd door den kapittelbeiaard[2] der hoofdkerk en door de muzieken van het garnizoen, die, onder geleide van fakkeldragers en voorafgegaan van de trommelaars der burgerwacht en manschappen te paard, welke veelkleurige Chinesche lantarens droegen, het Groenkerkhof voorbijtrokken, komende van de Grootemarkt en gaande langs de Oude-koornmarkt en het Groenkerkhof, de Schoenmarkt, Meirbrug, Meir, Huidvettersstraat, Komedieplaats, Leopoldstraat, Leopoldsplaats, den Mechelschensteenweg, de Leopoldslei, Charlottalei, Moretuslei, Mercatorstraat, Simonsstraat, Pelikaanstraat, Statieplaats, De-Keyserslei, Wapperslei, Teniersplaats, Leysstraat, Meir, Katelijnevest, Minderbroedersrui, lange-Koepoortstraat, Kaasrui en Grootemarkt.

Vermelden wij hier ter loops, dat het weder ongemeen schoon was. Men zou zich geen prachtigeren Augustus-avond hebben kunnen denken. Geen windje deed zich gevoelen. De natuur scheen als mede te luisteren naar de puikmuziek van PETER BENOIT.

De latere avond zag in het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen* de meeste congresleden, met een groot getal Antwerpsche beoefenaars der kunst, in genoeglijk samenzijn vereenigd.

(Wordt voortgezet.)

> In den trap der zedelijkheid van het opkomende en bloeiende geslacht eens volks, is alleen de mate van geluk gelegen, voor welke het vatbaar kan zijn.
> J.A. WEILAND.

Boekbeoordeeling.

> *Kransje Zangen en Gedichten* van Victor Van de Walle. Brussel, snelpersdruk Xavier Havermans, Martelaarsplein, 1877. Prijs fr. 1.50.

Bij het opensnijden van dit bundeltje, herinnerden wij ons het volgende rijmpje:

Nauw zijn de persen
Koud van een bundel poëzij,
Daar gaan weer verschen
Ter drukkerij.

Dit moge waar zijn of niet; in alle geval, een bundel min of meer doet geen kwaad, en wat ons betreft, een nieuw verzenboek is ons altijd welkom, vooral als het een ‘eersteling’ is. De gebreken er van kennen wij op voor-

(1) Antwerpen. Drukkerij L. DELA MONTAGNE, Wijngaardstraat, 10. Prijs: 50 c.
(2) De groote beiaard, welke ståds eigendom is, was men aan 't herstellen.

hand: die zijn gewoonlijk eenige kleine zonden tegen de versificatie, zooals wij er allen op het geweten hebben, want verzen maken gaat niet altijd gemakkelijk; aan het lieve rijm moet al eens iets ten offer worden gebracht. Doch die gebreken worden dikwijls ruimschoots vergoed door frissche natuurbeschouwingen, zachte uitboezemingen en opwellingen van een jeugdig gemoed, dat nog vol bewondering is voor het schoone en aan zijne begeesterde inbeelding den vrijen teugel laat vieren. Naarmate men ouder wordt, krijgt men voorzeker meer ervaring; men zondigt zooveel niet meer tegen den versbouw, de taal is gekuischt en de volzinnen zijn gewikt en gewogen. Maar het hart veroudert insgelijks, en het gevoel en de frischheid van inbeelding verdwijnen allengs met de jaren.

In de verzenbundels van jongere dichters vinden wij wel onkruid, maar wij treffen er ook bloemen in aan, en dit brengt ons als van zelf terug op het *Kransje zangen en gedichten*, dat vóór ons ligt. De heer VAN DE WALLE heeft onbetwistbaar veel dichterlijken aanleg; den vorm is hij goed machtig, doch het gevoel ontbreekt hem wel eens in zijne stukjes, en zijne uitdrukkingen zijn somtijds wat prozaïek. *Hermans laatste stonden* is een schoon gedicht; jammer dat de schrijver het op eenen zelfmoord doet uitloopen; wij hadden liefst een ander slot gezien. *Het land mijner droomen* herinnert te veel aan GÖTHE's wereldberoemden zang: *Kennst du das land*, enz., en na LAMARTINE's *Prière de l'enfant à son réveil*, zou men de 'kinderbeden' gerust achterwege mogen laten. - Onder de kleinere stukjes van het bundeltje geven wij de voorkeur aan: *De twee zusters; de Nimf; Vergeet mij; Herfstlied*, enz., die inderdaad zeer verdienstelijk zijn.

In het stukje *Ontgoocheling* is de dichter zeer boos op de werelden buitengewoon slecht geluimd op zijn liefje, met hetwelk hij overhoop ligt, en dat hij - niet al te beleefd! - vele grove woorden naar het hoofd werpt. In *Minnesmart* barst zijn hart uit in bloedige tranen en wenscht hij te sterven; maar onmiddellijk daarop roept hij uit:

> 'Ik wil een plaats in der dichteren stoet;
> Ik wil den rijkdom aan mijn voet
> Een woordje lofspraak af zien schooien....'

Och, jongen! de tijd is reeds lang voorbij, dat de dichters met goud werden beloond. Men bekreunt zich tegenwoordig maar bitter weinig om de lofspraak der poëten. - En alles wel ingezien, is de wereld zoo slecht en zijn de meisjes zoo boos niet als de heer VAN DE WALLE het ons wil doen gelooven; hij is voorzeker nog te jong om reeds een hart vol wanhoop te hebben. Wij zijn dus overtuigd, dat dit ongetwijfeld maar eene dichterlijke gril is van zijnentwege, aan welke hij echter niet al te veel mag toegeven, want iedereen is geen BYRON, die zijnen menschenhaat in meesterlijke verzen lucht gaf. Ten slotte koesteren wij de hoop, dat, als de dichter eerlang een nieuw, even sierlijk gedrukt bundeltje doet verschijnen, hij dan in zijne zangen niet meer zoo uitermate slecht geluimd zal zijn, en met zijne 'lieve Dora' ten volle zal verzoend wezen.

Antwerpen.

J. STAES.

> Waar het hart tot kwaad neigt, daar ontbreekt het zelden aan de gelegenheid.

WALTER SCOTT.

De telephon.

Men weet, dat er electrische stroomen ontstaan in dunne koperdrade[n], met zijde geïsoleerd en gewonden rond magnetisch staal, wanneer men zacht ijzer in de nabijheid in beweging brengt. Deze eigenschap wordt thans benuttigd om geluiden, waaronder het menschelijk stemgeluid, op groote afstanden over te brengen. Deze spreektelegraaf noemt men telephon. De persoon, die zijn woorden wil doen overbrengen, plaatst zich vóór het ijzeren staafje of de ijzeren plaat, in wier nabijheid eene electrische klos is bevestigd en welke bij middel van eenen gewonen ijzer- of koperdraad bevestigd is aan een zelfde toestel, zich bevindende op de plaats, waarheen men de klanken wil overbrengen. De persoon die de mededeeling doet, spreek luide de woorden uit die hij wil overgebracht hebben. Daardoor ontstaan er luchtrillingen, welke opgenomen in de ijzeren staaf of plaat en langs den draad overgebracht naar het tweede toestel, welk ze goed hoorbaar naklinkt, zoodat zij duidelijk verstaanbaar zijn voor dengene die bij het tweede toestel staat.

In België worden reeds op breede schaal proeven met den telephon genomen. Onder andere is er reeds een in werking op het stadhuis van Antwerpen, tusschen het kabinet van den burgemeester en het bureel van den ingenieur, gevestigd op verschillende verdiepen. In de kazerne van de genie te Berchem is een telephon gesteld, waarmede men gesprokene mededeelingen op 5500 meters verre zendt. In het paleis van justicie te Brussel is insgelijks een telephon geplaatst.

Te Berlijn is de telephon sedert 5 October ten gebruike van het publiek gesteld en doet geregelden dienst. De algemeene postmeester STEPHAN houdt van in zijn kabinet in de Leipsigschestraat, mondgesprek met den algemeenen bestuurder der telegrafen in de Franschestraat, zijnde dit op twee kilometers afstand. Al de uitgesprokene woorden zijn zoo gemakkelijk verstaanbaar als of de twee ambtenaren zich in een en hetzelfde vertrek bevonden.

De hoofdbestuurder der posten en telegrafen van Noord-Duitschland heeft zijnen onderhoorigen eene aanschrijving gezonden, betreffende het gebruik van den telephon op de telegrafische lijnen.

De verzending zal op de volgende wijze geschieden: het bureel, dat een telegram te verzenden heeft, zal het bestemmingsbureel verwittigen, zijn toestel te plaatsen. Zoodra het toestel in orde is, zal het verzendingsbureel het teeken der verzending geven.

De verzender moet langzaam spreken, op eene duidelijke en ongekunstelde wijze; de lettergrepen moeten bij het uitspreken duidelijk gescheiden worden; en men zal zorg dragen op de eindlettergrepen te drukken, na ieder woord eene kleine tusschenpoos waarnemende, om aan den ontvangstbediende den tijd te geven, de woorden te schrijven.

De telegram ontvangen en opgeschreven zijnde, zal de bediende van het ontvangsbureel de woorden tellen, en, bij middel van den telephon, den ganschen inhoud snel en zonder poozen herhalen, om waar te nemen of er geene dwaling is begaan. Ten einde het geheim der mededeelingen te bewaren, zullen de telephonen in bijzondere zalen geplaatst worden, waar de personen, vreemd aan den dienst, de woorden van verzender niet kunnen hooren,

en zal het streng verboden zijn aan de bedienden, aan wie het ook zij den naam van den den verzender of van den persoon voor wien de telegram bestemd is, te doen kennen.

De taks voor telephon-berichten zal per woord berekend worden, evenals voor gewone telegrams.

Kroniek.

Antwerpen. De befaamde zilverdrijver WATLÉ heeft eene prachtige reliquikas in Romaanschen stijl vervaardigd voor St.-Josephskerk.

Gent. Zondag 7 October had hier een feestmaal plaats, ingericht door de afdeeling van het *Davidsfonds*, ter eere van TINEL, primus in den prijskamp van Rome. Hij werd ontvangen en verwelkomd door den baron PH. KERVYN van VOLKAERSBEKE, eere-voorzitter van het fonds Aan de tafel namen plaats de heeren KERVYN, voorzitter; rechts, de primus; de eerw. heer VAN DAMME, toonkunstenaar; P. ALBERDINGK THYM, algemeene voorzitter; V. COOREMAN (Gent); JANSSENS-SMITS (St.-Nicolaas); de eerw. heer VERSCHUEREN, bestuurder van *St.-Josephsgenootschap*; DE BACKERE; DE RUÉ, advocaat en lid van den provincialen raad; P. KERVYN VAN MERENDRÉ, BERT-DE L'ARBRE (Geeraardsbergen) J. PLANCQAERT, algemeen secretaris van het *Davidsfonds.* Baron KERVYN VAN VOLKAERSBEKE bracht den heildronk aan TINEL en bood den laureaat namens de Gentsche afdeeling een schoon geschenk aan, bestaande uit een aantal prachtig ingebonden Vlaamsche boeken.

- Bij I.S. VAN DOOSSELAERE is van de pers gekomen het *Jaarboek van het Willemsfonds* (ruim 400 blz. groot), met bijdragen van juff. V. LOVELING en de heeren I. ESSER jr., G. ANTHEUNIS, V. VAN DE WALLE, TH. SEVENS, TH. COOPMAN, W.L. WELTER jr., EM. HIEL, F. VAN GOETHEM, JOZ. VAN HOORDE, PH. VAN CAUTEREN, A.J. COSIJN, D. SLEECKX, K. DE FLOU, enz.

Oostende. Op 15 October 's avonds zijn de heeren CRESPEL, CAMBIER, MAES, en MARNO, leden der Afrikaansche expedietie (zie blz. 102) van hier vertrokken aan boord van de stoomboot *Marie-Henriette.* Toen het stoomvaartuig zich in beweging zette, werden de reizigers door langdurige toejuichingen begroet. De zee ging hol, doch de overvaart was voorspoedig; ten 1 ½ ure 's nachts stapten de reizigers reeds te Dover aan wal. Hun reisgoed was op voorhand verzonden in 51 kisten, bevattende, onder andere, smeders-, schrijnwerkers- en timmermansgerief; werktuigen voor de vischvangst en de jacht, keukengerief en gereedschapden van allen aard. Daar de reizigers zich in eene gansch ongekende streek wagen moeten en alles zelven en met eigene handen doen, moeten zij natuurlijk van alles voorzien zijn. Zij dienen ook goed gewapend te zijn, want men kan kwaadwillige negers ontmoeten, evenals verscheurende dieren. De bewapening der expedietie bestaat uit 70 geweren, meestal van het gewijzigd stelsel COMBLAIN, welke dienen moeten om er de 25 begeleiders mede te voorzien, de die reizigers in hunnen dienst zullen nemen. CRESPEL en zijne gezellen zullen repetie karabijnen hebben van Oostenrijksch stelsel en met 8 loopen. Dit zijn, volgens het schijnt, uitmuntende wapens. De reizigers voeren insgelijks werktuigen met zich, voor waarnemingen van aard- en natuurkunde, zooals kompassen, chronometers, barometers, thermometers, natuur-, schei- en sterrekundige werktuigen, enz., eene bibliotheek van taalkundige en wetenschappelijke werken, te

zamen een honderdtal boekdeelen, eene aanzienlijke hoeveelheid tabak, sigaren en sigaretten, enz.

Buitenland.

's-Gravenhage. Volgens het *Aardrijkskundig Weekblad*, heeft de hoofdcommissie te dezer stede voor den ontworpen tocht naar Nova-Zembla 23,000 gl. bijeengebracht. (Zie onzen loopenden jaargang, blz. 47.)

Delft. De instelling voor onderwijs in de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië, te dezer stede, heeft van den heer S.C.H. NEDERBURGH, te Leiden, hoofdambtenaar in Indië, eene belangrijke verzameling van Indische voorwerpen ontvangen, onder andere: voortbrengselen uit het planten- en delfstoffenrijk, een geschilderd houten beeldje, voorstellende een dansende boete (soort van duivel), antieke bronzen ringen van Java, Bolinesche munten, een kokertje sporen voor vechthanenvan Sumatra's westkust, een Batakschen armband, landbouwwerktuigen, wapens enz.

Marienburg. Den 9^{n} October had in deze Duitsche stad de feestelijke onthulling plaats van het standbeeld van Frederik den Groote, die voorgesteld is in zijne bekende houding, met de rechterhand op zijnen stok rustende. Aan het voetstuk prijken de beeltenisssen van vier grootmeesters der Duitsche orde: HERMANN VON SALZA, SIEGFRIED VON FEUCHTENWANGEN, WINRICH VON KNIPRODE en ALBRECHT VON BRANDENBURG-ANSBACH.

Berlijn. Aan de koninlijke bouw-academie in deze stad is machtiging verleend ter aanvaarding van eene erfgift van 80,000 mark, haar vermaakt door mej. NATHALIE HEIMBURGER, te Rochfelder (Baden). Volgens laatste-wilsbeschikking van de erflaatster is, die som bestemd ter oprichting van een fonds, onder den naam van LOUIS-BOISSONNET-stichting, waarvan de renten moeten dienen om het eene jaar een bouwmeester, een ander jaar een ingenieur, op reis te zenden, met opdracht een hem aangewezen werk te bestudeeren en daarover een verslag uit te brengen, hetwelk bij uittreksel of in zijn geheel openbaar moet worden gemaakt. Voor de eerste reis is nu vastgesteld: ‘het bezichtigen en bestudeeren van het nieuwe kanaal van Amsterdam voor IJmuiden.’ Er zal daarvoor 2000 mark betaald worden. Eene openbare oproeping van deskundige liefhebbers is gedaan.

Sterfgevallen.

EDUARD DE VRIENDT is den 4^{n} October te Karlsruhe overleden op 76-jarigen leeftijd. Hij maakte zich hoogst verdienstelijk voor het Duitsch tooneel, aan welks geschiedenis over 1848-51 hij een werk in 4 deelen wijdde.

THEODOOR BARRIÈRE, de befaamde Fransche tooneelschrijver, is den 15^{n} October te Parijs overleden, oud 54 jaren.

A.H. KZ. VAN DAM, potestantsch predikant te Pingjum (Holland), is rond half October overleden, oud 38 jaren. Hij was een ijverig beoefenaar van de Friesche taal en ook in andere opzichten als letterkundige gunstig bekend.

Het ijzeren gevang

Het slot van den prins van Tolfi rees op den top van de hooge steile Scyllarots, en van daar had men een ver uitgestrekt gezicht over Sicilië in gansch zijne pracht. Het was hier, dat, gedurende de middeleeuwsche oorlogen, toen de vruchtbare vlakten van Italië, door vijandige partijen verwoest werden, de gevangenen opgesloten werden, voor wier vrijheid men een hoog losgeld vorderde. Het was ook hier, dat, het ellendig slachtoffer, door de wraak vervolgd - de duistere, woeste en onmeedoogende wraak van een Italianer - in een hol diep in de rots uitgehouwen, opgesloten werd.

Vivenzio - de edele, de moedige, de onversaagde in den slag, de trots van Napels in zijne zonnige uren van vrede, - de jonge, de brave Vivenzio werd door de listen van den gewetenloozen Tolfi ten val gebracht. Hij werd zijn gevangene en verkwijnde in de onderaardsche gevangenis, die gansch alleen stond en wier poorten zich nog nimmer tweemaal achter denzelfden levenden gevangene gesloten hadden.

Het gevang geleek aan eene groote muit, want het dak, de vloer, de zijden waren geheel van stevig aaneengewrocht ijzer. Hoog verheven, bestond er eene rij van zeven getraliede vensters, voorzien van zware ijzeren staven, die er lucht en licht lieten binnendringen. Buiten deze vensters en de zware dubbele kerkerdeuren die het midden bekleedden, was er geen spleetje, geene opening, geene oneffenheid die de zwarte, gladde oppervlakte der wanden onderbrak. Een ijzeren bed met stroo stond in eenen hoek, en daarnevens eene kruik met water en eene grove schotel met nog grover voedsel.

Zelfs de onverschrokkene Vivenzio schrikte droevig, als hij, dit gevang binnentredende, de zware deuren achter zich hoorde toevallen, die door de zwijgende schurken welke hem begeleid hadden, met drie sloten toegemaakt werden. Hunne stilzwijgendheid scheen het lot dat hem wachtte, te voorspellen. Zijne bedreigingen en smeekingen; zijn verontwaardigd beroep op recht en zijn vragen naar hunne

inzichten, waren allen even vruchteloos. Zij luisterden naar hem, maar antwoordden niet; zij waren hoogst geschikte uitvoerders eener geheime misdaad.

Hoe droevig klonken hunne verwijderende stappen! En als de zwakke weergalm, in de lange, draaiende gangen wegstierf, bekroop Vivenzio de vrees dat nooit meer het gelaat, de stem of de tred van een mensch zijne zintuigen zou komen streelen.

Hoop op ontsnappen bleef hem niet over, of hij zou kracht genoeg moeten bezeten hebben, om de kloeke ijzeren wanden van zijn gevang aan stukken te breken. Dat zijn vijand hem zou loslaten, mocht hij niet verhopen. Tolfi scheen niet voornemens te zijn, hem onmiddellijk te dooden. Trouwens, hij had daartoe reeds de gelegenheid gehad en ze ongebruikt gelaten. Het was dus klaarblijkend, dat eene langzame marteling voor hem bewaard was.

't Was namiddag, toen Vivenzio zijn gevang binnentrad. Bij het aanbreken van den nacht stapte hij nog steeds over en weder, ten prooi aan de verschrikkelijkste gedachten. Geen enkele uurslag, noch van het slot, noch van eenige omliggende kerk trof zijn oor. Meermalen luisterde hij, wanende de nabijheid van menschen te vernemen; hij luisterde scherp; maar alles bleef eenzaam en stil. Krachteloos en ontzenuwd wierp hij zich eindelijk op zijn strooleger neder. Hier vorderde langzamerhand de slaap zijne rechten en verdoofde het besef der ellende. Vriendelijke droomen vestigden zijn verheugden geest op tooneelen, die eens blijde wezenlijkheden waren en deden den ongelukkige vergeten dat hij Tolfi's gevangene was. Eilaas! het daglicht diende slechts om te bevestigen wat de halve duisternis van den vorigen avond hem laten raden had: de volstrekte onmogelijkheid waarin hij zich bevond, te ontsnappen. Terwijl zijne blikken rondzweefden en elke plaats onderzochten, bemerkte hij twee omstandigheden, die zijne verwondering en nieuwsgierigheid opwekten. Hij dacht, dat de eene wellicht slechts ingebeeld was; aan de andere viel niet te twijfelen. Zijne waterkruik en zijne schotel met eten waren gedurende zijnen slaap van nevens zijne zijde weggenomen en stonden nu dicht bij de deur. Ware hij zelfs geneigd geweest aan de plaats waar zij zich bevonden hadden te twijfelen, hij hadde dien twijfel moeten opgeven, want de waterkruik die nu in zijn gevang stond, was noch van denzelfden vorm, noch van dezelfde kleur als de eerste; tevens scheen hem het voedsel van eene betere soort te zijn. Het was dus zeker, dat men hem den vorigen nacht bezocht had. Maar hoe was die bezoeker binnengekomen? Had de gevangene dan zoo vast geslapen, dat het openen en sluiten der zware deuren zijne rust niet gestoord had?

De andere omstandigheid, die zijne aandacht opwekte, was de verdwijning, naar hij meende, van een der zeven vensters die hoog in zijn gevang bestonden. Hij hield zich overtuigd, zeven vensters gezien en geteld te hebben; hij had zelfs verwondering

gevoeld over dit getal en hij had de vensters des te nauwkeuriger beschouwd, omdat zij een niet gewonen vorm hadden en zij op ongelijkmatige afstanden van elkander stonden. 't Viel echter veel gemakkelijker te veronderstellen, dat hij zich vergist had, dan te gaan denken dat een der ijzeren muurpanden van zijne plaats verschoven was.

Zonder wantrouwen, nuttigde Vivenzio van het voedsel dat zich voor hem bevond. Het kon, wel is waar, vergiftigd zijn; maar wat gaf dit; hij wist, dat hij den dood niet ontsnappen kon, indien Tolfi hem wilde vermoorden; de spoedigste dood zou dus de spoedigste bevrijding zijn.

De dag liep traag en treurig voorbij.... Den gevangene bleef de hoop over, dat indien hij 's nachts goed wacht hield, hij zou kunnen ontdekken, wanneer en misschien door wie hem zijn voedsel gebracht werd, want hij veronderstelde, dat dit weder op dezelfde wijze zou geschieden als de eerste maal. De gedachte, een levend wezen te zien of te hooren en langs dien weg misschien te vernemen, wat men met hem voorhad, deed het bloed van den ongelukkige sneller stroomen, zijn hart rasser kloppen.

Het werd nacht en Vivenzio waakte. De volgende morgen stelde Vivenzio echter teleur! Hij moest buiten zijn weten ingesluimerd geweest zijn; want, ja, dáár stond wederom zijne gevulde waterkruik, benevens zijn voedsel voor één dag! Doch dit was niet alles; zijne blikken naar de vensters van zijn gevang richtende, telde hij er niet meer dan vijf. Thans bestond er geen zinsbedrog, en hij was nu overtuigd dat er den vorigen dag ook geen bestaan had. Wat had dit alles te beduiden? In welk vreemd en geheimzinnig hol bevond hij zich dan toch? Hij blikte zoo strak in het ronde, dat het zijne oogen pijnlijk aandeed, en toch kon hij niets ontdekken dat hem het geheim ophelderde. Dat het wezenlijk zoo was, dit wist hij; maar waarom het zoo was, dit vraagde hij zich vruchteloos af. Hij onderzocht de deur, en eene kleine omstandigheid overtuigde hem, dat zij niet geopend was geworden. Terwijl hij den vorigen dag over en weder stapte, had hij een stroohalmpje, welk hij in de hand genomen had, weggeworpen, en het was tegen de deur blijven rechtstaan, op eene wijze dat het vallen moest, indien zij de geringste beweging onderging. Het halmpje stond er nog. Dit was een bewijs, dat niet kon betwist worden, en hij besloot daaruit, dat er een geheim kunstwerk in de muren moest bestaan, waardoor een persoon kon binnendringen. Hij onderzocht ze dus nauwkeurig, doch zij schenen hem eene kloeke, zware ijzermassa te zijn, en indien zij al voegen hadden, moesten deze zoo kundig aangebracht zijn, dat zij voor het oog onzichtbaar bleven. Hij onderzocht de wanden, den vloer, het gewelf en de vensters: hij ontdekte niets, volstrekt niets, van aard om zijnen twijfel te doen ophouden, of zijne nieuwsgierigheid te bevredigen. Hij meende somtijds, dat zijn gevang nauwer geworden was, dat het er kleiner uitzag; maar hij schreef dit toe aan zijne verbeelding en aan den indruk, dien het verdwijnen van twee vensters natuurlijk op zijnen geest moest gemaakt hebben.

Met innigen angst, verbeidde Vivenzio het terugkeeren van den nacht, en toen hij eindelijk aanbrak, besloot hij, dat ditmaal de slaap hem niet verraderlijk zou overvallen. In plaats van zich op zijn strooleger neer te vleien, bleef hij tot den dageraad over en weder stappen, in de duisternis zijne blikken langs alle zijden richtende om iets te ontwaren dat hem het raadsel zou oplossen.

Terwijl hij zijne opmerkzaamheid hieraan wijdde en, voor zooveel hij bepalen kon, omtrent 2 ure des morgens, gevoelde hij eene lichte beweging van den vloer. Hij stond stil; de beweging duurde omtrent één stond; maar zij was zoo zacht, dat

hij bijna twijfelde of zij wezenlijk of ingebeeld was. Hij luisterde, maar hoorde niets. Hij gevoelde echter een tocht frissche lucht, tegen zijn lichaam aanwaaien; en zich naar de plaats wendende, van waar dit scheen voort te komen, struikelde hij tegen een voorwerp dat hij oordeelde zijne waterkruik te zijn. De tocht was niet langer meer merkbaar, en als Vivenzio de hand uitstrekte, voelde hij zich dicht hij den wand geplaatst. Een geruime tijd bleef hij beweegloos staan, maar gedurende het overige van den nacht, hoewel hij met verdubbelde zorgvuldigheid bleef waken, viel er niets voor, dat zijne aandacht verder opwekte.

De nadering van den dageraad werd zichtbaar door de getraliede vensters, en brak door een zwakken lichtschemer de dikke duisternis van den nacht, die elke andere plaats nog innam, lang voor dat Vivenzio in zijn gevang in staat was, eenig voorwerp te onderscheiden. Instinctmatig en vol vrees, wendde hij zijne oogen, die heet en ontsteken waren door de slapeloosheid van den nacht, naar de vensters. Er waren er maar vier meer! Hij kon er maar vier meer zien; maar wellicht was er eenig voorwerp dat hem belette het vijfde te bemerken, en vol ongeduld wachtte hij, om zich hiervan te kunnen verzekeren. Toen het meer dag en elke hoek zijner cel verlicht was, zag hij nog andere dingen die zijne verwondering opwekten. Op den grond lagen de stukken van de waterkruik welke hij daags te voren gebruikt had; en op een geringen afstand van daar, dichter bij den wand, stond de kruik, die hij den eersten nacht gezien had. Zij was gevuld met water, en nevens haar stond zijn eten. Hij was thans overtuigd, dat, bij middel van een kunsttuig, men eene opening in den ijzeren wand kon doen ontstaan en dat het door deze opening was, dat de windtocht ingang gevonden had. Maar hoe, zonder gedruisch, had zulks plaats! Hij meende, dat, ware er een pluimpje opgewaaid, hij het zou gehoord hebben. Nog eens, onderzocht hij dat deel van den wand; maar zoowel voor het oog, als op den tast, bood hij niets anders aan dan een glad, geheel effen vlak, terwijl Vivenzio's herhaalde en geweldige slagen geenerlei holte verrieden.

Dit verpletterend geheim had voor eenigen tijd zijne gedachten van de vensters afgewend; maar nu hij zijne blikken er weder op richtte, zag hij, dat het vijfde venster op dezelfde wijze verdwenen was, als de twee vroegere, zonder eenig spoor van verschuiving of anderszins na te laten. De nog

overblijvende vier vensters bevonden zich, evenals de oorspronkelijke zeven, op onregelmatige afstanden van elkander. De groote dubbele deur scheen nog, evenals vroeger, in het midden der vier vensters te staan, zooals zij eertijds in het midden der zeven bestond. Maar hij kon niet langer twijfelen: zijn gevang was vernauwd geworden. Het gewelf was verlaagd en de tegenovergestelde zijden waren tot elkander genaderd, op eene breedte, volgens hij meende, waarover de drie verdwenen vensters zich uitgebreid hadden.

Meer aangedaan door de bange onzekerheid van wat het noodlot hem bereidde, dan hij zou geweest zijn, zooals bij meende, indien het ergste hem bekend ware geweest, zat hij uren lang in gedachten verslonden, en vergat zijne vrees onder de woeste tafereelen die zijne verbeelding hem voortooverde. Eindelijk flikkerde er plotseling een verschrikkelijk wantrouwen hem voor den geest en hij sprong als waanzinnig op. 'Ja! riep hij uit, ontsteld rond zijn gevang blikkende, en huiverende terwijl hij sprak, ja, dat moet zoo zijn! Ik zie het! - Ik gevoel die dolmakende zekerheid, als eene vlam mij in het hoofd branden! Eeuwige God! Steun mij! het zal zoo zijn! Ja! ja! dat zal mijn einde wezen! Gindsch gewelf zal nederdalen! deze wanden zullen mij insluiten - en traag, langzamerhand, mij tusschen hunne ijzeren armen vermorzelen! God de Heer, blik op mij neder, en uit medelijden, dood mij onmiddellijk! o, Tolfi, gij, helsche geest, gij, duivel, is dit uwe wraakneming?'

Doodelijk beangstigd, wierp hij zich ten gronde; - de tranen stroomden hem uit de oogen en het koud zweet stond hem in groote druppelen op het voorhoofd; - hij snikte hoorbaar - trok zich het haar uit het hoofd; hij rolde over den vloer als iemand die onuitstaanbare smarten leed en poogde zijne tanden in den ijzeren vloer onder zich te slaan. Verschrikkelijke vermaledijdingen tegen Tolfi ontsnapten zijnen mond, en werden gevolgd door smeekingen tot den hemel, om door een onmiddellijken dood verlost te worden. Doch de hevigheid van zijn lijden had weldra zijne krachten uitgeput, en hij bleef stil liggen, weenende, zooals een kind alleen slechts weenen kan! Reeds begon de halve duisternis van den naderenden nacht zich rond hem te verspreiden, vooraleer hij zich oprichtte. Hij had niets genuttigd, geen enkele druppel water had zijne verschroeide lippen verfrissching aangebracht; sedert zes en dertig uren had hij niet meer geslapen. Hij was zwak van honger, vermoeid door het waken en de overmatige prikkeling zijner zenuwen. Hij gebruikte dan ook eenig voedsel, dronk met gretigheid van het water, en waggelend als een dronken mensch, begaf hij zich naar zijn leger en wierp er zich op neder.

Hij sluimerde in, doch zijn slaap werkte niet bedarend; afgrijselijke droomen verontrustten hem - akelige gezichten zweefden voor zijne verbeelding - hij schreeuwde en tierde, als voelde hij reeds het welfsel van zijn gevang op zich nederzinken - zijne ademhaling werd moeielijk en luidruchtig. Eensklaps sprong hij recht, blikte met woeste blikken rond zich heen, strekte de armen uit om zich te overtuigen dat hij nog ruimte genoeg had om te leven en, eenige onverstaanbare woorden murmelende, viel hij op zijn leger terug, om weer dezelfde naargeestige spookgestalten te zien optreden.

De morgen van den vierden dag brak eindelijk voor Vivenzio aan; maar het was meer dan middag vooraleer de gevange de volle bewustheid zijns toestands terugkreeg. Er stond eene beraden wanhopige krachtdadigheid op zijn gelaat te lezen, toen hij zijne blikken opwaarts sloeg en op drie vensters staarde, die thans alleen nog overbleven. Deze drie (er waren er niet meer!) schenen de dagen zijns levens te

bepalen. Vivenzio onderzocht langzaam en kalm het gewelf en de muren; vruchteloos trachtte hij zich zelven te overtuigen dat het inzicht van zijnen vijand was, den opgeslotene te pijnigen, door hem al den angst van een lang gerekten doodstrijd te doen ondergaan.

‘Ik vrees den dood niet!’ riep hij uit, ‘maar wel den dood waartoe ik mij moet voorbereiden! Waar zal ik sterkte genoeg vinden, om te wachten! Hoe zal ik de drie lange dagen en nachten overbrengen, die ik nog te leven heb? Ik gevoel, dat ik geene kracht genoeg bezit om dat ijselijk spook te verdrijven; geene, om er mij mede te vereenzelvigen, of mij met geduld tegen zijnen toeleg te wapenen. Mijne gedachten zullen mij eerder ontvlieden, en ik zal zinneloos worden door het gedurig vóór mij te zien. O! mocht er mij een diepe slaap overvallen, opdat ik, in dien schijnbaren dood, den dood zelf mochte ondergaan en dat ik niet tot den bodem den bitteren kelk moest ledigen die mij voorgehouden wordt en waaruit ik reeds zooveel gedronken heb!’

Onder het uitspreken dezer klachten, bemerkte Vivenzio, dat zijn gewoon eetmaal, met de waterkruik, zooals vroeger, weer binnen zijn gevang geplaatst was. Maar zulks wekte zijne verwondering niet meer op. Zijn geest was overstelpt. Hij behield echter eene zwakke hoop op verlossing; en geene hoop, hoe zwak zij ook zijn moge, of zij steunt het hart, al is het nog zoo diep door vertwijfeling gedrukt. Hij besloot, den toekomenden nacht te waken en indien hij weer de zachte beweging van den vloer of den windtocht gewaar werd, dit oogenblik waar te nemen om luide zijne ellende te kennen te geven.

't Werd nacht, en toen eindelijk het uur naderde dat Vivenzio zich inbeeldde, de teekenen te mogen verwachten, stond hij pal en zwijgend als een standbeeld. Hij durfde bijna niet ademen, uit vrees dat het zwakke gerucht welk hunne aankomst mocht verkondigen, hem zou ontgaan. Terwijl hij vol inspanning luisterde, beeldde hij zich in, dat hij waarschijnlijk de geringste beweging beter waarnemen zou, indien hij zich op den ijzeren vloer uitstrekte. Daarom legde hij zich zachtjes neder, en hij was nog niet lang in die houding, toen ja - hij was er zeker van, de vloer onder hem in beweging kwam! Hij sprong recht, en bijna ademloos van ontroering, riep hij met luide stem. Hij zweeg - de beweging hield op - hij gevoelde ook den luchtstroom niet, zooals de andere maal - alles bleef stil - geene stem beantwoordde de zijne en eindelijk barstte hij in tranen los. Door verdubbelden angst aangegrepen, zonk hij ten gronde, roepende.: ‘O! God!

God! Gij alléén kunt mij thans nog redden of mij versterken tegen de beproeving die Gij me overzendt.'

Een andere morgen daagde voor den ongelukkige gevangene, en de noodlottige aanwijzer van zijn levenseinde trof zijne oogen. Twee vensters! binnen twee dagen zou dus alles volbracht zijn! Frisch water en frisch voedsel! Het geheim bezoek was dus afgelegd en hij had vruchteloos gebeden! Maar hoe verschrikkelijk werd zijne bede beantwoord door wat hij nu aanschouwde! Het dak van zijn gevang was nog slechts een enkelen voet boven zijn hoofd verheven! De twee wanden waren elkander zoo dicht genaderd, dat zes stappen toereikend waren om de tusschenruimte te overschrijden. Vivenzio huiverde als hij dit bemerkte en deze enge plaats doorkruiste. Maar niet langer drukte hij zijne gevoelens in zinnelooze jammerklachten uit. Met gevouwen armen en tandenknarsend, met oogen brandend rood van waken, den blik starlings op den grond gevestigd en overhaasten tred, stapt hij uren lang over en weder. Welke geest is in staat zich te verbeelden, welke tong kan er uitspreken, of welke pen kan er beschrijven wat de ongelukige leed? Plotseling bleef hij staan, en zijne blikken staarden pal op dat deel van den wand, dat boven zijn strooleger was. Hij bemerkte daar eenige woorden! Der menschen taal, door menschelijke handen geschreven! Hij springt er naar toe; maar het bloed stolt hem in de aderen, want hij leest: - 'Ik, Ludovico Sforza, in verzoeking gebracht door het goud van den prins van Tolfi, verkwistte drie jaren met het ontwerpen en uitvoeren van dit vervloekt werktuig mijner kunst. Wanneer het voltrokken was, veroordeelde mij de verraderlijke Tolfi, die meer duivel dan mensch is, na mij eenen morgen hier gebracht te hebben, om, zooals hij zegde, getuige te zijn van de volmaakte werking van mijn kunsttuig, om het eerste slachtoffer te worden van mijne verderflijke handigheid; opdat, zooals hij verklaarde, ik het geheim er van niet zou verraden, of de toepassing mijner vernuftige uitvinding niet zou herhalen. Moge God hem vergeven, zooals ik hoop dat Hij mij zal vergeven, die medewerkte tot dit hemeltergende gewrocht! Ellendige, wie gij ook zijn mocht, die deze regelen lezen zult, val op uwe knieën, en aanroep, zooals ik gedaan heb, de steunende macht van Hem, die alléén uwe zinnen de noodige sterkte geven kan, om de wraakoefening van Tolfi te trotsen, gewapend als hij is, met het verschrikkelijk werktuig, dat binnen weinige uren u vermorzelen moet, gelijk het den ellendeling die het maakte weldra vermorzelen zal.'

Een diepe zucht ontsnapte Vivenzio's benauwde borst. Hij stond dààr, als verslagen, met wijd opengesperde oogen, overspannen neusgaten en bevende lippen op dat noodlottig opschrift te staren. Het was als ware er eene stem uit het graf opgerezen die hem toeriep: 'Bereid u!' De hoop ontzonk hem geheel, want zijne veroordeeling was in die weinige regels vervat; zijne beenen schijnen hem reeds te breken en te morzelen tusschen den machtigen val der ijzeren wanden! Radeloos zoekt hij in zijne kleederen naar een wapen om zich te zelfmoorden! Hij vat zijne keel met eene krampachtige woede vast, als wilde hij zich verwurgen. Hij beziet de muren, en zijn verdwaalde geest vraagt zich af: 'Zouden zij de hun opgelegde taak niet vervroegen, indien ik mijn hoofd er tegen aanbonsde?' Een zinnelooze lach dreigt hem te verstikken als hij uitroept: 'Waarom zou ik dat ook doen? Hij was ook maar een mensch die de eerste in hunne wreede omarming stierf; en ik zou min dan een mensch zijn, indien ik niet even goed sterven kon.'

De avondzon daalde ter westerkim, en Vivenzio zag hare gouden stralen door een der overblijvende vensters dringen. Welke trilling van vreugde voelde hij op dat zicht

zijne ziel bemeesteren! Het was een kostbare stond die hem voor een oogenblik met de wereld daarbuiten vereenigde. Er was begeestering in zijne gedachten. Als hij lang en ernstig daarop geblikt had, scheen het, alsof de vensters laag genoeg gedaald waren, opdat hij ze zou kunnen bereiken. Met één stap bevond hij zich er onder en een enkele sprong was voldoende om hem zich aan de ijzeren staven doen vast te grijpen. Of men het zoo geschikt had, om hem door teleurgestelde verwachting zinneloos te maken, wist hij niet; maar door eene opening, in de harde rots gehouwen, zag hij de zee, het uitspansel, de ondergaande zon, olijfbosschen, schaduwrijke wandelingen en, in de diepste verte, prachtige landschappen van het schoone Sicilië. Hoe streelend scheen hem het koele tochtje dat, beladen met aangename geuren, tegen zijne wangen aanwaaide. Hij ademde het in, als ware het de lucht des eeuwigen levens geweest. Er was eene frischheid in het landschap en in het kabbelend water der kalme zee, die zijn verschroeid hart drenkte als de dauw de dorre aarde. Hij zuchtte en hijgde van vermoeidheid, maar hield zich toch vastgeklemd, nu met de eene dan met de andere hand en dan weder de ijzeren staven met beide handen houdende, tot wanneer hij, geheel uitgeput, met gezwollen handen nederviel en langen tijd bewusteloos bleef liggen.

Uit zijne bezwijming opgestaan, bevond hij zich in het donker. 't Was intusschen avond geworden. Vivenzio twijfelde, of hij niet gedroomd had; maar neen; nog eenmaal had hij de pracht der natuur mogen aanschouwen! O! ware hij een zeevaarder, blootgesteld aan al de woede, waartoe de storm de golven kan opvoeren; of een ongelukkige melaatsche, uit de samenleving verbannen om zijn besmettenden adem onder gindsche groene boomen uit te blazen!

IJdele wenschen, als deze, drongen zich van tijd tot tijd aan Vivenzio op; maar zij waren naauwelijks toereikend om hem uit den staat van gevoelloosheid te wekken, waarin hij verzonken was, en die hem geheel den nacht in eenen toestand hield als hadde hij opium gebruikt. Hij was ongevoelig voor honger en dorst; nu eens lag hij op den grond, dan weder zat hij gehurkt; bij poozen sliep hij in; als hij niet sliep, dacht hij na, over wat hem te wachten stond, of sprak onsamenhangende woorden.

In dezen ellendigen toestand, brak de zesde (de laatste) morgen aan. Toen Vivenzio den eersten schemer des dageraads door het eenig nog overgebleven venster van zijn gevang bespeurde, ontspande eene lichte zenuwachtige rilling zijne

gelaatstrekken. Maar wat bijzonderlijk zijne aandacht opwekte, was de verandering die zijn ijzeren bed ondergaan had: het was niet langer een bed. Het stond thans voor zijne oogen, in de gedaante van eene lijkkist! Hij sprong recht en stiet met het hoofd tegen het gewelf van zijnen kerker, welk thans zoo laag gezonken was, dat hij niet langer zich overeind houden kon. ‘Gods wil geschiede!’

DE ROTS BIJ NAZARETH.

was alles wat hij zeide, en hij boog zijn lichaam en plaatste zijne hand op de lijkkist, want dit was ze inderdaad. Het ijzeren bed was op zulke wijze gemaakt, door de werktuigkunst van Ludovico Sforza, dat, als de elkander genakende wanden in aanraking kwamen met het hoofd en de voeten des gevangenen, er eene drukking ontstond op verborgen springveeren, die de bewuste verandering teweegbracht. De bedoeling was, al de gevoelens van wanhoon en angst, die de eerste dagen der gevangenschap opgewekt hadden, tot den hoogsten trap te doen stijgen. Om dezelfde reden, was het laatste venster zoo gemaakt, dat het slechts een schaduwachtig geglim, in plaats van licht, liet binnendringen. Zoo voorspelde alles den gevangene den naderenden dood.

Vivenzio zette zich op zijne lijkkist neder. Daarna wierp hij zich op de knieën en stortte een vurig gebed, terwijl nu en dan tranen aan zijne oogen ontsprongen. De lucht scheen hem zwaar en hij ademde met moeite; of wellicht beeldde hij zich dit in, bij het zien der nauwe afmetingen van zijn gevang. Maar de verzwakte geestvermogens worstelden niet langer in zijn binnenste. Hij bezat geene hoop meer, en de vrees deed hem niet meer sidderen. Wat ware hij gelukkig geweest, had de wraak hem in dit oogenblik haren laatsten slag toegebracht; maar hij was nog niet aan het einde van zijn lijden.

Het geluid eener zware klok, trof het oor van Vivenzio! Hij ontstelde; zij sloeg maar ééns. De klank was dicht in zijne nabijheid en oorverdoovend; hij weergalmde als een donderslag. Dan volgde een schor geluid aan het gewelf en de wanden, evenals dreigden zij te vallen. Vivenzio slaakte een kreet uit, en instinctmatig spreidde hij de armen uit, als bezat hij de macht om hunnen val tegen te houden. Zij waren hem nog nader gekomen, maar bleven thans onbeweeglijk. Hij blikte omhoog en zag dat het gewelf bijna zijn hoofd aanraakte, hoewel hij neergehurkt zat; hij besefte, dat de minste verdere samendringing, hem zou verbrijzelen.

Hoe moedig hij ook geweest was, thans hijgde hij naar zijnen adem. Hij huiverde in al zijne ledematen en hield zich bijna in twee gebogen. Zijne handen drukten tegen de beide wanden; de voeten had hij onder zich teruggetrokken. Hij bleef in deze houding meer dan een uur zitten, toen het geluid van de reeds gehoorde klok zich wederom liet hooren, en wederom vernam hij het schor geluid dat den verschrikkelijken dood verkondigde. Maar de schudding was ditmaal zoo hevig, dat zij Vivenzio nedersloeg. Terwijl hij daar lag, weergalmde de klok luider en luider; het eene schor geluid volgde op het andere en bracht muren en gewelf nader en nader tot wanneer de verdoofde klachten van Vivenzio niet langer meer gehoord werden en hij afzichtelijk vermorzeld was.

GENT.

Naar het Engelsch door

DÉSIRÉ BAETSLÉ.

Nazareth.

Nazareth beteekent in de Hebreeuwsche taal ‘Bloemenstad’ en sommige schrijvers noemen haar ‘de Bloem van Galilea.’ Zij ligt op eene berghelling van Neder-Galilea in het vroeger gebied van den stam van Zabulon, drie uren zuid-west van den Thabor en drie dagreizen van Jerusalem. Daar was de woonplaats der Heilige Maagd; daar werd zij door den Engel begroet: ‘Wees gegroet, vol van genade, gebenedijd zijt gij boven alle vrouwen enz.’; daar bracht de Heiland der wereld zijne jongelingsjaren over, waarom hij ‘de Nazareër’ genoemd werd, en die naam werd ook spotsgewijze den eersten christenen toegeworpen. In den loop van zijn openbaar leven kwam de Zaligmaker nogmaals te Nazareth, om ook daar zijne goddelijke zending te verkondigen. De inwoners weigerden niet alleen zijne leering te aanvaarden, maar zij wierpen hem daarenboven buiten de stad en geleidden hem op het toppunt van den berg waar hunne stad op gebouwd was om hem vandaar neder te storten; doch hij, te midden van hen doorgaande, verdween uit hunne oogen. Op twee mijlen van de stad toont men dien berg, van denwelken zij Jesus wilden nederstorten. Nadat onder Constantinus, de vrede was aan de Kerk gegeven, werd Nazareth eene bedevaartsplaats, druk door de christenen bezocht, en reeds in de zevende eeuw bestonden er twee groote kerken, die nadien grootendeels verwoest werden.

Niet zonder veel moeite werd in 1620 de kerk van Maria's Boodschap weder opgebouwd door kloosterlingen der Franciskanerorde, die, in 1730, er een klooster oprichtten.

Het stedeken Nazareth ligt aan de westzijde van de kom eener lange, smalle vallei, 821 voeten boven het waterpas der zee en heeft in 't algemeen welgebouwde woningen, met, volgens Oostersch gebruik, platte daken. Volgens jongste berekeningen telt het ongeveer 3500 inwoners, waaronder Melchieten, Maronieten, een duizendtal Grieksche schismatieken, even zooveel Mahometanen en 600 Roomsche katholieken. Het voornaamste gebouw is het Latijnsch klooster, dat, met muren omgeven, eene vesting gelijkt en de rijkversierde kerk van Maria's Boodschap in zijnen omtrek besluit. Onder het hoogaltaar dezer kerk vereert men de plaats waar de H. Maagd de groetenis van den Engel ontving. Zeventien marmeren trappen leiden tot eene kapel, waar, op eene marmeren tafel, deze woorden zijn ingesneden: *Verbum caro hic factum est; Hier is het Woord vleesch geworden.* Achter het altaar ziet men twee in de rots gekapte vertrekken, die weleer tot het huis der heilige Familie behoorden.

> Wij geven geen acht genoeg op wat wij zeggen van anderen en te veel acht op hetgeen anderen zeggen van ons.

Een verhaaltje uit Zweden.
II.
Vervolg van bladz. 150.

Als de patroon Pyssling een tijdlang krakelingen had gerold, sprong hij eensklaps op, trok zíjne overlaarzen aan, wierp zijnen jas over de schouders en snelde de deur uit.

- Hoe liep vader zoo weg? vroeg zijne vrouw.

- Misschien kon hij de boterlucht van 't gebak niet verdragen, antwoordde een van 't viertal en wilde juist eens gaan zien, toen de weglooper haar reeds weder bij de deur tegenkwam.

- Wat is u daar toch overkomen, vader? God! wat ziet ge bleek! riep het meisje, toen de patroon zijn vaal gezicht in 't schijnsel van het licht vertoonde. Zelfs eene puist, die anders vermiljoenrood op het tipje van zijnen neus gloeide, was op dit oogenblik geheel kleurloos.

- In 's hemels naam, wat hapert er aan, man lief? riep de vrouw. Ge moest een borrel drinken.

- Stil, - stil, vrouw! stil, ik bid u, stil! hernam de patroon half fluisterend. Toen ik hier zoo zat, bedacht ik, dat ik daar boven mijne kaars had vergeten, en.....

- God in den hemel, we hebben toch geen brand in huis? riep de vrouw.

- Vader, hoe kondet ge ook zoo onvoorzichtig wezen! riepen al de meisjes in koor.

- Neen, neen, kinderen! gevaar is er niet, want de kaars stond op de marmeren tafel en die brandt niet.

- Maar, wat is er dan? vroeg de vrouw. Gij jaagt een mensch den dood op 't lijf met dat getalm.

- Ja, vatte de patroon zijn afgebroken verhaal weder op, toen ik terugkwam, zag ik verscheidene donkere gestalten vóór mij gaan, wat mij geweldig deed verschieten. Ik liep weg, zoo hard ik kon, maar nu sprong een buitengewoon lange kerel op mij toe en riep: *Mon ami!* - Och, vrouw! och, kinderen! er zijn dieven hier. Ik begreep dat dadelijk wel, want er zijn er onlangs acht losgebroken uit Waxholm, en dat is nog niet lang geleden, geene twee maanden, want het stond in de laatste gazetten.

- Moordenaars! dieven! gilden allen uit eenen mond, toen daar eensklaps de deur open sprong en verscheidene door de zon gebruinde kerels binnendrongen.

- Ziet gij! fluisterde de patroon; ze zijn met hun achten, ze zijn het!

De heer en de vrouw bogen en negen eerbiedig, en de meisjes kropen achter den oven weg.

Een man van middelbare jaren trad vooruit en begon eene aanspraak te houden, waarvan de toehoorders niet het allerminste verstonden, behalve alleen juffrouw Trina, die een paar jaren in de stad op school was geweest. Zij deelde aan hare ouders de ontdekking mede, dat de man Fransch sprak, schoon zoo erbarmelijk slecht, dat juffrouw Trina hem niet verstaan kon.

- O zoo, spreekt hij Fransch? zei de patroon, die nu in den angst zijns harten bekende, dat hij geen enkel woord van deze taal verstond, niettegenstaande hij, gelijk zoovele anderen, zijne gesprekken gaarne met Fransche woorden doorspekte, om beschaafd te schijnen. ‘Och ja, zulke bandieten doen altijd hun best, om voor beschaafde lieden door te gaan en eerlijke menschen daardoor dubbel beet te nemen,’ zei hij fluisterend tot zijne vrouw. ‘Zij verstaan heel goed, wat wij zeggen, al gebaren zij het niet.’

Toen den volgenden Zondag voor de eerste maal geluid werd, verzamelden zich op 't kerkhof eene menigte jonge knechten en visschers. Lars, een lang opgeschoten, blondharige boerenknecht, die bij schoon Antje - een meisje uit het dorp, dat ook de jonge Jan beminde - al bij herhaling eenen blauwe geloopen had, voerde het hoogste woord en beschreef de reis van zijnen medevrijer naar de Blauwklip, om de stormvogels te redden. Men lachte algemeen over 't kluchtig voorgedragen verhaal, en toen de jonge Jan verscheen, begroette heel de schaar hem met luid geschater.

- Ziet, daar komt de stormvogel! riep de lange Lars; 'k mag wat zijn, als hij zijn leven lang zoo niet heeten zal. - Hoe is 't, Jan, was het kluchtig op de Blaauwklip? vroeg hij spottend den jongeling. Ja, ja, geloof 't maar vrij, 't was wat een heldenstuk, vrienden, in de boot te gaan, om de meeuwen te redden, die zonder dat stellig verdronken waren.

- Ha, ha! klonk het in den kring.

- Men kan met alles den zot houden, zei de jonge Jan, en

zijne wangen gloeiden van toorn; doch dat is om 't even - hier bij de kerk is het zondagsvrede en Godsvrede. Als gij mij daar echter meer mee om de ooren maalt, Lars, dan zal ik u te woord staan, en ieder ander ook. Ge weet zeker wel, dat ik mijn lijf en mijne daden opperbest verdedigen kan.

- O ja, ge zijt bij de hand, antwoordde de lange Lars; doch zoo kwaad was 't niet gemeend, schoon 't wel wat zot was, dat ge u door die dartele vogels zoo liet lokken, ha, ha, ha! Waarachtig, ge zijt zelf wel half een stormvogel!

Thans werd er voor de tweede en laatste maal geluid. Het gezang in de kerk begon, en de menigte, die door dit kleine tooneeltje was opgehouden, stroomde naar binnen. Alleen de jonge Jan bleef met over elkaar gekruiste armen staan; hij voelde eenen steen in zijn hart, nu hij merkte, dat hij door zijne kameraden werd uitgelachen, dat hij een voorwerp van spotternij was voor menschen, boven welke hem zijne handeling verhief. 't Was een bitter oogenblik voor den koenen, zich zelf opofferenden jongeling. Evenwel werd hij spoedig door een zacht tikje op den arm uit zijne overpeinzingen gewekt; hij keerde zich om, en schoon Antje uit het dorp stond voor hem en lachte hem met hare lieve donkere blauwe oogen vriendelijk toe.

- Men is met u aan 't spotten, Jan! fluisterde zij.

- Lacht gij ook met wat ik gedaan heb? vroeg hij met een onuitsprekelijk smartelijk gevoel.

- Neen, Jan! Anderen lachen, maar ik heb geweend over uwe daad; ik begrijp heel goed: gíj wildet ongelukkige menschen redden. Neen, neen, Jan, ik lach u niet uit.

- En evenwel moet ge u goed bedenken, Anna! zuchtte de jongeling. Nog is er tusschen ons niets vast; ge weet, dat ik gaarne voor u sterven zou, ja, dat weet ge; maar gij zijt goed, gij zijt schoon, ge zijt een engel - en een mensch, dien ieder een uitlacht, deugt niet voor u. Ik dank u, Anna, voor ieder vriendelijk woord! Zoo besloot hij, terwijl hij haar de hand reikte.

Het lieve meisje glimlachte. - Nu moet ik toch ook met u lachen, zeide zij. God weet en ik geloof, dat gij 't uitlachen niet verdient. Al moest ge ook uw leven lang stormvogel heeten, ik ben er trotsch op, de vrouw van den stormvogel te worden.

Jans oogen tintelden van vreugde; hij greep de handen van het meisje en zei: ‘Is het zoo, Anna? Nu, dan zegene God alle meeuwen en lange Lars op den koop toe.’

- Nu gaan wij in de kerk, Jan! zeide Anna, en beloven elkaar voor God, dat we elkander in leven en sterven lief zullen hebben.

En de sterke jongeling en het schoone meisje traden de kerk binnen, en Jan zat daar zoo trotsch, blij en gelukkig als een zegepralend koning, alhoewel hij wist, dat hij onder de menschen eenen toenaam had, die zich in zacht gefluister tot ieder oor eenen weg baande en een spotziek lachje lokte om ieders lip.

Hij voor zich echter dacht enkel aan God en aan zijne trouwe, goede, liefhebbende Anna.

In een Parijsch dagblad las men eenige maanden later een klein verhaal van Alexander Dumas. Dit verhaaltje was op de gewone leest geschoeid en handelde over de schipbreuk en 't onthaal der geredde manschap op Polsbo.

Het voerde ten titel: *Le bergue-patron.* Het schip *l'Étoile*, van Bordeaux, was met wijn naar Petersburg geweest en kwam van daar met eene lading hennep terug, doch werd in de Baltische-zee door een vreeselijken storm overvallen; het roer werd aan stukken geslagen en de masten verbrijzeld; het vaartuig dreef reddeloos op de

Zweedsche kust aan; hier stiet het op een verborgen rotsrif; doch kapitein Mercier redde zich met zijn volk in de sloep en landde in eene Zweedsche provincie, Paulbo, met name. ‘In dat land, vervolgt de verteller, is nog de aartsvaderlijke eenvoud, de idyllische wereld te huis, welke ons de dichters der oudheid geschilderd hebben. Kapitein Mercier werd bij zijne landing op deze barre kust, waar de grimmige beer en het windsnelle rendier nevens elkander leven en tegen hunne poolwinters kampen, toevallig getuige van een tooneel, welks roerende eenvoudigheid tegen de gekunsteldheid van onze zeden en gebruiken scherp afsteekt.

In eene hut aan het strand vond hij te midden van den nacht eene edele Zweedsche familie met broodbakken bezig. Zelfs de eerwaardige huisvader had aan dezen huislijken arbeid deelgenomen, want zijne kleeren waren met meel en zijne handen met deeg bedekt. Toen kapitein Mercier zijn ongeluk verhaalde, begreep deze edele grijsaard, niettegenstaande zijne onbekendheid met onze taal, den ganschen omvang van het gevaar, waarin onze landslieden verkeerd hadden, en was diep bewogen. Als onbedorven kind der natuur, was hem het innig gevoel, het helder doorzicht eigen, dat slechts hij bezit, die aan den boezem der natuur is opgekweekt en naar hare influisteringen luistert. De eerwaardige grijsaard wisselde eenige woorden met zijne echtgenoote, en oogenblikkelijk zette men aan het uitgeputte scheepsvolk spijs en drank voor, waarbij kapitein Mercier met aandoening bespeurde, met wat hartelijke welwillendheid men den kleinen maaltijd opdischte. En hiermede vergenoegde men zich niet: toen de kapitein tegen den morgen de plaats verlaten wilde, om zich naar de naburige zeehaven te begeven, kwam de grijsaard met zichtbare verlegenheid op hem toe en drong hem een weinig geld en twee zilveren lepels - misschien de eenigste, welke de edele familie bezat - aan te nemen. Tot schreiens toe geroerd door dit blijk van groothartige menschenliefde, omarmde kapitein Mercier zijnen eerwaardigen Zweedschen vriend, drukte de lepels aan zijne lippen en vertrok.

Later vernam de kapitein, dat deze man een post bekleedde die in Zweden *bergue-patron* genoemd wordt, en dat hij Pouzzelin heette. Om in de werkelijkheid nog een vertegenwoordiger der patriarchale eenvoudigheid, der bescheiden deugd te vinden, moet men de nederige stulp in Zweden bezoeken, onder wier dak de edele bergue-patron Pouzzelin zijne dagen slijt.’

Zoo luidde het verhaal, dat den naam van den berg-patroon

Pyssling op de vleugelen der eer en des roems van den Rijn tot naar de Pyreneën, van Zwitserland tot naar het Kanaal droeg.

Een Fransch kunstenaar, die zich in Zweden ophield, las het artikel en reisde dadelijk naar Polsbo, waar hij den bergpatroon photographieerde. De patroon, met de bloedwrat, het overgeërfde pand en den uniformrok, prijkte trouw naar 't leven op de lichtteekening Deze plaat werd naar Parijs gezonden en in tijdschriften overgedrukt.

Te huis daarentegen is de patroon minder gelukkig, want de weggegevene lepels waren in der haast van de twaalf genomen, welke zijne vrouw mee ten huwelijk had gebracht. Er gaat schier geen dag voorbij, of de patroon moet bittere woorden over zijne domheid hooren van uit eenvoudigen schrik volle tien lood zilver aan eenen hoop Fransche zeelie te hebben weggegeven met wie hij niets te stellen had. De patroon zelf ergerde zich daar insgelijks danig over, en ware het overgeërfde pand niet ten volle onafhankelijk geweest van zijn innerlijk gevoel, dan had hij van berouw over zijne domheid met die twee zilveren lepels zeker lang grijze haren gekregen.

De jonge Jan is met zijn schoon Antje uit het dorp getrouwd. Vader en moeder zijn gezond, de kleine hut is vergroot, en alles gaat er zoo voorspoedig en goed, als men naar omstandígheden maar wenschen ken.

De Fransche lezers van A. Dumas bewonderen den *bergue-patron* Pouzzelin, terwijl die te huis een leventje leidt als een worm in eenen mierenhoop. Zijn naam gaat over geheel Europa, terwijl het geluk in zijn eigen huis niet wil wonen. De jonge Jan daarentegen is gelukkig thuis, maar heet spottenderwijze ‘de stormvogel’ en zal dien toenaam denkelijk wel behouden zoo lang hij leeft.

De menschen schenken ons den roem, God het geluk. Het geluk zoekt den man.
Naar OOM ADAM.

Ik mag geen kwaad doen, zelfs al kwam er goed uit voort.
WALTER SCOTT.

Kroniek.

Antwerpen. Volgens het schijnt, is Z.M. de koning voornemens, zijn paleis op de Meir van binnen geheel te doen verbouwen en de nieuw te maken zalen te doen versieren met muurschilderingen, voor wier uitvoering wij verhopen, als het plan doorgaat, Antwerpsche schilders in aanmerking te zien komen. De koning zou terzelfder tijd een aantal schilderijen, welke hem persoonlijk toebehooren, in het paleis te Antwerpen doen plaatsen.

- Overeenkomstig het koninklijk besluit van 22 Mei 1875, zal de prijs van Rome in 1878 te winnen zijn voor Belgische of genaturaliseerde schilders van beneden de 30 jaren. Tot en met 16 Maart 1878 's middags kan men zich voor den prijs kamp doen inschrijven in de koninklijke academie.

- De heer FRANS VINCK is in onderhandeling met de stad, over den verkoop voor het museum van zijne schilderij, voorstellende de *Intrede van Willem den Zwijger te Antwerpen.*

- Het Antwerpsch gemeentebestuur had onlangs beslist, jaarlijks 10,000 fr. meer ter beschikking van het bestuur der academie te stellen, voor het aankoopen van

schilderijen voor 't museum. Het staatsbestuur heeft thans zijne jaarlijksche bijdrage met eene gelijke som verhoogd.

Brugge. Het museum der Oudheidkundige Maatschappij werd in den laatsten tijd verrijkt met de volgende stukken: 1° een gedreven zilveren vorket-lepel van de XVIIe eeuw; 2° een ijzeren kop, gevonden op den zolder van de Smedepoort (deze kop stond vroeger op het dak dezer poort en werd daarvan weggehaald door de Fransche oproermakers, den 31n December 1792; hij was in 1688 geplaatst, ten aandenken van eenen Gentenaar, die te Brugge onthoofd werd, omdat hij de Franschen langs voornoemde poort verraderlijk in de stad wilde brengen; zie CUSTIS: *Jaarboeken van Brugge*, d. VIII); 3° een gebeeldhouwde eikenhouten droogstaak van 1648; 4° een gebeeldhouwd eikenhouten koffer der XVIIe eeuw; 5° een broederschapsstandaard, beschilderd in 1792 door meester BERNARDUS FRICX, schilder te Brugge; 6° een stuk der doopvont van de kerk van Ghistelles uit de XIIe eeuw; 7° een looden kandelaartje van de XIIo eeuw, te Brugge in de Koningstraat opgegraven; 8° eene eikenhouten kas der XVIIe eeuw, van binnen versierd met veelkleurige porseleinen ruiten en komende uit het huis van den heer STEYLAERS-BOETEMAN, Academieplaats, te Brugge.

- Volgens wordt gemeld, heeft het rijk voor 300,000 fr. de lokalen en gronden gekocht, bekend onder den naam van Engelsch seminarie, en dit wel ter oprichting eener normaalschool, die, volgens het ontwerp van den heer stadsbouwmeester L. DELACENSERIE, 570,000 fr. van bouwen zou kosten.

Luik. De stedelijke bibliotheek heeft de kopij ontvangen in vier groote bladen van het eenig gekende oude plan der stad Luik, berustende in de boekerij der hoogeschool van Leiden.

Sterfgevallen.

F. CARREIN, zoo wordt dd. 24 October gemeld uit Oostende, is in deze stad overleden, oud 62 jaren. Hij schreef drie drama's en een blijspel, getiteld: *Pieter Langhals, Arm en rijk, Andreas de beeldhouwer* en *Lisa de kantwerkster.* De verdienstelijke letterkundige werd den 25n October begraven.

KAROLINA BAUER, gravin BROËL-PLATER, de met roem bekende Duitsche tooneelkunstenares en schrijfster, is den 18n October te Broël nabij Zurich overleden. Zij was den 28n Mei 1808 te Heidelberg geboren, en van Mei 1829 tot in 1831 de gemalin van prins Leopold van Saksen-Coburg. Zij had toen den titel gekregen van gravin Montgommery. Dit huwelijk was in het geheim gesloten en werd, even heimelijk, met onderling goedvinden ontbonden, toen de prins in 1831 de kroon aanvaardde als koning der Belgen. KAROLINA BAUER hernam haar beroep als tooneelspeelster en zette dit voort tot in 1844, toen zij in den echt trad met graaf LADISLAUS BROËL-PLATER.

De veeltalige Bijbel van Plantijn.

Op de Francforter jaarmarkt van den vasten van 1566 liet PLANTIJN eenige proefvellen zien van eenen herdruk van den veeltaligen Bijbel, in 1514-1517 onder kardinaal XIMENES' leiding te Alcala gedrukt en in 1566 reeds zeldzaam geworden[1].

Ieder was er in bewondering voor. De keurvorst AUGUST van Saxen, die het voornemen had opgevat hetzelfde werk te laten herdrukken, zag er terstond van af en moedigde PLANTIJN aan zijn plan te volvoeren. De Senaat van Francfort en de Paltzgraaf deden hem schoone aanbiedingen, opdat hij zich op hun gebied zou vestigen. PLANTIJN weigerde: hij wilde zijn aangenomen vaderland niet verlaten.

Reeds lang op voorhand had hij zich bereid tot het groote werk, vooral zorg dragende goede zetters aan te kweeken in het Grieksch, Hebreeuwsch en Chaldeeuwsch.

Aan PHILIPS II, die ook het voornemen had opgevat den Bijbel van Alcala te laten herdrukken, zond hij een proefvel. De koning vroeg hem de kosten der onderneming te berekenen. PLANTIJN schatte ze voor het papier op 12,000 gulden en voor het drukken op dezelfde som, daargelaten wat hem het nazien der proeven en de nieuwe letters kosten zouden. Hij verzocht den koning om een voorschot van 6,000 dukaten. De zaak lachte PHILIPS toe en hij onderwierp het voorstel aan den algemeenen raad der inkwisitie.

Deze zond ARIAS MONTANUS naar Alcala om er de doctors der hoogeschool over te raadplegen. ARIAS MONTANUS, die aldus in de onderneming werd gemengd, en die er met PLANTIJN de hoofdleider van werd, was geboren rond 1527 te Frenegal de la Sierra, eene kleine stad uit het bisdom van Bajadoz en het rechtsgebied van Sevilla. Van den naam zijner stad (Sierra) ontleende hij zijnen gewonen naam Montanus of Montano, naar dien van Sevilla gaf hij zich dikwijls den toenaam van Hispalensis. Na uitmuntende studiën te Alcala gedaan te hebben in verscheidene vakken der wetenschappen, liet hij zich priester wijden, trad in 1560 in de ridderorde van den H. Jacobus en legde er de belofte van den H. AUGUSTINUS af. In 1562 vergezelde hij den bisschop van Segovia naar het concilie van Trente, waar hij een werkzaam deel aan nam. In 1566 benoemde hem Philips II tot eenen zijner kapellanen, en die betrekking vervulde hij, toen het ontwerp van PLANTIJN ter sprake kwam.

1 Zie o.a. CHAPEL GORIS (J.F.N. Loumyer), *Vie de Benoit Arias Montano* (TRÉSOR NATIONAL, tome III, 1re série Bruxelles, 1842). - GACHARD, *Particularités inédites sur Plantin et sur l'impression de la Bible polyglotte* (BULLETINS DE L'ACADÉMIE ROYALE DE BELGIQUE, tome XIX, 3e partie, page 1852. Bruxelles, 1852). - Voorrede en andere oorkonden bij den Bijbel gedrukt. - *Correspondance de Philippe II*, publiée par M. GACHARD.

De leeraars van Alcala keurden het plan goed, rieden er de uitvoering van aan en sloegen sommige verbeteringen aan de vorige uitgave voor. De Staatsraad voegde zijne goedkeuring bij die der doctoren; ook de koning gaf zijne toestemming en eene toelage van 6,000 dukaten van veertig placas, onder voorwaarde, dat de Bijbel onder MONTANUS' leiding zou uitgevoerd worden.

In de wijdloopige onderrichtingen, die hij dezen medegaf, ziet men, dat de vellen den koning door de koeriers moesten gedragen worden, zoohaast zij van onder de pers kwamen; de voerrede moest hem onderworpen worden; het getal der af te drukken exemplaren wordt aan het goeddunken van den drukker overgelaten, behalve zes die op perkament gedrukt zouden worden, een getal, dat later op twaalf werd gebracht.

De koning zelf schreef eenen brief aan ALBA om hem aan te zeggen MONTANUS en zijn werk in bescherming te nemen; aan Plantijn schreef hij om hem aan te bevelen van zich met MONTANUS te verstaan en deze vertrok den 25 Maart 1568 naar Antwerpen, waar hij den 18^{n} Mei daarop volgende aankwam.

MONTANUS leefde te Antwerpen op de kosten des konings, die hem eene jaarwedde van 300 kronen had toegekend, gedurende al den tijd dat het drukken des Bijbels zou duren; zijne jaarwedde als kapellaan des konings, beloopende tot 80,000 maravedis, werd hem daarenboven voortbetaald. Onmiddellijk na zijne aankomst hier te lande, begaf hij zich naar Leuven, waar hij zeer wel ontvangen werd door de hoogleeraars, en verwierf er boven de goedkeuring van allen nog de bijzondere medewerking van twee hunner, AUGUSTINUS HUNNAEUS namelijk en CORNELIUS REINERI[1].

Behalve door dezen en door ARIAS MONTANUS, die het hooge toezicht over het werk had, werden de teksten overzien of bewerkt door GUIDO FABRICIUS, die de Latijnsche vertaling van het Nieuwe Testament uit het Syrisch maakte en zijn broeder NICOLAUS; door FRANCISCUS RAPHELENGIUS, die de Oostersche en Grieksche teksten nazag; door JOANNES HARLEMIUS S.J., die hem hierin bijstond, door ANDREAS MASIUS, FRANCISCUS LUCAS van Brugge, JOANNES LIVINAEUS en GUILIELMUS CANTERUS. WILLEM LE BÉ van Parijs bezorgde de verschillende soorten van benoodigde letters.

In Juli 1568 begon men den koninklijken Bijbel te drukken; de laatste vellen werden in 1572 afgetrokken; gedurende al dezen tijd waren er dagelijks veertig werklieden aan bezig.

Eerst was het werk slechts beraamd op vier deelen in-folio, zooals de Bijbel van Alcala was, maar PLANTIJN stelde aan PHILIPS II voor, de Syrische vertaling van het Nieuwe Testament, die in Weenen gedrukt was, er bij te voegen, en eindelijk kwamen er nog drie deelen aanhangsels (*Apparatus sacer*) bij, zoodat het gansche werk tot acht zware folianten aangroeide.

Toen de Bijbel voltooid was, maakte ARIAS MONTANUS de berekening der onkosten op, die hij aan PHILIPS II zond. Op 14 December 1571 schreef MONTANUS, dat de uitgaven 40,000 kronen

1 NÈVE, *Mémoire sur le collége des trois langues â Louvain*, p. 319. (Mémoires courronnés in 4° de l'Académie, 1856.)

beliepen, en dat men ze over het algemeen op 100,000 kronen schatte.

Er werden twaalf honderd exemplaren van den koninklijken Bijbel gedrukt, tien op groot keizerlijk Italiaansch papier van 36 tot 40 gulden den riem, dertig op een ander groot koninklijk papier, twee honderd op fijn koninklijk papier van Troyes, altijd buiten de twaalf afdrukken op perkament, bij welke nog een dertiende kwam, die onvolledig bleef. In den handel betaalde men 70 gulden voor het gewone exemplaar, de boekhandelaars ontvingen het voor 60; het exemplaar op papier van Troyes kostte er 80; dat op koninklijk papier met den arend kostte er 100; en de afdrukken op keizerlijk Italiaansch golden 200 gulden. De perkamenten exemplaren behield PHILIPS II zich voor; de band kostte 40 patards.

Vooraleer de Bijbel nog voltooid was, wilde PHILIPS er meer gezag doen aan toekennen door eene pauselijke goedkeuring. Hij zond dus order aan zijnen afgezant te Rome, Don JUAN DE LUNIGA, om deze te vragen, en hij gelastte terzelfder tijd MONTANUS eene memorie op te stellen, bevattende de geschiedenis der onderneming en drukkende op de zorgen, die men genomen had om geenen stap vooruit te gaan zonder de doctors der Leuvensche hoogeschool te kennen, die dan ook hunne goedkeuring aan het werk gehecht hadden.

Gewapend met dit verslag, begon de afgezant zijne pogingen, maar de toenmalige Paus Pius V, een man van onwrikbare strengheid, eischte eerst inzage van den Bijbel en verzond MONTANUS' memorie aan de kardinalen SIRLET en TIANI. Deze opperden er vele bezwaren tegen. De Spaansche afgezant verzocht dan voor PLANTIJN het uitsluitelijk voorrecht van de aanhangsels des Bijbels te drukken.

Broeder MICHIEL DE MEDINA en PETRUS FUENTIDUENA spraken hierover met de beide kerkvorsten, die beloofden deze vraag bij den Paus te steunen. Deze bleef echter onverbiddelijk, zeggende dat zulk een privilegie eene zijdelingsche goedkeuring zou zijn. De afgezant vroeg daarop, dat het onderzoek toevertrouwd werde aan de Leuvensche doctors of aan commissarissen door zijne Heiligheid benoemd. De Paus weigerde nogmaals; hij eischte, dat het onderzoek te Rome plaats greep. Het eenige, wat hij wilde toestaan, was eene goedkeuring voor eenen nauwkeurigen nadruk van den Bijbel van Alcala.

De bezwaren, die hem zoo wantrouwend stemden, waren deze: hij had zich niet kunnen verzekeren van de nauwkeurigheid van den tekst, noch van de getrouwheid der vertaling, die misschien wel aan ERASMUS ontleend was; hij weet niet of de Syrische vertaling geheel het Nieuwe Testament bevat dan wel of de boeken misschien niet ontbreken, wier echtheid de ketters betwijfelen: zooals de Apocalypsis en de tweede brief van den H. PETRUS; hij kent het aanhangsel niet, dat ARIAS MONTANUS bij zijnen Bijbel heeft gevoegd; het kan wel zijn dat de verhandeling de *Arcano Sermone* een Kabalistisch-boek zij; hij kan de vertaling van SANTES PAGNINI niet goedkeuren, vooraleer ze gezien te hebben, ondanks de wijzigingen, die men er heeft aan toegebracht. Hij is geërgerd omdat men den Talmud en MUNSTER heeft aangehaald, en omdat men een brief van ANDREAS MAES heeft gedrukt, een man, over wien men geene te goede berichten had.

PHILIPS II verbood aan PLANTIJN een enkel exemplaar van den Bijbel te verkoopen, te leenen of te toonen, vóórdat de beslissing te Rome zou genomen zijn.

ARIAS MONTANUS werd dan zelf naar Italië gezonden om den Paus gunstiger te stemmen. Hij vertrok uit Antwerpen rond half-Mei 1572 en kwam te Rome aan, toen PIUS V gestorven en door GREGORIUS IX op den pauselijken troon vervangen was.

Den 16n Augustus bood MONTANUS een exemplaar van den Bijbel aan Z.H. aan; de Paus aanvaardde het, prees de onderneming en stond het gevraagde privilegie aan PLANTIJN toe. Vóór de maand Augustus 1572 nog ten einde geloopen was, waren alle moeilijkheden uit den weg geruimd en den 8n October daarop volgende kon MONTANUS de terugreis naar Antwerpen aanvaarden. Hier verbleef hij nog, tot dat hij op 19 Augustus 1574, na volvoerde taak, naar zijn vaderland geroepen werd[1].

Hiermede had de koninklijke Bijbel echter zijne laatste bemoeilijking van wege de kerkelijke overheden niet beleefd. Zekere LEON DE CASTRO, professor aan de hoogeschool van Salamanca, was de hevigste aanklager van PLANTIJNS werk geweest. Oostersche teksten kwamen den bekrompen en boosaardigen man verdacht voor van joodschheid, andere vertalingen van de *Vulgata*, schenen hem kettersch, en hevig viel hij uit tegen PLANTIJN, die onroomsche werklieden gebruikte, zoowel als tegen ARIAS MONTANUS, dien hij voor een discipel der Synagoog, een bestrijder der Apostels en Evangelisten, een vriend der Rabijnen, een vijand der leeraars en vaders der H. Kerk schold; beiden klaagde hij bij de Inkwisitie aan.

Deze onderzocht in 1576 de aantijgingen van CASTRO. MONTANUS werd ter verantwoording geroepen. Hij stelde een verweerschrift op, dat met de andere stukken van het proces in handen werd gegeven van eene commissie van godsgeleerden, aan wier hoofd de Jezuïet MARIANA stond. Het geding sleepte verscheidene jaren, en toen in 1580 de uitspraak kwam, kreeg zoowel de aanklager als de aangeklaagde half gelijk en half ongelijk. Liever dan de vraag zelve van de rechtzinnigheid des Bijbels te onderzoeken, maakte de commissie er eenen letterkundigen twist van; het gezag der hoogescholen van Leuven en van Parijs scheen haar niet afdoende en zij wist heel wat op den Bijbel af te wijzen; gelukkiglijk echter ontsnapte deze aan eene veroordeeling.

Zoo kwam het meesterwerk van PLANTIJN tot stand en zegepraalde het over al de moeilijkheden, die het te bekampen had.

Toen het werk geëindigd was, getuigde ARIAS MONTANUS van den drukker[2]: ‘CHRISTOPHORUS PLANTIJN heeft de beste diensten bewezen aan de drukkunst, eene kunst, waardoor al de andere opgeluisterd en in het leven gehouden worden.

1 GACHARD, *Correspondance de Philippe II,* II en III, passim.

2 *Prolegomena ad Biblia polyglotta.*

Niemand kan bewondering en lof genoeg schenken aan de bekwaamheid van zijnen geest, aan zijn bewonderenswaardig vooruitzicht, aan zijne vlijt en onvermoeibare werkzaamheid.'

'Nooit, zegde hij elders van hem, had hij een zoo behendig man gezien als PLANTIJN en die terzelfder tijd zoo goed en deugdzaam was.'

Elken dag ontdekte hij nieuwe hoedanigheden in hem; hij loofde hem vooral voor de groote zedigheid en voor het ongeloofelijk geduld, dat hij toonde jegens hen, die hem benijdden. Het scheen, dat hij geene woorden genoeg kon vinden om zijne geestdriftige ingenomenheid met hem uit te drukken.

Met het bezorgen van den Bijbel had PLANTIJN een droom van zijn eigen leven verwezenlijkt, het voltrekken van een werk, waaraan zijn naam zou gehecht blijven. En niet bij het nageslacht alleen, ook bij zijne tijdgenooten was hij door dit reuzengewrocht een geacht en gevierd man en de eerste drukker van het Spaansche rijk geworden.

Hoe hij zelf over zijn werk dacht en over zijne verdiensten als drukker er van moge blijken uit deze regels van eenen brief, door hem aan CAYAS geschreven. 'Nu de Bijbel voltooid is, sta ik verwonderd en verbaasd over zulke onderneming, die ik niet meer zou durven herbeginnen, al gave men mij twaalf duizend kronen comptant en in zuivere gift, al zij het ook dat ik het voor zes duizend kronen minder zou kunnen doen, dan ik het gedaan heb, nu al de letters en schikkingen gemaakt zijn.'

De wereld wist het wel wat reuzentaak PLANTIJN op zich genomen had, want er kwam niemand, die eenige geleerdheid bezat, te Antwerpen, zonder naar het huis in de Kammerstraat te gaan, waar het groote werk verricht werd[1].

Uit *Plantijn en de Plantijnsche drukkerij*, (Brussel 1877) door MAX. ROOSES.

> De indrukken uit onze jeugd griffen zich dieper in 't geheugen dan die van later tijd, en ze groeien met ons mede, als de naam, dien men in de schors snijdt, medegroeit met den boom.
> G. KELLER.

Michiel Haye,
plaatdrukker te Antwerpen en te Leuven, in de 17de eeuw.

Wij bezitten maar weinige inlichtingen over onze oude plaatdrukkers. Deze uitgevers werden tot dusverre gansch verwaarloosd. Hunne lotgevallen behooren nochtans tot de geschiedenis der etskunst en leveren derhalve een belang op dat ons niet mag ontgaan. Overtuigd van deze waarheid, gaan wij eenige bijzonderheden mededeelen over MICHIEL HAYE, eenen plaatdrukker uit de 17e eeuw, die beurtelings te Antwerpen en te Leuven verbleef.

Op de door hem uitgegevene platen komt zijn naam onder de volgende vormen voor: *Haye, Hayée* en *Haiée;* doch het meest onder dengene van *Haye.*

1 Brief van A. MONTANUS aan PHILIPS II, 10 Mei 1570. (Zie GACHARD, Bulletins de l'Académie, 1852, t. XIX, 3e partie, p. 388.)

MICHIEL HAYE, echtgenoot van CATHARINA COPPENS, was verlichter van beroep toen hij plaatdrukker werd. Hij woonde eerst binnen Antwerpen. Ten jare 1639, onder het dekenschap van den schilder THEODOOR VAN TULDEN, werd hij tot meester aanvaard in de gilde van Sint-Lucas[1]. HAYE vestigde zich als plaatdrukker en prentverkooper in de Scheldestad. Wij kennen eene plaat, vertoonende den aartsengel GABRIEL, welke het volgende opschrift draagt: *Michael Haye excudit Antwerpiae.*

Nog zagen wij twee andere platen met dezelfde aanduiding. Te Leuven, ondanks de tegenwoordigheid der hoogeschool, was, in die dagen, de kunstoefening zeer ten achter gegaan. Hij vestigde zich, voor het jaar 1666, in de oude academiestad en schijnt er bijval ontmoet te hebben. De leerlingen der hoogeschool hadden destijds de gewoonte de lessen hunner meesters in 't net te zetten, en deze handschriften met prenten van allen aard te versieren. HAYE, die te Antwerpen de koperen platen van vele stukken van oude meesters aangekocht had, liet deze met zijnen naam teekenen en bezorgde nieuwe drukken er van welke hij aan de studenten verkocht, 't zij tot het opluisteren hunner kohieren, 't zij tot het vormen van alba. Van dit slag van uitgaven kennen wij van HAYE eene reeks van stukken naar FRANS FLORIS, vertoonende de vrije kunsten; vier stukken, vertoonende de *De HH. Kluizenaars,* eene *Afdoening van het kruis*, naar MARTEN DE VOS, *eene Aanbidding der drie Koningen*, naar SADELER, enz.

Doch, hij bepaalde zich niet bij het heruitgeven van oude platen; hij deed er nieuwe snijden door GILLIS RUCHOLLE, PIETER VAN LISEBETTEN, C. GALLE en andere voorname etsers.

Onze HAYE heeft ook groote kopersneden gedrukt. Wij kennen eene door hem uitgegeven plaat, vertoonende den gelukz. HERMAN-JOSEPH, geknield voor Onze-Lieve-Vrouw en het kindje JEZUS, gesneden naar eene schilderij van ANTOON VAN DYCK, door PAULUS PONTIUS. Deze voortreffelijke plaat, opgedragen aan MACARIUS SIMEOMUS, prelaat der abdij van Sint-Michiel, te Antwerpen, draagt het volgende onderschrift: *Michel Haye*, *Antverpioe.* Het afdruksel, 't welk wij er van zagen, is in rooden inkt getrokken.

Ten jare 1666 deed de faculteit der rechten van de Leuvensche hoogeschool een beeld in geslagen zilver vervaardigen van SINT-YVO, om op het altaar harer kapel, in de St.-Pieterskerk te worden geplaatst. MICHIEL HAYE deed dit beeld, naar eene teekening van GILLIS D'ARDENNE, op koper brengen, en gaf het in 't licht. Deze alleszins fraaie plaat draagt het volgende opschrift: *Effigies S*^{ti} *Ivonis I.C. Patroni, ad modum Statutae argentae quinq. pedes alte quam Collegium facult. I.V. Lovanii eisdem Sancto*, *ex aere per Licentiatos oblato consecravit anno 1666. Imprimunatur apud Michaelem Haye*, *Lovanii*, *prope* Praedicatores Hybernos. *AEgidius Dardenne, delineavit. Petrus Van Lisebetten*, *sculpsit.* Van deze plaat kennen wij een afdruksel, op pleister getrokken.

1 In het *Ligger* heet hij 'MICHIEL HEYEN,' 2^{e} deel, blz. 111.

EUROPA.

Onlangs werden wij, bij koop, eigenaar van zeven koperen platen, voortkomende uit de drukkerij van HAYE. Deze platen, welke allen den naam des drukkers dragen, vertoonen:

1° Den *H. Carolus-Borromaeus*, ten voeten uit, gesneden

AZIË.

door GILLIS RUCHOLLE; 2° *Europa;* 3° *Azië;* 4° *Afrika;* 5° *Amerika* (zooals men ziet, vertoonen deze vier etsen de vier werelddeelen; elke plaat stelt een onderwerp voor uit het dagelijksch leven in ieder werelddeel. Deze platen, tamelijk

AFRIKA.

netjes gesneden, dragen, jammerlijk genoeg, den naam van den etser niet; wij deelen ze hier mede, van 't koper op steen overgebracht); 6° *Allegorie*: een geblinddoekte vrouw, die een speeltuig draagt, geleid door Satan, houdende den wereldbol

AMERIKA.

op de linkerhand; vóór dit paar, een duivel, spelende op trommel en fluit; opschrift: *Extrema gaudii luctus occupat;* 7° *Allegorie:* de afgrond; eene aardige duivelenrei aan 't worstelen; opschrift: *Ignis et sulphur pars calicis peccatorum.*

Wij denken dat deze twee platen tot eene reeks van zinnebeelden behooren voor een of ander boekwerk vervaardigd.

Onder deze zeven platen, is degene, vertoonende den H. CAROLUS, de grootste en de schoonste. Deze plaat draagt het volgende opschrift: S. CAROLI BORROMAEI *vera effigies. - Si pietas lumen, si mens terrena tenebrae e Borromaeo natus in orbe dies.* E. PUTEANUS. - AEGID. RUCHOLLE, *Sculps.* - MICHAEL HAYE, *exc.*

Het huis 't welk HAYE, te Leuven, bewoonde, behoorde hem in eigendom en was gestaan in de Brusselschestraat, destijds de Wijngaardstraat, over het klooster der Iersche Predikheeren. Dit klooster verhief zich op den hoek der huidige Iersche-Predikheerenstraat. Het huis van onzen plaatdrukker stond derhalve op den grond van het tegenwoordig klooster van de Zustertjes der Armen, vroeger de woning der familie D'UDEKEM. De tuin van zijn huis moest vrij groot wezen, want hij paalde aan eigendommen gestaan in de Goudbloem- en Boutershemstraten. Trouwens, wij lezen in het *Wijkboek* der stad Leuven, n^{r} 4, gemaakt in 1675, folio 254, verso, het volgende, onder de Boutershemstraat: 'JAN DE HAENE over synen huyse regenoten die Cellebroeders ter I^{e}, NICLAES RULENS ter IIe, die weduwe LEUNCKENS ter IIIe, MICHIEL HAYE, *printdrukker*, ter IIIIe syden.' En folio verso, onder de Goudbloemstraat: 'Juffrauwe CRABEELS over haeren huyse ende hove, ghenoempt den *Tremel*, reghenoten die straete, van voore, ter I^{e}, die fondatie van den secretaris LAHAULT ter IIe, MICHIEL DE L'HAYE, *printdrukker*, ter IIIe, Mevrouwe VAN ASSCHE, ter IIIIe syden.'

MICHIEL HAYE overleed in zijne woning, gestaan over het klooster der paters Iersche Predikheeren, en werd den 24^{n} September 1674, binnen de kerk van Sint-Jacob, te Leuven, ter aarde besteld[(1)]. Zijne gade, CATHARINA COPPENS, was destijds nog in leven.

Ziedaar de bijzonderheden welke wij opgegaderd hebben over HAYE, in betrekking tot zijn verblijf te Leuven. In de archieven van Antwerpen zal er vast wat te vinden wezen nopens zijn aanwezen binnen de Scheldestad. Op dit punt vestigen wij de aandacht onzer Antwerpsche vrienden.

Leuven.

ED. VAN EVEN.

> Er zijn mannen, die nooit moesten huwen, omdat het huwelijk hun te hoog is.
> C. VAN NIEVELT.

Moeders.

Gelukkig de kinderen die eene ouderwetsche moeder hebben gehad, die opgevoed zijn door een dier vrouwen, die toonden wat zij konden *doen* lang voordat de nieuwerwetsche dames optraden, die met zoo veel drukte en omhaal der wereld pogen

(1) Ziehier de akte zijner ter-aardebestelling, genomen uit het register der kerk van St.-Jacob, dato 24 September 1676: 'Eodem Sepultus est in ecclesia MICHAEL HAYE, *Iconographus,* e regione Praedicatorum Hibernorum, maritus CATHARINAE COPPENS.'. Folio 24.

te toonen wat ze kunnen *zeggen.* Zulk een ouderwetsche moeder was een vrouwelijke vrouw, en een vrouwelijke vrouw is toch eigenlijk zulk een aanbiddelijke vrouw, wier voorbeeld en herinnering bij hare zonen het oude ridderlijke geloof bewaart aan het onontbeerlijke van zedigheid en reinheid en eerbaarheid in de vrouw, in het gezegende van hare onschuldige onwetendheid aangaande vele onnatuurlijke zonden en lafhartige uitvindingen van de Godverloochende zelfzucht der mannen.

CHARLES BOISSEVAIN.

Kroniek.

Antwerpen. De heer P.J.A. HUGHES, kleinzoon van den vrederechter J.B. ROSSAERT, heeft het geschilderd portret van dezen rechtsgeleerde aan het stadsbestuur geschonken. De naam van den schilder is niet bekend. J.B. ROSSAERT was vrederechter van het 4de arrondissement te Antwerpen tot in 't jaar 1827 en woonde op de Lombaardevest in het huis n^{r} 916.

- In den wedstrijd, geopend door den *Cercle floral* voor het schrijven van een boek over de plantenkunde ten dienste van het lager onderwijs, is de prijs (300 fr.) toegekend aan de Fransche verhandeling van den heer D'HEUSSCHEN, leeraar bij de nijverheidsschool te Charleroi; een Vlaamsch werk van den heer P. HOUVENAGEL, hoofdonderwijzer te Thourout, bekwam eene eervolle melding. Er waren zes handschriften ingezonden.

Mechelen. Herstellingen, die op 71,925 fr. geschat zijn, gaan uitgevoerd worden aan de kerk van Onze-Lieve-Vrouw over de Dijle.

Brussel. Bij F. HAYEZ, drukker der koninklijke academie, is in een afzonderlijk boekdeeltje de verhandeling over *Plantijn en de Plantijnsche drukkerij* verschenen, waarmede de heer MAX. ROOSES den prijs van STASSART behaalde. Zij beslaat 74 blz. druks. Wij deelen er, blz. 169, een uittreksel uit mede, betreffende den veeltaligen Bijbel (*Biblia polyglotta*), welk onzen lezers tot aanbeveling van het werk strekken kan.

- Om de zeldzaamheid van 't geval, vermelden wij het feit, dat een in deze stad wonend Italiaansch kunstschilder, met name VISCONTI, door de Brusselsche kamer van koophandel in staat van faillissement verklaard is.

- Voor het vergeven van den prijs van 10,000 fr., gesticht door dr. GUINARD, is bij koninklijk besluit van 10 November eene jury benoemd, bestaande uit de heeren DE KONINCK, DONNY, DE DECKER, THONISSEN en DE LAVELEYE, allen leden der academie van België.

- Een koninklijk besluit, opgenomen in den *Moniteur* van 6 November, machtigt de stad Brussel, van de thans ontbondene *Vereeniging ter aanmoediging en ontwikkeling van de nijverheidskunst*, 10,600 fr. aan te nemen, en den interest van dit kapitaal te gebruiken voor de uitbreiding of verbetering der verzamelingen betreffende de nijverheidskunst in de meisjesberoepsschool, Meiboom, 94, te Brussel, of, als die school te niet ging, voor andere gemeente-inrichtingen waarin te Brussel onderwijs in de nijverheidskunst zou worden gegeven.

- Koninklijke academie van België. De klasse van schoone

kunsten opent wedstrijden voor 't bekomen der volgende werken:

Letterkunde. 1. Eene geschiedenis van de in België in de XVe en het begin der XVIe eeuw bloeiende bouwkunde, met aanwijzing van haren oorsprong en haar karakter. Prijs 1000 fr.;

2. Eene beoordeeling van GRETRY'S leven en werken. Prijs: 800 fr.;

3. Eene verhandeling, gesteund op oorkonden, waarin aangewezen wordt, aan welk stelsel het bedrijf van kunstschilder onderworpen is geweest, onder het oogpunt van de opleiding en de uitoefening, sedert het begin der XIVe eeuw tot en met den tijd van RUBENS, in de gewesten waaruit thans België gevormd is. Prijs: 600 fr.;

4. Eene levensschets van TH. V. VAN BERCKEL, Belgisch penningsnijder der XVIIIe eeuw. Prijs: 600 fr.

(De werken, geschreven in het Vlaamsch, Fransch of Latijn, in te zenden vóór 1 Juni 1879 aan den heer J. LIAGRE, secretaris der academie, bij wien het omstandig programma verkrijgbaar is.

Bouwkunde. Ontwerp van eene prachtfontein, bestemd voor het uiteinde eener openbare plaats, met watervallen, trapbanken enz. Prijs: 1000 fr.;

Muziek. Eene symphonie voor orkest. Prijs: 1000 fr. (In te zenden aan voornoemd adres, vóór 1 September 1879.)

Brugge. Z.M. de koning heeft, met bewilliging van het stedelijk bestuur, door den heer DRYEPONDT-BRANS, te dezer stede, eenen inktpot doen maken, geheel gelijkvormig aan de twee prachtige inktpotten in geslagen koper, welke zich in Brugge's schepenzaal bevinden en zulks wel om ten geschenke gegeven te worden aan den erfprins van de Duitsche kroon, die dezen zomer de stad bezocht en, bij de bezichtiging van het stadhuis, de grootste bewondering voor de gezegde inktpotten betoonde. De prins heeft bij eigenhandigen brief, waarin hij den Brugschen kunstenaar lof toezwaait over zijn werk, den burgemeester bedankt.

- De schilderijen in St.-Jansgasthuis werden gedurende 1876 bezichtigd door 2919 personen, die aan inkoomgeld 1459 ½ fr. betaalden.

Ninove. Volgens wordt gemeld, is in eene naburige gemeente eene bronzen vaas met handvatsel, waarop zinnebeeldige figuren, uit den grond gegraven. Er wordt verondersteld, dat de vaas, thans in bezit van den heer EDM. DE DEYN, uit den Romeinschen tijd afkomstig is.

Bergen. De verzameling van den Oudheidkundigen Kring is verrijkt geworden met twee middeleeuwsche vazen, opgegraven uit den hof der pastorij van St.-Waudru, den koperen vorm van den stempel der abdis van de Benedictijner-nonnen en eene oude gegraveerde kaart der stad Bergen (Henegouwen).

Doornik. Bij laatste wilsbeschikking heeft de heer HOUSSIER aan de gemeente 5300 fr. nagelaten, onder bepaling, dat de interest dezer som jaarlijks moet uitgekeerd worden aan de drie beste leerlingen der bouwkundige klasse van de academie van schoone kunsten. (Het schoone voorbeeld, door den heer HOUSSIER gegeven, bevelen wij aan ter navolging, bij de vermogende kunstliefhebbers in geheel het land.)

Buitenland.

Amsterdam. De in deze stad nieuw gestichte hoogeschool werd den 16n October op plechtige wijze ingewijd.

- In deze stad is eene internationale tentoonstelling van lichtteekeningen gehouden. De heer J. HALLEZ, van Dinant, bekwam een zilveren eermetaal voor kooldruk.

- Den 21n October werd op de Israëlietische begraafplaats te Muiderberg een grafteeken ingehuldigd (eene samenstelling van zerk en naald) ter eere van A.D. DELAVILLE, den uitstekenden beoefenaar der Hebreeuwsche letterkunde. Onder andere sprekers, droeg de heer WANDHUIJZEN een door hem zelf vervaardigd Hebreeuwsch gedicht voor, waarna de heer MOSCOVITER eene metrische vertaling van een van DELAVILLE'S schoonste gedichten ten gehoore bracht.

Dordrecht. Volgens de bladen melden, is aan de koninklijke Nederlandsche fabriek van gebogen glas, in deze stad, de levering opgedragen der gebogen spiegelruíten, benoodigd voor het in aanbouw zijnde groot Badhotel te Oostende en zulks wel omdat die ruiten in België niet kunnen gemaakt worden.

Praag. Uit het verslag over de werkzaamheden van het Kunstvereen voor Bohemen, in het laatstverloopen maatschappelijk jaar, vernemen wij, dat dit genootschap 3698 leden telt; zijne jongste verloting van kunstgewrochten bestond uit 57 stukken, waaronder 26 schilderijen; de leden ontvingen als premie eene sterkwaterplaat van UNGER, naar eene schilderij van RUBENS in de Thomaskerk te Praag, voorstellende de *Marteling van den H. Thomas* (deze keus werd gedaan ter gelegenheid van RUBENS' 300n geboorteverjaardag en exemplaren van de plaat werden toegestuurd aan Z.M. den koning der Belgen, Z.K.H. den graaf van Vlaanderen, den heer DELCOUR, Belgisch minister van binnenlandsche zaken, den heer L. DE WAEL, burgemeester van Antwerpen, de Antwerpsche koninklijke academie, het *Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen* te Antwerpen enz.). Op de laatste tentoonstelling van schilderijen, te Praag gehouden, werden door ingezetenen voor 17,738 gl. aankoopen gedaan; van dit bedrag werd 7872 gl. besteed aan stukken van Belgische meesters en wel namelijk 6040 gl. aan kunstgewrochten, uit Antwerpen ontvangen. Wij denken geene onbescheidenheid te begaan met te zeggen dat de Antwerpsche kunstschilder J. SWERTS, bestuurder der academie van Praag, niet vreemd is aan deze voor de kunst zoo gunstige uitkomsten.

Parijs. De lyrische schouwburg, bestuurd door VIZENTINI, is moeten gesloten worden. Er is tusschen de 6 en 700,000 fr. schuld. De ontvangsten, gedurende de 17 maanden van VIZENTINI'S beheer, bedroegen 477,000 fr.

- De academie voor opschriften heeft van den rajah RAJENDRALALA MITRA BADAHOUR 93 Sanskrietsche handschriften uit

Indië ontvangen. Zij bestaan uit beschrevene reepels schors of papier, tusschen 3 en 8 centimeters breed en tusschen de 0^m30 en 0^m40 lang. Elk handschrift is met koord samengebonden tusschen twee plankjes.

- De catalogus der wereldtentoonstelling, die in 1878 zal gehouden worden, is geschat te zullen bestaan uit 12 deelen. De kosten der tentoonstelling zijn begroot op circa 48 millioen frank, waarvan het rijk er ongeveer 11 en de stad Parijs 6 zal geven, terwijl men rekent te ontvangen aan andere hulpgelden omtrent 4 ½ millioen en aan inkoomgeld 14 millioen; van de gebouwen, na de sluiting als afbraak te verkoopen, denkt men 7 ½ millioen te zullen maken; eenige andere posten van ontvang zijn te zamen uitgetrokken voor omtrent 2 millioen.

Dresden. In de glasblazerij van SIEMENS, te dezer stede, wordt thans glas gemaakt, onder den naam van samengeperst glas, welk schier onbreekbaar is. De grootere sterkte schijnt verkregen te worden, door het persen van het glas tusschen metalen cylinders. Wanneer men dit samengeperst glas breekt, vertoont het zich op de breuk vezelig.

Weenen. Een kloosterling van Raigern heeft, na 10 jaren studie, een aardbol van 14 meters middellijn vervaardigd, die zichzelf in beweging brengt. Bij middel van 12 wielen draait hij rond gelijk de aarde en wanneer hij in beweging wordt gesteld, draait hij drie weken lang. Aan de Noordpoolas zijn schilden aangebracht, die de maanden, de dagen, enz., aanwijzen. Boven die as staat een andere bol die veel kleiner is en den omloop der aarde rond de zon nabootst. Eene kaart, op den bol geteekend, geeft de aanwijzing van de laatste uitvindingen, de wegen door de stoomschepen gevolgd, de spoorbanen, de telegrafen, de hoogte van de bergen, de diepte van den Oceaan, enz.

Napels. De heer VITO FONTANO bewerkt eene omstandige levensschets van don JUAN van Oostenrijk, onder andere volgens een belangrijk handschrift van FERRANTE CARRACCIOLO, graaf van Biccari, berustende in de nationale bibliotheek te dezer stede. In 1876 heeft de heer GACHARD, algemeen rijksarchivaris in België, over het vermelde handschrift een verslag ingediend aan de Belgische koninklijke commissie van geschiedenis.

Londen. De bladen gewagen met veel ophef over de schoonheid van een vergulden beker der XVIe eeuw, die destijds aan het Engelsche vorstenhuis toebehoorde en thans in bezit is van een te Londen gevestigden Belg, den heer CONSTANT MERTENS, zoon van wijlen den bibliothecaris der stad Antwerpen. Op het deksel van den beker die, naar men gist, te Leuven of te Mechelen gemaakt en bij de eene of andere gelegenheid geschonken werd aan den koning en de koningin van Schotland, zijn de hoofden afgebeeld van de vorsten HENDRIK IV, HENDRIK V, HENDRIK VI, EDUARD IV, EDUARD V en RICHARD III. Onder op den beker, die twee voet hoog en prachtig bewerkt is, leest men het volgende: ‘Ten aandenken van mijn geliefden vader graaf Lenox, wegens zijn erkentelijken zoon graaf Darnley, koning van Schotland, en Maria, koningin van Schotland 1564.’

- Het Britsch museum heeft eene belangrijke verzameling oudheden ontvangen, in Armenië en dit meestal in de stad Van bijeengebracht door den heer LAYARD, gezant van Engeland te Konstantinopel. Daartusschen bevinden zich: A. Een fraaie bronzen gevleugelde os, 8 duim hoog en 6 duim breed; het dier heeft een menschenhoofd, doch het wezen, dat vermoedelijk van goud gemaakt was, is

verdwenen; B. een bronzen leeuwenbeeldje (het dier is voorgesteld in liggende houding), 4 duim hoog en 4 ½ lang; C. een bronzen voetstuk van een altaar, in de gedaante van een leeuwenklauw, 7 duim hoog en 4 breed; D. een bronzen paneel, waarop is afgebeeld een huis of kasteel met schietgaten, in Assyrischen trant. Op een der bedoelde voorwerpen, die ruim 2500 jaren oud geschat worden, staat de naam van den vorst ARGITIS en eene opdracht aan koning HAIDIS, wien de oude Armeniërs goddelijke eer bewezen.

Nieuw-Orleans. Naar het schijnt, is in deze stad eene afbeelding van VENUS gevonden die verondersteld wordt geschilderd te zijn door ANNIBAL CARACCI.

Sterfgevallen.

LODEWIJK-ADOLF THIERS, den 3^{n} September overleden te St.-Germain-en-Laye, werd in 1797 te Marseille geboren. Na gedurende eenigen tijd in Aix als advocaat gevestigd te zijn geweest, werd hij, ofschoon nog zeer jong zijnde, een der hoofdopstellers van het Parijsche dagblad *Le Constitutionnel.* Tusschen 1823-27 liet hij zijne *Histoire de la révolution française*, in 6 deelen, verschijnen. Nadat hij, onder LODEWIJK-PHILIPS, staatsraad en staatssecretaris was geweest, werd hij gekozen als vertegenwoordiger van Aix. Het jaar 1832 zag hem minister van binnenlandsche zaken. In den loop van zijn veelbewogen staatkundig leven, bekleedde hij verscheidene keeren den post van minister. Ondertusschen werkte hij aan zijne *Histoire du Consulat et de l'Empire*, in 20 deelen, uitgegeven tusschen 1845 en 1862. Na den val van NAPOLEON III was hij gedurende eenigen tijd president van de Fransche republiek. Aan zijn groot talent als geschiedschrijver, paarde hij eene weergalooze welsprekendheid, die hem bijbleef tot de laatste dagen zijns levens. Hij laat een aanzienlijk vermogen achter, benevens eene beroemde verzameling kunstvoorwerpen, waartusschen als vooral merkwaardig vermeld wordt een Sebastianusbeeldje van ALONZO CANO[(1)].

JOSEPH DURHAM, een van Engelands beste beeldhouwers, geboren te Londen in 1821, is aldaar op 't einde van October overleden. In 1848 maakte hij reeds naam met een borstbeeld van de zangeres JENNY LIND. Men bezit van hem verscheidene groepen, samengesteld uit zinnebeeldige figuren, en hij maakte (op bestelling) niet minder dan vier standbeelden van wijlen den prins-gemaal ALBERT.

(1) Zie over dezen meester *de Vlaamsche School* 1876, blz. 25.

De laatste droom van een ouden eik.
Eene kerst-vertelling.

Er stond in een bosch, hoog op de helling van eenen heuvel, naar de zijde van het vlakke strand, een zeer oude eik. Hij was nagenoeg driehonderd vijf en zestig jaren oud, maar de lange jaren waren voor hem even als zoo vele omwentelingen van de aarde voor ons menschen. Wij waken gedurende den dag en slapen des nachts, en hebben dan onze droomen; een boom is drie vierden van een jaar wakker, en slaapt slechts gedurende den winter. Dat is zijn nacht, na den langen dag, dien wij lente, zomer en herfst noemen.

Menigen warmen zomerdag had de dagvlieg om de kruin van den eik gespeeld, geleefd, zich bewogen en gelukkig gevoeld, en als dan zulk een klein diertje in een oogenblik van stil genot op een van de groote frissche bladeren van den eik rustte, placht de eik te zeggen: ‘Arm klein ding! één dag slechts is de span van uw gansch leven. Ach, hoe kort! wat is dat droevig!’

‘Droevig!’ antwoordde de dagvlieg. ‘Wat meent gij daarmee? Alles is zoo verukkelijk, zoo warm, zoo pleizierig, ik voel mij recht gelukkig.’

‘Maar slechts voor éénen dag, dan is het met u gedaan.’

‘Met mij gedaan!’ riep het insect. ‘Wat beteekent dat: “Met u gedaan?” Is het dan met u ook niet gedaan?’

‘Neen, ik kan misschien duizenden van uwe dagen leven, mijn leeftijd is eeuwen lang. Het is zoo'n lang tijdsverloop, dat gij het niet zoudt kunnen berekenen.’

‘Neen, want ik begrijp u niet. Gij hebt duizenden van mijne dagen, maar ik heb duizenden oogenblikken om gelukkig te zijn. Is het gedaan met al het schoone in de wereld als gij sterft?’

‘O, geenszins,’ antwoordde de boom. ‘Zij zal veel langer duren, veel langer dan ik begrijpen kan.’

‘Wel, dan vind ik, dat wij tamelijk gelijk staan; wij rekenen slechts anders.’

En de dagvlieg danste en zweefde rond in den zonneschijn, verheugde zich in hare fraaie fijne vlerkjes, die blaadjes van heel kleine bloemen geleken, verheugde zich in de warme lucht, die zoo rijk beladen was met den geur der klavervelden, en wilde haagrozen, en kamperfoelie, eglantier en wilde munt. De geur was zoo sterk, dat de dagvlieg er bijna dronken van werd. De dag was lang en fraai, rijk aan vroolijkheid en zoete gewaarwordingen, en toen de zon onderging, gevoelde het insect zich na zijne genietingen van eene aangename vermoeidheid bekruipen. Zijne vlerkjes wilden het niet langer dragen, en heel zachtjes daalde het op een grashalm neder, die door den avondwind zacht bewogen werd; daar liet het zijn klein kopje zinken, en viel in een gerusten slaap, den slaap des doods.

‘Arm klein insect,’ riep de eik, ‘uw leven was veel te kort!’ En met elken dag herhaalde zich dezelfde dans, een dergelijk gesprek, en dergelijke dood. Zoo ging het met het geheele geslacht der dagvliegen en allen waren even gelukkig, even vroolijk. De eik bleef wakker gedurende zijnen lentemorgen, zijnen zomerdag, zijnen herfstavond; zijn nacht, de winter, was nabij.

Reeds zongen de stormen: ‘Goeden nacht! Uwe bladeren vallen af, wij plukken ze! plukken ze! Zie of gij slapen kunt; wij zullen u in slaap zingen, wij zullen u in slaap wiegen; en dat doet uwe oude takken goed, zij kraken van blijdschap. Slaap

zacht, slaap zacht! De sneeuw valt uit de zware wolken, hij zal weldra een wit dekkleed zijn, een warm dekkleed voor uwen voet. Slaap gerust en droom liefelijk.'

En de eik werd ontkleed, van al zijne bladeren ontdaan, om den langen winter door te gaan slapen, en gedurende dien tijd te droomen, menigte van droomen, dikwijls van iets vroolijks en opwekkends, gelijk de droomen der menschen.

Ook hij was eenmaal klein geweest. Ja, een aker was zijne wieg. Volgens de tijdrekening der menschen leefde hij nu in zijne vierde eeuw. Hij was de zwaarste en hoogste boom van het bosch, en verhief zijn hoofd hoog boven de andere boomen; hij werd ver in zee gezien, en de stuurlieden der voorbijzeilende schepen zagen naar hem als naar een baken. Hij dacht niet, dat zoo vele oogen naar hem zagen. Hoog in zijne groene kruin bouwden de boschduiven hare nesten, en uit haar hoorde men het geroep van den koekoek, en in den herfst, als zijne bladeren er uitzagen als geslagen koper, kwamen de trekvogels daarin uitrusten, voordat zij hunne reis over de zee vervolgden. Maar nu was het winter en de boom stond bladerloos en de bochtige knoestige takken waren naakt, kraaien en kauwen kwamen daarop beurtelings zitten, en praatten over het strenge weder, dat zich inzette, en de moeilijkheid van des winters aan den kost te komen.

Het was juist omstreeks den heiligen Kersttijd, dat de boom zijnen verrukkelijksten droom droomde. Laat ons hooren wat hij droomde.

De boom had een duidelijk besef, dat het de tijd was van een plechtig feest; hij meende, dat hij al de kerkklokken in den omtrek hoorde luiden, en het scheen een zachte zomerdag te zijn. Zijne hooge kruin, droomde hij, was groen en frisch, terwijl de heldere zonnestralen in het dichte loover speelden. De lucht was beladen met den geur van wilde bloemen; allerlei vlinders dreven elkander dartelend om zijne takken, en de dagvliegen dansten en vermaakten zich. Alles, wat hij in jaren gezien en gekend had, trok als in plechtigen optocht voorbij hem heen. Hij zag, als in oude tijden, ridders en edelvrouwen, met vederen op den hoed en valken op de hand, door het groene bosch rijden; hij hoorde de horens der jagers en het geblaf der honden; hij zag de vijandelijke benden, met hunne verschillende wapenrokken, hunne gepolijste harnassen, hunne lansen en hellebaarden, hunne tenten spannen en weder opnemen; de nachtvuren vlamden, en de soldaten zongen of sliepen onder zijne beschuttende takken. Hij zag gelieven in het zachte maanlicht elkander ontmoeten, en hunne namen, de eerste letters, in zijne olijfgroene schors snijden. Guitaren en windharpen - maar tusschen deze twee lag een lang tijdsverloop - werden door vroolijke, reizende gezellen aan zijne takken opgehangen, en hare zoete toonen verdreven weder de rondom heerschende stilte. De boschduiven kirden, alsof zij de gewaarwordingen van den boom wilden beschrijven, en de koekoek riep hoevele zomerdagen hij nog te leven had.

Toen was het alsof een nieuwe levensstroom bruischte van zijne diepste wortels tot aan zijne hoogste takken, ja, tot in zijne uiterste bladeren; daardoor breidde de boom zich uit, maar toch gevoelde hij, dat ook zijne wortels beneden in den grond vol leven en warmte waren, gevoelde hij, hoe zijne krachten vermeerderden, en hij grooter, gedurig grooter werd. De stam schoot opwaarts, onophoudelijk opwaarts, de kruin werd hooger en breeder, en naarmate de boom groeide, gevoelde hij zich gelukkiger, en nam zijn verlangen toe, om nog hooger te stijgen, ja, totdat hij de warme, stralende zon bereikte.

Reeds was hij tot boven de wolken gestegen, die als menigten van donkere trekvogels of vluchten van witte zwanen onder hem dreven; en elk blad van den boom had oogen om te zien. De sterren werden zichtbaar op den dag, en schenen zoo groot en schitterend; elke ster geleek een paar zachte, heldere oogen, kinderoogen, oogen van gelieven, als zij onder den boom te zamen kwamen.

Het was een oogenblik van onvergelijkelijk genot. En toch, te midden van dat genot, gevoelde hij eene begeerte, een verlangen, dat al de boomen in het bosch beneden, al de struiken, al de planten en bloemen ook zich mochten kunnen verheffen en deelen in zijne blijde, hartverheffende gewaarwordingen. De machtige oude eik, te midden van zijn heerlijken droom, kon niet volmaakt gelukkig zijn, tenzij hij al zijne oude vrienden, groote en kleine, bij zich had; en dat gevoel doordrong elken tak, elk blad van den boom, zooals het leeft in eene menschelijke borst.

De kruin van den boom bewoog zich heen en weder, als miste en zocht hij iets, dat hij had achtergelaten. Toen ontwaarde hij den geur van kamperfoelie, en kort daarna den nog sterkeren van viooltjes en wilden tijm, en hij verbeeldde zich, dat hij het geroep van den koekoek hoorde.

Eindelijk begonnen de groene toppen der boomen van het bosch door de wolken te steken; ook deze groeiden hooger en hooger, even als de eik; struiken en bloemen schoten ook op hoog in de lucht, en sommige van deze lieten hunne dunne waterdraden afhangen en rezen veel sneller. De berk was de snelste van alle boomen; als een witte bliksemschicht schoot zijn ranke stam omhoog, terwijl zijne takken wapperden als groene slingers en wimpels. Het bosch met al zijne groene bevolking, zelfs het bruin gevederde riet rees, en de vogels volgden zingend; en op de buigende rij der grashalmpjes zat de sprinkhaan en sloeg spelend met zijne vlerken tegen zijne lange, dunne pooten, en de wilde bieën gonsden, en alles was gezang en blijdschap, even als daarboven in den hemel.

‘Maar de boschhiacint en de kleine, wilde vrouwenmunt,’ zeide de eik, ‘die zou ik ook gaarne bij mij hebben.’

‘Wij zijn bij u,’ zongen zij met zachte, lieve stemmetjes.

‘Maar de waterlelie van verleden jaar, en de wilde appelboom, die ginds stond, en er zoo frisch uitzag, en al de wilde bloemen van verleden jaar, hadden zij geleefd en gebloeid tot nu toe, dan kon ik die nu ook bij mij hebben.’

‘Wij zijn bij u, wij zijn bij u!’ zongen vele stemmen hoog boven hem, alsof zij reeds vóór hem waren opgevaren.

‘Wel, dat is waarlijk betooverend,’ riep de oude boom. ‘Ik heb hen allen, klein en groot, niet een is vergeten. Hoe is dat geluk mogelijk en begrijpelijk?’

‘In het Hemelsche Paradijs is dat alles mogelijk en begrijpelijk,’ zongen stemmen rondom hem.

En de boom bleef opstijgen, en werd gewaar, dat zijne wortels los werden uit de aarde.

‘Dat is goed,’ zei de boom. ‘Nu houdt niets mij meer terug. Ik ben vrij en kan opstijgen tot den hoogsten hemel, tot heerlijkheid en licht; en allen, die mij lief en waard zijn, zijn bij mij, klein en groot, allen bij mij.’

‘Allen!’

Dit was de droom van den eik, en terwijl hij op dien heiligen Kerstavond droomde, was een ontzettende storm over zee en land losgebroken. De oceaan wierp zware golven op het strand, de boom waggelde sterk en werd ontworteld, op het oogenblik, dat hij droomde, dat zijne wortels uit de aarde werden los gemaakt. Hij viel en zijne driehonderd vijf en zestig jaren waren nu slechts als de dag van de dagvlieg.

Toen op den Kerstmorgen de zon opging, was de storm voorbij; al de kerkklokken luidden vroolijk en uit alle schoorsteenen, zelfs van de laagste, die van des boerenarbeiders hut, steeg de blauwe rook, gelijk voormaals van de altaren der Druiden de rook van hun dankoffer. De zee werd allengs kalmer, en een groot schip dat den storm van den afgeloopen nacht gelukkig doorgestaan had, heesch al zijne vlaggen ter eere van den dag.

‘De boom is er niet meer! Die oude eik, die altijd ons baken was!’ riepen de zeelieden. ‘Hij is zeker van nacht door den storm omvergeworpen. Wie zal zijne plaats vervangen? Helaas, dat kan niet een!’

Dit was de lijkrede van den boom, kort, maar welgemeend, terwijl hij lag uitgestrekt op de sneeuw; en over hem golfde de psalmwijze, die op het schip gezongen werd, van den Lofzang der Kerstvreugde, het danklied voor de redding van der menschen zielen door JEZUS CHRISTUS en voor de belofte des eeuwigen levens:

> ‘Halleluja! Looft den Heer!
> In den hemel prijs en eer!
> Vrede op aard, den mensch genâ,
> In den mensch Gods welbehagen!
> Looft den Heer! Halleluja.

Zoo luidde het oudste aller Kerstgezangen, en allen op het dek van het schip verhieven hunne stemmen in gebed en dankzegging, gelijk de oude eik was verheven in zijn laatsten en schoonsten droom op dien Kerstavond.

H.C. ANDERSEN.

Berouw.

Men heeft gewoonlijk minder spijt van het kwaad dan van zijne gevolgen.

Eene kleine bijdrage tot de geschiedenis van J. Jordaens.

Ten jare 1645 of 46 overleed in de proosdij van het klooster Sint-Catharinadal, te Oosterhout, eene begijn van Antwerpen, met name ELISABETH JORDAENS Bij uitersten wil had zij onder andere beschikkingen eene som vermaakt van 1000 guldens aan den proost des kloosters eenmaal te betalen na den dood harer zuster MAGDALENA, insgelijks begijn te Antwerpen. Na het overlijden dezer,

eischte de proost H. ASSELS van de erfgenamen *Augustyn Theysens*, *Jaques en Elisabeth Jordaens byde schilders tot Antwerpen,* de hem gelegateerde som. Zij weigerden hieraan te voldoen; doch werden er ten jare 1673 gerechtelijk toe gedwongen. - De personen waarvan hier spraak is, zijn ongetwijfeld de schilder AUGUSTIJN TYSSENS, die den 18^{n} Juni 1675 in Sint-Andriesparochie overleed[(1)] en de schilder JAAK JORDAENS met zijne dochter ELISABETH, beide overleden den 18^{n} October 1678.[(2)] - De betaling geschiedde deels in geld, deels in drie schilderijen, waarvan de eene de drie koningen, de tweede de martelie van S. QUIRINUS, en de derde den heiligen NORBERTUS, het kleed zijner orde ontvangende, voorstelde. Van deze drie tafereelen bestaan er thans nog twee in het klooster van Oosterhout, te weten het eerst- en het laatstgenoemde; de martelie van den H. QUIRINUS is zoek geraakt. Ziehier eenige uittreksels uit eene handschriftelijke kroniek van 't gemelde klooster, ons medegedeeld door den eerw. heer VAN DER AURA, vicaris aldaar, waar wij deze bijzonderheden aan ontleenen:

'1636, Item in dat jaer quamp hier int novitiaet Sr ELISABETH JORDAENS beggyntje tot Antwerpen, die noch een ander suster MAGDALENA genoempt beggyntje aldaer had; maer trock haer novitiecleederen uyt als de stadt (Breda) aen de H H Staeten wederom quamp en gonck wederom beggyntje syn tot Antwerpen.'

'Maer naderhant 1645 syn deze twee beggyntjes wederom naer het clooster comen wandelen als beggyntje om eenighe sieckte die tot Antwerpen regneerde; alswanneer de voors: Joffvrouwe ELISABETH sieck wert en lach in de Proosdye alwaer sy gedint wirt van haer suster MAGDALENA, en quamp te sterven, en maeckte in haer dootbedde testament te weten dat de Proost sou hebben 1000-0-0 eens naer de doot van haer suster MAGDALENA, gelyck oock MAGDALENA voor Notaris heeft geconfirmeert. Item maakte aan den Heer DE LEEUWE Cappellaen een belt van S. NORBERTUS en aen haer suster MAGDALENA een claeversinge.'

'A^{o} 1646 vint een billet raeckende haer begraefenisse beloopende 36-14-0 betaelt door H. Proost CRUYT aen G. VAN CAMPEN.'

'Anno 1646, 17 Aug. screef de huysvrouwe van ZACHARIAS DE VRIESE uyt Antwerpen om het goet van de voors. twee beggyntjes, want MAGDALENA tot Antwerpen oock sieck lach, en sont mede specificatie van alle verschot beloopende 295-10-0.'

'Naer de doot van voors. MAGDALENA heeft de Eerw. heer Proost H. ASSELS uyt cracht van het voors. testament by de erfgenamen gepretendeert de voors. 1000-0-0 te weten by AUGUSTYN THEYSENS JAQUES en ELISABETH JORDAENS byde schilders tot Antwerpen, die wederspannich vielen en wirde rechtelyck gepraempt anno 1673 door den heer Advocaat en outscepen van Antwerpen Mynheer ROCHUS VAN DER ZANDEN, en syn eyndelyck tot betaling gekomen in gelt en dry schilderyen teweten d'eene van de dry Coninghe, d'ander van de Martelie van S. QUIRYN, en de derde een groot stuk doeck van het Cleet ontfangen van S. NORBERTUS'

F.W.

Levensgenot.

(1) Zie *Liggeren der S. Lucasgilde,* d. ^{ii}, blz. 247 en 444.

(2) Ibid., d. I, blz. 443.

Onze kleine vreugde voedt, als dagelijksch brood, altijd, zonder walging te verwekken; groote als marsepein, hetwelk spoedig tegenspant. - Wij moesten ons door kleinigheden niet alleen laten kwellen, maar ook laten verheugen; niet alleen hare gifblazen, maar ook haren honig opvangen; en terwijl ons menigmaal eene mug op den muur kan hinderen, zoo moesten de muggen ons ook, als DOMITIANUS, vroolijk maken. - Men moest smaak in het burgerlijk leven en deszelfs kleine beuzelarijen zoeken te krijgen op eene kunstmatige wijze; men moest het beminnen, zonder het te achten; men moest het, hoe diep het ook beneden het menschelijk leven staat, toch als eene vertakking daarvan zoo dichterlijk mogelijk genieten, gelijk men bij de afschildering daarvan in romans gewoon is te doen. De verhevenste mensch bemint en zoekt, evenals hij die op den laagsten trap van beschaving staat, dezelfde dingen, slechts uit hoogere beweegredenen, slechts langs hoogere wegen. Elke minuut, o mensch! zij u een geheel leven! - Veracht den angst en de begeerte, de toekomst en het verledene! - Als de seconden-wijzer u geen wegwijzer naar eenen hemel uwer ziel wordt, nog veel minder zal het dan de maand-wijzer worden, want gij leeft niet van maand tot maand, maar van seconde tot seconde! - Geniet uw aanzijn, meer dan uwe wijze van aanzijn, en het aangenaamste voorwerp van uw bewustzijn zij uw bewustzijn zelf! - Maak uw tegenwoordige tot geen middel voor de toekomst, want deze is toch niets anders dan een naderend heden, en elk veracht tegenwoordige was eens eene begeerde toekomst! - Speel in geene loterijen, blijf te huis, - geef noch bezoek groote maaltijden, - reis niet halve jaren lang. - Onttrek u niet, door groote plannen, aan het bestuur van uw huishouden, uwe kamer, uwe bekenden! - Veracht het leven om het te genieten! - Bezichtig de nabuurschap van uw leven, elk stuk in uwe kamer, iederen hoek en zet u in het laatste en huiselijkste hoekske van uw kluisje neder! Beschouw eene hoofdstad slechts als eene verzameling van dorpen en een dorp als eene steeg uit eene stad; houd den roem voor een gesprek met uwen buurman aan de huisdeur, eene bibliotheek voor een geleerd gesprek, de vreugde voor eene seconde, de smart voor eene minuut, het leven voor eenen dag, en drie dingen boven alles: God, de schepping en de deugd!

JEAN PAUL RICHTER.

De tempel Gods.

Bij alle volk'ren aangebeeden,
Schoon geen van haar sijn weesen kend,
Wordt Hij gezocht in plechtigheeden,
Geleerd bij Khoran, Vedam, Zend.
De wilde eerd Hem in lucht en winden.
Elk tracht om sijne wet te vinden:
Elk zoekt een tempel in de smart.
ô Sterveling! in uw geweeten
Is sijne vaste wet gezeeten.
Sijn tempel is in 't deugdzaam hart

(1713-1779.)
Jhr. O.Z. VAN HAREN.

300e geboorteverjaringsfeesten van P.P. Rubens.
(Vervolg van blz. **158.)**

Zondag 19 Augustus.

Nauwelijks was de dag aangebroken, of de straten vertoonden eene ongemeene drukte. En 't waren niet enkel Antwerpenaren die zoo vroegtijdig te been waren. De eerste morgentreinen brachten met honderde bezoekers te gelijk uit alle streken van het land aan. Dezen toeloop voorziende, had het staatsbestuur bijzondere treinen ingericht, welke maatregel eenige dagen vroeger bij plakkaten en in het staatsblad bekend was gemaakt. Te Brussel alleen waren er Zaterdags reeds 2000 kaarten voor Antwerpen afgeleverd.

Al vroeg doorliepen ook wij de voornaamste straten om de bijzonderste versieringen aan te teekenen.

De Kloosterstraat, daargelaten eenige onhandige schilderingen, zooals het stadswapen met grond van azuur, deed zich tamelijk goed voor, dank zij haar rijken vlaggentooi aan de gevels der huizen. Op den Oever was daarentegen weinig of niets gedaan, tenzij aan het huis bewoond door den beroemden kunstschilder KAREL VERLAT, welk prijkte met het opschrift HULDE AEN P.P. RUBENS en de wapenschilden van Antwerpen, van het markgraafschap, van de Sint-Lucasgilde en van RUBENS. Ook de Hoogstraat liet veel te wenschen over. Daarentegen was de Suikerrui zeer prachtig versierd. Langsheen de voetpaden waren lange gevlagde sparren geplaatst, aan elkander verbonden met groene festoenen, waartusschen bloemenkorfjes hingen. De aanblik was recht frisch en aangenaam. Aan de Werf wuifden de vlaggen van alle natiën broederlijk en in bonte mengeling door elkaar. Zoo ook hadden de vaartuigen op de rivier en in dokken en vlieten al hunne masten met vlag en wimpel versierd. Op de Burchtplein was de 32 meters lange brug opgetimmerd, zooals zij tijdens de Rubensfeesten van 1840 de Meir versierde en ontworpen was door den kunstschilder FERDINAND DE BRAEKELEER, alstoen lid van den gemeenteraad. De nog steeds in betrekkelijk goede gezondheid verkeerende 83-jarige meester heeft dus voor de tweedemaal, bij eene tusschenruimte van 37 jaren, eene welverdiende eer met zijn werk behaald. Wij kunnen echter onze goedkeuring niet hechten aan het denkbeeld, welk de voormelde brug op Burchtplein deed plaatsen. Zij is eene

herinnering aan de Meirbrug, gelijk die in vroeger eeuwen bestond (toen de straat die thans de Meir heet, een open water was). In 1840 stond deze brug daar waar zich vroeger de wezenlijke Meirbrug had bevonden, welke plaats nog den naam van Meirbrug voert. Thans had men ze verlegd naar Burchtplein, dat is omtrent 3/4 kilometers verder, waar zij inderdaad niet op hare plaats was. (Zie voor de afbeelding dezer brug de *Vlaemsche School* van 1864, blz. 168.)

Van 6 ½ tot 7 ure 's morgens donderde het grof geschut op den linkeroever der Schelde, terwijl de kapittelbeiaard speelde en de klokken feestelijk luidden.

Langs de Werf, de Maghermanskaai en de onbeduidend versierde Paulusstraat bereikten wij de Koepoortstraat, die tamelijk wel was, eenige taal- en spelfouten in de opschriften over het hoofd gezien, en kwamen, over de Melkmarkt, van waar de pomp met het beroemde boerinneke verdwenen is[(1)], op het Groenkerkhof, dat zeer schoon op stadskosten versierd werd. Alles was nog niet gansch voltooid. Hooge staken met gouden pieken voerden fraaie banieren met de wapens van Antwerpen, van het markgraafschap, van RUBENS, van de Sint-Lucasgilde, lauwerkroonen enz.; deze laatste waren geplaatst in op rijk versierde voetstukken rustende bloemenkorven. Het voetstuk van RUBENS' beeld verdween onder de bloemen; het ijzeren sluithek was verguld en afgezet met bloemfestoenen. Op de Schoenmarkt stonden zinnebeeldige schilderingen tusschen de straatcandelabres, voor de omstandigheid met goudbrons opgelicht. Aan het huis van TESSARO, thans ZAZZARINI, was een smaakvolle kunstropee opgericht, bestemd om des avonds met gas verlicht te worden.

Op de Meir prijkte eene 25 meters hooge en bijna even breede eerepoort, nabij de Huidvettersstraat, over de Twaalfmaandenstraat, bestaande uit drie groote doorgangen, in den stijl van den tijd van RUBENS; het bouwkundig gedeelte, de draagbeelden en sieraden waren geschilderd door de heeren CELOS en BERNIER; in het kroonwerk bevonden zich drie kapitale tafereelen; het middelste, uitgevoerd door J.A. NEUHUYS en A. DELFOSSE, vertoonde een *Bezoek van den Antwerpschen burgemeester N. Rockox bij Rubens;* op het rechtertafereel, van EM. VAN DEN BUSSCHE, zag men *Rubens aan het hof van Spanje;* het tafereel aan de linkerzijde, geschilderd door E. SIBERDT, verbeeldde *Rubens' ontvangst in de Sint-Lucasgilde.* Boven op de eerepoort een zegewagen met vliegende paarden, gevoerd door de Faam, die RUBENS' lof verkondigt, en langs wederkanten geniussen, het wapen der Sint-Lucasgilde houdende, omringd en versierd met vlaggen en wimpels. Op de achterzijde der poort, langs den kant der Meirbrug, stond het volgende te lezen: in het middenpaneel, *Rubens te Antwerpen*

(1) Zie *de Vlaemsche School* 1856, blz. 49, en 1860, blz. 45. Dit beeldje, dat in de vroegere Antwerpsche feesten, even als de Eierboer, eene rol speelde, is in den loop van het jaar, met de pomp, waarop het stond, weg genomen, ten einde den straatweg te verruimen; het beeldje berust thans in het stedelijk museum van oudheden.

Ingang der landbouwtentoonstelling langs de Kunstlei.
Teekening van Frans Gons, houtsnede van Ed. Vermorcken.

geboren, MDLXXVII; zijpaneelen: *Rubens deken der St-Lucasgilde*, MDCXXXI en *Rubens vrymeester van St-Lucasgilde van* MDXCVIII.

Het overige der Meir was beplant met rijk versierde masten, in den aard van die van 't Groenkerkhof. De Leysstraat was fraai versierd en aan al de huizen waren er vlaggen uitgestoken.

Ten 9 ure vereenigden zich de afgevaardigden van 47 maatschappijen, die kwamen deel nemen aan den internationalen wedstrijd van samenzang, met stads ondersteuning ingericht door den *Albert-Grisarskring;* de stoet begaf zich langs De-Keyserslei, de Wapperslei, Teniersplaats, Leysstraat, Meir, Meirbrug, Schoenmarkt, het Groenkerkhof, de Oude-Korenmarkt en de Grootemarkt naar het stadhuis, waar de afgevaardigden door de gemeenteoverheden ontvangen werden(1).

(1) De wedstrijd omvatte Nederlandsche, Fransche en Duitsche afdeelingen, benevens eene afdeeling van uitmuntendheid en eene eere-afdeeling. Het zingen had plaats: 1° in de groote zaal der Harmonie, Oude-Vaartplaats, ten 1 uur, voor Belgische, ten 6 ure, voor Fransche zangers; 2° in den koninklijken schouwburg, ten 1 uur, voor Belgische, ten 5 ure, voor Duitsche zangers; 3° in het gymnasium van Happel, Kunstlei, ten 1 uur, voor Belgische, ten 4 ure, voor Hollandsche zangers. (Zie voor het opgelegd koor, blz. 88.) De toegang was kosteloos.

Intusschen waren de duiven-, schutters- en andere dergelijke gezelschappen vereenigd in hunne wederzijdsche lokalen om zich tegen 9 ½ ure te bevinden op de Gemeenteplaats[1], ten einde zich van daar met hunne vaandels, standaarden en schilden en voorafgegaan van verscheidene muzieken naar het stadhuis te begeven, om er de prijzen af te halen, door het gemeentebestuur uitgeloofd voor verschillende spelen en liefhebberijen. De stoet nam zijnen weg langs de Kipdorpbrug, St.-Jacobsmarkt, het Kipdorp, de Minderbroedersrui, de lange- en korte-Koepoortstraat, de Kaasrui en de Grootemarkt. De voorwerpen, door het gemeentebestuur gegeven om als prijzen te worden uitgereikt, bestonden in pendules, zilveren lepels en vorketten enz.

Van het stadhuis komende, trok deze ontzaggelijke stoet langs de Hoogstraat, Reyndersstraat, het Groenkerkhof en de Schoenmarkt naar de Meir, waar hij uiteenging en de maatschappijen den weg insloegen naar hunne wederzijdsche lokalen, waar de prijskampen werden gehouden.

Wij hervatten onze aanteekeningen nopens de versiering der straten met de vermelding der Gemeenteplaats, waar het model was gesteld van eene prachtige, tamelijk logge poort, opgevat in oud Vlaamschen bouwtrant en geschilderd alsof het gevaarte was gemaakt van grijs graniet en bruin marmer. Tegen de zuilen, tusschen de doorgangen, prijkten de standbeelden der bijzonderste leerlingen van RUBENS, namelijk: A. VAN DYCK, D. TENIERS, C. SCHUT, A. VAN DIEPENBEEK, G. DE CRAYER en J. JORDAENS. Deze beelden waren uitgevoerd door de beeldhouwers de gebroeders DE PLEYN. In de fries boven de doorgangen las men in gouden letteren: *Aan Rubens, Antwerpen's weerdigsten zoon.* Geheel van boven zag men RUBENS, gehuldigd door de verschillende werelddeelen. Het bouwkundig gedeelte der poort was geschilderd door de heeren CELOS en BERNIER, onder de leiding van den stadsbouwmeester P. DENS.

Ten 10 ure, werd in De-Keyserslei de internationale tentoonstelling van landbouw plechtig geopend in het bijwezen van den heer gouverneur der provincie Antwerpen.

Op hetzelfde uur, werd in het lokaal der middelbare school de tentoonstelling van vruchten en bloemen en voorwerpen betrekkelijk den tuinbouw, onder een vrij grooten toeloop geopend.

(1) Aan de volgende maatschappijen was de leiding der prijskampen opgedragen: *Eendracht maakt macht* (duiven), Oudewaag 4; *La Renaissance* (wip), Kievitstraat; *La Fidélité* (handboog), Solvynsstraat; *Les Francs-Tireurs* (groote kruisboog), Kievitstraat 95; *graaf van Vlaanderen* (kruisboog op 10 meters afstand), Klapdorp 68; *Het vrij gedacht* (kleine kruisboog), Diepestraat 15; *Les Progressistes* (karabijn Flobert), Mechelschensteenweg 52; *Les amateurs du jeu de balle* (balspel), Gemeenteplaats 14; *De **D**obbelaarsvrienden* (vogelpikspel), Schuitstraat 49; *De jonge Pikkers* (id.), lange-Zavelstraat 102; *De volksvrienden* (tonspel), Augustijnstraat 14; *De jonge Vlamingen* (id.), Bontemantelstraat 4; *De Marnixvrienden* (id.), Kerkhofstraat 92; *De vereenigde maatschappijen* (schijvenspel), Beeldekensstraat 121; *De jonge **G**euzen* (id.), Kievitstraat 73; *De Boezemvrienden* (id.), Lozanestraat 275; *Vrede en vrijheid* (kegelspel), Isabellalei 27; *De verzilverde Bol* (bolbaan), Steenhouwersvest 46; *De Vlaamsche Krulbolders* (krulbolspel), Looibroekstraat 151; *Les francs Joueurs* (carambole-biljart), VanStraelen-straat 4; *Vereenigde maatschappijen* (Engelsch biljart), Steenbergstraat 17; *Jong en moedig* (id.), lange-Beeldekensstraat 199; *Artevelde's zonen* (id.), Veldstraat 1; *Vereenigde vrienden* (struisvogelspel), Muizenstraat 3; *De Geuzenring* (ringspel), Gratiekapelstraat 24; *De Phoenix* (kanarievogels), Valkstraat 12; *De nieuwe Kophouders* (lijnvisschen) Jordaenskaai 17; *De ware visschers met de lijn* (id.), op den Dam.

Ten 10 ½ ure, opende men, in de Blindestraat, eene tentoonstelling van platen naar schilderijen van RUBENS, eigenaardige teekeningen des meesters en hem toebehoord hebbende stukken. (Zie onze blz. 121.) Een catalogus dezer voorwerpen werd gedrukt in het Fransch bij den heer G. VAN MERLEN, Pieter-Potstraat.

Ten 11 ure, werd in de Venusstraat de tentoonstelling opengesteld, ingericht door de maatschappij ter aanmoediging van schoone kunsten en welke niet minder dan 516 oude schilderijen, 437 beeldhouwwerken en zeldzaamheden en ruim 250 teekeningen bevatte, het alles omstandig beschreven in een vrij goed opgemaakten catalogus, gedrukt in het Vlaamsch en Fransch[1]. Over haar geheel, was deze tentoonstelling, waarop nagenoeg alle kunstscholen vertegenwoordigd waren, hoogst merkwaardig.

Insgelijks ten 11 ure, vereenigden zich in de Kunstlei 103 maatschappijen, die kwamen deel nemen aan het internationaal fanfaren- en harmoniefestival, ingericht door de maatschappij *De Ware Vrienden*, met ondersteuning van het gemeentebestuur. In een onafzienbaar langen optocht, richtten zich deze genootschappen naar het stadhuis, langs de Gemeenteplaats, Handelslei, Paardemarkt, het Klapdorp, de Koepoortstraat, Zirkstraat, Hofstraat, Oude-Beurs, Korte-Koepoortstraat, Kaasrui en de Grootemarkt. Zij werden op het stadhuis door het magistraat plechtig verwelkomd. Buiten de kiosk in het Park, waren ten behoeve van dit festival kiosken of estrades gesteld: op het Groenkerkhof, St-Jansplein, den Oever, de Mechelscheplein, Oude-Vaartplaats, het Falconplein, de Nijverheidslei, Zeeuwsche-Koorenmarkt, Nassaustraat, Kerkstraat en St-Elisabethstraat.

Even na 11 ure, verliet de befaamde processie van Onze-Lieve-Vrouw de hoofdkerk. Overal op haren doortocht waren aan de huizen flambeeuwen aangestoken. Pauselijke vlaggen vermengden zich met de Antwerpsche en Belgische. Op den weg, verdrong zich eene inderdaad ontelbare menigte. Onze jaargang 1867, blz. 125, bevat eene afbeelding dezer processie, gezien van op de Meir, alsook eene beschrijving over haren oorsprong. Het rust-altaar was ditmaal over de Clarastraat geplaatst, om den weg voor den tram vrij te laten. Vóór de benedictie, voerde de muziekkapel van Onze-Lieve-Vrouwe op de Meir LEO DE BURBURE'S *Ecce Panis* en daarna het *Tantum Ergo* van P. BENOIT uit. Terwijl de zegen met het Allerheiligste gegeven werd, heerschte er tusschen de volksmenigte eene eerbiedvolle en godsdienstige stilte.

Bij den terugkeer in de kerk, werd het *Te Deum* van SCHIEDERMAYER uitgevoerd.

Ten 1 uur, hield het kunstcongres zitting in de groote zaal van het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen.* De heer burgemeester L. DE WAEL hield eene redevoering in de Fransche taal, waarna hij de werkzaamheden der regelings-commissie voor afgeloopen verklaarde en voorstelde tot de benoeming van het definitief bureel over te gaan. De heer D. VERVOORT stelde voor, het bureel van de regelings-commissie voor het congres te

(1) Drukk. J.E. BUSCHMANN. Prijs: 1 fr.

behouden, wat den heer DE WAEL (voorzitter der commissie) aanzette het verzoek te doen, buiten aanmerking gelaten te worden, daar het waarnemen van het voorzitterschap van het congres niet vereenigbaar was met de menigvuldige bezigheden die hij in deze drukke dagen zou te vervullen hebben. Hij stelde voor, den heer ED. PECHER tot voorzitter te benoemen, welk voorstel aangenomen werd. Na eene redevoering van den nieuwbenoemden voorzitter, werden voor de afdeelingen de volgende keuzen gedaan: 1. *wetgeving*, L HIJMANS, voorzitter, PRINS, verslaggever en R. BOSMANS, secretaris; 2. *schoonheidsleer* en *wijsbegeerte*, L. ALVIN, voorzitter, A. GOEMAERE, verslaggever en J.F. WILLEMS, secretaris; 3. *kunst* en *huishoudkunde*, E. FETIS, voorzitter, C. RENARD, verslaggever en G. BUYSSCHAERT, secretaris; 4. *bouwkunde*, F. WELLENS, voorzitter, A. SCHOY, verslaggever en L. MOIANA, secretaris; 5. *geschiedenis*, A. WAUTERS, voorzitter, C. RUELENS, verslaggever en MAETERLINCK, secretaris. Hiermede liep deze eerste ziting ten einde en men vergaderde zich in de afdeelingen.

Ten 1 ¼ uur, begon in de concertzaal van den Vlaamschen schouwburg een groote internationale schermwedstrijd, met geldelijke ondersteuning van het gemeentebestuur ingericht door de koninklijke maatschappij van gewezene onderofficieren van het Belgisch leger.

(Wordt voortgezet.)

Kroniek.

Antwerpen. Er is alhier eene Maatschappij van Antwerpsche Bibliofielen tot stand gekomen, welker bestuur samengesteld is als volgt: ridder G. VAN HAVRE, ridder LEO DE BURBURE, PH. ROMBOUTS, A. DE DECKER, P. GENARD, M. ROOSES en H. WAUWERMANS. De jaarlijksche bijdrage voor de leden is 20 fr., mits welke zij een exemplaar ontvangen van al de werken, die het genootschap voornemens is uit te geven[(1)]. Men kan zich voor het lidmaatschap doen inschrijven bij den heer secretaris

(1) Tusschen deze werken, vermeldt het propectus de volgende: 1 *Het boek*, *gehouden door* JAN MORETUS (II) *als deken der St.-Lucas-Gilde* - 1616-1617 (uit het archief van het museum Plantyn-Moretus); 2. ***D**e ordonnancie van den **A**ntwerpschen ommegang en processie* - XIVe eeuw (uit de verzameling van ridder LEO DE BURBURE); 3. *Kronijken van Antwerpen door* LODEWIJK VAN CAUKERCKEN (uit het stedelijk archief van Antwerpen en uit de koninlijke bibliotheek van België te Brussel); 4. *Kronijken van Antwerpen door* BERTRIJN (verzameling G. VAN HAVRE); 5. *Tractaat der Officieren door* HENDRIK DE MOY; geschiedenis en inrichting der ambten van de Antwerpsche overheden - XVIIe eeuw (uit het stedelijk archief van Antwerpen); 6. *Ordonnancieboek*, *Resolutieboek*, ***B**ussenboek en Rekeningen der St.-Lucas Gilde van **A**ntwerpen*, vervolg der Liggeren (uit het archief der Antwerpsche academie); 7. *Gilden- en **A**mbachtenboek van **A**ntwerpen* (uit het stedelijk archief); 8. *Etymologicon Kiliani,* Latijnsch-Nederlandsch woordenboek door C. VAN KIEL (uit het archief van Plantyn-Moretus); 9. *Carmina latina C. Kiliani* (id.); 10. *Tooneelstukken van Willem van Haecht* (uit de koninklijke bibliotheek van België); 11. *Notitieboek van alle de gedenkweerdige geschiedenissen*, *voorgevallen in onze stad Antwerpen en elders van het jaar* 1772 *tot* 1846 *door* F.J. DE CONINK (uit de verzameling van den heer F. VAN BOGHOUT); 12. *Kronijk van Jan van Wesenbeek* - XVIe eeuw; 13. *Arithmetica door* JACOB DE BESTE, handschrift over de Vlaamsche vestingsbouwkunde, burgerlijke bouwkunde enz. (uit de verzameling DE BURBURE); 14. *Aanteekeningen over de Antwerpsche munters en munten door* FRED. VERACHTER (uit de stedelijke bibliotheek van Antwerpen en uit de verzamelig G. VAN

A. DE DECKER, Oude-Korenmarkt 28, door wien exemplaren van het programma der maatschappij zullen gezonden worden, aan allen, die hiertoe eene aanvraag zullen doen.

Lier. De herstellingswerken van de buitenzijden der Gummaruskerk ondergaan eene vertraging, doordien de plannen nog de goedkeuring van de hoogere overheid niet hebben bekomen. Om te voorkomen, dat sommige bouwvallige sieraden voor de kunst zouden verloren gaan, heeft men de wijze voorzorg genomen ze te laten afgieten in vormen. Er is beslist, in de S^{t}. Josephskapel een nieuw altaar te plaatsen en er muurschilderingen te doen in uitvoeren, alsmede een ijzeren traliehek aan de kerk te plaatsen.

Brussel. De minister van binnenlandsche zaken verwittigt de belanghebbenden, dat eene der beurzen van 600 fr., ingesteld bij koniklijke besluiten van 15 December 1851 en 15 Maart 1864, ten voordeele der leerlingen in de bouwkunde, gehecht aan de koninklijke commissie van monumenten, verkrijgbaar zal zijn, te rekenen van 1 Januari 1878.

- De heer RAYMAKERS, kapitein bij het korps der genie, is den 28^{n} November naar midden-Afrika vertrokken. Deze officier zal een anderen weg volgen dan de kommandant CRESPEL, die, gelast met de leiding van den tocht, uitgerust door het internationaal aardrijkskundig genootschap, langs de Oostkust van Afrika zich naar de binnenlanden van dit werelddeel zal richten. De heer RAYMAKERS, wiens reiskosten door Z.M. koning LEOPOLD II zullen worden gedragen, zal Afrika van de Westkust betreden en, zoo mogelijk, den heer CRESPEL te gemoet gaan. (Zie blz. 160.)

- De heer CROCQ, lid der academie van geneeskunde, heeft, bij tusschenkomst van den senator BONNET (Doornik), 5000 fr. van eenen onbekende ontvangen, om door de academie in 1879 of 1880 als belooning gegeven te worden aan den schrijver van de beste en goed gekeurde verhandeling over de geschiedenis van de zenuwziekten, waaronder vooral de vallende ziekte. De ongenoemde begiftiger heeft nog 25,000 fr. toegezegd, voor het stichten van een 3- of 4-jarigen prijs, toe te kennen aan de beste verhandelingen over het genoemde onderwerp. Des verkiezende, zou de academie de gansche som mogen toekennen aan hem, die een middel zou aanwijzen, waardoor de vallende ziekte zou kunnen genezen worden.

Leuven. In 1875-76 waren bij de hoogeschool 1200 studenten ingeschreven. In 1876 werden door de jurys der examens 444 graden toegekend, te weten: 166 in de rechten, 184 in de geneeskunde, 30 in de wijsbegeerte en letteren en 64 in de wetenschappen.

HAVRE); 15. A*anteekeningen over de **A**ntwerpsche graveurs door* FRED. VERACHTER (id. id.); 16. *Pertinente Memorie nopende het gene gepasseert is merckelijck binnen deze stadt **A**ntwerpen 't sedert dryentwintich Mey seventhien hondert ende sesse tot den* 18^{en} *Juny daernaer;* de hertog van Marlborough te Antwerpen (uit het stedelijk archief van Antwerpen); 17. *De nalatenschap van Gillebert Van Schoonbeke* (uit het stedelijk archief van Antwerpen en uit de verzameling G. VAN HAVRE); 18. *Geldro-gallica conjuratio in totius **B**elgicoe clarissimam civitatem Antverpiam*, *duce Martino Rosheymio* (Marten van Rossem) *conscripta ad prudentiss. vigilantiss. Coss-Senatumque Antverpien,* autore Joanne Servilio; gedrukt bij Antonius Dumaeus 1542 (met aanteekeningen uit het stedelijk archief van Antwerpen); 19. *Antwerpsche liederenboeken;* 20. ***D**e aanval van den hertog van Alençon op* A*ntwerpen* (verzameling G. VAN HAVRE).

Gent. De minister van binnenlandsche zaken, vergezeld van de heeren BELLEFROID, algemeen secretaris, en J. ROUSSEAU, bestuurder der afdeeling van schoone kunsten, letteren enz., heeft op 9 October alhier de tentoonstelling van schoone kunsten bezocht.

Voor het stadsmuseum is aangekocht *De Reservist*, tafereel van C. GUSSOW, leeraar aan de academie van Berlijn.

- De Koormaatschappij leert de *Rubenscantate* van J. DE GEYTER en P. BENOIT; zij is voornemens ze den 12^{n} Januari uit te voeren, onder de leiding van den heer E. DEVERS. (Zie voor den tekst onze blz. 78.)

Oorlog.

Brugge. Tusschen de papieren der voormalige kamer van koophandel dezer stad, thans berustende in het stedelijk archief, bevindt zich eene lijst van personen, die door de aloude kamer van koophandel, destijds bestaande uit de makelaarsgilde, veroordeeld werden tot boeten tusschen de jaren 1338 en 1415.

Doornik. Voor het stedelijk archief zijn de volgende handschriften aangekocht: 1° Gewijsden, vonnissen en belangrijke beslissingen, verzameld door PIETER CUVELIER, gewezen lid van den grooten raad te Mechelen (foliant van 209 blz.); 2° Protocol, waarin zaken behandeld zijn rakende de hoofdplaatsen Bergen en Valencijn en Henegouwen (foliant van 138 blz.); deze beide handschriften zijn gesteld in de Fransche taal; 3° Commentarius ad consuetudinem homologratam Tornacensem (foliant van 170 blz.).

Luik. In het afgeloopen jaar telde de hoogeschool 834 studenten, te weten: 94 in de wijsbegeerte en letteren, 157 in de rechten, 133 in de wetenschappen, 153 in de geneeskunde en 297 voor de bijzondere scholen.

Buitenland.

Rotterdam. De stedelijke afdeeling van het Nederlandsch tooneelverbond opent eenen prijskamp voor oorspronkelijke nog niet gedrukte of opgevoerde tooneelstukken (treur-, tooneel- of blijspelen); bij voorkeur zag men de schrijvers hedendaagsche Nederlandsche toestanden behandelen. De keurmeesters (J.E. BANCK, A.C. LOFFELT, P.H. DE CLERCQ, A.J. LEGRAS en H.T. KATTEN) hebben het recht om het stuk,

waaraan zij, na lezing, den prijs (groot 500 gl.) mochten toewijzen, na de opvoering nogmaals 500 gl. toe te kennen. De stukken vóór of op 1 Augustus 1878 te bestellen aan H.T. KATTEN, Witte-de-Withstraat 33, te Rotterdam, bij wien het omstandig programma verkrijgbaar is.

Parijs. Onder de schilderijen, die bij den kunstkooper GOUPIL te koop hangen, bevindt zich het *Gezicht eener buitenwijk in eene stad van Zuid-Rusland op eenen zaterdagavond;* dit stuk, van een Poolschen schilder met name CHOLMONAKI, wekt zeer de aandacht. Op het midden der schilderij is een wagen afgebeeld, die door vier rennende paarden, naast elkander gespannen, wordt voortgetrokken door de opspattende modder, terwijl daarnevens drie dronkaards voortstrompelen en op den achtergrond eene verlichte herberg en eenige straatlantarens, door een valen nevel heen, hier en daar eenig licht afgeven. Het stuk schijnt zeer dof van toon, maar meesterlijk geteekend te zijn. Bij voornoemden kunstkooper hangt ook eene zeer kleine schilderij van MEISSONTER (*Negen krijgslieden uit de* XVIIe *eeuw die kaartspelen in een wachthuisje),* waarvoor niet minder dan 130,000 fr. gevraagd wordt.

Londen. De bibliotheek van het Britsch museum is onlangs in bezit gekomen van tweezeldzame stukken. Het eene is de aflaat-bulle van LEO X, welke, zooals men weet, aanleiding gaf tot de protestantsche beweging. Dit stuk, uitgegeven in 1517, onder toezicht van ALBERTUS VAN BRANDENBURG, aartsbisschop van Maagdenburg, is gedrukt op perkament. Het andere stuk is een kerkboek, gedruktop zeer fijn perkament, toebehoord hebbende aan prins HENDRIK, oudsten zoon van HENDRIK VII en eersten echt genoot van CATHARINA van Aragon; het bevat eenige doorden prins eigenhandig geschrevene regels in de Fransche taal, en op de eerste bladzijde staat het handteeken van KAREL SOMMERSET, graaf van Worcester, lordkamerheer van HENDRIK VIII.

De oorlog.

Volgens mij was er nooit een goede oorlog, noch slechte vrede. Met welke oneindige verbeteringen voor de genoegens en gemakken des levens zou het menschelijk geslacht niet verrijkt zijn geweest, indien het geld, dat men aan den oorlog heeft verkwist, gebruikt ware geweest voor werken van openbaar nut! Welke uitbreiding hadde de landbouw niet verkregen, zelfs op de toppen der bergen! Hoeveel rivieren zouden er niet bevaarbaar zijn gemaakt en met kanalen aan elkander verbonden! Hoeveel bruggen, hoeveel uitwaterings-vaarten, hoeveel nieuwe wegen! Hoeveel gebouwen en verbeteringen, die de wereld in een waarachtig aardsch paradijs zouden hebben herschapen! Dit hadde men bekomen, indien men aan het goed zooveel millioenen had besteed, als men heeft gebruikt om het kwaad te stichten, om de ellende in duizende huisgezinnen te brengen en om het leven te ontnemen aan duizende werkzame wezens, wier arbeid nuttig zijn kon.

BENJAMIN FRANKLIN.

Simon Stevin.

Naastgaande beeld prijkt in brons op de plaats die thans den naam draagt van dezen beroemden Vlaamschen wiskundige en ingenieur te Brugge.

SIMON STEVIN.

In 1874, blz. 169, hebben wij eenige inlichtingen over hem medegedeeld. Het beeld werd uitgevoerd door den beeldhouwer SIMONIS en in brons gegoten in de werkplaats van den heer TROSSAERT. S. STEVIN is voorgesteld in peinzende houding, met een passer in de rechter hand, terwijl de linker rust op een papier, waarop zijn parrallelogram der krachten geteekend staat. Het hoofd is uitgevoerd naar het portret dat in VAN CAPELLE'S *Bijdragen tot de geschiedenis der wetenschappen en letteren* voorkomt en gegraveerd werd naar aanleiding eener schilderij berustende in de Leidsche hoogeschool.

De plechtige inhuldiging had te Brugge plaats den 26^{n} Juli 1846 met luisterlijke feesten en eene Fransche cantate van den heer INGHELS, op muziek gezet door den heer BUSSCHOP. Ter eere van den heer INGHELS zij gezegd, dat hij later zijne cantate in het Vlaamsch heeft overgebracht.

De tooneel- en letterkundige maatschappij onder kenspreuk: *IJver en Broedermin,* liet te dier gelegenheid, bij C. DE MOOR, te Brugge een bundeltje in-8° van 86 blz. verschijnen, bevattende de *Bekroonde werken over Simon Stevin,* gevolgd door eene naamlijst der groote mannen van Brugge. In dit boekje komen voor: Lof en Levensschets van Simon Stevin, door P.F. VAN KERCKHOVEN; Brugge ter gelegenheid der inhuldiging des standbeelds van S. STEVIN, zangstuk door P. VAN DUYSE, beide bekroonde stukken; de lof van S. STEVIN door VAN SOMEREN (van Rotterdam), waaraan de koninklijke maatschappij van vaderlandsche taal en letterkunde, te Brugge, in het jaar 1821 den uitgeloofden gouden eerepenning had toegewezen.

Te Brussel verscheen hetzelfde jaar bij A. VAN DALE een *Mémoire sur la vie et les travaux de Simon Stévin* door den heer STEICHEN, leeraar van werktuigkunde bij de krijgsschool te Brussel, onder medewerking van den heer ALEXIS BRIALMONT, officier der genie.

Tentoonstelling van kunstnij[ver]heid te Gent.

Blz. 134 wierpen wij eenen blik op de werken van hedendaagsche kunstnijverheid en deelden den uitslag mede der bijzonderste prijskampen, zonder echter te gewagen van het merkwaardigste gedeelte der tentoonstelling, namelijk de oude voorwerpen, eene zeer belangrijke verzameling van ijzeren, koperen, zilveren en gouden werken, banieren, toortsen, kassen, koffers, tapijten, kanten, borduurwerk, gebakken aarde, steen, glas, kristal, porselein, enz., schatten van de kunstvlijt onzer vaderen, die den rijkdom der toenmalige gilden uitmaakten. Deze tentoonstelling was als een open boek, dat ons het maatschappelijk en huiselijk leven uit het verleden voor oogen tooverde. Ongelukkiglijk was de beschrijving uitsluitend in de Fransche taal gedrukt; wij hopen, dat de Provinciale Syndicale Kamer eene volgende maal verstandiger handelen zal en de Vlaamsche taal en mitsdien de Vlaamschsprekende bevolking, hun recht geven zal.

De catalogus, eene parel van drukkunst des heeren EUG. VAN DER HAEGHEN, bevat 1154 nummers, waartusschen geheele kassen, bevattende verscheidene voorwerpen van dezelfde soort, onder één cijfer vermeld.

Huishouw: Steenen en gebakken aarden voorwerpen, onder

andere zeer schoone schoorsteenplaveien, afkomstig uit de voormalige Sint-Baafsabdij en toebehoorende aan de stad Gent en aan de heeren DE RUDDER, L. VERBOECKHOVEN, VAN DER VIN, H. VAN DER HAEGHEN en TH. BUREAU.

Schrijnwerk: Poorten, deuren, vensters met luiken of blinden uit de XVe, XVIe en XVIIe eeuw, waartusschen die der oude refugie van Drongen.

IJzerwerk: Sloten voor deuren, kassen, koffers, hangsloten, sleutels, scharnieren, trap- en raamleuningen, welk alles nog grootendeels onzen smeders tot model kan dienen, en niet het minst de schoone ijzeren lichtkroon in ojivalen stijl met het opschrift: *Sta trinitas unus Deus*, uit de XVIe eeuw, van het Gentsch stadhuis, eene kleine lichtkroon voor acht kaarsen van den heer E. ROGIERS, een kandelaar der XVIe eeuw van graaf LIMBURG-STIRUM, haardijzers, schuppen, tangen, enz., ijzeren kisten, met ijzer beslagene koffers, enz.

Meubelen: Kassen in den Vlaamschen stijl der XVIIe eeuw en eenige andere in ojivalen stijl, van welke laatste een kleintje toebehoorende aan den heer L. VERBOECKHOVEN; een kredenstafeltje der XVe eeuw, toebehoorende aan den heer E. LIPPENS; stukken huisraad, lessenaren, enz. ingelegd met koper, schildpad, ivoor, marmer enz.; allerlei koffers, waartusschen als de schoonste zijn te noemen, een koffer van den heer ZAMAN (stijl der kunstherbloeiing 1683), een ander van de Kalklossersvereeniging en het aan 't stadsbestuur van Gent toebehoorende Privilegiekoffer van de gilde der Weynsegghers; tafels, muzieklessenaren, horlogekassen en friezen van schoorsteenmantels; zetels en stoelen uit de XVe, XVIe en XVIIe eeuw; gebeeldhouwde lijsten, kandelaren, handoekdrogers, een eikenhouten geslokene blaasbalg, enz.

Gouden en zilveren werken: Zilveren bloementuil, in 1787 gedreven door TIBERGHIEN, toebehoorende aan de Gentsche academie van schoone kunsten, eene kristallen doos met zilveren sieraden (stijl Lodewijk XV), eigendom van graaf LIMBURG-STIRUM; zilveren en dito vergulde bekers, halskettingen van verschillende gilden, waartusschen de merkwaardigste die der goudsmedersgilde is, samengesteld uit 16 schakels, waarin met kleine figuurtjes voorstellingen uit den mijn-arbeid zijn afgebeeld, terwijl op het aan de ketting bevestigde schild de heilige ELIGIUS voorkomt. (Zie *De Vlaamsche School 1875*, blz. 132).

Tapijten. In deze afdeeling waren tentoongesteld de thans aan het gemeentebestuur van Gent toebehoorende beroemde muurtapijten uit het Gentsche Gravenkasteel, met voorstellingen uit Alexanders leven en uit de fabelleer; twee tafelkleeden van de XVe eeuw, voortkomstig uit hetzelfde kasteel en toebehoorende aan het begijnhof van St.-Amandsberg en aan den baron de NEVE; drie muurtapijten, waarop is vertoond de strijd tusschen de deugd en de ondeugd, toebehoorende aan den heer L. DE FARCY, te Angers.

De tentoonstelling werd op 27 September bezocht door de koninklijke familie.

Tevens als wij ons leedwezen betuigen niet in de gelegenheid te zijn om breeder uit te weiden over de tentoonstelling, wenschen wij de heeren inrichters hartelijk geluk over de schitterende wijze, waarop zij hunne moeielijke taak volbrachten.

> Eerbiedig den aard en de vrijheid uwer kinderen, opdat het hun welga en hun bestaan op aarde van kracht getuige.

FRIEDRICH SCHLEIERMACHER.

De caoutchouc.

Waar is de tijd, toen de caoutchouc schier uitsluitend diende tot het leveren van gom-elastiek, dusgenaamd ezelsoor, voor het uitvegen van potloodgeschrift en potloodstrepen? Ver ligt die tijd nog niet achter ons, maar in het betrekkelijk klein getal jaren welke er sedert dien verloopen zijn, heeft de menschheid een inderdaad buitengewoon vernuft aan den dag gelegd, waar het op't doen van nuttige uitvindingen aankwam. Vandaar dat aan de eens zoo nederige caoutchouc de eer wedervaren is, verheven te worden tot een belangrijk handels- en nijverheidsartikel. Wat zien wij tegenwoordig al niet van caoutchouc maken! Kleedingstukken vooreest en wel namelijk regenmantels, overschoenen, dusgenaamde galoches, hoofddeksels, zwemgordels, kammen, knoppen van stokken, stukken om misvormingen of onvolmaaktheden van het menschelijk lichaam te verbergen, enz. Vervolgens buizen en darmen voor waterleidingen en anderszins; tochtbanden om te beletten dat de wind langs de spleten van ramen en deuren in de vertrekken dringt; sluitingen voor flesschen en kruiken, stootkussens voor spoorwegrijtuigen, luchtkussens, uitnemend fraai kinderspeelgoed, pompkleppen en vele andere voorwerpen nog, waarvan, indien wij moesten trachten ze alle te noemen, de lijst te lang zou zijn om hier opgenomen te worden. In Engeland heeft men reeds vóór vele jaren proeven genomen, om paardenstallen met caoutchouc te bevloeren. Die vloeren bleken uitmuntend te voldoen, daar zij de gezondheid der paarden bevorderen en beletten, dat de dieren, als ze zich laten vallen, zich zouden kwetsen. In vele stallen wordt dan ook bedoelde bevloering reeds aangetroffen. In Engeland beveelt men zelfs die vloeren ook voor gewone woonkamers aan, omdat zij minder slijtbaar zijn en veel minder vuil opnemen dan de houten vloeren, waarvan de naden zoo dikwijls uitwijken. Ze hebben de nadeelen ook niet van de gewone tapijten waarvan de sleet groot is en die veel stof afgeven. Ook nemen de bedoelde vloeren niet de vlekken van inkt, olie, enz. op, als de houten vloeren of de tapijten en het loopen er op maakt evenmin gedruisch als op tapijten. Alle morgenden met een natten doek afgewischt, blijft de nieuwe vloer zindelijk en stofschoon. Men gebruikt daartoe ook de hardere gutta percha, maar of over het geheel dat, dan wel de meer elastieke caoutchouc beter voor dat oogmerk is te achten, werd nog niet voldoende uitgemaakt.

Zooals men weet, is de caoutchouc het verdikte sap, dat men verkrijgt door het maken van kerven in de schors van zekere boomen, welke in Zuid-Amerika, in Oost- en West-Indië

en in eenige andere streken worden aangetroffen. Volgens berichten, onlangs openbaar gemaakt, zou men bij de inzameling van het boomsap met weinig overleg, ja zelfs zeer roekeloos te werk gaan. Onder andere werden in Brazilië caoutchoucboomen van 45 tot 60 meters lengte geveld, ten einde in eens veel sap te kunnen oogsten. Geheele caoutchouc-bosschen werden op deze wijze vernield. Dit een en ander heeft de aandacht van het Engelsche staatsbestuur gaande gemaakt, welk dan ook bedacht is geweest op het nemen van maatregelen, ter bevordering van de aankweeking der caoutchouc-boomen in sommige zijner overzeesche bezittingen. Zoo heeft het, onder andere, 2000 scheuten van Braziliaansche caoutchouc-boomen naar het eiland Ceylon gezonden, die er zich in een paar maanden tot zulke boomen hebben ontwikkeld, dat er caoutchouc is van kunnen ingeoost worden, welke van de beste soort bleek te zijn. In Juni 1876 werden 90,000 boomscheuten verzonden, waarvan er evenwel slechts 2500 in goeden staat hunne bestemming bereikten; die 2500 stuks werden geplant op eene ruimte van 270 vierkante meters en sommige daarvan bereikten op weinige dagen eene lengte van $0^{m}45$. De kloekste zijn overgeplant in kisten, met 50 te gelijk, om gezonden te worden naar Ceylon, Singapore en Birmanië, waar zij, in den vollen grond gezet, onder eene hun gunstiger luchtstreek, al spoedig tot bosschen zullen aangroeien.

> Het heil van den nederige bestaat in tevredenheid.
> J.J. CREMER.

300^{e} geboorteverjaringsfeesten van P.P. Rubens.
(Vervolg van blz. 183.*)*

Ter gelegenheid van de feesten, stelde de heer KAREL VERLAT, in een op zijne kosten opzettelijk daartoe opgericht houten lokaal in de Twaalfmaandenstraat, 50 schilderijen en studiën van zijne hand ten toon, door hem vervaardigd te Jerusalem, uit welke stad hij kort geleden in Antwerpen was teruggekeerd.

In schier alle stedelijke kringen en genootschappen hadden feestelijke vereenigingen plaats.

Tusschen de kerken, die het drukst bezichtigd werden door de vreemdelingen, verdient de Lieve-Vrouwe, waar Rubens' bijzonderste stukken prijken, allereerst te worden genoemd. In het op dezen dag in dien tempel gehouden lof, werd DE BURBURE's *Coeli enarrant* met veel volmaaktheid ten gehoore gebracht.

Ten 5 ure, groot feestmaal in de fraai versierde en prachtig met gas verlichte Beurs. De burgemeester zat voor; aan zijne rechterzijde namen plaats de heeren DE LABORDE, van Parijs, B. DU MORTIER, staatsminister, L. ALVIN, voorzitter der koninklijke academie van België, D. VERVOORT, voorzitter van den *Cercle artistique* van Brussel, C. POTVIN, letterkundige te Brussel, KAULBACH, lid der academie van Munchen, GRATTAN, consul van Engeland te Antwerpen, ARMITOYE, van de royal academy van Londen, generaal GLOESENER, WELLENS, voorzitter der koninklijke commissie van monumenten, THOMES, lid van het instituut van Frankrijk, E. SLINGENEYER, kunstschilder te Brussel, E. VAN BEMMEL, hoogleeraar te Brussel, SPRINGER, voorzitter van *Arti et Amicitia* te Amsterdam, WOLF, bouwmeester te Praag, en VON

ROSEN, lid der academie van Stockholm; links: de heeren J. ROUSSEAU, bestuurder der afdeeling voor schoone kunsten bij het ministerie van binnenlandsche zaken, afgevaardigd door het Belgische staatsbestuur, CH. BLANC, lid van het instituut en de academie van Frankrijk, DE LAVELEYE, hoogleeraar te Luik, PERRIN, oud lid der kamer van volksvertegenwoordigers, GUILLAUME, lid van het instituut van Frankrijk en bestuurder van de school van schoone kunsten te Parijs, N. DE KEYSER, bestuurder der academie te Antwerpen, VIEUXTEMPS, toonkundige, KIND, consul van het Duitsche rijk te Antwerpen, REBER, bestuurder van het museum te Munchen, MEISSONIER, kunstschilder te Parijs, DE SELYS-LONGCHAMPS, senator, generaal CARETTE, G. VAN HAVRE, oud senator, J. DAVID, kolonel der Antwerpsche burgerwacht, DE JONGE VAN ELLEMEET, oud-lid van de eerste kamer der staten-generaal te Oostkapelle (Middelburg), LEUBACH, lid der academie van Munchen, J. GARNIER, bouwmeester te Parijs, lid van het instituut van Frankrijk, A. WAUTERS, archivaris der stad Brussel, STEFFERK, afgevaardigde van het Berlijnsche *Künstgenossenschaft* en ED. PECHER, voorzitter van het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen* van Antwerpen.

De inschrijving voor den feestdisch kostte 50 fr. per persoon. Een zeker getal uitstekende mannen hadden (natuurlijk kosteloos) uitnoodigingen ontvangen. Achter de eeretafel las men het opschrift *Hommage à Rubens.* De bovengalerij der Beurs was bezet met dames. De dischkaart, geteekend door HUBERT MEYER, had veel overeenkomst met de door ons in 1867 op blz. 14 medegedeelde, behalve dat zij de wapenschilden bevatte van België, Rubens, de *Lucasgilde* en het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen.* Bij het nagerecht was de eerste dronk, voorgesteld door den burgemeester, ter eere van Z.M. den koning en de koninklijke familie. Verder werd het woord gevoerd door de heeren DE LABORDE, B. DU MORTIER, DE JONGE VAN ELLEMEET, STEFFERT, HILLER en anderen.

Om 5 ure vereenigden zich 150 leden der Landbouwmaatschappij van het Noorden, op de pui van het nieuw gerechtshof, aan een feestmaal, den heeren keurders der prijskampen aangeboden. Deze plaats was prachtig versierd met allerhande kostbare gewassen en bloemen, terwijl op den achtergrond een vlaggentros zich verhief, waartegen het borstbeeld des konings prachtig uitloste. Aan het nagerecht bracht de heer voorzitter DE CANNAERT D'HAMALE, in welsprekende woorden eenen heildronk aan den koning, die, door den telegraaf aan Z.M. overgeseind, een hoogst welwillend antwoord uitlokte. Baron DE CATERS, ondervoorzitter, bracht eenen heildronk aan de verschillende overheden, namelijk den minister van binnenlandsche zaken, den gouverneur, den burgemeester en den

krijgsbevelhebber der provincie. Deze laatste nam daarop het woord om de vergaderden geluk te wenschen over den voortreffelijken uitslag der tentoonstelling; hij besloot zijne rede met eenen dronk op den vooruitgang van den landbouw.

De heer DERBAIX, voorzitter van den provincialen raad en van de landbouwmaatschappij der provincie Henegouwen, bracht eenen toost uit op den voorzitter en de leden der inrichtingscommissie; baron ED. OSY, op de heeren leden van de internationale jury, namelijk de heeren VAN DER VLIET (Haarlem), J.A. BARRAL (Parijs), baron de CHESTRET DE HANEFFE (Luik); de heer DE BEUCKER dronk ter eere der tentoonstellers en de heer BARRAL dankte den baron OSY. Daarna spraken nog de heeren VAN DER VLIET, ROLIN-JAECQUEMYNS, DE DAMSEAUX (Luik), MEEUS (Wyneghem), A. GEELHAND, A. DE COCK, welke laatste spreker eenen toost instelde op Antwerpens stadsbouwmeester P. DENS. Vervolgens werden nog toosten uitgebracht door den heer VAS VISSER (Driebergen) op de Antwerpsche vrouwen, door den heer WAFELBAKKER (Amsterdam) op den heer A. GEELHAND als inrichter der harddraverij, enz.

Ten 6 ½ ure, kostelooze vertooning in den Vlaamschen schouwburg, door liefhebbers der *Mertensvereeniging*, van *Rubens' jeugd*, door E. VAN BERGEN, en *Rubens*, door P. BILLIET. De zaal was kroppens vol en de toeschouwers overlaadden spelers en schrijvers met luide bijvalsbetuigingen.

Ten 7 ure, groote verlichting en luisterrijk concert in den dierentuin, die inderdaad een tooverachtigen aanblik opleverde, dank zij vooreerst de prachtige plaatselijke gesteldheid en vervolgens de smaakvolle en onbekrompene wijze waarop de verlichting was aangebracht. Het bestuur der maatschappij heeft zich, bij deze gelegenheid, eenmaal te meer op de hoogte zijner moeielijke taak getoond. De muzikale uitvoering was uitmuntend en werd, buiten de leden van de maatschappij, door honderde vreemde bezoekers bijgewoond.

In den *Burgerkring,* Keizerstraat, had ten 7 ½ ure een groot tooneelkundig avondfeest plaats, ingericht door de leden van de tooneel- en letterkundige afdeeling der maatschappij. In de netjes versierde zaal was eene plaats ingeruimd voor RUBENS' borstbeeld, met eikenloof en lauwerbladeren omkranst. Men vertoonde met veel bijval *Rubens en zijne leerlingen* en *Rubens en Van Dyck,* beide naar het Fransch door twee bestuurleden der afdeeling omgewerkt.

Op het hooger gemelde uur begon het hoffeest in de Harmonie. De hof der maatschappij was keurig versierd met beelden, kolommen, tempels, alles schitterend met gas verlicht. De bezorging der verlichting was toevertrouwd aan de heeren gebroeders SERVAIS. Een gedeeltelijk doorschijnend schilderwerk vertoonde de afbeelding van de opene plaats uit RUBENS' woning te Antwerpen met een zicht op den tuin, een ander dergelijk schilderwerk, een vuurspuwenden berg, enz. Beurtelings werd een en ander in groen, rood en blauw Bengaalsch licht gesteld waarna in brandende letteren de getallen en woorden oprezen: *1577. Honneur à P.P. Rubens. 1877.* De voorstelling was recht fraai te noemen. Eene bijzondere melding verdient ook de wijze, waarop de in den hof bestaande fontein versierd was. In bloembedden kon men *Hommage à P.P. Rubens* lezen, in letters gevormd bij middel van levende bloemen. (Wij stippen hier tusschen haakjes aan, dat hetzelfde te lezen stond in een bloembed van het gemeente-Park; in deze wandelplaats was dit eigenaardig huldeblijk evenwel ook in de Vlaamsche taal gesteld.)

De stukken voor het in de Harmonie te geven concert, waren met veel smaak gekozen en ook aan de uitvoering van het gedrukte programma, was door den heer JOS. ROEDER meer dan gewone zorg besteed. Het was namelijk voorzien van eene titelplaat geteekend door HUBERT MEYER, die wij hier op naastgaande bladzijde mededeelen, terzelfder tijd als wij achter deze regels het programma zelve laten volgen:

Programme.

1° Marche triomphale de la *Reine de Chypre*, à double orchestre	F. HALÉVY
2° Ouverture d'*Hamlet* (symphonie)	ALEX. STATDFELDT
3° Fantaisie sur le *Palhudier du Bourg de Batz* (harmonie)	E. FEBVRE
4° Souvenir de la *Dame blanche*, par ALPH. LEMAIRE (symphonie)	A. BOÏELDIEU
5° Ouverture d'*Obéron* (harmonie)	C.M. DE WEBER
Hommage à P.P. Rubens, ouverture couronnée au concours ouvert par la Société Royale d'Harmonie (1877) à l'occasion des Fêtes Jubilaires	JAN BLOCKX
6° Mosaïque sur la *Reine de Saba* (harmonie)	CH^{S} GOUNOD
7° Valse interrompue (harmonie)	L. MONTAGNE
8° Marche héroïque (symphonie)	CAMILLE SAINT SAËNS
9° Grand air varié, pour divers instruments (harmonie)	SCHROEDER
10° Transcription de l'opéra *Aïda*, avec double orchestre, arrangée par ALPH. LEMAIRE	J. VERDI
11° Polka pour piston solo, exécuté par M. VAN DE WYNKELE	ARBAN

Het stuk van JAN BLOCKX, bekroond in den muzikalen prijskamp, door de Harmonie uitgeschreven (zie blz. 110), verwierf den meesten bijval. 't Is een zeer verdienstelijk werk, welk de groote verwachtingen sterkt, die de jonge en reeds gunstig gekende Antwerpsche toonzetter van zich heeft doen opvatten. De uitvoering was hoogst voldoende te noemen.

Het voortreffelijk orkest der maatschappij, onder de bekwame leiding van den uitstekenden muziekmeester A. LEMAIRE, toonde zich zijne faam en zijnen bestuurder

ten volle waardig, wat ook het geval was met het muziekgenootschap *Les Amis Réunis*, van Bordeaux, dat zich door zijne deelneming aan de uitvoering van het programma van 't concert in de Harmonie van eene zeer gunstige zijde deed kennen. De Fransche muzikanten werden hartelijk toegejuicht. Eene toevallige omstan-

SOCIÉTÉ ROYALE
D'HARMONIE D'ANVERS.
P. P. RUBENS
300me Anniversaire
de sa naissance
19 - 26 Août 1877.
1577
1877

digheid was oorzaak, dat de nummers 1 en 10 van het programma ongespeeld bleven, wat des te algemeener bejammerd werd, omdat zij door de liefhebbers van Bordeaux moesten vertolkt worden (aan de hulpkiosk, voor het tweede orkest in den tuin opgericht, doofde namelijk het licht uit, de toevoer van gas in de buizen te slap zijnde).

Het feest der Harmonie werd ten 11 ure op waardige wijze gesloten door een inderdaad schoon vuurwerk, dat ook buiten den hof door eene talrijke menigte nieuwsgierigen met luidruchtig betuigde belangstelling werd aanschouwd.

De danspaleizen, Variétés, Alhambra, Rubenspaleis, Champs Elysées, enz. bleven geheel den nacht open. Vele vreemdelingen, die geen logement hadden kunnen vinden, hadden zich te slapen gelegd op de banken der openbare wandelingen, namelijk in het Park en de singelleien.

(*Wordt voortgezet).*

Kroniek.

Antwerpen. *Koninklijke academie van schoone kunsten.* Bij koninklijk besluit van 28 November zijn de benoemingen goedgekeurd als werkende leden van het academisch korps der heeren A.N.N. ROBERT, historieschilder en J. FRANCK, graveerder, te Brussel, ter vervanging van wijlen J.B. MADOU en A. PAYEN.

- Bij koninklijk besluit van 8 December is de heer H. HYMANS, bewaarder van de afdeeling gravuren bij de koninklijke bibliotheek te Brussel, benoemd tot leeraar van schoonheidsleer en algemeene letterkunde.

- Den 16^{n} December werd te Cappellen een grafteeken onthuld, opgericht ter nagedachtenis van den overleden gemeenteonderwijzer VERCAMMEN, en bekostigd uit de opbrengst van vrijwillige inschrijvingen, waaraan ook de gemeenteraad van Cappellen deelgenomen heeft door te beslissen, dat het bronzen borstbeeld van den vereerde, welk het gedenkteeken versiert, uit de gemeentekas zou betaald worden. Het werk is uitgevoerd door den Antwerpschen beeldhouwer EDW. MAREELS.

- *Aardrijkskundig genootschap.* Op Woensdag, 12 December, ten 8 ½ ure 's avonds, had in het stadhuis eene vergadering plaats, waarop majoor ADAN, werkend lid van het genootschap en der Afrikaansche vereeniging, eene verhandeling hield *Over het gebruik der sterrekunde bij de ontdekkingsreizen.* Voor de prijskampen van het genootschap (zie blz. 11) zijn 4 stukken ontvangen, voorzien van de volgende kenspreuken: 1. *Illi Rebur* enz., 2. *Jetons les yeux sur cette terre* enz., 3. *Rien n'est beau que le vrai,* 4. *Parvis ad majora.*

- Het gemeentebestuur heeft twee groote telephons aangekocht voor den dienst der gemeentescholen. (Zie blz. 159).

- De zoo gunstig gekende kunstschilder L. HENDRIX, heeft een tafereel voltooid voorstellende de *Kroning van het O.-L. Vrouwe beeld te Scherpenheuvel door mgr. Deschamps*, *aartsbisschop van Mechelen in 1872.* Op een schitterend en rijk uitgespreid tapijt verheft zich het altaar en daarop staat de aartsbisschop in plechtgewaad, bijgestaan door twee geestelijken die tot de kroning van het beeld overgaat; naast het altaar zijn kloosterlingen geplaatst, waarbij de predikheeren, en de knielende minderbroeder kapucijn, flinke en krachtige mannen, eene scherpe en gelukkige tegenhangsel vormen met het bovendeel der voorstelling. Aan den voet

van het altaar zit mgr. ANTHONIS in plechtgewaad met den mijter op het hoofd en den staf in de hand, waarnevens een aantal hooge geestelijken, onder andere mgr. LAUWERS de pastoor van Scherpenheuvel en anderen. Het tafereel is reeds sedert eenigen tijd in de kerk te Scherpenheuvel geplaatst.

Brussel. De hoogleeraar J.F.J. HEREMANS is door de letterkundige afdeeling der academie van België benoemd tot lid van de commissie voor de levensschetsen van vaderlandsche beroemdheden, ter vervanging van wjilen den baron GUILLAUME.

- Verschillende nijveraars hebben zich tot den minister van binnenlandsche zaken gewend, ten einde de ondersteuning van het staatsbestuur te bekomen voor het inrichten eener Belgische wereldtentoonstelling in 1880, ter gelegenheid der 50e verjaring van België als onafhankelijk land.

- Met de 6e onlangs verschenen aflevering is thans de eerste reeks volledig van de *Documents iconographiques et typographiques de la Bibliothèque royale de Belgique*, te weten: 1o *Spirituale pomerium*, 12 platen met tekst van L. ALVIN, 2o *Gravures criblées*, 3 platen met beschrijving van H. HYMANS, 3o *La Vierge de 1418*, 3 platen met tekst van C. RUELENS, 4o *Vues de Louvain*, 18 bladen door JULIUS PETIT beschreven, 5o *Les neuf preux*, 4 platen met tekst van ED. FETIS, 6o *La Légende de St.-Servais*, met 24 afbeeldingen op 6 bladen en tekst van C. RUELENS.

- Onlangs zijn de volgende benoemingen en bevorderingen in de Leopoldsorde gedaan: de heeren CRANINCKX, hoogleeraar te Leuven, L.G. DE KONINCK en TH. SCHWANN, hoogleeraars te Luik, kommandeurs, J.F.J. HEREMANS, hoogleeraar te Gent, kanunnik T. LAMY, hoogleeraar te Leuven, S. BORREMANS, archivaris te Namen, L. GALESLOOT, hulp-archivaris van het rijk, A. SNIEDERS, letterkundige te Antwerpen, en M. DE LA GARDE, letterkundige, ridders.

- Ter gelegenheid van het aanstaande huwelijk van ALFONS XII, koning van Spanje, met de infante dona MERCEDES van Montpensier, zullen in Madrid groote tooneelvoorstellingen worden gegeven, waarop de vermaarde baryton FAURE, leeraar bij het Brusselsch conservatorium, zingen zal, tegen 50,000 fr. vergoeding.

Brugge. De kunstschilder VAN HOLLEBEKE legt de laatste hand aan den kruisweg, dien hij in de St.-Jacobskerk schildert.

Buitenland.

Rozendaal. In deze Noord-Brabantsche gemeente bestond van voor eeuwen eene schutters- of Sint-Sebastiaansgilde, waarvan de vier laatst overblijvende leden in bezit gebleven waren van: een huis met tuin en bijhoorigheden, het archief, de vlag waarop de beschermheilige was afgebeeld en een uitmun-

tend in zilver gedreven kraag, waaraan een zilveren vogel en een aantal schilden en gedenkpenningen gehecht waren, die de gildekoning droeg in plechtige omstandigheden. Het huis met grond en toebehooren is op 13 en 27 November openbaar verkocht. De zilveren kraag, een meesterstuk van drijfwerk uit den tijd der kunstherbloeiing, was reeds vroeger verkocht aan Amsterdamsche joden, er wordt beweerd voor 600 gl. Het is zeer te betreuren dat het gemeentebestuur van Rozendaal dit juweel heeft laten ontvoeren; het was waarschijnlijk een geschenk van een der vroegere prinsen van Oranje; op den kraag waren verheven gewerkt afgebeeld het wapen des prinsen van Oranje en Nassau, in vier schilden de zinnebeelden van het geloof, de hoop, de liefde en de rechtvaardigheid. In hun belang hadden de laatst overblijvende gildebroeders wijzer gehandeld dit kunstwerk evenals het gildehuis openbaar te koop aan te bieden, daar het eene bijna onschatbare waarde bezat. Wij koesteren nog slechts de hoop dat het stuk moge in Nederland blijven en in het een of ander museum te recht komen. Bericht aan onze Nederlandsche kunstvrienden.

Amsterdam. Het wiskundig genootschap *Een onvermoeide arbeid komt alles te boven* zal in den aanvang van 1879 zijn 100-jarig bestaan vieren. Te dezer gelegenheid is het voornemens uit te geven de op het stadhuis te Leiden in 1599 gedrukte *Corte onderrichtinge over het discauteeren van Custinghen* (pandrenten) door L. VAN CEULEN, J. PRZ. DOU en S. VAN HOUT, benevens de langen tijd verloren gewaande *Waardije van Lijfferenthe naar proportie van Losrenthen door* JOHAN DE WITT, 1671.

- Bij den uitgever A. LEVY verschijnt eene nieuwe uitgaaf van OVIDIUS' *Gedaanteverwisselingen*, met eenen tekst van RENÉ MÉNARD en eene levensschets van den Latijnschen dichter. Het werk is versierd met de platen die gediend hebben in 1733 voor de Amsterdamsche uitgaaf van hetzelfde werk. Elke aflevering (in 't geheel komen er 8) kost 10 fr. Vijftig genummerde exemplaren, op Hollandsch papier gedrukt, zullen afgeleverd worden tegen 15 fr. de aflevering.

- Blz. 95 hebben wij gemeld, dat de schilderijverzameling VAN LOON aangekocht was door ROTHSCHILD. Naar het schijnt zal zij gesplitst worden in vijfdeelen, waarvan elke tak der familie ROTHSCHILD er een zal bekomen. De verzameling bestaat uit de portretten der echtgenooten DAEY, uit Alkmaar, door REMBRANDT in 1634 en 1643 geschilderd (zij werden in 1798 voor 4000 gl. gekocht en kosten nu aan den ROTHSCHILD die ze voor zijn deel bekomt 360,000 Nederlandsche guldens), schilderijen van A. VAN DE VELDE, een landschap van BERCHEM, een GERARD DOU, een tuintafereel door de HOOGHE, twee stukjes van PAULUS POTTER, een EMANUEL DE WIT, eene koe door CUYP, *Loth en zijne dochters,* door WOUWERMAN, een heer en eene dame door TERBURG, een portret en eene dame en heeren door METSU, eene boerin door N. MAAS, vier bloemstukken door VAN HUYSUM, gezicht in eene kerk door VAN DER HEIJDE, een JAN STEEN, twee schilderijen door de gebroeders WEENIX, een J. VAN OSTADE, eene kermis door A. VAN OSTADE, twee landschappen door BOTH, een groot landschap van WIJNANTS met figuren van WOUWERMAN, schapen en runderen door KAREL DU JARDIN, een tamboer, een heer en eene dame door VERKOLJE, schilderijen van MOUCHERON, van TOL en LINGELBACH, en de *Antonius en Kleopatra* van G. DE LAIRESSE.

- De Hollandsche maatschappij van fraaie letteren heeft voorgenomen de uitgaaf te bevorderen van de belangrijke handschriften van C. HUYGENS, berustende in de koninklijke academie van wetenschappen.

Rotterdam. De Hollandsche maatschappij van fraaie letteren looft eenen prijs van 300 gl. uit voor eene voldoende en goed gekeurde ‘beoordeeling van RICHARD WAGNERS beginselen op het gebied der toonzetting’, opgesteld in het Vlaamsch, Latijn, Engelsch, Fransch of Hoogduitsch. In te zenden vóór of op 1 Januari 1879 aan den heer F.D.O. OBREEN, algemeen secretaris der maatschappij te Rotterdam, bij wien alle nadere inlichtingen verkrijgbaar zijn. De mededingers mogen hunnen naam niet stellen op hunne stukken, die, voorzien van eene kenspreuk, vergezeld moeten gaan van een gesloten briefje, waarin de naam en het adres van den schrijver.

Groningen. Op de laatste provinciale vergadering van onderwijzers bracht de opziener van 't lager onderwijs het oudste in Holland gedrukte rekenboek ter tafel. Het verscheen te Deventer in 1567 en werd in 1583 en 1596 herdrukt. De schrijver heet NICOLAAS PETRI.

- Eene jonge dochter in de Hollandsche gemeente Akkrum, die bij eene tooneelliefhebberij-vertooning de rol van eene zinnelooze vervulde, is eenige dagen later wezenlijk krankzinnig geworden.

's-Gravenhage. Van de ingekomene modellen voor het oprichten van een standbeeld van SPINOZA (zie blz. 39), is niet een bekronenswaardig gebleken te zijn. Derhalve is de prijskamp op nieuw uitgeschreven. Er wordt gevraagd een pleister-model met voetstuk, te zamen $1^{m}00$ groot, vrachtvrij te zenden vóór 1 Juli 1878 aan den heer VAN OPHOVEN, Fluweelen-Burgwal 22, te 's-Gravenhage. De voorwaarden blijven onveranderd: de maker van het gekozen ontwerp zal een model op later te bepalen grootte moeten uitvoeren, en, als dit goedgekeurd wordt, 2000 gl. ontvangen. Het ontwerp, waaraan de tweede rang zal worden toegekend, ontvangt 250 gl. Het beeld is bestemd om in brons te worden uitgevoerd. Het bestuur voor de oprichting roept de aandacht op het werk van COLERUS (vertaald in het Fransch, Duitsch en Engelsch) voor de studie van SPINOZA'S karakter en op des wijsgeers portret in de *Opera postuma* (1677).

Leiden. Bladz. 71 maakten wij melding van den prijskamp uitgeschreven voor ontwerpen van een gebouw voor de Leidsche hoogeschool. Er zijn 30 ontwerpen ingekomen. Als keurmeesters zijn benoemd de heeren J.G. VAN DEN BERGH, P.J.H. CUYPERS, J. GOSSCHALK en C. VOSMAER (allen uit Holland), A. BALAT (Brussel), P. BOESWILLWALD (Parijs), VON FERSTEL (Weenen) en C.W. HASE (Hanover).

Parijs. Zooals men weet, werd de befaamde kunstschilder COURBET veroordeeld tot het betalen eener som van 320,000 fr. aan het Fransche staatsbestuur, wegens zijne deelneming,

gedurende het bestaan der dusgenaamde *Commune* van Parijs, in de lente van 1871, aan de verwoesting, der sedert dien heropgerichte Vendome-kolom (24 December 1875). Daar COURBET dit bedrag niet heeft kunnen betalen, zoo is er, ten verzoeke van den bestuurder van het rijksdomein, in de laatste dagen van November ll., overgegaan tot de gerechtelijke verkooping der schilderijen en meubelen, die zich in des schilders werkhuis bevonden. De besteedde prijzen zijn als volgt: *Portret van Pieter Dupont*, 395 fr.; *De golf*, 550 fr.; *De vrouw met de kat*, 1150 fr.; *Landschap met figuren*, 1000 fr.; *Vrouwenhoofd en bloemen*, 490 fr.; *Een boschgezicht,* 900 fr.; *Engelschen bij een venster*, 970 fr.; *Portret van Proudhon en zijne twee dochters* (op ééne schilderij), 1500 fr.; *de Dans* (schets), 290 fr. Een rol doeken, die opgegeven waren als gereed gemaakt ter beschildering, doch waartusschen men thans beweert dat zich geheel of grootendeels voltooide schilderijen bevonden, werd in één lot toegewezen voor 75 fr. Men betaalde 1000 fr. voor 114 vergulde lijsten van verschillende afmetingen. Met inbegrip van de meubelen, bracht de verkooping 12,118 ½ fr. op.

- De Fransche bloemenkweekers hebben sedert 1864 niet minder dan 640 nieuwe rozen in den handel gebracht. Buitendien kwamen 44 nieuwe soorten uit Engeland.

Frankfort. Ten gevolge van het herbouwen van het stedelijke kunstgesticht, is de groote frescoschildering, *De invoering der kunsten in Duitschland door het christendom*, door PHILIP VEIT in 1836 vervaardigd, alsmede twee kleinere stukken, *Italië* en *Germanië*, van den muur losgemaakt en op doek overgebracht.

Londen. In deze stad worden vier Laplanders van ongeveer 20-jarigen leeftijd, mits betaling van kijkgeld, aan het publiek vertoond. Zij gaven als hunne namen de volgende op: Neils, Elltn, Siri en Joseph. Hunne kleeding bestaat uit eene broek en een vest van rendierenvellen en laarzen van zeekalfsvel. Ten aanhooren van de menschen die naar hen komen zien, zingen zij hunne landsliederen, waaronder er een is dat voor titel draagt *Het Rendierenlied;* zij slaan tenten op, brengen sleden in beweging enz. Zij zijn herkomstig uit het district Kantokeido in Finmark, onder den 71^{n} breedtegraad gelegen. Zekere CARL BOCK, die op last van een genaamden FARINI naar Nova-Zembla vertrokken was om er levende zeevisschen te halen, die men in een aquarium te Londen wilde vertoonen, heeft op de terugreis (hij keerde weer toen hij in Hamersfest was, omdat het jaargetijde hem voor de volvoering van zijnen last te verre gevorderd scheen), de vier Laplanders overgehaald hem naar Engelands hoofdstad te volgen. Hij bracht tevens zeven rendieren mede (de Londensche dierentuin heeft er vijf van aangekocht), benevens eenige op de rendierenjacht afgerichte honden, een witten vos van de poolstreken, eene tent en eenig huisraad van Laplanders.

- Het houten binnenwerk voor eene nieuwe stoomboot, die de Cunard-maatschappij aan de Clyde laat maken, is in Japan besteld, om kosten uit te sparen en beter werk te erlangen. Naar aanleiding daarvan geven Londensche gazetten de vrees te kennen, dat Europa te eeniger tijd overstroomd zou kunnen worden door Chinezen en Japanners, tegen wien de Europesche werklieden het wel eens te kwaad zouden kunnen krijgen. De Japanners staan bekend voor de beste schrijnwerkers ter wereld; met papier verrichten zij wonderen en hunne lakwaren tracht men in Europa te vergeefs na te maken. Chinezen en Japanners leven over 't algemeen zeer sober en stellen zich met een gering inkomen tevreden.

Dorking. Nabij deze Engelsche gemeente, in het graafschap Surry, zijn overblijfselen van eene Romeinsche villa ontdekt.

Batavia. Blijkens den catalogus der verzamelingen van het Bataafsch genootschap van kunsten en wetenschappen, bevinden zich te Batavia 57 wayangteksten, 222 batta handschriften, 24 handschriften uit de Lampongs en 675 op palmbladen geschreven.

Sterfgevallen.

FR. DE MARNEFFE, landschapschilder, is op het einde der maand Augustus te Brussel in 85 jarigen ouderdom overleden.

LODEWIJK PETER VERWEE, schilder van dieren en wintergezichten, geboren te Kortrijk, op 7 November 1807, is te Brussel overleden op 7 November ll.

G.E.C. CROISET, in de Nederlandsche letteren ook onder den aangenomen schrijversnaam *Willem van Rebburgh* bekend, is te Puntenburg bij Amersfoort overleden op 22 October, oud omtrent 58 jaren. Hij liet onder andere verschijnen: *De Graaf en zijn raad of de St.-Jansavond* (1839), *August, Iphegina of keizer en monnik*, *Mijn Reiszak* (1844) *, In en over de Alpen*, *Naar de Rhetische Alpen* (1865-66).

LOUIZA BÜCHNER, de befaamde Duitsche schrijfster, is te Darmstadt op 28 November overleden; zij was geboren den 12^{n} Juni 1823.

KARL VON LITTROW, sedert 1842 bestuurder van de sterrewacht te Weenen, leeraar in de sterrekunde aan de hoogeschool aldaar en schrijver van een aantal hoogst verdienstelijke sterrekundige werken, is omstreeks half November te Venetië overleden.

LAURENT VEYDT, oud-minister van financiën, oud-schepen en oud-vertegenwoordiger van Antwerpen, is einde November te Brussel overleden, op 78-jarigen leeftijd. Hij was een man van uitstekende bekwaamheid en een der beste boekenkenners van België. De door hem nagelatene bibliotheek is niet slechts zeer uitgebreid, wat betreft het getal werken, die zij bevat; maar bovendien ook rijk aan zeldzame boeken. Ter loops zij hier vermeld, dat onder VEYDTS ministerschap het zegelrecht op de nieuwsbladen werd afgeschaft.

PIETER LODEWIJK KÜHNEN, de gunstig gekende landschapschilder en gewezen teekenmeester van prinses CHARLOTTE van België, is te Brussel overleden einde November, oud 66 jaar. Hij werd geboren te Aken, maar bewoonde sedert vele jaren Brussel. Hij was ridder van de Leopoldsorde en van de orde van Guadeloupe.

300e geboorteverjaringsfeesten van P.P. Rubens. - (*Vervolg van blz.* 190.)

DOORSCHIJNENDE SCHILDERING, GEPLAATST AAN HET RUBENSPALEIS. (*Zie blz.* 198.)

Maandag, 20 Augustus.

Buiten de door ons reeds om hunne fraaie versieringen vermelde straten, hebben wij, uit denzelfden hoofde, nog op een aantal straten te wijzen. 's Maandags morgens stelden wij ons reeds vroeg te been, onder het maken van de overweging: 'Wellicht wordt het slecht weer en dan zouden de versieringen, evenals in 1840 en in 1864, spoedig verdwenen zijn[1].' Van 6 ½ tot 7 ure 's morgens donderde het kanongeschut, terwijl beiaardspel en klokkengelui den tweeden dag der feesten aankondigden. De Sint-Michielsstraat was versierd met mastenboompjes, sparren met vlaggen, wimpels en cartels tot aan de statie van den ijzerenweg van het land van Waas; daar ook leverde de Werf een feestelijk uitzicht op. Langs de Waterpoort trokken wij de stad in; het Mariastraatje en het Zand prijkten met mastenboompjes en opschriften; de algemeene aandacht wekte op het Zand eene uitnemend schoone eerepoort, opgericht aan de woonst van den heer C.J.H. KENNES, bouwkundige en meester metser; deze poort, geheel in den stijl van RUBENS' tijd opgevat, bevatte in haar middengedeelte het geschilderd portret van den grooten Vlaamschen schilder. Fraaiere of meer passende versiering dan aan de woning van den heer KENNES, zagen wij aan geen enkel huis.

Op de Vlasmarkt en in de Reyndersstraat deed men niets; daarentegen was de Oude-Koornmarkt zoo prachtig opgesmukt, dat de voorzitter van de regelingscommissie, de heer notaris C.J. VAN DER SCHOOT en de heeren L. VERBUECKEN en THIEBAUT, die met de uitvoering der versieringswerken gelast waren, eene bijzondere melding verdienen. De Kammenstraat, de Steenhouwersvest, de Lombaardevest en de Katelijnevest waren goed versierd met sparren, vlaggen, wimpels, cartels en zinrijke opschriften; aan het begin der Lombaardevest zag men twee groote leeuwenbeelden, die schilden vasthielden met de jaartallen 1577-1877. Het Kipdorp was behangen met fraai beschilderde doeken, geleverd door den sieraadschilder P. VERANNEMAN. De Keizerstraat was ongeveer in denzelfden aard versierd. Op de Minderbroedersrui wapperden slechts vlaggen aan de bijzonderste huizen. Aan het begin en het einde van het Klapdorp stonden eerepoorten, waarvan

1 Zie: *Kermisfeesten, 200e verjaring van de stichting der koninklijke academie enz.*, blz. 80.

de schildering niets te wenschen liet; een opschrift, in gouden letteren, gaf het volgende te lezen: *De vereenigde geburen van 't Klapdorp aan P.P. Rubens.* Verder stonden in de straat gevlagde staken geplant. De Paardenmarkt was tot aan de Vekestraat beplant met mastenboompjes en versierde staken met cartels, opschriften, enz. Aan het uiteinde der Paardenmarkt, op het aspunt der Handelslei, prijkte eene 31 meters hooge kolom, opgericht naar het model, waarmede de tegenwoordige stadsbouwmeester, de heer P. DENS, in 1851 deelnam aan den prijskamp, door het Belgische staatsbestuur geopend voor het stichten van een gedenkteeken ter eere van het national congres. De dusgenaamde congreskolom, waarmede België's hoofdstad prijkt, heeft eene in het oog vallende overeenkomst met het voormelde model van den heer DENS. Op het onderste gedeelte las men de namen van

de meest beroemde kunstbeoefenaren der Antwerpchse school hooger in het voetstuk der kolom, twee half verheven beeldwerken in bronschildering uitgevoerd door de heeren A. DE BERGH en DE WIT, voorstellende: *Antwerpen Rubens tijdgenoten kronende* en *David Teniers de jongen de vrijbrieven der stichting der academie ontvangende*, rond de kolom prijkten de standbeelden van QUINTEN MASSYS, APPELMANS, A. VAN NOORT, S.A. BOLSWERT, P. DE JODE en J. JORDAENS; de kolom was bekroond door een zeer schoon kapiteel, gevormd uit het Antwerpsch wapen; bovenop, RUBENS' beeld, omringd van geniussen die lauwerkronen aanbrengen. Op vier vooruitspringende deelen van het voetstuk waren zittende beelden geplaatst, die de schilderkunst, de beeldhouwkunst, de bouwkunst en de graveerkunst voorstelden. Laatstgenoemde beelden waren uitgevoerd door J. LAMBEAUX, de zes beelden rond de kolom door de gebroeders DE PLEYN en het beeld van RUBENS door L. DUPUIS. Het geheel, opgetimmerd in hout, was gebronsd; vier groote lampen of lichtvazen van een eigenaardig maaksel, rond het gedenkteeken geplaatst, moesten het des avonds verlichten. De Handelslei had geene bijzondere versiering, maar van op de Gemeenteplaats blikte men langs alle kanten op veelkleurige vlaggen en staken en groen. Aan den inkom van St.-Jacobsmarkt bevond zich eene eerepoort, die een puik doorzicht gaf tot in het Kipdorp. Op de Gemeenteplaats zag men door den vijfdubbelen eereboog (zie blz. 182) verre in de Carnotstraat, die met hare honderde mastenboompjes en vlaggen recht feestelijk uitgedost was.

In de Kunstlei was het uitzicht niet minder opmerkelijk. Viel daar al onder het oogpunt van kunst iets af te wijzen, de versiering was er, over het geheel, ook wegens hare opvatting, zeer verdienstelijk te noemen. Op het middenpunt, tusschen de Kunstlei en de Teniersplaats, was de groote candelabre boven het voetstuk gevat in eene vergulde bloemenmand, van drie meters in doorsnede; in elken van de vier hoeken der voornoemde plek verhief zich eene 15 meters hooge zuil; op deze zuilen geniussen, met kronen en palmtakken in de handen; rond de zuilen, van wier top wimpels afhingen, laurierboomen, waartusschen borstbeelden van RUBENS prijkten.

De Teniersplaats was versierd met reusachtige hellebaarden, opgesmukt met witroode festoenen en kronen, waarin de namen stonden van beroemde tijdgenooten en leerlingen van D. TENIERS. Op de gansche lengte der Kunstlei, was de rijweg beplant met hooge masten, die schilden voerden met de namen der uitstekendste meesters van de Antwerpsche school en aan elkaar verbonden waren door draperijen van de kleuren der stad en der vrije kunsten (rood-wit en blauw-wit), opgebonden met vergulde koorden. Aan de hoeken der Maria-Henrietta- en Maria-Louizalei waren priëelen van loof en bloemen gevormd, waarin de zinnebeelden van de kunst, de nijverheid, den landbouw en de wetenschap prijkten. De groote candelabres waren hier op dezelfde wijze versierd als de candelabre der Teniersplaats.

Op het groot kruispunt der Kunstlei, over de Stoopstraat en den inkom van het Park, waar zich het standbeeld van H. LEYS verheft, waren aan de vier hoeken paviljoenen van 15 meters hoogte opgericht; in deze paviljoenen stonden beelden, die werelddeelen voorstelden. Op de voetstukken der beelden, vazen waaruit wierookwalmen opstegen. Aan den ingang der Kunstlei langs den Mechelschensteenweg waren op hooge masten vlaggentropeën aangebracht, met de wapenschilden van RUBENS en de Sint-Lucasgilde. De versieringen der Kunstlei werden uitgevoerd onder de leiding van den bouwmeester J. SCHAEPS.

De Nijverheidslei was minder beduidend versierd.

Op den Mechelschensteenweg waren van afstand tot afstand geschilderde standbeelden van beroemde vaderlandsche mannen geplaatst; in de Leopoldstraat geniussen, omgeven van lichtkransen en sterren.

Ten 10 ure werd in de voormalige Jezuïeten- thans St.-Carolus-Borromeuskerk, aan welke RUBENS' naam door zijne werken zoo nauw is verbonden, ter gedachtenis van den onsterfelijken meester, eene plechtige mis met groote muziek gezongen, vanwege de broederschap van Onze-Lieve-Vrouwshemelvaart (van de Latijnsche afdeeling dezer broederschap was RUBENS destijds raadsheer en secretaris).

Tegen hetzelfde uur, vereenigden zich op het Groenkerkhof, aan het beeld van RUBENS, het bestuur der koninklijke academie van schoone kunsten, de leerlingen en oud-leerlingen van dit gesticht, congresleden en een aantal andere belangstellenden, ten einde zich vandaar in stoet naar het museum van oude meesters te begeven, ter inhuldiging van het door J. PECHER gemaakte borstbeeld van RUBENS (zie blz. 70). De muziek der burgerwacht opende den stoet, die zijnen weg nam langs de volgende straten: St.-Pieter- en Paulusstraat, Melkmarkt, korte- en lange-Koepoortstraat, Minderbroedersrui en Minderbroederstraat. De voorbouw des museums was fraai beschilderd en versierd; in het ondergedeelte, van weerskanten der poort, waren op de zijpaneelen in gouden letteren de volgende namen te lezen van beroemde tijdgenooten van RUBENS:

A. JANSSENS.
H. VAN BALEN.
F. SNYDERS.
T. GALLE.
J. JORDAENS.
D. TENIERS.
C. SCHUT.
P. BREUGHEL.
L. VOSTERMAN.
M. PEPYN.
P. PONTIUS.
D. SEGHERS.
A. VAN DYCK.
G. ZEGERS.
S.A. BOLSWERT.
TH. ROMBOUTS.
T. VAN TULDEN.
A. QUELLIN.
TH. BOEYERMANS.
A. VAN DIEPENBEECK.

In de vensteropeningen, half verhevene beeldhouwwerken, de schoone kunsten voorstellende.

In het middengedeelte van den gevel, de zinnebeelden van de schilder-, beeldhouw- en bouwkunde, op gouden grond geschilderd door EDWARD DE JANS, LEO DE PAPE en EDGARD FARASIJN; van weerskanten, in beeldsteden, de borstbeelden van A. VAN NOORT en OTTO VENIUS; onder de kroonlijst, in gouden letteren, *Pietro Paulo Rubens;* boven op het gebouw, RUBENS' borstbeeld met lauweren omkroond, onder eenen tros van Belgische en Antwerpsche vlaggen en de blauwwitte vlag

der kunst. De borstbeelden van A. VAN NOORT en OTTO VENIUS waren geleverd door JOS. GEEFS; het borstbeeld van RUBENS was dat welk vroeger in de trapzaal van het museum boven de deur stond en uitgevoerd is naar het model van WILLEM GEEFS. Het ijzeren hek van den hof der academie was voor deze gelegenheid geheel verguld en behangen met bloemfestoenen, cartels en vlaggen.

't Was in de trapzaal van het museum dat de inhuldiging van het door J. PECHER gemaakte wit marmeren borstbeeld plaats had. De heer burgemeester L. DE WAEL leidde de plechtigheid in met eene redevoering, waarna, het borstbeeld onder toejuichingen ontdaan zijnde van den sluier dien het bedekte, nog het woord gevoerd werd door de heeren N. DE KEYSER, bestuurder der academie, J. ROUSSEAU, bestuurder der afdeeling van schoone kunsten en letteren bij het ministerie van binnenlandsche zaken, afgevaardigd door den minister, L. ALVIN, voorzitter der academie van België, CHARLES BLANC, lid van het instituut van Frankrijk, graaf DE LABORDE, bestendige secretaris van voormeld instituut en graaf VON ROSEN, lid der koninklijke academie van Zweden. (De redevoeringen werden gehouden in de Fransche taal; dat niet alle waardeeringen der sprekers den toets der critiek konden onderstaan, bewees vooral de heer BLANC, zoowel in sommige punten betreffende het kenmerk van RUBENS' schilderkunst, als waar hij vermeende te mogen zeggen dat het Fransch de taal was dergenen tot wien hij sprak.)

Nadat deze plechtigheid was voltrokken begaf men zich in stoet langs de Minderbroedersstraat, Minderbroedersrui, Koepoortstraat, Kaasrui, Grootemarkt en den Quinten-Massijsdoorgang naar de hoofdkerk, waar ten half twaalf, op last van mgr. DESCHAMPS, cardinaal aartsbisschop van België, een *Te Deum* werd gezongen. Na dit *Te Deum* (een werk van den Antwerpschen toonzetter J.J. JANSSENS), werd VAN BEETHOVENS *Cantate Domino* uitgevoerd.

De overheden en de kunstenaars en kunstvrienden die het *Te Deum* hadden bijgewoond, begaven zich langs de Rioolstraat, het Groenkerkhof, de Hespenstraat, Eiermarkt, Meirbrug, Kattelijnevest, lange-Nieuwstraat en St.-Jacobsstraat naar de St.-Jacobskerk, waar zij aan den hoofdingang ontvangen werden door den zeer eerw. heer pastoor F.H. VAN EERDEWEGH, het kerkbestuur enz. Het orgel speelde terwijl men een bezoek bracht aan RUBENS' graf, in de naar den meester genoemde kapel. Op den grafzerk werden een aantal kronen neergelegd namens de koninklijke academie van schoone kunsten, het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen* en een aantal andere maatschappijen die in den stoet waren vertegenwoordigd, zooals de *Sint-Lucasgilde,* de *Olijftak*, het *Willemsfonds*, de *Van Maerlandtskring*, de *Albert-Grisarskring*, de *Katholieke Kring*, de *Burgerkring,* de *Burgerszonen,* de *Onverdeelbare vrienden*, de *Vrije Antwerpenaren,* de *Jonge katholieke werkers*, *Voor Taal en Vrijheid*, de *Burgersvrienden*, de *Gilde der Antwerpsche Ambachtslieden*, de weldadigheidsmaatschappij en *Sint-Carolus*, *Troost der ouderlingen*, *Broeders der ouderlingen*, enz.

Van 11 tot 1 uur werd op het Groenkerkhof muziek uitgevoerd door de harmoniemaatschappij *De Ware Vrienden.*

Ten 12 ½ ure vereenigden zich aan de statie van den staatsijzeren-weg de maatschappijen die kwamen deelnemen aan den Vlaamschen tooneel-prijskamp, uitgeschreven door de tooneel- en letterkundige maatschappij *De Jonge Vlamingen*; stoetsgewijs en voorafgegaan van muziek, begaven zij zich, voorzien van standaarden, cartels enz., naar het stadhuis langs De-Keyserslei, Wapperslei, Teniersplaats,

Leysstraat, Meir, Huidvettersstraat, lange-Gasthuisstraat, het Mechelscheplein, de Lindenstraat, het Vleminckxveld, de Kleinmarkt, Kammenstraat, het Groenkerkhof, de Schoenmarkt, Eiermarkt, Melkmarkt, Kaasrui en Grootemarkt. Op het stadhuis werden de afgevaardigden der maatschappijen door de gemeenteoverheden ontvangen en verwelkomd.

Ten 1 uur, in het lokaal der Harmonie, Oude-Vaartplaats, wedstrijd om den prijs van uitmuntendheid voor koorzang, ingericht door den *Albert-Grisarskring.* Op hetzelfde uur, werd in de concertzaal van den Vlaamschen schouwburg de internationale schermstrijd voortgezet. Het publiek werd kosteloos toegelaten.

Ten 2 ure, op de Schelde, groote internationale roeiwedstrijden, ingericht door het gemeentebestuur, onder medewerking van de regattenmaatschappijen der stad. De prijzen werden hevig betwist; kampers en toeschouwers werden van tijd tot tijd door geweldige regenvlagen geteisterd.

Een uur later vereenigden zich de studenten en oud-studenten van het hooger handelsgesticht in het lokaal dezer school, waar zij op plechtige wijze het 25-jarig bestaan der instelling vierden. De heer L. STRAUSS, voorzitter van den kring der oud-studenten, gaf bij het openen der zitting lezing van eenen brief vanwege Z.M. den koning, die zich deed verontschuldigen geen deel te komen nemen aan het feest en de meeste belangstelling deed betuigen in den vooruitgang en bloei des gestichts, dat reeds zoovele vruchtbare werkers voor den handel en de nijverheid leverde. De voorzitter maakte een overzicht van de handelsgeschiedenis der verschillende volkeren, hij wees op de gunstige uitkomsten, reeds verkregen met het hooger handelsgesticht en gaf de hoop te kennen dat het staatsbestuur eindelijk besluiten mocht de gediplomeerde leerlingen den titel van leerling-consul te verleenen, in plaats van dien van licentiaat in handelswetenschappen. Het feestje sloot met een banket waarop ook de groote RUBENS herdacht werd.

Ten 3 ure, in het lokaal der Harmonie, kamp om den eereprijs in den voormelden koorzangwedstrijd; de mededingende maatschappijen waren: CAECILIA, van 's-Gravenhage, *Kôlner Liederkranz*, van Keulen, *l'Orphéon roubaisien*, van Roubaix, *Les Bardes du Hainaut*, van Quaregnon, *Les Artisans*, van Jupille en *Apollon*, van Glain. De prijs van uitmuntendheid werd toegewezen aan de maatschappij *Les Artisans*, van Jupille. Voor den eereprijs kampten de Gentsche *Melomanen* met 158 en de *Société chorale*, van Brussel, met 190 zangers. De

UITVOERING DER CANTATE OP HET GROENKERKHOF. (*Zie blz. 158.*)
TEEKENING EN STEENSNEDE DOOR C. T'FELT.

Gentsche maatschappij behaalde de overwinning: de eereprijs werd haar toegekend met 11 tegen 7 stemmen.

In de hoofdkerk werd, gedurende het lof, *In exitu Israel*, van J. EYKENS, uitgevoerd. Men weet, dat het deze nog levende verdienstelijke toonzetter is, die de muziek schreef der cantate, voorgedragen bij de Rubensfeesten in 1840 te Antwerpen gevierd.

Ten 5 ure, in het Park, concert, gespeeld door een der muziekkorpsen van het leger.

Ten 6 ure, aanvang van den tooneelwedstrijd in den Vlaamschen schouwburg (de toegang tot de meeste plaatsen was kosteloos).

Ten 7 ure, groot harmonieconcert in den dierentuin.

De voor des avonds aangekondigde geschiedkundige optocht, ingericht door de rederijkkamer *De Olijftak*, had geene plaats, uit hoofde van het regenachtig weder.

Hoe ook de hemel dreigde met het openen zijner sluizen, toch werd gevolg gegeven aan de voor de oude stadswijken vastgestelde algemeene feestelijke verlichting, die waarlijk prachtig heeten mocht in den vollen zin des woords en al wie beenen had op straat bracht. De voorzijde van het stadhuis, de gevels van de meeste openbare gebouwen en vele woningen van gegoede ingezetenen waren kwistig verlicht met gas. Tot zelfs in de geringste straten brandden dusgenaamde vetpottekens, kaarsen, enz. op de buitenreigels der bovenverdiepen en tot in de dakgoten van de huizen. Tusschen de bijzondere lokalen, die uitblonken door hunne prachtige buitenwaartsche verlichting, dienen vermeld te worden de academie van schoone kunsten, de Burgerkring, de pompierskazerne, de koffiehuizen aan het Groenkerkhof, de Katholieke Kring op de Meir, enz.

Ook deze feestdag werd in dozijnen lokalen met dansvermaak besloten: in de Variétés, het Rubenspaleis, het Eldorado, het Alhambra en de Champs Elysées, - om slechts de voornaamste lokalen van dezen aard te noemen, - danste men eigenlijk tot Dinsdags morgens 4 of 5 ure toe. De weergaloos schoone danszalen der Variétés, prismatisch verlicht (deze verlichting was bezorgd door J. DE FRIES en zonen, van Londen), waren versierd met puike zinnebeeldige schilderingen van P.J. WIRTZ.

Dinsdag, 21 Augustus.

Evenals de vorige dagen, werden ook op dezen dag de feestelijkheden aangekondigd door kanonschoten, klokkengelui en beiaardspel, tusschen half zeven en zeven ure 's morgens. De regen van den vorigen dag had vele vreemdelingen aangedreven de stad te verlaten en ook de versieringen zeer gehavend. Omtrent deze laatste, blijft ons nog het een en ander te vermelden.

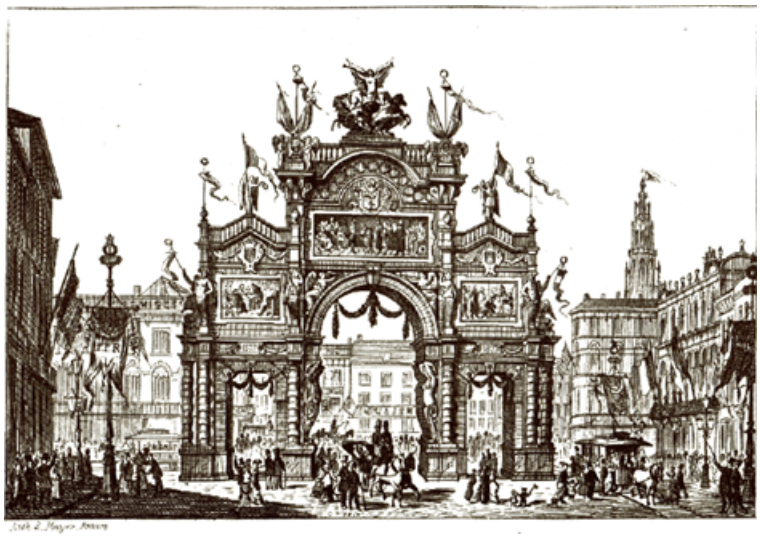

EEREPOORT OP DE MEIR. (*Zie blz. 180.*)
TEEKENING EN STEENSNEDE DOOR C. T'FELT.

Op den Mechelschensteenweg waren beschilderde piramiden geplaatst en aan den ingang der Leopoldslei bevond zich eene eerepoort, geschilderd door den heer VAN KEMMEL, van Brussel, volgens de teekening van den kunstschilder VERHOEVEN-BALL. Het bouwkundig gedeelte was geheel in den Rubensstijl opgevat; in het bovendeel prijkten de geschilderde portretten van A. VAN NOORT, RUBENS en OTTO VENIUS, onder de kroonlijst, de wapenschilden, der negen provinciën, terwijl het geheel bekroond werd door de zinnebeelden der scheepvaart en der schilderkunst. Het middenpunt der Leopoldslei deed zich uitnemend schoon voor. Rond het bloemenperk dat het standbeeld van BODUOGNAT omringt, waren zuilen, zinnebeelden en vazen geplaatst, afgewisseld door de wapenschilden der landen aan wier hoven RUBENS in zijn leven vertoefde, omringd van zittende beelden, den handel en de kunst voorstellende.

De woning van den heer VICTOR LYNEN, die den achtergrond der versiering uitmaakte, was vooral prachtig beschilderd en verguld; in het bovendeel, de wapenschilden der bij de feesten vertegenwoordigde volkeren, terwijl in het middengedeelte een zinnebeeldig tafereel prijkte door F. VAN KUYCK geschilderd. Aan het uiteinde der Leopoldslei, tegen de Mercatorstraat, was eene tweede eerepoort opgericht, ook naar de teekening van den heer VERHOEVEN-BALL door VAN KEMMEL, van Brussel, geschilderd; de daarover staande Maagd van Antwerpen die VAN SCHOONBEKE kroont, was voor de omstandigheid verguld. Aan de Moretuslei verrees eene fraaie zuil, op wier voetstuk RUBENS' beeltenis was geschilderd; in het bovendeel, de wapenschilden van Antwerpen, de Sint-Lucasgilde en RUBENS; op het toppunt, eene ster. Een dergelijk gedenkteeken prijkte aan de Haringrode- en Albertusstraat, ook volgens de teekening van den kunstschilder VERHOEVEN-BAL uitgevoerd. De Jacobs-, Terlist-, Appelmans-, Quellin- en Breidelstraten waren niet zonder smaak versierd, ofschoon niet zoo keurig als de Carnot- en Kerkstraten. Ook verdienen vermeld te worden de Bisschop- en Dambruggestraten.

Aan de twee uiteinden van den Ouden-Steenweg waren twee eerebogen opgericht, terwijl de straat van weerskanten beplant was met dennenboompjes en hooge masten, welke laatste voorzien van Antwerpsche en Belgische vlaggen, wimpels,

wapenschilden en opschriften. Tusschen de boompjes en staken waren Chinesche ballonnekens en Venetiaansche lantarens opgehangen.

Eene gansch bijzondere melding verdient de Stadswaag, die zoo eigenaardig als schoon versierd was met verscheidene looverpoorten, welke toegang verleenden tot een tuintje, eene plaats van 10 meters vierkant, waarin een Rubensbeeld prijkte, omgeven van gebeeldhouwde liggende groote leeuwen; verders vlaggen, wimpels, schilden en opschriften.

De tegen 10 ure, ten stadhuize aangekondigde plechtige uitreiking van den prijs aan den schrijver van de bekroonde *Geschiedenis der Antwerpsche schilderschool* (zie blz. 135), kon geene plaats hebben, doordien de gemeenteraad nog niet was kunnen geraadpleegd worden over de beslissing der rechters.

In de verschillende lokalen zette men de prijskampen van den vorigen dag voort. (Wij vermelden hier ter loops, dat de prijzen voor het schermspel behaald werden door de heeren JAAK en JAN VERMETTEN, CLUYTMANS, DEPREZ, PEETERS en BEERNAERT.)

Rond 1 uur verliet de geschiedkundige stoet, die den vorigen dag niet was kunnen uitgaan, het gewezen arsenaal van oorlog, in de Kloosterstraat, waar hij zich gevormd had. Ongelukkiglijk was het publiek niet bekend met de straten welke hij zou doortrekken; hij vertrok van een ander punt, dan in het programma was aangeduid. Hij was samengesteld als volgt: 1. Trommelaars en muziek, de Reus en de Reuzin[1], de walvisch en de dolfijnen, het schip en de bootjes, alles deel uitmakende van den alouden Antwerpschen ommegang; 2. Muziek, hoofdmannen der poorterij en vaandrig te paard, schildknapen en gildebroeders der St.-Joris- en St.-Sebastiaansgilden, de schout te paard, burgemeester, amman, schepenen en leden van het magistraat, Hanzenmuziek, toonkundigen en wagen der muziek; 3. Banierdragers der rederijkkamers de *Goudbloem*, de *Violieren* en de *Olijftak*, rederijkers en muzikanten, twee knapen, dragers van den tekst van het vraagstuk voor het landjuweel, gevolgd door den prins der rederijkers te paard, omringd door pages en narren, vier knapen, dragers van den prijs van het landjuweel, rederijkers te paard, Antwerpsche drukkers en wagen der drukkerij van Plantijn; 4. Muziek, schilders uit verschillende tijdvakken, een wagen, voorstellende: *Rubens verheerlijkt door zijn meesterstuk* (welken wij op blz. 201 afgebeeld mededeelen, als de eenige nieuwe wagen van den optocht), de wagen van RUBENS, dagteekenende van 1840 en voor deze gelegenheid gansch op nieuw beschilderd en versierd met een groot verguld houten standbeeld van RUBENS, een meesterlijk gewrocht van F. DEKKERS, die in 1864 primus van Rome was.

Ten 3 ure werden de wedstrijden der roeibooten voortgezet; een uur later begonnen de volksspelen in de verschillende wijken en de volksconcerten op de Oude-Vaartplaats, in de St.-Elisabethstraat, op St.-Andriesplein en de Zeeuwsche-Koornmarkt.

Ten 6 ure, voortzetting in den Vlaamschen schouwburg van den tooneelwedstrijd. Ten half zeven, speelde men *De zwarte kapitein*, zangspel van R. FAASSEN, muziek van JOS. MERTENS.

Ten 7 ure gaf het muziekkorps van het 7e linie een prachtig concert in den dierentuin. Onder andere werd de Rubensmarsch, uit de cantate van PETER BENOIT, onder algemeene toejuiching uitgevoerd.

Ten 8 ure begon de algemeene verlichting in de nieuw aangebouwde kwartieren der stad, die zich door het weder meer begunstigd zagen dan de oude stadswijken het den vorigen dag waren geweest. 't Was een inderdaad uitgelezen avond. Het Park was verlicht met sterren van gas en duizende Chinesche ballonnekens, opgehangen tusschen de boomen en struiken en onder de brug van den vijver, waarop twee puik verlichte gondels dreven, bemand met pontoniers.

Tegen de leuningen der brug las men in gouden verlichte letteren: *Hulde aan P.P. Rubens*, in de Vlaamsche en Fransche taal. Buitendien had men, evenals in 1861 gedaan werd in de toenmalige dusgenaamde wandeling der glacis en rond de Herenthalschevaart, met behulp van in ijzerdraad hangende gekleurde glazen, waarin vetwieken brandden, groote letters gevormd, die, aan hooge staken bevestigd, de

1 Zie de *Vlaamschs School* van 1869, blz. 113; zie ook blz. 96 van den loopenden jaargang.

namen te lezen gaven van de meest beroemde Antwerpsche kunstbeoefenaren. In de nieuwe kiosk van het Park werd een uitmuntend concert gegeven door een muziekkorps van het leger. Het gedenkteeken van burgemeester Loos was met electriek vuur verlicht.

Tusschen de goed verlichte straten muntten vooral uit de Leopoldstraat en de Leopoldslei (in welke laatste de verlichting aan het huis des heeren V. LYNEN te recht bewonderd werd; tegen den gevel prijkte de reeds vermelde doorschijnende schildering van F. VAN KUYCK, voorstellende *Rubens door Antwerpen gekroond;* onder de kroonlijst zag men in doorschijnende schilderingen de wapenschilden der landen, wier vertegenwoordigers bij den heer LYNEN te gast waren. Tusschen hen bevond zich de weledele heer DE JONGE VAN ELLEMEET, van Oostkapelle (zie 1872, blz., 139), wien gedurende zijn verblijf te Antwerpen de onderscheiding te beurt viel, tot ridder van de Leopoldsorde te worden benoemd. Het ridderkruis werd hem door den heer burgemeester vanwege het staatsbestuur ter hand gesteld. Op den Mechelschensteenweg liep de verlichting niet hoog; de Kunstlei was integendeel zeer schoon verlicht, wat ook het geval was met De-Keysers- en Wapperslei. Ook komt eene eervolle melding toe aan de in de Carnotstraat, onder den naam van Rubenspaleis, nieuw geopende dans- en tooneelzaal. Hoog boven de straatdeur hing een borstbeeld van RUBENS, omtrent levensgroot geschilderd en gevat in een reusachtigen krans waarvan de omlijsting was samengesteld uit driekantig geslepen glas. In den krans brandden gasvlammen, wier licht op eigenaardige wijze gebroken en afgekaatst werd door het prisma-vormig glas. De voormelde krans zal bij voortduring als uithangteeken aan het gebouw gehecht blijven. De gevel van het Rubenspaleis prijkte buitendien nog met twee doorschijnende schilderingen, voorstellende: *Adam Van Noort die tot de ontdekking van Rubens' verdienste komt* en *Rubens het dusgenaamde Strooien Hoedje schilderende,* onderwerp dat ook reeds in 1840 door den tegenwoordigen deken der Antwerpsche schilders den heer F. DE BRAEKELEER werd opgevat en uitgevoerd. (Zie blz. 193.)

Deze dag werd gesloten met een groot dansfeest in de Variétés ingericht door de feestcommissie der 8e wijk en waarop de leden van al de andere feestcommissiën waren genoodigd.

Woensdag, 22 Augustus.

Van 6 ½ tot 7 ure 's morgens, geschut, beiaardspel en klokkengelui.

Ten 10 ure vertrokken de burgemeester, schepenen en gemeenteraadsleden van Antwerpen en verdere uitgenoodigde personen per spoor naar Hollandsch Putte, om tegenwoordig te zijn bij de onthulling van het in deze grensgemeente opgerichte gedenkteeken van J. JORDAENS. Te Cappellen, waar de trein stilhield, werden de aangekomenen door den heer burgemeester L. VOUWÉ verwelkomd. Van Cappellen naar Putte werd de weg met gewone rijtuigen afgelegd. Cappellens *Fanfarenmaatschappij der XXXIV*, onder zinspreuk *Leven en laten leven*, ging den stoet spelend vooraf. Nieuwe verwelkoming der bezoekers te Putte-Cappellen. Aan de grens van Hollandsch Putte werden zij ontvangen door den heer burgemeester DRIES, die hen naar de plaats geleidde, waar zich het gedenkteeken bevindt. Als voorzitter van de Belgische commissie, hield de heer LEOPOLD DE WAEL eene redevoering, voor welke hij zich bediende van de Fransche taal. De redenaar, die een overzicht leverde van des schilders leven, zegde onder andere dat JORDAENS eerst dan naar verdienste zou gehuldigd geweest zijn, wanneer Antwerpen op een zijner pleinen het standbeeld van dezen medestichter der Antwerpsche academie van schoone kunsten zou hebben zien verrijzen. Onder de toejuichingen der aanwezigen werd vervolgens het zeil weggenomen, welk het gedenkteeken verborgen hield, dat bestaat uit een bronzen borstbeeld op een blauw arduinen voetstuk, waarin van weerskanten portret-medaillons zijn aangebracht van A. VAN STALBEMT en G. DE PAPE, twee minder bekende kunstbeoefenaren, die, evenals JORDAENS, in Hollandsch Putte begraven zijn. De opschriften hunner herstelde zerken luiden als volgt:

D.O.M.
GUILLIAM DE PAPE
oudt 73 jaer 8 maend
sterf 16 January
anno 1674.
Rust in Vrede.

Hier leyt begraven
ADRIANVS VAN STALBEMT
konstrycken schilder
sterf
den 21 September 1662
Ende Jvffrov BARBARA VERDELFT syne huysvrov
sterf
de□ 5 December 1663.
*
Wilt onser indachtigh weese□
Die voorby gaet minst en
Meest: dat wy syn sult ghy
Noch worde□, dat ghy syt sy□
wy geweest.

HIER LEET BEGRAVEN JAVQVES JORDAENS CONSTSCHILDER BINNEN ANTWERPEN STERF DEN
18 October a° MVCLXXVIII ENDE DEERBARE CATHARINA VAN□ OORT

SYN HVYSVROUWE STERF DEN
17 APRIL a° MVICLIX ENDE JOVFR ELISABETH JORDAENS
HAERE DOCHTER STERF DEN
18 OCTOBER a° 1678
CHRISTVS IS DE HOPE ONSER HEERLYCKHEYT.

Op den achtergrond van het voetstuk staat:

DIT GEDENKTEEKEN OPGERICHT DOOR EENE COMMISSIE VAN BELGEN EN NEDERLANDERS TER NAGEDACHTENIS VAN
J. JORDAENS
A. VAN STALBEMT EN G. DE PAPE
UIT DE BIJDRAGEN VAN HET ANTWERPSCHE GEMEENTEBESTUUR EN VAN TALRIJKE VRIENDEN DER KUNST WERD ONTHULD DEN 22 AUGUSTUS 1877
TIJDENS DE FEESTEN BINNEN ANTWERPEN GEVIERD TER GELEGENHEID DER 300e VERJARING VAN RUBENS' GEBOORTEDAG.

Na de onthulling, hield de heer DE JONGE VAN ELLEMEET eene rede, die hoofdzakelijk JORDAENS en dezes werken gold, onder andere zijne meesterlijke schilderingen in 't huis ten Bosch te 's-Gravenhage, hem in 1652 door de prinses van Oranje, AMALIA VAN SOLMS, besteld. Ten besluite, nadat spreker in diepgevoelde woorden de broederlijke verstandhouding had doen uitkomen, die tusschen Holland en België bestaat, overhandigde hij den burgemeester van Antwerpen, uit naam van koning WILLEM III, de versierselen van officier der orde van de Eikenkroon. Hiermede was de plechtigheid der onthulling van 't gedenkteeken afgeloopen. Zij, die hieraan deelgenomen hadden, begaven zich vervolgens naar het raadhuis, ten einde er het bestuur der gemeente te begroeten, dat hen onthaalde op wijn, die onder warme toespraken en toosten gedronken werd. Tusschen de toosten vermelden wij dien van den Nederlandschen kunstschilder TEN KATE, op de voorzitters voor België (L. DE WAEL) en Holland (W.C.M. DE JONGE VAN ELLEMEET) der commissie van het gedenkteeken. De Antwerpsche beeldhouwer J. LAMBEAUX, door wien het gedenkteeken is gemaakt, werd openlijk geluk gewenscht met zijn werk. De *Fanfarenmaatschappij der XXXIV* - die zich te dezer gelegenheid van eene zeer gunstige zijde deed kennen - speelde bij het scheiden der vergadering *Wien Neerlandsch bloed* en de *Brabançonne.*

UITNOODIGINGSKAART. SAMENSTELLING EN TEEKENING VAN C. T'FELT.

Lang voor 2 ure waren de voorbehoudene plaatsen op de Zuiderlei ingenomen door liefhebbers en nieuwsgierigen, die getuigen wenschten te zijn van de dusgenaamde harddraverij, ingericht door de landbouwmaatschappij van het Noorden. De muziek van het artilleriekorps der burgerwacht speelde ter eere der aanwezige Hollanders het *Wien Neerlandsch bloed*, dat gulhartig werd toegejuicht. Er waren 11 Belgische paarden ingeschreven; het paard *Fox*, toebehoorende aan den heer SOUDAN, won den eersten prijs. Nadat een vreeselijk onweder de wedrennen omtrent een uur onderbroken en menschen en dieren onder dak gejaagd had, begon de harddraverij voor paarden die dusgenaamd van zessen klaar zijn. Er waren niet minder dan 18 Hollandsche paarden ingeschreven. Het paard *De Nobel*, van den heer V. BOS, won het gouden eeremetaal, geschonken door Z.K.H. den graaf van Vlaanderen, alsmede eene som van 1000 fr. Bij het uitreiken van de prijzen hield de heer baron C. DE CATERS eene toespraak en voerden verder beurtelings het woord de heeren WAFELBAKKER (Amsterdam), en I.J. DE BEUCKER (Antwerpen) en BAX, (Dordrecht).

Het weder belette den heer F. DE PAUW, zijne tegen 4 ure aangekondigde luchtvaart te ondernemen.

Ten 5 ure, volksspelen en muziekuitvoeringen in verschillende kwartieren der stad.

De geschiedkundige optocht, die des avonds bij fakkellicht moest plaats hebben en het vuurwerk, dat on de gronden van het gesloopte Zuiderkasteel zou worden afgestoken, werden beide door den regen verhinderd.

Zondag, 26 Augustus.

Van 6 ½ tot 7 ure 's morgens, kondigden kanongeschut, klokkengelui en beiaardspel wederom feestelijkheden aan. Om 9 ure begon op de Schelde het prijsvaren voor zeilbooten, ingericht door de regatten.

Ten 9 ure, op den Dam, wedstrijden der maatschappijen van schijvenspel.

Om 11 ure werd in de kloosterkerk van het St. Ignatiusgesticht, korte-Nieuwstraat, een *Te Deum* gezongen vanwege de *Congregatie der getrouwde mannen*, die eenen omzendbrief had uitgegeven, waarin onder andere werd gezegd: ‘De eerbewijzen aan PETRUS PAULUS RUBENS toegewijd verheffen de kunst, beuren den kunstenaar op en verspreiden het zoo adellijk kunstgevoel. Doch waaraan is RUBENS zijnen kunstroem grootendeels verschuldigd? Is het niet aan den katholieken godsdienst? Het zijn de geloofswaarheden die hem zijne meesterlijke scheppingen hebben ingegeven, en tot sieraad van

Gods tempel, tot luister van den godsdienst heeft RUBENS die kunstgewrochten voortgebracht. Volgens zijne Antwerpsche tijdgenooten, was de groote RUBENS een man van een voorbeeldig gedrag, doch vooral een ievervolle katholiek. Dagelijks, beweert een onpartijdig schrijver, zag men RUBENS de eerste mis bijwonen, en hij had zich met al wat destijds in Antwerpen door kunst of wetenschap uitmuntte, aan den dienst van MARIA toegewijd. Hij was lid der sodaliteit of congregatie waarin eigenhandig PETRUS PAULUS RUBENS zijn naam heeft neergeschreven.'

Het betaamde dus, zoo luidde de omzendbrief, dat de congregatie ook hulde bewees aan RUBENS als haar roemrijk medelid.

Na het *Te Deum* hield de eerw. heer L. MUES, onderpastoor van Sint-Andriesparochie, eene voordracht over den grooten meester, welke door een talrijk publiek met onverdeelde belangstelling werd aanhoord.

Ten 11 ure begaf zich de Sint-Lucasgilde naar het stadhuis, waar zij ontvangen werd door de stedelijke overheden. De stoet trok door de volgende straten: Kaasrui, Melkmarkt, St.-Pieterstraat, Groenkerhof, Kammenstraat, St.-Antoniusstraat, Bogaerdstraat, St.-Jansstraat, Rogier, Lindenstraat, Mechelscheplein, St.-Jorispoortstraat, Leopoldstraat, Komedieplaats, Huidvettersstraat, Meir, Katelijnevest, Minderbroedersrui, lange- en korte-Koepoortstraat, Kaasrui, Grootemarkt.

's Middags had in den *Katholieken Kring* een groot toon- en letterkundig feest plaats. De *Rubenscantate* van A. STOOPS en E. WAMBACH (zie blz. 92) werd door 200 mannen- en vrouwenstemmen, onder de leiding van den heer J. MOREEL, gezongen. De zeer eerwaarde heer A. CLAEYS, leeraar in het klein seminarie te Sint-Nicolaas, trad op als feestredenaar. Hij schilderde RUBENS als christelijk kunstbeoefenaar en wees op den verheven godsdienstigen geest welke in de scheppingen des grooten meesters doorstraalt, dien hij voorstelde als de wreker der beeldstormerij. Hadden de wandalen der 16^{e} eeuw meest al de kunstgewrochten der kerken vernield, RUBENS' machtig vernuft schiep er als bij tooverslag andere voor in de plaats. De redenaar, wien het niet aan bijvalsbetuigingen ontbrak, werd door den voorzitter, alsook door den aanwezigen Nederlandschen dichter den eerw. heer dr. SCHAEPMAN geluk gewenscht over zijne schoone voordracht.

Hierna overhandigde de heer F. BELPAIRE den heere CAMILLE WILLEMS, van Brugge, den prijs door hem behaald in den wedstrijd, door den kring uitgeschreven voor een volksboek over RUBENS. (Zie onzen jaargang 1876, blz. 186.) Hij beschonk hem tevens met een prachtig diploma, geteekend en geschilderd door den heer JAN ANTHONY.

Ten 1 uur begonnen de volksspelen op den Dam, ten 2 ure de paardenloopen op het oefenplein buiten de Wilrijkschepoort en ten 3 ure het wedvaren voor schippers op de Kempischevaart.

Eenige woorden over de groote prijsvlucht voor duiven ter gelegenheid van de Rubensfeesten ingericht door de koninklijke maatschappij van den dierentuin. Niet minder dan 1690 duiven, toebehoorende aan 529 liefhebbers, namen aan den prijskamp deel. Zij waren den 26^{n} Augustus ten 6 ure 's morgens opgelaten, te Beaugency. De maatschappij had een eereprijs van 2,000 fr., de heer JAAK VEKEMANS, bestuurder der maatschappij, een prijs van 300 fr. uitgeloofd, terwijl buitendien met de inleggelden, door de eigenaars der duiven betaald, voor nog meer dan 20,000 fr.

prijzen te verdienen waren. De duiven, die prijzen behaalden, waren 's anderdaags tentoongesteld in het natuurkundig museum van den dierentuin, welke bij deze gelegenheid voor iedereen toegankelijk werd gesteld, tegen betaling van 1 frank. De eereprijs werd behaald door den heer VAN DYCK, wonende in de Ommeganckstraat.

Ten 4 ure, begonnen volksconcerten op het Nassauplein en het Sint-Andriesplein en paardenloopen op den Dam. Een uur later, muziekuitvoering in de Warande en ten 6 ure op den Dam.

Ten 6 ure, voortzetting van den Vlaamschen tooneelwedstrijd in den Vlaamschen schouwburg. Ten 7 ure, 3e galavertooning, ingericht door den *Antwerpschen tooneel- en letterkring* op den koninklijken schouwburg; er werd opgevoerd: *Quinten Metsys*, door J. VAN HOORDE, muziek van K. MIRY, en *Jan Steen uit vrijen*, door D. SLEECKX.

De koninklijke Harmonie gaf op hetzelfde uur een tweede hoffeest in haar zomerlokaal, met de medewerking der puike harmoniemaatschappij van Mariemont en Bascoup. In den dierentuin, ten 7 ure, concert door het gewoon orkest; ten 8 ure, algemeene verlichting op den Dam en ten 9 ure vuurwerk.

Sint-Jansplein, het Groenkerkhof, de academie en het stadhuis waren insgelijks schitterend verlicht.

De geschiedkundige optocht, met fakkellicht uitgegaan, trok door de volgende straten: Kloosterstraat, Kroonenbrugstraat, Terninckstraat, Gerardstraat, Lindenstraat, Vleminckxveld, Kleinmarkt, Kammenstraat, Groenkerkhofstraat, Groenkerkhof (noord- en oostkant), Schoenmarkt, Eiermarkt, Melkmarkt, korte-Koepoortstraat, lange-Koepoortstraat, Koepoortbrug, Klapdorp, Mutsaardstraat, Minderbroedersstraat, Minderbroedersrui, Kipdorp, St.-Jacobsmarkt, Kipdorpbrug, Kunstlei, Teniersplaats, Leysstraat, Meir, Huidvettersstraat, Komedieplaats, Leopoldstraat, St.-Jorispoortstraat, Mechelscheplein, Schermersstraat, Terninckstraat, Kroonenbrugstraat, Kloosterstraat.

Ten 10 ure, volksbal op de fraai verlichte Beurs en nachtfeesten in de Variétés, het Alhambra, enz.

Zaterdag 25 en Zondag 26 Augustus.

Voor Zaterdag avond was een concert op het Groenkerkhof aangekondigd dat door de muziek van het 8e linieregiment zou worden gegeven; de muzikanten bevonden zich op hunnen post, maar er haperde iets aan de maatregelen voor de verlichting die niet kon plaats hebben, waardoor uitvoerders en toehoorders zich genoodzaakt vonden huiswaarts te keeren zonder muziek te hebben gemaakt of gehoord.

Deze teleurstelling werd het publiek vergoed door een vuurwerk op de gronden van het voormalige Zuiderkasteel.

Des Zondags, feestelijkheden in verschillende lokalen. Bij voortduring bleef het weder ongunstig.

Ten 5 ½ ure namiddag werd een gedeelte van den eereboog op de Meir, door eenen rukwind weggeslagen; ook op vele andere plaatsen hadden de versieringen veel te lijden van regen en wind.

Maandag, 27 Augustus.

De laatste dag der feesten ving insgelijks met klokkengelui, kanongedommel en beiaardspel aan.

Bij voortduring, ofschoon het weder volstrekt niet gunstig was, bevonden er zich zeer vele vreemdelingen in de stad.

Ten 9 ure namen de zeilwedstrijden op de Schelde aanvang. De koninklijke prijs werd behaald door het vaartuig *Rosabelle*, van den heer PINS, van Londen.

De geschiedkundige optocht werd door den regen onder dak gehouden, tot niet geringe teleurstelling van het publiek en vooral van de vreemdelingen die opzettelijk waren gekomen om den stoet te zien.

Ten 4 ure moest volgens het ambtelijk programma de heer DE PAUW eene tweede luchtvaart ondernemen, wat ook door het slechte weder werd verhinderd[1].

Ten 5 ure muziekuitvoering in het Park.

(De afloop van den Vlaamschen tooneelprijskamp was als volgt: *a.* Maatschappijen van buiten de stad: 1e prijs, toegekend aan de *Dijlezonen* (Mechelen), met het stuk *De Violier*; 2e, *Tony's vrienden* (Lier), met *Arme Jaak*; 3e, Klasse van declamatie der muziekschool van Gent, met *De viool van Cremone*; 4e, *Van Crombrugghe's Genootschap* (Gent), met *Hotse-Botse*; de prijs voor den besten tooneelist verwierf F. CLAES, van Mechelen; *b.* Maatschappijen van Antwerpen en Borgerhout: 1e prijs, *De Verbroedering*, met *Adam en Eva*; 2e, *Hoop en Liefde*, met *Een liedje van moeder*; 3e *Concordia* (Borgerhout), met *Brutus en Cesar*; eervolle melding, voor *Taal en Kunst* (Borgerhout), met *De duivel op 't dorp*; de prijs voor den besten tooneelist werd toegewezen aan SCHUERMANS (Antwerpen); de prijzen voor de beste vrouwelijke tooneelisten bekwamen, juff. JONCKERS, 1e prijs, mev. DE SMET, 2e prijs, juff. DUANE, eervolle melding, juff. MEYERS, aanmoedigingsprijs.

Ten 8 ure, tweede uitvoering van BENOITS cantate op het Groenkerkhof. Zij liet niets te wenschen over. Al de zangers en zangeressen waren getrouw opgekomen en kweten zich op uitmuntende wijze van hunne moeielijke taak. Aan toehoorders was geen gebrek: men kon op het Groenkerkhof letterlijk over de koppen gaan. Ook de geestdrift was zeer groot. Daarentegen was het weder zeer slecht, zoo slecht zelfs dat de regen en de wind de feestelijke verlichting van 't Groenkerkhof beletteden.

1 De luchtvaart had den 2n September plaats, met den ballon *Saturne*; de heer DE PAUW was vergezeld van de heeren M. WYNS, J. VAN RYSWYCK en J. GYSEN. De *Saturne* bleef geruimen tijd op eene hoogte van 500 meters hangen; het weder was overschoon, alles looverstil. Boven de Schelde op eene hoogte van 90 meters gedaald, wierp de stuurman ballast uit, en zij stegen 1300 meters hoog, om ten 7 ure te Hoevene neer te komen, waar zij hulpvaardig en vriendschappelijk ontvangen werden

Ter nauwernood waren eenige zoogenaamde gassterren blijven branden. Al het andere licht was of uitgebluscht of uitgewaaid. Na de uitvoering der feestcantate beklommen eenige der jeugdige zangeressen het gestoelte des muziekbestuurders, en boden hem bloemtuilen aan. De heer V. BRUNEEL, secretaris der Gentsche *Melomanen*, overhandigde P. BENOIT in naam dezer maatschappij eene prachtige lauwerkroon, omwonden met een satijnen lint waarop de titels van des meesters bijzonderste werken in gouden letters te lezen waren, zooals: *Schelde*, *Oorlog*, *Lucifer*, *Rubenscantate*, *Mozes op Sinaï* (met de voordracht van dit laatste stuk behaalden de *Melomanen*, in 1864, den eereprijs te Antwerpen). De strik der kroon was van de kleuren der stad Gent en droeg op rood fluweelen grond het stedelijk wapen en dat der maatschappij, benevens het volgende opschrift: *Hulde aan Peter Benoit. - Rubensfeesten.* - DE MELOMANEN VAN GENT. - 27 OoGst 1877.

Het gure weder deed ook veel afbreuk aan het groote vuurwerk op den linkeroever van de Schelde, waar de beschieting en de brand van een fort werden vertoond, welk fort geschilderd was onder de leiding van den kunstschilder KAREL VERLAT, eersten leeraar der schilderkunst aan de koninklijke academie, die de opvatter en inrichter was van het vuurwerk.

Op 3 September had ten 8 ure 's avonds in den *Burgerkring* eene tweede feest plaats, ingericht door zijne muziekafdeeling, onder de leiding van den heer TH. STORMS; het programma bevatte: 1e deel: 1. *De zegen der wapens*, feestcantate van H. WAELPUT; 2. A. *Liedeken* in den ouden trant (schets), voor 4 violoncellen, fluit, hobo en baspijp; B. Wals uit het zangblijspel *Iets vergeten*, van J. BLOCKX; 3. *Rubens' geboorte herdacht* (zie blz. 92); 4. *Nathans parabel*, van EM. WAMBACH en het 3e deel van BENOITS oratorio *De Schelde.*

De museums van schilderijen en oudheden, alsook de dusgenaamde zaal LEYS op het stadhuis, werden gedurende de feestdagen ongemeen druk bezocht, evenals de werkplaatsen onzer bijzonderste kunstschilders.

Op Donderdag 6 September brachten HH. MM. de koning en de koningin een bezoek aan de tentoonstellingen van plaatsneden naar RUBENS' werken en van oude kunstgewrochten.

En hiermede waren de feesten gedaan, door de stad Antwerpen aangericht ter gelegenheid van het derde eeuwgetijde des meesters, wiens roem in de eeuwen die sedert zijne geboorte verloopen zijn, niet slechts glansrijk gehandhaafd gebleven, maar voortdurend vermeerderd is. De opkomst bij de feestviering van duizende vreemdelingen[1], waartusschen velen van uit zeer ver afgelegene landen waren gekomen, geeft getuigenis van den geestdrift die voor de gewrochten van RUBENS in geheel de beschaafde wereld bestaat. Dat ook Antwerpens bevolking steeds van dien geestdrift blaakt, hebben al hare standen zonder eenige uitzondering in deze plechtige omstandigheid bewezen.

DÉSIRÉ VAN SPILBEECK.

1 235,000 plaatskaartjes werden in de standplaats van den staatsspoorweg ontvangen gedurende de vier eerste feestdagen.

PRAALWAGEN ONTWORPEN DOOR DEN HEER EM. VAN DEN BUSSCHE, ZINCOGRAPHIE VAN H. BEY, NAAR EENE TEEKENING VAN H. REDIG

Winterzang.

Meisje met uw blonde lokken,
Bloemen zijn er thans niet meer;
Nijdig blies de wind er over,
En zij vielen met het loover
Op den bodem neer.

't Ooilam heeft de wei verlaten;
Nevlig is de lucht en guur:
Keer ten uwent uit de velden,
Gaar de takken en de spelden
En ontsteek het vuur.

Want het wintert. Op de ruiten
Vriest het bloemen, kegelt ijs.
't Sneeuwt en hagelt. Aan de kimmen
Ginder, waar de stormen klimmen,
Blijft het woest en grijs.

Sluit vóór avond deur en venster,
Heel de lucht is zwaar bevracht
Met een mist van zwarte orkanen;
Morgen is geen weg te banen;
Reeds nu daalt de nacht.

't Lampke pinkelt: hoe gezellig
Is het binnen bij den haard!
't Wieltje ronkt; gij spint het garen;
Vader zit u na te staren,
Wit van kruin en baard.

En, als weer de tulpen bloeien,
Smelt het ijs en scheurt de lucht
Voor de lentezonnestralen;
Dan komt u de bruigom halen,
En de winter vlucht.

EDM. VAN HERENDAEL.

Kroniek.

Antwerpen. Bij J. SCHUERMANS, uitgever, Klappeistraat, is van A.V. BULTYNCK een dichtbundel van ongeveer 200 blz. verschenen, getiteld *Stemmen des gevoels.*

- Gedurende eenige dagen zijn tegen betaling van 1/2 fr. ter bezichtiging gesteld geweest in de Twaalfmaandenstraat, *De lijdende Christus* en *Judas Iscarioth*, van GABRIEL MAX, en in het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen*, *De stervende Christus*, door OTTONI. Deze schilderijen waren in vele opzichten zeer opmerkelijk.

- Bij J.E. BUSCHMANN, Rijnpoortvest, zal in ongeveer 20 afleveringen van 40 centiemen worden uitgegeven de *Geschiedenis der Antwerpsche schilderschool*, door F. JOS. VAN DEN BRANDEN, bekroond in den prijskamp, uitgeschreven door het

gemeentebestuur (zie blz. 135). Wij sporen al onze lezers ten zeerste aan, eene inschrijving op dit belangrijk werk te nemen.

- In 1876 werd het museum van oude meesters door 12,677 personen bezocht, die ieder 1 fr. inkoomgeld betaalden. In hetzelfde jaar verkocht men voor 3742 fr. catalogussen van dit museum (Fransche en Vlaamsche tekst).

- Op 30 December ten 12 ure 's middags had in de concertzaal van den Vlaamschen schouwburg een concert plaats der muziekschool onder de leiding van P. BENOIT. Het programma bestond uit 1. *De avondklokjes*, vierstemmig madrigaal van M. LE MAISTRE 15†1577, 2. Eerste concerto voor piano-forte en orkest (op. 15), Het eerste deel (allegro con brio) van L. VAN BEETHOVEN, 3. *De aarde*, aria voor basstem uit het oratorio *Lucifer* van P. BENOIT, 4. Eerste symphonie voor orkest van K.L. HANSSENS (zie blz. 60).

Brussel. Den 1^{n} Maart 1878 verstrijkt de tijd voor het inzenden van werken voor den prijs, gesticht door Z.M. den koning, over de vaderlandsche geschiedenis, in de laatste 4 jaren verschenen en geschreven door Belgen. De mededingende werken moeten, geheel voltooid, aan den heer minister van binnenlandsche zaken worden gestuurd vóór 1 Maart 1878. De nieuwe uitgaaf van een gedrukt werk kan slechts in aanmerking komen, als het merkelijk gewijzigd of vermeerderd is. Op welk tijdstip een werk moge uitgegeven zijn, het wordt tot den prijskamp toegelaten, wanneer het laatste deel verschenen is in de tijdruimte voor den prijskamp vastgesteld.

- Op 15 December had de plechtige inhuldigingszitting plaats van het paleis der academieën in de grootezaal van het gewezen hertogelijk paleis. De koning en de koningin, de graaf en de gravin van Vlaanderen waren aanwezig, benevens een aantal hooggeplaatste personen. Na de inhuldigingsvergadering had de jaarlijksche openbare zitting der klasse van wetenschappen plaats.

Gent. Den 23^{n} December werd den hoogleeraar J.F.J. HEREMANS in het *Hôtel royal* een feestmaal aangeboden, ter gelegenheid zijner benoeming tot ridder van de Leopoldsorde.

Buitenland.

Kassel. Op 28 December is alhier het nieuw museum van schilderijen geopend.

Amsterdam. De stedelijke tentoonstelling van kunstwerken is belangrijk. Er zijn 589 schilderijen ingezonden, 75 stuks boetseer- en beeldhouwwerk, en 90 stuks prenten en teekeningen.

Als de parel der verzameling wordt het vrouwsportret van JULES GOUPIL, in kleeding van 1795 (zie onzen jaargang 1875, blz. 149) geroemd. Het munt door smaakvolle en degelijke behandeling hoog uit. De jury der tentoonstelling heeft de gouden medailles, door de gemeente uitgeloofd, toegekend aan: den heer JAN VAN BEERS, te Antwerpen, voor zijn schilderstuk *Uitvaart van Karel den Goede*, *graaf van Vlaanderen*, *den* 22^{n} *April* 1127 *in de S*^{t}*-Christoffelskerk te Brugge* (zie onzen vorigen jaarg., blz.

131; dit stuk is aangekocht voor gl. 6000 voor het Amsterdamsch museum); den heer JAROSLAW CERMAK, te Parijs, voor zijn schilderstuk: *Herzegowiensche vluchtelingen in hun dorp terugkeerende*, *vinden dit door de Bachi-Boezoeks geplunderd*, *de kerk verwoest en de graven op het kerkhof geschonden* (dit stuk is verkocht voor fr. 25,000); den heer C. GUSSOW, te Berlijn, voor zijne schilderstukken: *Verloren geluk* en *Het Katje*; den heer R. BURNIER, te Dusseldorff, een aldaar gevestigde Nederlander, voor zijn schilderstuk *Een warme morgen op het strand aan den hoek van Holland;* den heer J. NELIS, te Rotterdam, voor zijn schilderstuk *Je moet stil zijn;* den heer C.J. De VOGEL, te Dordrecht, voor zijn tafereel: *De vijver in het Haagsche Bosch.* De bekroning met de koninklijke gouden medaille is ten deel gevallen aan den heer J.A.B. STROEBEL, te 's-Gravenhage, en de koninklijke aanmoedigingsmedailles, de gouden aan den heer H.J. NELIS, te Roterdam, de zilveren aan den heer P. OYENS, te Brussel. Voor het rijk zijn aangekocht: K. KLINKENBERG, *Gezicht op de markt te Nijmegen*, E. KOSTER, *Gezicht op Amsterdam*, C.J. DE VOGEL, *De vijver in het Haagsche Bosch.*

Parijs. Den 22^{n} December vierde de Aardrijkskundige Maatschappij haar 57^{n} verjaardag met een feestmaal, waarop een toost werd ingesteld door LEVASSEUR ter eere van Z.M. den koning der Belgen, naar aanleiding van des vorsten bemoeiingen ten behoeve van de beschaving in Afrika. Antwerpens Aardrijkskundige Maatschappij was aan den disch vertegenwoordigd door haren voorzitter.

Weenen. De heraldische vereeniging *Adler* zal in deze stad, in April en Mei 1878, eene tentoonstelling houden van werken betreffende wapen-, geslacht- en zegelkunde, waaraan alle liefhebbers verzocht zijn deel te nemen. Prospectussen zijn verkrijgbaar bij den heer A.A. VORSTERMAN VAN OIJEN, te Maastricht, die als gemachtigde voor België optreedt.

Berlijn. Het koninklijk museum heeft 54 teekeningen van ALBRECHT DURER aangekocht. Deze kunstschat was afkomstig van den kunstkooper POSONYII, te Weenen, en ging in 1867 over aan HULOT, te Parijs.

Italië. In Appulië is de oude stad Sipontum, destijds door zware aardbevingen gezonken, teruggevonden. De huizen bevinden zich 6^{m}00 onder den thans beganen grond. Op de begraafplaats, die 1 ½ hectare in omtrek heeft, zijn talrijke en belangrijke opschriften aangetroffen. Onder andere merkwaardige gebouwen is een tempel van DIANA ontdekt. De Italiaansche regeering neemt maatregelen voor het doen van opgravingen.

Venetië. Het naburige stadje Concordia heeft den Duitschen geschiedschrijver THEODOOR MOMMSEN tot eereburger benoemd, omdat hij in zijn *Corpus inscriptionum latizerum* de beteekenis van Concordia's oudheden heeft in het licht gesteld, waaronder behoort eene begraafplaats uit de V^{e} eeuw, welke bewaard schijnt gebleven in den toestand, waarin de Hunnen ze gelaten hadden, toen zij de landstreek verwoestten.

Nieuw-York. Amerika bezit kostbare openbare boekerijen door vermogende bevorderaars van wetenschap en volksontwikkeling gesticht, onder andere te Nieuw-York de Astorboekerij, gesticht door ASTOR, vader en zoon, die 800,000 dollars daarvoor besteed hebben; te Chicago, de Peabody-bibliotheek, die 1,400,000 dollars heeft gekost. JAMES LENNOX heeft bij zijn overlijden, in 1870, 800,000 dollars vermaakt voor het stichten eener openbare boekerij, benevens 200,000 dollars per

jaar, gedurende eenige jaren, tot het aankoopen van boeken. Deze bibliotheek, die thans geopend is in een daartoe opzettelijk gebouwd paleis van wit marmer, heeft eene waarde van 4 millioen dollars. Het hoofdgebouw heeft drie verdiepen, de vleugels twee. Er is plaats voor een millioen boekdeelen. De bewaarders zijn negen in getal.

Sterfgevallen.

JOANNES JACOBUS ALTMEYER, hoogleeraar in de geschiedenis te Brussel, aldaar den 15n September overleden, werd den 20n Januari 1804, te Luxemburg geboren. Tot zijne belangrijkste werken behooren zijne *Introduction à l'étude philosophique de l'histoire de l'humanité* (1837), *Précis de l'histoire ancienne* (1738), *Cours de philosophie de l'histoire* (1840), *Marguerite d'Autriche*, *sa vie*, *sa politique et sa cour* (1841), *Histoire des relations commerciales et politiques des Pays-Bas avec le Nord de l'Europe pendant le* XVIe *siècle* (1840), *Du droit d'asile en Brabant* (1849-1852), enz.

FRANS DIDAY, de bekende kunstschilder van Geneve, is aldaar overleden, volgens berichten van 2 December. Hij was 65 jaar oud en had zijne opleiding in de kunst grootendeels in Frankrijk gedaan. Hij schilderde bij voorkeur Alpengezichten. Op de Parijsche tentoonstellingen van 1850 en 1872 werden hem eermetalen toegewezen.

ACHILLES LODEWIJK MARTINET, in 1805 geboren te Parijs, is aldaar op 11 December overleden. Hij verwierf zich als plaatsnijder een welverdienden roem met zijne gravuren naar REMBRANDT, IL PERUGINO, RAFAËL, MURILLO, PAUL DELAROCHE, AUG. SCHEFFER, H. VERNET, L. COGNIET enz. Naar den Belgischen meester GALLAIT graveerde hij *De laatste oogenblikken van den graaf Egmont* (1853) en *De lijken van de graven Egmont en van Hoorn* (1857). Hij was een leerling van HEIM en FORSTER. Sedert vele jaren was hij lid van het Fransche instituut.

RALPH NICHOLSON WORNUM, in 1812 te Thornton geboren, is den 15n December gestorven. Hij was bestuurder van het rijksmuseum te Londen en schreef verscheidene verdienstelijke werken over de kunst en hare beoefenaars.

JOHAN ERIK RYDQUIST is op 17 December overleden te Stockholm, oud 77 jaren. Hij schreef onder andere een beroemd geworden werk over de Zweedsche taal.

LUCIEN JOTTRAND, die in 1856 voorzitter was van de commissie voor de taalgrieven en wiens portret op blz. 108 van onzen jaargang 1862 voorkomt, is den 17^{n} December overleden te S^{t}.-Joost-ten-Noode. Hij werd in 1803 geboren te Genappe (Waalsch-Brabant), studeerde als advocaat, was reeds zeer jong als dagbladschrijver werkzaam en behoorde destijds tot de partij die de omwenteling van 1830 voorbereidde. Hij maakte deel uit van het nationaal congres. De Vlaamsche zaak telde hem onder hare voorstanders. Bij verschillende gelegenheden zijn van hem Vlaamsche schriften verschenen, die hij in den laatsten tijd bijeenverzameld uitgegeven heeft onder den titel: *Nederduitsche gewrochten van den Nederlandschen Waal L. Jottrand.* De lijkdienst van den uitstekenden man had den 20^{n} December plaats in de kerk van St.-Joost-ten-Noode, onder een ontzaggelijken toeloop van vrienden en vereerders.

H.D. RUHMKORFF, de uitvinder van de naar hem genoemde electro-magnetische klos, is, volgens een bericht uit Parijs van 22 December, overleden. In 1863 bekwam hij den prijs van 50,000 fr., door NAPOLEON III gesticht voor de belangrijkste uitvinding betreffende het toepassen der electriciteit. Hij was in Duitschland geboren en bewoonde sedert een groot getal jaren de stad Parijs, doch had zich nooit Franschman willen laten naturaliseeren.

THOMAS WRIGHT, in 1810 in Wallis geboren, is den 23^{n} December overleden te Chelsea. Hij maakte zich voor Engelands geschiedenis hoogst verdienstelijk onder andere door het verzamelen en uitgeven van oude gedichten en geschiedkundige stukken, zooals de *Early English poetry* (1836, 4 deelen), *Early mysteries* (1838), *Queen Elisabeth and her times* (2 deelen eigenhandige brieven), *Reliquiae antiquae* (1839-43, twee deelen Saksische en Normandische gedichten), *Treatises of science* en *Political Songs of England.* Hij schreef ook in de Fransche taal een werk getiteld *Coup-d'oeil sur les progrès de la littérature anglo-saxonne en Angleterre* (1836).

JULIUS DEMOLIÈRE, een Fransch tooneelschrijver, geboren in 1802, is op het laatst van December overleden.

GUSTAAF COURBET, de uitstekende realistische schilder, die zich zelve een meesterschilder (maître peintre) noemde, en dat inderdaad was, is den 31^{n} December overleden te Tour-de-Peilz (Zwitserland). Hij was te Ornans (Frankrijk) geboren den 10^{n} Juni 1819; zijne eerste schilderij stelde hij in 1841 te Parijs ten toon. Eerst in 1850 maakte hij naam en zulks wel met zijne schilderijen voorstellende *Eene begrafenis te Ornans* en *De steenkapper.* Sedert dien verhoogde elk stuk, dat hij schilderde, zijnen roem. Tot zijne meest befaamde stukken behooren de volgende: *Jacht op reebokken*, *De meisjes van de oevers der Seine*, *De vos in de sneeuw*, *Terugkeer van de conferentie*, *De vrouw met den papegaai* enz. In 1870 werd de schilder ridder benoemd van het Legioen van Eer, maar hij weigerde de decoratie. Na 18 Maart 1871, trad hij op als lid van het schrikbewind, welk zich te Parijs had gevestigd onder den naam van regeering der commune. Als dusdanig nam hij deel aan de verwoesting der Vendome-kolom, uit welken hoofde hij den 3^{n} September 1871 verwezen werd tot 6 maanden gevang en het bekostigen van de herstelling des gedenkteekens. In het gevang (Ste-Pelagie) zinneloos geworden, werd hij overgebracht naar het ziekenhuis van dr. DUVAL, waar hij eene pijnlijke heelkundige bewerking onderstond. Zooals wij hebben gemeld (blz. 191), heeft de Fransche regeering alles

wat aan den schilder toebehoorde in beslag doen nemen en laten verkoopen ten haren voordeele.

EMIEL LAMBINET is op 30 December te Parijs overleden, in den ouderdom van 71 jaren. Hij was een der beste landschapschilders der Fransche school en een leerling van H. VERNET. Sedert 1833 nam hij deel aan de bijzonderste tentoonstellingen,

PIETER FRANS BUYCK, provincialen bouwmeester te Brugge geboren den 6^{n} Maart 1815 is aldaar overleden op 31 December 1877.

Johan Van Rotterdam.

Wij mogen onzen jaargang niet besluiten, zonder een woord van waardeering te wijden aan den man, wiens naam boven dit opstel staat. Wij herdenken hem dankbaar als medestichter en gewezen bestuurder van ons tijdschrift, welk hem menigte van bijdragen dankt, opgenomen in de zes eerste deelen der *Vlaemsche School.* Zijn afbeeldsel verscheen in onzen 1^{n} jaargang, blz. 113, geteekend door ED. DUJARDIN, op hout gesneden door H. BROWN.

Den 4^{n} Augustus verwisselde VAN ROTTERDAM het tijdelijke met het eeuwige, in 't gesticht der broeders van liefde te Mechelen, onder wier hoede hij geplaatst was sedert 1874, toen eene hersenziekte hem van 't gebruik zijner verstandelijke vermogens beroofde. Hij werd te Antwerpen geboren den 23^{n} Maart 1825. Zijn vader was een onderwijzer. Buiten de verhalen, die hij, tusschen 1845 en 1858, liet verschijnen in verschillende tijdschriften, gaf hij afzonderlijk uit in 1855, *Twee brave kinderen en een boosaardig mensch* en *De dochter des visschers*, in 1857, *De smokkelaars* en *Herinneringen*, in 1861, *Broeders en zusters* en *De Antwerpsche Ommegang*, in 1865, *Oude vrienden.* J. VAN ROTTERDAM was een zoo gemoedelijk als vruchtbaar schrijver. Zijne werken vonden dan ook meest allen een welverdienden bijval. Bij eene nieuwe uitgaaf, wij houden er ons van overtuigd, zou het lezend publiek hun hetzelfde gunstig onthaal laten wedervaren. Allen, die den overleden schrijver persoonlijk hebben gekend, zullen hem, ook om de goede hoedanigheden welke hem als mensch kenmerkten, in liefderijk aandenken houden. Hij telde enkel vrienden. Hij laat een zoon achter, gesproten uit zijnen echt met wijlen juffrouw JOANNA MERTENS.

Bladwijzer.

Aangekondigde werken, van: S. Daems, 26. - E. Hiel, 55. - Th. Ign. Welvaerts, 26. - 6de reeks Nederlandsche zangstukken door het Willemsfonds, 39. - Gedenkboek van den oorlog, door A. Snieders, 64. - Bertha van den schoolmeester door Teirlinck-Styns, 80. - Kindergedichtjes door C. en M. Lamb (Eliah), 96. - Beschrijving van 't paleis van Margaretha van Oostenrijk te Mechelen, 143. - Histoire parlementaire par L. Hymans, 143. - Geschiedenis van klein Waalsch-Brabant, door L. Everaert en J. Bouchery, 143. - Levensschets van Juan van Oostenrijk, 176. - Gedaanteverwisselingen van Ovidius, 191. - Handschriften van G. Huygens, 191. - Wiskundig genootschap Amsterdam, 191. - Geschiedenis der Antwerpsche schilderschool door F. Jos, van den Branden, 202.
Aanteekeningen (Bijzondere). Alma-Tadema, 63. - Asseleyn J., 63. - Auber, 63. - Balat A., 11. - Berchem V., 95. - Beersmans C., 38. - Blockx J., 110. - Boomers J., 10. - Both, 95. - Bourlard A., 19. - Bosschaert R., 10. - Bressa C.A., 28. - Briers W., 19. - Burton, 56. - Buschmann J.E., 11. - Burnier R., 203. - Cabel E., 11. - Callot J., 95. - Cano A., 176. - Carette-Dobbels D., 80. - Cats J., 71. - Caxton W., 39, 111. - Cermak J., 203. - Chapu, 71. - Church, 12. - Clays P.J., 55. - Col D., 80. - Conscience H., 135. - Courroit J., 143. - Cuyp A., 63, 95. - Daenen, 10. - David F., 10. - De Bazier J., 108. - De Bray J., 20. - Decamps, 12, 55. - De Groot, 135. - De Groux K., 55. - De Haas J., 135. - De Hondekoeter M., 20, 63. - De Hoogh P., 95. - De Keyser N., 80, 151. - Delcroix D., 39. - De Lairesse G., 95. - De Pompadour mev., 27. - Dessain H., 80. - De Thysebaert C., 38. - De Villers L., 12. - De Vogel C.J., 203. - De Vriendt F., 10. - De Wilde A., 144. - De Wit E., 95. - Del Zotto A., 103. - Diaz, 20, 55. - Dow G., 95. - Ducaju J., 70. - Dujardin K., 20, 95, Ed., 71. - Dutienne R., 10. - Emerique M., 55. - Faure, 190. - Franchoys L., 11. - Franck J., 190. - Fichel E., 55. - Fourmois T., 55. - Gallait L., 47, 110. - Galle, 110. - Genisson V., 55. - Gerome, 12, 55. - Godts E., 143. - Gossé P.J., 151. - Goyers J.A. en H., 80, 143. - Goupil J., 202. - Grangagnage, 47. - Gregoir E.., 11, 46. - Guffens G., 12. - Gussow C., 184, 203. - Hals F., 63. - Hauman E., 55. - Hendrix L., 190. - Heremans J.F.J., 190, 202. - Houssier, 175. - Huygens G., 191. - Israels J., 63. - Janin J., 27. - Janssens J., 144. - Janssens L., 10. - Jordaens J., 178. - Klinkenberg K., 203. - Koekoek. 55. - Koster E., 203. - Kuytenbrouwer M., 55. - Labaer J.J., 80. - Lagye V., 80. - Lamping Bosse, 10. - Leys H., 56. - Lingelbach, 95. - Maes N., 63, 95. - Martin, 26. - Max G., 202. - Metzu G., 95. - Meulemans A., 111, - Meissonnier, 12, 55. - Meyer L., 55. - Meyerheim P., 63. - Minard we., 11. - Mirabeau, 12. - Mols R., 80. - Mommsen I., 203. - Monfallet A., 55. - Moucheron, 95. - Mozart, 103. - Muller, 12, 96. - Nee J., 11. - Nelis J., 203. - Ondereet K., 119. - Otto U., 10. - Oyens P., 203. - Palizzi J., 55. - Pasteels G., 143. - Pauwels F., 80. - Peaboddy, 203. - Pecher J., 70. - Petré V, 143. - Pickerij, 135. - Plumot A., 80. - Portielje J., 119. - Potter P., 95, 144. - Quinaux J., 55. - Raynaud L., 143. - Renard P., 102. - Reusens E., 102. - Robbe H., 55. - Robert A.N., 190. - Roelofs W., 55. - Rochussen C., 63, 144. - Rossaert J.B., 174. - Rosseels J., 80. - Rousseau J., 71, 102, 184. - Rubens P.P., 64, 71, 77, 85, 93, 103, 120, 138. - Samain, 63. - Sardou

V., 95. - Sax A., 150. - Schalcken G., 95. - Serrure E., 144. - Shakespeare, 96. - Smeesters J., 43. - Snyders F., 10. - Spinoza, 39. - Steen J., 20, 95. - Stevin S., 185. - Stroebel J.A.B., 203. - Swerts J., 175. - Ten Kate H., 55. - Terburg, 95. - Tinnel E., 110, 160. - Titiaan, 103. - Troyon, 12, 55. - Truphème, 12. - Tuerlinckx J., 11. - Turne, 12. - Van Beers J., 71, 202. - Van Beneden E., 126. - Van Bredael P., 70 - Van den Eerenbeemt P.C., 10. - Van den Goes H., 20. - Van den Ouderaa P., 70, 117. - Van den Veen P., 10. - Van de Werve (baron van Schilde), 11, 117. - Van Dyck A., 27. - Van der Does L., 63. - Van der Heck A.B., 63. - Van der Helst, 95. - Van der Heyden J., 95. - Van de Velde A., 63, 95. - Van der Ulft J., 95. - Van Emelen L., 143. - Van Genechten W.J.F., 11. - Van Hollebeke, 190. - Van Houtte L., 47. - Van Heemskerck E., 144. - Van Hove H., 55, J.B., 144. - Van Luppen G.J.A., 80. - Van Huysum, 95. - Van Lerius J., 70, 80. - Van Miereveld J.Z., 63. - Van Ostade I., 20, 95, A., 63, 95. - Van Ruysdael S., 63. - Van Ryswyck T., 10. - Van Santvoort D., 63. - Van Tol, 95. - Van Uchterveldt T., 95. - Verboeckhoven E., 55. - Vercammen, 190. - Verhaghen P.J., 23. - Verkolje J., 95. - Verlat K., 110. - Vermeylen F., 143. - Verschuur W., 55. - Verveer S.L., 39. - Vinck F., 80, 168. - Visconti, 174. - Von Liebig J., 95. - Von Werner A., 56. - Unger W., 175. - Weenix J.B. 95. - Wiertz H., 88, 143. - Wilhelm K., 96. - Wittkamp J.B., 80. - Wouwermans P., 63, 95. - Wynants J., 64, 95. - Zech H., 80.

Aard- en landbeschrijving en volksgebruiken. Alpenrotsen, 135. - Bevolking van België, 11. - China, Landbouw, 13. - Eskimoos, 47, 126. - Japan, Rustdagen, 40. - Nazareth, 165. - Over de Noordpool door M.H. de Graaff, 15. - Paaschvuren, 39. - Over Rusland, 123, 130. - Tahoe, 80. - Laplanders te Londen, 192. - Schrijnwerkers, 192.

Aardrijkskundige genootschappen en ontdekkingsreizen. Antwerpen, 11, 190. - Bombay, uitrusting naar midden-Azië, 40. - Parijs, 12, 28, 203. - Nova-Zembla, Rotterdam en 's-Gravenhage, 27, 160. - Washington, mannen met voorraad tot nadering van de Pool, 72.

Academie van beeldende kunsten. Antwerpen, 84, 135, 151, 168, 190.

Academie van beeldende kunsten. Bergen, 175.

Academie van België, Brussel, 19, 151, 174, 183, 190, 202.

Academie voor opschriften, Parijs, 175.

Afrika (Beschaving van), 87, 102, 160, 183.

Antwerpsch gemeentebestuur, 18, 19, 38, 63, 70, 135, 168, 174, 190.

Archieven. Bergen, 12. - Brugge, 184. - Brussel: Rijks-, 88, 110. - Doornik, 151, 184. - Gemeente-, 101. - Gent, 19. - Holland, 106. - IJper, 11, 19.

Benoemingen en vorstelijke onderscheidingen. Leopoldsorde: Wauters, A., 87. - Rousseau J., 102. - Craninckx, L.G. De Koninck, Th. Schwann, J.F.J. Heremans, T. Lamy, S. Borremans. L. Galesloot, A. Snieders, M. Dela Garde, 190. - Eikenkroon: De Laveleye, Dolez H., Laurent F., 39. - J. De Haas, 135.

Bibliotheken. Amerika, 203. - Antwerpen (stads-), 119. - Birmingham, 28. - Brussel, 63. - Gent, 19. - Hasselt, 19. - Luik, 168. - Londen, 184. - Parijs, 144. - Sistova (vernieling van), 103.

Boekbeoordeelingen en aanbevelingen. In Londen, 153. - Kransje zangen en gedichten van V. Van de Walle door J. Staes, 158.

Boekdrukkunst. Invoering in Engeland, 111.

Brief over L. da Vinci's Laatste avondmaal, door Stowe, 142.
Brussel. Stadhuis, muurtapijten, 135.
Burgersbond, 10.
Catalogus (Oude), 92.
Congreskolom te Brussel, 70.
Davidsfonds, 12, 19, 160.
Dichtstukken. Bloemen in den winter, door Edm. van Herendael, 5. - Aan mijn vierjarig dochtertje, door P. Vierhout, 8. - Eene stem uit den hemel, door J. Staes, 10. - Kritiek, door V.A. dela Montagne, 18. - De vos, de wolf en het paard naar La Fontaine, door dr. B. de Bie, 26. - Krijgslied, door M. Claudius, 38. - Aan Rubens, door V.A. dela Montagne, 65. - Reiziger, door J. Brouwers, z., 69. - Vlaanderens kunstroem, door J. de Geyter, 78. - Het viooltje, door J. Staes, 83. - Aan Antwerpen, door F. de Cort, 88. - Rubens' geboorte herdacht, door A. Stoops, 92. - Overweging door P.V., 113. - Sint-Eligius, door M.H. de Graaff, 118. - In het album eener dichteres, door J. Staes, 125. - Vertrap ze niet, door Edm. van Herendael, 134. - Op een visscher, door M. Godewijck, 139. - De vos en de raaf, door dr. B. de Bie, 150. - Nieuw Gheestelijck Liedeken door N. Janssens, 152. - De tempel Gods, door jhr. O.Z. Van Haren, 179. - Winterzang, door Edm. Van Herendael, 202.
Diefstallen. Leiden, gouden ringen, 119.
Dieren en planten. Europesche vlinders, 38. - Planten in water gekweekt, 139. - Hoveniershoven te Londen, 140. - Rozen, 192.
Doofstommen (Instituut voor), 114.
Geschiedenis. Wapenschild der abdij van Postel, door F.W., 17. - Verblijf van P.-J.-Verhaghen te Antwerpen, door F.W., 23. - Portretschildering, 26. - Het lepelrecht te Aalst, 36. - Dworp, 47. - P.P. Rubens, aanteekeningen over den grooten meester door P. Genard, 77, 93, 104, 120, 138. - P.P. Rubens geboren poorter der stad Antwerpen, 85. - S^{t}.-Andries hospitaal te Madrid, 100. - Over het gebruik der hoofdletters in de familienamen, door F.J. van den Branden, 100. - Balloër-Kuil, 102. - Herlaer, 102. - Eene baldadigheid van het Smedersambacht te Leuven, door F.W., 113. - Het loofhuttenfeest der joden, 125. - 275^{e} verjaardag van den slag der Gulden Sporen, 138. - Koekkappers. 139. - Een doodslag te Turnhout in 1577, 146. - De kapel van het brandende braambosch, 153. - De veeltalige bijbel van Plantijn, door M. Rooses, 169, 174. - Bijdrage tot de geschiedenis van J. Jordaens, door F.W., 179.
Gravuren van Galle. 110.
Grisarskring. 11
Harmonie (Koninklijke), 11, 38, 110.
Herstellingswerken. Antwerpen: Tafereelen museum, 19. - Hasselt: St.-Quintenskerk, 12. - Leuven S^{t}.-Michielskerk, 151. - Lier S^{t}.-Gummaruskerk, 183. - Mechelen, tafereel stadhuis, 151. - Kerk van O.-L.-Vrouw over de Dijle, 174. - 's-Gravenhage: tafereel van Rembrandt, 88, 102, - Vianen (Paalgraf te), 135. - Voorschoten, huis in de gemeente Ter Horst, 19. - Zalt-Bommel, groote toren, 12.
Hoogescholen. Amsterdam, 175. - Gent, 19. - Leiden, 20 - Leuven, 12, 183. - Luik, 184. - Marburg, 111. - Tubingen, 111. - Utrecht, 12.

Kunstcongres te Antwerpen, 73,
Kunstnijverheid. Kas uit Frankrijk naar Rome gezonden, 28. - Porseleinen viool, 151. - Reliquiekas in Romaanschen stijl, 160. - Ontbinding der maatschappij voor kunstnijverheid te Brussel, 174. - Inktpot van Brugge, 175.
Kunstrampen, Volhynië. 20. - Sistova, 103.
Kunstvereen te Bohemen, 175.
Leening van kunstwerken, 27.
Letterzetters (Gebrek aan), te Kampen, 95.
Levensschetsen en sterfgevallen. Altmeyer J.J., 203. Andriessen P.J., 56, 102. - Autran J., 47. - Barrière T., 160. - Bauer K., 168. - Bertou A., 103. - Beynon D., 126. - Boissonna Mev., 80. - Brockhaus H., 20. - Brown W., 136. - Buloz, F., 20. - Büchner L., 192. - Buyck P.F., 204. - Carrein F., 168. - Chavée H., 112. - Coble J.A., 11. - Coecke P., 96. - Considerant N., 20. - Courbet G., 191, 204. Croiset G.L.C., 192. - Croquison A., 72. - De Barsée E.C., 72. - De Bazier J., 108. - De Brou C., 119. - De Heyder F.J., 126. - De Jager A., 72. - Demolière J., 204. - De Marneffe F., 192. - De Vigne-Quyo, 29. - De Vriendt E., 160. - Diday F., 203. - Dillens A., 20, 29, 63. - Durham J., 176. - Felix S., 20. - Fiorvanti V., 64. - Franckeville C., 80. - Friederich A., 56. - Grammeye J.B., 11. - Grapheus C., 145. - Graven J., 20. - Hanssens K.L., 60. - Haye M., 171. - Hilgers J., 20. - Janssens N., 151. - Jottrand L., 204. - Kindermann J.C., 20. - Kluyskens J.F., 81. - Kühnen P.L., 192. - Lambinet E, 204. - Last C.C.A., 20. - Lindo P., 56. - Madou J.B., 55, 63, 64, 190. - Magni P., 20. - Martinet A.L., 203. - Mercator G., 40. - Monnier H., 20. - Motley J.L., 104. - Müller F.P., 20. - Payen A., 96, 190. - Petrella, 64. - Pichot A., 29. - Radoux F., 72. - Rurnhkorff H.D., 204. - Runeberg, 80. - Rutgeerts L., 112. - Rydquist J.E., 203. - Savery R., 9. - Schiedges P.P., 20. - Solvyns F., 11. - Sophia van Wurtenberg, 103. - Staring W.C.H., 96. - Thiers L.A., 176. - Van Camp J.B., 56. - Van Dam A.H. Kz., 160. - Van Delft E., 56. - Van der Meulen A., 57. - Van den Broecke P., 11. - Van Lerius T., 29. - Van Put J.C., 112. - Van Rotterdam J., 204. - Van Soust A., 72. - Van Ysendyck A., 140. - Van Wolsschaten G., 137. - Verlinde P.A., 63, 64. - Verwee L.P., 192. - Veydt L., 192. - Von Littow K., 192. - Vrambout B., 126. - Wildermuth O., 112. - Wornum R.N., 203. - Wright T., 204. - Zoepfl M., 112.
Maatschappij ter aanmoediging van schoone kunsten te Antwerpen, 84.
Museum, Amsterdam, 47. - Artis, 111.
Museum, Antwerpen, Werken van oude meesters, herstelling van tafereelen, enz. 11, 19, 168, 202. - Van hedendaagsche meesters, 63, 70. - Nieuw, 19, 135. Van oudheden, 80. - Plantijn, 18, 63, 137.
Museum, Bergen, 19.
Museum, Berlijn, 54, teekeningen van A. Dürer, 203.
Museum, Brugge, Oudheidkundig, 168. - S^{t}.-Jansgasthuis, 175.
Museum, Brussel, Natuurlijke geschiedenis, 38. - Van oudheden, 102. - Van hedendaagsche meesters, 110. - Oude meesters 126.
Museum, Gent, 184.
Museum, Haarlem, 111.
Museum, IJper, 39.
Museum, Kassel, 202.
Museum, Londen, 111.
Museum, Luik, Oudheidkundig, 47.

Museum, Mechelen, 11, 143.
Museum, Parijs, van porselein te Sevres, 12.
Museum, Rotterdam, 39.
Museum, 's-Gravenhage, 88, 102, 111, 144.
Muurschilderingen Frankfort, 192. - Hasselt, St.-Quintenskerk, 12, 71, 95. - Wichelen, 144.
Naald van Kleopatra. Overbrenging van Egypte naar Engeland, 72, 136.

Nederlandsche maatschappij ter bevordering van nijverheid, Eeuwfeest, 115.
Novellen, verhalen enz. Abraham, door J.S. Tauber, 5, 13, 23, 34, 50, 58, 69, 75, 82, 90, 98, 106. - De arbeid, door S. Smiles, 43, 53, 61, 66. - De naamdag van twee vaders, door Edm. van Herendaal, 130. - Een verhaaltje uit Zweden, naar Oom Adam, 147, 166. - Het ijzeren gevang, naar het Engelsch door D. Baetslé, 161. - De laatste droom van een ouden eik, door C. Andersen, 177. - Gazetten, door Fanny Fern, 25.
Oera-linda-boek (Het). 68.
Onderwijs. Berlijn, 136. - Brugge, normaalschool, 168. - Parijs, onderwijs van jongens door vrouwen, 27. - Schaarschte aan onderwijzers, 135. - Delft: Onderwijs voor Nederlandsch-Indië: geschenken, 160.
Oude catalogus der eerste tentoonstelling van kunstwerken te Brussel, 92.
Oudheidkunde en kunstontdekkingen. Amsterdam: beeld- en schilderwerk, 47. - Antwerpen: kelders, Wisselstraat, 77, meubelen, 80. - Appulië: stad Sipontum teruggevonden, 203. - Audenaarde: kelders der XIIIe eeuw, 39. - Athene: aloude marmeren beelden, 40. - Gouden en andere sieraden, 112. - Bergen: vazen, 175. - Berg Terbijt (Limburg): bronzen voorwerpen enz., 12. - Versteende schildpad, 39. - Brou: munten, 72. - Caïro: zeven oude steden, 56. - Charleroi: lijkbussen enz., 63. - Cize-Bolozou, grafsteden, 136. - Coblentz: gouden armband, 56. - Dendermonde: staatsschriften, 11. - Deurne: beenderen van een reusachtig dier, 111. - Dorking: Romeinsche villa, 192. - Erfurt: gouden sieraden enz., 20. - Franeker: muurschilderingen, 71. - Gent: verzameling Minard, 11; tentoonstelling, 185. - 's-Gravenhage: staatsiezwaard van Jacobus II, 27. - Groningen: hertegewei, 95. - Rekenboek, 191. - Heerlen: muntstukken, 47. - Herum: menschengeraamten, 95. - Lançon: Jupiterbeeld en ijzeren lamp, 103. - Limburg: eik (versteende) 12 voet lang, 111. - Namen: geschenken van den heer Grandgagnage, 47. - Loiret: remonstrantie enz., 111. - Londen: vergulde beker, enz., 176. - Ninove: bronzen vaas, 175. - Nieuw-Orleans: Venusbeeld, 176. - Pompei: herberg en muurschilderingen, 20. - Rome: overblijfselen van den Agrippatempel, 28. - Kleine tempel, 103. - Oude straat, 112. - Rozendaal: drijfwerk, 190. - Stedum: beschilderd gewelf, 95. - Turnhout, 11. - Vaucluse: tafereel, 72. - Wageningen: muntstukken, 95. - Wieringen: doodkisten, geraamten enz. 71.
Paleis des konings (Antwerpen), 168.
Paleis voor schoone kunsten te Brussel, 11.
Paleis van Z.K.H. prins Frederik, 's-Gravenhage, 102.
Pittavat, 112.
Prijsboeken, 11.
Prijskampen. Amsterdam: toonzetting, 193. - Antwerpen: J.F. Willemsvereeniging, 10. - Academie, 135. - Geschiedenis der schilderschool, 135. Aardrijkskundig genootschap, 11. - Cercle floral, 174. - Nieuw te bouwen museum, 135. - Gedenkpenning van Rubens' geboorteverjaardag, 38, 63. - Prijs van Rome, schilderkunst, 168. - Harmoniemaatschappij, 38, 110. - Museum, 19. - Willemsfonds, 110. - Brussel: academie van België, 19, 174. - Belgische toonkundigen, 26. - Tooneelletterkunde, 39. - Vijfjarige prijs voor natuurlijke wetenschappen, 126. - Vaderlandsche geschiedenis, prijs gesticht door den

koning, 202. - Gent: Willemsfonds, 26. - Haarlem: Teylersgenootschap, 12, 27. - Iseghem: letterkunde, 12. - Lier: Willemsfonds, 135. - Leiden: hoogeschool, 71, 191. - Leeuwarden: Friesche taal, 95. - Londen: gedenkteeken van lord Byron, 56. - Leuven: beelden voor 't stadhuis, 143. - Liederen, Davidsfonds, 12. - Parijs: prijs van 20,000 fr., 71. - Sint-Nicolaas: Journal des Beaux-Arts, 27. - 's-Gravenhage: standbeeld voor Spinoza, 39, 191. - Rotterdam: prijskamp voor tooneelstukken, 184. - Turijn: nuttigste uitvinding of boekwerk, 28.
Rechterlijke zaken over kunst en letterkunde, 72, 144.
Rubensfeesten. 300ste geboorteverjaring te Antwerpen gevierd, 63, 84, 156, 180, 187, 193.
Sint-Jacobskerk te Antwerpen, 63, 70.
Spelling (Engelsche), 96. - Over spelling door C. van Nievelt, 123.
Spreuken, gedachten en mengelingen. Wat vrijheid is (G. Herwegh), 8. - Onwetendheid, 20. - Gazetten (F. Fern), 25. - Waaraan men de ziekten des lichaams en de kwalen der ziel erkent, 29. - Waarheid (Jefferson), 38. - Wat kunst is (J.A. Alberdingk Thijm), 43. - Kwalijkgezind (F. Fern), 46. - Bewaking der deugd (O. Goldsmith), 47. - Liefelijke herinnering (N.N.), 50. - Kinderspeelgoed (M. Leopold), 53. - Verstandverlies (Lessing), 57. - Huwelijk (O. Goldsmith), 58. - Leugentaal, 64. - Geluknalooping, 68. - Waarheidsmunt, 68. - Scipions gezegde over de ledigheid, 70. - Menschelijke inborst, 76. - Merkwaardigste boeken, 80. - Misstap, 85. - Pijnlijkste juk (A.L.G. Bosboom-Toussaint), 99. - Overleden, 99. - Bloemtuilen, 102. - Spelling (C. Van Nievelt), 123. - Buitenleven (E. Gaboriau), 139. - Gevolgen der misdaad (Walter Scott), 140. - Veropenbaring der vriendschap (George Sand), 146. - Lezen (G. Sand), 150. - Woeste spelen, 152. - Matigheid (J.P. Richter), 155. - Volksgeluk (J.A. Weiland), 158. - Kwade gelegenheden, 159. - Achterklap, 166. - Over kwaad doen (Walter Scott), 168. - Indrukken der jeugd (G. Keller), 176. - Huwelijk (C. van Nievelt), 174. - Moeders (C. Boissevain), 174. - Berouw, 178. - Levensgenot (J.P. Richter), 179. - De oorlog (B. Franklin), 184. - Kinderaard (F. Schleiermacher), 186. - Tevredenheid (J.J. Cremer), 187.
Standbeelden, portretten enz. Wilhelm en zijn gevolg, 56. - Leopold I te Bergen, 88. - J. Callot te Nancy, 95. - Shakespeare te Munchen, 96. - K. Wilhelm te Crefeld, 96. - Titiaan te Pievo di Cadore, 103. - Alfred de Groote te Wantage, 112. - Jan Van Eyck te Brugge, 135. - Frederik de Groote te Marienburg, 160.
Statistiek. België: Taalgebruik, 11. - Parijs: gazetten, 27. - Volksonderwijs, 100.
Stichting van maatschappijen enz. Prijs van 12,000 lire, 28. - Beurzen voor kunstnijverheid, 136. - Gift van 80,000 mark waarvan de renten bestemd voor studiereizen van bouwmeesters en ingenieurs, 160. - 5500 fr. voor de beste leerlingen der bouwkundige klasse aan de academie van Bergen, 175. - Antwerpen: Bibliofielen, 183.
Studentengenootschap Met tijd en vlijt te Leuven, 37.
Taal- en letterkundig congres (XVIe), regelingscommissie, 27, 47, 102.
Tentoonstellingen. Antwerpen: landbouw enz., 57, 157, schoone kunsten, 84, 202. - Amsterdam: lichtteekeningen, 175. - Brussel: catalogus der tentoonstelling van 't jaar XI, 92; waterverfschilders, 63. - Lichtteekening, 88. - Driejarige, 110. - Wereldtentoonstelling, 190. - Gent: kunstnijverheid, 134, 185; schoone kunsten, 184. - Harlingen: Friesche oudheden, 71. - Joure, nijverheid, 103. - Madrid: kunstwerken, 112. - Nancy, platen, 95. - Namen; schoone kunsten, 39. - Parijs:

schoone kunsten, 71. - Philadelphia, 80. - Reims: schoone kunsten, 64. - Wereldtentoonstelling, 176. - Goupil, 184. - Weenen: wapenkunde, 203.

Tooneel, Akkrum. Meisje zinneloos geworden, 191. - Brussel: De jonge liefhebbers, 70. - Mej. Estella de la Mar, 143. - Leuven, 39. - Londen: A. Patti, 136. - Duitsche schrijversvereeniging, 103. - Madrid, Faure, 190. - Moscou: Mev. Nilson, 144. - Parijs: lyrische schouwburg gesloten wegens schuld, 175. - Rotterdam, 184. - Stockholm: Minne frau Upsala, 144. - Nederlandsch opera door H. Viotta, 135.
Toonkunde. Londen: Feest ter eere van Haydn, 111.
Transvaalsche republiek. Ondergang, 102.
Verbond voor kunsten, *letteren en wetenschappen,* 73, 95.
Verkoopingen van kunstvoorwerpen, gebouwen, boeken, enz. Amsterdam: porselein en wapenschild, 27, tafereelen, 63, boeken en een brief van Rubens, 71, verzameling van Loon, 88, 95, 191. - Brussel: verzameling tafereelen van M. Emerique, 55. - Gent: verzameling Minard, 11. - Nieuw-York, 12. - Parijs, 20. - Brieven van Mev. de Pompadour, 27. - Bibliotheek van J. Janin, 27. - Verzameling tafereelen Oppenheim, 55. - Tapijten van den hertog van Alva, 71. - Tapijten der St.-Servatiuskerk, 71. - Londen: porseleinen klok, 64. - Parijs: muziekinstrumenten, 151. - 's-Gravenhage: zwaard, 27.
Verschenen werken. Geschiedenis der stad Kortrijk door F. De Potter, 11. - Derde deel der IJpersche archiefstukken, 19. - Miltons Verloren paradijs, 20. - Vlaamsche conferentie der balie van Gent, door J. Obrie, 26. - Twee romancen van Mev. Van Ackere, 27. - Die Alphabete des Erdkreises, 39. - Panthéon musical door E. Gregoir, 46, 143. - Karakter, door S. Smiles, 47. - Dworp, door L. Everaert en J. Boucherij, 47. - Dichtbundel door E. Hiel, 55. - In Londen in 1876, door J. Gram, 72. - Kluchtlied door H. Wera, 102. - De koning der boschjagers, door L. Janssens, 102. - Souvenir du nouvel Anvers, 110. - 24 sterkwaterplaten van G.N. Storm van 's Gravesande, 110. - Te Berlijn, 111. - 2e jaarboek der J.F. Willemsvereeniging, 135. - Jan Breidel en Pieter De Coninc, door Ad. Duclos, 135. - Molière et Bourdaloue, door L. Veuillot, 136. - Molière et Bossuet, door H. de la Pommeraye, 136. - Fransch-Duitsche oorlog, 136. - Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen door De Potter en Broeckaert, 143. - Documents iconographiques enz., 190. - Stemmen des gevoels door A.V. Bultynck, 202.
Vragen, 18.
Wapenkunde, 17.
Wetenschap en nijverheid. Atlantische Oceaan, peilingen, 72. - Australië: koraal, 72. - Berlijn: luchtbanen, 28. - Kleurstof, 111. - Caoutchouc, 186. - China (De landbouw in), 13. - Dordrecht: gebogen glas, 175. - Portsmouth: stoomwerktuigen (steenkolen), 28. - Sevres: porseleinfabriek, 12. - Baltimore: petroleum, 112. - Batavia: oude handschriften, 192. - Engeland: ivoorverbruik, 40. - Dresden: samengeperst glas, 176. - Londen: tooneel-schermschildering, 20. - Telegraaf, 126. - Frankrijk: Champagne, 133. - Parijs: scheikundige verklaring over de petroleum, 39. - Middel om meubelen van wormen te ontdoen. 47. - Iodkalium aanbevolen voor de werkers in loodfabrieken, 103. - Sheffield: papieren wielen, 112. - Schotland: ijzer, 20. - De telephon, 159, 190. - Nieuw-York: hangende brug, 40. - Buskruit, 103. - Verviers: hoefijzers, 102. - Utrecht: naaimachines, 12. - Weenen: aardbol van 14 meters middellijn, 176.

Willemsfonds, 26, 39, 47, 110, 135, 160.
Willemsvereeniging (J.F.), 10.

Tafel der platen.

Antwerpen (Gezicht van), titelplaat bij het gedicht van F. de Cort, 88.
Bouwkunde. Oud kasteel van Dworp, 48. - Kasteel van Dworp zooals het nog bestaat, 49.
Brandende braamboschkapel, 153.
China. Rijstmolen, 13.
Glasschilderingen. Twee onderwerpen ontleend aan de geschiedenis der familie van de Werve, door P. Van der Oudera, 116.
Kleedij. Eskimosche vrouw, 129.
Landbouwtentoonstelling (Antwerpen). Titelplaat van het programma, 57. - Ingang langs De-Keyserslei, 157. - Inkoom langs de Kunstlei, 157.
Loofhuttenfeest der joden, 125.
Oudheidkunde. Lepel der XIIIe eeuw te Aalst, 36. - Degen door Karel I, koning van Engeland, aan Rubens geschonken, 121.
Oorlog, 184.
Overweging. Titelplaat bij een gedicht, 113.
Portretten. Albertus en Isabella, 85. - Coecke P., 97. - Hanssens K.L., 61. - Kluyskens J.F., 81. - Plantyn C., 169. - Rubens P.P., 89. - Savery R., 9 - Van Wolsschaten G., 137.
Reiziger. Titelplaat bij een gedicht, 69.
Rubensfeesten. Programma. Feest in de Harmonie, 189. - Uitvoering der cantate op het Groenkerkhof, 196. - Eereboog op de Meir, 197. - Uitnodigingskaart, 200. - Praalwagen Rubens verheerlijkt door zijn meesterstuk, 201.
Standbeelden. Breidel en de Coninc, 123. - Mercator G., 41. - Stevin S., 185.
Tafereelen. Houtsneden naar A. Dillens' teekeningen, 29, 30. - Op het ijs, naar denzelfde, 32. - Vertrouwelijk gesprek, naar denzelfde, 21. - Zwaarder dan de lucht, naar K. Verlat, 109. - Europa, Azië, Afrika en Amerika, door M. Haye, 172.
Verbond voor kunsten, *letteren en wetenschappen.* Titel van het diploma, 73.
Woeste spelen, 152.
Zegels en wapenschilden. Abdij van Postel, 17, 18. - Antwerpen, 156, 180, markgraafschap, 156. - Dworp, 49. - Grapheus, 146. - Rubens, 156.
Zinnebeelden. Met tijd en vlijt, 37. - De faam (Rubens), 65. - Titelletter P.P. Rubens, 77. - Idem, 93.

Drukfeilen en verbeteringen.

Op blz. 17, 2^{e} kolom, 16^{n} regel, verander Dui in *Dui.*
27 regel, verander II in I.
31 regel, Reuselentium, lees Ruselensium
Op blz. 18, 22 regel, vindt men al dan niet, lees: vindt men daarop of niet.
Op blz. 38, 2^{e} kolom, 10^{n} regel, lees: *Bebloed en bleek*, *zag mijne spond beklimmen?*

Op blz. 63, 2e kolom, 21n regel: Het affuit, lees: *Op de loer.*

Op blz. 88, 1e kol., 8n regel, lees Simonis in plaats van K. Geefs.

Op blz. 160, 2e kol., 10n regel, lees blz. 27 in plaats van 47.

Op blz. 187, 2e kol., 2n regel, lees THOMAS in plaats van Thomes.

Op blz. 187, 2e kol., 11n regel, lees: achter PERRIN, *lid van het instituut van Frankrijk*, L. HIJMANS, waarop het vervolg: oud lid der kamer enz., slaat.